

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Corpus Juris Canonici

Gregor <XIII., Papst>

M. DC. LXI. Coloniae Munatianaë, 1661

V. Institutiones Juris Canonici, à Paulo Lancellotto Perusino conscriptæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62953](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62953)

INSTITUT. JURIS
CANONICI.
QUIBUS JUS PONTIFI-
CIUM SINGULARI METHODO
LIBRIS IV. COMPREEN-
DITUR.

A JOAN. PAULO LANCELOTTO PERUSINO
conscriptæ: & in Aula Romana, mandato Pont.
Max. ab illustribus viris olim re-
cognitæ.

*Nunc primùm rejectis ad finem cujusq; columnæ
locis, unde sumpti sunt.*

PIO PONT. MAX. JOAN.
PAVLVS LANCELOTTVS
JURECONSULTVS PERUSINVS, S.

Pontificii Juris Institutiones proximis annis superiorum Pontificum jussu & nos conscripsimus, & summi viri castigarunt, quae quidem optandum sanerat, ut iis in lucem prodirent auctoribus, quorum mandato & scripta & recognita fuissent, vel ea saltem ratione quod auctores ipsi munera nobis gratiora ac pretiosiora facere consueverint, & saepe non tam quid, quam à quibus accipiant, homines soleant perpendere.

Sed quando id vel ratio temporum, vel alia quaecumque causa fieri non sinit, illud certe nulla ratione committi debet, ut juris scilicet Pontificii Institutiones sub alterius, quam ipsius Pontificis nomine appareant, a quo Pontificia omnia jura emanant: velut enim ab Oceano deducta flumina in ipsum tandem refluunt, ita hoc, quicquid est operis, quod totum de Romanorum Pontificum Constitutionibus derivatum est, ad ipsum Romanum Pontificem, quasi ad fontem proprium, redibit. Ad te autem eo justius, quod magnis aliis animi dotibus, quibus ad Pontificatum tibi aditum parasti, exactissimam adjunxisti Juris hujus cognitionem. Vnde perbelle nunc accidit, ut quae facultas optimum te meliorem reddit, & ad moderandam difficultissimis temporibus Christianam Rempubl. instructiorem, eam nunc tu contra, cum Canonum conditor evaseris, beneficium reponens meliorem sis rediturus: cujus rei non dubia jam apparent indicia, cum ad restituendos antiquos Christianorum mores, atque haereses extirpandas, sanctissimas quotidie Constitutiones edere non desistas, quae dubio procul Christiano gregi non minus futurae sunt salubres tuis ipsis quae juris Pontificii, quod nunc tenemus, libros implent, ad illas autem Institutiones haec nostra gradum fortè rudioribus facere poterunt. Accipies igitur eas placido ac benigno animo: nam si ita contingere senserimus, ad alia promptiores reddemur, & alacriores. Deus Opt. Max. te nobis diu incolumen, felicemq. seruet.

INDEX TITVLORVM ET PRIMVM PRIMI LIBRI.

- I. De Iure Canonico.
- II. De Iure Divino, Conſuetudine, & Conſtitutionibus.
- III. De Eccleſiaſticis conſtitutionibus.
- IV. De Iure perſonarum.
- V. De Episcopis, & ſummo Pontifice.
- VI. De Eleſtione.
- VII. Qui eligere, eligere poſſunt.
- VIII. De Poſtulatione.
- IX. De Conſirmatione Eleſtionis.
- X. De Conſecratione.
- XI. De receptione, & auſeritate Pallii.
- XII. De vita & honeſtate Prelatorum.
- XIII. De officio Archidiaconi.
- XIV. De officio Vicarii.
- XV. De officio Vicarii.
- XVI. De Coadiutoribus.
- XVII. De Chorepiscoporum uſu ſubſe.
- XVIII. De Translatione.
- XIX. De Renuntiatione.
- XX. De Depoſitione, ſeu Degradatione.
- XXI. De Sacerdotibus in inferiori gradu conſtitutis.
- XXII. De eis, qui in ſaceris ſunt conſtituti.
- XXIII. De iis, qui ſunt in minoribus ordinibus conſtituti.
- XXIV. Communia tam maiorum, quam minorum ordinum.
- XXV. Qui promoueri non poſſunt.
- XXVI. De Præbendis & aliis beneficiis.
- XXVII. De Collationibus.
- XXVIII. De Inſtitutionibus, & Iure Patronatus.
- XXIX. De Clericis non reſidentibus.
- XXX. De regularibus, ac Monachis.

SECVNDI LIBRI.

- I. De Rerum diſiſione, atque illarum adminiſtratione.
- II. De Sacramentis.
- III. De Baptiſmo, & eius effectu.
- IV. De Sacramento Chriſmatis.
- V. De Penitentiis & Remiſſionibus.
- VI. De Euchariftia.
- VII. De Extrema Vnctione.
- VIII. De Sacramento Ordinis.
- IX. De Sacramento Matrimonii.
- X. De Sponſalibus.
- XI. De Nuptiis.
- XII. Quæ Matrimonium impedire poſſunt.
- XIII. De Triplici cognatione.
- XIV. De Clauſula deſponſatione.
- XV. Qui matrimonium accuſare poſſunt vel contra illud teſtificari.
- XVI. De Divortio.
- XVII. De Rebus ſacris, ſanctis, & religioſis.

- XVIII. De conſtruendis, conſecrandis, & reparandis clauſis, & Altariſ.
- XIX. De Vniuersitatibus Eccleſiarum.
- XX. De immunitate Eccleſiarum & ſubſcriptione.
- XXI. De Cenſibus, Exactionibus & Procuratoribus.
- XXII. De Capellis Monachorum.
- XXIII. De Religioſis domibus.
- XXIV. De Sepulturis.
- XXV. De Canonice portione.
- XXVI. De Decimis.
- XXVII. De Rebus Eccleſie alienandis, ritibus.
- XXVIII. De Peculio Clericorum, Religioſorum, & beneficiis eorum.

LIBRI TERTII.

- I. De Iudiciis, & illorum diſiſione.
- II. De Procuratoribus.
- III. De Paſſis, & Tranſactionibus.
- IV. De Arbitriis.
- V. De In ius uocando.
- VI. De Dolo, & Contumacia, & in Poſſeſſione ſuſpenſione.
- VII. De Libelli conceptione, & oblatione.
- VIII. De Exceptionibus & Replicationibus.
- IX. De Mutuis petitionibus.
- X. De Reſtitutione ſpoliatorum.
- XI. De Litis conteſtatione.
- XII. De Iuramento calumnie.
- XIII. Vi ſiſe pendente nihil innovetur.
- XIV. De probationibus.
- XV. De ſententiis, & Re iudicata.
- XVI. De Executione rei iudicate.
- XVII. De Appellationibus.
- XVIII. De Reſtitutione in integrum.

LIBRI QVARTI.

- I. De Accuſationibus, Denuntiationibus & Inſtitutionibus.
- II. De Duplici purgatione.
- III. De Simonia.
- IV. De Hæreticis, & Schiſmaticis, & Apoſta.
- V. De Sortilegiis, Maledictis, & Sacriligiis.
- VI. De Furtis.
- VII. De Viſuris.
- VIII. De Adulteriis, & aliis conjunctionibus illicitis.
- IX. De Crimine falſi.
- X. De Homicidio.
- XI. De Iniuriis, & damno dato.
- XII. De Eccleſiaſticis Cenſuris.
- XIII. De ſententiis Excommunicationis.
- XIV. De Eccleſiaſtico Interdicto.
- XV. De ſuſpenſione.

F I N I S.

INSTITUTIONUM
JURIS CANONICI
LIBER PRIMUS INCIPIT.

Jo. Paulus Lancelottus J. C. Perusinus, Juris Pontificii
Candidatis, S.

PROOEMIUM.

Libros Juris Pontificii diligenter intuentibus facile apparebit, eos ad quandam imitationem illorum, qui in jure Civili extant, fuisse conscriptos, atq; digestos. Nam ut illi Romani Imperatoris, sic hi Romani Pontificis auctoritate potissimum nituntur: ac velut illi Romanorum Imperatorum constitutionibus, Senatus, aliorumq; magistratum placitis, & Jurisconsultorum responsis constant, sic in hoc Pontificum iidem Romanorum sanctiones, sacrorum Conciliorum decreta, & sanctissimorum virorum haud dissimili ordine congesta sententia conspiciuntur: quae omnia tam pari postmodum studio posteritas amplexa est, & tam eodem stylo interpretata, ut inter bonas artes nullae prorsus sint, quae tanta similitudine sese invicem contingant. Non parva hinc nos interdum cepit admiratio, quamnam ratione contigerit, ut veluti Imperatorio nomine Caesarei Juris in certos libros redacta sunt elementa, non ita etiam ad usum studiosae juventutis ad Jus Canonicum ab ipsis Pontificibus composita Institutiones reperiantur, cum id, si, ut quidem nunc est, contem-

):(3

plerumque, aedificii cuiusdam referat speciem, januis atque omni
 propemodum aditu carentis, & una hac tantum dissimi-
 litudine à jure Civili se jungatur. Accedit, quòd, cum nemo sit
 mortalium qui gloriae cupidine non tangatur, hoc non sine
 magna sua laude facturi videbantur. Sed Veteribus qui-
 dem facile id ignosci poterit, in jaciendis & struendis hujus
 Juris fundamentis videlicet occupatis, & quasi materia de-
 fectu impeditis: at Recentioribus, ejus facultatis tractati-
 bus ad justum corpus excrescentibus, Institutiones inde di-
 cere, & quasi de rudi marmore statuæ cuiusdam effigiem du-
 cere non difficile fuisset: & quæ nostrorum est felicitas tem-
 porum, non modo in ea re illustrium virorum opera uti, vi-
 rum etiam per se id prestare nonnulli potuissent. Sed &
 horum quidem vitæ brevitate, quidam multiplicium bellor-
 sum, bellorumque tam civilium, quam externorum proce-
 lis facile excusari possunt. Quis enim in sacri Apostolatus
 fastigio universæ Ecclesiæ presidens, atque orbem ipsum prin-
 cipum discordiis fluctuantem, bellorumque incendiis astuan-
 tem circumspiciens, ad otium literarium variè agitatam a-
 nimam facile possit appellere? Sed hoc nos parum aliquando
 perpendisse videri possumus: nam cum in aula Romana dif-
 ficilimis temporibus degeremus, de Institutionibus juris Cano-
 nici Pontificio nomine conscribendi, Justiniani Imperatoris
 exemplo, ipsi Romano Pontifici suggestimus: & quæcumque
 nunc forte opportunè, de his tamen conscribendis ab eodem ma-
 datum accepimus, & quantum in nobis fuit, etiam exple-
 mus: siquidem intermisso superioribus annis prælegendi ac
 patre-

patrocinandi munere, impensè operam dedimus, ut per nos huiusmodi Institutiones componerentur, quæ, ut Pontificio nomine exirent, non indignè iudicarentur: quòd quidem ex sententia nobis celsissimè, ita locupletissimum summorum virorum probavit testimonium, ut illa jamjam de manu Pontificis in manus vestras ventura crederentur. Sed usq; adeò postmodum, cum Romæ ob eam unam rem diu fuisset, supremæ manus impositio differebatur, ut qui gravissimis, ac multiplicibus undiq; ad sedem Apostolicam confluentibus negociis admodum summum Pontificem, & natura ipsa (ut agebant) valde cunctatorem, distentum fuisse ignoraverit, magnam illo tempore in curia rerum harum incuriam, fuisse facile suspicari potuerit. Itaq; diutius sustinere non valentes in patriam concessimus, Pontifex paulò mox in facta. Sed hæc commentariolo sufficiat nos aliquando fuisse complexos. Ergo si cui fortè audentiores visi fuimus, qui tantam rem aggredi tam imbecilli ausi fuerimus, maximis auctoribus, atq; adeò mandato ipso Pontificio hanc temeritatis culpam redimere possumus: vel certè id non impunè tulimus, qui ob eam rem magnos labores, & impensas, atq; invidorum obtreccationes, nescio an dicam, frustra subierimus, utinam non amplius subituri. Sed hæc omnia æquissimo feremus animo, si, quod vehementer semper optavimus, nostra hæc ejusmodi sit scriptio, quæ studiis vestris commoda videri possit: quòd sanè his temporibus futurum non desperamus, quibus ut nonnullos fortè sacrosancti Pontificii juris ignoratione in errores aliquos, atq; hereses facilius prolabi

potuisse, ita nunc expeditiore quadam, ejus tractatione non tam facile juvenum hoc jure imbutos animos aberraturus verisimiliter existimare debemus. Unde quamvis non illidem, quibus inchoatus fuit auspiciis, liber hic noster in lucem prodeat, in communi saltem periculo non fuissent occasos, sed quoquo modo tulisse operam, jurabit. Accipite igitur privati quidem hominis, Pontificio tamen mandato ad jus Canonicum & scriptas, & castigatas Institutiones. Cumq; eis nihil sit comprehensum, quod (ni fallimur) sacris Canonibus penitus non consentiat, ita existimate, si de Pontificis manu eas accepissetis, fuisse id perinde futurum, ac si vobis vasis aureis, ac longè splendidissimis mensis fuissent fercula subministrata: nunc cum de manu nostra, ac si siccilibus illa quidem, atq; exoticis, in sapore tamen nullam fore differentiam.

DE

DE JURE CANONICO.
TITULUS PRIMUS.

Dividitur in tres partes. In prima ponit, unde dicatur Jus Canonicum.
In secunda, quid sit. In tertia, ex quibus constet.
Partes patent. h. d.

IURI Canonico daturum operam nosse oportet, unde talis denominatio defcendat. Et quidem Ius, generale est nomen: Canonium vero, dicitur à verbo Græco *Kanon*, a quod Latine idem significat, quod regula: unde Jus Canonium, Ius regulare non male dixeris: quam denominationem ex eo accepit, quod ex regulis prætorum Patrum ad rectum vivendi normam institutus deductum fuerit. Est igitur Ius Canonium, quod civium actiones ad finem æternæ beatitudinis dirigit. Constat vero in primis id Ius, divina legis præceptis, consuetudine, & constitutionibus: quæ singula qualia sint, diligentius discipiamus.

Constitutio a est lex scripta. Constitutionum autem b alia Civiles, alia Ecclesiastica. Civiles sunt, quas Princeps, aut Magistratus, aut populi sibi metipsis sanciunt: quæ quidem, si Evangelicis, atque canonicis decretis non sint contrariæ, sunt omni reverentia dignæ, atque eis Ecclesia sæpe contra d hæreticos, contra Tyrannos, & quoscunque pravos utitur: alioquin nullius sunt momenti, quod ulque adeo obtinet, ut etiam si quid in eis statutum fuerit, quod Ecclesiarum respiciat commodum, nullius firmitatis existat, nisi ab Ecclesia fuerit comprobatum. Sed nos ad Ecclesiasticas constitutiones stylium veritatis, earum originem, species, & auctoritatem breviter referentes.

DE IURE DIVINO, CONSVETVDINE ET CONSTITUTIONIBUS.
TITVLVS II.

Quod sit consuetudo, & unde duxerit originem, & quomodo sit h. d.
Ius divinum est, quod in Lege continetur & Evangelio, & quæque immutabile semper permanet. Sunt enim Legis & Evangelii præcepta, aut moralia, aut iustitica. Moralia præcepta nullam omnino mutabilitatem recipere possunt: Mystica vero, etiam quantum ad iustitiam mutata videantur, secundum moralem tamen intelligentiam nullam mutationem recepisse comprobantur.

DE ECCLESIASTICIS CONSTITUTIONIBUS.
TITVLVS III.

Canones quibus constent, & quadruplicia sint Concilia, & quæ Concilia universalia.
Anonum e quidem alii sunt statuta Conciliorum, alii decreta Pontificum, aut dicta sanctorum. Conciliorum vero alia sunt universalia, alia provincialia, alia vero Episcopalia. Universalia sunt, quæ sancti Patres ex universo orbe f in unum convenientes, iuxta fidem Evangelicam & Apostolicam condecorant. Initium universalium Conciliorum celebrandum post Apostolos caput temporibus Constantinis: & ipsorum celebrandum est apud sedem Apostolicam auctoritas.

Quod sit consuetudo, & unde duxerit originem, & quomodo sit h. d.
Ius divinum est, quod in Lege continetur & Evangelio, & quæque immutabile semper permanet. Sunt enim Legis & Evangelii præcepta, aut moralia, aut iustitica. Moralia præcepta nullam omnino mutabilitatem recipere possunt: Mystica vero, etiam quantum ad iustitiam mutata videantur, secundum moralem tamen intelligentiam nullam mutationem recepisse comprobantur.

Quorum g celebrandum initium post sanctissimos Apostolos à temporibus Constantinis magni cepit. ipse enim primus, cum fervente persecutione docentium plebim commoditas minime daretur, Christianis, ut liberè congregarentur, facultatem præstitit. Legitima h vero Conciliorum universalium aggregandorum potestas & auctoritas est penes sedem Apostolicam: quæ i, si Romanus Pontifex interese impediatur, unum vel plures speciales ad hoc legatos constituit solet.

Præca consuetudo non legit.
Hæc tamen de ea consuetudine intelligere oportet, quæ neque divino Iuri, neque Canonicis contradicit institutis: si quid autem contra fidem Catholicam usurpare dignoscitur, non tam consuetudo, quam vetulas erroris est appellanda.

Quatuor sunt principalia Concilia: Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum, Chalcedonense.
Inter k cetera autem concilia quatuor sunt, quæ totam principaliter Christianam fidem complectuntur, quæ quatuor Evangelia: Nicænum scilicet, Constantinopolitanum, Ephesinum, & Chalcedonense. in quibus velut in quadrato lapide sanctæ fidei structura, confurgit.

Quod sit constitutio, & quadruplex: & ex viles constitutiones, quæ non sunt contra Evangelium & Canones, sunt honoranda, licet ipsi Ecclesia non legatur.
a. Can. dist. 2. b. dist. 1. in sum. c. can. si. s. hu. itaq. dist. 2. d. can. si. s. ius veri consuetudin. dist. 6. c. can. com. mand. 1. dist. 1. e. can. in re. m. 1. dist. 1.

Inter discordantia concilia præponitur sententia eius quod est majoris auctoritatis.
a. Canon. constituto. 1. dist. 2. b. 3. dist. in sum. c. gl. p. canon. cum ad veram. 96. dist. d. canon. 1. in fin. & can. sequi. dist. 10. e. can. 2. s. port. dist. 3. f. can. 1. in prin. vers. sub hoc. dist. 35. g. can. 1. in prin. dist. 35. h. dist. 17. in sum. in fin. & can. 1. & seq. d. dist. 1. i. quib. for. i. k. can. 1. s. inter cetera. & can. seq. dist. 35.

Lia vero concilia, quae ductu Sancti Spiritus congregata & celebrata fuerint, proximum ab istis sibi locum vendicant. Quod si quando inter ea discordantia inveniatur, illius sententia magis est tenenda, cujus antiquior & major est auctoritas.

Provinciales concilia quae sunt, & quam auctoritate habeant. Provincialis a concilia sunt, quae propter Ecclesiasticas causas, & altercationum sedationes per singulas Provincias, convocantur Metropolitanis Episcopis, & Cathedralium Ecclesiarum capitula, celebrari placuit. Haec autem neque diffinitiva, neque generaliter constituendi vim aliquam habent: sed tantum curandi, ut id servetur, quod aliis statutum est, & quod generaliter fuit specialiter observari praecipuum est: licet interdum & vice ab his recte statuta sunt, etiam Catholica Ecclesia suscipiat.

Episcopalia concilia sunt, quae Episcopus in sua diocesi singulis annis convocatur, dum inter suos Abbates, Presbyteros & Clericos cognoscit. In his, si quid ab Episcopo statutum fuerit, nec subditi extra Diocesim constituti, neque ignorantibus (nisi si ignorantia supraligantur. Quamobrem pastoralis officii cura postulat, ut, quod in illis constituta fuerint, Episcopus suis plebibus nota facere non omittat.

Decreta Pontificum Romanorum aequaliter decreta conciliorum.

Decreta & quoque Pontificum Romanorum Canonibus Conciliorum pari potestate exquantur. Nam si id demum hodie probatur, quod sedes Apostolica probavit, & quod illa repulsi, rejicitur: multo magis quae ipsa pro Catholica fide, pro sacris dogmatibus diversis temporibus scriptis, debent omnibus reverenter recipi.

Scripta sanctorum non inserta laici communi, secundum potestatem Pontificum Romanorum locum obtinent.

Lia & sancte est causa eorum, quae sancti viri, vel sacrae paginae interpretes scripta reliquerunt: nam quae sacris canonibus inserta comperitur, patem cum eis obtinent firmitatem, caetera vero post sancti Pontificum auctoritatem tenent: nam licet divinarum scripturarum interpretes scientia Pontificibus inierdum praecedant, quia tamen statuendi potestate desuntur, in scripturis quidem exponendis illis quandoque praesentur: in causis vero diffinendis, secundum post eos locum habere merentur. Aliud est enim casus terminum imponere, aliud scripturas diligenter interpretari, cum in negotiis diffinendis non solum necessaria sit scientia, verum etiam potestas.

In Canonibus versatur circa personas, res, & iudicia.

Erstat autem Ius Canonium circa tria: circa personas, res, & iudicia. Verum quia posteriora duo ad personas referuntur, videamus prius de personis: parum enim esset illa nosse, si personae ignorentur, quarum causa illa ipsa constituta sunt, & per quas ea omnia administrantur.

DE IVRE PERSONARVM. TITVLVS IV.

Christianorum quidam sunt laici, quidam clerici: & clericorum quidam sunt in sacerdotio constituti, quidam in sacris, non in sacerdotio, quidam nec in sacerdotio, nec in sacris.

Personarum genera duo sunt, unum laicorum, alterum vero clericorum. Laici, qui & populi: res dici possunt, sunt, quibus licet temporalia possidere, uxorem ducere, causas agere, intervirum &

a Dist. 17. per totum. & can. propter. dist. 18. b d. dist. 18. c. in sum. c. can. pen. an. Palea 10. dist. 19. c. sicut olim. extra. de accus. d. can. per totum. dist. 19. e. dist. 20. per totum. f. sicut alud. in sum. d. dist. 20. g. Can. duo sunt genera. 12. quaest. 1.

virum iudicare. Clerici sunt, qui divinis officio consecrati sunt, & quos ab omni strepitu cessare convenit. Videamus igitur de his, qui divinis officio consecrati sunt, si cognoverimus, quae sint personae. Sunt autem tres, qui laici sunt, intelligemus. Horum autem magis sunt in sacerdotio, quidam in sacris, quidam vero in inferiori, nec in sacris. Rursus eorum qui in inferiori constituti sunt, quidam sunt in altiore gradu vel in inferiori, quidam vero in inferiori. Videamus igitur magis de his sacerdotibus qui in altiore gradu constituti sunt, magis de his qui in inferiori, et subinde de his qui in sacris in sacris ordinibus constituti sunt, videlicet, de his, qui nec in sacerdotio nec in sacris constituti sunt.

DE EPISCOPIS ET SYNODO PONTIFICA. TITVLVS V.

Episcoporum ordo est imperpetuum, & huiusmodi ordo a Papam locum tenet.

In altiore gradu constituti sunt Episcopi. Et sunt Episcoporum ordo tripartitus: alii enim sunt Patriarchae, five Primates: alii Archiepiscopi, alii simpliciter Episcopi Patriarchae sunt qui in antiquo Romano Pontificem tenent locum: quales Constantinopolitanus, Alexandrinus, Hierosolymitanus, Antiochenus. Appellatur autem Patriarcha, quia tanto honore funguntur, quasi patrum Principes: cuius dignitatis excellentiam, & crucem e in ostentat Archiepiscopi & Archiepiscopi appellati recipere permittuntur.

Archiepiscopi sunt praesules Episcoporum in Provinciis Principes & Praesules. Provinciae quidem in antiquo adventu Christi tempore multae erant, & magis erant: quae diverso postmodum tempore in unum successerunt, nostris Patriarcharum vel Archiepiscoporum auctoritate ponuntur. In civitatibus autem metropolitanis, quae minores Iudices habent, illi vocantur Episcopi, qui Metropolitanorum, aut Archiepiscoporum nomine designantur. Ad hos igitur non nisi subrogati cognoscere pertinet: a quibus tamen si avarum illi appellare poterunt.

Episcopi sunt, qui praesunt majoribus populis, & laici praetores appellari possunt, & magis est opus in Ecclesia auctoritas.

Impliciter autem Episcopi sunt, qui ministerio populis & frequentibus civitatibus praesunt. Episcopi enim qui in populis Latine dici possunt: Episcopus enim qui in populis Ecclesiae praepositus est. Moerens autem in unum populorum infra le positum spectantur in personis. Horum autem non modica in Ecclesia est utilitas: nam praeter ligandi solvendi que potestatem, & solida diligentiam, soli sacrum christum consecrati, & altaria & Ecclesias consecrant, & populum regunt. Clericos ordinant, suspendunt & deponunt: ad hoc potestatem excommunicatio, purgatio, omnis iudicium, dispensatio, lenis poenitentia impolito.

Quod inferiora conciliorum, magis magis conciliorum & superiorum. Quod autem ditissimum praedicta solus Episcopus esse potest, non enim habet intellectum, quod Archiepiscopi & Primates non eandem habeant potestatem.

a Can. v. sicut dist. 21. b d. can. 1. h. Patriarcha. c. 1. antiqui. Patriarcha. vobis. extra. de priv. d. can. dist. 1. c. dist. 19. f. Can. 1. h. Episcopus. dist. 21. g. Can. v. sicut dist. 19. f. sicut alud. in sum. d. dist. 20. g. Can. duo sunt genera. 12. quaest. 1.

nam: sed quod Presbyteris & ceteris inferioribus illa non conceditur. Ridiculum enim esset cogitare, Episcopis illa quidem permitti, Archiepiscopis & Primatibus qui Episcopos praelunt, eadem denegari.

Papa est ordinarius omnium ordinariorum, & Ecclesia Romana omni ecclesia sublimior.

Ceterum autem Petrus Apostolus primus fuit Apostolorum, ita & Ecclesia suo nomine consecrata, Domino instituta, prima est & caput ceterarum: & qui illi praeest, ceteros Episcopos antecellit: unde ad eam, tanquam ad matrem, atque apicem, omnes majores Ecclesiarum & Episcopi recurrunt, a qua quasi a quodam capite dona velut in corpus omne diffunduntur. Ipsa autem tanquam omnium magistra, celsiore sede residens, a quoquam iudicari non potest. Quinimo velut temporales omnes extra arcem positi diluvii validitate consumuntur, sic extra Petri naviculam constituti, aeternae damnationis fluctibus obruentur.

DE ELECTIONE. TITVLVS VI.

Quibus modis creatur Episcopi.
Reuertitur autem tam Episcopi, quam praelati ceteri, aut per electionem, aut per postulationem.

Quid sit electio, & quod ad unum ius eligendi habeant, alii debent, alii non valent eligere: & non citatus potest habere eam electionem.

Ceterum, ut prius de electione dicimus, Electio nihil aliud est, quam hominis alicuius ad dignitatem, vel functionem societatem Canonice facta vocatio: nam cum videtur providendum est Ecclesiae, debent cuncti, qui eligendi ius habent, legitime citari, ut electioni interant. Quod si vel in unius persona fuerit id ommissum, iram reddidit electionem talis ommissio. Saepae etenim electio est, magis hac in re unius obesse contemptum, quam multorum contradictionem: plane si is, qui citatus non fuerit, ratam adveniens habere velit electionem, confirmandam erit electio.

Alius potest non de capitulo votum suum demandare, h. d.

Et si quis casu aliquo ad electionem accedere fuerit impeditus, votum suum uni vel pluribus de capitulo demandare minime prohibendum erit.

Constituitur autem eligendum non potest unum procuratoris, alium proprii nominis eligere, nisi habeat mandatum de eligenda certa persona.

Et si tentum uni votum suum quis demandaverit, & in unum suo, alium mandantis nomine in scrutinio nominandum duxerit, nihil agit, nisi de certa eligenda persona mandatum acceperit: quo casu illam mandantem, in aliam suo nomine iure consentire poterit.

Quibus procuratoribus ad eligendum datus in solidum, non possunt ambo eligere, sed erit melior conditio occupantis: & si non appareat de prioritate in occupando, praepositur electus a capitulo, vel primo nominatus in procuratore, h. d.

Quod si pluribus e in solidum vices suas quis commiserit, non quidem omnes reddere votum poterunt (quia vota dirigere possent in diversos, sicque res non haberet exitum) sed erit occupantis melior conditio: & si concurrant, ut inter eos prior non appareat, is admittetur dumtaxat, quem vel capitulum vel pars major elegerit, vel si concordare nequeant, is qui primus in instrumentum vel literis procuratoris nominatus fuerit.

Quo possunt plures deputari ad eligendum non in solidum, h. d.

Si autem plures non in solidum constituti fuerint, eadem ratione nullus eorum admittendus erit, sibi ique mandans imputet, qui sic eos imprudenter constituerit.

Non potest votum in electione reddi per literas.

Ca. anis. ext. de priu. l. b. Ca. quod sicut. in prin. d. tit. de elec. c. d. e. quod sicut. in prin. d. C. si quis iusto. l. p. de elec. in 6. c. C. si quis iusto. in prin. de elec. in 6.

Sed cum absens reclamante capitulo extraneum constituitur nequeat, videamus an si nullus de collegio velit esse procurator, saltem per literas votum suum reddere valeat? & sane, cum non ante electionem, sed in ipsa electione secrete & sigillatim duntaxat singulorum vota sint exprimentia, per literas reddi non poterunt.

Significatio illa non habet locum in electione Papae, in qua multis sunt scrutata, h. d.

Sed haec quidem in aliorum Episcoporum, non in Romani Pontificis electione obtinent. In huius enim nec ulla necessaria est citatio, nec alii quis absens votum suum demandare permittitur. Alia quoque in eo specialiter constituta sunt, quae ex Decretalium libris decetius est quam hic, accipere.

Electio celebratur tribus modis, & quomodo per inspirationem, & quod laici non per inspirationem, sed per conspirationem dicuntur eligere, h. d.

Celebratur autem electio tribus modis, scilicet per inspirationem, per scrutinium, & per compromissum: per inspirationem, ut cum electores nullo precedente tractatu, quasi divini Spiritus impulsu simul omnes in unum repente consentiant, & simul unum nominant, quod si forte laici prece vel precio & corrupti alicuius concordibus clamoribus petant, is non tam per inspirationem, quam per nefariam conspirationem nominatus, omni penitus electionis fructu merito carere debet.

Quomodo dicatur celebrari electio per scrutinium, & qui sunt scrutatores, h. d.

Per scrutinium fieri dicitur electio, cum praesentibus omnibus, qui debent, volunt, & possunt commodè interesse, tres de collegio fide digni assumuntur, qui secrete & sigillatim vota cunctorum diligenter exquirunt, & demum in scripturam redacta publicant. Quo facto collatione habita, is demum censetur electus, in quem vel omnes, vel major & sanior pars capituli statim consenserint.

Pars minor eligentium, ad infringendam maiorem partem electionem, potest opponere de propria auctoritate ac seculo, & de merito electi, h. d.

Quod si eligentium vota ita se differant, ut hinc quidem electorum pars numerosior consistat, inde minor, sed quae non minus ex auctoritate eligentium, quam ex meritis electi favor appareat, ad infringendam partem numerosioris electionem facultas erit minori, & de auctoritate ipsorum eligentium, & de meritis eorum qui electi fuerint, opponere.

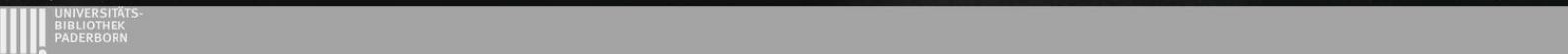
Contra electionem factam a duobus partibus non potest opponi, nisi de nullitate votis aliorum eorum dictorum partium, h. d.

Haec tamen tunc obtinebit, cum non magnus in altera parte contigerit excessus: ceterum si quando e duabus electionibus celebratis, pars altera eligentium, alia duplo major numero deprehendatur, contra huiusmodi electores ad extenuationem meriti vel auctoritatis ipsorum, paucioribus, vel electo ab eis opponendi facultas non erit: quanquam, si quid opponere voluerint, quod votum illius, cui opponitur, nullum ipso iure redderet, id eis minime censetur interdictum. Vocantur autem viri tres de collegio sumpti, scrutatores, eo quod singulorum vota diligenter scrutentur.

Quomodo per compromissum celebratur electio, & quod arbitri non servantes formam compromissa nulliter eligunt, h. d.

Per compromissum celebratur electio, cum plures idonei viri eliguntur, in quos omnium vice eligendi certo modo facultas & potestas transfunditur, qui arbitri compromissi fines diligenter custodire debent, scilicet, si quid non secundum demandatam formam egerint, nullum habiturum esse iuris effectum.

Ca. perpetuo sibi praesumpti. l. Electio de elec. in 6. b. Can. si ergo t. q. i. c. 2. de elec. extra. c. C. si quando conigerit. de elec. in 6.

Potestas arbitrarium non expirat, re non integra, etiam non secunda electione. h. d.

Quod si intra terminos confiterint, quod ab eis gestum fuerit, usque adeo ratum habendum erit, ut etiam non secuta electione, re tamen non integra, demandata sibi potestas revocari non possit. Ostendimus quibus modis electio celebretur: consequens nunc est ut videamus, & qui possint eligere, & in quos cadere possit electio.

QUI ELIGERE, ELIGIVE POSSUNT.

TITVLVS VII.

Quibus ius eligendi competat. h. d.

Ius igitur Praelatuum eligendi ad Canonicos hodie, & ad viduam Ecclesiam pertinet collegium. Sed & si qui consuetudine, vel praescriptione, pacto, vel privilegio fuerint muniti, ab electione minime sunt excludendi.

Sed neque in pupillari aetate constituti, neque ii qui sacris ordinibus non sunt decorati, sunt admittendi. Absurdum enim esset, si ad tanti ponderis res explicandas, ii quorum nullum est animi iudicium, & ad sacra tractanda, ii qui nondum illa attigerunt, assumerentur.

Excommunicatus minor excommunicatione eligi: scilicet maiore.

Illud quaeritur, an excommunicati ad eligendum admitti possint? Et sane, si minoris excommunicationis vinculo tantum fuerint innodati, ab electione arcendi non sunt: Anathemate autem percussi, ab omni penitus eligendi facultate repelluntur.

Suspensus a canone eligi: scilicet ab homine. Si enim quis per solam Canonis dispensationem suspensus sit, electioni interesse minime prohibetur: si vero per iudicis sententiam, anathematizato similis habebitur.

Electio a superiore prohibita, absentes, haeretici, non possunt eligere.

His quoque & illi annumerari debent, quibus a superiore, ne eligant, interdictum est. Item absentes: qui tamen si legitimis causis ad electionem accedere impeditos esse docuerint, aliis de capitulo votum suum demandare, secundum ea, quae proxime exposuimus, minime sunt prohibendi. Haeretici autem, vel non Catholicis, in distincte ius eligendi admittitur.

Ob non servatam formam, & ob negligentiam eligentium, electio devolvitur ad proximum superiorem. h. d.

Interdictum tamen accidit, ut ii, quibus ab initio ius eligendi competit, eo iure postmodum priventur: ut puta, si qui aliter, quam per praescriptas formas, eligere tentaverint: Item, qui per tempus constitutionibus diffinitum in eligendo negligentes fuerint: quo casu ad proximum superiorem eligendi potestas devolvitur.

Electio facta de indigno, ius eligendi transfert ad Romanum Pontificem.

Lia sane causa eorum est, qui scientes indignum eligunt, aut postulant: nam licet & ii eligendi iure priventur, id tamen non ad Primum, aut Archiepiscopum, sed immediatè ad summum Pontificem devolvitur.

Laici non possunt eligere. h. d.

Laici de quoque etiam Principes sint, nullo neque consuetudinis, neque praescriptionis, neque conventionis iure ad electionem aspirare permittitur. Patroni tamen, circa iam factam electionem, non indecenter postulant assensus.

a C. in causis. ext. cod. tit. b supra tit. preced. §. sed est quis. c d. e. quoniam. d d. c. sacrosancti. in fi. & ca. cum terra. in fi. cod. tit. cap. nobis. ext. de iure pa.

Qualem Episcopum esse oportet. h. d.

Oportet autem eum, qui in Episcopatum eligendus est, cum Ars sit artium, regimen animarum, vere candidum, literis instructum, corpore integro, iura temperatum, castum, hospitalem, mansuetum, inoffensibilem, secundum ea quae latius infra a dicto sumus. Si enim ad seculares honores, & sine distinctione meritorum indignum est perveniri, & sine distinctione scient, quos probitatis documenta non adhibeat: quia diligens ac prudens habenda est differentia inter mundanum, & Ecclesiasticum dignitatem.

Minor triginta annis, excommunicatus, schismaticus, & non constitutus in sacris, & schismaticus non reatuitur, non possunt eligi.

Igitur is, qui ad Episcopalem dignitatem promovetur, aetate debet non minor triginta annis esse, ea aetate Dominum esse, & baptizatum esse, & canonatum fuisse legitimum: alioquin si quis minor aetate eligi non poterit. Item de iure est in iis, qui excommunicationis, aut suspensionis vinculo sunt innodati, sed non ii, qui in sacris ordinibus non sunt consecrati. Alii subdistingunt, neque schismatici eligi debent.

Eligentes indignum per tres annos eligi non possunt. h. d.

Illi quoque qui scient indignum eligunt, non debent eligendi potestate privari: sunt verum etiam persequendum, ut ab aliis eligi possint. Episcopos in habitibus indignantibus.

Neophytes quoque in Episcopatum ordinari prohibentur: indecens enim, & valde praesumptivum, esse fieri magistrum, qui nondum discipulus fuit. Impellantur autem Neophytes, qui propositum suae religionis noviter assumptum.

DE POSTVLATIONE.

TITVLVS VIII.

Quid sit postulatio. h. d.

Postulatio est eius, qui eligi non potest in praesentem, concors capituli facta petio.

Qui non animi vel corporis, sed alicuius non potest eligi, puta minor XXX. annis, vel infirmus, vel postulat.

Sciendum est enim, quodam est quod quatuor modi non possint, postulari tamen minime prohibentur. Quae res ita videtur postulare commode diffini, ut quicquid que non animi vel corporis vitio, sed ob aliam defectum qualitate eligi impediantur, idem tamen postulari possunt. Ex hoc apparet, quod eum, qui indignus aetate non complevit, item in minoribus ordinibus constitutum, aut laicum, item naturalibus laesum, & laicis non possint, postulari tamen posse.

Episcopus & electus debent postulari, non eligi. Item alii inferiores. h. d.

Episcopus quoque cum prope sit allegatus, & ad aliam transitum facere non poterit, in prope non eligendus, sed postulandus erit. Non item laicus est in Abbatibus, & ceteris Praelatis inter Episcopales dignitatem constitutus: isti enim, licet prope laici videantur alligati, nihilominus eligi possunt: prope tamen non delerunt monasterium, nisi licentia superiorum impetrata.

a Infra, de rat. & honest. b in cum in causis. ext. de elec. c can. Presbyteri. dist. tit. d sub cod. tit. de elec. de seq. e can. de Synacrisana. in fi. dist. tit. de. a multo de causis qualitate. f e. cum in causis. h. fi. & c. cum fructibus. de inquisitionem. ext. de elec. g can. dist. tit. h can. in dist. i. g. la. ver. vera postulat. c. de postulat. in. a. i. §. dist. i. extr. de postula. & c. capentes. h. de elec. de elec. i. §. in. c. fi. extr. de postula. & c. capentes. h. de elec. de elec. i. §. in. c. in. v. ext. de elec. m. d. cap. nisi. §. extra postulat. & c. nullus religiosus. & c. de Abbatibus. de elec. in 6.

DE CONFIRMATIONE ELECTI
TITVLVS IX.

Nunc videndum est de confirmatione. Sciendum est itaq; in primis, Gregoriana constitutione in Lugdunensi Concilio cautum fuisse, ut electus, quam primum commodè possint, operam dent, ut electi consensum habeant: quem si infra mensē, sine causa legis cognita, electus accommodare distulerit, iure, si quod ei fuerat ex tali electione quaesitum, statim carere debere. Electoresque ad aliam electionem liberè posse conuolare.

Electus post consensum electionis praestitum, vel notitiam habitam, aliter intra mensē ad sedem Apostolicam iter arripere, & quanto citius poterit, confirmationem obtinere.

Adem constitutione & cautum, electum infra tres menses post consensum electionis praestitum, si nullum iustum impedimentum obstat, confirmationem à superiore Praesule petere debere: alioqui trimēstri spatio electio electionem esse penitus irritandam. Sed cum interdum eveniat, ut aliquorum locorum vicinitas minus exigat, aliquorum distantia prolixius tempus exposcat, consilium Nicolaus tertius sanxit. Ut electi, quorum electionum confirmationes ad sedem Apostolicam examini deducit, immediatas subiectio, vel appellatio interiecta devolvit, infra mensē post consensum, vel habitū de ipsorum electione notitiam, ad sedem ipsam Apostolicam iter arripant, & quanto citius commodè poterunt, cum omnibus iuribus eorum sede Apostolica personaliter comparere. Quorum, si earum electionum confirmationes petiuri: aliter, in super adiecit, quibus Ecclesiarum periculosis variationibus ac malignantiū subterfugijs, electorumq; incommodis facile occurrit: quod non solum in electionibus, verum etiam in postulationibus obtinere volunt.

Non confirmatus non potest res Ecclesiae administrare. h. d.

Quandū autem quis confirmatus non est, rerum ecclesiasticarum administratio non est, rerumque administratio, ad quam vocatus est, sese remere inefficax. Quod si per electionem quaesitum fuerit, statim privandus erit: nullo neque Occasionatis, neque promotionis praesertim essendum.

Electus non est prohibendus, nisi literis confirmationis oppositi. h. d.
Ebet igitur is qui confirmatus est, ab Apostolica sede literas, confirmationis suae tenorem continentes, illi: ostendere, ad quos res pertinet: alioqui nulli eum oblique dictarum litterarum ostensione recipere tenebuntur. Quod & in promotione apud dictam sedem facta, de consecrationis, vel benedictionis munere, locum sibi vendicat.

Confirmatio non conceditur, nisi cum causa cognitione. h. d.

Quamvis autem ad quem confirmatio pertinet, diligenter examinare debet, & electionis processum, & personam electi: est enim hoc generale, ut ad eum pertineat examinatio, ad quem manus impositio spectat. Et cum omnia rite concurrant, tunc manus ei confirmationis impendat. Quod si fecus factum fuerit, non solum deiciendus erit, sed & indignè promovens puniendus. Nihil est enim quod Ecclesiae Dei magis officiat, quam si indigni ad regimen assumantur animarum. Quod cum in cunctis sacris ordinibus sibi locum vendicat, in Episcopopos tamen multo fortius: qui ad curam aliorum, postquam in se ipso debet ostendere, quomodo ceteros in officio Dei oportet conversari. Quod si forte eligentium vota in duas se diverfint partes, is confirmatoris judi-

cio alteri preferendus erit, qui majoribus juvatur studiis & meritis.

Si unus sit postulator, alius electus, praepositor electus a quo debentur, nisi postulationum sit duplo major numerus. Quae tamen si opposuerit indignum postulatorum, nec electio valet: sed si scientes, electio tenet. hoc dicit.

Et si vacante Ecclesia, scisso in duas partes capitulo, alius quidem electus fuerit, alius vero postulator, quæritur potest, electione confirmanda, an vero postulatio sit admittenda? In qua specie si tam postulator, quam electus sint idonei, responsum est, Si postulantium numerus sit eligentium duplo major, utiq; postulationem esse admittendam: sin id minus, electionem confirmandam. Sed si postulantes indignum nec scii postulaverunt, nec postulatio, nec electio rata habenda erit: si scientes & prudentes, erit electio confirmanda.

In confirmatione facienda citandi sunt, quorum interest potest. Et calumniæ opposites, puniuntur. h. d.

Illud & etiam confirmantem observare oportet, ne, dum nimia in confirmando celeritate utitur, contra doctrinam Apostoli proprium affectum iuri & aequitati præponat. Itaque, si co electus aliquis, vel contra dictor apparet, ante confirmationem nominatim vocandus est: si aliqui si nemo apparet in foribus Ecclesiae, in qua electio facta est, generaliter edicendum erit, ut si qui sint, quod confirmationi futurae velint opponere, ad contradicendum in assignato peremptorio termino praesentes esse debeant. Quæ omnia locum habent, si concorditer electio fuerit celebrata, si non. Sciunt tamen ii, qui contra electionem opponendum duxerint, se, si probationibus destituti fuerint, ab omni poenitentia præsidio exclusos, legitimis poenis esse subiectios.

Potesť dispensari cum electo schismatico, si nullum ordinem à schismatico suscepit. h. d.

De illo dubitari contingit, an ejus, qui abjurato schismate ad unitatem ecclesiae rediit, confirmanda sit electio? & responsum est, si à schismaticis nullum suscepit ordinem, & ejus electio canonicè celebrata deprehendatur, posse illam dispensative confirmari.

Confirmatus & nondum consecratus, exercet saltem quae sunt iurisdictio, non quae sunt ordinis. Et nemo dat, quod non habet. h. d.

Clarius confirmatio secuta, inter electum & personam eligentium, hoc est, Ecclesiam, spirituale conjugium & contrahitur. Quapropter confirmatus liberam super illis statuendi nanciscitur facultatem. Hoc autem sic intelligi oportet, eorum quidem quae jurisdictionis sunt, utputa, corrigendi, excommunicandi, iusjurandum exigendi, conferendi, confirmandi, & eius similibus, libera confirmatio permittitur tractatio: Ea vero, quae non jurisdictionis, sed ordinis sunt, sicut Clericorum ordinationes, benedictiones virginum, depositiones, Ecclesiarum & altarium consecrationes, ante propriam consecrationem peragere prohibetur. Neque enim ratio suadere videtur, ut quis in alios id conferre possit, quo eundem indigere dignoscitur. Quod si consecratus sit, non solum quae jurisdictionis, verum etiam quae ordinis sunt, exequi poterit.

DE CONSECRATIONE
TITVLVS X.

Consecratio expediti debet intra tres menses post confirmationem, hoc dicit.

Ebet igitur is qui canonicè electus, confirmatus & examinatus est, novissime consecrari. Quod & quidem ne Ecclesia Fabros quasi destituta solatio, aliquod patiatur incommodum, intra tres menses

a C. scriptum est, ext. de elect. b C. fm. de elect. in 6. c C. qua diligentia. ext. de elect. d C. s. si. cum autem. ext. de translat. Episc. e Gl. si. ca. transmissa. ext. de elect. f C. quod si. cui. & praeterea. & d. gl. si. ext. de elect. g Can. 2. dist. 71. Aaaa 3

Et post electionem, nisi legitimum subit impedimentum, expediti debet: alioqui si Metropolitanus, aut ii ad quos ea res pertinet, negligentes fuerint, Ecclesiasticis condemnationibus subiciendi erunt.

Consecrationi interesse debent ad minus tres Episcopi, alioqui non valet, hoc dicit.

Ordinationi autem interesse debent, non solum Metropolitanus, verum etiam comprovinciales Episcopi, qui numerum faciunt trium. Nam & beatus Iacobus, qui Iustus appellatus est, à Petro, Ioanne & altero Iacobo, Apostolis ordinatus est: successores suis scilicet formam dantibus: ut non minus quoque tribus Episcopis, ceteris quoque assensum praebeantibus, Episcopus ordinetur. Quod si ab uno vel duobus Episcopis ordinatio expedita fuerit, raliiter ordinatis, ut Episcopi nominentur, à sanctis Patribus interdicitur: ergo si nomen non habent, officium qualiter habebunt? Evocandi sunt igitur à Metropolitanis suffraganei: qui si omnes concurrerint, bene est: si aliqui convenire non possunt, sui presentiam per Epistolam facere debent.

Archiepiscopus compatiens, consecrationem sui suffraganei alteri committere potest, h. d.

Quod si Metropolitanus, vel infirmitate, vel alia iusta causa ita praepediatur, ut suorum suffraganeorum aliquem consecrare non valeat, alicui Coepiscoporum vires suas demandare poterit, à quo consecrandum munus consecrationis recipere tenebitur.

Deficientibus Episcopis comprovincialibus, advocandus foret Episcopus vicinae provinciae.

Illud quae situm est, si in provincia in qua olim plures Episcopi fuerint, unum tantum remanere contigerit, quid fieri debeat, cum nec solus ordinare possit, & nullos quos convocet, habeat provinciales: De hoc in Sardiceni Concilio b. statum legitur, ut superstes Episcopus convocet Episcopos vicinæ provinciae, & cum eis comprovinciales sibi met Episcopos ordinet.

Quomodo sit explicanda consecratio, h. d.

Consecratio e igitur hora Dominicae lucis tertiae Episcopis, & scrutinio cum precibus celebrato, duo supra caput ordinandi, Evangelii codicem tenentes, manus imponant, & uno super eodem benedictionem fundente, ceteri qui adstant, manibus suis caput eius tangant, atque illud unâ cum manibus sacro chrismate deliniant: quo demum peracto, Ecclesiae Romanae, atque ejus Pontificibus fidelitas secundum formam Gregoriani rescripti juranda erit.

DE RECEPTIONE ET AVTHORIT.

TITULUS XI.

Pallii receptio non est differenda: & volumus aliquid palliando obijcere, debet jurare de calumnia, & intra duos menses objecta probare: alioquin tenetur ad poenam talionis.

Hoc d. amplius Metropolitanum prospicere oportet, ut pallii petitionem & receptionem non differat: cum sibi sine pallio Episcoporum consecrationem minime permisam scire debeat: Est autem pallium Metropolitanorum insigne ornamentum, quod de corpore beati Petri sumitur, Pastoralis officii plenitudinem designans: cuius receptio, ut citius explicetur, novissime constitutum est, ne per cujusvis criminis objectionem forte palliando faciendam differri possit: nisi objicientes corporali juramento praestito firmen se nec agere quaequam callide, ac de objectis promptam fidem, hoc est, intra bimestris temporis spatium asserant, ad talionis, vel extraordinariam poenam se Praetidis obligantes arbitrio, si objecta minime probaverint. Quod si

a Can. 1. & seq. dist. 64. & can. 2. dist. 65. b Can. si. dist. 65. c Can. 1. dist. 75. d Can. 1. dist. 100.

contradictores ista facere renuente, eorum obsequiis nequaquam obstantibus, ad ipsam traditionem pallii procedendum erit.

Metropolitanus solum in sua provincia, & extra deinde palium, & pallium personam sequitur, & ad omnes locos pertinet. Sed eo nec semper, nec ubique Metropolitanus praesens est: id enim soli Romano Pontifici, & Metropolitarum celebrat solennia, permittitur, etiam in illarum provincia, ac certis dumtaxat diocesis. Extra provinciam pallium non transeat, nec alteri committatur: & cum eo quilibet sepeledus erit.

Pleraque dicta de creatione Episcoporum, habent locum in alio Pralatu.

Haec de creandis Episcopis dixisse sufficit. Nunc illorum vita, ac qualis eorum debeat esse conversatio, plerumque & de ceteris Sacerdotibus intellegendis expediamus.

DE VITA ET HONESTATE PRAELATORUM.

TITULUS XII.

Qui praeclari dignitate, debet & roneo et p. d. d. Ebet igitur Episcopus esse sine curam hominum populam cui praesit, concorsu et innocentia praecellere: quia eorum est ratio discipuli, si se magistro intelligit esse praesentem: nam Episcopus insinuere & adnoscere oportet: obsequio autem recte monitoris personam inspicere, ad mores suos aliorum errata condemnare. Quod non solum de Episcopo, sed etiam de omnibus qui domum Dei deseruiunt, intelligi oportet: quia vehementer Ecclesiam Dei destruit, meliores laicos esse, quam ceteros quaeque in illis membris Ecclesiae vacent & cupit, huiusmodi sacerdotibus habentur illicita.

Episcopus cavere debet ut improborum communi, & invidendo non minus charitatem, quam praesentem curam dicit. h. d.

Improbiorum quoque, communi, uti debent. Metropolitani enim consortia bonos communi, sibi uti gatur secum honesti testimonii. Ceteri quoque ipsi inter se diffidere contingerit, ad pacem magis quam ad iudicium compellat: imo illi corrigendi plusquam voluntaria, quam severitas: plus charitas, quam poenitentia, ne quod provisum est ad correctionem, recedat ad diffidium.

Praeterea in corrigendo debet roneo et p. d. d. Cvm lenitate tamen severitas miscenda est: Nam misericordiae multum demitur, si severitate commensurata sit defuita: ideoque Rectores inesse debent esse consilens misericordia, & pie savius disciplina: ut non disciplinarum benignitatem manerentibus, nec sensus in mansuetudine diffinitionem delictorum diluatur, quodque severius castigare necesse est, non lenitate placatur animo, sed medentis.

Praeterea non debet tolerare percosu, h. d. Praeterea cavendum est, ne perverse agere commendo toleret. Culpam enim faciens habet, qui quod potest, negligit emendare: & ceterum, cum non emendatur, approbatur.

Episcopus orationi & praedicationi debet insistere, h. d. In primis autem orationi & praedicationi insistere: Nam praecis officii suscipit, qui quis a Sacerdotibus accedit, hinc est, quod d. super Praetores primos in lingua specie Spiritus Sanctus incedit. Populum itaque praedicando doceat, sed illa doceat, qui a Deo ipse dicitur.

Episcopus orationi & praedicationi debet insistere, h. d. In primis autem orationi & praedicationi insistere: Nam praecis officii suscipit, qui quis a Sacerdotibus accedit, hinc est, quod d. super Praetores primos in lingua specie Spiritus Sanctus incedit. Populum itaque praedicando doceat, sed illa doceat, qui a Deo ipse dicitur.

Praeterea in corrigendo debet roneo et p. d. d. Cvm lenitate tamen severitas miscenda est: Nam misericordiae multum demitur, si severitate commensurata sit defuita: ideoque Rectores inesse debent esse consilens misericordia, & pie savius disciplina: ut non disciplinarum benignitatem manerentibus, nec sensus in mansuetudine diffinitionem delictorum diluatur, quodque severius castigare necesse est, non lenitate placatur animo, sed medentis.

Praeterea non debet tolerare percosu, h. d. Praeterea cavendum est, ne perverse agere commendo toleret. Culpam enim faciens habet, qui quod potest, negligit emendare: & ceterum, cum non emendatur, approbatur.

Episcopus orationi & praedicationi debet insistere, h. d. In primis autem orationi & praedicationi insistere: Nam praecis officii suscipit, qui quis a Sacerdotibus accedit, hinc est, quod d. super Praetores primos in lingua specie Spiritus Sanctus incedit. Populum itaque praedicando doceat, sed illa doceat, qui a Deo ipse dicitur.

a C. ad honorem, et. dist. 75. b C. de. c. Can. 1. dist. 75. d. Can. 1. dist. 100.

non que illi caro, vel humanus sensus fuerit. Eapropter sacris libris iugiter infundere illum oportet: necesse est sufficit praelatis bona conversatio, nisi addatur scientia doctrina.

Episcopus hospitalitas esse debet & liberalis, h. d.
Et si nec utramque sibi sufficere credat: nam largam quoque manum habere debet, & necessitatem patientibus subvenire, aliam in inopiam in sum credens. Res suas inter hospitalitatem in hospitio recipiat, & facilius exemplo pauperes potius in hospitio recipiat, & facilius exemplo suo ad hospitalitatem libidinos attrahat.

Prælati debent sibi esse prudentes & peritos, non solum prima litterarum, verum etiam negotiorum.

Obvius sit non violentus: non sit percussor, & ad vindictam facilis: imo in omnigenere rerum agendarum prudentiam secum habeat: si enim mancum aut debilem sancta contigere nequaquam lex divina permittit, quanto magis domo cælestis dispensatores esse non consentit (id quod est deterius) mente debilitatos.

Episcopus non debet secularibus negotiis se implicare, h. d.

Ut autem Episcopum nullo errore convenit involvitur, ita nulla debet cupiditate corripitur: & propterea lucra cupiditas esse prohibetur, & alicui etiam honesto negotio, ut in sibi videtur & necessaria quærat, operam dare. Nam & Dominus negotiatores de templo verberatos expulit, & a templo refert, nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus.

Prælati sancti esse debent Episcopus, h. d.

Prælati sunt & quos debet esse, & moribus & verbis pudorem præ se ferre. Eapropter Magantino Concilio statutum legitur, ut nullus sacerdos fornicas, de quibus suspicio potest esse, retineat: sed neq; matrem, aut amicum, aut sororem retineat: quia & in illis, insidiat diabolus, scelus perpetratum reperitur, aut in pedissequis carum. Itaq; domesticarum quoque personarum immoderatam familiaritatem vitabit.

Qualis quis sit interior, debet per exteriora demonstrare, h. d.

Omne item Episcopum exteriusque Ecclesiasticis officiis mancipatos, per decentiam habitus extrinseci, morum intrinsecam honestatem indicare, & ideo, si præterquam ex causa urgenti, indumentis, præter ordinis officii decorum, præsertim publicè, luxuriantur, illorum in pudentia variis modis, non minus recitioribus, quam antiquis Pontificum decretis coicetur. In summa cum pro populo Episcopi suffragatores ad Deum parent, nec esse est ut omni genere virtutum ejus gratiam habere nuntiant: quia cum is, qui displicet, ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora provocatur.

**DE OFFICIO ARCHIDIACONI
TITVLVS XIII.**

Archidiaconus est à hoc constitutus vicarius, & quasi oculus Episcopi, & inter ceteros cognoscere, visitare, & corrigenda emendare, & vicia ad Episcopum deferre, de cuius licentia potest etiam excommunicare, hoc dicit.

Quoniam verò gravis & lata est Pastoralis officii cura, rectè constitutum est, ut aliqui in Ecclesia sint, qui una cum Episcopo onus ferant, & sui Prælati valeant sublevare sollicitudinem. Talis est Archidiaconus, qui major post Episcopum, & ejus vicarius reperitur. Cuius vigilantia & solertia usque adeo

a Dist. 36. & seq. b Dist. 42. c Dist. 44. in sum. & per totum. * dist. 45. d Can. 2. 21. q. 3. & per totum. e In sum. dist. 45. f Ca. ext. de cohabit. cle. & mul. g Dist. 34. in sum. & per totum. h Dist. 40. & cle. 2. eod. tit. de vit. & honest. præl. i Cap. 1. & c. ad hoc nos. extr. eod. tit. & per totum. can. 1. res. Archidiaconus, dist. 25.

in domo Dei excubare debet, ut oculis Episcopi non immerito meruerit appellari. Ea propter debet in audire iurgia singulorum, & quæ corrigenda & emendanda viderit, corrigere & emendare. Quod si qua fuerint ita audita, quæ per eum commode non possint terminari, ad Episcopum suum deferret. Displicet quoque ut Primicerius, Sacrista, & Custos in iuncti sibi muneris sollicitudinem diligenter exequantur. Sed & tertio quoque anno, si Episcopus non poterit, universam Parochiam circumire debet, & cuncta, quæ ordinatione vel emendatione indigere viderit, secundum Canonicas sanctiones corriget: & si Episcopi auctoritas accesserit, excommunicationis etiam sententiam feret.

**DE OFFICIO ARCHIPRESBYTERI.
TITVLVS XIV.**

Archipresbyter est vicarius Episcopi, circa divina: & Archipresbyterorum duo sunt species, h. d.

Non ab similes Archidiaconis Archipresbyteri habentur: nam & ii Prælati sui circa spiritualia curam sublevant. Horum autem duplex est species: alii enim urbani sunt, alii autem exteri. Urbani sunt, qui prælati sui absentis circa divina in urbe vicem substitunt, aut presentis curam minuunt: ut officium inchoando, celebrando, & benedicendo, & cunctis providendo, quæ sacerdotum ministerio perfici debent.

Quæ sit potestas foranorum Archipresbyterorum, h. d.

Extremi sunt, qui circa singulas plebes constituti, non solum vulgi sollicitudinem gerunt, verum etiam Presbyterorum, qui per minores titulos habitant, vitam jugi circumspeditione custodire debent: qui licet suis præsentibus, ut Episcopus Matrici præest Ecclesie: nihil tamen contra sui prælati ordinare decretis audere debent.

Obviamus aliquos proposituram debent etiam habere, qui præpositura ordinem, h. d.

Admonendi sunt autem ii, qui præposituræ alicuius administrationem canonicè voluit obtinere, ut non solum nomen, verum etiam ordinem habere studeant. Unde d. nisi qui Archidiaconatum tenent, Diaconi: aut qui Archipresbyteratum, Presbyteri infra annum fiant, amittent honorem, etiam si iusta causa prohibente Presbyteri aut Diaconi esse non poterint.

**DE OFFICIO VICARII.
TITVLVS XV.**

Vicarius Episcopi non potest inquirere, punire, prætorum beneficiis, vel eadem conferre, nisi hæc speciales sibi committantur, h. d.

Et Vicarium quoque, cum Episcopus per se ipsum deservire & residere rationabili causa prohibetur: aut præsens, omnibus commode par esse non potest, Episcopalis representatur auctoritas. In quo tamen illud advertendum est, quod licet per generalem officii commissionem Vicario factam, & causarum cognitio transferatur: potestas tamen inquirendi, corrigendi, aut puniendi aliquorum excessus, seu aliquos à suis beneficiis vel administrationibus amovendi, vel beneficia conferendi (nisi specialiter concessa sit) non transferatur.

Libentis curam assumantur in diversis Ecclesiis, vel laicis, non potest consilium vicarius.

Debet autem Episcopus circumspicere esse, ne laicum vicarium sibi constituat. Indecorum est enim, laicum hominem viros Ecclesiasticos iudicare: nec in uno eodemque officio debet dispar esse professio. Quod etiam lege divina prohibetur, dicente Moysè, Non arabis in bove & asina. Inde & Honoriana constitutione cavetur, g. Vt Episcopus

a Can. 1. res. Archipr. dist. 25. b C. fin. c. 111. c Cle. 2. de atat. & qual. d Can. 1. dist. 66. e C. 2. & cap. seq. co. tit. in 8. f Can. in nona ad l. 10. 16. q. 7. g C. si. ext. co. tit.

Episcopus eum qui perpetuam Vicariam obtinet, per substitutionem proventuum, vel ipsius Vicarie ablationem compellat, ut se in presbyterum promovet faciat.

Vicaria appellatur ad Archiepiscopum, ab Archidiacono ad Episcopum, h. d.

Inter Vicarium autem & Archidiaconum illud interest, quod a Vicario, non ad Episcopum, sed ad Archiepiscopum a: ab Archidiacono vero, nisi aliud Ecclesiam inducat consuetudo, ad ipsum, cui immediate subiacet, Episcopum erit appellandum.

DE COADIVTORE. TITVLVS XVI.

Ex causa datur Episcopo coadjutor, cuius datus ad sedem Apostolicam spectat, h. d.

Accidit etiam interdum, ut pastor senio aut corporis valetudine impeditus, aut sanæ mentis consilio destitutus, super suum gregem excubiandare non possit: ea propter vir providus & honestus, illi in coadjutorem adiungendus est: per quem tam Episcopo, quam populo utiliter consulatur. Cuius datus, cum de eaus maioribus esse constet, ad sedem Apostolicam, nulla obstante consuetudine, referenda est. Quod tamen sic intelligi oportet, si non in remotis partibus explicanda sit: ceterum, si procul ab Apostolica sede Episcopus impeditus deget, tunc secundum Bonifacianam constitutionis tenorem providendum erit.

Etiã in inferioribus ab Episcopi dandus est coadjutor, & in his de facultatibus Ecclesie erit subueniendum, h. d.

Nec est solum Episcopi dandus erit coadjutor, sed etiam, si res exigat, inferioribus: unde, si vel Ecclesie Rectorem, vel Archidiaconum ita morbo aliquo contingerit impediti, ut Ecclesiasticis ministeriis, vel nullo pacto, vel non nisi cum scandalo interesse possint, eis quoque coadjutor adhibendus erit: & ita res temperanda, ut utriusque facultates, eccl. vitæ necessaria ministrantur.

DE COREPISCOPORVM VSV SUBLATO. TITVLVS XVII.

Corepiscoporum usus sublatus est, h. d.

Erant olim & Corepiscopi, quibus, circa plurimam cum Episcopis ministeriorum communis erat dispensatio: quorum tamen institutio tam in Romana sede, quam in aliis totius orbis Ecclesiis, tanquam improba & supervacanea, est penitus interdicta.

Matrimonium spirituale dissolvitur transiitione, renuntiatione & depositione, h. d.

Vidimus hucusque de spirituali fœdere conjugii, quod inter Episcopum & Ecclesiam contrahitur, quod electione vel postulatione initiari, firmatione ratificari, consecratione intelligitur consummari: item de moribus, & Vicariis, & adiutoribus Episcoporum: tractemus nunc, quibus modis Episcopus ab Ecclesia removetur: & sic quomodo tale conjugium præter mortem dissolvitur. Contingit autem id tribus modis: Translatione, Renuntiatione, & depositione, seu degradatione: de quibus singulis videamus, ac primum de translatione.

DE TRANSLATIONE. TITVLVS XVIII.

Translatio indulta est ex utilitate, & ex necessitate: & necessitate cessante, translatio irritatur, h. d.

Translatio indulta est ex utilitate, & ex necessitate: & necessitate cessante, translatio irritatur, h. d.

Translationes, quæ & mutationes, & interdicti possunt, instituta sunt utilitati & necessitati gratia. Vtilitatis, cum Episcopus ab ea terra, cui præpositus est, in aliam transferretur, in qua magis recte posse verisimiliter existimaretur. Sic enim præfatus Apollolorum de Antiochena civitate se transferre voluit, ut scilicet ibidem episcopatus proficeret. Necessitate vero nonnumquam episcopatum locum mutationes fieri solem, hostium urgente metu, vel casu si civitatem, de qua esset Episcopus ab hostibus liberari e, & ad priorem statum contingere non potest, eam expulsi reverteretur.

Episcopi transferre, ad suam Romanam Ecclesiam non hoc dicit.

Sciendum est autem Episcoporum translationem, & etiam inferiorum, ad solum Apostolicam sedem situm certissima ratione pertinere, & magis in matrimonii quicquam præter consuetudinem rationem debere, aut posse. Quod obtinet non solum in Episcopo est consecratus, verum etiam si canonice fuerit electus, & confirmatus: cum, ut supra diximus, electionem, & confirmationem, inter personarum Episcopum & electi, conjugium sit spirituale contractum.

Qui propria auctoritate se ad aliam Ecclesiam transferre, & ab ea abire, h. d.

Et propter hoc quicunque a vana ducta, & immutata ne impulsus, & Ecclesie sine voluntate, de se ipso maiorem se se plicem proposita subditur, & a cathedra repelli debent aliter, & deinde propter ut nec illis præstant quos per suspensionem præsentem illis, quos ob avaritiam vel ambitionem conseruaverunt. Sicut enim vir, si non debet adulterare uxorem suam, ita nec Episcopus temere Ecclesiam, ad quam electus fuit, relinquere, & alteri se se conjugium cum populo fuerit attrahat.

Quod constitutum est in Ecclesia Episcopalis, non est ad Ecclesiam inferiorem, h. d.

Non ab similibus iuris ratio obtinet in presbyteris, & ceteris infra Episcopalem dignitatem constitutis. Nam si vel quilibet causis, propriis quæ ambrosio, cum altero suum beneficium permutare voluerit, utrumque proprii beneficii parturam fidei, & beneficii tenim & præbendarum permutaciones generaliter fieri prohibentur: præsertim passionem præsentis, & spiritualia, vel spiritualibus annexa, semper licet. Quomodo continet: licet possit Episcopus de uno loco ad alium aliquos transferre, ut qui aut loco magis magis utiles, alibi valeant utilius exercere.

Si permutatio beneficiorum completa est ex una parte, & per alteram fiat quæ minus implatur, respiciat pars ad quam minus implatur, hoc dicit.

Subventum & tamen est ei, qui de permutacione in alio habito tractatu, præbendam suam cum impugnet, ab alio qui cum permutacionis tractatum habet, qui postea suam resignare recusat, & deceptus, non enim deceptus, & non deceptus, sed deceptus, tributa tamen est simplicitas venia, & condonatur, ut ad resignatum beneficium reverti possit.

Callato de beneficiis causa permutacionis, & mandata, si non quam permutacionibus, non tenet, h. d.

Et generaliter, ne concessione iuris uentibus, permutacionem circa spiritualia, illudatur, si qua beneficii

a Can. mutacione. 7. q. 1. b Can. si quis fuerit. & seq. de permutacione. c Can. pastoralis officii. de her. q. 1. d Can. si quis fuerit. de translat. Episc. e Can. quando h. extr. in. 1. f Can. si quis fuerit. q. 1. g Can. si quis fuerit. in. 1. de permutacione. h Cap. quædam. extr. de permutacione. i Cap. quædam. extr. de permutacione. k Cap. cum inter se. extr. de permutacione.

causa permutationis aliquibus resignata, aliis quam ipsis permittare volentibus conferatur, nullius firmitatis cuius ipsa collatio.

Quoniam si in diebus aliquibus forte auctoritate Apostolica beneficia vacatura expectent, illi tamen qui secundum formam legis sua beneficia in eadem diebus ad ordinarii collationem spectantia, libere ac sine fraude, in manibus Episcopi resignaverint, non nisi ex causa permutationis resignaturi, ab huiusmodi expectationibus circa faciendam permutationem minime impeditur.

DE RENUNCIATIONE.

TITVLVS XIX.

Quid sit renunciatio, & quibus ex causis possit renunciari, h. d.

Renunciatio quocumque quis ab Ecclesia sua remouetur. Est autem renunciatio, iuris proprii spontanea renuntio. Ea vero propter quod Episcopus potest concedi licentiam postulare, hanc ferre habent, & continentia criminis, debilitas corporis, defectus scientia, multi plebis, graue scandalum, & irregularitas personae.

Quod debet esse crimen, ab quibus renunciari possit, h. d.

Propter e conscientiam criminis, eadem potest scientia postulari, non culpabiliter, sed diuina auxiliis, propter quod ipsius officii executio post peractam poenitentiam impeditur.

Que debilitas corporis renunciandi causam prebeat, h. d.

Non ab similibus d. iuris ratio in debilitate corporis obinet: nam non quilibet, sed solum illa legitimum renunciandi prestat causam, per quam quis ad exequendum officium pastorale redditur impotens: cum interdum non plus horretur semilibus debilitas aliquem cedere, quam maturitas, qua in senibus esse solet, quem in suo iudicio officio permanere.

Magna debilitas scientia tribus legitimam causam renunciandi prebet, h. d.

Propter e defectum quoque scientia plerumque potest quis petere cessionem: quia cum illa circa spirituales administrationem sit positimum necessaria, & circa curam temporalium opportuna, Praeful, qui in utrisque commissam sibi debet Ecclesiam regere salubriter, ei renunciatio si quomodo ipsam regere debeat, ignoret. Quamquam tamen mediocriter tolerari potest, quia imperfectum scilicet potest supere perfectio charitatis.

Multis plebis ipsam tribuit renunciandi, causam: item vltimo scandalo, h. d.

Propter malitiam quoque plebis cogitur interdum Praeful ab ipsius regimine declinare, veluti, quando plebs tam dura cervicis existit, ut apud ipsam amplius proficere non possit, item pro graui scandalo, & vitandis, cum alteri sedari non potest, licet Episcopo petere cessionem, ne plus temporalem honorem, quam aeternam videatur auferre salutem.

Iregularitatem potest renunciari, h. d.

Item si ob irregularitatem: puta, si bigamus. Quod si forte de legitimo matrimonio non sit natus, licet huiusmodi irregularitatem subiectione non potuerit, si tamen de culpa laet, & causa, cum eo qui suum laudabilem implevit officium, in iuncta sibi competenti poenitentia, poterit non minus utiliter quam misericorditer dispensari.

Gratia laboris fugiendi non potest renunciari, h. d.

Ceterum a ob alias causas renunciationem affectant audiendi non sunt: dum forte aliqui laboris angustias declinantes, ad ocium, aduersus gloriosum Pontificis exemplum, aspirare contendunt.

Episcopus qui semel ad vitam Monachalem transiit, non potest rursus ad Episcopalem dignitatem reverti, h. d.

Accidit autem interdum, ut Episcopus humilitatis & poenitentiae causa, ab Ecclesia sua remouetur: quod tunc contingit, cum quis Apostolica concessione ab Episcopali sede ad Monachalem descendit subiectionem. Quo casu alius in locum eius subrogari poterit: ille vero redire, Constantinopolitano & Concilio vetante, nequaquam valebit.

Impeditus administrare Episcopatum, & propterea Monachus, cessante impedimento, potest reverti ad Episcopalem dignitatem.

Ceterum e speciales quidam casus inveniuntur, in quibus, praedicto Concilio non obstante, is qui vitam monachalem elegit, rursus licite potest ad Episcopatum assumi. Si enim quis, persecutionis rabie laevitate, vel praedictis aduersa valetudine corporis, cum proficere nequeat in regimine pastoralis, de superioris auctoritate ad monasticam vitam descendat: persecutionis vel aegritudinis impedimento cessante, ad Episcopalem poterit redire dignitatem. Idem iuris est, si quis propter doctrinae defectum, locum regiminis deserat: auctoritate Apostolica ad ocium se contulerit monachale: nam si per exercitium lectionis, scientiae reperit margaritam, proculdubio denuo vocatus ad Cathedrali pastorem, redire poterit.

Affectus Episcopatum simoniaci, sed igno exteri, si postea regulari, licet ad primum reverti non possit, alium tamen Episcopatum consequi poterit.

Regulus d. si quis incensus cupiditate parentum fuerit Episcopatum adeptus, & hoc contempto de licentia superioris illum dimittens, observantiam elegerit regularem, etiam ad Ecclesiam eandem redire nequeat, ad aliam tamen promoveri poterit: Constantinopolitani Concilii constitutione non obstante: quam obtinere oportet, cum poenitentiae causa, quam Episcopatum retinens praeterire non valebat, vitam quis elegerit monachalem.

Ad eum si res debet renunciatio, ad quem scilicet confirmatio, hoc dicit.

Abbas e quoque, qui Romanae immediatè subditus est Ecclesiae, nisi licentia à Romano Pontifice legitime impetrata, sui regiminis oneri renuntiare minime poterit: quod si Episcopo subiectus sit, cum ejusdem permissione locum suum licite iure poterit relinquere. Et hoc generale est in praebendis, & ceteris minoribus beneficiis, ut apud eum fieri debeat renunciatio, ad quem pertinere dignoscitur confirmatio: ex quo apparere potest, quod resignatio facta laico s. nullam iuris obinet firmitatem.

Papa potest renunciare Papatu, h. d.

De Romano & Pontifice quaxitam est, an, quia nullum habet superiorem in cuius manibus resignare possit, Pontificatus ex causa cedere valeat? & super hoc Caelestinus quintus bastiationis cuiuslibet volens occasionem amputare, & statuit & decrevit, Romanum Pontificem posse libere resignare.

Per procuratorem renunciari potest, & quatenus valde renunciatio facta a procuratore vocato, h. d.

Potesit h. autem quis non solum per semetipsum resignare, verum etiam per procuratorem: qui, si ad ce-

a Dec. nisi. s. verum. b Cum. hoc nequaquam. 7. q. 1. c Ca. post translationem. s. ceterum. extr. cod. in. de renunt. d Dec. post translationem. s. rursus. cod. tit. e Cap. si. ubi gl. extr. cod. f Ca. quid in dubio. extr. cod. tit. g Ca. s. de renunciat. in 6. h Clem. uni. cod. 8.

19
dendum Pontifici aut alii cuiuslibet dignitati vel benefi-
cio, sponte ac libere constitutus fuerit, si postmodum in-
gnorans reuocatus fuerit, tenebit cessio per eum facta, an-
tequam ad ipsius procuratoris, vel illius in cuius manib'
cessio fuerat facienda, notitiam reuocatio huiusmodi fu-
cessio deducta: nisi forte per ipsos, aut alios dolo malo fa-
ctum fuerit, quod minus ad eos, vel eorum alterum, ante
cessionem reuocatio perueniret.

Quis impetravit cedendi licentiam, compellitur renuincere, h. d.
Aliud juris est, si qui cedendi licentia cum instantia
postulata, atq; ea obtenta, leuitate forte cedere pra-
mittant: eos enim ad cedendum compellendos esse,
generali Concilio e statuitur.

DE DEPOSITIONE, SEV DEGRA-
DATIONE.
TITVLVS XX.

Spirituale conjugium dissolvitur per degradationem, h. d.
Per degradationem quoq; conjugium Ecclesie & E-
piscopi dissolvitur. Nihil enim est aliud degrada-
re, quam de gradu deicere: quod institutum est ad
similitudinem & ex auctoritatis eius qui militie dese-
ruit armate: cui tam militaris ordo, quam etiam insignia
ob delictum detrahuntur.

Duplex est degradatio, verbalis & actualis, h. d.
Verbalis est degradatio duplex, verbalis scilicet & a-
ctualis. Verbalis degradatio est, cum ab eo, qui aucto-
ritatem habet, assistente certo Episcoporum numero, de-
positionis fertur sententia. Actualis vero, siue solennis
est, cum non solum fertur sententia, verum etiam ab eo
qui degradandus est, vestes & singula insignia sui ordinis
gradatim auferuntur. Cuius ordo ac series latissime Boni-
faciana constitutione e demonstratur.

Proprius solum Episcopus potest deponere constitutus in minori-
bus ordinibus: sicut in maioribus, h. d.

Quod e autem dictum est, Episcoporum numero assi-
stente, sic intelligi oportet, si de Episcopo, aut illo
degradando agatur, qui sit in maioribus ordinibus con-
stitutus. Ceterum si de is agatur qui minoribus tan-
tum insigniti sint, proprii Episcopi sententia, absq; ullo-
rum Episcoporum s interventu, satis erit.

In degradatione sacerdotum ob causam heresi, potest procedere
solum Episcopus delinquentium, cum suis minoribus pralati, h. d.

Quinimo interdum etiam si Presbyter, vel in sacris
constitutus degradandus fuerit, plurium Episco-
porum interventus necessarius non erit: nam tales, si pro
heresi & seculari curie tradendi, vel perpetuo immutan-
di sint, quia Episcoporum numerus facile convenire non
potest, solus Episcopus, convocatis Abbasibus & aliis pra-
latis, vniq; suae diocesis pietate ac bonis artibus instru-
ctis, degradare poterit.

Degradatus traditur extra seculari, & pro eo debet Ecclesia an-
tecedere, & degradatus se miseri fieri, excommunicatur, h. d.

Leticus igitur ob grave flagitium degradatus, cum
ab Ecclesiastico foro fuerit projectus, seculari curie
gradatim puniendus. Vnde celebranda e erit talis de-
gradatio seculari praesente potestare, & cum perfecta
fuerit, pronuntiandum, ut secularis iudex degradatum,
tanquam clericali privilegio exutum, in forum suum re-
cipiat puniendum: pro quo tamen Ecclesia debet inter-
cedere, ut citra mortis periculum in eum sententia im-
moderetur: & si impetraverit, & degradatus poenae su-

a C. quidam sedendi, extr. ord. sit. b C. 2. §. actuali, de pa-
nis, in 6. c. ca. 2. §. verbalis, de parri, in 6. d. d. cap. 2.
e Canon. si quis invidiosus, 15. quest. 7. f Canon. si autem, in fin.
d. 15. q. 2. g Canon. 1. de heret. in 6. h Canon. novimus, extr.
de verbis significat.

perites fuerit, ab administratione sui ordinis deinde ab-
stinere. Quod si cingulo militie coactis excommunicatus
fuerit temerario sibi dudum committitur, nihil in peccato
Apostolorum erit abscedendus.

DE SACERDOTIBVS IN INFERIORI
GRADU CONSTITUTIS.
TITVLVS XXI.

Sacerdotes inferioris gradus, sicut Presbyteri, non possunt ali-
quibus tractatum esse, h. d.

Nunc descendamus ad sacerdotum inferioris
gradu constitutos: subsequenter postea de illis
dicetur, qui licet sacerdotum non sint, tamen
tam constituti reperiuntur: ac deinde de illis qui in
humiliora in domo Dei necessarium ministrant con-
sueverunt, qui in minoribus ordinibus dicuntur consti-
tuti, de quibus omnibus, si quid superius locuti sumus, ab-
ster potius quam ex professo locuti sumus. Inferiores sa-
cerdotes sunt Presbyteri.

Sacerdotum in duas classes divisit, sancti magister in de-
cretis veteri, quam nova, h. d.

Et a non inelegerant sacerdotum in duo rami-
bus esse videtur: Haec enim dicuntur, una
veteri testamento a Deo per Moysen sumpta curam,
qui ex preceptis Domini Aaron in summo Pontifice,
filios vero eius inuinxit in minores sacerdotum, quos
etiam in novo ab ipso Christo, qui duodecim Apostolos
tanquam maiores sacerdotum, sepe rogare conuocauit,
minores instituit: Petrum vero quod summum sacer-
dotem elegit, dum ei pra omnibus se pro ambrosio-
ves regni caelorum tribuit.

Presbyteri & Episcopi idem nomen habent, sed in maiori gra-
tu, de Presbyteri non est illud, qui Episcopus dicitur, h. d.

Presbyterium e autem & Episcopum, quod in maiori gra-
tu extitit esse affirmet, & aliud artem, aliud degra-
tationis fuisse nomen. Sed cum multi in linguis Ecclesie Pres-
byteri constituti essent, in remedum huiusmodi Pres-
byterium esse, ut per illos unus eligeretur, qui curam illius
praeposendus: electum autem Episcopum, cuius nomen
ad hoc crevit honor, ut illis tanquam filii corporis intelli-
gere, nec iam pro sacerdotibus haberentur, qui sub illius
Episcopi disciplina & providentia gubernarentur.

Presbyter appellatur potius a potestate, quam a nomine, h. d.

Presbyteri a vero nomine, quatinus in maiori gra-
tu sumptum, magis tamen sapientiam indicant magis-
tatem, quam corporis castitatem.

Quasi Presbyterorum potestas e auctoritas, h. d.

Episcopi e igitur ac Presbyteri non potest esse illi-
mitis circa sacra ministerium, quod in Presbytero
enim, quae genere potest Episcopus, quod in Presbytero
vero nullo pacto potest attingere. Proprius Presbytero
suo iure, quodam illius permisso, nec recipere, quod in
Episcopo praesente celebrari, debet, sed de sacra
sanctificato oleo inungit, benedicit, & de sacra
peccatis penitentes, vel in extremis agonem subiacentem
reconciliationis admittendi potestatem habet. In
Episcopo permittente e, aut ultima cogente necessitate

a Dist. 21. in summo & per totum, b Canon. 8. de verbis sig-
nificat. c Canon. non videtur, dist. 90. & canon. de gradibus,
d Canon. quisquis, 8. Presbyteri, dist. 90. e Canon. qui-
bus, dist. 91. f Canon. quatuor, & canon. 1. de verbis sig-
nificat. g Canon. contra hereticos, de verbis sig-
nificat. h Canon. 1. & seq. de, quod 1. & canon. Presbyteri,
dist. 91.

et baptizatos sacro linere chrismate, & virgines Deo dicare, Presbyteris conceditur. Ecclesias vero erigere, consecrare, reconciliare, sacrum chrisma conficere, Clericos ordinare, excommunicare, penitentes publice reconciliare, solis Episcopis reservatur.

DE IIS, QUI IN SACRIS SVNT CONSTITUTI. TITVLVS XXII.

In sacris constituti sunt Diaconi, & Subdiaconi: & Diaconi debent Episcopum custodire, sacerdotibus celebrantibus assistere, novum testamentum predicare: Eucharistiam vero praesente Episcopo vel Presbytero, populo erigere non possunt. h. d.

Sicut autem Episcopi Presbyteri, ita etiam & utriusque debent obedientiam Diaconi: ad quos Episcopus praedictam canem ab infidelis custodire pertinet, ne aut ipse quoque modo laedatur, aut divina verba per detractiones polluantur. Sacerdotibus quoque celebrantibus in omnibus assistent, Evangelium ad populum praedicant. Sed nec baptizare a praesente Episcopo, aut Presbytero, nec Dominici corporis Eucharistiam populo erigere audent debent, nisi praedictis omnibus longius fortasse constitutis, necessitas ad id extrema eos compellat.

Trinitas Ecclesia non habuit Subdiaconos, & apud antiquos Subdiaconatus non reponebatur inter sacros ordines: sed postea & in iure inter sacros corpus esse haberi: & Subdiaconus potest eligi in Episcopum. h. d.

Diaconos & licet & Ecclesia primitiva legatur habuisse, talis tamen ordo apud antiquos inter sacros non numerabatur: paulatim tamen post aliquot temporum curricula ceptus est & Subdiaconatus inter sacros ordines reponi, eiusque ad similitudinem tam Presbyterorum, quam Diaconorum contentia f. fuit imperata, Cuiusmodi multae, an in Episcopum Subdiaconus eligi videret, hesitaret, novissime & post Urbanum Innocentium processit constitutio, quae, ut is quoque in Episcopum libere eligi valeat, declaravit ac statuit.

Uterque officium Subdiaconi. h. d.

Diaconum h. igitur Subdiaconus subsequitur: ad quem calicem & patinam ad altare deferre pertinet, & levitis tradere, eiusque ministrare. Vrecolum quoque, & aquam manile, & manutergium tenere, Episcopo, Presbyteris, & Levitis pro lavandis ante altare manibus aquam praebere.

Subdiaconus potest qui ordinari in decimo octavo aetate, Diaconus in vigesimo, Presbyter in vigesimo quinto. h. d.

Sicut autem Subdiacono minus creditur, quam Diacono: & Diacono minus, quam Presbytero committitur: ita ad Diaconatum minor aetas, quam ad Diaconatum, & ad Diaconatum minor, quam ad Presbyteratum suffragatur. Poterit igitur hodie & quis, nisi aliud Canonum obstat impedimentum, decimo octavo natuansano ad primum sacrum ordinem, vigesimo ad secundum, ad Presbyteratum vigesimo quinto promoveri. Proprie sacerdotes appellantur qui Eucharistiam conficiunt, improprie etiam Diaconus & Subdiaconus.

Dignitas autem Diaconum & Subdiaconum non esse sacerdotum, proprietatem sermonis attendentes. Proprie & enim sacerdos is est appellandus, cui sacrificium corporis & sanguinis Domini in altari confice-

re permittitur. Ceterum & ipsi interdum sacerdotes appellantur, sed per abusum. Vidimus haec de deis, qui in maioribus ordinibus constituti: nunc videamus de his, qui in Ecclesia Dei minoribus sunt ordinibus insigniti.

DE IIS, QUI SVNT IN MINORIBVS ORDINIBVS CONSTITUTI. TITVLVS XXIII.

Minores ordines sunt Acolythatus, exorcistatus, lectoratus, & officiaratus. hoc dicit.

Vnt igitur in Ecclesia alii minores ordines, qui sine sacramentali unctione, sola Episcopi benedictione, cum quadam vaforum vel indumentorum distributione, praestantur: ut sunt, Acolythus, Exorcista, Lector, Officiarius. Acolythus a est is, ad quem praeparatio luminum, & qui cericum (a quo nomen quoque duci) deferre debet, quique suggesta pro Eucharistia subdiaconis praeparat. Exorcista h. is est, qui exorcismos memoriter retinere debet, manusque super emergentes & catechumenos in exorcizando imponere. Lector a autem is appellatur, qui lectiones debet pronuntiare, & ea, quae Prophetae vaticinati sunt, populis praedicare. Officiarius a pertinet claves Ecclesiae, ut claudat & aperiat templum Dei, & omnia quae sunt intrae, custodiat, fideles recipiat, excommunicatos & infideles provido iudicio repellat.

Psalmistatus est minor ordo, & potest conferri a solo presbytero. hoc dicit.

Est & psalmista, id est, Cantor, qui absque scientia Episcopi & presbytero solum jubente, officium suscipit cantandi: qui & ipse, licet apud antiquos dubitatum fuerit, inter minores ordines ceptus est annumerari f.

Constitutus in maioribus ordinibus nullo pacto matrimonium contrahere possunt, sed constitutus in minoribus possunt: sed si contrahant, privantur beneficium & dignitatem Ecclesiasticam. h. d.

Horum autem & sacrorum valde dilpar est conditio: siquidem illis ita est continentia imperata g. ut nunquam ad matrimonium aspirare valeant: his autem, si ad superiores ordines proveli noluerint, matrimonium contrahere minime interdicitur: sed eo casu non solum ad sacros ordines, & Ecclesiasticas dignitates, & administrationes admittendi non sunt: sed etiam h. beneficiis, quae quocumque forte haberint, privandi erunt: nana nec ea sine pravo exemplo possunt & gravi scandalo retinere: & tales bona Ecclesiastica dilapidare solent. Hucusque singulariter tam de maioribus ordinibus quam de minoribus breviter tractatum fuit: exponamus nunc aliqua, quae tam majorum ordinum, quam minorum, sunt communia.

COMMVNIA TAM MAIORVM, QVAM MINORVM ORDINVM. TITVLVS XXIV.

Minores debent Majoribus exhibere reverentiam, majores vero minoribus amorem & charitatem. h. d.

In primis admonendi sunt ii, qui minori sub ordine constituti sunt & officio, ut iis, qui aus ordine precellent, aut officio, reverentia & obedientiam h. exhibeant, nec per temeritate alter alterius partes sibi vindicent. Majores quoque meminerint, se majores esse, non dominos: & ob id inferioribus non tanquam subditis dominantur, sed

a. Can. 1. §. ad acolythos. b. d. can. 1. §. ad exorcistas. c. d. can. 1. §. ad lectorem. d. d. can. 1. §. ad officiarum. e. can. Psalmista. dist. 23. f. gl. in vers. Psalmista. can. 21. dist. & can. 1. vers. ad Psalmist. 23. dist. g. dist. 26. & 27. per notum. h. Can. c. quod ad. & ca. diversis. ext. de cler. conjug. i. C. cum decorem. extr. de cleric. conjug. k. Can. a subdiacono. dist. 23. gl. 2. c. ad auct. extr. de temp. ordin.

a. d. can. quatuor. dist. 63. & can. 1. vers. ad Episcopum. 23. dist. b. Can. Diaconi septem. §. ut igitur. dist. 93. & can. seq. c. Can. 1. vers. ad Diaconum. dist. 21. d. Can. constat baptismum. de consecrat. dist. 4. e. c. a. multi. extr. de aetate & qualitat. f. Can. 1. vers. ad Subdiaconum. dist. 23. i. Clem. sin. de aetate & qualitat. k. Can. 1. vers. factus. dist. 21.

quati clericos honorent, & diligant: & tales sint, qui non solum praesent, verum etiam profint.

Ordinatores debent instruire ordinandos in divinis. h. d.

Item sub gravi ultionis comminatione ex ordinatione generalis Concilii debent Episcopi promovendos in sacerdotas per seiplos, vel alios idoneos viros super divinis officiis, Ecclesiasticisque sacramentis diligenter instruere, & informare. Sanctius a enim inquit est paucos bonos, quam multos malos habere ministros: quia, si ceteris excum ducat, ambo in foveam dilabentur.

Ordinationem praecedere debet diligens scrutinium. h. d.

Praecedet autem ordinationem diligens scrutinium, nec nisi qui, tam verbo fidei, quam recte conversationis exemplo, Episcoporum vel populari testimonio probantur, ad ordines admittendi erunt. Ordinatus d itaque accipiat secum divinis legis peritos sacerdotes, & in Ecclesiasticis functionibus exercitatos, qui ordinandorum genus, patriam, aetatem, locum ubi ordinati sunt, si literas callent, si instructi in lege Dei, & ante omnia diligenter investigent, si fidem Catholicam diligenter teneant.

Examen debet praecedere collationem beneficiorum. h. d.

Quod e & in beneficiorum collationibus observandum erit: qui enim beneficiis Ecclesiasticis praeficiendifuerint, a suo prius Archidiacono examinari debent, & per ipsum postmodum Episcopo praesentari.

Tam simoniaco ordinatus, quam ordinans, sunt puniendi. h. d.

Ipsi vero quibus talis cura committitur, cavere debent, ne ad cuiusquam gratiam, aut cuiuscumque momentis cupiditate illecti, a vero deviant, ut indignum, & minus idoneum, aut non examinatum ad sacros gradus suscipiendos Episcopo praesentent. Quod si aliter fecerint, & qui indigni accesserint, ab altari removebuntur, & qui domum sancti Spiritus vendere conati sunt, eorum Deo jam condemnati, Ecclesiastica dignitate carebunt.

Qua tempora in ordinationibus servari debent. h. d.

Igitur & per tres continuos dies diligenter examinentur, & demum sabbatho, qui probati sunt, Episcopo praesententur: Qui tamen secundum diversitatem ordinum, temporis quoque servabit diversitatem: non enim h omnes ordines quibullibet temporibus conferri possunt: nam Dominicus & aliis festivis diebus unum, aut duos ad minores licebit promovere, sed ad Subdiaconatum, nisi in quatuor temporibus, & una & altera statuta die, nulli Episcoporum, praeterquam Romano Pontifici, licet alios ordinare, nec alicuius loci contraria est admittenda consuetudo. Quod si forte seorsum factum fuerit, ordinans quidem potestate privandus est ordinandi; & ordinatus cum charactere h minime dubitetur recepisse, praesententia tantum pravia in susceptis ordinibus ministris sustinendus erit.

Nec uno nec duobus diebus continuato jejunio duo sacri ordines conferri possunt. h. d.

Sed i nec uno die, nec duobus continuato jejunio ad duos quis potest sacros ordines promovere, arbitrari, & ordinantia suspensionis imminente poena.

Minores ordines omnes simul conferri possunt. h. d.

Diversum m statuitur de minoribus, qui omnes vel unica die conferri possunt.

Quo promotus per saltum, potest, praetermissis ordinibus repetitis, dispensari, hoc dicit.

a. Can. tales. dist. 27. b. Extr. de servitio in ord. sacren. c. Canon. a. & canon. Episcopi. dist. 25. d. Canon. quando Episcopus. d. dist. 24. e. Canon. ad hac nos. vers. & hoc idem. an de offi. Archid. f. Can. quando Episcopus. h. ipsi autem. dist. 24. g. d. canon. quando Episcopus. h. igitur. h. Ca. 12. & extr. de temp. ordin. i. C. dilectus filius. extr. de temp. ord. h. Ca. pen. eod. titul. l. Ca. literas. extr. de temp. ord. m. De ord. ext. de temp. ord.

Per a saltum vero si promotus fuerit, qui promotus ter ordine praetermissis repetito, ex mltitudine ministrare permittendus erit.

Promotus ad sacros ordines servari contra prohibitionem non potest fieri sacerdos, nisi prius fuerit monachus, quia, si non contra prohibitionem, qua tunc potest Episcopus ministris dispensare, & qui non ordinatus si minister dicitur, non potest ordinari. h. d.

Quod si h futive ad sacros ordines qui promoti, suscipiendum erit, an prius sub auctoritate accesserit interminatio: tunc enim nulla ratione ad sacerdotalem potest ordinem promovendi, nisi regulariter suscepto laudabilem aliquid duxerit vitam, quod si secum misericorditer dispensari poterit: si quoque la praedente inhibitione, condigna satisfactione satisfacta, pro suo arbitrio eam illo poterit Episcopus praesentare. Quod si, qui nullum adhuc poenitentia acceptum e, divinum aliquod officium exerceat, ab Ecclesia erit abjiciendus, & nunquam ordinandus.

Qui nondum baptizatus ordinatus est, debet baptizari, & reus ordinari. h. d.

De eo qui non baptizatus ordinem susceperit, dubitatum est: de quo post multam tractatam discussionem obtentum & constitutum fuit, ut baptizatus iterum ordinetur: & merito: cum enim baptizatus tantum sacramentorum janus sit & fundamentum, baptizandus non potuit, ubi fundamentum desit.

Sacros ordines sacrorum Episcopos conferre, necesse non est, aliis: & Episcopus qui locus, non dignatus communicare, nec alios conferre potest: sacri, si status dignitas, quae non sunt, non conferre potest. h. d.

Illud postremo omnitemendum non est, quod inter sacros & sacros ordines illa est differentia, quae ab Episcopis, minores vero etiam ab aliis quocumque conferuntur. Vnde de eo quidem est, si quis dicitur renunciasset, an & quales ordines conferre possit: in qua specie obtinuit distinctio, ut si quis dicitur renunciasset, eos quos ante renunciamur potest rogatus conferre possit. Quod si non dicitur renunciasset, eam dignitatem renunciasset, minores tantum quos ab recipere, & in illis de servare, & ad maiores, & superiores idoneus, poterit promovendi. Sane si ad majores ordines scilicet quis receperit, quae ad quosdam officii non habebit executionem: ubi auctoritas licet (nisi crassa & supina fuerit ignorantia) auctoritate licet dispensare poterit.

QVI PROMOVERI NON POSSUNT
TITVLVS XXV.

Omni quatuor causas sine refectione, qui prohibentur ordinari. h. d.

Onomiam vero praevare debet, quod vitiosum, vel vituperari potest: sicut enim est, quoddam esse qui non sicut ad Ecclesiam, sed ad vitam admittendi, quod fieri contingit quatuor: ex causa, aut enim quis promovendi impeditur ratione, aut ratione delicti jam patrati, aut suspensione, sive lapsu, aut ob corporis lationem.

Servus & libertus non possunt ordinari, & servus vel libertus ante dominum suu hoc liber & ingenuus. h. d.

Ratione subjectionis & promovendi impeditur: si fuerint, nullo debet ordine Episcopus impetrare: si non enim esse debet, qui divinis aggregandus est ministris, quod propter non solum servus, sed nec qui servus obsequii

a. Ca. dist. 22. & c. uni. de cleric. per saltum. b. Cap. i. de seq. extr. de eo qui serv. ord. susp. c. Cap. i. de seq. extr. de cler. non ord. ministran. d. Can. i. extr. de Praebend. non ord. e. Gloss. d. d. s. i. Ca. cum. de ord. ab Episc. g. Can. de seq. extr. de servis non ord.

manumissis sunt, cum adhuc servitutem quandam servire videntur, sunt ad clericatum ordinem promovendi: quod si contra factum fuerit, tam ordinantem, quam ejus qui sacro precinctus est, cingulo, Canonice poenis coercenda est. Et si tamen servus sciente domino fuerit ordinatus, ex hoc liber erit & ingenuus.

Manumissus ab Ecclesia, ut eidem serviat in divinis, non potest si transferre ad aliam Ecclesiam: secus si simpliciter fuerit manumissus. h. d.

Quod si quis Ecclesie servili conditione obnoxius, ab eodem manumittatur, ut insignitus ordine clericalem ea perpetuo serviat in divinis, liber factus & ordinatus, ad aliam se transferre non poterit: sed si abfolvatur manumissus fuerit, ad aliam transferendi non erit licentia neganda.

Monachi non ordinantur, nisi de licentia Abbatis.

Monachi quoque, nisi de sui fuerint Abbatis voluntate prepositi, ad ecclesiastica non sunt officia promovendi.

Licentia concessa ad superiorem religiofo, ut possit consentire provisione de se facta, non valet. h. d.

Clericus si adhuc agit cum religiosis, non solum circa ordines, sed etiam circa electionem, vel provisionem quamlibet: si cui enim ad superiore suo licentia concedatur, ut electioni, vel provisioni, si quam de ipso fieri contigerit, suum accommodare possit consensum, qui ambitionis vitio viam parat talis licentia, nullius finitibus existit.

Non potest quis ab extraneo Episcopo ordinari, nisi de licentia suorum: quos concedere potest etiam vicarius & capitulum, si sedes vacet, vel qui administrat. h. d.

Patri ad rationem constitutum est, ne quis aliena diocesi vitium preter proprii superioris licentiam ordinari audeat: quam tamen Episcopo in remotis agente, dare poterit ipse in spiritualibus Vicarius generalis, vel sedevacante Capitulum, seu is ad quem tunc temporis administratio spiritualium nofcitur pertinere.

Indi Episcopi non debent ordinare Ultramonachos, nisi de licentia Papa, vel sui ordinarii. h. d.

Et hoc quidem non solum obtinet Italis ordinariis in Italia, verum etiam exteris. Etenim illos nullum Italicus Episcopus ordinare debet, nisi vel à summo Pontifice specialem habeat licentiam: vel ab Episcopo, de cuius diocesi traxerit originem ordinandus, vel in aliqua diocesi beneficiatus existit, per ejus patentes literas cautionem rationabilem continentem, quare ipsum nolit vel nequeat ordinare: & si qui contraverint, censuris canonicis coercentur, prout latius ex Clementis IV. constitutione apparet.

Homicida voluntarius non potest promoveri, & promotus est deponendus: secus de necessario. h. d.

Patri delicti ratione qui ordinari prohibetur, ut cum homicidium, aut aliud capitale crimen factum, aut precepto, aut consilio perpetraverit: & per surreptionem promotus, deiciendus erit, dicente Domino, si quis per malitiam & aut per insidias hominem occiderit, ab altari non est dicere: De eo itaque homicida intelligendum, est qui voluntate committit homicidium. Ceterum si qui necessitate maxima acritati, effugere nullo pacto valentes, homicidium admiserint, nullam ex hoc irregularitatem incurunt.

Fortuitum homicidium commissum, dum dabatur opera res illata, potest quem primo veri. h. d.

Quod si neque voluntarium fuerit, neque necessarium, sed fortuitum fuerit, distinguendum est, num is

a. Cui libentis, extra de ser. non ordi. b. canon. i. dist. 30. c. ad. extra. de temp. ordi. c. et. si. de elec. d. c. a. & si. de temp. ordi. in 6. e. cap. i. de temp. ordi. in 6. f. can. si quis volens. in 6. de ser. non ordi. & extra. de homicid. g. c. extra. de homicid.

cujus occasione perpetratum fuerit, illiciti rei daret operam, an licite. Si illiciti rei, dans operam, ut puta, vetito ludo incumbens, casu homicidium perpetraverit, vel bello etiam contra infideles sese immittens, volens Christiani nominis hostem interfecerit, nec à sacris Ordinibus promovendus est, & promotus non solum ad superiores ascendere prohibendus est, verum etiam in subministrare plane & ex dispensatione in inferiore ministrare sustinendus erit.

Si dans operam rei licite, ex negligentia homicidium commissum, irregularitatem incurrit: scilicet, si non ex negligentia, sed mere casuali. h. d.

Ed & si licite rei opera dabatur, nec tamen debitam quis operi suo adhibuit diligentiam, ex quo homicidium sequutum est, ab omni ministerio altaris excludendus erit: quod in eo responsum est, qui puerum ex intuitu discipule ita percussit, ut ex percussione expiraverit, vel ex ea in aliam infirmitatem incidit, ex qua comperit fuit expirasse. Preceptoris enim nimia severitas culpam assignatur. Diverfum statuitur, si nulla culpa subsit: ut in eo accidit, quo campanas fulgante, ut signodato conveniret populus ad divina, tintinabulum, cadens, ita subjectum puerum percussit, ut ex vulnere decesserit: nam cum is culpam penitus expers fuerit, nullam incurrisse nofcitur irregularitatem, etiam de homicidio veniam postulaverit. Bonarum enim mentium est: ibi etiam culpas agnoscere, ubi culpa non est.

Insultus, furtes, dormientes ex commissio homicidio non incurunt irregularitatem. h. d.

Idem & constitutum est de infantibus, furiosis, & dormientibus, qui si hominem mutilem, vel occidant, nullam ex hoc irregularitatem contrahunt.

Clerici facientes querelam de suis malis factis, non sunt irregulares, etiam si iudex motum ibi iugerat. h. d.

Idem & de clericis, qui de iniuriis sibi illatis apud Iudicem conqueruntur, protestantes quod ad vindictam, seu sanguinis penam non intendunt. Nam si iudex iustitia exigente mortem delinquentibus inferat, accusatoribus imputari non debet: alioqui si propter huiusmodi metum, quia scilicet iudex ad penam sanguinis posset procedere, si conqueri non auderent, daretur plerisque materia trucidandi eos, & ipsorum bona passim invadendi.

Publice penitentes non possunt promoveri, possunt tamen in necessitate deputari in aliquo minorum ordinum. h. d.

Poenitentes quoque tam ad sacros ordines, quam etiam in simos promoveri non debent: quod utique non de omni poenitente intelligendum est, sed de eo tantum, quem publice ac solemniter poenituit: quae poenitentia semel tantum in ecclesia conceditur. Placuit tamen Toletano Concilio, si necessitas aut usus exegerit, inter officarios, vel lectores huiusmodi poenitentes posse collocari.

Qui exercebant officia secularia, si honeste sunt, post reddita rationia possunt ordinari: secus est de usurariis. h. d.

Is in illi similes sunt, qui negotiis & officiis secularibus servant: quorum tamen vita si post deposita onera, & reddita rationia deprehensa fuerit inculpata, omnibus possunt muneribus honestari. Quod si quis ultras, dum negotiaretur, exercuisse comperus fuerit, non solum ordinandus non est, verum etiam ordina-

a. Ca. continebatur, extra, de bonis. b. can. clericum qua. & canon. seq. dist. 30. c. d. ca. continebatur, in fin. d. c. continebatur, extra, de homicid. e. can. Prebyterum, extra, de homicid. f. c. Ioannes sacerdos, dist. de homicid. g. Clem. I. de homicid. h. ca. 2. de homicid. in 6. i. canon. canonem apud. dist. 30. k. can. si quis post. 4. post. 7. dist. 30. l. can. placuit, dist. 30. m. can. extra, de obligatum ad rationem ordi. vel non. n. canon. 2. dist. 30.

teus deponendus a. Mens enim avida, nec abstinere novit
vetitis, nec gaudere concessis. b.

Simoniaci, sedulissimi, & injuriam ultores ordinari non possunt. h. d.
Item statuendum est de eo, qui quasi dona Dei empus,
pecuniam ad imitationem Simonis e obrulerit.
Idem & de seduciosis d., & his qui propriam injuria
cum pertinacis fuerint ultores.

Fur oculum potest posse restituere & penitentiam ad sacro
ordines promovendi. h. d.

De e. fure, an ad sacros ordines promovendi possit, quare
potest: & si quidem sponte factum confessus, damno
passo satisfecerit, & penitentiam peregerit, si alioqui ido
neus fuerit, nec super furto manifesta respectus infama
mia, ad sacros ordines proculdubio promovendi poterit.

Baptizatus in agnitione non debet ordinari regulariter, & re
baptizatus in agnitione ordinari. h. d.

Sed est nullum quis delictum perpetrasse deprehen
datur, quod illum a sacris excludere valeat ministe
riis, adhuc nullum a sacris excludere valeat ministe
riis, si promotus non erit. Ut ecce, si quis in agri
cultura f. constitutus, baptizatus fuerit, quia fides ejus
non ex voluntate, sed necessitate videtur esse, Presbyter
ordinari non debet: nisi forte postea ipsius studium & fi
des emicuerit, aut hominum raritas hoc exegerit. Scien
ter autem rebaptizatus g., ut ad clericatus gradum pro
moveretur, permitendum non erit.

Eti Presbyterorum non possunt ordinari, nisi fuerint regulares vel
monachi, vel nisi sint nati ex legitimo matrimonio, vel sint valde
meriti. h. d.

Presbyterorum h. quoque, filii a sacris ministeriis ascen
di sunt, nisi aut monachis, vel in congregatione
Canonica regulariter viventes, religiose probati fuerint
conversari. Sed hoc a deis intelligere oportet, ad
quos adulterio natos paterna flagitia hereditaria succes
sione descendunt: unde si vel ex legitimo nati sunt matri
monio h., vel morum honestas eos commendabiles fe
cerit exemplis & auctoritatibus non solum sacerdotis
fieri possunt, sed etiam summi sacerdotis.

Bigamus, & qui uxorem duxit viduam, ejusdem, vel mariti
rem, ordinari non possunt. h. d.

Item l. repellendi sunt bigamus, & qui viduam, vel
ejusdem, vel meretricem, vel ancillam uxorem duxerit.
Vidua est, cujus cognitus maritus mortuus est: Unde n. is
qui ab alio quidem ductam, sed minime cognitam duxit
uxorem, propter hoc impediri non debet, quin possit ad
sacerdotium promovendi, cum neuter carnem suam divi
ferit in plures. Eadem est, que vivente marito ejicitur. Me
retrix, que multorum libidini pareat, & cujus turpitudi
publice venalis est. Quod non de his intelligendum est,
qui tales adhuc uxores retinent (nam in his alia ratio est:
quia scilicet conjugati non possunt in sacris esse constituti
a) sed de his quorum uxores defuncte sunt.

Bigamus est, qui duas duxit uxores, & qui secundas nuptias
habuit de facto contractas, reputatur bigamus. Item, si cum vi
dua de facto contracti. h. d.

St autem bigamus n., qui duas habuit uxores, sive
baptizatus ambas, sive etiam ante baptismum, alteram.
Si o. quis tamen laicus primam duxerit, in sacris
constitutus alteram, an sit inter bigamos reputandus,
h. d. statum est. Ex facto autem responsum est, hunc qui
dem nec bigamum esse, nec maritum viduam: quia tamen,

a. Can. si quis clericorum. dist. 47. b. Ca. virum an si. dist. 47.
c. Ca. 2. in fi. de. 23. & i. q. 1. per totum. d. Ca. seditionarios. dist. 47.
e. Ca. ex. l. iter. extr. de. jur. f. Ca. 1. & seq. dist. 37. g. Ca. con
firmandum est. in fi. dist. 30. h. Ca. 1. dist. 36. & can. 1. extra. de. fil.
prohib. i. d. can. 1. & sed hoc. dist. 36. k. Ca. ad hoc. extr. de. fi.
lia. presb. l. Ca. parentibus. & seq. & can. si quis viduam. dist. 33.
cap. 1. & 3. per totum. tit. ex. de. bigam. m. Ca. debitum. ext. de.
bigam. in fi. n. glo. pen. ca. pe. dist. 36. o. Ca. nuper. & c.
fi. extr. de. bigam.

quantum in ipso fuit, secundas nuptias contractas. h. d.
duam duxit, tanquam de bigamo fore constitutum.

Fornicatus cum paribus concubinis, non dicitur conjugatus
tem bigamus. h. d.

A habuerit irregularitatem bigamie, non dicitur
cum eo tanquam simpliciter fornicatus in quacumque
ordinatione sacerdotalis officii, dispensari potest.

Corporis vitiositas, nisi medica si iis pariter non possit
di sunt officii, non solum animi, verum etiam corporis
vitia. Unde aliqua parte s. l. si ad officium
ascendere non valet. Hoc tamen tunc obstat, cum
videns & notabilis est: tunc tamen, si medica si
utputa qui exiguum partem digni, vel magis tamen
amiserint, ita ut sine sanatio possint officio, dispensatio
repellendi non erunt.

Absque ex necessitate promovendi possunt: sicut, si
te. h. d.

Idem lucis est d. deo, cui vel vi, vel in casibus, vel
de medicorum consilio metu immunitatis periculi
vitia fuerint amputata: quod si volentes, & cum illa
repugnare forte cupientes, se ipsos abdicant, quia
homicida sunt, ad clerum pervenire non possunt. Co
pore enim vitiatum, non calu, sed proprio vitio
intelligendi s. & sicut in illis voluntas non
vindictam in his voluntas possunt.

Qualis proventus medietatis promovendi non possunt, nisi
admodum: sicut postea tale proventus contingit.

Hoc autem distinctio non in ordinibus membris
locum vendicat. Cui enim deus et alius
sunt, licet voluntas desit, sacerdotium tamen consecrari
potest. Ceterum si sacerdoti in ordine constitutus
quid acciderit, quod alim integre acceptum non potest.

Olim furiosus, vel aliter vexatus non possit ordinari. Cui
qui utpote fuerunt demeritum non possunt, ad clericatus
promoveri. h. d.

S b quoque quini furorem aliquando vitia caliditate,
aut quolibet modo vexationis incensus efficitur, et
quod propter furorem accidit, in sacris officio
diabolicam vexatus fuerit, ordinari non potest. Cl
ricatiam s., qui in adolescentia a demeritis cog
suntur obfessi, ad superiorem gradum elevare non
possunt.

DE PRÆBENDIS, ET ALIIS
BENEFICIIS
TIT. V. §. XVI.

Connecta & dependentia sunt simul tractanda. h. d.

Ost hanc videmus de prebendis, & illarum quibus
fione: que pars iuris extra propolitam quibus
materiam fortasse videri poterit: hancque extra
in presenti de iure personarum. Sed cap. supra de
gnitatibus Ecclesiasticis, quibus prebenda annexa
nexus locuti fuimus, non sine causa, sequens loco
est hanc iuris materia tractari.

Prebenda nihil est aliud, quam ius personarum pro
ventus Ecclesiasticos, tanquam unum de collegio
petens, & ex canonica procedens. Cuiusmodi ius
vina precipit h., qui altari servit, de altari debet
vivere: dignum est, ut qui divinis asservantibus
Ecclesie sustententur stipendius. Ex his iustitiam
olim fuerat l., ut ordinationes eorum, qui sine certo stipen
dium, ext. cod. in. l. Can. 1. dist. 37.

a. Cap. ext. de. biga. b. dist. 37. in fi. de. per. can. 1. d. Ca.
& fi. ext. de. corpore. in. d. Can. si quis a media. can. de. fi.
seq. dist. 37. c. & c. ext. de. corp. vitia. d. Can. si quis a
d. dist. 37. f. Can. parentibus. A. cap. 1. dist. 37. g. Can. de
b. Can. 2. & 3. dist. 37. h. Can. de. dist. 37. i. Can. de. ca.
conclusion. ext. cod. in. l. Can. 1. dist. 37.

ordinati essent, in injuriam ordinantium inanes essent. Præsertim tamen benignius agi ceptum. Constitutum est. a. ut si Episcopus aliquem sine certo titulo, unde vitæ necessitas percipiatur, ordinaverit, tunc ipse aut ejus successor, ordinatio necessaria subministret, donec ei in aliqua Ecclesia convenienti clericali militæ stipendia assignentur.

Mandatum suscipiatur de ordinis conferendis certis personis, non potest esse liberum quædam præbendam concessio. In futuro est præbendam iuris ad præsentationem patroni facta mandatio: quæ licet & ipsa collatio possit appellari, commotus tamen est in præsentibus singulis causis singulis appellationibus distingui.

DE COLLATIONIBUS.
TITULUS XXVII.

Extr. cap. ubi conferuntur præbende, & ordinarius collationis iuris vel consuetudo. h. d.

Conferuntur autem præbende vel beneficia aut ab ordinario, aut ex mandato legati sedis Apostolicæ, aut Pontificis referipto. Ordinarius collationis est, quem aut consuetudo approbavit, aut iuris designationibus ut, Episcopus, Capitulum.

Episcopus & capitulum habent potestatem conferendi collationem, non potest esse liberum, nisi in non falsis impedimentum, conferre: & si Episcopus potest conferre, tamen de consensu capituli, ut quod sit impedimentum, capitulum non potest se in collatione impedire, nisi Episcopus sit negligens in removendo impedimentum: & mortuo vel absente eo, cuius consilio interveniente sit conferendum, non est ob id differenda collatio. h. d.

Quam conferendi potestatem Episcopus & capitulum communiter habent, communitè inter se disjunctim: & communitè, aliter sine altero illam exercere non possunt, nisi vel mortis, vel suspensionis, vel majoris excommunicationis impedimentum in altero adesse contingerit. Cum vero ad solum Episcopum cum consilio sui capituli, vel assensu, præbendarum spectat collatio, eo defuncto, vel suspendo, nisi Episcopus in potenda relaxatione suspensionis sit in mora, capitulum se non potest introrittere. Vbi vero & collatio ad aliquem cum consilio Episcopi pertinet, si quid illi humanitatis contigerit, non est ob hoc vacans beneficii collatio differenda. Idem non est Episcopo adeo in remota agente, ut brevi non possit illius haberi præsentia: quæ in petendi vel expectandi mora vacans beneficii possit imminere periculum.

In Ecclesiis tunc vacant per sex menses, ad capitulum beneficii devolvitur. h. d.

Ad rationem, ubi ad solum Episcopum spectat collatio, si per sex menses ad conferre distulerit, ad capitulum devolvitur. Ex contrario, si ad solum capitu-

a. Ca. Episcopus extr. eod. tit. b. l. si Episcopus eod. tit. in 6.
c. Cap. in si extr. eod. tit. d. C. de rez. jur. in 6. e. Ca. in p. de iud. vacan. in 6. f. d. ca. 1. cum vero. g. d. ca. 1. ubi in 6. h. Ca. in si extr. de concess. præb.

lum pertinuerit, & infra præscriptum terminum hoc non fecerit, Episcopus cum religioforum virorum consilio exequetur: quod si omnes forte neglexerint, Metropolitanus absque contradictione disponit.

Regularibus prælatu non conferentibus intra sex menses, si devoluto ad ordinarium. h. d.

Idem statuitur in regularibus prælatu: si enim quævis beneficia ad illorum dispositionem spectantia intra constitutum tempus conferre negligant, locorum diocesani in non exemptis propria, in exemptis verò Apostolica auctoritate eorundem negligentiam iuxta præscriptum in Vientiensi consilio modum supplebunt.

Tempus devolutionis curiæ filium non impeditur, & à die notitia. h. d.

Tempus autem sex mensium, nec currit legitime impeditur, & à die notitia, non à tempore vacationis erit computandum.

Devolutio non habet locum in Ecclesia non numerata, vel quando dignitas est suppressa. h. d.

Hæc autem demum obtinent, si in Ecclesia erat distinctio præbendarum, & certus Canonicorum numerus. Cæterum, si neque distinctio præbende, nec certus si Canonicorum numerus, Lateranensi concilio de beneficiis ultra sex menses vacantibus locus non erit. Idem etiam obtinet, si per capitulum vacans dignitas legitime fuerit sublata.

Sede vacante capitulum non fungitur vice Episcopi in conferendo: & cessante causa, cessat & effectus. h. d.

Licet autem ob negligentiam Episcopi, conferri potestas ad capitulum devolvatur, sede tamen vacante in collationibus præbendarum Episcopi vice non fungitur: cum eo casu nullius superioris possit argui negligentia.

Circa collationem factam post devolutionem, dispensari potest. h. d.

Is quoque, qui nimium cessando conferendi ius amiserit, si post ius collationis devolutum, nihilominus viris idoneis de beneficio providere voluerit, quamquam ob temporis lapsum collatio iure non tenet, ex dispensatione tamen & benignitate tolerari poterit.

Legati missi, vel nati vigore sui legationis, non conferunt nisi sibi reservatim concedatur: sicut est in legato de latere qui conferunt, & sine mandato speciales, etiam invito patrono Ecclesiasticæ. h. d.

Ex d. legationis quoque munere conferendi competit facultas, quod tamen non indistinctè obtinet. nam si ve missi fuerint, si ve suarum prætextu Ecclesiarum aliqui legationis sibi vindicant auctoritatem, ex ipsa legatione nullam habent conferendi potestatem, nisi hoc alicui specialiter indultum fuerit. His autem quos Rom. Pontificis latus & comitatus illustrat, legatione fungentibus sine specialia concessione, etiam Ecclesiastico patrono invito, conferendi facultas competit. Sicut enim honoris prærogativa latantur, sic eos auctoritate fungi congruit ampliori.

Legatus de latere non conferit cathedrales Ecclesias, nec regulares, nec dignitates post Pontificalem majores, nec potest eodem tempore in eadem Ecclesia plures reservationes facere. h. d.

Sed tamen nec cathedrales, nec regulares, aut collegiatas Ecclesias, nec Ecclesiarum cathedralium dignitates ad quas per electionem promoti primum post Episcopum obtinent locum, veluti Archidiaconatus, iuxta dispensationem aut provisionem reservare possunt. Nec plures beneficiorum reservationes eodem tempore, in eadem cathedrali vel collegiata Ecclesia, vel ad eandem collationem pertinentium faciet.

Reservationes legatorum expirant finita legatione. h. d.

Illæ quoque, quas iure fecerint, dummodo ad beneficiorum iam vacantium collationem non sit processum,

a. Ca. ex parte extr. de concess. præb. b. C. 1. extr. de sede vacante. c. C. lateran. ext. de suppl. negl. præl. d. C. 1. de off. leg. in 6. e. C. de liberat. de off. leg. in 6.

eo ipso, quod illorum finitur legato, penitus evanescunt, nec executores dati amplius ea conferre poterunt.

Taciturnitas habuit beneficium in validat provisionem legati non ordinarius. h. d.

Sed nec aliter beneficium obtinent ab Apostolica Sede legato facta collatio valebit, quam si de eo, quod tunc provillus obtinet, mentio facta sit specialis, licet in aliorum ordinariorum collationibus minime requiratur.

Et ante acceptationem beneficii quis nullum habeat in eo jus, tamen collatio de eo alteri, primo non consentiente, providere non potest: potest tamen primo provisio profici terminus ad acceptandum, quo lapsi poterit beneficium alteri conferri, nisi prius etiam lapsi terminus acceptaverit. h. d.

Lud autem tam in ordinario, quam etiam in legato statum est, quod si cui beneficium contulerint, licet is h. donec collationem ratam non habuerit, nullum jus in eo acquisiverit, in persona tamen alterius, primo non consentiente, de beneficio non libero ab ipsis facta provisio non subsistit: plane notificata collatione, & ad consentiendum termino competenti praefito, si primus non consenserit, eo lapsu beneficium liberè, cui viderint expedire, conferre poterunt. Antequam tamen ipsum alii contulerint, non obstante lapsu termini sui primus collationi poterit accommodare consentium.

Per rescriptum Apostolicum prabenda conferunt purè, in dicto, & sub conditione: & pura collatio est, cum alicui simpliciter de beneficio providetur. h. d.

Per rescriptum Apostolicum mandatur fieri collatio, aut purè, aut adjecto die, aut sub conditione. Purè, ut cum mandatur simpliciter, ut alicui de beneficio, aut prabenda provideatur.

Collatio Apostolica in dicto facta, accedente decreto irritante, ligat manus ordinarii. h. d.

Dies adjectus collationi, ut cum prabenda conferatur, quam quis intra mensem, aut alio tempore à vacationis nota duxerit acceptandam: quo casu, cum temporis appositio favorem afferat impetranti, si decreto irritante fuerit appositum, collatio per ordinarium alteri facta, intra praefixum tempus nullius obtinebit roboris firmitatè. Decreti enim appositio, reservatio, executoris inhibitiò, & lis mota, beneficium affectum reddunt.

Publice notum, praesumitur notum etiam private. h. d.

Interpretatur autem quem praedicta vacationis habere notiam, ex quo ipsa vacatio in loco vel Ecclesia hujusmodi beneficii publice nota erit. Imputet enim sibi, si hoc casu, quo de ipsius commode agitur, id quod per se vel per alium scire poterit, ignoraverit.

Collatio conditionalis, & concurrente decreto non impletis conditionibus non ligat manus ordinarii. h. d.

Sub conditione mandatur fieri collatio, ut cum à alicui, si per executoris inquisitionem repertus fuerit vice laudabilis, vel si consensus accesserit capituli, vel alia adjecta conditione, de beneficio providendi committitur: & eo casu etiam appositio irritante decreto, non impletis adhuc conditionibus vacans beneficium per ordinarium, aut per executores ad providendum de tali beneficio datum, liberè conferri poterit.

Obstat taciturnitas obtenti beneficii, etiam modica, nisi provisio sit facta motu proprio. h. d.

Ed multum interest, motu proprio, an ad alterius petitionem de beneficio providendi mandatur: si enim proprio motu, longè pinguius erit mandatum: nam etiam de beneficiis, quae impetrans obtinet, nulla habita mentione, erit hujusmodi provisio valida, qualiacunque fuerint beneficia, & in numero quocunque quae habeat impetrans, cum sibi provisio facta fuerit.

Quod si ad petitionem gratia hujusmodi facta sit, tunc tumcumque modicum beneficium faceret vacans collatio surreptitia non valebit.

Collatio facta motu proprio, pluribus beneficiis in eadem Ecclesia simul vacantibus, intelligitur facta de praesenti: si beneficiis aequalis, ad eum spectat electio, cui gratia est concessa. Collatio vero facta ad petitionem alterius, ad motu proprio impetrantis si sint aequalis, electio, qui alius confertur: & non potest conferri gratia fieri, cum id exprimitur. h. d.

Item si pluribus a in aliqua Ecclesia vacantibus dignitatibus vel prabendis, Rom. Pontifex de hac vacatione incertus, dignitatem vel prabendam, si qua nulli debita in ipsa vacat Ecclesia, cuiquam motu proprio conferat, fieri interpretatio plenissima, & ad illam dignitatem seu prabendam erit habenda relatio, quae inter illam majorem censetur esse valoris: quod si factum praesens fuerit, ad eam, quam is, cui conferatur, infra decem dies post habitam de dicta vacatione notitiam, duxerit impetratum, si verò ad petitionem alterius gratia hujusmodi facta fuerit, ad illam erit habenda relatio, quae minoris valoris existit: & si sit aequalis, ad eam, quam is ad praesens ipsarum spectat collatio, infra dictum tempus impetratum, postquam sibi hujusmodi gratia erit nota. Nota tamen motu proprio tunc solum gratia fieri censetur, cum hoc praesens casum fuerit.

Solus Papa tribuit jus in beneficiis vacantibus. h. d.

Sed sine motu proprio, sive ad alterius petitionem per rescriptum Apostolicum fiat provisio, certo modo praefat. Nam cum ex Lateranensi concilio omnibus beneficiis Ecclesiarum tribui aut promitti non debent, nequam vacant, Romanus Pontifex etiam in ipsa jura tribuere vacaturis.

Tanti gradus quosdam circa postulationem conferunt non ordinarii legatum & summum Pontificem. h. d.

Et ergo inter ordinarium Legatum, ac summum Pontificem circa collationis potentiam, quae per gradum ascensus quidam. Nam ad Episcopatum & omnium eisdem balliarum, quae in eius territorio possunt, collatio regulariter pertinet: vacaturae vero potestatem suae dispositioni reservare non potest, de quo tamen eadem alicuius tribuere. Legatus enim non modo vacantes intra suae legationis terminos Ecclesias vacantes, verum etiam vacaturas (juxta ea quae supra dictum) conservare poterit, licet eidem in vacaturae illius vacatione di nulla sit facultas. At Apostolicus & obique vacaturas donare, & vacaturas suae provisioni reservare, & in vacaturis ius tribuere poterit, cum in ipso praesens potestatis.

Si clericus, cum mandatur providendi de beneficio vacante, obligat potere prabendam, non potest praesens alicui potestatem in canonico rescripto. h. d.

Quod si tamen casu summo Pontifex de vacante prabenda alicui providendi mandatus sit, in caso primo mandatum obtemperat, prabendam, quando obtemperat, diligenter omittit, non poterit postmodum praesens alicui mandati, nisi antea in canonico rescripto acceptam, alicuiam in ipsa Ecclesia vacaturam petere.

Habens expellendum, potest acceptare beneficium vacans primam, vel secundam, vel alteram, certum tamen accepisse non potest. h. d.

Poterit tamen is, cui certis super hoc decretum deputatis ab Apostolica Sede hujusmodi gratia concessa fuerit, non solum primum in genere acceptare beneficium vel prabendam: verum etiam, si collationis causa subsit, secundum & alterum acceptare: non tamen & expressum, priusquam vacet, acceptare: non potest, ne captandae alienae mortis occasio esse habeatur.

a Canon. sin. de off. lega. in 6. b C. si tibi de prabend. in 6. c Clem. uni. si quis de concess. prab. d a. Clem. uni. in princip. de concess. prab. e C. si pluribus de prab. in 6. f C. si quis in sede vacante de prab. in 6. g C. si quis in sede vacante de prab. in 6. h C. si quis in sede vacante de prab. in 6. i C. si quis in sede vacante de prab. in 6. k C. si quis in sede vacante de prab. in 6. l C. si quis in sede vacante de prab. in 6. m C. si quis in sede vacante de prab. in 6. n C. si quis in sede vacante de prab. in 6. o C. si quis in sede vacante de prab. in 6. p C. si quis in sede vacante de prab. in 6. q C. si quis in sede vacante de prab. in 6. r C. si quis in sede vacante de prab. in 6. s C. si quis in sede vacante de prab. in 6. t C. si quis in sede vacante de prab. in 6. u C. si quis in sede vacante de prab. in 6. v C. si quis in sede vacante de prab. in 6. w C. si quis in sede vacante de prab. in 6. x C. si quis in sede vacante de prab. in 6. y C. si quis in sede vacante de prab. in 6. z C. si quis in sede vacante de prab. in 6.

gratum sedis Apostolicæ tributum quod si de certo acceptatio secuta fuerit, nullam obtinebit roboris firmitatem, ut Bonifacius constitutionis tenore latius continetur.

Rescripto Apostolice dispensationis super pluralitate beneficiorum, maxime circa literas permissas. h. d.
Unde si etiam licet beneficiata persone de alio beneficio, nisi primo illud, quod obtinet, omnino dimittat, provideri non possit, nisi aut Cardinales sint, aut Regum, per tale tamen rescriptum, maxime circa literas personas, super hac pluralitate dispensari poterit.

Ubi de prioritate beneficij pluribus collati non constat primo posito, deinde major prioritate præfertur. h. d.

Item si a sede Apostolica, aut legato, & ab ordinario eodè die idem beneficium conferatur, & quæ fuerit primò facta collatio, non appareat, nemine possidente, is est ceteris præferendus, cujus conferens ampliore gaudet prerogativa. Hac e ratione & is, qui in aliqua Ecclesia in Canonicos sunt recepti, debent in præbendarum affectatione ceteris, siue legatorum, siue aliorum quorumcumque auctoritate antea fuerint admitti, anteferrî.

Ubi dicitur receptus auctoritate Apostolica. h. d.
Auctoritate dicitur Apostolica receptus & is intelligitur, qui legati, vel alterius mandato, cui specialiter in hoc re auctoritas Apostolica concessa fuerit, recipitur. Sed & si mandatum legati ratum habeat & Rom. Pontifex, atque id auctoritate sua muniat, ex eo receptus non legatus, sed Apostolica intelligitur auctoritate receptus: atque idem est in affectatione præbendæ omnibus post eum receptis in Ecclesia dicta præferendus.

Expressio ejus quod tacite intelligitur, nihil operatur, nisi per alium medium, quomodo tacite intelligitur, fuerit facta expressio. h. d.

Aliud juris est, si ad quos alias pertinet Canonico receptio, facultas concedatur ab Apostolico, ut aliquid recipiant in Canonicum ejusdem Ecclesiæ, ordinibus forte certum numerum Canonicoꝝ præfixibus non obstantibus: hoc enim casu non Apostolica, sed recipientium censetur auctoritate receptus, nisi quod cum auctoritate Apostolica recipiunt, in literis caveatur expressè. Quod ad eos alias talis receptio non pertinet, Apostolica dicitur auctoritate receptus. Alias vero, si literis imperatoris certi numeri Canonicoꝝ nullam fecerit mentionem, quod illarum occasione factum fuerit, nullam obtinebit firmitatem.

Papa non tenet aliquos pluribus provisionibus, nisi id exprimat. h. d.

Aliud etiam omnitem non est, non solere Apostolicum eundem collatorem pluribus onerare provisionibus, nisi id vel se suis literis expressè fuerit complexus.

Mandata Apostolica sine sunt diligenter custodienda, nec extendantur, nisi ad casus expressos, etiam de consensu, & in præjudicium præcepti. h. d.

Verò autè Apostolice mandati fines diligenter custodiendi, adeoq; non debent ad casus alios, quam expressos, extendi. Unde cum injungitur, ut alicui de præbenda certi valoris provideretur, in præbenda minoris valoris, etiam impetrante volente, mandatum impleri non poterit.

Mandatum faciens mentionem de collatione, non potest trahi ad provisionem, vel institutionem. h. d.

Item g observari oportet, si cui de beneficio, quod ad aliquam collationem spectat, provideri mandatur: hoc n casu de eo quod ad ejusdem presentationem, vel institutionem pertinet, provideri minime poterit, nec etiam è converso.

Casus resignationis non includitur, nec verificatur in casu mortis. h. d.

Eodem spectat h. si quis ab Apostolica sede mandatum suscipiat, ut ab aliquo beneficii resignatione recusat, idem beneficii alteri conferat. Si enim is, qui resignatus erat, reb. eximatur humanis, mandato locus non erit, cum non per resignationem vacaverit, sed per mortem.

Casus future vacationis non verificatur in casu nova creationis. h. d.

Item obtinet, si literæ Apostolicæ super conferendo beneficio proxime vacatura fuerint impetratæ. Nam ad illud, quod postillarum impetrationem fuerit creatum, non extenditur.

Appellatione beneficij non venit persona. h. d.

Item si quis literas super obtinendis beneficiis usque ad certam summam impetraverit, eidem non in pensione, sed in beneficiis Ecclesiasticis erit providendum, nisi de pensione in literis mentio habeatur.

Dispositio regulariter restringitur ad tempus præsentis, & veniens potentia intelligitur de præsentis. h. d.

Eodem etiam spectat, quod si de conferendo b alicui beneficio ad Episcopum collationem spectante rescribitur, illud ei conferri non poterit, cujus collatio ex negligentia ipsius Episcopi ad ejusdem Capitulum devoluta fuit: quanquam ex contrario de eo cuius ad Episcopum ex Capitulo vel alterius cuiuscumque, siue ad sedem Apostolicam ex ipsius Episcopi vel aliorum in hoc eodem succedenti negligentia collatio fuerit devoluta, hoc casu provideri poterit.

Mandatum Apostolicum restrictionem recipit ex persona præfati. h. d.

Item tamen, licet mandatum generale sit, ex persona impetrantis recipit restrictionem: ut si cui e de præbenda proxime vacatura simpliciter provideri mandatur: nam si talis nondum in ea ætate existat, ut ad facilius promovendi possit, sacerdotalis sibi præbenda conferri non poterit.

Ex loci sumitur rescripti interpretatio. h. d.

Ex loci quoque expressio rescripti sumitur declaratio, & ideo d, quanquam sub nomine Ecclesiarum Civitatis, etiam Eccles. Cathed. comprehendatur, cum tamen alicui de beneficio mandatur in aliqua Ecclesiarum civitatis vel dioc. provideri, ad Cathedrali Ecclesiam mandatum hujusmodi non extenditur: focus est, si in aliqua Ecclesiarum Provincia, provideri mandatur: tunc n. & Metropolitana, & ceteræ Cathedrali Ecclesie tali mandato includuntur.

Ordo scripturæ declarat mandatum. h. d.

Ex ordine e quoque scripturæ rescripti interpretatio sumitur, veluti cum Ioanni de beneficio ad collationem suam vel Pauli pertinente, ut alicui provideret, mandatur. Nam si plura simul beneficia vacare contigerit ad utriusque collationem separatim spectantia, tunc ordo scripturæ servandus est, & de illo beneficio providendum erit, quod ad Ioannem notitius pertinet.

Cum mandatur provideri de beneficio spectante ad provisionem plurium, intelligitur conjunctum. h. d.

Si verò f de beneficio ad aliquorum collationem, vel presentationem spectante, non adjecto communiter vel divisim, provisio injungitur facienda, in beneficio quod ad collationem vel presentationem alterius tantum pertinet, adimpleri non poterit.

Ex inferiorem casu elicitur interpretatio rescripti. h. d.

Item inferiorem casu declarat rescriptum: sicut accidit g, cum clerico nullum beneficium obtinente, ob paupertatem per Episcopum de beneficio provideri mandatur. Nam si antequam ei provisum sit, beneficium fuerit affectus, cessante causa mandati, provideri sibi Episcopus in posterum non tenetur.

Ex simpliciter mandato de providendo, non potest provideri obtinente aliud beneficium, nisi fuerit id expressum: quo casu, si iam unum e non curatum beneficium obtinente provideri poterit: & plurali locutio restringitur ad duo. h. d.

Ex loci quoque expressio rescripti sumitur declaratio, & ideo d, quanquam sub nomine Ecclesiarum Civitatis, etiam Eccles. Cathed. comprehendatur, cum tamen alicui de beneficio mandatur in aliqua Ecclesiarum civitatis vel dioc. provideri, ad Cathedrali Ecclesiam mandatum hujusmodi non extenditur: focus est, si in aliqua Ecclesiarum Provincia, provideri mandatur: tunc n. & Metropolitana, & ceteræ Cathedrali Ecclesie tali mandato includuntur.

Ordo scripturæ declarat mandatum. h. d.

Ex ordine e quoque scripturæ rescripti interpretatio sumitur, veluti cum Ioanni de beneficio ad collationem suam vel Pauli pertinente, ut alicui provideret, mandatur. Nam si plura simul beneficia vacare contigerit ad utriusque collationem separatim spectantia, tunc ordo scripturæ servandus est, & de illo beneficio providendum erit, quod ad Ioannem notitius pertinet.

Cum mandatur provideri de beneficio spectante ad provisionem plurium, intelligitur conjunctum. h. d.

Si verò f de beneficio ad aliquorum collationem, vel presentationem spectante, non adjecto communiter vel divisim, provisio injungitur facienda, in beneficio quod ad collationem vel presentationem alterius tantum pertinet, adimpleri non poterit.

pta, idem beneficii alteri conferat. Si enim is, qui resignatus erat, reb. eximatur humanis, mandato locus non erit, cum non per resignationem vacaverit, sed per mortem.

Casus future vacationis non verificatur in casu nova creationis. h. d.
Item obtinet, si literæ Apostolicæ super conferendo beneficio proxime vacatura fuerint impetratæ. Nam ad illud, quod postillarum impetrationem fuerit creatum, non extenditur.

Appellatione beneficij non venit persona. h. d.

Item si quis literas super obtinendis beneficiis usque ad certam summam impetraverit, eidem non in pensione, sed in beneficiis Ecclesiasticis erit providendum, nisi de pensione in literis mentio habeatur.

Dispositio regulariter restringitur ad tempus præsentis, & veniens potentia intelligitur de præsentis. h. d.

Eodem etiam spectat, quod si de conferendo b alicui beneficio ad Episcopum collationem spectante rescribitur, illud ei conferri non poterit, cujus collatio ex negligentia ipsius Episcopi ad ejusdem Capitulum devoluta fuit: quanquam ex contrario de eo cuius ad Episcopum ex Capitulo vel alterius cuiuscumque, siue ad sedem Apostolicam ex ipsius Episcopi vel aliorum in hoc eodem succedenti negligentia collatio fuerit devoluta, hoc casu provideri poterit.

Mandatum Apostolicum restrictionem recipit ex persona præfati. h. d.

Item tamen, licet mandatum generale sit, ex persona impetrantis recipit restrictionem: ut si cui e de præbenda proxime vacatura simpliciter provideri mandatur: nam si talis nondum in ea ætate existat, ut ad facilius promovendi possit, sacerdotalis sibi præbenda conferri non poterit.

Ex loci sumitur rescripti interpretatio. h. d.

Ex loci quoque expressio rescripti sumitur declaratio, & ideo d, quanquam sub nomine Ecclesiarum Civitatis, etiam Eccles. Cathed. comprehendatur, cum tamen alicui de beneficio mandatur in aliqua Ecclesiarum civitatis vel dioc. provideri, ad Cathedrali Ecclesiam mandatum hujusmodi non extenditur: focus est, si in aliqua Ecclesiarum Provincia, provideri mandatur: tunc n. & Metropolitana, & ceteræ Cathedrali Ecclesie tali mandato includuntur.

Ordo scripturæ declarat mandatum. h. d.

Ex ordine e quoque scripturæ rescripti interpretatio sumitur, veluti cum Ioanni de beneficio ad collationem suam vel Pauli pertinente, ut alicui provideret, mandatur. Nam si plura simul beneficia vacare contigerit ad utriusque collationem separatim spectantia, tunc ordo scripturæ servandus est, & de illo beneficio providendum erit, quod ad Ioannem notitius pertinet.

Cum mandatur provideri de beneficio spectante ad provisionem plurium, intelligitur conjunctum. h. d.

Si verò f de beneficio ad aliquorum collationem, vel presentationem spectante, non adjecto communiter vel divisim, provisio injungitur facienda, in beneficio quod ad collationem vel presentationem alterius tantum pertinet, adimpleri non poterit.

Ex inferiorem casu elicitur interpretatio rescripti. h. d.

Item inferiorem casu declarat rescriptum: sicut accidit g, cum clerico nullum beneficium obtinente, ob paupertatem per Episcopum de beneficio provideri mandatur. Nam si antequam ei provisum sit, beneficium fuerit affectus, cessante causa mandati, provideri sibi Episcopus in posterum non tenetur.

Ex simpliciter mandato de providendo, non potest provideri obtinente aliud beneficium, nisi fuerit id expressum: quo casu, si iam unum e non curatum beneficium obtinente provideri poterit: & plurali locutio restringitur ad duo. h. d.

Ex loci quoque expressio rescripti sumitur declaratio, & ideo d, quanquam sub nomine Ecclesiarum Civitatis, etiam Eccles. Cathed. comprehendatur, cum tamen alicui de beneficio mandatur in aliqua Ecclesiarum civitatis vel dioc. provideri, ad Cathedrali Ecclesiam mandatum hujusmodi non extenditur: focus est, si in aliqua Ecclesiarum Provincia, provideri mandatur: tunc n. & Metropolitana, & ceteræ Cathedrali Ecclesie tali mandato includuntur.

Ordo scripturæ declarat mandatum. h. d.

Ex ordine e quoque scripturæ rescripti interpretatio sumitur, veluti cum Ioanni de beneficio ad collationem suam vel Pauli pertinente, ut alicui provideret, mandatur. Nam si plura simul beneficia vacare contigerit ad utriusque collationem separatim spectantia, tunc ordo scripturæ servandus est, & de illo beneficio providendum erit, quod ad Ioannem notitius pertinet.

Cum mandatur provideri de beneficio spectante ad provisionem plurium, intelligitur conjunctum. h. d.

Si verò f de beneficio ad aliquorum collationem, vel presentationem spectante, non adjecto communiter vel divisim, provisio injungitur facienda, in beneficio quod ad collationem vel presentationem alterius tantum pertinet, adimpleri non poterit.

Ex inferiorem casu elicitur interpretatio rescripti. h. d.

Item inferiorem casu declarat rescriptum: sicut accidit g, cum clerico nullum beneficium obtinente, ob paupertatem per Episcopum de beneficio provideri mandatur. Nam si antequam ei provisum sit, beneficium fuerit affectus, cessante causa mandati, provideri sibi Episcopus in posterum non tenetur.

Ex simpliciter mandato de providendo, non potest provideri obtinente aliud beneficium, nisi fuerit id expressum: quo casu, si iam unum e non curatum beneficium obtinente provideri poterit: & plurali locutio restringitur ad duo. h. d.

Ex loci quoque expressio rescripti sumitur declaratio, & ideo d, quanquam sub nomine Ecclesiarum Civitatis, etiam Eccles. Cathed. comprehendatur, cum tamen alicui de beneficio mandatur in aliqua Ecclesiarum civitatis vel dioc. provideri, ad Cathedrali Ecclesiam mandatum hujusmodi non extenditur: focus est, si in aliqua Ecclesiarum Provincia, provideri mandatur: tunc n. & Metropolitana, & ceteræ Cathedrali Ecclesie tali mandato includuntur.

Ordo scripturæ declarat mandatum. h. d.

Ex ordine e quoque scripturæ rescripti interpretatio sumitur, veluti cum Ioanni de beneficio ad collationem suam vel Pauli pertinente, ut alicui provideret, mandatur. Nam si plura simul beneficia vacare contigerit ad utriusque collationem separatim spectantia, tunc ordo scripturæ servandus est, & de illo beneficio providendum erit, quod ad Ioannem notitius pertinet.

Cum mandatur provideri de beneficio spectante ad provisionem plurium, intelligitur conjunctum. h. d.

Si verò f de beneficio ad aliquorum collationem, vel presentationem spectante, non adjecto communiter vel divisim, provisio injungitur facienda, in beneficio quod ad collationem vel presentationem alterius tantum pertinet, adimpleri non poterit.

Ex inferiorem casu elicitur interpretatio rescripti. h. d.

Item inferiorem casu declarat rescriptum: sicut accidit g, cum clerico nullum beneficium obtinente, ob paupertatem per Episcopum de beneficio provideri mandatur. Nam si antequam ei provisum sit, beneficium fuerit affectus, cessante causa mandati, provideri sibi Episcopus in posterum non tenetur.

Ex simpliciter mandato de providendo, non potest provideri obtinente aliud beneficium, nisi fuerit id expressum: quo casu, si iam unum e non curatum beneficium obtinente provideri poterit: & plurali locutio restringitur ad duo. h. d.

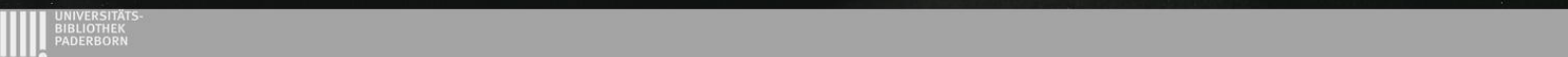
Ex loci quoque expressio rescripti sumitur declaratio, & ideo d, quanquam sub nomine Ecclesiarum Civitatis, etiam Eccles. Cathed. comprehendatur, cum tamen alicui de beneficio mandatur in aliqua Ecclesiarum civitatis vel dioc. provideri, ad Cathedrali Ecclesiam mandatum hujusmodi non extenditur: focus est, si in aliqua Ecclesiarum Provincia, provideri mandatur: tunc n. & Metropolitana, & ceteræ Cathedrali Ecclesie tali mandato includuntur.

Ordo scripturæ declarat mandatum. h. d.

Ex ordine e quoque scripturæ rescripti interpretatio sumitur, veluti cum Ioanni de beneficio ad collationem suam vel Pauli pertinente, ut alicui provideret, mandatur. Nam si plura simul beneficia vacare contigerit ad utriusque collationem separatim spectantia, tunc ordo scripturæ servandus est, & de illo beneficio providendum erit, quod ad Ioannem notitius pertinet.

Cum mandatur provideri de beneficio spectante ad provisionem plurium, intelligitur conjunctum. h. d.

Si verò f de beneficio ad aliquorum collationem, vel presentationem spectante, non adjecto communiter vel divisim, provisio injungitur facienda, in beneficio quod ad collationem vel presentationem alterius tantum pertinet, adimpleri non poterit.

Nam a & is, qui conceditur ut idoneo possit in sua vel aliena Ecclesia providere beneficium, aliud obtinere providere non potest, nisi vel primo ille beneficium quod obtinet, omnino dimittat, vel in concessionem hujusmodi sit expressum, quod etiam beneficiat valeat providere personae: quo casu unicum duntaxat beneficium, atque illud non curatum obtinere, provideri poterit. Sed si concessum fuerit, ut providere illi valeat, qui & alia beneficia noscitur obtinere, hujusmodi pluralitas debet solum ad duo beneficia non curata restringi.

Ex natura quoque & beneficii qualitate Apostolicum respectum restrictionem recipit: nam si de quibuscunque beneficiis provideri mandatum fuerit, de animarum cura mentione non habita, de his providendum non erit, quibus hujusmodi cura noscitur imminere. Illis quoque, pro quibus scribitur ut de personarum & dignitatibus ad collationem, provisionem, presentationem, vel dispositionem pertinentibus quorundamque provideatur, de his provideri non poterit, ad quos per electionem praeficiendi assumuntur.

Illud quoque omnium non est, quod si cui nulli facta personarum expressione sit gratiosè concessa facultas, ut auctoritate Apostolica aliquibus personis idoneis in certa Ecclesia providere possit, vel beneficia, quorum collatio est ad sedem Apostolicam legitime devoluta, conferre: hujusmodi concessio etiam re integra, per obitum concedentis non expirat: sed, si super provisione certa personae faciendae eidem sit data potestas, non obitum, sed ejus, cui providetur, gratiam vel favorem. Illa enim expirat omnino, si concedens re integra moriatur.

Illud etiam interest, utrum, cui ab Apostolica sede provisio beneficiorum in certa Ecclesia, dioecesi, vel provincia certa personae faciendae committatur, an de certa Ecclesia incerta tamen personae? Primo enim casu licite quis vices suas alteri committere poterit: secundo vero, cum in eligenda persona mandatarii electa videatur industria, provisionem sibi commissam alteri demandare non poterit, nisi forma commissionis id habeat, ut per se, vel per alium hoc expedire valeat.

Postremo illud sciendum est, tam Tutonenis et Concilio tantum esse, ne probanda aliquam sessionem participantur: quam ex Larenanensi, ne quis conferens beneficium Ecclesiae cui, partem proventuum suis iussibus retinere audeat, cum sine ulla debeat diminutione conferri.

DE INSTITUTIONIBUS ET IVRE PATRONATUS
TITVLVS XXVIIII.

Quando dicario provideri per institutionem, quid sit patronatus, & quibus modis constituitur. h. d.

Accidit autem interdum, ut praetati liberam de vacantibus beneficiis disponendi facultatem non habeant: quod tunc evenit, cum ea vacare contingerit, in quibus aliquis jus obtinet patronatus: tunc enim strictè sumpto vocabulo, non conferre, sed instituire dicuntur eos, quibus praesentante patrono providendum erit. Est igitur a jus patronatus, potestas praesentandi instituentium ad beneficium vacans. Constituitur autem

a C. cu. de prob. in 6. b C. si cui nulla, de prob. in 6. c C. majoribus, ext. de prob. d gl. i. can. pia mentu. 14. q. 7.

tale jus variis modis: veluti, Ecclesiae satisfactione, ratione, & similibus.

Adificatio acquiritur per patronatum, cum beneficium de consensu dioecesis, iura, omnia, & contraxit. Dotatio acquiritur, si in eo non fundavit, Ecclesiae pro dote certa bona assignata. Item enim in carnali matrimonio ad oera sustulit, signari debet, etiam concedenda sunt. Ecclesiae ad luminaria, & ad custodiam, & ad stipendia collatum, & ad cetera sacra domus necessaria factum. Patronum est igitur, ut quasi cupulam loco commensuratum presentationem patronorum in fundata, nisi dicitur habito discrimine.

Sunt tamen inter Ecclesiam laicos & laicos patronos quaeque differentia. Nam a Ecclesia ad praesentandum sex mensium conceditur spatium. Laici quoque sine tempore datur. Ea videtur optima ratio, quae ut longius praesigatur tempus Ecclesiae, quae semel facta presentatione, amplius vacare non licet: quod in laicis diversimodum statuitur.

Sed si laicus, cui plures praesentandi verba de iustitias, primo Joanne influendum offerat, deinde Paulum utrumque idoneum, Ordinarius tamen loco praesentatum inhaurit, videndum an vacare appellare valeat? & statum est de secundo praesentationem infringi non posse: Episcopum tamen quae primo loco praesentatum dolo reculavit ad rem, non ut in competenti beneficio praesentat, competenti ut in eo puniatur, in quo eum dei velle colligit.

Legatus de latere potest de quibus per patronum laicum non locerunt. Ecclesiam patronus non potest praesentare Ecclesiae, sed laico. h. d. Legatus etiam beneficium in praesentatione Episcopali patroni, ut supra retigimus, conferre potest, cum in laicis diversimodum accidit. Item Ecclesiam patrono de temporalibus rebus ratio debet haberi, quae non minime obtinet.

Licet a tamen patrono laico, si praesentatio in Ecclesia in rebus fraudis cogitatur, non licet illam conventionem competere, nisi Episcopo vel competenti iudici corrigenda denuncietur, quibus licet agere tenet & Episcopus, Metropolitanus, etiam laici, non habet: sin autem & Metropolitanus talia gerat, praesentatio hac aurius (si aliter Ecclesiae consensu non possit) mutare non differet.

Successione quoque jus patronatus acquiritur, quod quidem procedit, sive sui, sive extranei, sine cuiusmodi uno ex patronis Ecclesiae relicto heredes, suorum patronatus unius habebunt in praesentatione. Relictor, non nisi institutos mutare poterunt.

Et si patronus in praesentatione non sua concedat, etiam sine & melior pari. h. d.

Et si forte in plures partes patronorum se vivo praesentando diriserint, ille praesentatus est.

a C. cu. de prob. in 6. b C. si cui nulla, de prob. in 6. c C. can. in gl. c. Ca. cum dilectus, ext. de prob. patron. d. C. in fine, val. 16. q. 7. e C. quomodo in ext. de prob. patron.

Ex, qui majoribus jvatur meritis, & plurium approbat...

Si Ecclesia ob patronatum discordans detrimentum patitur...

Quod si in similitas inter eos ortu fuerint, ut fa...

Quod si necessarium aut expediens esse duxerit, pote...

Episcopus in Ecclesia jure patronatus laicos non ex causa potest...

Item etiam Episcopo facultas in Ecclesia, in quibus...

Item si necesse fuerit de presentando alteri vicibus, &

Item si in facilius provideatur Ecclesie, non inconv...

Item si quis datus precio, & hujusmodi...

Episcopus non potest servare patroni presentacionem...

Quod admodum autem ad presentacionem patroni...

Item si patronus presentacionis servet...

Item si quis datus precio, & hujusmodi...

epus presentacionem clericum instituit, qui & juris patro...

Item si autem patronus alius presentet, seipsum ta...

Item si autem patronus alius presentet, seipsum ta...

Item si autem patronus alius presentet, seipsum ta...

Item si autem patronus alius presentet, seipsum ta...

Item si autem patronus alius presentet, seipsum ta...

Item si autem patronus alius presentet, seipsum ta...

Item si autem patronus alius presentet, seipsum ta...

Item si autem patronus alius presentet, seipsum ta...

Item si autem patronus alius presentet, seipsum ta...

Item si autem patronus alius presentet, seipsum ta...

Item si autem patronus alius presentet, seipsum ta...

Item si autem patronus alius presentet, seipsum ta...

Item si autem patronus alius presentet, seipsum ta...

Item si autem patronus alius presentet, seipsum ta...

Item si autem patronus alius presentet, seipsum ta...

Item si autem patronus alius presentet, seipsum ta...

Item si autem patronus alius presentet, seipsum ta...

Item si autem patronus alius presentet, seipsum ta...

a C. ext. 2. b C. cum vol. ext. de offic. ord. c. versic.

a C. per nostras. ext. d. 1. b C. ext. de inst. c. C. 2. ext. de

DE CLERICIS NON RESIDENTIBUS.

TITVLVS XXIX.

Si conferatur beneficium non idoneo ad residendum, & preuisus priuandus est beneficium, & collator conferendi potestatis h. d.

Debent autem hi, quibus Ecclesiastica ministeria sunt committenda, tales deligi, qui & reside- re in Ecclesia, & curam demandati sibi officii per se ipsos valeant exercere: quod contra sacros canones acceperit, amittet: & qui dederit, largiendi potestate priuabitur.

Qui sine causa non residet, post monitionem priuandus erit: & que sint iusta causa non residendi, h. d.

Si tamen ab initio idonei ad residendum reputati, postea Ecclesias, vel prebendas sibi concessas, sine iusta & necessaria causa deserant, si moniti & congruo tempore expedati non redierint, eis priuari poterunt. Iustix non residendi causa sunt: veluti, si quis aut Romano Pontifici, aut proprio Episcopo obsequium exhibeat. Item, si iura, & negotia Ecclesie suae fideliter proficiatur, aut si, in studiorum causa abesse possit, est alicui specialiter indultum, & si qua sunt alie similes.

Ad memoriam iurandam inducit repetitionem h. d.

Hec de prebendis, & dignitatibus, atque illarum promotionibus dixisse nos iusticiat. Verum, quia in hoc tractatu diffusius immorati sumus, ut frequentia precedentibus melius contexamus, quadam in memoriam reducemus. Personarum ergo quidam latet sunt, quidam clerici. Rursus clericorum quidam sunt in sacerdotio constituti, quidam in sacris, licet non in sacerdotio, quidam nec in sacris nec in sacerdotio. Forum rursus, qui in sacerdotio constituti sunt, quidam sunt in celsiore gradu, ut Episcopi, quidam in inferiore, ut Presbyteri. In sacris vero dicuntur constituti Diaconi & Subdiaconi. Qui vero nec in sacerdotio, nec in sacris reputantur, ii sunt, qui sunt in minoribus ordinibus constituti. Ceterum, quoniam adhuc quidam in Ecclesia sunt, qui non minus in laicatu, quam in clericatu constituti Domino deserviunt, ut sunt regulares ac monachi, restat, ut & de his pauca subiiciamus.

DE REGULARIBVS, AC MONACHIS.

TITVLVS XXX.

Regulariter valet argumentum a regulari ad monachum, & contra h. d.

Voniam vero, siue de regularibus agendum sit, siue de monachis, eadem fere iura seruantur, ne verborum fiat evagatio, dirigamus sermone in personas monachorum, idem etiam intellecturi de regularibus ceteris. Nam si quid in iis proprie seruetur, separatim ostendemus.

Ex triplici capite quis sit monachus, & impubes a patre traditus monasterio post annum pubertatis potest redire ad seculum, si velit h. d.

Monachi & sunt, aut ex paterna devotione, aut ex propria professione, aut ex voti emissione. Ex paterna devotione d. monachus quis efficitur, cum pater filios impuberes monasterio offert. Quo casu, si impuberes sacram tonsuram vel velamina susceperint, quindodecimo aetatis anno moneri debent: & inquiri utrum in ipso habitu permanere cupiant: si permansuros se professi fuerint, vel professionem se prius factam ratam habuerint, ulterius penitendi locum non habebunt: si vero ad secularem habitum reuerti maluerint, redeundi licentia concedenda erit, quia satis inutile est, ut coacta seruitia domino praestentur. Qua etiam

a Copia nonnulli, & cum iugiter. c. v. d. d. b. Cretatum. c. v. d. c. C. monachorum. d. g. i. d. C. illud. autem. c. v. g. i.

ratione constitutum est, ne quis inuiti ordinari debeat. Si impubes prater parentum voluntatem monasterio seruetur, postquam parentes intra annum reciderint, siue si impubes, h. d.

Quid si impubes prater parentum voluntatem monasterium accipit monachalem, parentes id habitum mutare valent: sequentia aetate ad propriam educationem, vel alium competentem iudicem non reclamant, non vocare amplius non poterunt. Si vero in gradu, & aetate adolescentis seruire Deo elegerint, non est potentia parentibus prohibendi.

Professio est duplex, tacita & expressa, & postquam in monasterio annus, h. d.

Propriam professionem monachus efficitur, qui, ut patet, aut tacite. Expressa est, si quis post monasterii probationis habitum suscipiens monachalem, regularemque habitum obstringi se velle profuerit. Si tamen monasterii probationis regulariter praestitum, & in quo, ut verum desiderat, habitum recipit, & professionem emittit, Abbat per se vel per alium professionem recipere, & regulari obsequia obligatur, & vere monachus d. censendus.

Ex causa post annum post professum differri, ut si monachus in seculo sit uocatus. Et seruis tamen in monasterio commoratus, per monachatum sit h. d.

Quemadmodum autem differtur Abbas ex causa probationis tempus professionem recipere potest, ut ex causa interdum proficere. Unde & si quis monasterium ingressus voluerit, antequam monachalis habitus concedendus non erit, ne, si forte postquam statum praesens, postea seruis, aut alio modo in monasterium deprehendatur. Quod si seruis per probationem in monasterio commoratus postea monachus effectus fuerit, ex hoc liber etiam efficitur.

Ordinatus ignorante domino si sit monachus, si liber, & dominus postea intra annum recipere seruis, d.

Quoniam si prius ignorante domino ad sacra ministeria ordinatus, monachus fieri dicitur, quare de iure vitius evadit: alius intra unius anni spatum dominum & seruilium fortunam probare, & seruis suum recipere licebit.

Traditores, Mimres, & Mendaces non possunt proficere nisi lapsam anni, & recipientes professionem pariter h. d.

Quod & tamen de facultate recipiendi ante annum professionis dicitur, non est perpetuum. Traditores enim & minores, alique mendacitatem, octavo anno probationis elapsam, quocumque modo sit, non recipere professionem, vel seculi reuocationem facientem, non recipere possunt. Quod si forte contra fuerit, ut qui sic receptus fuerit, eorundem ordinum minister appellatur, & receptores a receptione ad professionem quocumque libet suspensi, tam ex communicatione, quam alia ratione, quae huiusmodi regularibus proculpa iungit, huiusmodi superioribus subiiciendi erunt.

Delatus habitus tacitam ostendit professionem, & non sufficit, sed se conformare cum habitum quem gerit h. d.

Tacite proficitur quis, cum idoneis conditionibus approbatur, quod perpetuo vult Domino in religione seruire, & vitam ducere monachalem: ut patet, habitus post annum retinendo, ubi is novitius & profectus communis in is distinctus est, vel professorem habitum suscipiendo, ubi is distinctus habetur. Unde & Tolosano Concilio distinctus est, ut clerici, qui se singunt habitum & nomen monachali, & non sunt, corrigantur, & veri monachi fiant.

Post diffinitionem inter expressam & tacitam professionem, h. d.

Vtrum autem quis expresse professus fuerit, ut in ceteris, interdum multum interest. Expecta, & cetera, p.

a C. ext. de regul. b. C. ad. Apolliniam. c. v. d. c. f. seruis. d. i. g. d. C. si. seruis. ubi. d. d. i. g. e. C. Compianensis. c. v. d. i. g. e. f. C. si. seruis. c. v. d. i. g. e.

40
41
fello, etiam seculari habitu non murato, illi religioni
paxie obligat, quam quis professus fuerit. Tacite a ve
ro facta infra probationis annum, per habitus, qui pro
natus sunt in eum datur. Inceptionem non illi specialiter,
cuius est successus habitus, sed generaliter religioni reci
pientem obligat, dum tamen legitima sit aetas ac sciens
& prudens triud in ehus habitus delatione perseveret.

Consecration non vacat per religionis ingressum ante professionem,
ut de consecra. in reg. h. d.
Et si contigerit cum quis religionem ingreditur, bene
ficiam retinere, intra probationis annum non erit
ad eam conferendam: sed interea per alia assignata sibi
congrua de proventibus portione, beneficio interven
dum erit. Si tamen ingressi ad id accedat assensus, aut
quod vitam mutare voluerit, liquido appareat, aut legiti
mam professionem emisit, beneficium alteri libere
conferri poterit.

Qua vitam regularem vovit, monasterium ingredi debet, non
alio loco quod fuerit praelatum consecutus, h. d.
Et quod, qui votum de ingressu religionis compos men
tum emittit, ut Monachus fiat, cogendus erit. Vixi adeo
cum Deo voti ligat emissio, ut etiam si quis post votum
praelatum fuerit consecutus, Domino tamen promissa
retinere sit compellendus.

Per votum solum derogatur simpliciter, h. d.
Licitur quiri potest, si quis post votum de certa reli
gione intransita emissum, aliam religionem etiam laxi
orem ingrediatur, & in eadem proficiatur, ibidemne pos
sit voto non obstante prior, licite remanere: in qua pe
nitentia per secundum solenne votum priori simpliciter de
rogari potest, responsum est, posse Monachum in ea reli
gione, in qua professus est, remanere: eidem tamen
pro voto non completo, penitentiam imponendam. Est
tamen in proposito votum simplex, quod non est aliqua
professione iunctum. Solenne vero est, quod quis per
professionem iactam vel expressam comprobavit.

Similiter solum Monachus, cogitur remanere in monasterio, h. d.
Tunc, qui legitima in aetate constitutus, habitum secu
larium induit sponte, religio sum propositum ultro susce
perit, delectere non poterit, sed proprio Abbati obediens,
in castitate in proprio degere monasterio.

Monachus non potest aliquid proprium habere, nec contra hoc
potest Papa dispensare, h. d.
Ea de re, quod proprium possidere debet, & si quid
habet, totum in conventum resignabit. Nam abdicatio
proprietatis adeo est annexa regulae monachali, ut con
tra eam nec summus pontifex possit licentiam indulgere.
Eti si proprietatis apud quemquam inventa fuerit in morte,
est Christiana sepultura privandus, & sepultus exhu
matus: prout etiam beatus Gregorius se fecisse narrat.

Non est Monachus transire solum in aliam religionem, & si
duobus, an sit licet, in quam Monachus vult migrare, statum
judicio Abbatis, h. d.

Ed nec temere Monachus de monasterio, & in mona
sterium migrare permittendus est, nisi monasterium,
ad quod transitum facere cupit, districtius existat. Quo
f nullum oblatum privilegio, praelatus Monacho sine
difficultate debet si a seundum licentiam indulgere, ne vide
atur propositum impedire divinis inspiratum. Quod si
sine probabiliter dubitetur, utrum quis velit ad ordinem
alium transire an ad laxiorem, ex charitate, ac ex te

a. D. non solum, h. d. facit. b. C. beneficium, eo. tit. in 6.
c. C. penult. eo. tit. in 6. d. C. cum ad monasterium, extr. de sta
tu Monach. c. C. locum, extr. eo. tit. f. C. licet quibusdam
extr. eo. tit.

meritare, superioris est iudicium requirendum, ne forte
angelus satanae in lucis Angelum se transformet.

Abbas debens perquirere fugitivos, & Monachus non possunt
prae se Ecclesiam parochialis: licet facta sit in regularibus h. d.
Mendicantibus a vero approbatis, qui praeterea a
prioris ducenda vitae ad monasterium confugiunt,
etiam si auctoritate Apostolica fuerint muniti, Clemens
Quintus, sacro approbante Concilio, interdixit ne vocem
aut locum in capitulo talis monasterii haberent, neve ad
prioratus administrationes, aut quacumque officia assumi
possent. Sed novissime b. Martinus Quartus omnino va
luit, Mendicantes ad aliquem monasticum ordinem, ex
cepto ordine Carthusienfium, sine speciali sedis Aposto
lice concessione transire, tam recipientibus quam rece
ptis ipso facto excommunicationis poenam incurfariis.

Abbas debens perquirere fugitivos, & Monachus non possunt
prae se Ecclesiam parochialis: licet facta sit in regularibus h. d.
Fugitivos a vero debent Abbates solite perquirere,
& ut ad monasterium & frugem melioris vitae rever
tantur, oportunitis remediis providere, nec ordinarios
qui eorum suppleant negligentiam, expectare. Singuli
quoque Monachi per villas & oppida non debent di
scurrere, nec per quascumque parochiales Ecclesias dispo
ni: quod in regularibus, cum regulis interviant laxiori,
specialiter cautum non invenitur. Ideoque illis cum
minori difficultate parochialibus Ecclesiis praesse per
mittitur.

Quomodo & qualis sit eligendus in Abbatem, h. d.
Vt autem inviolabiliter monastica disciplina custo
datur, de congregatione Monachorum Abbas eligen
dus est, quem ordo vitae & meritum magis populerit
ordinari, ut uni tantum praesit monasterio, qui cautus sit
in regimine, humilis, & discretus, & cui Monachi cum
omni obedientia & devotione subiacent.

*Non potest eligi in Abbatem, sed bene in Episco
pum, h. d.*

Preterea cum in magistrum assumi non debeat,
qui formam discipuli non assumpsit, nec sit proficien
dus, qui subesse non novit: Religiosus, qui regularem or
dinem ante non fuerit expresse professus, in Abbatem,
vel ad aliam regularium praelaturam eligi non poterit:
quoniam ad Episcopalem dignitatem, talis in secularib.
vel regularibus Ecclesiis eligi minime prohibetur.

Visitatores creandi, & quid agere debeant, h. d.

Visitatores quoque in capitulo creandi sunt secundum
formam generalis Concilii, qui visitationis officium
exequantur, & omnia, quae Vienenf Concilio i con
stituta sunt, fideliter observari faciant, & de statu mona
steriorum, & observantiis regularibus diligenter inquirent:
& tam in spiritualibus, quam in temporalibus corrigant
& reforment, quae viderint corrigenda, & omnia secu
dum Honorariae constitutionis tenorem proficiantur.

Non debet quis invenire, vel fundare novam religionem, h. d.

Novissime & sciendum est, generali Conc. semel atq;
iterum cautum esse, ne quis in posterum novam reli
gionem inveniat: sed quod quicumque ad religionem con
verti voluerit, una de probatis assumat. Similiter etiam de
iis qui religiosam domum de novo fundare voluerint, cau
tum est, ut regulam & institutione de probatis assumant.

a. Cl. in. tit. de reg. b. extr. r. communi. de reg. e. C. f.
extr. eod. tit. d. C. extra. de stat. Monach. c. C. quod Dei
de statu Monach. extr. f. C. Abbatem, cura duobus sequ. q. 2.
g. Ca. cum magistrum, extr. de elec. h. Con. nullus religio
sus, de electio. in 6. i. Clem. in. tit. de stat. Monach. k. C. fin.
extr. de religio. d. in. tit.

FINIS LIBRI PRIMI.

Bbb 3

INSTITUTIONUM JURIS CANONICI LIBER SECUNDUS.

DE RERUM DIVISIONE, ATQUE ILLARUM ADMINISTRATIONE.

TITULUS PRIMUS.

Res Ecclesiasticæ sunt aut spirituales, aut temporales. hoc dicit.

Superiore libro de jure personarum exposuimus: modò videamus de rebus Ecclesiasticis, illarumq; tractatione, & administratione. Summa rerù Ecclesiasticarum divisio in duos articulos deducitur: nam aut spirituales sunt, aut temporales. Spirituales sunt, quæ spiritui deserviunt, atq; animæ causa sunt institutæ: ut Sacramenta Ecclesiæ, altaræ, & his similia. Temporales sunt, quæ non tam spiritus, quàm corporis gratia pro Ecclesiasticis ministris, sacrorumq; ministrorum usu sunt comparatæ: ut sunt, prædia, domus, & fructus decimales.

Res spirituales sunt aut incorporales, aut corporales: & corporales dividuntur in Sacramenta, in res sacras, sanctas & religiosas. h. d.
Res spirituales quædam sunt incorporales, quædam vero corporales. Incorporales sunt, quæ neque tangi, neque sensu corporeo percipi possunt: quales sunt, virtutes, & dona Dei, aut quæ in jure consistunt. Corporales sunt, quæ tangi & humanis sensibus percipi possunt. Harum autem quædam sunt Sacramenta, quædam sacra sunt, & sancta, quædam religiose. Videamus igitur nunc de spiritualibus: & quidem incorporales, cum de his tam supra oportunitis locis loquuti fuerimus, quàm etiam infra suo tempore dicuri sumus, specialem tractatum minime exigunt: itaq; tractemus jam de corporalibus, ac primùm de Sacramentis, de sacris, sanctis, & religiosis, consequenter etiam loquuturi: ac demùm de rebus temporalibus, atq; illarum administratione.

DE SACRAMENTIS. TITVLVS II.

Quid sit Sacramentum. h. d.

Sacramentum *a*, est invisibilis gratiæ visibilis forma, ita quòd ejus similitudinem gerens & causa existat.
Sacramentis quædam necessaria sunt, quædam voluntaria. h. d.
Sacramentorum summa divisio hæc est *b*, quòd aut sunt necessaria, aut voluntaria. Necessaria sunt, quæ sine interitu salutis æternæ prætermitti & contemni non possunt: ut sunt, Baptismus, Confirmatio, Pœnitentia, Eucharistia, extrema Unctio: quæ omnia ad particularem ejusq; profectum sunt principaliter instituta. Volun-

taria sunt, quæ sine salutis dispendio, pro cuiuslibet recipi possunt, & refutari: quales sunt, Ordo, lictio, Monachionium: & hæc ad totius Ecclesiæ profectum & fidium principaliter pertinent.

Necessarium Sacramentum quædam deferunt ad ipsam Ecclesiam, quædam ad progressum in Ecclesia, quædam ad ipsam ab Ecclesia. h. d.

Et rursum necessarium quædam ad ingressum in Ecclesiam sunt comparata, ut Baptismus: quædam ad progressum in Ecclesia, ut Confirmatio, Pœnitentia, lictio: quædam ad egressum ab Ecclesia, ut profectum in vitam.

Secunda divisio Sacramentorum, quod quædam sunt iteratim admittendi, quæ iterari non possunt: quædam oportet iterari, quæ iterari non possunt. h. d.

Res spirituales Sacramentorum quædam iterari non possunt, quædam vero non. Quædam iterari non possunt, quædam iterari non possunt: ut Baptismus, Confirmatio, Ordo sacer. Cætera vero, quæ characterem nullum continent, iterari minime prohibentur: lictio, Pœnitentia, Matrimonium.

Sacramenta consistunt elementis & verbis. h. d.

Constant autem Sacramenta elementis & verbis. Elementum hic accipimus, quicquid sub visibili specie, invisibilem gratiam designat & continet. Verbum autem forma visibilis efficaciam exprimit: ergo accipitur verbo ad elementum, sacramentum fieri.

Non Ecclesia, sed Christus instituit Sacramenta, quædam dicuntur Ecclesiæ, quia illa per ea sanctificant, & iterari non possunt. h. d.

Illud quoque icire nos oportet, quòd non tantum ab ipso Domino instituentem Sacramentum, sed etiam ab ipso Domino instituentem Sacramentum, non quòd per ea sanctificata, & coelesti sponso iterari non possunt, conjuncta sit: tum, quòd illorum dispendio non certanda sit ministerio.

Etiam malus minister, & hæreticus potest ministrare sacramenta. hoc dicit.

Ergo *a* qui baptizat, qui absolvit, & in aliis Sacramentis divinitus operatur, Dominus est: manifestum vero Ecclesiæ in conscientis sacris mysteriis, vel aliis sanctis, præter nudum ministerium nihil illi esse adjuvandum, cum non propriam, sed eius qui Sacramentum instituit, personam referant, nec ulla ex ipsius sanctificatione, si tamen mali sint, vel à catholice communitate se juncti, nihilominus & conficere Sacramenta.

a Can. sacrificium. de cons. dist. 2. *b* Can. inmissum. 6. sed notandum. i. q. 1. c. veniens. extr. de transmissio.

a Can. abbas est. & can. seq. de consens. dist. 4.

45
differere poterunt, veluti enim per lapideos canales ad
artefactas aqua transfunditur, & solis radii per loca feri-

ditissima transientes, nulla contractus maculatione con-

aminantur: sic multo magis Sacramenta nulla ministri
fidelitate commulantur.

*Spiritualis potestas exerceri sine fide potest, sed non sine intentione
Ecclesie. h. d.*

Hocamen sic intelligi oportet, si tales ministri inten-
tionem Ecclesie concordem habeant. Ceterum si a-
liud agere intendant, pura facris illudere mysteriis, vel
quod ad Ecclesie non consentiat, nihil agitur: sine fi-
de enim spiritualis potestas exerceri quidem potest, sine
Ecclesie intentione non potest. His circa Sacramenta ge-
neraliter cognitis, exordiamur aunc de singulis etiam
specialiter dicere: & quia baptismus fundamentum a-
ctus & ianua ceterorum, merito ab eo principatum su-
mamus.

DE BAPTISMO, ET EIUS
EFFECTU.
TITVLVS III.

Baptismus operatur animae abluitionem, & in locum circumcisio-

nis instituitur. h. d.

Baptismus est ablutio corporis exterior, que,
adhibita certa verborum forma, interiori ani-
mę abluitionem designat: & operatur. Veluti
cum circumcisio in populo e Dei, in fidei iustitia que si-
gnificatorem instituta, ad significationem purgationis ori-
ginis veteris que peccati parulis valebat: sic & bap-
tismus ad hominis innovationem valere coepit.

Loco in baptismo plena continentur peccatorum remissio, non ta-

men omnino plena novitas. h. d.

Non tamen ex quo quisque baptizatus, statim etiam
in eo omnis vetus infirmitas abluuntur, sed reno-
uatio ad remissionem peccatorum incipit, & ad intelli-
gentiam & operationem spiritualium: cetera vero sunt
in ipse, donec compleantur, quod erit in resurrectionis
tempore. Quamvis ergo in baptismate plena fiat pec-
catorum remissio, non propterea plena novitas & mutatio
contingit.

Cura baptizandi ad filios sacerdotis spectat, sed ex causa necessi-

tatis quilibet potest baptizare. h. d.

Baptizandi autem cura ad solos sacerdotes perti-
net, eiusque ministerium nec ipsi diaconis explere
permittitur, absque Episcopo vel presbytero: nisi his
procul absentibus, ultima languoris cogat necessitas:
quo casu & laicis fidelibus, atque ipsis mulieribus e ba-
ptizare permittitur. Presbyter vero, cuius negligentia
commisum est, ut quis sine baptismate ex humanis ex-
cellerit, deponendus erit f.

Baptizati ab hæreticis, schismaticis, pagani, vel aliis facinoro-

sis, non sunt deinde rebaptizandi. h. d.

Ed & si qui ab hæreticis sive schismaticis, vel et-
iam pagani, aut alias facinorosis baptizati fuerint,
quasi baptizati non fuerint, iterum baptizati non de-
bent. Antiqua b tamen patrum induxit institutio, ut
qui ab his in Trinitatis nomine baptizati fuerint, cum
ad sanctam Ecclesiam redierint, aut unctioe schismaticis,
aut sola professione fidei, ad sinum matris Ecclesie re-
uocentur.

Quem baptismum baptizare potest. h. d.

Ed i quaquam baptismus ab hæreticis, schismaticis
vel pagani susceptus valeat, ipsum tamen se baptiza-
re nemo poterit: sicut enim in carnali generatione, qua
proles ex vivo & femina nascitur, aliusest qui carnali-

tergignit, alius qui gignitur: sic in sacramentali gene-
ratione, qua soboles ex aqua & spiritu sancto renasci-
tur, alius debet esse qui spiritualiter generet, alius qui
generetur. Unde de iudæo, qui in mortis articulo con-
stitutus, in aquam se ipsum immergendo dixerat, Ego me
baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, responsum
est, deinde ab alio illum baptizandum esse, ut ostendat-
ur, quod aliusest qui baptizatur, alius qui baptizat:
quamvis si talis continuo decessisset, protinus ad pater-
nam evolasset, non propter fidei sacramentum, sed pro-
pter sacramenti fidem.

Baptismus alius fluminis, alius fluminis, alius sanguinis. h. d.

Quod quidem & de illo recte creditur, qui visibiliter
non baptizatus martyrii lubit sacramentum. Bap-
tismus enim invisibiliter ministratur, quem non con-
temptus religionis, sed terminus necessitatis excludit.
Unde scit e scriptum a quibusdam sepebatur, bap-
tismus alium esse fluminis, alium fluminis, alium vero
sanguinis: cum baptismi virtus & efficacia, non tam ab-
lutione b corporis, quam fide cordis continetur: &
aliud sit per ministerium baptizare e, quod sacerdos
exequitur: aliud per potestatem, quam Dominus non
aliqua aded sacramentis adiungit, ut sine illis eorundem
gratiam tribuere non possit.

Parvuli baptizantur in fide parentum, & Ecclesie, & non debet

minus esse virtus baptismi, quam in circumcisione. h. d.

Non tamen, quia fide cordis baptismi virtus conti-
netur, ided minus parvulos d, qui credere ob zta-
tem non possunt, unda salutatis abluunt, cum & ii, non per
usum, sed per habitum fidei, quem suscipiunt in bap-
tismate, credere non male credentur, & in fide parentum e
& Ecclesie, alio proficiente, baptizati, ob fidei sacramen-
tum recte fideles dici possunt: & cum circumcisio f tam
adultis, quam parvulis ex precepto Domini conferretur,
ne baptismus, qui succedit in locum ipsius, & generalior
tamen existit, cum tam viri, quam femine baptizentur,
minoris videatur effectus, tam adultis, quam parvulis est
conferendus.

Tanta mater, quam filius, in ipso articulo parturienti, possunt fa-

paratim baptizari, nec ob id creduntur baptismus iterari. h. d.

Tanta quoque cuius mater vel pregnantis, vel in ipsa ho-
ra qua parturit, mortis urgente periculo, baptismi
gratiam perceperit, baptizari poterit, nec propterea bis
baptizatus reputabitur: cum utique ad maternum cor-
pus, cum esse in utero, pertinere: nec tibi regeneratio
reperiri possit, ubi generatio non precesserit, nec in hoc
infanti, qui nascitur, aliquid mater participat, cum uni-
versumque propria voluntas in confessione sit atten-
denda.

Muti, surdi, & agrotantes baptizari possunt. h. d.

Muti quoque b & surdi, seu agrotantes qui pro se
respondere non possunt, alius pro se proficientibus,
recte baptizari poterunt.

Dormientes & amentes, si ante formam & amentiam habuerint

propositum baptizandi, baptizari possunt. h. d.

De dormientibus i & amentibus quaesitum est, &
plane si prius quam dormirent, aut amentiam incur-
rerent, non baptizandi propositum haberent, quia in eis
eadem perdurae voluntas intelligitur, si sic immergi fu-
erint, characterem sacramenti non suscipiunt: secus au-
tem, si prius catechumeni extitissent, & baptizandi
propositum habuissent: tales enim in necessitatis articulo
baptizate conluere Ecclesia. Tunc ergo characterem

a Gl. i. in sum. de conf. dist. 4. b Can. verus bapti. d. dist. 4.

c Can. alius est. d. dist. 4. d Cap. majores. in fine prin. ext. eod.

e Can. illud. & can. seq. vers. parvuli. de consec. distinction. 4.

f Can. majores. s. cum ergo. ext. eod. g Can. si ad matrem. & can.

seq. de conf. dist. 4. h Can. parvuli. alio. & can. seq. dist. 4. de

consec. i Cap. majores. in fine, ext. eod.

sacramentalis imprimi operatio; cum obicem voluntatis contrarie non invenit obstitentem.

Sed & si quis non sponte, dum tamen non omnino coactus baptismatis suscepit sacramentum, Christianitatis characterem suscipit; utputa, cum quis terroribus, atque suppliciis ad undam salutarem trahitur, & ob id tanquam conditionaliter volens, licet absolute non vult, est ad fidei Christianae cogendus observantiam. Ille vero, qui nunquam consentit, sed penitus contradicit, nec rem, nec characterem sacramenti suscipit. Plus est enim expresse contradicere, quam minime consentire.

de quo non est praesumptio quod sit baptizatus, debet sine mentis operatione baptizari. h. d.

Illud a in dubium venire non debet, quoties nulla exstant indicia inter propinquos & familiares, quibus aliquis baptizatus esse doceri possit, eisdem baptizari minime prohibendos esse. Quod enim factum esse nescitur, nulla ratio finit, ut iterum videatur: nec temeritas intervenit praesumptionis, ubi est diligentia pietatis. De eo tamen, qui Christianis parentibus natus, inter Christianos est fideliter conversatus, tam violenter praesumitur quod baptizatus fuerit, ut haec praesumptio pro veritate sit habenda, donec evidentissimis argumentis contrarium probatum fuerit.

Iterum sanctus baptizatus debet severissime puniri, & ignominiter vero bis baptizatus non potest ordinari, nisi ex necessitate. h. d.

Quod si quis sciens & prudens iterum baptizari sustinet, ac dilissime poenitentiae subijcendus erit: quod si ignoranter, nulla quidem imponenda est poenitentia, sed nisi magna cogat necessitas, ordinari non poterit.

Item auctores Baptizatum sunt deponendi ab officio, & beneficiis. h. d. Illi quoque, qui ausu temerario in homine iam baptizato celestia vacuum iterare ausu fuerint, excommunicationis mucrone percussu, ab omni officio & beneficio Ecclesiastico deponentur.

Multa sunt in baptismo, quae non sunt de ejus substantia. h. d.

Postremo sciendum est, quod licet verbo tantum & elementis baptismatis substantia contineatur & forma, multa tamen a sanctis patribus ad ejus decorem fuerunt solenniter constituta, ut immersionis numerus, exorcismi, elericorum exsufflationes, salis benedicti exhibitio, salivae contactus, inunctio: quae si ex neglectu praetermissa fuerint, omnino culpa reos arguet.

Baptismus non debet conferri in privatis domibus, nisi ex necessitate, vel ob magnam necessitatem. h. d.

Illud etiam novissime a vicenisi concilio constitutum est, ne quis in privatis domibus, sed duntaxat in Ecclesiis, in quibus sunt ad hoc fontes specialiter deputati, aliquos audeat baptizare: nisi Regum vel Principum liberi baptizandi fuerint, vel talis necessitas emergerit, propter quam ad Ecclesiam absque periculo accessus haberi nequeat.

DE SACRAMENTO CHRISMATIS.

TITVLVS IV.

Fideles post receptum baptismum debent chrismari. h. d. Namvis autem continuo tranlaturis regenerationis sufficiat beneficium, victuris tamen etiam confirmationis auxilium est necessarium. Ita enim conjuncta sunt haec duo sacramenta, ut unum ab altero, nisi morte praeviente, separari non debeat.

Chrismatis sacramentum operatur augmentum gratiae, & sicut Episcopi chrismant. h. d.

a Can. si nulla extant, de consec. dist. 4. b Canon. qui huius, de consec. dist. 4. c Canon. ut extr. eod. d Cl. i. eod. tit.

Igitur omnes fideles post baptismum, si non per manus impositionem accipere debent, in poenitentiam inveniuntur. Spiritus Sanctus enim, post super aquas baptismi salutis descendit lapsus, in plenitudinem tribuit ad incrementum, in confirmatione robur & augmentum praebet ad gratiam. Vnde & ceteras conditiones simpliciter accedens, non potest exhibere, hanc non nisi firmata fuerit, hanc si scopus conferre debet: alioquin nulla est confirmatio. Et quia confirmatio irrita habetur, & rursus iterum Ecclesiastica sacramenta reputantur, cum non potuisse prater Apostolos, quorum haec erat prerogativa, Episcopi, nulli illi legantur.

Jejunii a jejunio debet dari Christianis, nisi manifeste aliter hoc dicat.

Accedent igitur, qui legitime sunt in auctoritate, ad confirmationem jejunii d, ut a jejunio Episcopi, hanc confirmationem in fronte delinunt per manus impositionem, nec ceterum recipiant. Plane infirmis, & moribundis, vel qualibet causa impeditis, nulla de rationabilis ratione, manus imponi poterit.

In Baptismo, Confirmatione, & Ceteris Sacramentis operatur gratia. h. d.

Illud e commune est tam his qui baptismum, quam etiam illis qui confirmationem accipiunt, ut aliquem in patriam habeant, quatenus in religione Christiana, & fide Domini continentur, de quo pro eis apud Deum, qui si scilicet in auctoritate sunt, Ceteris hinc observandum erit.

Pater non debet esse pater, vel non baptizatus, vel infirmus. h. d.

Admonendi tamen sumus, quod nec pater, nec mater, sed unus s tantum, sive vis, sive mater, nec quovis quipiam tenere, vel levare poterit, qui propter baptismum non sit, vel confirmatus.

Parentes non possunt esse patres proprios filiorum, vel fratres, vel monachi aliorum. h. d.

Parentes quoque proprios filios, nec alios, vel monachi alienos de sacro fonte confirmari, vel confirmationem tenere non debent.

Nec baptismus, nec Chrismatis confirmatio, et rursus baptizatus potest tempore interditi. h. d.

Commune etiam illud est, ut utriusque, quod de rursus baptizatus, aut paulo ante dicitur, iterari potest, quod utriusque ambo characterem imprimunt, & quod iterari tempore ob imminens ex dilacione periculum contingere conferri, & pro utroque christi coelestis potentia, quae suo loco latius exponemus.

DE POENITENTIA, ET REMISSIOE.

TITVLVS V.

Poenitentia, est Sacramentum, a quo committitur confessio, & satisfactione concurrentibus peccatorum operatur remissio. Multiplex enim Dei misericordia ita lapibus humanis subvenit, ut non solum per baptismi & confirmationis gratiam, sed etiam per poenitentiae medicinam spes aeternae salutis velit. Vnde quidam regenerationis vocabitur, proprio se iudicio condemnantes, per Sacramentum poenitentiae ad criminum remissionem, quasi ex castigatione repta tabula ad portum perveniunt.

a Can. novissimi de consec. dist. 4. b Can. de consec. dist. 4. c Can. ut. s. per font. extr. de sac. ord. d Can. non potest de consec. dist. 4. e Can. ut jejunii, de can. sig. f Can. non potest de consec. dist. 4. g Can. non potest de consec. dist. 4. h Can. non potest de consec. dist. 4.

... sunt species penitentiae, & penitentia solemnis iterari non potest, & penitentiae ad sacros ordines redditi inhabiles. h. d.

Sunt autem penitentiae tres species: quaedam enim est solennis, quaedam publica, quaedam privata. Solennis est, quam propter maiora scelera, Episcopus in capite publici, servata certa rerum serie, de iuramento, solemni pronuntio: quae quidem ne Ecclesiae vilescat auctoritas, iterari non debet: & tales penitentes ad sacros ordines (ut supra exposuimus a) inhabiles reddit, quippe quae nec aliter potest sacerdotibus imponi, quam si prius a ecclesiastica militie singulo exuti fuerint.

Publica delicta & publica penitentia huius debent, h. d.

Publica penitentia est, quae publice, nulla servata serie solennitate, peragenda in iudicio: qualis est, peregrinatio, certi habitus delatio, & his similia. Cum enim manifesta peccata non sint occulta correctione purganda, recte constitutum est, ut qui publice peccando peccato suo scandalum praeberint, publicam etiam penitentiam a propriis sibi sacerdotibus impostam peragere debeant. Apparetaeque ex his, quod licet omnis solennis penitentia publica sit, non tamen omnis publica est solennis.

Penitentia, si fuerit in anno debet confiteri, & Eucharistiam sumere, nisi de confessione sacerdotum abstineat, h. d.

Privata autem secreta penitentia est, quae in occulto Deo fit, & sacerdoti. Saecratum est enim generali Concilio a, ut omnis fidelis, quam primum sapere coeperit, omnia sua peccata proprio sacerdoti confiteatur, & in ipsam sibi penitentiam propriis viribus adimplete fructus, suscipiens reverenter ad minus, singulis annis in Paschate Eucharistiae sacramentum, nisi forte de sacerdotis consilio ex causa duxerit abstinentiam: alioqui & viam ab ingressu Ecclesiae arcebitur, & moriens Christiana carebit sepultura.

Penitentia confitit contritione, confessione, & satisfactione, hoc dicit.

Omnis igitur penitentiae sacramentum tribus partibus: contritione cordis, confessione oris, & operis satisfactione. Contritio nihil aliud est, quam dolor pro peccatis voluntarie assumptus, cum proposito confitendi, & satisfaciendi. Confessio (ut Augustino placet) est, per quam morbus latens spe veniae peritur: vel confessio est canonica peccatorum coram proprio sacerdote facta de iuramento.

In confessione peccata quae confitentur propria sacerdoti, si distincte enumerantur ab eodem, vel ab Episcopo, vel si confitentur, fructibus habentibus generaliter praesertim studentis confessiones, h. d.

Quod autem dicitur coram proprio sacerdote, ita demum accipitur, si nulla legitima causa subit eius declinandum iudicium. Ceterum si quis vel proprio sacerdoti impunitam, & reverentiam prius postulet & obtineat a proprio: cum alter illum alienus, quaunque iustitiae consuetudine, non possit absolvere, vel ligare. Si quis tamen regularibus generaliter audiendi confessiones potestatem habentibus, & locorum ordinariis praesentatis, & ab illis deinde approbatus, confessus fuerit, Parisiensis Doctoris recta sententia, non magis eadem peccata tenentur iterum confiteri, quam si ea proprio sacerdote iuxta generalis Concilii dispositionem confessus fuisset.

Episcopus potest suo subdito concedere licentiam eligendi confessionem h. d.

Episcopus quoque subdito suo, ut quemvis idoneum sibi deligat confessorum, facultatem concedere poterit: cum non minatur esse de iure efficacis ab Episcopo obvenia licentia, quam a Parochiali sacerdote.

a. In qua pro, non possit penitentia. b. C. omni utriusq. extr. ed. c. Ca. in de panit. dist. 6. d. Ca. omni utriusq. s. si quo auct. extr. ed.

Necessitas sicut affectum reputari pro effectu, h. d.

Ed & si poeniendi urgeat necessitas, nec desiderant locus aut tempus proprium sacerdotem offerat, & si is, cui quis confiteatur, solvendi nullam potestatem habeat, tanta tamen est vis confessionis, ut dignus fiat venia: ex delictis sacerdotis, qui proximo suo criminis turpitudinem confiteri non solum. Votum enim pro opere reputatur, cum operis perficiendi facultas deest.

In perpetuum est in monasterium detradendus, qui revelat confessionem, h. d.

Sed si sive proprius sacerdos, sive alius penitentiam audiat, cavebit omnino, ne aut verbo, aut alio quovis modo confitentem prodatur: quoniam qui peccatum in penitentiali iudicio sibi defectum revelare ausus fuerit, non solum a sacerdotali officio deponendus erit, verum etiam ad agendam perpetuo penitentiam in arctum monasterium detradendus.

Sacerdos non debet quem absolvere de casibus reservatis Papa, vel Episcopi, h. d.

Illud etiam animadvertere sacerdotem oportet, ne quem scilicet ab his criminibus absolvendo liberare velit, quorum absolutio, aut Apostolica b, aut proprio ordinario est servata: ut puta, si poeniens clericum enormiter laeserit, Ecclesiam combusserit, vel regem, factum commiserit, Cardinalem, vel Episcopum insecutus fuerit, cum moniali rem habeat, & in aliis casibus.

In generali concessione non veniunt ea, quae quis non esset verisimiliter in specie concessurus, h. d.

De eo tamen quaesitum est, si Episcopus subdito suo concesserit, ut sibi possit idoneum eligere confessorum, an runcille, quem is elegerit, in casibus, quos eadem Episcopo specialiter reservamus, absolvendi habeat facultatem: & cum in generali concessione illa minime veniant, & quis non esset quis verisimiliter in specie concessurus? responsum est, electum hunc huiusmodi non habere potestatem.

Contritio & confessio sine satisfactione parum proficiunt, hoc dicit.

Ed nec contritio multum proficiet, nec confessio, nisi ambobus adiuncta fuerit satisfactio: quae nihil aliud est, quam quaedam iniuriae illatae compensatio: nullus enim delictorum accipit veniam, nisi (si nulla necessitate fuerit impeditus) qualemcumque, est longeminiorem, quam debeat, poenam solverit. Nec sufficit mores in melius commutare, & a praeteritis malis recedere, nisi etiam de his, quae facta sunt, Deo satisfiat per contritionis sacrificium, cooperantibus, elemosynis, orationibus & jejuniis.

Medici quoque agrotos ad penitentiam non inducunt, nisi ab Ecclesia ingressu arcenti, h. d.

Medicos etiam admonere oportet, ut cum eos ad infirmos vocari contigerit, ipsos ante omnia monent, & inducant, ut medicos vocem animarum, ut postquam fuerit agrotanti de spirituali salute provisum, ad corporalis medicinae remedium salubrius procedatur. Si quis autem medicorum secus fecerit, ab Ecclesia ingressu arcebitur, donec pro transgressione huiusmodi satisfecerit.

Qui habuit propositum confitendi, potest absolvi, si sanitate morbi non possit confiteri, h. d.

Si quis autem in infirmitate confitendus, penitentiam praeterit, & dum ad eum invitatus sacerdos propestat, morbo oppressus obmuerit, vel in phrenesim conversus fuerit, & penitentiam mortuus, & per manus impositionem reconciliationem accipere poterit.

a. C. omni utriusq. s. carnat. extr. ed. b. Clemens. 1. 9. quod. verfi. nec etiam. de p. r. r. r. c. Ca. 2. de pan. in 6. d. C. sicut infirmus. extr. ed.

Magis dignum trahit ad se minus dignum. h. d.
Sanctificatum autem oleum hoc loco accipimus, non modo quod ipsum totum consecratum est, sed etiam quod est consecrato admixtum a. Postquam hucusque de his sacramentis, quae quoque modo necessitatis sunt, tractatum habuimus, reliquum est, ut de his loquamur, quae dignitatis sunt & voluntatis.

DE SACRAMENTO ORDINIS. TITVLVS VIIII.

Quid sit ordo. h. d.
Voluntatis Sacramenta sunt (ut paulo ante exposuimus) Ordo sacer, & Matrimonium. Est autem ordo, nihil aliud quam signaculum quoddam Ecclesiae, per quod spiritalis potestas traditur ordinato, de cuius speciebus, differentiis, & gradibus satis videtur superiore libro dictum esse. Vnde solum nunc restat, ut ad matrimonii materiam ordinationem vertamus.

DE SACRAMENTO MATRIMONII. TITVLVS IX.

Quid sit matrimonium. h. d.
Matrimonium b est viri & mulieris coniunctio, individua vitae consuetudinem continens, cum divini & humani iuris communicatione.

Matrimonium praecipit alia Sacramenta, ratione loci in quo in finem est, temporis, amplitudinis & mysterii. h. d.

Merito inter alia sacramenta matrimonium quoque annumerari meruit, cum ceteris loci, temporis, amplitudinis, & mysterii ratione etiam praecellat. Siquidem ab orbis primordio in paradiso a Deo ipso institutum est, ut esset omnibus etiam infidelibus commune, quod aliis minimè contigit. His illud quoque accessit, quod animorum consensus & corporum commixtio in matrimonio intercedunt, primam quidem charitatem significat, quae consistit in spiritu inter Deum & vitam animam, vel Ecclesiam: alterum vero sacrosanctum coniugium designat, quod inter Christum & Ecclesiam per incarnationis mysterium est contractum.

Quae matrimonium sunt sacramentum, fides, proles, & fornicationis reprobatio. h. d.

Consequuntur & inde praeter sacramentum, & alia bona, utputa d, fides, & proles, & quod humana infirmitas in ruina turpitudinis prona, honestate excepta coniugii, minimè leditur. Initiatum autem matrimonium sponcione, consensu ratificatur, & copula consummatur: de quibus singulari distinctius discipiamus.

DE SPONSALIBVS. TITVLVS X.

Quid sit sponsalia, & unde dicantur. h. d.

Sponsalia s sunt futurae nuptiarum mentio, & repropositio: & dicta sunt à spondendo, quod per se sibi invicem se futuros conjuges viri & mulieres spondent.

Sponsalia contrahuntur, verbis, literis, & consensu. h. d.

Contrahuntur autem sponsalia variis modis: utputa, ore, verbis, literis, & consensu. Re contrahuntur per modum subarrationem, vel annuli immisionem. Verbis, ut si inter virum & mulierem promissio super futuro matrimonio intercesserit, veluti altero alteri vice mutua dicente: Ego te accipiam in meum maritum, & ego te in meam uxorem: live in hunc sensum verba similia protulerint.

a Gl. for. c. quod in dubio. ext. de cons. Eccles. b In sum. 27. c. 1. h. sene. c. illud extr. de presump. c. C. debetum. extr. de bis. l. 1. d. C. omne. 27. q. 2. e. Constat. 30. q. 2. gloss. i. a. licet. rana. de trans. Epist. f. Cap. penult. extr. cod.

Literis, ut cum absentes inter se de futuris nuptiis per Epistolam pacificentur: quod ipsum & per nuncium, vel procuratorem fieri poterit.

Procurator ad contrahendum matrimonium non potest substituere, nisi hoc habeat in mandatum. h. d.

Procurator a tamen ad hoc specialiter constitutus, ob magnum, quod ex facto tam arduo posset periculum imminere, alium substituere non poterit, nisi hoc eis specialiter commissum fuerit.

Si duo impuberes, quorum prudentia non supplet aetatem, & qui pubertati non sint proximi, vel etiam alter tantum sit impubes, per verba de praesens matrimonium contraxerint, talis contractus resolvitur in sponsalia de futuro: & ex eo inducitur iustitia publica honestatis. h. d.

Contentu b contrahuntur sponsalia: ut cum pubes & impubes, vel duo impuberes, non proximi pubertati, & in quibus aetatem prudentia non supplet, matrimonium per verba contraxerint de praesenti. Licet enim verba in praesens matrimonium sonent, iuristam interpretatione in sponsalia de futuro resolvuntur. Quo casu dicta sponsalia, licet contrahentes matrimonium celebrare intenderent, conjugium, quod ab initio aetate impediendo, ut matrimonium non tenuit, per adventum pubertatis minimè convalescit, nisi per carnis copulam subsequatur, vel alium modum contrahentes cum eisdem perseverantia voluntatis, ad pubertatis temporis pervenisse evidenter constiterit: per dictum tamen contractum, qui valuit ut potuit, non sicuti agebatur, publice honestatis iustitia censetur inducitur.

In re denominanda potius effectum attendimus, quam modum. hoc dicit.

ET ideo hoc casu consensu contra sponsalia dicitur: quia, si verba spectes, non sponsalia, sed ipsum matrimonium contractum videri poterit. Consenserunt autem iura eos, qui, cum non possent conjugium de facto contraxerunt, voluissent etiam in casu quo possent, contrahere: ideoque saltem, ut sponsalia, valere conventionem.

Sponsalia contrahuntur tripliciter, pure, & sub conditione: & qui contraxerunt sponsalia pure, compellendi sunt etiam matrimonium contrahere, & consanguinei contrahentium non debent cum ipsis contrahentibus contrahere. h. d.

Verus contrahuntur sponsalia, aut pure, aut adjecta die, aut sub conditione. Pure s, ut cum vir & mulier se invicem futuros conjuges pollicentur. Et hoc casu nullus consanguineorum aliquo pacto alterum ex contrahentibus matrimonio sibi copulare poterit: imò qui contraxerunt, ut se invicem recipiant, & mutua conjugali affectione pertractent, moneri, & nisi rationabili causa obstitit, Ecclesiastica censura compelli poterunt.

Si per contrahentem sponsalia in diem, non fuisse quò minus matrimonium contraheret intra terminum, eorum alia postmodum matrimonium contrahere poterit. h. d.

Des adjectur sponsalibus cum quis intra certum temporis spatium aliquam se ducturum in uxorem convenit: in qua specie, si per eum non fecerit, quò minus intra praefixum terminum cum eadem matrimonium contraheret, liberè ad nuptias alterius transire poterit.

Sponsalia contrahuntur sub conditione, evanescent conditione deficiente, nisi ab ea recessum fuerit. h. d.

SVB conditione celebrantur sponsalia, cum quis, si quid fiet vel contigerit, nuptias se contracturum pollicetur: veluti si dictum fuerit, Ego d te in uxorem accipiam, si centum mibi dederis: aut, si pater meus consenserit, quibus conditionibus deficientibus, ad matrimonium quis compelli non poterit, nisi consensus de praesenti, aut carnalis sit inter eos commixtio subsequuta, cum his casibus à conditionibus recessum videatur.

a Ca. si. de procur. in 6. b Ca. 4. idem. de despons. impub. in 6. c Ca. 2. & c. ex literis. cl. secunda. ext. co. lit. d C. de iur. & cap. per rui. ext. de conditio. appo.

cum enim libera matrimonia a esse debeat, penarum...

Obfervationem post sponsalia etiam juramento firmata...

Vnus quoque tantum diffensu etiam jurati solvuntur...

Causa de spirituali fornicatione equiparatur. h. d.

Item si sponsus vel sponsa idololatrando, vel heretic...

Si sponsi conferant se ad remotas regiones, sponsa possunt...

Ed. e. & si qui praestito juramento promittant aliquas...

Lepra, vel similia, moribus sponsalia dirimit, licet non dirimat...

Item si sponsus, aut sponsa, leprosus fiat, d. vel leprosa...

DE NUPTIIS. TITVLVS XI.

Trius subordinatorem presentis Tituli ad precedentia & se...

Expolimus hactenus, quid esset matrimonium, quare...

Nuptias igitur, siue matrimonium inter se contrahunt...

Tubertas affirmatur non tam annis quibus corporis habitus...

a. C. in fine de despons. impub. b. C. in fraterstatu. ext. de spon. c. C. ex parte. ext. de spon. d. C. ex literis. Cl. i. ext. de spon. e. C. in fine de conju. serv. f. C. & in. ext. de conju. serv.

Ed qui sint puberes, videamus: & quidam ex annis...

Quantum ad Ecclesiam, verba sunt necessaria ad contrahendum...

Item b. autem per solum legitimum viri & mulieris...

Totus quatuor verborum conceptiones aptas ad contrahendum...

Verba autem ad hoc apta sunt: verbi gratia, Ego te...

Unde queritur, si alter conjugum ita loquutus fuerit...

Serui possunt etiam inuito domini contrahere matrimonium...

Illud quoque explorati juris est, quod matrimonia inter...

Si unus conjugum comperitur post contractam matrimonium...

Si quis tamen f. vel si qua inficiens eum vel eam sum...

a. C. in fine de despons. impub. b. C. in fraterstatu. ext. de spon. c. C. ex parte. ext. de spon. d. C. ex literis. Cl. i. ext. de spon. e. C. in fine de conju. serv. f. C. & in. ext. de conju. serv.

60
...privari, cum idem multis casibus contingat, ut si al-

...legitimam et non raturum, aliud legitimum et non legitimum, h. d.
...non raturum: aliud legitimum, & raturum: quoddam-
...non raturum legitimum est, quod legalis institutio-
...legitimam non est, quia dissolvi potest dato libello repu-
...inter fideles vero semper raturum est conjugium, cum conju-
...non vero quodam sunt etiam legitima, veluti cum ser-
...suo affectu aliquam sibi deligunt in conjugem, non le-
...cum spectis ritibus Ecclesie matrimonium contrahit non
...debet, non tamen ob id solum sacramentum conjugii
...debet. Quin potius si tale matrimonium fuerit
...de Ecclesia postmodum comprobatum, filii generati, &
...legitimi iudicandi erunt, & heredes: aliqua tamen illis
...erit imponenda poenitentia, qui conceptis Ecclesie pra-
...ceptionibus matrimonium contraxerunt.

...h. d. *h. d. natus, nisi purgatus fuerit, impedit matrimonium,*

Oadio quoque & iustus violentia metus matrimo-
...nium impediunt. Cum b enim solo consensu con-
...jugium contrahatur, plena debet ille securitate gaudere,
...cuius est animus indagandus, ne metu impulsus dicat sibi
...placere quod odit. Plane s quae invita probat se spon-
...salia contraxisse, si comperiat postmodum sponte cog-
...niti ad matrimonium dissolutionem proclamare, & merum
...causae non poterit.

...non impedit matrimonium contrahendum, sed non dirimit con-

Pror quoque quia consensum impedit nuptias con-
...trahit prohibet: contractas autem non dirimit.

...impedat et eorundem impotentia matrimonium impediunt,

Item frigiditas d. & coeundi impotentia legitimum
...matrimonium impediunt afferunt. Sicut enim puer,
...qui debet reddere non potest, non est aptus conjugio:
...ita qui ita sunt natura impotentes, ut nec ope medicorum
...suae mortis periculo juvari possint, apti ad contrahenda
...matrimonia minime putantur. Ea igitur, quae adeo est
...sua, ut mulier fieri & alteri carnaliter committeri non
...possit, nisi per incisionem, ad matrimonium contrahen-
...dum non debet idonea iudicari.

...leprosi possunt matrimonium contrahere, h. d.

Leprosi causa leproforum e. nam si mulierem inva-

...sunt, liberam erit illis conjugali vinculo colligari.

...publica honestatis iustitia impedit matrimonium contrahen-

Publice f quoque honestatis iustitia tam matrimo-

...nium contrahendum impedit, quoniam contractum irre-

...rat. Et autem publice honestatis iustitia, quae ex le-
...gitimitate sponsalibus oritur mulieris, quae illi conjuncta

...a. C. de spons. in 6. b. C. de locum. ext. de spons. c. C.
...de spons. ext. qui matr. accus. poss. d. ext. per raturum ut. de frig.
...et malis. c. C. de ext. de conj. leprof. & C. de ext. qui sp.
...sua legitimum. c. i. de cog. leprof. & C. de cog. leprof.

est, cum qua nunc vir matrimonium contrahere deinceps: ut, ecce cum Berta sponsalia contraxi, volo nunc cum Gemma, quae Berta cognationis vinculo est conjuncta, matrimonium contrahere: publica honestate impeditur. In honestum enim ac turpissimum vitium est exempli, ut ei quis nubere valeat, cuius conjunctam sponsalia frangendo deceberit, ne in eandem ejus nubendo conjuncte, quasi injuriam committet.

...Sponsalia pura & certa, ex consensu valida, licet alia nulla, inducant publicae honestatis iustitiam, quae sequentia sponsalia dirimit, non praeterita h. d.

Vsque adeo autem ex puris & certis sponsalibus a impedimento iustitiae publicae honestatis exoritur, ut etiam si illa consanguinitatis, affinitatis, frigiditatis, religionis, aut alia quavis ratione nulla sint, dum tamen non sint nulla ex defectu consensus, nihilominus & impeditur & dirimit sequentia sponsalia, vel matrimonia dignoscatur, licet praecedentia dissolvere non valeant. Quare, qui sponsalia pure ac determinate cum aliqua muliere contraxit, & postmodum cum secunda prioris consanguinea idem fecit, ex priorum sponsaliorum vigore ad matrimonium contrahendum cum prima remanet obligatus.

...Fili nati ex matrimonio, cui obfiste publica honestatis iustitia, non succedunt patri, sed mater contrahenti, h. d.

Fili quoque nati ex matrimonio b, quod publice honestatis iustitia impediens contractum fuit, cum nec Ecclesiae permissionem, nec patris allegare possint ignorantiam, ad successorem bonorum paternorum minime admittentur.

DE TRIPlici COGNATIONE. TITVLVS XIII.

Cognatio est triplex: spiritualis, legalis, & naturalis: & spiritualis cognatio impedit matrimonium contrahendum, & contractum dirimit, h. d.

Multo magis cognatio matrimonio interdum est impedimento: est autem cognatio triplex, spiritualis, legalis, & naturalis. Spiritualis cognatio est, athenientia quaedam proveniens ex sacramento collatione, vel ad sacramentum detentione. Non solam igitur a inter baptizantem, & illum qui eum de baptismo suscipit, item inter baptizatum & suscipientis filios, & uxorem ante susceptionem a suscipiente carnaliter cognitam: verum etiam inter suscipientem, parentemque baptizati, cognatio spiritualis contrahitur, quae & contrahendum matrimonium impedit, & dirimit postea contractum. Et quae de suscipiente dicta sunt, eadem etiam de baptizante sunt intelligenda.

...Exceptio baptizatae, & confirmatione, non oritur ex sacramento cognatio impeditiva matrimonii, h. d.

Eisdem modis confirmatione & spiritualis cognatio contrahitur, matrimonia similiter impediens contrahenda, & postea contracta dirimens. Ex datione vero aliorum sacramentorum cognatio spiritualis nequaquam oritur, quae matrimonium impedit, vel dissolvat.

...Cognatio spiritualis per Catechismum contracta, impedit matrimonium contrahendum, sed non dirimit contractum, h. d.

Per Catechismum f an spiritualis cognatio contrahatur, dubitatum est: & constaturum est, contrahi quidem illam, sed non tantam: licet enim ex ea contrahendum matrimonium impediatur, post eam tamen contractum minime dissolvitur.

...Spiritualis cognatio non dirimit matrimonium ante contractum, h. d.

Diximus autem huiusmodi cognationem matrimonia contracta dirimere, non simpliciter, sed postea

...a. C. de spons. in 6. b. C. de ext. qui fil. sint. de. c. gl. in ver. spiritualis. c. i. de cog. leprof. d. d. c. i. de cog. spiritual. in 6. c. C. de cog. leprof. & C. de cog. spir.

64
65
sent & debeat debitum sibi solvere conjugale: cum a
finitas post matrimonium inique contracta, illi nocere
non debeat, quae iniquitatis participes non existit.

*Subsequens astitus non dirimit matrimonium, sed praecedens
legitima probata. h. d.*

Rgo praecedens astitus, non subsequens dirimit ma-
trimonium. Sed nec id quidem indistincte obtinet.
nam si estis utriusque conjugum confert assertione, accla-
mante etiam vicina, quod conjugatus ante contractum
matrimonium uxoris suae conlangueam cognoverit,
propterea conjuges separari non debent: nec enim talis
confessio momentum habere debet, cum alioqui facile
fieri possit, ut quicumque inter se contra matrimonium
velint colludere, ad confessionem incestus facile proficiant,
si suae assertioni Ecclesiae iudicium accesserunt credent.
Rumor autem vicinis non est adeo iudicandus
validus, ut, nisi fide dignae probationes accedant, possit i-
ta contra eorum matrimonium irritare.

DE CLANDESTINA DESPONSATIONE.
TITVLVS XIV.

*Prohibetur matrimonium clandestinum, nec postea opera-
tibus diffidere. h. d.*

NE tamen post secutam copulam & susceptam
prolem, detectis quibusdam impedimentis, non
line graui scandalo contracta matrimonia retrahantur
oporteat, ne, si alter conjugum qui clam contraxerunt,
conjugium negaverit legitimis probationibus desit-
tentibus, iudicis sententia rite fuerit absolutus, uterque
illis nubendo reatum incurrat adulterii, consaltissime
constitutum est. d. ut nullus fidelium occulte nuptias
contrahat. Sed cum matrimonia contrahenda fuerint, et
per tres hyerum proponantur publicè, competenti ter-
mino praesentio, intra quem qui voluerit, & valuerit, le-
gitimum impedimentum opponat, & ut ipse quoque
testes per se inuestiget, utrum aliquid futuro mat-
rimonio obstat impedimentum.

*Quod si contraclaus matrimonii, donec astat praesumptio,
quid non possit contrahi. h. d.*

Vis si apparuerit probabilis coniectura, contra-
ctus expressè interdicitur, donec quid fieri debeat,
manifestè constituerit documentis.

*Nati ex clandestinis & interdictis matrimoniis non sunt legiti-
mi, licet nati ex matrimonio contracto in faciem Ecclesiae aut
sententiam divorcii sint legitimi, nisi uterque conjugum uoverit im-
pedimentum. h. d.*

Quicumque igitur verò huiusmodi clandestina & interd-
icta conjugia inire ausus fuerit, etiam ignoranter, pro-
ter ea huiusmodi conjunctione suscepta, proflus illegiti-
ma censetur, nec de parentum ignorantia ullam est ha-
bitura subditum: cum sic contrahentes, vel non exper-
tentes sciant, vel scilicet affectores ignorantibus videantur,
sunt alioqui, si ignorantes in faciem Ecclesiae contraxerint,
ante litam sententiam divorcii nati, & legitimi habean-
tur, & in bona paterna haereditario iure succedant.
Idem iuris erit, si in conspectu quidem Ecclesiae contra-
xerint, sed impedimentum ambo uoverint.

*Sacerdos contraclaus constitutione Ecclesiae punitur pro qualita-
te culpa, & clandestina matrimonia, si publicentur, recipi Eccle-
siae. h. d.*

And si parochialis sacerdos tales conjunctiones
prohibere contempserit, per triennium ab officio su-

a Cap. de for. in fi. & ca. pen. extr. d. tit. b Cap. super
in aut. de eo qui cogit. confa. c gl. in sum. 30. q. 5. & can. si quis di-
uina. §. si itaq. dist. 30. q. 5. d. Can. 20. q. 5. e C. cum inhi-
bitio. pen. extr. eod. tit. f d. c. cum inhi. §. cum autem. extr.
eod. tit. g d. cum inhi. §. si quis. ext. eod. tit. h d. ca. cum
inhi. §. si extr. eod. tit.

spendendus erit: grauius etiam puniendus, si culpa qua-
litas postulerit. Verum (ut supra indicauimus) si con-
trahens clandestina matrimonia publicare voluerint,
nisi alia causa impediatur, ab Ecclesia recipienda sunt, tan-
quam à principio in Ecclesiae conspectu contracta.

QVI MATRIMONIVM ACCVSARE POSSVNT.
VEL CONTRA ILLUD TESTIFICARI.
TITVLVS XV.

*Non admittitur ad accusandum matrimonium, qui tempore
denunciationis sicut, nisi iures de calumniis. Et quod post denun-
tiationem nruis qua obiecturus est: & negligentia auctoritatis mei non
intelligitur esse mea. h. d.*

Non tamen quandoquocumque, aut indistinctè o-
mnes ad matrimonium impugandum admit-
tendi erunt. Nam si quis tempore factae à sacer-
dote denunciationis in ipsa dicecesi constitutus, nihil
contra matrimonium dixerit eidem mox conjunctos im-
petere minime concedendum erit, nisi proprio firmave-
rit iuramento, quod ea, quae obiecturus est, postea didi-
cerit. quandoque ad accusandum dolo non proficiat: quo
casu etiam, quod obiecturus est, ab illis didicerit, qui
denunciationis tempore siluerunt, claudi non debet et ac-
cusandi aditus: quoniam etsi ab impetitione huiusmodi,
culpa ex tali silentio contracta, auctoribus excludat, iste
tamen, qui culpa caret, amoveri non debet.

*Ex causa etiam post denunciationem potest qui matrimonium
accusare. h. d.*

Idem iuris erit, si tempore denunciationis, vel extra
dicecesim commorabatur, vel alias denunciatio ad e-
jus notitiam pervenire non potuit: imputa, si nimis in-
firmis laborans, mentis non erat compos, vel in
annis tam teneris constitutus erat, ut ad talium rerum
perceptionem ejus aetas sufficere non valeret, five alia
legitima causa fuerit impediri.

*Ad accusandum matrimonium, non ex causa delicti, sed con-
juges admittuntur. h. d.*

Sed nec omnes ad accusationem, testimoniumve di-
cendum admitti debent: nam si de tali impedimento
agendum sit, quod neque conjugum in se delictum con-
tineat, nec ob id matrimonium dissolvi cuiusquam inter-
sit, praeterquam ipsorum conjugum (utputa, si erratum
in conditione status fuerit, vel si mulier ita sit arcta, ut
cognosci non possit, vel vir ita frigidus, ut coire nequeat)
soli ipsi conjuges admittuntur.

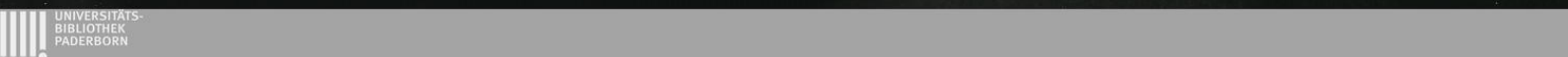
*Ad accusandum matrimonium ex causa delicti, omnes admittuntur,
sed potissimum conjunctores, autique, & honestiores.
h. d.*

Quod si delictum contineat, ut, quia aliqui in gradu
vetito vel contraxisse, vel contrahere velle dicantur,
tunc quilibet quidem ad accusandum recipitur, sed o-
mnium maxime parentes: & filii desunt, proximiorque,
id est, foror, frater, patruus, avunculus, amita, matertera,
et omnique descendentes. Quod si progemes tota def-
cerit, ab antiquioribus, & honestioribus, quibus eadem
propinquitas nota verisimiliter esse debeat, accusatio, tes-
timoniumve recipi poterit. Ideo autem omnium max-
ime parentes, & conjunctiores admittuntur, quoniam u-
nusquisque suam genealogiam cum testibus & chartis, tum
verò ex recitatione majorum scire laborat. Nulli igitur
decentius admitti debent, quam qui melius sciunt.

*Speciale est in causa matrimonii, quod pater admittitur in
causa filii, & e contra. Et testimonium parentum interduum non do-
bet admitti, ubi est disparitas inter conjuges. h. d.*

Quod e autem legitur, pater non recipiatur in cau-
sa filii, nec filius in causa patris, in criminalibus

a Ca. cum in tua. §. alioquin. extr. eo. tit. b Ca. cum in tua. §.
super quo. extr. eo. tit. c Ex videtur. extr. eo. tit. d Ca. l. cum pa-
ter. §. q. 6. e Ca. videtur. §. quod verò. extr. eo. tit.

causis & contractibus sibi locum vendicat in matrimonio vero coniungendo & impediendo, ex ipsius conjugii prerogativa, & quia favorabilis res est, congrue admittuntur. Vbi tamen a alter conjugum divitiis, honore, nobilitate, & potentia superior esset, testimonium illius, qui parens esset inferioris, a deo suspectum reddi, ut illud nullo modo sit admittendum: cum parentes filiorum incrementum, & honorem affectare proculdubio competantur.

Quales sit, & qualiter jurare debent testes super consanguinitate, h. d.

Quoties b ergo aliqui propter cognationem propinquitate, separari petuntur, duobus vel tribus ejusdem consanguinitatis testibus adhibitis, vel totidem sententibus & melioribus ejusdem loci, id debet legitime comprobati. Testium autem examinatio in hac causa duplicis intervntu juramenti fieri debet: ut iurent scilicet, & se non privato odio, neque amicitia, nec aliquis proprii commodi intuitu, ad hoc jurandum inductos: & sic ut ipsi dicunt, rei veritatem a majoribus accepisse, & se credere ita esse.

Probatio matrimonialis impedimenti non potest reprobari, h. d.

Probatio e autem juramenti & impedimento matrimonii legitime probato, si quis contra praecedentem probationem partibus publicatam, quasi matrimonium impediri iure non valeat, probare velit, audiendus non est, sed priori standum erit probationi.

DE DIVORTIIS.
TITVLVS XVI.

Divortium est dissolutio matrimonii. Et separatio tunc potest appellari divortium, h. d.

Divortium d est dissolutio matrimonii, quae utroque vivente conjugum contingit. Sed & simplicem tori separationem divortium non male appellamus.

Matrimonium regulariter dissolvi non potest, & nisi sequatur sit copula, sicutur per ingressum monasterii, ita ut remanens in seculo possit alteri nubere, h. d.

Sciendum est igitur legitime contractum matrimonium dissolvi non posse, quippe a Deo conjuncti ab homine separari non debent, nec valent: si tamen alter conjugum e, qui per verba contractus de presenti, copula non secuta, sese ad observantiam regularem voluerit astringere, poterit ad altero etiam inconsulto efficere: & ei, qui in seculo remanere voluerit, alteri se jungere permittendum erit, nec causari poterit religionem ingressus, se falsa ad id causa inductum, puta quod conjugem lepra percussam crederet, & ob id ejus abominatus complexus fuerit, cum & sine causa id ipsum facere potuerit.

Discerni se velle ingredi religionem, est certum tempus praefigendum, intra quod vel ingrediatur, vel ad uxorem redeat, h. d.

Et si autem qui se ad religionem transire velle dicitur, certum est praefigendum tempus, intra quod legitime caveat, quod aut ad religionem se transferet, vel redibit ad conjugem.

Redditur rationem, cur non secuta copula per religionis ingressum matrimonium dissolvitur, h. d.

Nequae mirum videri debet, quod post legitimum de presenti praestitum consensum, carnis non secuta commissione g, alter conjugum etiam altero invito ad vitam regularem transitum facere valeat: quia cum nondum una caro effecti sint, satis probabiliter, uno ad Deum transiente, alter in seculo remanere poterit.

a C. super eo, extr. de testibus. b C. quoties, extr. de testibus. c C. juravit, extr. de probatione. d Ca. 1. in glo. 2. q. 7. & glo. 2. in c. omne. 27. q. 2. e C. ex parte. 5. nos autem, extr. de convers. conjugum. f C. ex publico, extr. de convers. conjugum. g C. 2. ext. de non. conjug.

Ter faci. ordinis susceptionem non debet matrimonium, etiam non consummatum, h. d.

Divertum statuitur, si quis posthabito Canonico officio ingressus, post aliquam per verba de praesenti desponsatam, sacros ordines susceperit, quatenus matrimonium per sacri susceptionem ordinis ac dimissionem illius contractum habeat effectum: ad dissolvendum vero prius contractum etiam non consummatum, irritum censetur. Ideoque talium ordinum non obtinenda suspensio, si ad proferendam probam religionem matrimonium consummare, per censuram Ecclesiasticam non pellendus erit.

Cultus dissolutus, & creatura contractus facit ipsa non valida: & quod facti Papa, Deo censuram facit, h. d.

Ed & si inter infideles matrimonio contractum, si copula fuerit, si alter qui in infidelitate permatum, velit a fidei disjungit, aut non nisi eum conuictum auctoritate, cum altero commorari, licet in Christiano non dicitur matrimonium dissolvere, sed tamen in fidei disjungit, & alteri se matrimonio jungere. Quibus cum auctoritate sedis Apostolicae, & quoniam in fidei disjungit matrimonium diribatur, non iam humanae potestatis divina potestate conjugum dissolutum multatur.

Ob veram etiam impotentiam, non ob praesentem ipsius matrimonium, h. d.

Item si quis ignatus virginem in uxorem duxerit, et ad eam acta sit, ut mulier fore non possit, ut dicitur, ad naturam contraxerit, ut ope medicorum non possit adjuvati: aut mulier virum acceperit, qui non potest esse naturae, ut eidem carnaliter commisceri non poterunt invicem separari: & qui matrimonio non sunt, ad secundas nuptias libere transitum facit. In tali tamen coeundi impotentiam casibus, post separationem aliam acceperit, aut ea & quae non potest, quem inveniit, qui sibi seorsum retinet, ut non possit peractam poenitentiam, ad priorem conjugum reuocari non potest.

Quem qui dicit vel retinet fieri quia non debet, sed non se forem, si non potest habere vel aliter, h. d.

Planè si scierit, d quis cum eo, qui mulierem impotentem comperta postmodum impotens, deinde alterius confecerit, his casibus Ecclesia iudicare non potest, quos viri tanquam uxores habere non possunt, sed ut forores.

Ob fornicationem carnalem vel spiritualis non dirigitur matrimonium, sed fit separatio tunc, h. d.

Se pius tamen accidit, ut matrimonium contractum, tamen tori tantum fiat separatio, ut supra, si alter conjugum carnaliter vel spiritualiter fornicationem, quibus casibus matrimonium minime aboletur, sed sunt invicem conjuges, etiam separati.

Pendente iudicio super adulterio, non habet locus separatio, h. d.

Ed & separatio non institui statim de crimine actione, faciendae erit: sed probata & declarata, interim enim pendente iudicio, conjugum alterum, quod habet in altero, privari non poterit.

Falsa separatio tunc ob fornicationem carnalem, post separationem non compellitur conjugum se reconciliare: foris, si in seculo non compellitur conjugum se reconciliare, nisi si alter velis monasterium ingredi, h. d.

Multum autem interest, utrum ob carnalem, an vero ob spirituales fornicationem tori sit facta separatio. Primo enim casu maritus adulterum conuictum

a C. quanto, ext. de divor. b supra in qua non. 2. q. 1. & c. q. 2. c. C. si autem in se. ext. de divor. & c. si autem in se. ext. de divor. & c. si autem in se. ext. de divor. & c. si autem in se. ext. de divor.

em emendatam, nisi & ipse simili fornicatione a pol-
 latus fuerit, recipere non compellitur, sed fornicatrix in
 castis cum religiosis mulieribus ad perpetuam agen-
 dam continentiam erit collocanda. Secundo vero, si
 fornicatus spiritualiter, ab infidelitate reuertatur, cogetur,
 quae in hunc remanet, illum reformare, nisi & ipsi ad
 continentiam transire facere voluerit: quod etiam nolente
 vivo ad fidem reuerso, exequi liberè poterit.

*Regularet uxor & vir non possunt disjungi, ut alter suam fa-
 miliam, aut monasterium ingrederetur saltem hoc in casibus pre-
 sentibus & futuris. h. d.*

Hermanente, nec ad sacros ordines, nec ad regularem
 sciendum est obseruandum, nisi forte remanens ejus sit
 eratis, ut sine suspitione incontinentia valeat in seculo
 manere, aut ipsam continentiam uovere voluerit. Alio-
 qui quamquam de uxoris licentia & monasterium quis
 ingrederetur, & professionem fecerit, non uxor ad con-
 continentiam cogi, nec ad uxoribus torum uocari poterit,
 nisi post conjugii ingressum fornicata fuerit, aut se in-
 continentiam promittendo abfoluerit.

*Qui inuita uxore ingressus est monasterium, & ab eadem u-
 uertere coactus, ea mortua, non cogitur rursus in monasterium
 reuertari, sed non potest amplius uxorem ducere. Quod si uxore
 non contraxerit, sed ingressus, illa mortua non potest exire, pre-
 sentibus & futuris. h. d.*

Questum tamen est, si quis uxore inuita & mona-
 chum intraverit, & repetitus ad eam redire coactus
 fuerit, an eadem mortua, cogendus sit ad monasterium
 reuertari, an vero aliam possit in uxorem ducere? Et in hac
 specie responsum est, uocum quidem non tenuisse, & pro-
 pterea ad monasterium redire minime illum teneri: sed
 cum ingrediendo monasterium, debitum se non exactu-
 rum, promississe uideatur, ulterius uxorem ducere non
 poterit: cum id uovere in sua potest uoluntate fuerit.
 Quod si quis sciente & uxore, nec contradicente, vitam
 profectus fuerit monachalem, uxore postmodum defun-
 cta, nec habitum quem semel assumpsit, abijcere, nec a-
 liquam sibi matrimonio copulare poterit. Matrimo-
 nium quoque tunc si contractum dicitur erit:
 quod in eo, qui consentiente uxore profectus fuerit, mul-
 to magis obtinetur, quamquam monasterium nunquam
 ingressus fuerit.

*Si ex causa uirum esse mortuum, religionem est ingressus, & u-
 xore relicta, si uir moriatur, non cogitur reuertari ad monasterium, licet
 illi se respiciat. h. d.*

Quid statum de ea, quae credens maritum mortuum, &
 habitum religionis assumpsit, an si eo reuerso, de mo-
 nasterio educta fuerit, post obitum uiri sit ad regularem
 obseruantiam compellenda? Et quidem huic consultius
 ad salutem fuerit, si ad monasterium redeat: sed si ad hoc
 perducari non poterit, cogenda non erit.

*Etiam altera conjugum inuito potest qui uovere peregrinatio-
 nem. h. d.*

Iket autem alter conjugum altero inuito religionis
 uocum non possit assumere, uiri tamen etiam prae-
 ter uocum assensum peregrinationis ad terram sanctam pro-
 positum uovere, & implere libere ualent.

*Uxor non potest inuisitata de morte uiri, contrahere non potest,
 quamuis continere nequeat. h. d.*

Et quomodo illi diuinitate in peregrinatione com-
 moretur, vel etiam ab hostibus capti nuncientur,
 donec certum nuncium de uirorum morte uxores non
 receperint, ad aliorum conjugum conuolare non po-
 terunt, quamuis ut certiorarentur, magnam adhibue-

rint diligentiam, & ejus aetatis sint & fragilitatis, ut con-
 tinere nequeant.

*Agens petitor ad conjugum, obstat consanguinitatis exceptio,
 secus si possideret: quia antequam de exceptione cognoscatur, ple-
 naria restitutio est facienda, nisi conuentus excipiens juret de ma-
 litiis, & probationes habeat in promptu: quo casu fiet restitutio
 quasi alia, non quasi opulenta. h. d.*

Ergo nisi legitima sub sit exceptio, conjugibus temere
 disjunctis, alterum alterius repetendi semper in-
 tergrum lus manet. Erit autem legitima exceptio, cum ali-
 quis consanguinitatis gradus obicitur a: quo quidem
 casu, licet si petitorio iudicio actum sit, antea de ipsa ex-
 ceptione cognosci debeat: si tamen possessorio quis ex-
 periat, antequam de consanguinitate discutatur, ple-
 naria erit faciendi restitutio, nisi is qui conuenitur, & de
 malitiis juret, & super exceptione promptas probationes
 offerat. Quo casu excepta carnali commixtione, tantum
 quoad reliqua, restitutio facienda erit.

*Si mulier restituenda timeat suam uirum, debet ab eo praesari
 cautio: & si ea non potest sufficiens, dum causa plene cognoscitur,
 uxor est dependenda in loco honesto & tuto. h. d.*

Probatio tamen erit idonea cautio b, quod nulla
 restitutio violentiam uiri inferret: quod si tanta sit uiri
 feruita, aut odium tam capitali uxorem prosequantur; ut
 reuidantur mulier sufficiens securitas providi nequeat,
 utque ad caute decisionem alicui probet & honesta mul-
 lieri studiosius custodienda committetur, in loco ubi uir,
 vel ejus conjuncti, mulieri nullam nullam possint iniuriam in-
 ferre. c

*Ob solam traditum mulieris ad domum, nullam ius oritur
 impeditivum sequenti matrimonio. h. d.*

Et hac quidem obtinent, secuto inter uiros & mulie-
 res matrimonio. Ceterum d si nullis praecedenti-
 bus sponalibus, vel legitimo consensu mulier ad uiri do-
 mum iam traducta, postea abeodens alii forte nubere
 uoluerit, nulla facienda erit restitutio.

*Qui uivente uxore etiam ab eo separata quoad totum, secun-
 dario conjugium duxit uxorem, etiam prima mortua separatus a se-
 cundo, sed cum alia contrahere poterit. h. d.*

Omnitionis e quoque repetenti obstat exceptio, to-
 trique ob eam causam sequuta separatione, separata
 uivente, aliam usque adeo superinducere quis prohibe-
 tur, ut si de facto duxerit, exque ea filios susceperit, etiam
 mortua adultera eandem reuere non possit, quod ipsum
 & priore uxore minime cognita sibi locum uendicat, li-
 cetaliam ducere minime prohibeatur.

*Si mulier matrimonium contraxerit cum eo quem ignorabat
 conjugatum, uxore prima mortua erit in ejus potestate rursus reuere-
 nere. h. d.*

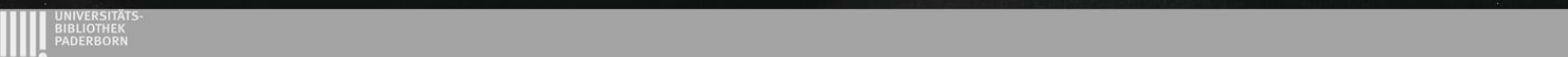
Hoc f tamen de ea intelligi oportet, quam quis non
 signaram aliam uivente, & forte aliquid in morte al-
 terius machinatum, in uxorem duxit: nam si qua prece-
 dentis matrimonii penitus inscia alicui nupserit, priore
 mortua, nisi mulier diuortium petat, ad petitionem uiri
 non sunt separandi. Nec enim sustinendum est, ut uir
 qui fuerit in legem commisit, de proprio dolo com-
 modum reportet.

*Cum ea quam quis uxore uivente cognouit non sub specie ma-
 trimonii, sed iuxta uxore potest qui contrahere, si noster ipsorum
 machinatus est in morte praedijuncta uxori. h. d.*

Cum ea autem, quam quis uxore uivente non prae-
 xtu matrimonii cognouit, si nihil in pernicie olim ui-
 uentis uxoris uir, aut mulier cognita, machinatus fuerit,
 nec fidem de contrahendo sibi inuicem dederint, contra-
 ctus postea nuptiae legitime reputandae erunt. Sed et si

a Conyen. & fin. extr. de adult. b C. gaudemus. extr. de con-
 uer. conjug. c C. de conuer. conj. d C. quidam. extr. de con-
 uer. conjug. e C. consilium. nos. extr. d. tit. f C. ex parte. extr. d. tit.
 g C. placet. nos. extr. de conuer. conjug. h C. in Provincia. infra.
 extr. de spou.

a Ca. literas. extr. de restit. spol. b C. literas. in fin. extr. de
 restit. spol. c C. ex transmissa. extr. d. tit. d C. ex parte. extr. de
 restit. spol. e C. ex literarum. extr. de eo qui dux. in mag. f C.
 extr. de eo qui duxit in mar.

fidem quidem sibi invicem dederint, vel etiam de facto contraxerint a, si nec ante, nec post, legitima conjugum...

Domino aliquod subsecutum procedens delictum, & ejus poenitentiam non abolet b. d.

Vbique adeo b autem machinato in alterius conjugum obsequium adhibita, inter superstitis machinatores...

Animus & propositum distinguant maleficia. h. d.

Diversa c ratio est eorum, qui ad fidem conversi, illorum sibi matrimonio junxerunt uxores, quos in belli certamine occiderunt: eorumque qui conversas duxerunt...

Tuivitar affectus licet non sequatur effectus. h. d.

Secundum machinationem adhibitam in necem conjugis effectus consequutus non fuerit, si infidiator alteri supervixerit, spe conjugii d perpetuo desinitus, ad secundas nuptias nunquam aspirare poterit: sicut & in his accidit, qui incestum admiserunt, sacerdotem interfecerunt, & aliis pluribus casibus.

Secunda nuptia absq, timore infamia intra annum luctus post sui celebrari, sed non debent benedici, quocumq, tempore contrahantur. h. d.

Illud quoque admonendi sumus, quibus casibus secundarum nuptiarum permessa est celebratio, minime vendendum est nuptiis, ne si intra annum luctus ad secundam vota transeant, aliqua notetur infamia e. Cum enim secundum Apostolum mulier viro mortuo sit ab ejus lege soluta, sicut dem sententia & auctoritate, omnis legalis infamia censetur abolita: cum in his praesertim seculares leges non dedignantur sacros Canones imitari. Vir f tamen & mulier ad bigamiam transiens, non debent Presbyteri benedici: quia cum semel benedicti fuerint, hujusmodi benedictio iterari non debet.

DE REBUS SACRIS, S ANCTIS, ET RELIGIOSIS. TITVLVS XVII.

Titulus sequens scilicet subordinat sequentia ad precedentia. h. d.

Sacramentorum brevis explicatio tractatu, illorumque sectione ac natura cognitis, transeamus jam ad res sacras & sanctas, quales sunt Ecclesiae, Altaria, Sanctorum in his condita reliquia, vasa, vestes, & similia ad divinum cultum principaliter comparata. Paulo mox & de religiosis dicitur, ut sunt, religiosae domus, xenodochia, cetera, & sepulturae.

DE CONSTRVENDIS, CONSECRANDIS, ET REPARANDIS ECCLESIIS, ET ALTARIIBUS. TITVLVS XVIII.

Non licet celebrare, nisi in templis consecratis, nisi ex privilegio, vel ex causa necessitatis. h. d.

a C. i. ext. de eo qui dicit in matr. b C. i. ext. de non res. confid. c C. i. ext. de conv. infid. d C. i. ext. de divor. i. e C. pen. & in ext. de secul. imp. f C. i. ext. de matr. de secul. imp.

Ecclesiam a hoc loco accipiuntur non multitudinem, quam manifestum ipsum templum...

Constitutum in civitate, licet celebrari fas sit, & ad idem...

In itinere d quoque constituitur, ecclesia non reperitur sub dio, sive in tenentis, si tabula altaris, ornamenta...

Episcopus excoiscentibus fidelibus, non est nuptiarum...

Constituuntur autem Ecclesiae, vel ob incrementum plebium, vel ob universitatis intuitu, aut in pastoralis dignitatis principium.

Ob incrementum plebium tunc nova constituitur est Ecclesia, cum certis in regionibus adeo multum desiderium excrevit, ut illorum cura unica sit impotens...

Pares baptismales Ecclesiae non debent fieri sine veritate, & terminatum contravertit ad idem...

Plures g tamen baptismales Ecclesiae in una terminatione facere non poterit. Quod si de terminatione duarum matricum ecclesiarum conventio fuerit, plebes utrarumque discernent: quod si non conventum, Dei iudicio controversa discernentur.

Non est per iurum Episcopus, subsecutus Ecclesiam, non veritate non alienare ecclesiastica. h. d.

Nec h quicquam Episcopo obstat, quod de rebus Ecclesiae non alienandis iuraverit, nam & illi non obstante juramento, populo indigenti super necessitate institutione salubriter providere poterit, & debet.

Ob commoditatem plebium nova Ecclesia adificari potest, quae tamen matris honorem coaequale debeat. h. d.

Plebium f commoditas tunc novam adificari debet Ecclesiam, cum parochianorum pars non possit à veteri, ut certis temporibus non sine magna difficultate, & periculo illam dire, & illi congruis temporibus divinis interesse, & sacramenta percipere possint: quo quidem casu maxime si ministerio commodè pro sustentatione sua provideri possit, nova quidem erit Ecclesia construenda, sed à filiali matrici Ecclesiae pro facultate sua competens honor exhibendus erit.

Universitatis intuitu potest nova Ecclesia adificari, ut supra pro leprosis. h. d.

Universitatis intuitu nova Ecclesia edificari potest: veluti cum plures simul leprosi & alii...

a Can. Ecclesia de cons. dist. 1. b C. i. ext. non alio. c C. i. ext. ea qua de cons. dist. 1. c C. i. ext. de cons. dist. 1. d C. i. ext. de cons. dist. 1. e C. i. ext. de cons. dist. 1. f C. i. ext. de cons. dist. 1. g C. i. ext. de cons. dist. 1. h C. i. ext. de cons. dist. 1. i C. i. ext. de cons. dist. 1. k C. i. ext. de cons. dist. 1.

73
vita congregati fuerint. His enim, quod Ecclesia
cum cimiterio, & quod proprio gaudere valeant privi-
legio, permittendum erit. Cavebunt tamen hi, ut injuriosi
veteribus Ecclesiis de jure parochiali nequaquam exi-
ant. Nec enim quod eis ob pietatem indulgetur, ad alio-
rum injuriam fieri convenit.

*Episcopi conceditur pro spoliis propria Ecclesiam adificari, aut
novam manserunt conseruere. h. d.*

Episcopo a quoque in sua parochia novam Ecclesi-
am adificare permittitur. Sed multum intererit,
Ecclesiam monasticam informandam regulis construi,
non vero ex alia causa, forte pro propriis erigere velit se-
pulturis: cum primo casu eandem ex rebus Ecclesie,
cum parafidit, usque ad quinquagesimam tantum partem
cedere debeat: secundo vero non amplius, quam cen-
tesimam conferre licebit, ea quoque adhibita cautela,
ut unam tantummodo ex his duabus remunerationem
accipiat.

*Qua servari debent in construenda Ecclesia, vel consecranda, &
quod Ecclesia indotata consecrari non debet. h. d.*

Quamquam tamen ex causa nova extruenda sit Eccle-
sia, observandum est in primis, ut civitatis Episco-
patus, sine cuius assensu id inchoari non debet, ad lo-
cum veniat, in quo erucum ipse figet, & publice atrium
delimitabit, nec illam antea parietibus adificari, aut munus
impedire consecrationis, quam dotem basilicæ, & obse-
quium ipsius per donationem chartula confirmatam ac-
cipiat, quæ ad luminaria, & ad custodiam, & custodiam
suspensio, sufficere valeat.

*Consecrati servatio Ecclesiarum potest novum opus munitari. hoc
autem.*

Ecce si quis, dum nova construitur Ecclesia, aut pro-
mum usum immuniti, aut sibi quoquo modo noceri
eridimur, novi operis nunciatione consulere sibi pote-
rit: postquam si legitima non sit impetrata remissio,
et siquid adificatum fuerit, sive illud iure, sive injuria,
omnino adificatum impensis destruendum erit, nego-
tiumque ipsum secundum legum & canonum statuta
terminabitur.

*Quæ præter Episcopi consensum Ecclesiam consecratur, facit salu-
tari per patronatus dicit.*

Divertum statuerunt in ea, quæ præter Episcopi con-
sensum constructa fuerit: hæc enim si nemini nocet,
destruenda quidem non erit, sed ob superioris neglectum
exclusio iure patronatus cum dotibus suis Episcopalis
iuribus applicabitur.

Ecclesia debet, quænto potest citius consecrari. h. d.

Atholica igitur legitime extructa non ante sacris est de-
dicanda, quam mysticis, quam munus consecrationis
acceperit: quod ne qua divino cultui offeratur mora,
quænto poterit citius, & conficiendum erit.

*Ecclesia consecranda est ab Episcopo, qui prius baptizavit inco-
nsecratam, ubi constructa est. h. d.*

Et si dabitur a quo dedicanda sit, illud exquiri
oportebit, cuius civitatis Episcopus, antequam fun-
daretur, incolas baptizaverit, & ad cuius consignationem
sub annua devotione concurrerint: atque is etiam ad con-
secrationem vocandus erit.

*Ecclesia semel consecrata, non debet amplius consecrari: nec di-
stinctio iterum, quod servatur semel factum. h. d.*

Eccliesiæ g autem, vel altari semel Deo consecratis
non debet iterum consecratio adhiberi: quia velut
infans a sacerdote rite baptizatus, non debet iterum ba-
ptizari, ita nec locus semel Deo dicatus, iterum conse-
crari. Plane si de Ecclesiis, vel altaribus conse-

a. Can. vna rei. pen. rz. qu. 2. c. pen. extr. de dotat. b. Can.
consecr. Ecclesiam. de consecr. dist. 1. c. l. i. c. seq. ext. de voti oper.
monast. d. Mansueti. ser. c. Ca. vna. de consecr. eccl. f. Ca. 2.
ext. de relig. dom. g. Can. vel. semel. de consecr. dist. 1. h. Can. so-
lennitate. s. de consecr. eccl. & can. ecclesia vel. de consecr. dist. 1.

cratioe dubitetur, nec de ea aut scriptura appareat, aut
testes existant, sine ulla dubitatione erunt consecranda.
Necialis trepidatio iterationem facit: qui iterum dici
non potest, quod semel esse factum ignoratur.

Ecclesia polluta debet reconciliari. h. d.

Sed si Ecclesia, aut ab igne exusta, aut fusione san-
guinis, vel fensu, vel excommunicati humatione
polluta fuerit, etiam si semel antea consecrata appareat,
nihil minus diligentissime expurgata, iterato consecran-
da, vel reconcilianda erit.

*Tropter detrimentum altaris, ipsum altare, non Ecclesia est ite-
rum consecranda. h. d.*

De eo dubitari contigit, si altare motum fuerit, aut
lapis superpositus, qui sigillum continet, contractus,
aut diminutus, an Ecclesia debeat iterum consecrari. Et
responsum est, ob id Ecclesia non esse consecrationem i-
terandam, sed ipsum solum altare denuo consecrandum.

*Quibus diebus potest Ecclesia consecrari, sed solum ab Episcopo,
qui ea quo sunt jurisdictionis, potestus demandare. inferioribus:
ficus quo sunt eridit. h. d.*

Confici autem poterit Ecclesiarum, Altariumque
consecratio quibuscumque diebus, tam Dominicis,
quam privatis, sed non a quocumque. Licet enim aqua
per Episcopum benedicta, per alium Episcopum, qui a quo
benedictionem non impendit, Ecclesia reconciliari possit,
idem tamen per sacerdotes simplices fieri non poterit,
quia ea quidem que jurisdictionis sunt, etiam inferioribus
Episcopis demandare potest: sed que ordinis
sunt, inferioris gradus clericis committere non poterit.

*Non debet consecrari Ecclesia, ubi sepulta sunt corpora infidelium,
nisi servata forma huius. h. d.*

Illud etiam animadvertere consecrante oportebit,
ne basilicam, in qua infidelium sepulta sunt cada-
vera, sanctificet. Sed si consecrationi apta videbitur,
oculis inde corporibus, & talis parietibus & tignis, con-
secrari poterit.

Festa dedicationum Ecclesiarum debent celebrari. h. d.

Solemnitates quoque dedicationum ipsarum Eccle-
siarum per singulos annos erunt celebranda, ipso Do-
mino exemplum dante, qui dum ad festum dedicationis
templi celebrandum cum reliquis populis accessit, omni-
bus idem faciendi formam tribuit.

*Reparatio Ecclesie prius ad possessorem beneficii, & Episcopus
debet de sua terra contrahere. h. d.*

Hic de edificandis & consecrandis Ecclesiis, vel alta-
ribus delibasse sufficiat: nam si reputanda sunt, vel
emendanda, id oneris procul dubio ad eum, qui Eccle-
siasticum possidet beneficium, pertinebit. Sed & Episcopus
tertiam partem sibi obtinentem impendere debe-
bit. Nunc de Ecclesiarum unionibus, paucis dispiciamus.

DE VNIONIBVS ECCLE-
SIARVM.
TITVLVS XIX.

Quid sit unio, & quæ sit lex. h. d.

Vnio nihil est, quam duarum pluriumve Ecclesi-
arum facta connexio: dicta ab uniendo, ex eo
quod plures Ecclesie in unum coniungantur. V-
nionum autem dux sunt species: aut enim perpetuæ
sunt, aut temporales. Perpetuæ sunt, quæ sunt, ut sine
pæxinitione temporis perdurent. Temporales sunt, quæ
ad certam tempus, puta ad aliquam vitam instituntur.

a. Can. Ecclesia semel. ver. msi. de consecr. dist. 1. c. pæpôsissi. c.
consulisti. & c. si. extr. de consecr. Ecclesia. b. Cr. extr. de consecr.
Eccles. vel. alt. c. 2. extr. d. 111. d. Can. aqua per. ca. 2. ex. de
consecr. Eccles. c. Can. Ecclesiam in qua. & can. seq. de consecr.
dist. 1. f. Can. solennitate. de consecr. dist. 1. g. Cr. & c. de her.
ext. de Eccles. adific.

Causa uniuersalis sunt, necessitas, et utilitas. h. d.

Velut ergo ex causa una Ecclesia, vel Episcopatus in plures diuidi permittitur, sic etiam rebus suadentibus plures Ecclesie in unam coniungi possunt. Causa uero unionum sunt, aut aurgens necessitas, aut euidens utilitas. Necessitas, uelut cum duae Ecclesie adeo sunt pauperes, ut impossibile sit earum proventus ad uictum duorum sacerdotum sufficere: aut, si altera hostium e immunitate desolata sit. Utilitas a, ut cum locorum oportunitas id exposcat, uel temporis qualitas: puta, quia in loco nunc Christianorum dicatur imminutus numerus: aut, quia ob fructuum tenuitatem non perinde idonei sacerdotes ad beneficium procurandum inueniantur. His igitur casibus, ne quid detrimenti diuini cultus & animarum cura patitur, debent plura beneficia uel Ecclesie in unum coniungi.

Sicut unire Episcopatus perimit ad Romanum Pontificem, sic minores Ecclesias ad Episcopum cui subsunt: inferiores uero non possunt uniri. h. d.

Non tamen omnibus passim quascunq; Ecclesias uniuersa potestas indistincte permittitur, sed certis dumtaxat seruatibus regulis. Et quidem e, sicut unire Episcopatus, atq; potestati alienae subijcere a summum Pontificem pertinere noscitur, sic ad Episcopum spectat Ecclesiam suae dioecesis uniuersam, subijctio. Ab Episcopo itaque inferiores uniuersa potestatem minime sibi uendicare poterunt. Ideo q; si Prior, uel Abbas monasterium monasterio subiecerit, uel uniret. Episcopi consensu minime requisito, quod inconsulto praefate fecerit, non subsistet, nec subjectionem, uel unionem Metropolitanis confensum, uel confirmatio sustinebit, cum in dioecesi sui suffraganei abque ipsius assensu non debeat aliquid contra constitutiones Canonicas attentare.

Episcopus unire potest Ecclesiam alteram, uel loco religioso donare, utiam non uocato Rectore, uel descriptis, sed propria mensa non potest. h. d.

Vsque adeo autem Episcopo in propria dioecesi facultas uniuersa competit, ut si per eundem consentiente capitulo, Ecclesia, dignitati, uel praebendae uniaur, aut religioso loco donetur, ex eo quod Rector ipsius ad hoc uocatus, uel si uacabat, defensor ei super hoc datus non extirrit, nequaquam impugnari ualeat. Aliud tamen obtinet, si quam is Ecclesiam mensae suae, uel capitulo uniuersam duxerit: id enim (etsi capituli consensus accesserit, & loci consuetudo suffragetur) irritum penitus erit: cum uniuersa utilitas probabilem non recte facti unionis suspicionem ingerat.

In unione facienda requiritur consensus non solum capituli, sed etiam eorum qui ladi possent. h. d.

Nec solum capituli uniuersa Episcopi in unione consensus exigitur, sed etiam illorum, qui ex unione laici possent. Unde si auf collegiata, aut patronata, alicujus suffraganei Ecclesia sit uniuersa, collegii patroni, & suffraganei assensum inuenerite oportebit.

Quis sit uniuersa effectus. h. d.

Secuta uero unione Canonica, statim is, cuius Ecclesie salia per unionem est applicata, eandem in uniuersa nanciscitur potestatem, & jus, quod in eam olim habebat, cui ab initio praefuit: statimq; uniuersa Ecclesie eadem privilegia competunt, quae in principali Ecclesia competere conperuntur.

Per unionem non prauidetur iuribus Episcopalibus. h. d.

Sed quiri poterit f, si per Apostolicum Ecclesia in certa dioecesi constituta, puta in Perusina, Ecclesiar aliterius dioecesis, ueluti Tiphernatis, uniuersa fuerit, an Ec-

clesia per unionem alteri conuena, per hoc a iurisdictione praefata Perusina censetur excepta, & Tiphernati subiecta? Et responsum est, a iurisdictione perusina Episcopi uniuersa Ecclesiam non eximit, cum Romanus Pontifex in huiusmodi unionibus singulis Episcopis uniuersa inuoluata seruari uelit.

Vnio dissoluitur temporis lapsu, & causa cessante, et in hunc habent ius uniuersa. h. d.

Dissoluetur autem unio, si temporaliis deperierit: quod si sit perpetua, cessantibus eadem causis, ex quibus facta fuerit, ab his iudem dissolui potest, eorum consensu & auctoritate olim fuerit contracta: nulli est enim tam rationi consonum, quam ut in delectandis beat potestatem, cui constructio facta est, conuenerit.

Locum uacans Ecclesia possit uniri, uero tamen Ecclesiam uacantium distinctis non potest. h. d.

Illud inter infundandum, & dissolvendum uniuersa teresse, quod licet etiam uacans Ecclesia altera possit uniri, si tamen Ecclesie per unionem conuenerit, contigerit, unio interim uacantium Ecclesiarum illius minime poterit.

DE IMMUNITATE ECCLESIAE ET SUBIECTIONE TITVLVS XX.

Immunitas in hoc titulo largi assumitur, & quae immunitas hoc dicit.

Immunitas, est a muneribus indolita exemptio. Ad hoc loco immunitas largi accipitur, per uoluntatem Ecclesiarum fauore, indulgentiam, et privilegium.

Tripliciter est species immunitatis Ecclesiarum, localis, personalis, & non consecratis, uel sacris aedificiis praebentibus. h. d.

Et autem Ecclesiarum immunitas uoluntate, localis, personalis, & realis. Localis immunitas est, quae in cristis ipsis domibus, aliquibus sacrarum aedificiorum conceditur. Cuius enim Ecclesie a sacris aedificiis uel sacris ueritatem domus esse debet notum, etiam ad personam uisibus esse conuenit aliam.

Processus salis, & fontanae lae in basilica, uel in monasterio nulli. h. d.

Seculares igitur iudices causas, praecipue in de sanguinis agitur effusione, & de pena corporali tractatur, in Ecclesiis, uel earum conuenerit aedificiis, thematibus interminatione prohibentur. Abiactum est enim ibi iudicium sanguinis exerceri, ubi est uera constituta refugii. Processus quoque, quos in locis contempta prohibitione, & praeter uoluntatem sacrorum duxerit, ac specialiter praeterea locentur, uero immunitatis robore carebunt.

Confilia publica, uindicta & negata secularium non debent praebentur in Ecclesiis. h. d.

Publice quoque, & quatuorlibet societatum, auctoritatem conciones, & confilia, mandata, etiam in secularium tractatione negotiorum, consilium, & profana colloquia ab his penitus amoueri debent.

Conuicia non debent fieri in Ecclesiis, nisi ex necessitate, & quod dicitur de Ecclesiis, intelligitur etiam de uisibus, & conuiciis, hoc dicit.

Sed e & conuicia, & hospitia, licet illa deserviant non oporteat, in sacris domibus celebrari, uel exerceri a laicis non potest, nec etiam a clericis, nisi transientes ob hospitium nec necessitatem illic reuertentur: quod & in oratoris obseruari conuenit. Operam iugiter impensa conuocet: & ne ab eis peccata est uenia postulanda, ab eis peccandi detur occasio.

a C. expofuisti. b. si euidens. ext. de prob. b. Ca. eam re. ext. de atar. & qualis. in fin. c. can. senio. 10. q. 3. c. Can. postquam hostibus. 16. q. 1. d. Can. et temporis. 16. q. 1. e. Ca. sicut unire. ext. de excess. prala. f. Ca. a. ext. de reliz. dom.

a C. cum Ecclesia. ext. in 1. b. Ca. cum Ecclesia. ext. in 1. c. C. 1. si. in 1. in 6. d. C. 1. si. in 1. in 6. d. C. 1. si. in 1. in 6. d. C. 1. si. in 1. in 6. d.

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

Sanctur & de Ecclesia, in qua divina mysteria celebrantur. Licet adhuc consecrata non fuerit, qui cum obsequiis suis sit dedicata, nullus temerariis ausibus est prophananda.

Qui in vitium abstrahit a sacri loci, excommunicatur, & quasi sacrilegus puniatur. h. d.

Ceterorum a locorum intuitu filii conceditur immunitas qui ad ipsam Ecclesiam confugiunt: nam si eos qui ad statum Principis se propiunt, ab omni violentia leges seculares vindicant, quanto magis convenit ad templum Domini confugientes, loci sancti reverentia, & authoritate defendi? Quocirca: igitur inde hominem relictantem reclamantemque: violenter abstraxerit, tam aliiis punitur pro sacrilegio, quod admisit, quam Ecclesiastica liby abstrahi excommunicationi.

Non punitur nisi per totum passus, h. d.

Nec & ab actis tantum Ecclesie quoniam intuitum abstrahere non licebit, verum etiam nec a domo Episcopi, & ab Ecclesie circuitu intra triginta passus ab officio: quod spatium Ecclesie reverentia defendi sacri Canones voluerunt.

Liter homo non debet ab Ecclesia violenter abstrahi, nisi impetrata vi, & membrorum incolumitate. h. d.

Hec tamen securitas non omnibus æquæ & indifferenter indulerit, sed status habetur ratio & causarum, quibus quis fugiendum ad Ecclesiam duxerit. Si liber & dignus quis sit, quantumvis gravia perpetraverit, non est violenter ab Ecclesia extrahendus, nec inde ad mortem damnari debet, sed Ecclesiarum Rectores vitam & membra debent fugientibus obtinere: aliis tamen penis de eo, quod inique egerint puniendi erunt.

Publici latrones, & qui in sacris locis immunitatis spe dulti delinunt, privilegio sacrorum locorum non gaudent. h. d.

Hoc autem a de publicis latronibus, vel nocturnis Hærotem populatoribus, viamque obfessoribus intelligi non oportet. Hi enim secundum Canonicas sanctiones nulla impunitate præstita violenter, & egressio sine adhibitis iudiciis, ab Ecclesia extrahi poterant. Idem & de his tractandum erit, qui impunitatem suorum excessuum obtinere sperant, homicidia, & mutilationes membrorum in ipsis Ecclesiis, vel ipsarum cœmeteriis committere non verentur, quæ nisi per Ecclesiam creditur defendi, nullo pacto commissum fuerant: tales enim, cum in eo, in quo quis deliquit, puniri debeat, & frustra legis invocet auxilium, qui in ipsam legem committit, immunitatis privilegio, quo se fecerunt indignos minime gaudebunt.

Domini præiuramento de impunitate potest servum suum suum intuitum ab Ecclesia abducere. h. d.

Quid si servus sit, qui ad Ecclesiam confugerit, postquam de impunitate Dominus clericis iuramentum præstitit, ad servitium domini sui redire compellatur? Alioqui si redire nolit, à domino occupari poterit: factum enim, qui dominos meruit, si ad Ecclesiam sepra confugerint, intercessionem debent querere, non latebras: nec quoniam religionis reverentia proprio iure fraudari convenit.

Clerici & Monachi deservientes Ecclesia sunt exempti à muneribus personalibus. h. d.

Personalis si immunitas est, quæ personis Ecclesiasticis indulerit. Cùm enim in clericorum ministerio constituti, non nisi altari & sacrificiis deservire debeant, rectissime constitutum est, ut Deo dicati ab omnibus personalibus muneribus reddantur immunes. Personaliam autem munera sunt, quæ cum corporis labore, & animi

solicitudine, a vigilantia principaliter sustentunt. Generaliter igitur Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, Monachi, immunitate omnis tutelæ & curæ ipso iure gaudebunt.

Miserabilium personarum tutelam debent clerici suscipere, hoc dicit.

Viduarum a autem & orphanorum curam suscipere non solum non prohibentur clerici, sed etiam iubentur, cum ipsis cupiditatis negotia, non pietatis interdiciantur.

Ad munus custodiam etiam clericis tenentur, tempore necessitatis, hoc dicit.

Est autem ab his muneribus murorum custodia: à qua si magna imminet necessitas, neminem excusari constitutum est, ut cunctis vigilantibus melius valeat civitas custodiri.

Personæ Ecclesiasticæ non possunt à secularibus potestatum coerceri, hoc dicit.

Ralis immunitas est, per quam res Ecclesiasticæ à censu, vel collectis potestatum secularium liberæ redduntur. Siquidem & tam profanas legibus, quam sacris Canonibus sub excommunicationis & interdicti pena constitutum est, ne quis eorum qui jurisdictionem temporalem obtinent, possit tributa, collectas, seu quascunque exactiones, sub quovis titulo, vel colore, imponere Ecclesiis, vel personis Ecclesiasticis, pro domibus, prædiis, vel quibuscunque possessionibus legitimæ acquisitionis, etiam ipsæ Ecclesie, vel personæ, vel res sint intra illorum territorium constituta.

Ob magnam necessitatem, vel utilitatem, consilio Pontificis, possunt clerici, sine tamen coactione, laici subvenire. h. d.

Stanta a tamen sit in republica necessitas, aut utilitas, ut Episcopus cum clero suo laicorum non suppetentibus facultatibus, communes utilitates per subsidia Ecclesiastica sublevandas ducant, Romano prius consulto Pontifice, omni penitus cessante coactione, poterunt aliquid in commune conferre, & laici humiliter ac devotè cum gratiarum actione suscipere.

Ecclesia Episcopo omnimodam subjectionem debent, h. d.

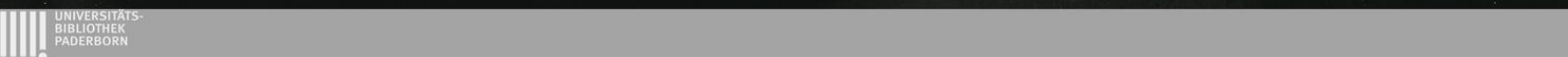
Quemadmodum autem sacrosanctis domibus secularium potestatum intuitu omnimoda debetur immunitas, tam locorum ratione, quam personarum & rerum: sic eisdem rationibus ab illis proprio Episcopo omnimoda subiectio debetur. Nam quantum ad ipsa loca pertinet (ut paulo antè diximus) nemo Ecclesiam in ditione edificare poterit, aut consecrare, præter sui præfatis confidentiam. Quoad personas Ecclesiasticas, ipsi debent Canonica obedientia, subiectio, reverentia: ad eundem spectat iudicium, desinitio, correctio, reformatio, censurarum omnium ad forum Ecclesiasticum de iure spectantium jurisdictionis, Ecclesiasticarum censurarum promulgatio, Sacramentorum exhibitio. Si res Ecclesiasticas spectet, ipsi census debetur, ipsi cathedralicum, sive synodaticum, ipsi procuratio annua, ipsi mortuarioium & decimarum quarta.

Ad Episcopum quadam pertinet iure ordinationis, quadam lege jurisdictionis, quadam lege diaconia, h. d.

Sed hæc omnis pastoralis potestas in tria principalia membra contrahitur: quadam enim ad Episcopum spectant iure ordinis, ut clericorum ordinatio, virginum benedictio, altarium & Ecclesiarum consecratio: quædam lege jurisdictionis, ut corrigendi, conferendi, excommunicandi, & instituendi potestas: quædam lege dicentiana, ut jus census & cathedralicum exigendi, decimam percipiendi, jus hospitii indicendi, & his si

Can. dist. 17. q. 4. b. Canon. id. constit. 17. q. 4. c. Cap. 1. §. volentes. co. tit. in 6. §. 4. personalia d. tit. d. Cadaver. §. verum. ext. co. tit. 1. c. de Mendicant. ext. de relig. domib. §. C. consequente. §. no. ext. de offic. ord.

a. Dist. 17. in sum. & dist. 18. in sum. b. Ca. ext. cod. tit. c. Cap. 1. §. volentes. co. tit. in 6. §. 4. personalia d. tit. d. Cadaver. §. verum. ext. co. tit. 1. c. de Mendicant. ext. de relig. domib. §. C. consequente. §. no. ext. de offic. ord.

Sed cum tam de locali, quam de personali subjectione, de quibus, quae ad Episcopatum iure ordinis, quam lege jurisdictionis pertinent, supra locis congruis locuti fuimus: transeamus nunc ad eam subjectionem, quae cognoscitur ex solutione census, & rerum quae lege Diocesana ad ordinatum pertinent.

DE CENSIBUS, EXACTIONIBUS, ET PROCURATIONIBUS. TITVLVS XXI.

Census generaliter sumptus continet omnem pensionem, specialiter vero tantum cathedralicum, h. d.

Census appellatio generalis est, sumiturque pro omni pensione, quae praesertim de Ecclesiasticis proventibus singulis annis in signum subjectionis, vel alterius iuris penditur. Speciali tamen nomine census, qui Episcopo ab Ecclesiis in argumentum subjectionis tribuitur, Cathedralicum appellatur: eo quod ob honorem cathedrae perfolvatur.

Quibus temporibus, & quibus causis potest census constitui in Ecclesia, h. d.

Constituuntur autem census, aut fundationis tempore, aut consecrationis, aut donationis, aut tempore immunitatis indulta. Fundationis aut consecrationis tempore census imponitur, quia veluti praeter ordinatum consensum, nec fundari, nec dedicari potest Ecclesia: ita eodem tempore certum censum Episcopi in subjectionis signum constituere poterit. Sed nec illud insolitum, aut novum haberi debet, ut cum Episcopi Ecclesias pitis locis rite concesserint, aut exemptas fecerint, aliquid sibi in eis pensionis nomine reserveant. Sedes quoque Apostolica cum libertatis privilegium vel etiam quibusdam Ecclesiis protectionis indulget praesidium, censum gratis oblatum suscipit, & in literis Apostolicis, ad futurorum Pontificum memoriam quantitas census exprimitur. Sed a patrono fundationis tempore poterit Episcopus moderatos sumptus constituere.

Simplex sacerdos non possunt propterea Ecclesias sacras consecrare, & quae de factis id fecerit, ab Ecclesia remouebitur, h. d.

Simplex autem sacerdos, vel clericus non possunt Ecclesias, quibus praesertim, propria auctoritate, praesertim post eorum decessum, censuales efficere. Ideoque b qui ab eisdem quadam collusionione pensionem annuam de Ecclesiis receperint, illis defunctis super pensionis receptione audiendi non erunt, si Romani Pontificis, aut alterius, qui de iure id facere poterit, auctoritatem super hoc non interuenisse constiterit. Quin potius collusionem e talia facere comperiti fuerint, ab ipsis Ecclesiis remouendi erunt.

Episcopus non potest novum censum imponere, vel veterem augere, praeter cathedralicum, h. d.

Sed a nec Episcopus ipse, aut quilibet alius Ecclesiis novos census imponere, aut veterem augere, aut partem proventuum suis usibus vendicare poterit: idque a deo obtineri, ut etiam si iuramentum e de novo censu perfoluendo quis suscepit, non propterea solvere, sed absolvi ab illicito iurejurando debeat. Nec quicquam proferat, quod Episcopus, vel quilibet de novo f illas de manibus laicorum eripuerit: nam nec eo casu praeter cathedralicum, & quae ceteris imponuntur, aliquid exigi poterit.

Ex causa & non in propriam utilitatem potest Episcopus novum censum constituere, vel augere veterem, accedente consensu capituli, hoc dicit.

a C. praeterea, in fin. extr. de ju. patron. b Canon. praeterea, extr. cod. tit. c Ca. cum clerici, extr. cod. tit. d C. prohibemus, extr. co. tit. e C. significavit, d. tit. f Canon. Eccles. extr. extr. cod. tit.

Qvod autem diximus, Episcopum nec novum censum imponere, nec augere veterem, ita intelligi oportet, si in propriam vel utilitatem conveniat. Ceterum si non in suam, sed in alterius sibi subiecta Ecclesiae commodum, ex iusta causa, vel novum censum constituere, vel veterem augere, vel etiam minime vel capituli accedente consensu, id sibi minime intendat.

Provinciae & Ecclesiae de proprio censu in personam non possunt constituere, h. d.

Sed quis erit modus obsequiorum Metropolitanorum, & Hibendorum, si qua de novo a curia praesertim ad alicujus Ecclesiae jurisdictionem accesserint. In dicto responsum est, id observari debere, quod in ista provincia observatum reperitur.

Episcopi visitationibus debent praesertim, h. d.

Literis praesertim diocesanis visitationibus h. d. curatio debetur. Est autem procuratio necessarium sumptuum exhibitio. Nam cum Episcopus in monio suffraganeorum congruum sit, ut quibusdam recipimus; eisdem etiam temporalia debent assignari: cum rectissime constitutum est, ut curia praesertim percipiendo divina nobis exhiberet, h. d. nobis temporalia exhibeantur.

Episcopus remittit Ecclesiae fructus, non videtur procuratorem, sed illam de fructibus possit committere, & procuratorem non praesertim, h. d.

Ad visitationem annexa est procuratio, Episcopus e alicui Episcopo omnia servia remittenda visitanti nisi hominum moderata debentur procuratio: quam si visitati exhibere negaverint, a visitatione contumaces rite videntur sentiri, eorumque visitatione observanda, cum nec ullam advenit procuratorem: quae ratione visitationis impedit, praesertim curare dignoscatur e.

Qui visitare possunt, & quid Archiepiscopi possint procuratorem, etiam cum suffraganeis non sint visitandi, h. d.

Visitandi vero sollicitudo non modo in Episcopis, verum etiam Archiepiscopis, Praesertim, & in diebus Apostolicae legationis, nunciis, Anarchis, & in diebus: qui quidem ne non tam divina, quam propria quae sibi videri possunt, caute proscribant, ut ea, quae tam generali, quam Lateranensi concilio a communi, & quae Innocentiana e constitutione, super his Canonibus salubriter constituta sunt, immutabilia observent. Quod autem diximus, Archiepiscopos visitatione licere provinciam, ac procuratorem h. d. visitationis, tunc etiam sibi locum visitandi, cum visitationis argui negligentiae nomine non possunt: neque enim propterea minus sibi libere visitare provinciam poterunt.

Ob oratorium non est exigenda procuratio, & ob id non visitari potest Episcopus ex quo curiam praesertim, h. d.

Procuratio e admodum sumus, propter procuratorem, in quo quis interdum celebrat, procuratorem, quae visitationis ratione debentur, a procuratore exigi vel extorqueri non possit: sed nec illi ex quibus subditos suos Episcopi gravare debent, a procuratore eisdem multae super omni necessitate, quae charitate manifesta ac probabilis causa extorquetur, nendi erunt.

a C. super cod. extr. cod. tit. b Extr. cod. tit. c Ca. cum Apostolicis, extr. cod. tit. d C. per nos non, extr. cod. tit. e Ca. cum videri debet, extr. cod. tit. f Ca. per nos, extr. cod. tit. g Clem. 1. d. tit. & can. super, extr. cod. tit. h Ca. cum Episcopi, extr. cod. tit. i Ca. g. Can. 2. cod. tit. in 6. k C. extr. cod. tit. l C. cum Episcopi, extr. cod. tit.

DE CAPELLIS MONACHORVM. TITVLVS XXII.

Omnes Ecclesie possunt in diocesi subici Episcopo, etiam monasteria, & monachorum capella, nisi defendantur privilegio, vel prescriptione. h. d.

DE RELIGIOSIS DOMIBVS. TITVLVS XXIII.

Xenodochia, Orphanotrophia, & loca similia Episcopi subiciuntur, ut providere debeat, ne illorum rei dissipentur. h. d.

Quodammodo si talium locorum Rectores exempti sint, tamen illorum cura postposita, bona & iura ipsorum ab usurpatorum manibus vendicare negligant, aut quocumque modo res illorum collabi sinant, poterunt ordinari auctoritate Apostolica sibi ex Viennensi concilio praefata, loca ipsa salubriter reformare, & occupata, alienata, deperdita, ut in statum pristinum redigantur, procurare, contraditoresque quoscunque per censuram ecclesiasticam & alius iuris remediis compellere, licet nullum per hoc exemptionibus, seu privilegiis, quod ad alia, praedictum generari debeat.

Ordem caverit Concilio g. ut nullus ex huiusmodi locis secularibus clericis in beneficium conferatur, etiam si consuetudine id fuerit alias observatum, nisi in illo loco fundatione aliter constitutum fuerit, sive per electionem sit de rectoribus huiusmodi locis providendum: sed quod coram gubernatio viris providis, ac boni testimonii committatur, quos bona praedicta in alios usus convertere, praesumptio verisimilis non existat.

Administratores hospitalium a gubernatione tutoribus, h. d. VT autem b. h. d. mandata sibi cura diligentius insistant, instar tutorum & curatorum debent iuramentum praestare, ac de bonis inventaria conficere: & ordinatis, seu aliis, quibus loca huiusmodi subiacent, vel separandis ab eis singulis annis de administratione sua

rationem reddere: quod si fecus a quoquam fuerit attentatum, proviso, seu ordinatio minime valebit.

Supra dicta non habent locum in hospitalibus militarium ordinum, aut religiosorum. h. d.

Redicta a vero ad hospitalia militarium ordinum, vel aliorum religiosorum minime extenduntur. His enim suorum ordinum institutiones & consuetudines observare cogendi erunt.

Hospitalibus circa sacramentorum exhibitionem servanda est antiqua consuetudo. h. d.

Ed b. & si qua sint hospitalia, altaria & cometerium, ab antiquo habentia, & Presbyteros celebrantes & sacramenta Ecclesiastica pauperibus ministrantes, quoad exercenda & ministranda spiritualia praedicta, antiquam consuetudinem Viennense concilium observari voluit.

DE SEPULTVRIS. TITVLVS XXIV.

Cur in Ecclesiis & locis sacris sepulturae constituantur.

Raclemus nunc de sepulturis, quae quidem per fideles, non nisi in sacris & religiosis locis, ideo constituuntur: quod minus ibi spiritibus vexantur immundis, & quod Sancto rum illorum commendantur patrociniis, quorum nomini Ecclesia, in qua corpora conquelescant, est consecrata. Accedit, quod defunctorum proximis ad sacra loca venientes, sepulturamque conficientes, suorum recordantur, & pro eis piis precibus fundunt. Unde & mortuorum sepultura, & cometeria apud illas Ecclesias, & monasteria ex antiquo disposita esse comperimus, in quibus religiosorum conventus sunt constituti, ubi orationes, & missarum solennia, tam pro vivis, quam pro defunctis, frequentius celebrantur.

Vnusquisque habeat liberam facultatem sepulturam eligendi, & si qui non eligat, in parochiali Ecclesia, aut maiorum sepulchris esse sepeliendus, h. d.

Regulariter igitur in parochiali Ecclesia, aut ibi quae sepeliendus erit, ubi maiorum e suorum sepulchra constituta reperiantur: nulli f. tamen propterea propriam, si contemptus ab sit, negatur eligere sepulturam: quod usque deo obtinet, g. ut antiqua dimissa, novam possit quis etiam in loco minus religioso sibi deligere: nec propterea poterit hodie electio talis impugnari, licet antiqua iura super hoc diversa esse videantur.

Vxor non tenetur sequi sepulchrum viri, si velit aliam eligere. h. d. Nec b. ulla super hoc inter virum & mulierem facienda est distinctio, quasi uxor capitis sui sequi iudicium & sepulchrum sit compellenda: sed utriusque equalis erit eligendi facultas, cum huiusmodi electio ad curam statum pertineat, quod mulier a lege viri solvitur.

Si uxor sepulchrum non eligat, tenetur sequi sepulchrum ultimi viri, si plures habuerit. h. d.

Stamen ipsa sibi sepulchrum non eligat, & plures foris viros habuerit, a. cum viro ultimo, cuius domicilium retinet, rumulanda erit.

Filius familiaris licet non possit aliquid relinquere pro anima, si careat castrensi pecunia, vel quasi, tamen potest sibi eligere sepulchrum, nisi sit impubes: quo casu poterit pater sepulchrum, ubi voluerit, nisi sit consuetudo in contrarium. h. d.

De filio familiaris, an sibi sepulchrum eligere valeat, dubitari poterit, & multum interest, an ejus aetas intra pubertatis annos contineatur, an vero pubertatem exceaserit: primo enim casu sepulchrum eligere non poterit: permittendum k. tamen erit patri, si id loci con-

a Clem. 2. §. permiff. eod. tit. b Clem. 2. §. f. eod. tit. c Canon. graviss. q. 2. d C. fraternitatem, in prin. extr. eod. tit. e Canon. s. & fraternitatem, extr. eod. tit. f c. in nostra. extr. eo. tit. g Clem. 2. §. i. eod. tit. in 6. h C. de uxor. verb. ext. eo. tit. i C. si quis. §. i. eo. tit. in 6. k C. de uxor. §. f. ext. eod. tit.

a Clem. 2. §. permiff. eod. tit. b Clem. 2. §. f. eod. tit. c Canon. graviss. q. 2. d C. fraternitatem, in prin. extr. eod. tit. e Canon. s. & fraternitatem, extr. eod. tit. f c. in nostra. extr. eo. tit. g Clem. 2. §. i. eod. tit. in 6. h C. de uxor. verb. ext. eo. tit. i C. si quis. §. i. eo. tit. in 6. k C. de uxor. §. f. ext. eod. tit.

Inetudo patiatur, ubicumq; voluerit, illum sepelire: quod si consuetudo id non habeat, cum ius majoribus, vel in parochiali Ecclesia tumulandus erit. Secundo vero casu, cum pubertatem attingit, libere absq; patris assensu sibi sepulturam eligere poterit, quamquam pro anima sua prater patris assensum aliquid iudicare non possit, nisi si castrens, vel quasi castrens, periculum habuerit.

Religiosi non possunt sibi sepulturam eligere. h. d.
 Puberili similis religiosi habentur: hi enim, cum propria voluntatis libertatem non habeant, eligere sibi sepulturam nequeunt, sed apud propria monasteria tumulandi sunt: nisi adeo forte sint remoti, quod ad ea, cum moriuntur, commode exportari nequeunt.

Non potest quis extraneis iuramento a se ipso abdicare liberam eligenda sepultura potestatem. h. d.

Lias autem sepultura usq; adeo libera esse debet electio, ut Bonifaciana d. constitutione cautum sit, ne, qui ad votandum, iurandum, vel iudicandum constitutus, pro iudicandum aliquos inducat, ut apud eorum Ecclesias sepulturam eligant, vel iam electam ulceris non immutent, & secus factum omnino infringit.

Mortuus ruri, qui sepulchrum non elegit, sine periculo postea exportari, vel in parochiali Ecclesia, vel in maiorum sepultura debet sepeli. h. d.

Llud tamen in dubium venire potest, si quem, dum animi, vel agri colendi causa rusticatur, ruri inopino forsitan interitu, nec electa sepultura contingat occumbere, an in Ecclesia ruri constituta, an potius in alia sepeliri debeatur? & responsum est, si absque periculo defunctus inde valeat exportari, non in Ecclesia ruri posita, sed in sua parochiali, vel in qua maiorum ipsius ab antiqua sepultura extitit, sepeliendum fore.

Quibus non communicamus vivos, nec mortuis communicamus. h. d. d.

Non tamen omnes, qui facti sunt fuerint, Ecclesiastica tradendi sunt sepultura: quibus enim non communicamus vivos, nec defunctis communicare debemus. Unde carebunt Ecclesiastica sepultura, qui prius erant ab Ecclesiastica unitate praecisi. Igitur nec Pagani, nec Iudaei, nec haeretici, nec qui iuras exercent, nec qui sibi mortem conseciverunt, aut qui personis Ecclesiasticis violentas manus iniecerunt, nec homicidae, nec incendiarii, aut Ecclesiarum violatores, nec incestuos, nec blasphemii, nec ullus qui pro manifestis condemnationibus est excessibus, Ecclesiastica sepultura tradi poterit.

Tumulati contra canones, sunt excommunicandi si illorum corpora possint dici a corporibus fidelium. h. d.

Si contigerit aliquando horum corpora in coemeterio Ecclesiastico tumulari, & si ab aliorum corporibus discerni poterint, exhumari debent, & ab Ecclesiastica sepultura procul jactari. Quod si discerni non poterint, cum excommunicatorum ossibus corpora fidelium tumulanda non erunt, cum licet non oblit justis sepultura nulla, vel vilis, celebris tamen vel speciosa non proficiat improbis.

Qui contemptis clavibus non humandos in locis sacris humaverit, excommunicationem incurrit, a qua non est absolvendus nisi quam arbitrio Episcopi satisfecerit. h. d.

Siquis autem h contemptis Ecclesia clavibus huiusmodi personas, aut interdicti ausu fuerit, ipso facto, excommunicationis sententiam incurrit: a qua, nisi prius ad arbitrium dioecessani Episcopi opto eis, quibus iniuria derogata fuerit, satisfactionem competentem exhibuerit, absolvi non poterit, nec ullum circa praemissa contenta facientibus privilegium suffragabitur.

Reconitari, licet aliqui Ecclesiastica sepultura non possint deinde post reconciliationem tradi poterint. h. d.
 Sed hoc de illis intelligendum est, qui impunita reconciliati fuerint. Nam a si, cum forent incommunicati, legitime absoluti fuerint, Concilii incommunicati, alia Ecclesiastica suffragia denegari non debent, licet tamen & propinqui, ad quos ipsorum bona pertinet, ut pro eisdem satisfaciunt, si culpa ex parte Ecclesiastica sunt censura compellendi.

Cadavera puniterum pariterum sunt tradenda sepulturae Ecclesiasticae. h. d.

His apparet, eorum cadavera, qui post confessionem deo peractam, pro seculis suis in parochiali sepeluntur, ad Ecclesiam esse deferenda, & oblationem pro eis offerenda. Cum enim pro peccatis cadaverum extremam solvereint, & digne pariterum, non solum Deus bis idipsum.

Deprehendi in scelere & vulnerati, si confessi fuerint mortui fuerint, siem improvise causa oppressi, non perorum sepultura a. h. d.

Quin etiam e si, dum in scelere comprehensum vulnerati fuerint, & factis post mortem curandis, ex vulneribus acceptis decesserint, commemoratio in me denegabitur: quamquam si, dum sepeliebantur, interfecti fuerint, aliud fit statuendum. In eo casu casus improvisi opprimunt, si nihil aliud, quam Ecclesiastica sepultura non acceditur.

Pro sepultura non possunt clerici aliis quibusvis, exceptis in contrarium valet, possunt tamen sine voto acquiri. h. d.

Llud etiam caute etiam admonendi sumus, ne in quibus penitus interdicti, ne qui terram per quicumque vendere, aut pro hominibus sepelendam quomodocumque muneribus exigere audeat, nisi forte legatione Ecclesiae in cuius atriis & sepelitur, aliquis pariterum iussit, aut post mortem ipsius pariterum, pariterum, vel haeredes pro luminaribus, vel elemosinas aliquid dare voluerint: quo casu sponte oblatio interdicti poterit: peti h vero, vel aliqui casu, et tunc interdictum, ne aut venalis dicatur Ecclesiae, non interdictum interitu gaudere videantur, sed etiam cum pariterum studeant habere compendium, nec operam quam consuetudinis, nisi pia & laudabilis fuerit, totum tum quis excusare poterit.

DE CANONICA PORTIONE

TITVLVS XXXV.

Quid sit Canonica portio, et quid est dignitas, parochialis & parochialis, quod parochialis debet curato curari de iuris iuris.

Canonica portio est, quae de redditibus, & redditibus Ecclesiis obvenientibus detrahatur, & parochialis debetur. Est autem duplex, Parochialis Episcopalis, Parochialis est, quae Parochialis Episcopi, vel ipsius Curato, & Rectori debetur. Sciant tamen, si quis in alia Ecclesia, quam in ea, in qua iura audit officia, & Ecclesiastica iura curata personam sibi elegerit (quod quibus casibus fieri potest, maxime expostimus) ne parochialium Ecclesiarum redditus, quibus cura incumbit animarum, & sustententur subsidii, constium esse, in Curato de reddibus, quas defunctus pro anima sua in ultima dispositione reliquit Ecclesiae, in qua sepelitur eligi, quoniam.

a. Ca. pen. ex. tit. in 6. b. D. c. pen. in fi. in 6. c. C. si. eod. tit. in 6. d. C. in prin. ex. tit. in 6. e. C. si. in prin. eod. tit. in 6. f. C. sacri. in prin. extr. ex. tit. g. C. sacri. est. ext. eod. tit. h. Clem. 2. eod. tit.

a. C. fin. ex. eod. tit. b. Canon. quibus est in q. a. c. Cur. fures. Clem. pen. in 9. d. C. de parochialium. extr. in 6. e. C. pen. extr. eod. f. Canon. quibus est in q. a. d. g. C. precipientum. d. in 9. h. d. Canon. quibus est in q. a. d. per. & c. seq. ext. de sepult.

partem percipiat, aut aliam, quam legitima consuetudo prescribit.

De his, qui quia vivens & sanus contrahit aliquid Ecclesie, Curia non debetur Canonica portio: sicut, si infirmus, & ex eadem voluntate decesserit, h. d.

Si est nihil quidem testamentum quis reliquerit, sed in agitudine constitutus cum bonis suis ad loca religiosa se transferit, Ecclesie parochiali Canonica portio debetur, si modo ille de eadem agitudine decesserit. Quod si sanus ad ea loca se transferit, de his, qui loca ipsa contulit, cogi non poterit aliquid Ecclesie, a qua discessit, imperiri: quia liberum est eis tunc bona sua non solum religiosis, sed etiam quibuslibet privatis conferre.

Canonica portio videtur Ecclesie, in qua quis domum percipit: & si has quo habeat domicilia, dividitur inter Ecclesias duorum domiciliorum, h. d.

Ubi tamen potest, si cuius b majores antiquitas in aliqua Ecclesia sepeliri consueverant, ea dimissa sibi sepulchrum elegerit, num dimissa Canonica portio debeatur, an parochiali? Et statutum est, illi persolverendam in qua quis audire divina, vel sacramenta recipere debet. Quod si is, qui duo habeat domicilia, seque in utroque collocat, aequaliter, in loco tertio sepulchrum eligat, domiciliorum Ecclesie inter se Canonica portio dividitur.

Tras, de quibus rebus parochiali non detrahatur, h. d.

Inte tamen quaedam relicta, ex quibus Canonica portio detrahi non debet, ut puta si quid pro fabrica, pro luminariis, pro anniversario, pro equis, vel armis contra infideles exercendis, vel aliis ad perpetuum cultum divinum, vel particulari personae legatur: de quibus omnibus nisi ea machinatione facta fuerint, ut parochialis Ecclesia fraudetur, hujusmodi portio detrahenda non erit.

Minores, & Prædicatores inoffensivè de omnibus obventionibus parochiam portionem solvere tenentur, h. d.

Editho & quidem ita demum obtinet, si neque in Minorem, neque Prædicatorem quis Ecclesie sepulchrum sibi elegerit: hoc enim casu dictorum ordinum fratres de omnibus obventionibus, tam funeralibus, quam quibuslibet, & quomodocumque relictis distincte vel indistincte, ad quoscumque certos, vel determinatos usus, etiam de quibus Canonica portio dari, siue exigi non constituit, vel de jure non debet, nec non de datis, vel qualitercumque donatis in morte, seu mortis articulo, infirmitate donantis, vel dantis, de qua decesserit, quomodocumque, directe vel indirecte, quartam partem parochialibus sacerdotibus, & Ecclesiarum Rectoribus integre largiri tenentur.

Canonica portio Episcopalis est, quam detrahit Episcopus de relictis pro anima, quam se testator prohibere non potest, & ubi eadem ratio, eadem debet esse juris dispositio, h. d.

Canonica portio Episcopalis est, quæ de relictis alioi Ecclesie pro anima ab Episcopo deducitur. Nam ubi parochialis Ecclesia pro labore, & cura, quam gessit, animarum, certam portionem detrahit de relictis alioi Ecclesie, in qua quis sepulchrum elegerit: sic etiam detrahit ipsi Episcopo, si nisi sibi quadragenaria, & obsequii præscriptio, curæ parochialis iurata, quam dicecelsi superintendens suscipit de relictis, & pro anima cuiuslibet Ecclesie oblati, Canonica sumere portionem: etiam si testator expresserit, quod non Episcopi velit esse relictum, sed tantum Ecclesie, cum privata testatoris dispositione generalis Canonica constitutionem immutare nequeat.

Ecclesia debetur Canonica portio de relictis Episcopo, quam tamen potest testator prohibere, h. d.

Idem a ex contrario, quemadmodum Episcopo suo portio competit, si quid Ecclesie relinquatur: ita si quid Episcopo relictum fuerit, Ecclesia de illo Canonica petere portionem poterit. Sed hoc casu, si testator exprimat, quod velit illud Episcopi tantum esse, non Ecclesie, testatoris erit servanda dispositio.

Si quid simpliciter Episcopo à conjuncto fuerit relictum, in dubio non debetur Ecclesia Canonica portio: sicut si ab extraneo, hoc dicit.

Ed b in hac specie multum intererit, quæ legandi formula testator usus fuerit. Nam si simpliciter dixerit, Rem talem relinquo, distinguendo est, Episcopi propinquus leget, an extraneus. Primo enim casu cum non Ecclesie relictum presumatur intuitu, nisi forte probetur, sed personæ, de relictis in vita Episcopi Ecclesia petere nihil poterit. Contraria obtinet præsumptio & dispositio, si ab extraneo quid Episcopo relictum fuerit.

Si quid conjunctim legatur Episcopo & Ecclesie, sit inter ipsa divisio, etiam si testator hoc reliquerit Episcopo, aliud Ecclesie: nisi forte velint testatoris voluntati, quod ob favorem ultimæ voluntatis concedatur, h. d.

Quod si e conjunctim dictum fuerit, Relinquarem Episcopo & Ecclesie, de ea inter ipsos Canonica divisio faciendâ erit. Si verò illud Episcopo, & illud Ecclesie relictum fuerit, relictâ inter Episcopum, & cathedralem Ecclesiam ad Canonica divisionem sunt redigendæ, nisi ambo testatoris velint esse dispositione contenti, quomodo propter ultimæ voluntatis favorem observare est satis condens, ubi neque fraudis intervenit, nec alteruter nimium debita portione fraudatur.

Cum Ecclesia infirmis Episcopus non dividat sibi relictum, sed bene detrahit quantum de relictis dicitur Ecclesie, hoc dicit.

Sicut d. autem est, si quid legatur Episcopo, & capellis vel monasteriis, aut aliis piis locis: nam hoc casu, quod Episcopo legatur, ejus præcipuum est: cum Ecclesia cathedrali, & de illis quæ aliis locis legantur, portionem Canonica nihilominus obtinebit. Et hæc eadem variè, quia non tanta inter monasteria, aut capellas est communitio, quanta inter Ecclesiam cathedralem & Episcopum, qui cathedrali spirituali copulatus est conjugio: unde & quæ acquirit Episcopus, non illis, sed ipsi tantum acquirit.

Si testator aliquid Episcopo, aliquid Ecclesie reliquit, & iustus Episcopus esse contentum suo relictis, posthabita detractione quartæ, servanda est testatoris voluntas, nisi facta in fraudem, hoc dicit.

Hoc autem tunc obrinere oportet, si simpliciter Episcopo legatum factum fuerit: ceterum si eam adjecerit conditionem testator, ut Episcopus suo sit legato contentus, & ipse legatum agnovit, quia per hoc aliis renunciassè videtur, de ceteris portionem exigere non poterit. Sed si constituit, quod eadem adjecta conditione in fraudem modicum constituit mortuarium, ut Episcopus portione debita fraudetur in ceteris, quia dolus cuiquam patrocinari non debet, poterit is etiam ex aliis relictis exigere portionem à Canone constitutam, salvis tamen indulgentiis, quæ à Romano Pontifice quibusdam regulis sunt concessæ.

Relictum est, quæ potest propriam possidere, non habenti prælationem vel administrationem, à quocumque presens relictum intuitu propria persone, non Ecclesie, h. d.

Illud f. etiam generaliter observandum est circa eum qui proprium possidere potest, prælationem, vel

a C. de i. extr. de sepul. b C. de sepul. in 6. c C. de sepul. d C. in infra. ext. de sepul. e C. 2. verum. & per totum. in. de sepul. f C. requisiti. in prin. ext. de test. g C. de guerra. ext. de prescrip. h d. c. requisiti. ver. si quis autem.

a C. requisiti. s. si ab extra. de test. b D. ca. requisiti. s. si verè. c D. c. requisiti. s. quid si. & seq. extr. de test. d d. c. requisiti. s. si quis autem. extra de test. e Ca. officii & infra. extra. de test. f C. requisiti. s. illud. extra. de test.

administrationem Ecclesie non habentem, quod si ei aliquid relinquatur specialiter, non solum à propinquo, verum etiam ab extraneo, non inuitu Ecclesie, sed personæ esse relictum intelligitur, nisi probatio in contrarium appareret: & idcirco de illo, nec Episcopus, nec Ecclesia potest in vita ejus sibi aliquid vindicare.

Episcopalis & parochialis pari passu ambulant, h. d.

Item de quibus relictis parochialis portio non detrahitur, nec Episcopalis detrahenda erit.

DE DECIMIS.

TITVLVS XXVI.

De subordinationem tituli ad precedentia & sequentia, h. d.

Explicito tractatu rerum, quæ spiritualitate quadam continentur & censentur, superest nunc, ut de rebus Ecclesiasticis quidem, sed temporalibus, illarumque administratione dicamus. Sed cum decimæ medianam obtineant, quippe quod ipsum decimandij spirituale sit, fructus vero ipsi decimarum temporales & profani, merito de his quali in finis quodam, tractatus habendus erit, & tam precedentibus, quam subsequentibus annectendus. Quod eo etiam congruentius posse fieri videtur, quod & proximè de iis, quæ sacerdotibus, & Ecclesiis parochialibus debentur, & similibus naturam habere videntur, loquuti fuimus, & ipsarum quoque decimarum ad parochiales Ecclesias jure communi spectat perceptio.

Quid sit decima, h. d.

Decima est quorundam bonorum mobilium pro Deo, tam divina, quam humana constitutione debita.

Decimarum alie personales, alie prædiales, h. d.

Decimarum duæ sunt species: personales, & prædiales. Personales sunt, quæ ex iis proventibus deducuntur, qui ex propria cuiusque solertia & industria obveniunt, ut puta de negotiatione, artificio, & militia. Prædiales sunt, quæ ex fructibus prædiorum solvantur, ut de vino, tritico, & his similibus, quas in signum universalis sibi retenti domini reddi Deus præcipere voluit.

Personales præbenda debentur Ecclesiis, in qua quis sacramenta percipit: prædiales vero Ecclesiis, in quibus similibus sunt constituta prædialia, nisi aliud inducat consuetudo, h. d.

Inter personales autem & prædiales decimæ debentur, in qua quis Ecclesiastica sacramenta percipit, tametsi in eorum alibi contigerit: prædiales vero, si ex prædij in aliena parochia constituti fructus collecti fuerint, ei debentur Ecclesiæ regulariter, in cujus territorio prædialia sunt constituta: quanquam si consuetudo aliud introduxerit, servanda erit.

Personales decimæ, quæ solvantur ex rebus venditis & paratis pecunia decimata, solvantur de ductu impendij: scilicet vero prædiales: & fructus non nisi cum onere decimarum, alienari possunt, h. d.

Item si personales, quæ de rebus acquisitis, vel factis ex pecunia decimata, si vendantur, solvendæ sint, ut puta si vendatur domus, ager, vineæ, molendinum, grex, aut merces, qualibet expensæ prius, quas quis in rebus parandis fecerit, deduci debent, & de residuo, quasi de lucro, decimæ præstabitur. Expensæ vero etiam feminis, quæ sunt pro percipiendis fructibus, ex illis de quibus fructus proveniunt, etiam si decimata fuerint, non deducuntur: quoniam, salva decima, fructus efficiuntur eorum, qui ex censibus ipsas faciunt: sed nec fructus ipsi, nisi cum onere decimarum, alienari poterunt.

Non deducuntur impensæ factæ pro resuscitandis rebus, de quibus solvenda sunt decimæ, cum personales, quam reales, h. d.

a C. pastorali, b. nec pro. tit. extr. b. C. cum non sit. c. C. tua nobis, circa med. et. tit. extr. e. tit. e. C. de terra, et. et. tit. f. C. q. casuum, et. tit. 6.

Illud commune tamen est tam personalibus, quam prædialibus, quod expensæ, quæ factæ fuerint pro solvendo, & detrimento rerum, ex quibus decimæ solvantur, ut si pars aliqua moratur, amittatur, aut deterior, meritis deperat portio, de proventibus decimarum minime deduci debent. Quis res illa sit, etiam quod penes dominum res inflatur, etiam.

Contra & tributa de fructibus, de quibus decimæ solvantur, non debent detrahi, h. d.

Ed & nec census, nec tributa de fructibus, decimæ per solvendæ fuerint, penitus detrahi poterunt. Cuius enim in signum universalis domini, quasi quodam speciali titulo decimas illi Decimarum servaverit, consequens est ut in prerogativa ad generalis domini decimarum solutio, certum prædialium præcedat exactionem: vel saltem his ad prædialium, vel tributa perveniant, quoniam res cum his sit onere, decimas solvere per censuram Ecclesiasticam compellantur.

De omnibus proventibus decimæ solvi debent, h. d.

Adem ratione constitutum est, ut non solum de vino & grano, fructibus arborum, & herbarum, sed etiam de perenniis, & herbarum, negotiorumque, de ipsa etiam militia, & herbarum de omnibus bonis, & proventibus omnibus, quæ in his eas cum integritate solvere negligenter prædialium, distictione petelli debent.

Omnes proventus solvere decimarum tenentur, etiam si prædialia non sint, etiam si personales, et personale, h. d.

Illud etiam nullam recipi debitationem, ad solvendum earum quemlibet teneri, nisi quod ipse pro legitimo ab ipsarum præstatione doceatur exonerari. Et de non solum Christiani, sed etiam hereticorum, & Inter eos tamen illa differentia, quod hæretici personales & prædiales præstandas indistincte tenentur, hæretici vero & ad prædiales tantum, quæ si resolvere debent, ad ipsas possessiones remanere compelluntur, ne forte hac occasione Ecclesiis quædam valeant.

Monachi regulares, & clerici communitatis tenentur prædialia decimæ, & quibus normale est agere de normalitate ad normaliam, hoc dicit.

De Monachis & regularibus, seu clericis communitatis viventibus, videamus, & facit nulla sint ratio, ab his de laboribus ac nutrimentis propria decimæ exigantur: ad prædialia tamen etiam de normalitate, de quibus antea decimæ solvebantur, tenentur normalitate, & gerunt primum profectibus, de super ea normalitate redactus: de quo, quod aliquando caliditate memoria non extat.

Decimæ solvere tenentur Monachi, & alii communitatis, etiam de prædij de novo acquisito, & proprio, nisi aliter aliquid privilegium, h. d.

Ed & si iisdem possessionibus pia fidelium donatione cedentibus, vel quocumque modo recenseantur, eas propriis manibus aut sumptibus extorqueantur, minus decimæ persolventur Ecclesiis, quoniam prædialium ante solvendæ sunt, nisi privilegium, vel aliud privilegium munus esse probentur.

Privilegium videtur se iudicari, & privilegium, h. d.

Si res iudicata oblatat, vel privilegium munus, quoniam per quadraginta annorum spacia, quibus liberum sit unicuique iuri proprio restituere, per

a C. pastorali, b. nec pro. tit. extr. b. C. cum non sit. c. C. tua nobis, circa med. et. tit. extr. e. tit. e. C. de terra, et. et. tit. f. C. q. casuum, et. tit. 6.

TITVLVS XXVII.

Regulariter Episcopus non potest aliquid agere sine consensu, vel consilio capituli. h. d.

TRACTEMUS nunc de rebus temporalibus Ecclesiarum, illarumque administratione & alienatione, sine quibus spiritualium dignitas haud facile consistere potest. Et quidem illud in primis firmare nos oportet, nihil Episcopum regulariter sine consensu sui capituli vel consilio posse super his statuere: cum velut caput ad membra, ita sese praelatus habeat ad capitulum. In eo autem totius videtur esse consensus capituli, cui & maior & sanior statum accesserit sententia.

Alienatio res Ecclesiastica facta sine utilitate Ecclesiae, & clericorum consensu, non valet: & quod continet alienationis verbum. h. d.

EX his consequens est, ut rerum Ecclesiasticarum ab Episcopis clericorum subscriptione, & Ecclesiae utilitate, & Romano inconsulto Pontifice, ab Episcopo facta donatio, vel alienatio, vel suppositio non teneat, nisi eam postmodum ratam habeant. Praelatus enim Ecclesiasticarum rerum procurator est, non dominus: & conditionem Ecclesiae meliorem quidem facere potest, deteriorem vero non potest. Quod si secus factum fuerit, nec quod gestum est, vires ullas sortietur, & Canonum temeratores tam secularium, quam Ecclesiasticarum legum poenis subiacent. Alienationis autem verbum continet hoc: Foec venditionem, permutationem, hypothecam, & omnem conventionem, per quam dominium transferatur.

Ecclesiam suam non potest quis gravare pro alieni debitis, & debita necessaria facta praedecessore luenda sunt. Idem si clericus de mandato fidei iusserit, aut in rem ipsius Ecclesiae mutuum verterit. h. d.

ED b nec commissam sibi Ecclesiam pro alienis gravare debitis, aut literas alicui, vel sigilla concedere, quibus Ecclesia possit obligari, alicui audere debet: alioquin nec Ecclesia ad talium debitorum solutionem tenebitur, & qui id ausus fuerit, a spiritualium & temporalium administratione suspensus erit. Debita tamen a praedecessore suo pro Ecclesiae necessitate contracta, solvere proculdubio tenebitur. Idem, si clericus de mandato fidei iusserit, aut si non de mandato, in rem tamen Ecclesiae, mutuum verterit.

Potest praelatus rem non magis valoris in aliquem bene meritum transferre, & terram gratis fabricanda Ecclesiae alicui concedere. h. d.

EXcipiuntur tamen nonnulli casus, in quibus donandi, permutandi, locandi, libertatem, feudum, & emphyteum dandi, aut aliter alienandi iure licentia conceditur. Nam & si quid praelatus non magis valoris alicui forte ob bene merita donaverit, praesertim si eadem a consuetudine, iure sustinebitur donatio. Multo magis idem erit statuumdum, si quid forte soli ad Ecclesiam fabricam erigendam concessum fuerit: quo casu tantum donare licet, quantum Ecclesiae parietes concludere possunt.

Preventus Ecclesiasticus possit vendi ad modicum tempus, & ad precariam concedi, qua renovanda erunt de quinquennio in quinquennio. h. d.

IDem juris erit & reddituum fructuumque venditionibus ad tempus modicum faciendis, & de precariis, quae quandoque de ecclesiarum possessionibus fieri solent: quae, ne temporis longinquitate juris ecclesiastici pereant memoria, de quinquennio s. in quinquennio renovandae erunt.

a Cap. 2. in primo. eod. tit. in d. b C. 2. extr. de fidei iuss. c C. 2. extr. de solut. d C. pen. extr. de fidei iuss. e Ca. internum. de donat. f C. 2. extr. de precar.

ione tanti temporis proprio privilegio detrahere voluisse praesumuntur, & ea propter ad decimarum praestationem compelli poterunt.

Privilegia sua interpretanda, ut nemini indebiti damnum inferant. h. d.

TEM si post initium inter aliquos super decimis conventionem certi tenoris privilegia obtenta fuerint, nisi conventioni per ea derogare expresse, illis non obstantibus, erit inviolabiliter observanda: ita enim huiusmodi privilegia sunt accipienda, ut nemini laesionem, praecipue enormem, inferre debeant. Unde a si super huiusmodi concessionem parochiales Ecclesias adeo gravari contingat, ut Rectores de redditibus earum congrue sustentari, & Episcopo debita persolvere non possint, per locorum ordinarios ita providendum erit, ut eisdem Redonibus tantum relinquatur, quod & competentem sustentationem habeat, alicuique onera debita supportare valeant.

Privilegia super decimis, tenentur illas servare de praedicti conditionibus: & privilegiantes super laboribus propriis, sicut decimas super praedia locata. h. d.

UPER decimis quoque non solvendis privilegiatis, si aliena praedia conduxerint & privilegio minime obstante, de conductis praediis solitas decimas parochiis suis integre persolvent. Idemque erit de locatis praediis, si privilegiatus super laboribus, quos propriis vel manibus, vel sumpibus excoleret, terras suas alicui locaverit.

Laici, & etiam Imperator non possunt concedere privilegium super decimis non solvendis. h. d.

GENERALITER autem, nisi huiusmodi immunitatum privilegia ab Apostolica potestate obtenta fuerint, nullam habebunt efficaciam, ideoque & etiam Imperialis concessio quantumcunque concepta generaliter, cum nulli laicis de spiritualibus disponendi facultas, a solutione decimarum neminem poterit eximere: imo facile est, a cunctis incurrat, qui de manu laicorum rem ecclesiasticam recipit.

Laici etiam de manu clericorum non possunt decimas recipere, nisi poena excommunicationis, & privationis sepulturae, & clericus concedere disponeat. h. d.

EX contrario quoque laicus etiam a clericali potestate decimas recipere, & in alium, velut hereditario iure transmittere non poterit: & si secus actum fuerit, & qui concesserit, a statu suo deicietur, & qui receperit, & Ecclesiam non reddiderit, & vivens excommunicationis vinculo s. innotabitur, & mortuus ecclesiastica sepultura carebit.

Religiosi decimas non locare possunt, dummodo locatio non sapiat simulationem. h. d.

QUA quia tamen, cum Ecclesiae suae conditionem meliorem facere possit, decimarum suarum proventus alicui locare velit, dummodo huiusmodi locatio ad feudum, vel alienationem non videatur extendi, id facere minime impeditur.

Episcopi debent a Rectoribus quarta decimarum, quas exigunt, nisi praescripta fuerint. h. d.

DIFFICILE sciendum est, quod veluti parochialibus Ecclesiis (secundum ea quae proxime exposuimus) decimae debentur, ita etiam decimarum ipsarum quarta Episcopo a Rectoribus Ecclesiarum, nisi legitima obset praescriptio, persolvenda erit.

DE REBUS ECCLESIAE ALIENANDIS, VEL NON.

a C. 2. ubi dicitur. ex. in. o. b C. dilectissimi. & ea. ex. parte. extr. in. d. cap. sig. c C. 2. in. l. ext. ex. sit. d C. dudum. h. cum. fa. extr. extr. eod. e Cap. 2. in. l. in. si. ex. co. f C. ad. hac. eod. tit. extr. g C. prohibemus. ex. ex. tit. h C. 2. extra. loca. i C. de. quarta. extr. de. prescri.

Handwritten mark: MB //

Handwritten mark: MB

Preccarium solvitur ad beneficiam concedentis: scilicet precarium, nisi sit irrationabiliter. h. d.

Dicitur autem precarium a precariis: qui precariam a latitu conceditur, quoad is, qui concessit, patitur: Precaria vero non sunt pro voluntate concedentium revocanda, nisi sint irrationabiles: quo casu poterit successore ad praedecessore concessam precariam rescindere, & revocare.

Ratione praedecessoris, & si sine extirpata possunt sub annuo censu concedi in emphyteusim, & si per biennium in solutione censu resolutum fuerit, potest emphyteus expelli. h. d.

Ratione quoque quas Ecclesia reficere non valet, & inculca praedia, ut extirpata sylvae, in emphyteusim sub annuo censu his concedi poterunt, à quibus, vel suo, vel parentum, & suorum labore confiterit extirpatis, nisi forte possint aliis ad majorem Ecclesiae utilitatem cum eodem onere conferri. Qui et tamen si per biennium in solutione Canonis cessaverint, nisi celeri satisfactione postmodum sibi consulere studuerint, jure expelli poterunt: nec quicquam eis proderit, quod ut Canonem violenter, sibi nunciatum non fuit, cum hoc casu praefixus dies pro domino interpellet.

Terrae incommodes, & minus utiles, item servos fugitivos potest praebens alienare. h. d.

Terrae d quoque aut vineas exiguas, & Ecclesiae minus utiles, aut longe positas, vel domos, quae Ecclesiae plus in commodi quam utilitatis afferunt, si necessitas fuerit, distrahendi potestatem Episcopus habebit. Similiter ratione fugitivos servos, & qui de fuga revocati, retineri non possunt, si voluerint, aut illi ex alio meruerint, Episcopus distrahendi potestas erit.

Feudum à vasallo alienatum, & difficulta recuperationis, potest Episcopus alteri sub conditione recuperandi concedere. h. d.

Sed & in feudum et certis casibus, & juramento de non alienando minime obstante, res Ecclesiasticas concedere poterit, veluti si feudum per vasallum alienatum fuerit, & per Episcopum id facile recuperari non valeat: poterit eum per Episcopum illud alicui concedi, qui & ipsum recuperet, & in feudum ab Ecclesia recognoscatur.

Feudum devolutum potest per Episcopum alteri concedi, hoc dicit.

Quoniam etiam talis necessitas non imminet nihilominus alienantis filium, vel consanguineum, vel ejusdem feudi consortem poterit Episcopus investire. Idem erit, si per obitum vasalli feudum ad Ecclesiam remeaverit: nam & eo casu investire praebens alium libere poterit, si Ecclesia viderit expedire.

Qui aliquid contulerit, vel acquisierint Ecclesiam, possunt pro modo collati, vel acquisiti manumittere, dum tamen manumissus cum posteritate & peculo remaneat in patrimonio Ecclesiae. h. d.

Lud etiam Toletano Concilio g diffinitum reperitur, quod si sacerdotes aliquid Ecclesiae suae relinquunt, vel nihil habentes, aliqua praedia, vel familias Ecclesiis suis acquirunt, liceat eidem aliquos juxta collatae momentum rei de familia ejusdem Ecclesiae manumittere, ita ut manumissi cum posteritate sua sub Ecclesiae remaneant patrimonio. Quod si qui nihil de proprio Ecclesiae contulerint, libertati servos Ecclesiae donare, aut fuerint, ex eodem Concilio Episcopus successor ad Ecclesiam sus revocare poterit. Impium est enim, ut qui incursum de rebus suis Ecclesiae non contulit, damnnum inferre valeat.

Princeps potest rem suam aequalem, vel majorem cum Ecclesiastica permutare: & servus Ecclesiasticus, si frangi sint, praeterquam ad libertatem, commutari non possunt. h. d.

a C. fin. ext. de prec. b C. ad auct. ext. eo. c C. fin. ext. de a. d. C. de regul. 12. q. 2. e C. 2. ext. de feud. f C. fin. ext. de feud. g C. consensu. ext. cod. h C. Episcopi. ext. de auct.

Sed & Princeps si causa probabilis sit, potest rem Ecclesiasticam & immobilis, rem suam aequalem, vel aequalem permutare poterit, praeterquam si per hoc fuerit forma: Ecclesiastica tamen mancipia, quae fructuum, praeterquam ad libertatem commutari non possunt.

Episcopus potest permutare terra suam Ecclesiasticam, nisi illarum accedat consensu: & de incorporatione in personis non potest fieri permuat. h. d.

Episcopus quoque duarum sive decimarum Ecclesiasticarum terras, invicem ambarum a patrismodi sensu, permutare poterit, & si alterius partem pro valore praeponderet, ad aequalitatem inducendam, si illa parte pecuniam refundi jubebit. De remotione in partem ad spiritualia permuatio iure condicione non potest.

Res ecclesiastica potest propter praesumptionem legittimae defensionis abduci, & detrahi. h. d.

Praeterea & si quis per tempore sacris Canonibus definita rem Ecclesiasticam jure titulo & bono iure possederit, ut nullo tempore rei consecratione libertas, completa praescriptione, res possessa a iudice Ecclesiae dubio procul interligitur esse vocata.

Decima & oblationes praefixae non possunt. h. d.

Proventus tamen primitiarum & decimarum inscriptione tolli non poterunt, nisi si in manus laice laicus quilibet super his rescriptum impulerit.

DE PECULIO CLERICORUM, RELIQUIQUE SUCCESSIONIBUS EORUM.

TITVLVS XXVIII.

Ecclesiastica reputatur etiam rei sicut, quae sunt in possessione sua promotionis nihil habent: quae sicut in possessione curabit, ut de rebus a se emptis ad rem Ecclesiae committatur. h. d.

Ergo res Ecclesiasticas ab Ecclesia tantum ordinare non licet: Ecclesiasticas autem promotionis non modo quas Ecclesiae rationabiliter acciperent scriptas, sed etiam eas, quas sine scriptis, cum promotionis nihil haberent. Cuiusmodi autem promotionis de bonis Ecclesiae quae sicut eisdem, quibus facerent, ut de his, quae supereminet, & in ipsa Ecclesia nomen scripturam a conficit, & Ecclesiae remaneat, alioqui ab eius ordinatione distinet. Qui vero promotionis proprii, e, vel alieni nominis fraudem facere, & alicuiusmodi crimen incurrit.

Relictum sacerdoti pro anima, & corpore nullum Ecclesiae censetur, si quid ei sit relictum sub onere satisfactionis. h. d.

Sed & si non emerit, sed pro anima equum, aut aliam rem Ecclesiae sacerdoti reliquerit, ad hoc idem non tenetur. Congruum enim, ut quemadmodum illud, quod relinquatur sacerdoti, si quid remaneat, non minus, aut sacerdoti, aut Ecclesiae relictum, non minus, postmodum profuturum, id inter Ecclesiasticas computandum non erit.

Bona quae sita sacerdotibus, & Ecclesiae, aliena remanent pro Ecclesia, nec de bonis illis, quae sicut, & qui remanent nomine Ecclesiae. h. d.

Generaliter si igitur bona quae sicut oblatio, & quae sita sacerdotibus, sive mobilia, sive immobilia, vel illorum obitum debent apud eandem remanere, non minus, per hoc ultimum de iure testamentum fieri potest, non minus, autem Ecclesiae, ubi clericorum est collegium, non minus, sed tamen, si clericus successores, sed congruus, & communis intelligitur, quae remanent, & qui remanent.

a Ca. 1. extr. de auct. b C. ad quosdam. extr. de auct. c C. fin. de ver. presunt. d C. 2. ext. de a. e C. ad quosdam. extr. de a. f C. relatum, vel sicut de auct. de ript.

Handwritten scribbles and marks on the page.

notiam debet habere distributionem. Vbi autem in locum defuncti unus tantum substitutus erit, is ea bona, vel et alia, dispensabit.

Clerici possunt maxime accedere iuxta causam de bonis Ecclesiasticis, facere elemosinam. h. d.

Item autem clerici, nec de mobilibus ipsis testamentum conficere possunt, consuetudinis tamen est non impedire, ut de his pauperibus, & religiosis locis, & his qui viventi servierint, siue sint consanguinei, siue extranei, aliquis iuxta servitium meritum conferantur, non testamenti ratione.

Patet quod tantum legere de bonis Ecclesiasticis, quantum continetur Ecclesiasticis. h. d.

Item si tantumdem de proprii Juris facultate contulerit Ecclesie, quantum de Ecclesiasticis bonis legaverit, legatum sufficitur.

Clerici possunt testari de his, que acquisiverunt non intuitu Ecclesie. h. d.

De his vero, que aut paternae successione, vel congnationis intuitu, seu consanguineorum, vel ami-

a. Ca. adiac. ext. de test. b. Equia no. ext. de test.

corum munere, respectu non habito ad Ecclesiam, ad clericos pervenerint, libere testari poterunt.

Clerici ingenui defunctis ab intestato succedunt intuitu Ecclesie. h. d.

Quod si decesserint intestati, nec aliqui fuerint inventi, qui iure cognationis ipsa succedere valeant, si ingenuis gaudeant natalibus, in integrum tunc Ecclesia succedet, nec cuiquam ex rebus eorum aliquid presumere licebit.

Dono fructi promoti ad sacros ordines ab intestato decedentis dividuntur in quatuor partes, ut hic. h. d.

Item si servus ad sacros ordines promotus, libertatem nactus fuerit, idemque postea accesserit intestatus, nihil olim dominus de bonis eius vendicare poterit, sed ejus peculium in quatuor partes dividetur, quarum una Episcopo, altera Ecclesie, tertia pauperibus assignabitur, quarta parentibus: & si non sint capaces parentes, Episcopus eam recipiet, & in usum Ecclesie diligenter distribuet.

a. Can. 2. ext. de success. ab intest.

FINIS LIBRI SECVNDI.

INSTITUTIONUM
JURIS CANONICI.
LIBER TERTIUS.
DE JUDICIIS, ET ILLORUM
DIVISIONE.
TITULUS PRIMUS.

Quid sit iudicium, & quid causa, hoc dicitur.

RESTAT, ut videamus de iudiciis. **IV-** DICIVM est discussio causae, quae fit in foro coram iudice: **CAUSA** vero est origo negotii, & materia iudicii.

Qua sunt iudicia secularia, & qua Ecclesiastica. h. d.

Prima divisio iudiciorum haec est, quod aut sunt secularia, aut Ecclesiastica. Iudicia secularia sunt, quae coram iudice laico inter personas seculares exercentur. Ecclesiastica vero sunt, quae coram iudice Ecclesiastico inter personas Ecclesiasticas agitantur. Duo enim sunt, quibus primum ipsaliter orbis regitur. **A**uthoritas sacra Pontificum, & Imperialis ac regia potestas. Unde sicut civium legum non nisi civilis esse debet executor: ita etiam Ecclesiasticum iudicium iudex est administrator.

Laicus a laico coram seculari iudice conveniri debet, nisi causa sit spiritualis vel similis: & laicus impetrata ad iudicem Ecclesiasticum non tenetur. h. d.

a. Ca. si quis ext. de majori. & obi.

LAICUS ergo à laico coram iudice seculari, non autem Ecclesiastico conveniendus erit: quod usque adeo obtinet, ut etiam si alteruter litigantium ab Apostolica sede literas ad Ecclesiasticum iudicem impetraverit, irritae sint & inanes. Si tamen causa sit huiusmodi, quae ad Ecclesiasticum forum pertinet, qualis est matrimonii, usurarum, perjurii, & similes, licet inter laicos disceptatio sit, iudex Ecclesiasticus ad eundem erit. Idem juris est, si vel à seculari iudice iustitia impetrari non potest, vel consuetudo loci, vel miserabilis personarum Ecclesiasticum iudicem compellendum suadeat.

Clerici habent privilegium, ne coram iudice laico conveniri debeant, cui non potest ulla pacto renunciari. In iudicem tamen Ecclesiasticum non solum possunt consentire, accedente consensu diaconum. h. d.

PATI è ratione tam Milevitensis, quam Carthaginensis Concilio constitutum est, ne clerici clericos relictio suo Pontifice, ad publica iudicia, sub poena depositionis & amissionis proprietatum iurium petrahaant: cui

a. Can. licet. & ca. si quis ext. de foro compe. b. Cf. Adigen. ex. de foro compe.

beneficio, cum non sit personale, sed collegio ecclesiastico indultum, passionibus privatorum, aut juramento illicito derogari non potest. In iudicem tamen non suum si is persona sit ecclesiastica, & Episcopi dioecesei consensus accesserit, clericis consentire poterunt.

Quod si inter clericum & laicum contentio sit, ut cognoscamus, utrum ecclesiasticus, an secularis iudex causam dirimere debeat, dispiciendum erit, quis rei contenti partes sustinet. Nam si clericus, apud ecclesiasticum forum: si laicus, apud secularem erit agitanda causa: cum a generale sit, ut actor forum rei sequatur. Cavendum b erit igitur laico iudici, ne quoquo modo clericum condemnet: quod si fecerit ab ecclesia, cui injuriam irrogare nocitur, tandiu sequestrandus erit, quousque reatum suum cognoscens, emendet.

Si delinquentem captus praeferatur clericus, utrum ita sit, debet cognoscere iudex clericus vocato iudice seculari, h. d.

Debitari tamen contingit, si iudex laicus e delinquentem captum detineat, & si is se clericum asserens, ad curiam ecclesiasticam remitti postulet, vel illum curia ipsa ecclesiastica tanquam clericum reperiatur, si iudex laicus illum esse clericum inficiatur, & propterea minime remittendum contenta, quis fit huius dubitationis legitimus futurus iudex? Et cum de re ecclesiastica & spirituali si sit controversia, ad iudicem ecclesiasticum huiusmodi cognitio pertinet. Iudex tamen secularis, vel alius, cuius inter sit, dum res huiusmodi cognoscitur, vocandus erit.

Delinquentem captus habitus pro clerico, statim debet restitui iudici ecclesiastico, h. d.

Sed si notorium fuerit, vel fama publica extiterit, reum captum talem esse clericum, qui huiusmodi privilegio gaudere debet, aut ipse pro clerico communitur habeatur, statim ante ullam de clericatu cognitionem ecclesiasticam restitutus erit.

Tali quis praesentatur, in quali habitu reperitur aliquandiu contentus, h. d.

Dem a dicendum erit, si ante deprehensionem pro clerico publice se gerens, tonsuram & clericales vestes defrens deprehensus fuerit: donec enim contrarium non constiterit, talis, qualem eum demonstrat habitus, praesumendus erit.

Ex alio momentaneo non tollitur praesumptio orta ex alio habitu tractum temporis, h. d.

Aliud e observandum, si ante quam deprehenderetur, publice se pro laico gereret, & quasi laicus communitur habeatur: nam quamquam deprehensionis tempore in habitu clericali reperitus fuerit, ob praesumptionem, quae adversus captum ex praecedenti laicali habitu delatione orta est, non antea restituendus erit, quam de clericali titulo fidem fecerit: interim tamen quivis processus iudicis penitus conquiescet.

Secunda iudiciorum divisio, quod quaedam sunt ordinaria, & quaedam extraordinaria: & quis sit iudex ordinarius, h. d.

St & alia divisio iudiciorum: nam ecclesiasticorum quaedam sunt ordinaria, quaedam vero extraordinaria, sive delegata. Iudicium ordinarium est, quod coram iudicibus ordinariis exercetur. Ordinarius iudex est, qui suo iure, vel superioris beneficio, universalem jurisdictionem exercere potest, ut Episcopus, Archiepiscopus, Legatus, & similes. Constituitur autem a Rege, vel Principe, Consuetudine, vel Universitate. Igitur cum Episcopus in tota sua dioecesi jurisdictionem ordinariam noiscatur habere, poterit in quolibet loco suae dioecesis non exempto per se, vel per alium, pro tribunali sedere, & ea quae ad ipsius spectant officium, liberè exercere,

a Canon. cum sit. extr. de foro compe. b C. conquestus d. tit. c. Cf. iudex. de sentent. excom. in 6. d. d. c. si iudex. 4. idem. de sentent. excom. in 6. & d. c. si iudex. 5. non sit. de sentent. excom. in 6.

& cum opus fuerit, auxilium publicum implore. *Quid sit iudicium extraordinarium, & qui laicus delegatus, h. d.*

Extraordinarium sive delegatum iudicium est, quod coram iudice delegato exercetur. Iudex delegatus est is, cui ab eo qui demandat potest, causa committitur. *Non solum Princeps, sed etiam alii Ordinarii ipsius iuris licet delegatus Princeps sit magis privilegatus, h. d.*

Possunt autem jurisdictionem mandare, non solum Princeps, verum etiam alii Ordinarii. In tantum in Principe mandatur, ceteris longe praestat: nam de illis ex causa subdelegata, nisi illius electa fuerit iudicialiter renitentemque compellere, & propriam sententiam equi e, & contra ipsum ordinariū procedere postquam in ceteris delegatis non obtinetur.

Delegatus a Principe regulariter non patitur quomodo, ut comparatus personaliter h. d.

Non d. tamen in civili iudicio alteri parti, ut eam se personaliter compareat, habere potest: nisi vel mandatum ad hoc speciale receperit, vel nisi pro veritate dicenda, vel pro iuramento calumniae evadenda, vel alia iuris necessitas partes eorum erga iudicem praesentet.

Delegatus a Papa non subdelegat, nisi per se ius honorarium, h. d.

Sed nec omnibus promissus vires suas demittit potest, sed illis dimittat, quibus auctoritate legitimum sedis Apostolicae, vel legatorum episcoporum committuntur, hoc est, non nisi dignitate praedicta, variorum obtinentibus, vel Ecclesiarum cathedralium Canonice.

Potest una causa etiam pluribus delegari, & si in personam non fuerit adjecta clausula. Quod si omnes, non valent praesentari nisi simul procedant: sed si talis clausula fuerit adjecta, praesentari potest, si constet aliquem non posse, vel subdelegari, h. d.

Item mandari potest jurisdictione, tam una quam pluribus, certis tamen: sed si pluribus mandari licet adjecto eo, quod si omnes interesse non possunt, non oportet exequantur, nisi simul omnes concurrent procedant, quidquid aliqui fecerint, nullam vim habent effectum. Planè si is, qui interesse non potest, vel Concilio suo vel alii vires suas commiserit, petente res scripta ad adjectum sit. Nam nec impeditorem collegiorum delegatos admittere cogendi erant, & quod pars illorum fecerint, ratam habendum erit. Hoc rancore in decessum obtinebit, si reliquis procedere volueribus, qualem vel interesse non posse, vel omnino non legitime cogendi alioqui procedentes nihil agant.

Si unus ex pluribus delegatus rogatum inducatur, non possunt se intromittere, nisi ex causa, h. d.

Porro uno illorum commisso negotium habente, alii ulterius se intromittere non poterunt, nisi firmitate, vel alia iusta causa illam, qui causam prosequi inceperit, contingerit impediri, aut idem molari, vel alio modo in eo procedere recusetur.

Iurisdiclio perpetua per unum, iurisdiclio perpetua per omnes, h. d.

Iurisdiczione s. vero per unum vivo mandante perpetua, quoad omnes condelegatos iudices perpetua intelligitur.

Delegatus debet diligenter servare suam mandata, & non committitur, confitetur omnia commissa, per quae permissa ad h. d.

Sed si vni, sive pluribus, sive a Principe, sive ab alio mandata fuerint jurisdictione, mandati forma tenentur.

a C. in fi. extr. de off. ord. b C. si per eum de off. leg. c. C. si iudicis. extr. d. tit. d. C. de iud. in 6. e. C. si iudicis. extr. d. tit. d. C. de iud. in 6. f. Canon. p. l. d. de off. deleg. in 6.

97
 penes custodienda erit : nec aliquid contra quam sibi
 mandatum fuerit, delegatus tentare audebit. Planè ju-
 risdictione impeditur, vel in iudicium venire detrectan-
 tes delegatus à Principe Ecclesiastica districtione, etiam
 si literæ commissio non continetur, coercere pote-
 rit, vel pro delicti & causæ qualitate, secundum arbi-
 trium suum, si certa poena à Canonibus non exprimitur,
 multare : quia ex eo, quod alicui causa committitur su-
 per commissis, quæ ad causam ipsam spectare nescun-
 tur, penam recipi potestatem.

*Penam illi exceptiones admittit delegatus, nisi verba rescripti
 penam contrarium h. d.*
Rationabiles & quoque & honestas exceptiones, & à
 Rationibus non abhorrentes, licet expressè man-
 dato non comprehendatur, admittit : nisi, quod nulla
 debent exceptiones admitti, literis expressam fuerit.

*Delegatus habet jurisdictionem etiam in eum, in quem fuit facta
 delegatio post imperatoris rescriptum, licet rescriptum de eo non sit
 mentionem h. d.*

Ed est literæ adversus Titium ab Apostolico im-
 peraveris, & is, ut mandatum eludat, ante quam lite-
 ra ad iudicium perveniant, vel etiam postea ante
 quam citetur, de possessione, de qua controversia vestitur,
 commutationem fecerit, eum qui in possessionem sese
 ingressus, poterit delegatus cogere, ut coram se juris pa-
 riam equitatem : nec quod rescriptum contra Titium im-
 peratum fuerit, opponi poterit. Generaliter enim o-
 mni venditio, cessio, & alienatio iudicii mutandi causa
 facta, utroque iure prohibetur : alias delegata jurisdictio
 et per ipsa rescripto non comprehendat, etiam ipsi vo-
 luntibus, prorogari non potest.

*Mandatum Apostolicum ex causa potest. executioni mandari,
 etiam in alia loca ab expressè in mandato. h. d.*

Similitudine statutum est, ut si is, per quem ab A-
 postolica sede certo loco inquisitio, vel quid aliud ex-
 peditur mandatur, ob illius potentiam, vel malitiam, con-
 tra quem inquit, vel procedi mandatur : vel fautorum
 eos loco secute mandatum executioni mandari ne-
 queat, ad id exequendum locum securum & idoneum e-
 legere valeat, ne quis scilicet ex proprio dolo, vel fraude
 quemodam reportet. Quinimò idem faciet, si alia
 probabilis causa subit, propter quam in loco decreto
 periti commode nequeat, quod mandatur : ne tali
 periculi impeditur commingit mandatum Apostolicum, vel
 iustitiam.

Delegatio sibi revocatio jurisdictionis est integra. h. d.

Quoties autem delegatio multis modis : puta revoca-
 tione, morte, impotentia delegati, executione senten-
 tiæ, propria pronuntiatione, temporis fluxu, recusatio-
 ne. Revocationes, cum is, qui mandavit, jurisdictionem
 antequam is, cui mandata fuerit, ea uti coeperit,
 mandatum revocat : cum eo casu jurisdictione in eum effi-
 ciat, transire non censetur.

*Morte tam delegantium, quam delegatorum sibi datur
 et si non ex parte delegati moriatur, ad huc sibi datur
 delegatus, nisi aliud expressum sit in rescripto, vel sub nomine digni-
 tatis facta sit delegatio h. d.*

Morte extinguitur delegatio, tam ejus qui mandavit,
 si se integra decefferit, quam etiam eorum qui de-
 legationem susceperunt : quod quidem adeo obtinet, ut
 si pluribus iudicibus datus unus rebus eximatur huma-
 nis delegatio etiam quoad superstitis expiret : nisi aliud
 in delegacione comprehensum fuerit, aut sub dignitatis
 nomine non proprio facta fuerit.

Mors et obsequia a quædam non tenent integra. h. d.

Can. pratorum in fin. ext. d. d. tit. b. Can. ex parte. C. d.
 de offic. deleg. c. Can. & 2. ext. de alie. iud. r. d. Ca.
 per in fin. ext. de offic. del. c. Can. statum de offic. del. an. d.
 Can. quamvis de offic. del. m. s.

Questum est, si ab Apostolica sede datus iudex, quo-
 ties eum abesse a contigerit, vices tibi suas commi-
 serit, an si rebus eximatur humanis, commissum tibi
 negotium libere valeas diffinire? & cum tunc quoque
 censetur abesse, rescriptum est, si illo vivente jurisdic-
 tione uti ceperis, posse te non secus, ac si viveret, & abes-
 set, in negotio procedere. Idem juris est, si tibi vi-
 ces sub ea forma committat, donec eas revocandas du-
 xerit.

*Delegato permissum impedimento delegati, tam juri quam
 facti. h. d.*

Ed est delegatus mortuus quidem non fuerit, ita ta-
 men impediatur, ut omnino delegacionis negotio in-
 teresse non possit, extinguitur delegatio. Impedimen-
 tum autem intelligitur, tam juris, quam facti. Iuris, ut
 si infamis factus, aut alio legitimo impedimento detenus
 fuerit. Facti, ut si inevitabili necessitate articulo,
 puta infirmitate, præpediatur.

*Jurisdictione delegati à Principe expirat per executionem senten-
 tiæ. h. d.*

Idem juris est, si delegatus à Principe per se, vel per a-
 lium sententiam executioni mandavit, vel mandati
 præcepit. Tunc enim ejus jurisdictione cessat, quia semel
 est officio suo functus.

*Si iudex delegatus pronunciat si iudicem incompentem : ex-
 pirat jurisdictione. h. d.*

Item c. si iudex delegatus interloquendo pronuncia-
 verit se super aliqua causa procedere non debere, usque
 adeo jurisdictionem amittit, ut etiam ex litigatorum
 consensu illam reassumere non possit.

*Si in rescripto tempus apponatur, transacto termino expirat, ju-
 risdictio. h. d.*

Ed d. & cum causa intra certum terminum deciden-
 da committitur, termino transacto mandatum expirat,
 nisi tempus communi partium consensu prorogatum fue-
 rit. Terminus autem tunc incipit currere, cum iudices
 literas recepisse contigerit.

*Potest qui conveniri vigore literarum posteriorum, etiam non
 factentium mentionem anteriorum, quasi adversarius impetravit,
 sed per annum non fuit usus. h. d.*

Non ab simili ratione constitutum est, ut si quis A-
 postolicas literas impetrans infra annum, postquam
 iudicium copiam habuerit, dolo, vel negligentia eis uti di-
 dulerit, auctoritate posteriorum literarum, quas postea
 forsan ejus adversarius impetraverit, conveniri valeat, licet
 in posterioribus nulla mentio de prioribus habeatur.

*Recusatione extinguitur delegatio, cum iudex datus suspensus
 postulat et pronunciat. h. d.*

Recusatione quoque extinguitur delegatio : quod eo
 casu accidit, quo iudex datus altero litigatorum pe-
 tente, ob probabilem aliquam suspicionis causam ab
 iudicio removendus pronunciat : utputa, si iudex da-
 tus dicitur dominus litigantium, aut consanguineus, aut
 advocatus, aut cum altero immodicam contraxisse
 familiaritatem, aut ab eodem in alia causa partem ap-
 pellasse, aut nondum iudicem ad legitimam ætatem per-
 venisse.

Qualiter cognoscatur et expeditur causa suspensionis. h. d.

Recusationis autem causa varie cognoscitur, g. nam
 si contra unum ex duobus ab Apostolica sede dele-
 gatis suspensionis causa proponatur, siquidem illa clau-
 sula apposta sit, Quod si ambo interesse non possunt, alterius
 causa procedat : eorum non recusatio con iudice expedienda
 erit. Vbi vero non est dicta clausula in rescripto, de-
 bet super hoc ad arbitros recursus haberi, prout Grego-

a. Ca. si delegatus de off. del. m. s. b. Ca. suscitatus. ext. de re-
 scripto. c. l. significanti. ext. de off. deleg. d. C. de caus. ex-
 de offic. deleg. c. Can. fransum. & c. per iudic. ext. de rescripto.
 f. C. causam qua. & can. in fin. ext. de offic. deleg. g. c. si con-
 tra. de off. deleg. m. s.

riana constitutione latius continetur. Cum autem delegatus Episcopi recufatur, recufationis causa coram Episcopo probanda erit, licet coram ipso, qui recufatur, sit alleganda.

Judicium summarium est, in quo subilo ordinis iudicariis observatione pratermissa proceditur. Ordinarium & solenne est, in quo series iudicaria tele observatur. h. d.

Veritas iudiciorum tria divisio hinc est, quod quaedam sunt summaria, quaedam ordinaria & solennia. Summaria sunt, in quibus subtili & solenni ordinis iudicarii observatione pratermissa proceditur: ut sunt a causa electionum, provisionum, matrimonii, usufructum, & similes, in quibus nec solennis libelli portectio, vel litis contestatio est necessaria, sed simpliciter de plano sine strepitu ac figura judiciali proceditur. Itaque de his iudices, etiam tempore feriatarum ob hominum necessitates indulgentiam cognoscat, & litem, dilationes imputando, exceptiones, & appellationes dilatorias & frustratorias repellendo, quanto poterit, facit breviorum, prout hinc duabus Clementis luculentissimis constitutionibus latius continetur. Iudicium ordinarium & solenne est, in quo exquisito & solenni juris ordine servato proceditur: ut puta, libellum portectendo, litem contestando, & alia faciendo, de quibus infra latius visuri sumus.

DE PROCURATORIBVS. TITVLVS II.

Iudicia exercemus per iustos, & per procuratores, vel syndicos: & quos procuratores non species. h. d.

Expositis generibus iudiciorum, consequens nunc est, urvideamus, per quas personas illa exerceri possint. Exercemus igitur iudicia non solum per nos ipsos, verum etiam per procuratores nostros, aut syndicos. Procurator est, qui aliena negotia mandato domini, vel quasi domini administrat. Syndicus h. est universitatis defensor, & procurator. Porro procuratorum duo sunt species: alii enim dantur ad iudicia, alii ad negotia extra iudicium explicanda.

Procurator constituitur potest paterfamilias, & filiusfamilias: & ad negotia potest procurator constitui, qui natus est annos XVII. ad iudicia filium natus vixintetring. h. d.

Potest autem ad iudicia non solum paterfamilias, verum etiam filiusfamilias e nullo intercedente patris consensu, fieri procurator, si legitimam aetatem compleverit. Licet enim quis post XVII. annum procurator ad negotia licite constituitur, ad iudicia tamen, nisi major XXV. annis fuerit, constitui non poterit.

Natus annos XIV. potest esse in iudicio super causis spiritualibus per se, & per procuratorem, non obstante patria potestate. h. d.

Liud d tamen juris est in principali: nam si is ad quartumdecimum aetatis annum pervenerit, in causis beneficiis, & aliis spiritualibus, nec non ab iisdem dependentibus, ad agendum, defendendumque per se, vel procuratorem, perinde admittendus erit, atque si vigesimumquintum aetatis annum natus esset, nec e ulla patris potestate, vel voluntatis erit habenda ratio: quamquam aliis regulariter filiusfamilias sine patris assensu in iudicio esse non possit.

Quomodo sit agendum, si minor quatuordecim annis in causis spiritualibus in iudicio esse velit. h. d.

Quod si quartumdecimum annum natus non fuerit, in huiusmodi causis, nec agere, nec defendere poterit, sed vel per Episcopum, vel ejusdem officialem ad has lites curator sibi dandus erit: vel si major in-

a Clem. 2. de iud. & Clem. septi. de verb. signif. b. ext. de syndi. c. Can. qui generaliter s. i. & seq. eo. in 6. d. Can. si de iud. in 6. e. Can. si. in huiusmodi de iud. in 6. f. Can. fin. s. si vero, de iud. in 6.

fante fuerit, cum autoritate alterius eorundem potentiorum constituitur poterit.

Delegatus sedis Apostolicae in causis que aguntur inter se pro minori quatuordecim annorum, potest solum curam habere, vel autoritatem constituendi procuratorem. Et cum in eo prohibetur potest esse procurator. h. d.

Quinetiam a Apostolica sedis delegatus, de oblationibus veniendis fuerit, vel curatorem daret, vel procuratorem constitueret, autoritatem prelati poterit. Constitui autem poterit non solum clericus, verum etiam laicus Regulariter h. enim omnis, qui non prohibetur ab procuratoris officium idoneus habetur.

Si duo dati sint procuratores in solidum, occupatio vel conditio, nisi mandatis sit comprehensum, non tenentur: per nisi solidum altero non valeat, vel natus proficiat, prout aliam negotium suscipere, nisi si, qui non solum procedit non per se, sed non sint dati in solidum, unus sine alio procedit non potest.

Et tam unus, quam plures possunt in una causa constitui procuratores. Si tamen e duo sint, non dicitur quod in solidum sint procuratores, constitutus unus sine altero non admittitur: sed, si sine alio constituitur: tunc enim illius melior erit conditio, qui per litis contestationem negotium prius occupavit. Et dominus litis factus alterum excludit, nisi constitutus fuerit, quod occupantis conditio melior esse non debet. Tunc enim si eum, qui occupavit, aut legitime occupatio contingat, aut prosequi forte nolit, poterit alter experiri ab alio inchoatum suscipere se persequi, tamen ab alio alius non fuerit substitutus.

Procurator constituitur etiam ad ea, que specie mandati exigunt, non potest explicare ea, que cupit mandati finem nisi in procuratoris sit facta expressa aliquorum articulo speciale mandatum exigentium: qui constitutum expressis articulis poterit exequi procurator. h. d.

Ed five unus sit procurator, five plures, sine mandati diligentia custodiendi erant, aliter idem in generaliter d quis ad omnia, etiam speciale mandatum exigentia constitutus procurator fuerit, et in generaliter huiusmodi ad aliquem articulum, in quo mandatum speciale exigunt, admitti non debent, nisi illud articulum generale quorundam articulo specialis mandatum exigentium subsequatur expresse: prout etiam de iurjurandum deferendi. Tunc enim de hoc expresse mandatum complectetur.

Mandatum non complectitur materia, quae sine in processu expressa. h. d.

Rimina e tamen vel defectus in personam vel in ve ejus, cuius favore, vel faciente, vel iure facta est provisio, non huiusmodi generalitatis, vel exceptionis obventu, opponendi facultas competit, nisi huiusmodi liud in mandatis habet: Nam huiusmodi generalis mandatum graviora, vel majora, quam in ipso mandatum sint expressa, non complectuntur.

Procurator ad negotia hiberna est quatuordecim annorum. Procurator vero ad iudicia substituitur filium natus in expressa. h. d.

Ed e illud non est omittendum, quod licet procurator ad negotia sit liberum sit aliam quatuordecim annorum constituitur, iudicario tamen e minime id curatorem aut lites fuerit contestata, vel in rem suam datus sit, vel domino substituti fuerit concessa potestas: qui tunc etiam non expressam personam poterit in procuratorem eligere.

a C. fin. de leg. de iud. in 6. b. Caus. ad iud. in 6. c. Can. qui generaliter s. i. & seq. eo. in 6. d. Can. qui ad agendum ad iud. in 6. e. Caus. si. in huiusmodi de iud. in 6. f. Caus. si. in huiusmodi de iud. in 6. g. Caus. si. in huiusmodi de iud. in 6.

100
101
Regularetur in causa criminalibus non potest intervenire procurator h. d.

Notamen in omni iudicio procurator intervenire non potest. In criminalibus a enim causis neque acculator, neque accusatus, nisi per se ipsos impetere, vel defendere permittuntur, nisi si vel ab illudri propulanda sit iniuria, aut rei contumacia sit excusanda, vel contra accusatorem sit excipiendum, aut de levi crimine tractetur, aut si de gravi agendum sit, civiliter agatur.

Cetero et monachi non possunt esse procuratores nisi propria Ecclesia, urgente necessitate et superiorum iussu. h. d.
Ed nec omnes ad procuratoris officium temere admittendi debent. Ideoque Episcopus & universi sacerdotes, cum ad solam Dei laudem, pioremque operum actionem sint constituti, ab huiusmodi ministerio excludendi est. Idem quoque obinet in monachis: nam & illis, cum solitariam vitam degere profiteantur, a forensi negotio, ac litigiosum moveri convenit. Planè monasterii exigente utilitate, vel necessitate, & Abbatis accedente imperio, ad procuratoris officium accedere non prohibentur.

Quod regularetur coram secularibus iudicibus postulare non possunt h. d.

Distincti quoque officium clericis, qui stipendiis subsistentur Ecclesiasticis, coram seculari iudice in secularibus negotiis interdicitur, nisi propriam causam, vel Ecclesie suae prosequuti fuerint, vel si nisi urgente necessitate pro conjunctis, aut miserabilibus personis postulare velint.

Accommunicatus nec propria nomine, nec altero possunt esse in iudicio nisi ad defensionem. h. d.
Hic vero, qui excommunicationis vinculo innodati sunt, non solum procuratoris nomine in iudicio interesse non possunt, verum etiam nec proprio: actorem impugnant, excommunicato reo legitime defensionis copia non est admittenda.

Procurator universitatis, an qua sine excommunicatione, non potest apud nos appellari, nisi tribus casibus. h. d.

Ed bellè dubitari contigit, an universitatis si aliquis procurator ex eo repelli debeat, quod majores & iudices, per quos eadem universitas regitur, tempore, quo in iudicium fuit procuratoris officium, erant excommunicationis sententia innodati, quasi & ille repelli debeat, cum non recipiuntur auctores? Et responsum est, huiusmodi procuratorem non repellendum, nisi vel illi ipsi excommunicati in literis procuratoris nomine expressi, vel aliter eorum auctoritate procuratoris institutio facta fuerit, aut ipsa universitatis excommunicationis sententia simul cum eisdem procuratorem constituisset.

Procurator revocari potest expressè, & tacite, postquam si demum per se incipiat causam tractare. h. d.

Quamdiu autem durat quis procurator, quamdiu is, qui eum constituit, revocet, sive expressè, sive etiam tacite. Unde & si Titium simpliciter procuratorem constitueris, in iudicio procuratoris nomine esse coepit, deinde, sive ante litem contestatam, sive post, ad causam ipsam venias, non uti ipsi assistas, sed ut causam eandem tractes, tractando causam Titium procuratorem revocare censuris: nisi quod non animo revocandi factus, vel expresse professus fueris, vel ex aliquibus apparere conveclur.

Cetero procedens subsequenter limitas & interpretatur. h. d.

Ed eandem Titium sub ea forma quoties te abesse contigerit, procuratorem constitueris, & postquam

a. l. m. c. r. m. g. g. l. m. c. v. n. e. u. s. t. e. d. e. a. c. c. u. s. b. c. a. b. s. e. n. t. i. a. s. i. n. e. q. u. e. e. x. t. e. n. e. c. l. e. r. e. t. m. o. n. a. c. h. d. c. a. n. m. o. n. a. c. h. 16. q. 1. c. 2. g. m. s. i. f. c. a. t. e. x. t. d. e. p. o. s. t. g. c. f. m. e. x. t. d. e. p. o. s. t. h. c. u. n. d. e. r. e. v. o. c. a. t. u. s. e. x. t. d. e. j. u. d. i. c. i. c. f. e. o. i. e. x. t. k. c. f. q. u. e. m. 4. s. i. n. u. s. t. i. t. u. t. i. o. n. e. l. c. f. q. u. e. m. i. n. p. r. o. c. e. s. s. i. t. i. n. 6.

modum per te ipsam causam tractes, non propterea tamen procuratorem revocare videris. Quinimo Titius, quodcumque abesse te contigerit, procuratoris assumet officium.

Procurator si substituit, non potest substitutum revocare, nisi & revocandi habeat potestatem. Et procurator, qui substitutus in una causa, non prohibetur in alia se intromittere. h. d.

Hic autem de revocatione domini sunt intelligenda. Nam si a procuratore tuo a alius procurator legitime substituitur, post mandatum susceptum, etiam si eo substitutus usus non fuerit, ab illo revocari, nisi etiam potestas revocandi fuerit eidem concessa, non potest. Sed si, cum ad plures, vel ad omnes causas, Titium generaliter procuratorem constituisset, in una vel in altera substituerit, in reliquis procuratoris officium exercere minime prohibetur.

Alia cum procurator revocato, donec ignoratur revocatio, tenent. h. d.

Ad hanc etiam admonendi sumus, quòd si ignorante iudice, vel adversario, post contestatam litem mandatum revocatum fuerit, ratum esse debet iudicium, in quo quis post ignoratam revocationem quasi procurator veritatus fuerit.

Matrimonium contractum per procuratorem revocatum non tenet, licet revocatio non venerit ad votitiam partium. h. d.

Non sic tamen in matrimonio statuitur. Nam si procurator ad contrahendum specialiter constitutus, antequam contrahat, à domino revocatus fuerit, contractum postmodum matrimonium, licet tam procurator, quam ea, cum qua contraxit, revocationem huiusmodi penitus ignoraverint, nullius momenti penitus existit: cum illius consensus defecerit, sine quo firmatorem habere non potuit.

Alia iudicis post revocationem procuratoris non ignoratam, non tenent. h. d.

Quòd si scientibus iudice & parte mandatum revocatum fuit, & nihilominus est in iudicio processum per procuratorem revocatum, tam alia acta, quam ipsa sententia nullum afferret domino præiudicium: cum falsi procuratoris exceptio non solum ante sententiam, verum etiam postea possit objici: qua probata iudicium proorsum nullum redditur.

Refutatio mandati non impedit refutationem acceptare, si mandatum perditur in negotio mandandi. h. d.

Non si idem iuris statuatur in eo, qui absens procurator constitutus presentatum sibi mandatum suscipere nolle dixerit. Is enim refutatione huiusmodi nequaquam obstante, quando constitutus in eadem voluntate persistit, ad libitum mandatum acceptare poterit.

Recipio instrumenti, & cautio domini operatur, quòd procurator non possit veneniatate mandato, sed tenetur defendere. h. d.

At & literis, vel instrumento, quibus de re aliquis in causis suis procuratorem constituit, pro te debito modo cavet, simpliciter nulla facta protestatione, à te scienter receptis, non potes postea reculare illius defensionem: imò cogi poteris illum defendere in omnibus causis, & negotiis, ad quæ prædicta instrumenta, seu litteræ se extendunt: cum per hoc ad omnia tuam præstitisse videaris assensum.

Morte constitutus expirat mandatum, interdum etiam re non integra. h. d.

Morte quoque constitutus defuit quis esse procurator, quod interdum obinet etiam te non integra. Nam si prælati, vel rector te pro beneficio suo, vel Ecclesie procuratorem constituit, & tu vivente

a. Cui qui de procur. in 6. b. C. mandato. ext. eo. si. c. C. fin. si. fin. de procur. in 6. d. C. confirmatione. & seq. ext. eo. si. e. C. in vestra. ext. de procur. in 6. f. C. licet. u. ext. in 6. g. C. l. m. c. r. m. s. i. h. C. l. m. c. r. m. s. i.

illo licet confectus fueris, aut negotium aliter attigeris, post mortem tamen illius, etiam quoad coepa, procurator esse definit.

DE PACTIS ET TRANSACTIONIBUS.

TITVLVS III.

Metu iudiciorum interdum devenitur ad pacta, ad transactiones, & ad compromissa. h. d.

Consequens nunc est, ut videamus de serie, & actis ipsorum iudiciorum. Sed quia interdum accidit, ut iudiciorum metu litigaturi ad pacta & transactiones veniant, aut ad arbitros declinent, ideo prius paucis de his discipiamus.

Talia sunt servanda, & per ea etiam indultis Apostolicis derogari potest. h. d.

Et quidem pacta inter quoscunque, quacunque de re inita, regulariter suam habere debent firmitatem: neque enim quisquam, ut divinum monet oraculum, ea quae de labiis suis procedunt, irrita facere debet. Quod quidem usque adeo obtinet, ut Apostolicis etiam indultis pactum deroget. Inde a cum monasterio ab Apostolica sede libera sepultura concessa esset, pactumque esset cum rectore parochialis Ecclesiae, ne parochiani ipsius ad sepulturam reciperentur, responsum est, in dicto monasterio sepeliri eligentes, obstanti conventione, voti sui fieri non posse compotes.

Tantum, per quod filia dotata renunciat hereditati paterna, iuramento vallatione tenet. h. d.

Eodem etiam spectat, quod pactum a filia, dum nupti traditur, cum patre factum, ut dote contenta, ad bona paterna nullum habeat regressum, si juramento vallatum sit, licet lege civili improbetur, servari debet: cum tale pactum non vergat in aeterna salutis detrimentum.

Pactum quod tendit ad periculum animae, non ligat. h. d.

Quod si servatum in anima tendat detrimentum, quia forte sit pactum de re turpi, veluti quod post mortem Titii clerici Sejus in beneficio succedat: vel aliter de iure, vel de facto sit impossibile, nullam inducet obligationem.

Transactiones, quae non sunt iuri contrariae, servari debent, & partium iuribus derogant. h. d.

Transactiones a quoque similem juris firmitatem obtinent, usque adeo ut iuribus omnibus, quae partibus, aut obrepta praescriptionis, aut privilegii, seu quocunque modo suffragari poterant, vires adimant. Sed hoc de illis transactionibus intelligere nos oportet, quae non sunt iuri contrariae. Alioqui si aut super re sacra, & litigiosa, aut in causa matrimonii interpositae sint, nullum robur obtinent.

DE ARBITRIS.

TITVLVS IV.

Qui sint proprie arbitri. h. d.

Arbitri f. dicuntur proprie, qui nullam potestatem habentes, consensu litigantium in iudices eliguntur, in quos compromittitur, ut eorum sententia stetur.

Tam in iudicem ordinarium, quam delegatum potest compromitti. h. d.

Sed et si qui legitimam in partes potestatem habeant, ab eisdem tamen in arbitros eligi poterunt. Quod non solum de eis intelligendum est, qui ordinariam exercent iurisdictionem, verum etiam de his, qui delegatum tantum obtinent.

a. C. de pact. in 6. b. Cap. 2. de pact. in 6. c. C. fin. ext. de pact. d. C. ext. de trans. e. C. consuet. e. C. fin. ext. de trans. f. C. an. a iudicibus. s. arbitrariis. a. g. 6. g. C. an. cum solus. ext. ext. g. l. pen. can. a iudicibus. 2. g. 6.

Pacta per se, in quibus non potest compromitti. h. d. Ed neque servi a, nec, qui servis similes sunt, schi & regulares, arbitrium in se recipere possunt. Ad hos enim quies, oratio, & manus labor, non auctoritatem spectat cognitio. Haec enim quaeque, potest schismatici, infideles, & excommunicatos vitare, & delictum proprium innuere, Arbitrorum in officium assumere non poterunt.

In laicum de re spirituali non potest compromitti, nisi si iure eo adiunctus, vel in eum sit compromissum auctoritate Apostolica. h. d.

Ed nec in eum, cuius licet ex delicto aliquid non sit laesa auctoritas, laicus tamen est, de re spirituali compromissum fieri potest. Si tamen in re spirituali sit adiunctus, aut Apostolica auctoritate compromissum susceperit, Arbitri potes excepi minime possunt.

In famula non potest compromitti, nisi si iure quoque consuetudo, & animi. Qui non probatur, potest supra compromissum. h. d.

De omnibus a quoque, licet illis famulae quaedam constant, ab omni iudiciali examine atque adeo iam separanda, ut ex illarum sententia nulla pars auctoritatis eius contemporet, nullaque potest exceptio contra illam regionis probata consuetudo talium maxime partem illas redderet. Ceteri vero, quos necesse est Canonum, nec secularium legum haerere servare, omnes ad tractanda arbitria sunt inveniendi.

Reperitur quidam, qui non potest compromitti. h. d.

Servari autem, in quibus supra, reventur, necesse est, necesse est prohiberi, ita etiam illorum quibus compromittere non permittitur, qui tam et laici, & clerici, quam Casarii juris commodum cognoscere possunt.

Mortis casus, super quibus non potest compromitti, si quis super matrimonio, firmitate potest compromitti, seu supra. h. d.

Pleraque etiam causa arbitrorum ratione eliguntur: nam & liberales, matrimonium, & monachationum, conversionum, in impugnationem, & criminalium, & quae necesse est, cognoscere possunt, per arbitros cognosci non possunt. Quod necesse diximus de matrimonii compromissum non posse, de criminalibus intelligendum est: nam quod de spirituali matrimonio compromitti potest, secundum ea, quae supra diximus, nulla est dubitatio.

Arbitri super pluribus, si super unacuique partem, in re spirat compromissum, nisi habeant a partibus facultatem in partem. h. d.

Finiantur autem arbitria pluribus modis: aequalitate, & temporali lege. Sententia prolatione finiantur arbitria, cum de temporibus, de quibus compromissum fuerit, arbitri pronunciant. Si autem quibusdam tantum sententiam vultent, illi ratione pronuntiandi potestatem a partibus habent, compromissum non expirat.

Termina lapsa compromissum respicit. h. d.

Apud temporis expirat arbitrium, cum terminata compromissum comprehendit re infecta libitur.

Morte tam arbitrorum, quam compromittentium expirat compromissum, nisi specialiter sit dictum de hereditate compromittentium. h. d.

Mortis quoque interuentu compromissum extinguitur, tam arbitrorum, quam etiam compromittentium. Compromissum h. enim in compromittenda hereditate extenditur, nisi de his quoque specialiter caveatur, & alii modi, quibus compromissa finiantur, & quae non

a. C. an. h. servi. 2. g. 7. b. C. ext. ext. de pact. in fin. ext. ext. d. C. de lib. fin. ext. ext. e. C. an. h. fin. ext. ext. g. l. pen. in intro. f. d. pen. in intro. g. C. an. h. fin. ext. ext. h. C. de pact. in fin. ext. ext.

tamen, ut ad ceptum iudicari ordinis propositum festinamus, ex aliis juris libris cognoscendos relinquimus.

DE IN IUS VOCANDO. TITVLVS V.

Iudex debet habere notitiam, vel duos viros idoneos, qui scribant illa iudicij, h. d. Ergo si partes neque passionibus, neque transactionibus, neque compromissis concordare reddi poterint, ad iudicem deveniendum erit. Illud autem in primis prospicere iudicem oportebit, ne scilicet debeat sollemniter in iudicio pratermittantur: adhibebitque a publicam personam, aut duos viros idoneos, qui universa acta iudicij conscribant, ut Innocentiana constitutione, in generali Concilio edita, latius continetur.

Omnium h autem iudiciorum institutorum principium, & fundamentum sunt citationes, sine quibus omnia, que ad versus absentes in omni negotio, aut loco aguntur, viribus carent. Nam neque naturalis, neque civilis ratio quequam indefensum iudicari permittit. Quamvis igitur cum altero iudicio contendere voluerit, ante omnia curare debet, adversarium ita moneri, ut se sit coram iudice exhibere teneatur.

Tamen interdum pluribus modis e, ut quis vocacione de se facta parere non compellatur, ut puta ex persone qualitate, loci conditione, temporis ratione, & forma citationis. Personae qualitas inefficacem reddit citationem tam jus dicentis, quam etiam in jus vocati. Nam si te is in jus vocet, quem tibi iudicem non esse competentem manifestum sit, dubio procul ad comparandum vocatio talis te minime coarctabit.

Locus quoque, ad quem vocatus fueris, tunc invalidam reddit citationem, cum aut incertus est, aut citans non subest jurisdictioni. Idem etiam dici poterit, si citandus extra iudicij territorium moram trahere compariatur. Tunc enim jus dicenti impunè non paretur. Quomodo modum & si locus citationi designatus pestilens sit, aut alias pro citato male tutus. h.

Locus quoque, ad quem vocatus fueris, tunc invalidam reddit citationem, cum aut incertus est, aut citans non subest jurisdictioni. Idem etiam dici poterit, si citandus extra iudicij territorium moram trahere compariatur. Tunc enim jus dicenti impunè non paretur. Quomodo modum & si locus citationi designatus pestilens sit, aut alias pro citato male tutus. h.

Sed & si iudex iusserit adesse, aut inter angustia nimis temporis, aut que veneranda sunt divini cultus gratia, nullas vires habeat talis iussio. Quamvis enim non perorogare, sed expedire decet quæstiones, usque adeo tamen his diebus iudiciorum strepitus debet conquiescere, ut nisi vel necessitas cogat, vel pietas suadeat, contentiombus etiam partibus, processus habitus non teneat.

a. Ca. quoniam contra. ext. de probatio. b. gl. pen. c. Ecclesia sancta. d. ca. pen. 3. q. 2. d. ca. pen. ext. de foro compet. e. gl. 2. ca. pen. 3. q. 2. f. C. si. q. 2. g. gl. 2. e. pen. 3. q. 2. h. C. ex parte tua. ext. de appellat. i. Ca. si. ext. de serm.

Aliud tamen obtinet, si ob hominum necessitates ferre indulget fuerint. Tunc enim acta cuncta tenent, si de partium processerint voluntate.

Iam vero multum interest, delegatumne ciet, an ordinarius. Ille enim, cum aliena utatur jurisdictione, longe remotos, non nisi literis commissioibus sive tenorem continentibus, & intra certa spacia quem vocare poterit. Et cum proprium non habeat auditorium, certum huiusmodi literis locum, ubi se citatus exhibere valeat, designare illum oportebit: cum in ordinario nulla subest huiusmodi necessitas.

Tem in delegato quæri potest, si peremptorie e partes citaverit, & earum altera, die data, se se absentat contumaciter, an saltem circa ultimam diei partem sit in negotio procedendum? & utrum, si duxerit expectandum, sit iterum citandus contumax? Et in hac specie multum interest, duret iudicij post peremptorium terminum, an expiret. Primo enim casu, in diem alteram acquirit suadente iudex expectare poterit, nec propterea peremptorio elapso, pars contumax citanda erit, nisi gratiam eidem fecerit benignitas iudicantis: posteriore vero, ne frustra judicialis instantia evanescat, si partes, cum id noverint, se se iudici non presentaverint, hora, qua congruè procedi possit ad exequendum, propter quod eis legitimum terminum peremptorium assignaverit, ad executionem liberè procedere poterit. Discretus tamen iudex in assignatione peremptorii, non debet jurisdictionem suam, nisi necessitas urgeat, adeo coarctare.

Citatus potest ex legitimo impedimento non comparere: quo tamen cessante debet se iudici presentare h. d. Adhuc, tamen omnia sollemniter peracta fuerint, nec advocatus accedat ad iudicem, quibusdam casibus excusandus erit: ut puta si factis adversarii impeditus, aut ad majus tribunal vocatus, vel vinculis, aut infirmitate detentus, aut aliis d similibus causis implicatus non accesserit. Debet tamen cessante impedimento, quanto poterit citatus, iudici sui copiam facere. e.

DE DOLO ET CONTVMACIA, ET IN POSSESSIONEM MISSIONE. TITVLVS VI.

Ergo iudicè vocatus, & nulla legitima causa impeditus, si se iudici presentare neglexerit, adversario accusante, contumacia crimen incurrit. Est enim contumacia, erga iudicem vel prælatum commissi inobedientia. Hæc autem variè iuribus coercetur: nunc enim litis damno, nunc multa, nunc expensarum refectione, & rei sequestratione, vel Ecclesiasticæ sententiæ & innotatione ob contumaciam suam conventus aspicitur.

Llud quoque videtur ordinari, ut contumace adversario tuo existente, in possessionem earum rerum, de quibus quæstio vertitur, vel h. quæ alias sunt in patrimonio mittitur in possessionem personæ rei contumaci, & post annum efficitur versus possessor, reservata, quæstione super proprietate, h. d.

Llud quoque videtur ordinari, ut contumace adversario tuo existente, in possessionem earum rerum, de quibus quæstio vertitur, vel h. quæ alias sunt in patrimonio mittitur in possessionem personæ rei contumaci, & post annum efficitur versus possessor, reservata, quæstione super proprietate, h. d.

a. Ca. si. in fin. ext. de serm. b. Ca. ext. de dilat. gl. 2. c. pen. 3. q. 2. c. C. consilium nos. ext. de offi. deleg. d. C. quoniam, si aversum de carnal. ext. ut lre non consti. e. C. cum dilecti. ext. de dolo & contumacia. f. C. cum dilecti. in fin. ext. eod. g. C. tua fraternitatis. ext. ut lre non constet. h. C. si. in alio v. extr. ut lre non constet. DD dd 3

monio rei, pro modo debiti, si personalis instituat a-
ctio, custodiz causa inductis, ut tadio affectus reus ven-
tatio aliquando responsurus. Quod si a. adhuc per annum
in sua contumacia perseveraverit, iudice decernente verus
possessor efficiens, super proprietate duntaxat adverte-
re defensione reservata. Sed si missus in possessionem b
fructus dilapidet, sequelrandi erant, & quod distractum
est in pristinum statum erit revocandum.

Se ob potentiam adversarij contumacia non possit actor possessionem ingredi, vel illam amiserit, nihilominus efficiatur versus possessor elapsi anno, h. d.

Si tamen propter rei potentiam: sive dolam contige-
rit, ut intra annum rem custodiendam nancisci non
possit, vel etiam acquiritur amittas, ne contumax me-
lioris, quam obediens, conditionis existat, de canonica
aquitate sancitum est, ut hoc etiam casu verus, elapsi an-
no, possessor actor constituatur.

*Si reus contumax dederit cautionem de stando juri, nec multan-
dus est, quid adversarium non fuerit passus esse in possessione. Et
missum passus restituitur, h. d.*

Hoc tamen d. tunc obtinet, cum reus nullam cautio-
nem praestitit: nam si de stando juri caverit, nec mul-
tandus, quod in possessione actorem esse passus non fue-
rit, & missionem passus illico restituentus erit.

*Actor anno lapsi non reputatur possessor, si per eum fuerit, quo
minus intraverit possessionem, h. d.*

Idem e. juris est, si annus lapsus esse proponatur, per
reum tamen non fuerit, quo minus ante terminum &
possessionem receperit, & cautionem dederit.

*Excommunicatus a delegato Principis, etiam delegato mortuo
non potest ab Ordinario absolvi, vel alio, praeterquam in mortui ar-
ticulo, vel de mandato Papa, h. d.*

Quari f. contigit, si delegatus, qui reum propter con-
tumaciam manifestam excommunicationis vinculo
innodavit, vel petiorem causa rei servanda in posses-
sionem induxit, rebus eximatis humanis, an eidem juri pa-
tere volenti, & idoneam cautionem offerenti Ordinarius
absolutionis beneficium impertiri, & possessionem resti-
tuere valeat? Et responsum est, quod cum delegatus,
quoad hoc, sit ordinario major, excommunicatus ab eo
non potest per alium, praeterquam in mortui articulo, si-
ne mandato summi Pontificis absolutionis gratiam obti-
nere, vel possessionem recuperare, nisi alius ei in onere
successerit, & honore.

*Passus missus, si mortuo delegato praestet infra annum cautionem
de parendo juri, etiam post annum recuperabit possessionem, h. d.*

Sed g. ne missus in possessionem verus efficiatur post
annum possessor, missionem passus coram Ordinario,
vel, si ejus copiam habere nequiverit, coram publicis &
honestis viris, ut quasi praescriptionem interruptam an-
nem, offerre, ac praestare poterit de parendo juri cautio-
nem, ut sic etiam post annum per Apostolicam sedem
possessionem recuperare mereatur.

*In causis beneficiabilium non habet locus missio in possessionem,
sed in locum ejus praeter procedi lite non contestata, h. d.*

Ed h. ista quidem tunc procedunt, cum de profanis
rebus erit disceptatio: nam qui super dignitate, perio-
nato, vel beneficio Ecclesiastico obtinendis cum aliquo
litigat possessore, ob partis adversae contumaciam in pos-
sionem mittendus non erit, ne per hoc ad ea ingressus
vitiolus pateat. Licebit tamen iudici hoc casu etiam lite
non contestata diligenter examinato negotio, ipsum sine
debito terminare, contumaciam absentes divina replen-
te praesentia.

Contra rem contumacem, sed si de causa liquet, potest fer-

a. Ca. ext. de eo qui mit. in poss. b. Ca. ex. de sequest. poss. c. contingit. ext. de. it. d. Ca. de. it. e. Ca. in fin. ext. de eo qui mit. in poss. f. Ca. pastorali officii. s. praeter ea. ext. de off. ord. g. Ca. pastorali officii. s. praeter ea. vers. verum tamen. ext. de off. ord. h. Ca. de eo qui mit. in poss. in 6.

*rs sententia etiam in causa profana, sine contestata: immo ad-
versum vero etiam lite non contestata, h. d.*

Quod interdum etiam in profanis obliquo, etiam a
queas, vel actor ipse contumacia crimine innotuit: tunc
casu etiam lite non contestata inflante reo potest de colla
recipere, & sententiam ferre debet.

*Si actor non venerit in termino, ad quantum iuris fuerit, ac-
tor res restituere expectat, & cavere de in postum comparato, ac-
tor non admittitur ad aliam citationem, h. d.*

Idem b. quoque actor, si ad terminum ad quem advo-
catum citari fecerit, venire contempserit, veniens tamen
in expensis propter hoc factis legitime condempnabitur: sed
ad aliam citationem minime admittetur: nisi, nisi de-
fideliter in postum comparandis idoneam cautionem
dederit.

*Iudex debet esse contentus una poena ex pluribus, quae contra
contumacem competunt: et excessivam contumaciae poenam
ad alias procedere, h. d.*

Quod autem diximus, iuribus variis contumaciae
poenas non est ita accipiendum, quod contumacia
poenas jus dicens infligere contumacia debeat, sed quod
variis poenarum sibi datur optio: unde aliter magis
magis timere debeat, iudex a principio contentus est, ad
aliam nihilominus proceditur, si hoc merita pro-
vitas contumacis.

DE LIBELLI CONCEPTIONE ET
OBLATIONE
TI. IV. VS. VII.

*Actor res comparate debet claram iudici libellum offerre,
quod sit libellus, h. d.*

In primis igitur reo in assignato termino iudicium
iudici libellum actor offerre debet, & illam ita claram
plurimum, ut ex ejus inspectione de libertate certum
utrum cedere velit, an contestare, atque persequi
dum sit, dispicere valeat iudex, quam adhibendum de
conceptione sit sententia. Nihil enim aliud est libellus, nisi
quam brevis scriptura, clara ad probationem conten-
tionis, & contra adversarium necessitate constituta.

Libellorum alii sunt accusatorii, alii conventuales, h. d.

Porro libellorum duz sunt species: v. scilicet accusa-
torii, alii conventuales. Accusatorii sunt illi
accusatorii, alii conventuales. Accusatorii sunt illi
quibus quis aliquos apud iudicem aliquos crimini, vel
deferit: de quibus quidem in praesentis notis non est
statutus sermo, sed infra suo loco de ordine iudiciorum
conventionales sunt illi, quibus in civibus disceptationibus
utimur, dum rem nostram, aut quam nobis debet, petimus,
in iudicio petimus.

*Qua debeat contineri libellus: et quid tenetur, non offerre
libellum non obligat ad respondendum: et quid iudex debet
litterare, h. d.*

Exprimet igitur oblatio libellus, non solum appa-
re conveniti nomen, sed & jas dicens, de reprobatione
actionis qualitate. Et si personalis est expressio
actione, petendi quoque causa exprimitur, et oblatio
nec conventus respondentis tenebitur, & iudex libellum
non legitime conventiois sermum contestatione
perere ac destruere poterit.

*Plures dantur casus, in quibus solentis libelli permissio non
necessaria, h. d.*

Sunt tamen casus, in quibus solentis hae libelli obla-
tio minime est necessaria: & veluti in quibus obla-
tio ac sine strepitu & figura iudicii procedendum est, ad
in quibus etiam non contestata lite restes recipi possunt
& alii plures.

a. Causam qua. & s. q. ext. de. b. Ca. de. it. c. Ca. de. it. d. Ca. de. it. e. Ca. de. it. f. Ca. de. it. g. Ca. de. it. h. Ca. de. it. i. Ca. de. it. k. Ca. de. it. l. Ca. de. it. m. Ca. de. it. n. Ca. de. it. o. Ca. de. it. p. Ca. de. it. q. Ca. de. it. r. Ca. de. it. s. Ca. de. it. t. Ca. de. it. u. Ca. de. it. v. Ca. de. it. w. Ca. de. it. x. Ca. de. it. y. Ca. de. it. z.

Beneficent iudex si rem terminare quaerit sine tela judicialia.
 h. d.
In his quoque casibus, in quibus libelli est necessaria
 portio, probè iudex fecerit, si principales personas,
 vel in subsidium etiam advocatos factum ipsum propo-
 nere iusserit, & sine tela judicialia controversiam termi-
 narententaverit.

Obiata libello debent rari dilaones ad accipiendam, & ad ostendendam obfortitatem una materia est uno loco tractanda.
 h. d.

Obiata tamen secundum iuris ordinem libello, certe
 reo convento indulgende sunt inducix a, quibus
 delibet. eedendum sibi sit, an contendendum: acce-
 pitus, ac recusandus iudex: denique, ut proponat, si
 quis habet, exceptiones. Quz propterea comparata
 sunt, ut ii, ad versus quos instituntur actiones, defen-
 datur. Hatum vero quadam ante litis contestationem
 opponenda sunt, quadam vero etiam post contestatam
 litem. Sed ne si qui inter has alieni tractatus medii fuc-
 tionem interiecti, huiusmodi factio obfortitatem pareat, vi-
 deamus nunc generaliter de exceptionibus.

**DE EXCEPTIONIBVS, ET REPLI-
 CATIONIBVS.**
TITVLVS VIII.

Quid exceptio, & quid duplex ejus est species, dilatoria & peremptoria. Et quod dilatoriarum quedam respiciunt iudicem, quedam alterum, quedam rem, quedam causam. h. d.

Exceptio est b a actione vel intentionis exclusio. Ex-
 ceptionum summa divisio duo genera deduci-
 tur: e. aut enim sunt dilatoriz, aut peremptoriz.
 Dilatoriz sunt, quz rem & iudicium differunt. Harum
 quzdam iudicis personam respiciunt, quzdam agentis,
 quzdam rei conventi, quzdam vero actionis & cause
 qualitatem. Personam iudicis respiciunt, vel que illius
 incompetentiam arguunt, vel que de ipso suspicionem
 ingerunt, secundam ea, quz supra suo loco latius expo-
 sitimus. Et hz declinatoriz quoque poterunt appellari.
 Actoris partem illz spectant, quz illum non legitimum in
 iudicio standi personam habere demonstrant: quales
 sunt procuratoriz: ut puta, si quis per monachum, aut re-
 gulari em, aut clericum agere velit. Item si quis ut tutor,
 vel curator, vel procurator, vel syndicus compareat, & il-
 lum tutorem, vel curatorem, vel procuratorem, vel syn-
 dicum esse negatus, vel sua non interesse, vel audiri non
 debere protestetur, & si que sunt his similes. Ex persona
 rei deducuntur: veluti si quis ab eo, qui alienam litem
 defendit, de iudicio solvendo cautionem postulet, aut si
 ab auctore se solutum esse reus conventus coram iudice
 queratur, & propterea restitutionis beneficium imploret,
 vel si auctorem ex legitima causa domum revocet. A cti-
 onem & causam respiciunt, ut cum proponitur de inepti-
 tudine, aut incertitudine libelli, aut de litis pendentia, aut
 cum non modo diem solutionis venisse pretenditur.

*Dilatoriz exceptiones, proponi debent, ante omnem exceptio-
 nem, aliquas amplius opponi non poterunt. h. d.*

Hz vero regulariter omnes ante litis contestationem
 proponi debent: sed quz declinatorias appellavi-
 mus, non modo ante litem contestatam, verum etiam an-
 te omnem dilatoriarn exceptionem opponere reum o-
 portet: alioqui si aliam primò proposuerit, cum per-
 tinet in jurisdictionem eius, coram quo proposuit, consen-
 sisse videatur, eiusdem jurisdictionem serò declinare con-
 siliur.

*Dilatoriz exceptiones, non declinatoriz, regulariter proponuntur
 ante litem contestatam, quandoq; tamen etiam post h. d.*

a Can. iudicia. b offeratur. 3. q. 3. b gl. in vers. iudicari. c. du-
 dum. d. x. de elec. gl. si. e. ex parte. ex. de foro comp. c gl. i. e. ex-
 ceptionum. ext. de except.

Rgo in initio litis declinatoriz opponi debent, & pro-
 bari: cetera post oblatum libellum ante litem con-
 testatam intra terminum a iudice assignatum, quando-
 cunque opponi & probari poterunt: Sed & lite contesta-
 ta quandoque eas opponere licebit, veluti a si qua nu-
 pter reo competens extorta fuerit, vel si, qui eam oppone-
 re voluerit, postmodum ad suam notitiam pervenisse
 iurejurando fidem faciat, vel esset huiusmodi, quz retro-
 actum processum nullum redderet, ut est ea, quz vel man-
 dati, vel iurisdictionis defectum arguit.

*Et ex loco, & ex tempore, & ex alia fortibus ducuntur excep-
 tiones. h. d.*

Dexuntur autem huiusmodi exceptiones non solum
 ex supra positis causis, sed etiam ex loco, ex tempo-
 re, & ex aliis fortibus, ut tam Pontifici, quam Celsari ju-
 ris libris facile est legitibus cognoscere.

*Exceptio excommunicationis licet sit dilatoria, tamen potest op-
 poni & ante & post litem contestatam. h. d.*

His annumeranda est etiam excommunicationis &
 exceptio, quz licet & ipsa dilatoria sit, a ceteris tamen
 dissimile naturam fortis esse deprehenditur: nec
 enim post oblatum tantum libellum ante contestatam li-
 tem velut cetera, sed in qualibet parte litis opponi pote-
 rit, e. peremptorio termino ad proponendum exceptio-
 nes declinatorias & dilatorias prefixo minime obstantes.
 Quod est in hac exceptione specialiter observandum, ne
 quisquam in periculum anime suz excommunicato
 communicare compellatur: quod si eam reus omiserit,
 ut ad id sumptibus & laboribus fatigetur, in expensis le-
 gitimis condemnandus erit.

*In proponenda exceptione excommunicationis servanda est certa
 forma. h. d.*

Sed cum per malitiam hac exceptio in iudicis oppone-
 retur frequentius, Innocentiana constitutione con-
 sultissime cautum est a, ut certa in ea proponenda for-
 ma servari debeat, ut ex ipsius constitutionis tenore fac-
 ile apparete potest.

*Exceptio excommunicationis potest actori opponi in prima tan-
 tum instantia, non in secunda. Idem de ceteris dilatoriz. h. d.*

Hic e. autem in prima tantum instantia sibi locum ven-
 dicant: quod si succumbens actor appellaverit pre-
 terea excommunicationis opposita, a prosecutione ap-
 pellationis minime excludendus erit: quod & in ceteris
 dilatoriz multo magis locum obtinet.

*Reus excommunicatus licet convicte non possit, admittitur tamen
 ad proponendum suos legitimos defensas. h. d.*

Reus f autem nullo obstante excommunicationis
 vinculo, velut recte convenitur, ita ad legitimas de-
 fensiones semper admittitur. Satis enim absurdum esset, si
 auctore impugnantem defensionis copia reo denegaretur:
 quia sic multoties condemnaretur absolvendus. Recon-
 ventionis tamen potestas eidem minime permittitur.

Superius dicta de excommunicatione, intelliguntur de majori, h. d.

Ceterum q quz supra de excommunicatione dixi-
 mus, non de quacunque excommunicatione sunt in-
 telligenda, sed de ea tantum, quz a perceptione sacra-
 mentorum, & a fidelium communionem separata, ut etiam ipsa
 Innocentiane constitutionis verba demonstrant.

*Peremptoria exceptiones, sunt, quz ius alibi perimunt, & ser-
 per agentibus obstant. h. d.*

Peremptoria, seu diloriz exceptiones sunt, quz in to-
 tum jus agentis perimunt b, & semper agentibus ob-
 stant: qualis est, doli mali, metus, pacti conventi, solu-
 tionis, iurisjurandi, prescriptionis i, transactionis, &
 rei iudicate, & si quid contra leges factum esse dicatur.

a C. postulat. in fi. ex. co. ti. b C. exceptionem excommunicationis. ext. cod. c Clem. i. co. ti. d C. i. co. ti. in 6. e C. signifi-
 carit. ext. co. f C. cum inter. ext. cod. ti. g C. co. ti. in 6. h C. i.
 de litis contesta. in 6. i Can. 2. in fin. 3. q. 6.

Exceptiones peremptoriae liti finitae sunt, quae impediunt litem progressum. h. d.

Harum quaedam dicuntur peremptoriae liti finitae, quaedam simpliciter peremptoriae. Peremptoriae liti finitae sunt, quae liti impediunt ingressum, & adversus agentem omni tempore opponi possunt. a. qualis est exceptio transactionis, jurisjurandi, & rei iudicatae, quae vel in ipso limine iudicii proponi poterant. b. Cum enim super negotiis, transactione, iurejurando, & sententia decessis, alias liti inchoata terminata fuerit: valde absonum visum fuit, super eisdem novam assumi debere iudicium, & quasi in infinitum forensia iurgia protrahere. Inde quoque liti finitae exceptiones appellantur, quod, ut aliquis esset finis litium, inflatitae fuerint. Idem juris est in aliis etiam peremptoriis exceptionibus, quae vulgo manifestae sunt, & notoriae habentur.

Exceptiones peremptoriae proponuntur post litem contestatam ante sententiam. h. d.

Ceteri vero liti contestationem minime impediunt, atque ante sententiam erunt regulariter proponende: quas quidem si dolo malo suo tempore in prima instantia reus proponere distulerit, etiam in causa appellationis opponendi sibi facultas denegabitur.

Präjudiciales exceptiones sunt, quae alteri causa praedictam offerunt, puta exceptio consanguinitatis, causa restitutionis viri, exceptio natalium, petitio hereditatis. h. d.

Sunt etiam quaedam exceptiones, quae praedictales appellari possunt, ex eo quod alteri cognitioni praedictum afferunt: utpote, si qua mulier Titium in virum petat, qui ad mulieris intentionem elidendam consanguinitatis objicit exceptionem: quae probata, cum quaestio principalis perimatur, de ipsa est cognoscendum, antequam ad diffinitionis articulum procedatur. Idem ad si petenti hereditatem natalium objecta sit exceptio. Cum enim successione causa à causa natalium dependeat, posteriori quoque loco cognoscenda erit.

Spoliatus opponens de spolio in modum exceptionis, non cogitur respondere antequam sit restitutus. h. d.

Ed & si quaestio spolii in modum exceptionis peremptoriae objecta fuerit, probationes super spolio primitus erunt audiendae: eoque legitime probato reus non cogetur respondere s. positionibus, donec integre restitutus fuerit.

Non debet iudex in causa super sedere obsequio exceptionis spolii, nisi dicatur factum ab auctore, & hoc in criminalibus vero potest etiam obici de spolio à tertio facto, si quis dicatur, vel etia sua substantia, vel majori parte spoliatus: nec agenti super rebus Ecclesiasticis potest opponi exceptio spolii reorum privatarum, vel contra. h. d.

Sed quae huiusmodi exceptionem nonnunquam in iudicis calumniose propositam causas Ecclesiasticas contingebat impedire, & per interpositas appellationes principalis causae cognitionem perimere: consultiissime Innocentiana & constitutione decretum fuit, uti in civilibus negotiis spoliatio objecta ab alio, quam ab actore facta, iudex in causa principali procedere non possit. In criminalibus vero etiam à tertio spoliatus fuerit, dum tamen, vel tota sua substantia, vel majori parte ipsius se per violentiam privatum afferret, objecta exceptio processum differet, penis statutis, si eandem intra certa tempora non probaverit objiciens: eo quoque subibit adjecto b, ut rerum privatarum spoliatio, agenti super Ecclesiasticis, vel ex contrario, non opponatur.

Accusato exceptioni de spolio à tertio facto, debet indulgeri tempus, intra quod restitutionem petat, & causam si potest finiat: quo elapso, non obstante tali exceptione, accusari poterit. h. d.

a C. 1. de liti contest. in 6. b C. 2. §. 9. c C. litem tuam. ex. de rest. spol. d C. p. ex. de ord. cog. e C. l. ex. de ord. cog. f positionibus. melius. g C. 1. de rest. spol. in 6. h C. 1. §. 10.

Inter scholares a olim dubitari coepit, an in eodem tempore indulgeri debeat, infra quod restitutum implore, ne forte sic existens omnes exceptiones ludi: & ut equitati & pari liti consonantiam daret. Unde si infra tempus indulgentiam restitutum non petierit, & causam, cum potest, ad finem non perducatur, non obstante exceptione spolii, deinceps accipiatur.

Exceptiones contra factum peremptoriae naturae sunt, quae ante sententiam proponendae sunt. h. d.

Sunt & aliae exceptiones, quae proprie neque dicitur, neque peremptoriae appellaverit: immo dicitur, quae adversus productos testes opponuntur, vel dicitur, si quis Mavium exanimatum, infirmum, cruciatum, vel alius criminolus esse dicit. Quae cum ad peremptoriarum naturam accedere videntur, plus quoque ante sententiam proponendae erunt.

Non differendum, utrum ipsi obsequio erant, ut per quam alius fuerit convulsus: vel obsequio erant, ut per quem quis convulsus & convulsus fuit. h. d.

Multum tamen inter, an per exceptionem testimonibus opponatur crimina, de quibus accusatus accusati fuerint: an vero ea, de quibus alius accusatus confessi fuerint. Primo enim causa & obsequio criminum probatio ante exhibenda erit, quae cum per sententiam terminetur: & si convicti vel convictae, ordinaria cessante pena, sufficit, quod à perhibentibus testimonibus repellantur, praesertim cum obsequio criminum minime causam contingat. Posteriori vero, cum non sit cuiquam contra alios creditum, nisi de parte per veritatem innocentem, à ferendo testimonio pariter repotetur.

Opponens exceptionem, quae adversus obsequio non potest, nihil agit, & hoc, si propria nomine exceptio: si non sua Ecclesiastica. h. d.

Atque autem reus, ne quam contra obsequio suam exceptionem portat, eo ipso reus simpliciter: cum scire debeat, nullum suum esse obsequio habiturum: veluti si plures testes possident de eadem pluralitate adversus alium exceptio, vel perjurium e aut excommunicationem in obsequio, qui peravit, vel Ecclesiastica sententia innoxios locat. Ita tamen ita accipiendum est, cum proprio nomine obsequio excipit s. ceterum si suam defensionem Ecclesiasticas tales exceptiones opposuerit, audiendus erit, nec quod opponens eisdem sit obnoxios, replicari poterit.

Qui excipit, non constituit agentis intentionem, & postea plures etiam contrarias exceptiones opponere: & si iudex non admittat, potest appellare, & iudex pater. h. d.

Ultremo sciendum est, eam, qui excipit, non praeter agentis intentionem contendit, aliam tamen, cum eadem non solum unam, sed etiam plures, quodquam contrarias, proponere liceat: quae si legitime dixerint, & iudex non admittat, eo quidem per appellationis remedium succurratur, & iudex ipse iustitia pariter coherendus erit.

Adversus exceptiones dantur replicationes. h. d.

Dantur & adversus exceptiones replicationes: de quibus multis agere super vocatum esse, etiam iustitiae sunt ad similitudinem exceptionum quae adversus exceptiones opponuntur: de quibus si quis plenas res intelligere, ex his, quae superius diffuse de exceptionibus posuimus, mutari poterit.

a C. 8. fol. autem. de rest. spol. in 6. b C. p. ex. de ord. cog. ext. de rest. c C. 1. ex. de ord. cog. d C. cum Ecclesia. ext. de rest. e C. 1. ex. de ord. cog. f C. 1. ex. de ord. cog. g C. 1. ex. de ord. cog. h C. 1. ex. de ord. cog. i C. 1. ex. de ord. cog. j C. 1. ex. de ord. cog. k C. 1. ex. de ord. cog. l C. 1. ex. de ord. cog. m C. 1. ex. de ord. cog. n C. 1. ex. de ord. cog. o C. 1. ex. de ord. cog. p C. 1. ex. de ord. cog. q C. 1. ex. de ord. cog. r C. 1. ex. de ord. cog. s C. 1. ex. de ord. cog. t C. 1. ex. de ord. cog. u C. 1. ex. de ord. cog. v C. 1. ex. de ord. cog. w C. 1. ex. de ord. cog. x C. 1. ex. de ord. cog. y C. 1. ex. de ord. cog. z C. 1. ex. de ord. cog.

DE MUTUIS PETITIONIBVS. TITVLVS IX.

Si reus conuentus uoluit, uel non possit excipere, si habeat unde...

Item oblatio ab actore libello, si reus conuentus nulli sit exceptione munitus, quae uel iudicium differat...

Etiam coram iudice delegato potest reus alterum reconuenire.

Nec solum coram Ordinario reconuentio talis sibi loquimur vendicatis, uerum & etiam coram delegato: unde...

Altera & rei reconuentio aequalis debet esse conditio in iudicio.

Utriusque autem, tam actoris, quam rei reconuentio, in qua debet esse conditio: unde & cum causa appellatio...

Coram arbitrio non habet locum reconuentio.

De arbitrio dubitari poterit, an coram eis reconuentio...

Reus conuentus coram iudice laico, non potest reconuenire...

Item de iuris est, si conuentus excommunicationis vinculo...

Super causa criminali non admittitur reconuentio: idem in causa...

Utrius quoque, qui coram iudice criminaliter conuentus fuerint...

DE RESTITVTIONE SPOLIA-TORVM.

TITVLVS X.

Intentio spoliati non potest reconueniri, nisi super causa spoliati.

Is quoque, qui se quibusdam rebus, aut iuribus spoliatum conuenit...

a Can. d. i. q. 1. c. 1. b C. d. de re. for. m. 6. c. C. f. de re. for. m. 6. d. C. cum dilectus. ext. de arb. e. C. cum inter. m. f. ext. de excep. f. C. i. c. 2. q. 11.

stione spoli, audiendus. Restitutionis enim petitio in hoc privilegiata esse noscitur, ut ipsam intentans, non cogatur ante restitutionem spoliatoribus respondere.

Spoliatus est ante omnia, & quoad omnia, restituendus. h. d. Sed et si spoliatus non primus coram iudice super spolio...

Quaestio spoli per modum reconuentiois proposita, non impedit...

Quem regetur, cum mutuae tunc intelligantur petitiones in eodem iudicio deductae, vicissimque tractatae, unica simul erunt sententia terminanda.

Cum spoliatus proponitur in modum exceptionis, nulla fertur restitutiois sententia: sed quamdiu non fuerit reus restitutus, non est cogendus alteri respondere. h. d.

Ed haec quidem obtinent, cum in modum actionis spoliati quaestio proponitur: sed si circa litem contestationem de spolio...

Si tamen legitime probata, nulla restitutionis erit ferenda sententia, sed tamen iudex super petitionibus suis respondere cogendus non erit, donec ab ipso restitutus fuerit.

Quemadmodum enim, si in modum exceptionis aliquid crimen testi obijcitur, & ut a testimonio repellatur...

Trius casus privatus a iudice dicitur spoliatus, si non seruatus iuris ordinem, si nulliter pronunciat, si erat iudex incompetens. h. d.

Spoliatus autem non solum in intelligitur, qui a privato quocunque homine rerum quarundam possessione indebitè privatus fuit...

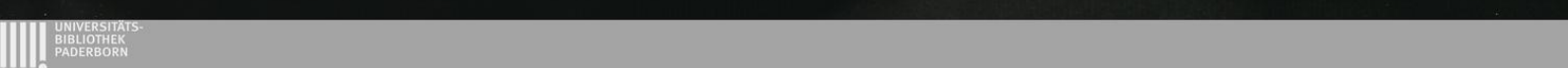
Spoliatus quoque intelligitur, qui licet ipse non spoliatus fuerit, per alium tamen spoliari mandauerit, & aut spoliatum suo patrum nomine ratum habuerit: unde & is restitutioni obligabitur...

Spoliatus & is intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatum suo nomine factum ratum habuit, vel spoliatori successit in iurisdictione. h. d.

Is quoque spoliatus intelligitur, qui licet ipse non spoliatus fuerit, per alium tamen spoliari mandauerit, & aut spoliatum suo patrum nomine ratum habuerit: unde & is restitutioni obligabitur...

Spoliatus & is intelligitur, qui licet ipse non spoliatus fuerit, per alium tamen spoliari mandauerit, & aut spoliatum suo patrum nomine ratum habuerit: unde & is restitutioni obligabitur...

a Can. l. i. q. 1. c. 1. b C. de re. for. m. 6. c. C. f. de re. for. m. 6. d. C. cum dilectus. ext. de arb. e. C. cum inter. m. f. ext. de excep. f. C. i. c. 2. q. 11. DD d d s

teniam perveniri, non esse perpetuum. Nam si forte de morte testium timeatur, vel absentia diuturna, cum civiler est agendum, ne veritas occultetur, & probationis copis fortuitis casibus subtrahatur, fenes, & valetudinarum, & alii testes de quibus ex probabili causa timeatur, etiam in non concessata sunt admittendi, seu pars conventa sit contumax, seu sine dolo sit absens, ut conveniri non possit.

Qua testes examinavit ad perpetuum rei memoriam, debet intra annum vel convenienter ad versarium, vel examen denunciare, h. d.

Debet tamen actor intra annum, ex quo facultas sibi data fuerit, adversarium convenire, aut saltem hujusmodi testimonium receptionem eidem denunciare. alioquin actiones sic receptae non valebunt, ne forte hoc procedatur in fraudem, ut scilicet processu temporis exceptiones legitime ad repellendum testes, vel alia locum habere non possint.

Qua ex parte s. bonam regulam ad cognoscendum, quando non sit necessarius in contestatione, h. d.

Sunt & alii casus, in quibus absque litis contestatione legitime possunt testes produci, & lites sententia remitti: quos tam ex his, quae supra de contumacia diximus, quam etiam ex aliis locis cognoscere licebit. Et generaliter, ubicunque libellus non exigitur, aut jus agendi contra certam personam non dirigitur, lites contestatione non est necessaria.

DE IVRAMENTO CALVMNIAE. TITVLVS XII.

Ab iuramento subire iuramentum calumniae, cadit ab actione, & non habetur pro confessio, h. d.

Ed ut veritate pravia iudicia expediantur, institutum est, ut litigatores in exordio litis de calumnia iuranda jurare debeant. Quod iuramentum si quis iustitiae recusaverit, actor quidem ab instituta cadet actione, & pro confessio reus habendus erit.

In causa sua. Et si clericus non cogitur jurare de calumnia, si non in propriis: quo casu jurat propositi tantum scripturis, non iactu, h. d.

In hac tamen parte quibusdam casibus clericis iura peremerunt. Venerunt enim, ne dum propriae Ecclesiae causa peragitur, inconsultis illorum praelatis hujusmodi subire iurandum cogantur, licet in propriis causis hujusmodi privilegio minime gaudere noscantur. Sed & quo casu hoc iuramentum subire vel permittuntur praelati, vel jubentur, non tactis, sed tantum propositi scripturis id implebitur.

Idem etiam in causis spiritualibus juratur de calumnia, h. d.

In causis spiritualibus olim de calumnia minime jurabatur, sed quia & in illis litigatores frequenter calumniari competere est, novissime sancitum est, si ut in eis id quod ceteris constitutum est, observari debeat.

Etiam procuratores jurare de calumnia tenentur, quando eorum iudicia videntur, h. d.

Et non tantum principales, verum etiam procuratores, & syndici h. hujusmodi iuramentum suscipere compellendi erunt, etiam si quid ponere aut respondere debeant, a dominis instructi fuerint: aut post hoc praestitum iuramentum deparati fuerint: nec enim illud intra certa iudicii tempora coactatum reperitur, sed & potest iudex exigere, quoties expedire viderit.

De calumnia juratur etiam in causa appellationis, h. d.

Praeterea, & quamquam in prima instantia partes juraverint, non tamen praeterea in causa appellationis hujusmodi iuramentum declinare poterunt, cum rur-

a. C. si quis sit ext. ut lite non contest. b. d. c. si s. sunt & alii. ut in non contest. c. C. si ext. ex. si. d. C. i. & seq. ex. ex. e. C. si ext. ad. f. C. i. & seq. ad. si. in s. g. Ca. 2. s. procuratores, eod. tit. in s. h. C. de p. & fin. ext. eod. tit. i. Ca. in fin. eod. tit. in s. k. C. de p. in prin. eod. tit. in s.

sus, & de calumnia vitanda, & dicenda veritate jurantes sint compellende.

Iuramenti de calumnia omisso non vitat processum, h. d.

Illud postremo admonendi sumus, quod propter omissionem a facite in tota causa calumniae iuramentum, iudicialis processus alius factus legitime, nec est nullus, nec ob eam causam venit annullandus: cum hujusmodi iuramenta praestari de substantia ordinis iudicarii non existat.

VT LITE PENDENTE NIHIL INNOVETUR. TITVLVS XIII.

Lite pendente nihil innovandum: & si tunc pendere dicitur, cum citatio legitima pervenit ad partem citatam, aut per eam factam est, quo minus perveniret, h. d.

Instituta ergo lite, & solemnibus praestitis satisfactionibus, & calumniae iuramento exhibito, ad probationes, & merita causae defendendam erit, & interim pendente lite nihil innovari poterit. Lis & interim pendere hoc respectu tunc dicitur, non modo cum lites contestata fuerit, verum etiam postquam a iudice comperenti citatio manavit, & ad partem citatam, pervenerit, vel per eam factum est, quo minus ad eius notitiam perveniret, dum tamen in citatione ea sint expressa, per quae possit quis instrui, super quibus in iudicio convenitur.

Ob dilapidationem etiam lite pendente sit sequestrato, h. d.

Planè & ab eo, qui postquam a sententia provocavit, possessionis fructus dilapidat, etiam lite pendente sequestrari poterunt.

Lite pendente non invalidat matrimonium contractum, h. d.

Secundum autem si dum super matrimonio lites pendet, secutum sit matrimonium sine contractu, si primum non tenuisse declaratum fuerit, pendente lites obtentu secundum irritari non poterit. Et tamen qui in contemptum contraxerit, competens poenitentia imponenda erit.

DE PROBATIONIBVS. TITVLVS XIV.

Quid sit probatio, & quibus modis fiat, h. d.

Probatio igitur est, idoneis argumentis & legitimis mediis facta demonstratio. Contingit autem quidam probari variis modis: ut puta confessione partium, depositione testium, instrumentorum exhibitione, iurisdictione religione, inspectione iudicis, notorietate rei, suspitione vehementi, fama, atque aliis adminiculis.

Quomodo nascatur probatio ex confessione, & qua sit positio, h. d.

Partium confessione tunc constat probatio, cum reus positionibus respondentis, vel alias in iudicio de intentione confiteatur actoris. Sunt autem positiones, breves quaedam narrationes, facti seriem continentes, ad elicendam veritatem conceptae, super quibus quis petit ab adversario responderi, quas ad faciorem & expeditionem litem propter partium confessiones, & probationum defectum ulius longevus in causis admittit, & juris probavit auctoritas.

Recusans respondere positionibus habetur pro confessio, h. d.

Si quis igitur positionibus sibi factis respondere recusaverit, vel, ne responderet, se per contumaciam subtraxerit, pro confessio habendus erit. Hoc tamen ita demum obtinet, si a iudice respondere iustus, illum absentem fieri contigerit: sed si antequam juberetur, contumaciter abcesserit, tunc pro confessio minime reputabitur, sed contra eundem, tanquam contumacem, procedendum erit, prout juris ratio dicta verit.

a. C. in prin. & s. i. eod. tit. in s. b. C. de s. i. c. Cas. extr. de sequest. poss. d. C. de in Appellat. ext. de s. i. c. e. C. de s. i. c. de verb. sign. f. C. de confess. in s.

Confessus, & probationibus contrarius, agnoscatur: & confessio erronea, si statim retractetur, non affert praedictum. h. d.
Reditus, diligenter ab actore disputandum erit, an a reo super controversia legitimam confessionem extorsit: quo quidem casu & ipse probationum oneribus relevabitur, & iudicis in cognoscendo partibus stantibus statim super tali confessione pronanciandum erit. Plane a se per errorem facti huiusmodi confessionem emanasse, dicitur, confitenti, sed tamen confessionem suam statim revocanti, nullum praedictum generabitur: alioqui, quod sua quisque voce dilucide testatus est, proprio non valebit amplius testimonio infirmare.

Reus tenetur edere actori, nisi instrumenta communi, hie dicit.
Non tamen, quia positionibus reus respondere compellitur, documenta quoque, quae ad causam pertinentia penes se detinet, nisi sibi cum actore sint communi, exhibere compellendus erit: nam grave nimis esset, illum ad eorum exhibitionem urgeri, per quos sibi postea praedictum fieret. Sed actor ipse, in intentione, sumptis congruis dilationum temporibus, intentionis suae proprias probationes afferret, vel testes inducendo, vel instrumenta, & alias scripturas producendo.

Reus etiam iudex ad videndum iurare, & deponere testes: & testi iurato non creditur, nisi fuerit rursus iuramentum a parte, h. d.
Debet autem in primis, si ex dictis testimonio rei sit eadem veritas, ad moneri adversarius, quod auditurus iuramentum veniat, a. ne si praetermissum id fuerit, quod contra leges actum deprehenditur, nullam habeat firmitatem. Sed & testimonio depositiones non aliter recipiet iudex, quam prius iurandi religione firmaverint, quod tantum, quae vera noverint, professione suae testificationis aperient: nullius enim testimonio, quantumcumque religiosus existat, nisi iuratus deposuerit, in praedictum credi debet alterius, nisi forte iuramentum ab adversa parte remittatur.

Testes recusantes iurare, sunt sub poena excommunicationis cogendi, & iuramentum de non deponendo non tenent. h. d.
Quod si testes a iudice moniti se, vel odio, vel gratia, vel timore a ferendo testimonio subtraxerint, per censuras Ecclesiasticas testificari compellendi erunt, nec audientur, quod se, quod minus deponant, proprii iuramenti vinculo innodatos asserant.

Diligens debet esse iudex, in examinando super omnibus qualitatibus totius causa, h. d.
Interrogabit ergo iudex testes in qualibet causa ad minus duos (nulla enim causa est regulariter, quae unius testimonio quantumvis legitimo terminetur) eoque diligenter examinabit, g. de singulis circumstantiis diligenter inquirens, de causis videlicet, de personis, loco, tempore, visu, auditu, scientia, credulitate, fama, & certitudine, ceterisque, quae ad rem facere, & negotio convenire existimabit. Illud quoque subtiliter animadvertere non omittet, quo vultu, qua constantia, quae animi trepidatione testes deponant, cum interdum ex his, vel ipsis in vitis testibus, magis quam ex verborum serie, rerum veritas elucescat.

Ex causa delegatus iudex examen testimonium, h. d.
Si qui tamen erunt, qui interrogandi sunt, valetudinarum, vel senes, vel debilitate confecti habeantur, vel etiam ita paupertate depressi, ut ad praesentiam iudicis venire non possint, idoneum deligat iudex, quem ad suscipiendas illorum attestaciones dirigat.

a. C. si in gl. ext. de conf. b. C. r. sub. cor. ext. no. c. C. si per partem ext. de fide instrumentorum. d. C. r. ext. de test. e. C. in d. ext. de test. f. C. licet unum ext. de test. g. Ca. cum iuramentum ext. de test. h. C. si quis testimonium ext. de test.

Testes considerantur conditione, non aetate, & r. d.
Testes vero non omnes recipiendi sunt, sed idonei, duntaxat, & idonei. Considerantur autem rebus conditione, natura, & vita. Conditione, si liberi veluti sui, non servus: servus enim sapere metu dominantis, veritate testimonium supprimit. Natura, si vir sit, non feminam varium & mutabilem semper forentem.

Mulieres non sunt in forum trahendae, nisi testimonio iuraverint, sed ad eas est mittendus tabellus, h. d.
Cujus tamen testimonium, si quando necessarium fuerit, a, cum mulieres honestas ipsae, ac nuptiae, pro dotor virorum coetibus immiseri prohibentur, quantum auctoritate testimonii ferendi causa, vel alia, quae non non exprimat, in iudicium personarum vocari, non arahi non poterit: sed ad eas mittendus tabellus, de quo Bonifacianus continuationis tenent, procedendum est.

Testis mala vita caret, si, h. d.
Vita caret testis, si innocens sit, & integre vitam vitae bona deservit, fide caret.

Certis personis iustificatis pro Ecclesia, & singulis personis iuramentum suum, nisi tamen aliqua causa praedicta extiterit, non dicit.
In summa, quicumque iure minime prohibentur testimonium perhibendum sunt admittendi. Cuius ergo a ferendo testimonio super negotio sponte recusat, vel alia singularis personae, in causa sua contentio accendi non erunt, nisi ad agendum, responsum fuerint instituti, vel ipsos alia causa probabili impedierit.

Monachus de confessione, Abbas, postquam testimonium iuraverit, h. d.
Monachi quoque, & quicumque sub aliove obedientia constituti sunt, de sui praesentis licentia testimonium dicent.

Christianorum testimonia ad veteris in fidei articulis non contra, h. d.
Christianorum testimonium ad veteris in fidei articulis non contra, h. d.

Christianorum testimonium e quoque testimonio infidelium, h. d.
Contra hoc Principum privilegium suffraganeorum, infidelium Christianum nec Iudaeus, nec Paganus, nec hereticus, nec aliter infidelis, neque excommunicatus, nec aliter infidelis, non est testimonium dicent.

Criminosus perseverans in crimine non potest iurare, & iuramentum de non deponendo non tenet, nisi iuraverit, nisi affectus infamia: in causa veri criminalis, ius criminis deficiens admittitur, h. d.
Criminosus perseverans in crimine non potest iurare, & iuramentum de non deponendo non tenet, nisi iuraverit, nisi affectus infamia: in causa veri criminalis, ius criminis deficiens admittitur, h. d.

Planè quod de criminoso dicitur, & illud non recipit, nam sic, cui ab adversa parte opponitur, & illud in ipso crimine perseverat, tamen in civilibus, quibus terminati causa ab omni proferis testificandis, alioquin dicitur ex: si vero sit de crimine certioratus, nec admittitur infamia, non est in causa civilis, vel criminis de crimine civiliter agitur, praeterquam pro non persequi, repellendus. In criminali autem quibus, si in illo iudicio contra ipsum accusatione de crimine non confessus, vel convictus fuit, vel si tunc per eum non convincatur, aut eius gravata sit opinio, & eo quod non doque fuit tali modo repullus: quomodo hoc non excludetur in causa civilis, potest a testimonio, si repenitentiam, removeri.

Validum ab initio trahit temporis non informat, & non superveniente causa, h. d.
Lud in dubium non venit, ejus testimonium, qui regei deposuit, infringi, debitorum testimonium, quantumquam illam post depositionem factam esse contigerit criminofum. Nec enim quod testis iuramentum

a. C. de iud. in e. b. C. cum nonnulli ext. de test. c. C. de iud. ext. de test. d. C. cum nonnulli ext. de test. e. C. de iud. in e. f. C. cum nonnulli ext. de test. g. C. de iud. in e. h. C. de iud. in e.

et. ex huiusmodi eventu postea debet infirmari, cum culpandus non sit, qui idoneum nunc in testem producit, si aliquando eundem futurum malum non divinaverit.

Domicilii quoque, & similem habentes causam familiam quoque morbo versimiliter laborare existimandi sunt, si certum id sit, ut super eo legitime convinci possunt, si ab alterutra partium testes adducti fuerint, ad testimonium admittendi non erunt.

Non potest quis esse testis in causa, in qua fuit advocatus, vel procurator. h. d.

Is quoque, qui in prima instantia alicujus causae advocacionem & patrocinium suscepit, licet advocatus & procurator esse desierit, quia tamen adhuc affectus causae praesumitur, in iudicio appellacionis in testem recipiendum non erit.

Ad testes examinandos etiam tres dilationes dari possunt, & ex causa etiam quarta, sub certo tamen iuramento. h. d.

Debent autem iudices tam in Ecclesiasticis, quam in civilibus causis ad exhibendos testes, non solum unam, sed ex causa secundam etiam & tertiam dilationem: quartam vero disceptantibus non largientur, nisi praefito ab eo, qui postulat, iuramento, quod non per calliditatem aliquam quartam productionem postulet, sed quia illorum, quos iurat nunc de novo producere, prius notitiam habere nequeverit, quodque neque per se, neque per alium testificata subtraxerit, vel didicerit: quo casu quartam quoque dilationem accommodabit iudex, maxime si productioni testium non fuerit a partibus renuntiatum.

Multa conceduntur, ne probationis interest, qua aliis non committitur: quod probatur hic tribus exemplis. h. d.

Quidam ne probationes deperant, multa permittuntur, quae alioqui non concederentur, ut ecce, si in causa iudex datus fuerit, qui in testem produci sit necessarium, removendus, & alius in eius locum substitutus erit. Sic & aliis citato adversario recipiuntur, & publicentur testes, quos reus inducendos duxerit. Sic & Ecclesia necessariae probationis omissione laesa, etiam adversus Ecclesiam restituenda erit.

Publicare processum non possunt testes examinari super eisdem, nec in primo, nec in secunda instantia: factis super emergentibus de novo. h. d.

Lapsis igitur tribus dilationibus, postquam renuntiatum est probationibus, & publicata dicta testimonia, regulariter producendi testes rursus non erit danda copia. Et licet non licet super eisdem, vel directo contrariis similibus, alios, vel eosdem testes in principali causa producere: sic non debet in causa appellacionis licere, cum non minus in ea, quam in principali testium sit timenda favorabilis. Quod si a nova contingat emergere capitula, super quibus partes testes novos velint inducere, recepto solenni iuramento testium, non obstante publicatione super veteribus facta, nec in primo, nec in secundo iudicio recipiendi erunt.

Qualiter, & quando possit in teste objici. h. d.

Sed interdum accidit, ut eos, qui iure in testes recipi non debeant, admissos tamen esse ab aliqua parte pretendatur: in qua specie statutum est, ut si quis in eos habent, ante publicationem debeant objicere, postea vero nunc demum id licebit, cum iuramento partes firmaverint, quod non dolo velint ad opponendum descendere: Sed & si offendere quis paratus fuerit post publicationem didicisse se, quod in personas velit objicere, tunc quoque opponendi patere debet adversus: Idem juris est, si forte quis ante publicationem id fecerit procelatus. Ceterum cum quis protestatus fue-

rit, velle se post publicationem depositionum personarum testium repellere, si quid in favorem protestantis dixerit, non de facili fides adhibetur.

Testes probatorios, & reprobatarios probatoriarum reprobares licet, sed reprobatarios reprobatiorum non licet. h. d.

Licet a etiam admonendi sumus, quod non solum testes super principali negotio deponentes aliis testibus licebit repellere, sed etiam contra secundos primorum reprobatarios probatiohes proferre licebit. Et non admittente iudice, appellacionis remedium licitum erit interponere. Vltimis autem paribus ad reprobatorem testium asperitate minime licebit, ne si producendi quatuor contra tertios, & sic deinceps paribus licentia tribuatur, negotium contingat in infinitum protelari.

Qualiter iudex perferri debet dicta testimonia, & quod potest illos repetere, & interrogare usque ad sententiam. h. d.

Publicatis igitur attestacionibus, non solum b ad multitudinem testium respicere iudicem oportet, sed etiam ad qualitatem illorum: item depositiones rimari, & diligenter inspicere debet, & ex his, quibus potius veritatis lucem asstiterit iudicabit, animi sui movum informabit: quod si circa alicujus testis dictum iudicis haesiterit intellectus, eundem rursus ad examen revocare poterit. Et generaliter iudex usque ad prolationem sententiae interrogare sub facto poterit, ubicunque aliquis dubitationis e incidit.

Testi statim scriptum corrigenti, non admittit ob id fides, & potest iudex testem repetere super omni. h. d.

Evm quoque, qui non studioso, sed lingua lubrico erraverit, & sele confessum correxerit, reprobare iudex non debet: scias autem, si correctio nisi tempus interposuerit. Repetere autem non solum obscure deponentem poterit, sed etiam a principio super certis capitulis eundem interrogare postulante adversario, vel negligentia, vel calliditate praetermittit.

Probationes sunt non solum testium, sed & instrumentum: & instrumentum appellacionem non largi sumpta continentur solum scripturae, quae in iudicio exhibentur. h. d.

At si partes viva vocis adminiculo in probando desistuta fuerint, ad instrumentorum productiones decurrere eas oportebit: & licet instrumentorum adeo late pateat appellatio, ut hoc nomine etiam testes continerentur, quippe & ipsi causam instruant, nos tamen in praesenti pro scripturis in iudicio exhibendis magis unimur, quae quidem in litibus exercendis eandem cum depositione testium vim obtinent.

Instrumenta possunt exhiberi usque ad conclusionem in causa. h. d.

Exhiberi autem d in iure poterunt instrumenta, non solum ante attestacionum publicationem, sed & postea usque ad diffinitivum sententiae calculum: antea tamen, quam in causa conclusum fuerit. In causa a autem conclusum esse tunc dicimus, cum a partibus omnibus probationibus renuntiatum fuerit.

Scriptura solum publica in iudicio fidem facit, & qua sit scriptura publica. h. d.

Non tamen omnis scriptura in iudicio producta fidem faciet, sed ita demum si, si per manum publicam scripta fuerit, ita ut appareat publica, aut authentico sigillo muniatur, alioqui nullius roboris firmitatem obtinebit.

Exempla solum scripturae, fidem faciant. h. d.

Idem g. & de exemplis dicendum erit, quae tamen, si solenniter sumpta fuerint, eandem cum originalibus habitura sunt auctoritatem: Solenniter autem tunc dicuntur sumpta b, cum coram Ordinario iudice, vel

a Ca. 4. in ff. de test. patroni. 4. 3. b C. pen. ext. de testib. c Causam ext. de testib. d Clem. 2. de testib. e C. ext. de testib. f C. presertim. ext. de test.

a C. licet. ex. 3. extr. de testib. b Ca. in infra. & c. cum causam ext. de testib. c C. cum clamor. extr. de testib. d C. cum dilectus. ext. de fide inst. e gl. in d. c. cum dilectus. f C. ext. de fide inst. g gl. 2. c. extr. de fide inst. h C. pen. de fide inst.

ad hoc ab iplo specialiter delegato presentata fuerint, atque is diligenter inspecta, dum nulla parte sui vitata comperit, per publicam personam exempla sumi precipit.

Redacta in publicam formam post mortem tabellionis, factum silem. h. d.

Andem etiam auctoritatem & ea obtinebunt, quae ad petitionem eorum, ad quos pertinent, permisso iudicis ordinarii in publicam formam redacta fuerint, si tabellio morte preventus ea non perfecit, sed in notas tantum redacta moriens reliquerit.

Instrumenta non vitata, & de vitio non suspecta creditur, & error solum littera, & raso in loco non suspecto, non vitiat instrumentum. h. d.

Exhibebuntur & ergo instrumenta publica non cancellata, neque abolita, nec ulla parte sui vitata, aut aliquo pacto de falsitate suspecta, quanquam si exceptor litigum & imprudens omiserit, aut documentum in loco non suspecto a interleverit, non propterea veri fides, & instrumenti auctoritas vacillabit.

Ad supplendum probationem potest iurandum deferri. hoc dicit.

Quod & sine testibus, nec instrumentis intentionem quam actor legitime deduxerit, permittente iudice, non plene probationes iurjurandi religione suppleri, & causa terminari poterit. Nec enim aliud est iuramentum, quam veritatis confirmatio, cum aliquid Deo teste aperiatur.

Iuramentum aliud voluntarium aliud necessarium: & necessarium, nisi ex causa, recusari non potest. h. d.

Ed cum sit iuramentum multiplex, duplex tantum in proposito considerari poterit scilicet aut enim est necessarium, aut voluntarium. Necessarium est, quod ad suppleendas probationes a iudice parti deferretur: quod propter necessarium nuncupatur, & quod a iudice illud omnino deferri partibus oportet, & quod rite delatum ab eisdem, nisi ex iustis causis, recusari non poterit.

Quae sunt iustae causae recusandi iuramentum. h. d.

Vit autem iustae recusandi causae, utputa si actor plene probaverit, aut si sibi non plene cognitam rem ipsam alleat: & si quae sunt huiusmodi.

Si pro re sunt praesumptiones, sibi deferendum est iuramentum, nisi actor iudex arbitretur. h. d.

Ed et si pro re praesumptiones fuerint, eisdem hoc iuramentum iudex deferet ad suam tuendam innocentiam, nisi in speciem personarum & causae qualitatis, aliud actori deferendum censcat.

Voluntarium iuramentum est, quod deferretur a parte parti, quod deferenti potest resisti, nisi sit in famosis actionibus. h. d.

Voluntarium est, quod a parte parti in iudicio deferretur: quod quia libere terminat, declinatorium quoque nuncupari poterit. Et appellatur voluntarium, quia pars non nisi volens deferret, & ab eo, cui deferretur, licite recusari ac resisti poterit. Planè si reus famosis actionibus conventus fuerit, huiusmodi iuramentum agentis referri minime permitretur, cum non actor, sed ipse, qui convenitur, facti proprii conscius esse debeat.

Ponit exempla plura, in quibus probationes resistunt personam iudicis. h. d.

Iudicis inspectione consistunt probationes: utputa, cum pro terminandis finalibus questionibus propriis oculis loca iudex subijcit, aut ex aspectu corporis autem colligit, aut cum ex literis Ordinarii, vel Apostolicis excommunicatus, aut dignitatis honestatis quis apprehenditur, vel cum ad probandum virginitatem ab honestis & prudentibus matronis, vice sua iudex inspicere mulierem jubet.

De iuramento iudicis. h. d.

De iuramento iudicis. h. d.

De iuramento iudicis. h. d.

De iuramento iudicis. h. d.

Notorium probatione non indiget. h. d.

Ed & si quid notorium fuerit, a testium depositionibus, vel instrumentorum exhibitione amplius delectari non debet, cum tali probationem, vel notorium iudicium non requirant.

Iudex debet advertere, ne dolum recipiat pro notorio. h. d.

Ed cum multa dicantur notoria, quae non sumuntur recipere debet iudex, ne quod dubium est, pro notorio recipiat.

Vehemens suspicio interdum habet vim notoriae. h. d.

Ed notorium proprie accedit vehementi suspicioni, si si (exempli gratia) de carnali copula quatuor aut sint, qui solum cum sola, nudam cum sola, in publico loco jacentem, locis secretis, & ad hoc commotis, a iuris electis se vidisse deponant, proculdubio ea deinceps tam vehementibus sequatur copulam praesumitur poterit. Planè si de gravi crimine actum fore, propter solam suspicionem quamquam vehementem, ratio non demerabitur.

Fama praestat adminiculum caetera probationum. h. d.

Ed variis debet animus suum resistere. h. d.

Fama quoque si de aliquo facto divulgata fuerit, est res praesumptio non leve, praesentem in publicam, praestabit adminiculum. Denique circumstantibus iudex motum animi sui non ex una tantum re, sed ex multis argumentis, & testimonio, quae vel apertis deinceps poterit confirmabit. Iudicium enim oportet firmari, & ordinem rerum plene inquirere dicere, nec sententiam prius ferre, quam per se totam illam habeat in questione, quod non proponat.

DE SENTENTIIS ET RE IUDICATA

TITVLVS XV

Duae sunt species sententiarum, interlocutoria, & definitiva, & interlocutoria potest revocari ante diffinitivam. h. d.

Videamus nunc de sententiis, & re iudicata. Ed autem sententia nihil aliud, quam controversia proposita a iudice rite facta definitiva. Interlocutoria duae sunt species: aut enim interlocutoria sunt, aut diffinitiva. Interlocutoria est illa, quae non prosequitur, & sine causa fertur super his, quae iudicari, vel emergunt: qualis est cum iudex dandum, vel negandum dilacionem ad examinandos testes, vel exhibenda instrumenta interlocuatur, vel super aliquibus exceptionibus pronunciat: quam nec in scriptis fieri oportet, aut diffinitivam sententiam quaque iudex scriptis pronunciat.

Diffinitiva sententia est, quae condemnando, vel absolvendo finem imponit, nec recipitur de recussione, & in rebus, interuenit, vel Assessor, sed sufficit appellatione. h. d.

Diffinitiva vero sententia est definitio iudicialis, quae condemnando, vel absolvendo principaliter, & in rebus, finem imponit. Diffinitiva est eorum, quae nec condemnacionem, nec absolucionem continent, pro nulla habentur: hanc simul ac ulteriores, retrahendi copia, denegabitur. Non tamen ut sententia retrahatur, vel absolvi verbum necessario continere debet: sed satis erit, quod verbum acquiescentiam continet. Unde rescriptum est, eius diffinitivam, qui sic habentur, & precipere pronunciat, legitime sententia non habere firmitatem.

Sententia debet ferri sedens, & de sergentio recitante. h. d.

Ed Episcopus facere potest, quod alius proferre non potest. h. d.

Vocatis igitur partibus, loco & tempore congruo, iudex ipse sedens & sententiam de scriptis pronunciat.

Ed de manifestis, & q. i. c. tua non est de iudic. d. c. i. c. consultus nos. ext. de appell. & Cetero si notoria ext. de iudic. d. c. i. c. qui appell. & diffinitiv. q. d. & C. i. in. i. d. i.

a Cpen. ext. de fide instr. b Cinter dilectos. ext. de fide instr. c Ex par. ext. d. i. d. Cex literis. d. n. ext. e Cfm. de iurjur. f l. i. c. fi. ext. de iurjur. g Cfr. ext. de iurjur. h d. c. fi. in gl. i. de iurjur. i Cfm. in princ. ext. de iurjur.

a Cde manifestis. i. q. i. c. tua non est de iudic. d. c. i. c. consultus nos. ext. de appell. & Cetero si notoria ext. de iudic. d. c. i. c. qui appell. & diffinitiv. q. d. & C. i. in. i. d. i.

ne profertur: alias si non iudex, sed alius legerit, vel scriptam litigatoribus tantum eiderit, vel stando, non defendendo iudicet, nullius penitus momenti erit, ut ab ea nec appellare necesse. Episcopo tamen, quem tantæ dignitatis apex atollit, in fatis personarum illustrium sententiam per alium recitare permittitur.

Ex pluribus iudicibus sufficit, quod unus recitet sententiam usque plurali numero: sicut in eadem electione, h. d.

Sententia, ac mandantibus per unum tantum sententia recitatur, si plurali numero petendo usus fuerit, penitus habebitur, ac si ab omnibus recitata fuerit, licet aliud in electione fervetur.

Si duo iudices ordinarii sententiam diverfas ferant, tenet sententia lata pro reo, nisi ad torti causa sit favorabilis: si vero delegati, sententia potest ex voluntate deleganti: si vero arbitri, neutra tenet: si vero unus tantum ex pluribus prononciaverit, nulla erit firmior, h. d.

Ex hislo dubitatum fuit, duobus iudicibus diverfas profertentibus sententias, utra sit habenda potior: in qua specie responsum est, quod si ex iurisdictione ordinaria processerint, tenet pro reo, non pro actore lata sententia, nisi agentis causa sit favorabilis: ut puta, libertatis, dotis, matrimonii. Si vero ex delegata, utraque ex delegatis pendebit arbitrio. Quod si ex compromisso, utraque firmitatis robore destituetur. Quod si pluribus iudicibus datus unus tantum ex eis prononciasset proponatur, adeo nulla sententia vires obtinebit, ut nec provocacionis remedium necessarium sit futurum.

Indicare secundum leges, & consuetudinem, debet quilibet iudex, utam summus Pontifex, quo tamen ex causa potest ab illi recedere, h. d.

Sed si ordinarius sit, sive delegatus iudex, in primis illud observare debet, ne contra se iudicet, quod legibus, aut Canonibus prohibitum sit; alioqui ipso iure sententia non subsistet. In causis quoque, quas summi Pontificis e iudicio deciduntur, cum in similibus causis ceteri teneantur iudicare, similiter iuris ordo, & vigor aequitatis subtiliter observandus erit, nisi cum ille aliquid causa necessitatis, & utilitatis dispensative duxerit statutum.

Lata sententia lata contra ius constitutionis sit nulla, sicut tamen est in sententia lata contra ius litigatoris. Et quando dicitur lata contra ius constitutionis, vel contra ius litigatoris, h. d.

Si tamen sententia non contra ius constitutionis expressa, sed a iudice lata fuerit, sed contra ius litigatoris, cum ius quidem teneat, legitimis mediis retractanda erit. Dicuntur autem iudex contra ius constitutionis prononciasse, veluti cum defunctus, & minor quatuordecim annis fuisset, & testamentum iure fecisse prononciatur. Contra ius vero litigatoris, veluti cum minor quatuordecim annis, annum quatuordecimum implevisse, ac per hoc testamentum iure fecisse asseritur.

Qui contra leges, & consuetudinem, corruptus iudicet, summa puniatur, h. d.

Si autem si, quin gravamen partis alterius in iudicio aliquid iniuste fecerit per gratiam, vel per sordes, sive ordinarius, sive delegatus sit, ab executione officii per annum suspendendus erit, & ad estimationem litis parti, quam laeserit, nihilominus condemnabitur, & si suspensione durante divinis sese ingesserit, irregularitatis quoque laqueo innotabitur, a qua non, nisi per summum Pontificem, liberari poterit, aliis quoque legum animadvertionibus coercetur: cum dignum sit, ut qui in multis audeat offendere, poenæ etiam multiplici subdatur.

a. C. pen. in l. 1. §. 6. b. C. si. extr. ord. tit. c. Ca. i. q. 1. §. si. ver. v. §. §. p. 2. §. 6. d. Ca. i. extr. ord. tit. c. G. in causis. extr. tit. c. I. sed. tit. in. 6.

Sententia lata, postquam per decem dies non fuit appellatum, regulariter retrahitur non potest, h. d.

Ita tamen sententia, nisi per appellationem intra terminum lege constitutum suspensa fuerit, amplius revocari non poterit. Cum a enim post decem dierum spacium sententia in auctoritatem rei iudicatis transeat, qui ad provocacionis subsidium intra id temporis spacium non recurrit, ideo appellandi sibi aditum precludit, quia per hoc videtur interpretatione iuris velate sententia obtemperare. Excipiuntur tamen multi casus, in quibus sententia etiam post decem dies rei iudicatis firmitatem sibi vindicare non valent, veluti cum de matrimonio b. est questio, aut servata sententia salus animæ in discrimen adducitur, & alii plures.

Res inter alios alia alia praesudicium regulariter non adfert, h. d.

De eo quoque admonendi sumus, quod citi sententia transeat in rem iudicatam, prater eos, inter quos dicta fuerit, regulariter neminem laedet: si quis tamen a, cum sibi primum de ea re actio, vel defensio competeret, sustinuit sequentem agere, aut passus est eum, a quo causam habuit, experiri, ipse quoque sentiet ex re iudicata praesudicium.

DE EXECUTIONE REI IUDICATAE. TITVLVS XVI.

Sententia lata in reali actione mandatur executioni statim, in personali vero post quatuor menses: qui terminus potest brevior, & prorogari, h. d.

Si igitur sententia lata legitima appellatio non occurrerit, intra statuta tempora executioni mandanda erit. Sed multum intererit, utrum super reali, an vero super personali actione sententia lata fuerit. Primo enim casu, statim: secundo non, nisi post emensa quatuor mensium spacium executioni mandabitur. Licet autem quadrimense tempus in personali actione sit regulariter statutum, ex causa tamen nonnunquam & retardari, & prorogari potest. Sed qui ab initio terminum recipit sponte breviorum, sibi id imputare debet, cum ex voluntate propria iuris beneficium contempsisse videatur. Vnde postea non audeatur appellans nisi forte aduersus eum modus executionis Canonicus excedatur, sive ab ordinario, sive a iudice delegato, sive etiam ab arbitro res iudicata fuerit.

Delegatus a Principe potest propriam sententiam intra annum exequi, h. d.

Sed a si ordinarius ad mandatum iudicis a Principe delegatus noluit, aut quibusdam obstitentibus sententia ab eo lata in suo effectu mancipare nequeat, datus ipse iudex illam executioni mandare poterit, & resistentes Ecclesiasticæ sententia coercere, & non solum usque ad quadrimense tempus, quod ad solvendum debitum a lege conceditur, sed usque ad annum integrum ad exequendam sententiam iurisdictionem exercere poterit.

Iudex deputatus super executione sententia, adnotans exceptionem fraudis, seu nullitatis, non ut super ea prononciet, sed ut negotium ad superiorem, qui iudicaverit, transmittat, h. d.

Quod e si Princeps propriam sententiam per aliquem executioni mandari iubeat, & circa negotium fraudis intervenisse dicatur, executori de toto negotio cognoscendi facultas non erit, sed ad superiorem quaestiones, si qua inciderint, deferri oportebit.

Iudex ordinarius tenetur exequi sententiam delegati a Principe etiam iniustam, h. d.

Cum igitur regulariter contingat, quod executio sententia ordinario demandetur, quaeri poterit, an sit ipsam iniustam esse cognoverit, executioni eam mandare

a. C. quod ad consuetud. §. taliter. extr. ord. tit. b. Ca. later. extr. ord. tit. c. C. pen. extr. ord. tit. d. C. significasti vobis, extr. de off. deleg. c. C. de castro. extr. de sent. & re iud.

debet, an sit et subsistendum potius? in qua specie responsum est, quod cum ordinarius delegatus teneatur obsequi, licet sententiam non esse iustam noverit, exequi nihilominus tenebitur, cum sibi non cognitio, sed executio tantum fuerit demandata, nisi a dato iudice impetrare valeat, ut ab hoc opere ipsum liberet: nec enim debet iudicis delegati mandato violententer resistere, sed & apud eundem instare poterit, ut executionem tandiu differri patiatur, donec principi rei veritas innotescat.

Si Papa scilicet commisit appellationem interpositam a suo delegato dicitur cum iustitia, appellatione remota, iurisdictio, primi delegati est suspensa, quoad executionem, h. d.

Ed quid si cum a sententia lata auctoritate literarum Apostolicarum, in quibus inhibita fuerat appellatio, provocatum fuerit, & litera post appellationem ad alios iudices emanaverint, an ad mandatum posteriorum iudicum executio sententiae a prioribus delegata retardari debeat? & quidem cum Apostolicas alius iudicibus appellationis causam ex certa sententia committit, & appellationem videatur recipere, & simul priorum iudicum reprobare iurisdictionem. Visque eod igitur sententiae suspensio executio, donec appellationis merita plenus discussa fuerint.

Desultorio restitutionis in integrum differri executionem. b. d. Antur & casus alii, in quibus licet sententia in rem transierit iudicatum, differenda nihilominus erit executio: ut puta, si non preterlatis causae in integrum restitutio b peita fuerit, & alii plures.

DE APPELLATIONIBUS. TITVLVS XVII.

Quid sit appellatio, & quare inventa, h. d.

Appellandi usus praecipue iudicantium iniquitatem corrigit, & imperitiam detegit. Est autem appellatio iurisdictionis prioris iudicis per superioris invocationem legitime facta suspensio: vel, appellatio est provocatio ad maiorem iudicem ratione gravaminis illati, vel inferendi.

Appellatio alia extrajudicialis, alia iudicialis. Et de iure Canonico etiam extra iudicium appellatur, quia appellatio provocatio dicitur, h. d.

Appellationum duae sunt species. Aut enim extra iudicium appellatur, aut in iudicio. Extra iudicium appellatur, cum quis ante litem ingressum e ab aliquo gravamine appellat, ut puta a ab electionibus, postulationibus, provisionibus, & quibuslibet extrajudicialibus actibus, ex quibus se gravatum putet. Licet enim seculares leges e non, nisi in casibus, ante sententiam appellationem admittant: sacri tamen Canones etiam extra iudicium passim appellare permittunt: nec solent huiusmodi dicitur proprie appellationes, sed provocaciones. f

Appellatio iudicialis dividitur in duas species, h. d.

Reversus in iudicio appellatur, aut ante diffinitivam sententiam, aut postea. Antea appellatur, ut cum ab interlocutoria, vel alio gravamine provocatur. Postea, ut cum ab ipsa diffinitiva sententia appellatur.

Appellari ab interlocutoria, debet in scriptis appellare, & intra triginta dies a postula petere, & exhibere contentum causam appellationis alia causa consuetudine deserta, h. d.

Motus autem interese, ab interlocutoria quis provocet, vel alio gravamine, an a diffinitiva: nam g primo casu, & causam appellationis in scriptis assignare, & a iudice infra triginta dies instanter petere debet literas dimissorias, & eidem intra dictum temporis spa-

cium debent ab eodem iudice exhiberi, contentum appellationis causam, & cur appellatio non sit admissa, vel si appellationi forsitan ex superioris reverentia debeat tum. Alioqui a si eos intra idem tempus appellatio petere pretermittat, appellationi fux remissionis, multoties, etiam si vadat, aut mittat ad appellationem huiusmodi prosequendam.

Pont tres casus, in quibus o non petere. Appellatio non dicitur, h. d.

Idem iuris e est, si iudex, a quo appellatur, remanere iurisdictionem ad recipiendos Apostolicos assignaverit, & appellans in assignato sibi termino non compareat, nisi eos sibi tradi petat: idem & si iudex appellanti respondens intra iuris terminum se daturum, nec intra dictum spacium congruo loco & tempore instanter & constantitens uno contextu petierit, vel sibi oblatos appellacione capere recusaverit.

Taciti & expressi eadem est virtus, h. d.

Quod si iudex e in termino per cum petitis appellationem non dederit, aut si dum petentem, vel post iuris terminum, vel nullo certo termino petitis, ad instanturum affererit, post ea per appellatorem, cogentibus & tempore, sepius & instant, unico etiam contextu quibus eos exhibere non curaverit, petende prosequatur appellacionem prosequi appellans poterit, ac si expressis fuissent Apostolici denegati. Alia quoque operantur, prout ex tenore tam Innocentianis e, quam aliorum constitutionum luculenter apparet.

In appellatione a diffinitiva non est necesse causam scriptis, h. d.

In appellationibus autem e a sententia diffinitiva interponendis nec causam reddere tenetur appellans, nec etiam supra dicta diligens observatio per contra dicitur cum vendicat.

In appellatione ab interlocutoria debet causam allegari, quae scilicet vera, reparatur legitima, h. d.

Cum autem ex probabilibus causis ab interlocutoria quae si probata fuisset, deberet legitime recipi, de quo supra ea superior cognosceret: nec enim iustitia appellacione ea probare, quod ex causa huiusmodi appellacione non doceat esse veram, nisi hoc se ostenderit probatum non fuisset admittitur.

Qui minus rationaliter appellat, contentum non scriptis ad inferiorem iudicem remittitur, nec postea quae ab eo prosequi, quam expressis, h. d.

Quod si iudex minus probabiliter appellacionem esse commiserit, appellatorem ad inferiorem iudicem remittit, & in expensis alteri parti condemnandus, aliter ipse procedat, nec licebit appellanti aliam iudicem petere, quam quas in appellatione sua nominavit appellacione fecit.

Si dicitur ex iniusta causa appellacionem, iudex ad quem remittitur non petet, nisi prius recepta appellacione, ut probabit, nec potest cogere de causis variare, h. d.

Quod si obicitur h, non ex legitima causa ante diffinitivam appellacionem interpositam, & propterea non admittendam esse, nisi prius appellacione recepta, velut emissa ex causa probabilis, iudex superius appellacione re incipiat, ne procedatur, inferiori pro oblatione appellacione cessante causa cessat effectus, h. d.

Ed & si iudex sano ulius consilio, & ab eius contentione ne destituerit, quod comminandi, vel interdicendi in gravamen partis promittit, non obstante, quod huiusmodi comminatione, vel interdiccione per-

a C. quando ext. de off. del. b C. suscitata. ext. de integ. restit. c. Con. cum sit. h. si veris. ext. cod. d. Conventum. cod. tit. in 6. e. Con. super eo. Clem. scilicet. ext. cod. f. d. sup. cum sit. ext. cod. g. C. cod. tit. in 6.

etiam fuerit, ne processu negotii frivolis occasionibus. re- ardeat, in causis cognitione liberè procedere poterit.

Iudex a quo compellere non potest appellatorem à gravamine i- psum veritatem probare, licet citare possit ad ipsius revocationem iudicandam, que facta in causa procedere poterit, eius contumacia non obstant, ac si iniquam appellasset. h. d.

Ed a videamus, an ius dicenti obtemperare teneatis, si quo propter gravamen, quod tibi illatum a iudice, ap- pellaveris, si tibi is ad docendum de gravamine, & si de ipso liquerit, ad eundem revocationem audiendam ter- minum præfixerit: & sane cum id ipsum à iudice perpi- endum sit, nec coram eo de gravamine docere, nec ter- minum tanquam coram iudice (cum per appellatorem e- jus suspensa sit iurisdictio) comparere teneberis. Quod si tantum, ut revocationem audias, te vocandum duxerit, licet non compareas, ipse tamen in termino grava- men revocaverit, perinde in causa procedere poterit, ac si appellatio nunquam fuisset interposita.

Inter appellatorem ab interlocutoria possidere, & facere, ut prius iudex cognoscas: sed appellatio iustificanda expensis, quas si fecit in appellatorem. h. d.

C veluti in potestate iudicis gravamen revocandi po- tatem est, non obstante appellatione causam resime- re: sic contra, si is, qui vocem appellationis emisit, & cus- tidie adhuc nemini est demandata cognitio, petierit, tum ad iudicem, à quo provocavit, rursus causa remittatur, id est iudicis partis contradictione minime obstante indul- gendum erit. Sed nocita, ut in legitimis expensis ad- versario, quas cum propter hoc fecisse consiterit, conde- mnatur.

Quam pluribus casus, in quibus appellatio non est des- tinata, h. d.

Non omnis ergo appellatio indistinctè recipienda erit: nam sive adeo sit vaga, & generalis, ut incerti- tudinem afferat, sive quod omnino medio sit interposita, à parte opponatur, causa non devolvetur. Idem juris est, si super notorio crimine, vel de quo quis in iure confessus fuit, provocetur: nec enim ad defensionem ini- quitatis, sed ad præsidium innocentie est appellatiois remedium institutum.

Regulares non appellant à correctione sui prelati. Nec à iudice Romano sed à Apostolica non subdito appellatur ad Papam. Et qui non legitime appellatorem ponitur. h. d.

Et licet nec regulares, cum pro aliquo excessu corri- pendi fuerint, contra regularem prelati sui, vel capitu- li disciplinam appellabunt, sed quod sibi pro salute in- iungitur, humiliter suscipiunt: sed nec tunc appellatiois deferendum erit, cum à seculari iudice, qui temporali sedis Apostolicæ iurisdictio non subicitur, ad Aposto- licum appellatum fuerit: & aliis quibusdam casibus. Alio- qui is, qui legitime appellatiois etiam de minima causa interposita non detulit, Canonice poenis coercen- dus erit.

Appellans ab ordinario potest coram eodem super alia causa venire. h. d.

Licet autem provocacione Canonice à partibus inter- lecta iudicis, à quo appellatum fuit, officium in illa quidem causa penitus conqueat, si tamen is, qui ab ordinario appellavit, super alia causa coram eodem con- tentionatur, præsertim pro gravi & manifesto crimine ap- pellationis obtentu, quo minus Canonice censura punia- tur, effugere non potest.

Innovata per iudicem post diffinitivam sententiam, à qua ap- pellationem fuit, retransmittitur iudicem Apostolicum, etiam si ante appellatorem fuerit innovata. h. d.

Interposita ergo à diffinitiva sententia appellatione, non solum post eam innovata debent per iudicem

a C. si iudice. co. tit. in 6. b C. in interposita. s. ille. ext. cod. tit. c C. si quis. s. si. ext. co. tit. d Can. ad hoc. ext. co. & c. præterea. el. primo. co. tit. c C. non solum. co. tit. in 6.

appellationis penitus & ante omnia revocari: (exceptis tamen casibus, in quibus iura post sententiam prohibent appellare) sed etiam ea omnia, que medio tempore inter sententiam, & appellationem contigerint innovari, perinde ac si post appellationem innovata fuissent.

Atentata post appellationem diffinitivam non revocatur, nisi prius de veritate consiterit, vel nisi post inhibitionem debito modo factam attentata fuerint. h. d.

Illa a vero, que post appellationem interpositam an- te diffinitivam sententiam innovantur, donec appella- tionis causam veram esse consiterit, revocari non debent, nisi iudex appellationis, postquam sibi consiterit, per ap- pellationem emissam ex causa probabili fore ad se nego- tium devolutum, inhibeat Canonice iudici, à quo appel- latum fuit, ne procedat: tunc enim, quicquid post inhi- bitionem huiusmodi fuerit innovatum, est per appella- tionis iudicem ante omnia in statum pristinum reducen- dum, licet eadem causam non esse veram contingat.

Non refert, quid ex aquo appellentibus fiat, & facta plus operan- tur, quam verba. h. d.

Appellasse autem dicitur non solum is, qui vocem ap- pellationis emisit, sed etiam qui aliquo indubitato facto provocandi propositum declaraverit. Vnde referuntur b. e. l. cum, in quem post iter ad sedem Apostoli- cam antepetum excommunicationis sententia ab ordina- rio promulgata fuerit, excommunicationis vinculo non teneri, quasi appellatione pendente lata fuerit: cum plus sit factum, quam verbo provocare. Idem & in eo respon- sum est a, qui licet ex simplicitate forte verbum appella- tionis non expresserit, se tamen & Ecclesiam suam, cum molesteretur, Romani Pontificis protectioni subje- cit.

Iustus metus excessus adeo, quod non appellari habetur pro appellante, si fuerit protestatus, & casus appellatiois expresserit, h. d.

Is quoque a, quem quod minus appellaret, iustus metus impedit, ad appellationis beneficium convolvat, reputabitur, dum modo infra tempus, quo licet provocatur coram iudice, à quo appellasse velle, vel si ipsius copiam habere nequiverit, coram probatis viris contesta- tionem super hoc proposita causas appellatiois expresse- rit.

Sufficit appellare coram maiori parte iudicium. Et omnium alte- rum intromissio parti appellata est facienda. h. d.

Quod a si à pluribus iudicibus appellandum fuerit, quia non semper facile eorum presentia simul haberi possit, coram maiori parte ipsorum appellare, & Apo- stolos separatim petere licebit, valebitque hæc appella- tio perinde, atque si coram omnibus interposita fuisset: omnium tamen subsecutorum appellato ignorantia inti- matio legitime facienda erit.

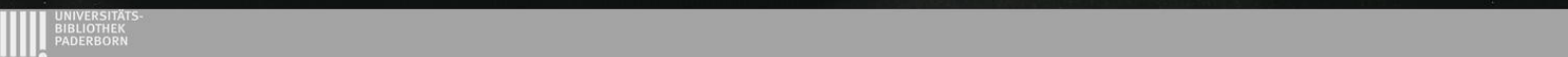
Si unus ex pluribus appellet, & obtineat in causa appellatiois, prodest victoria consensibus, si sit idem negotium, & causa. h. d.

Idem ex contrario si, si plures sententia condemnati fuerint, & unus solus ad appellatiois beneficium con- volaverit, istius victoria ceteris quoque suffragabitur, si communi iure juventur, idemque negotium & eadem causa defensionis existat.

Si per rescriptum committantur plures articuli conexi, & in uno revocatur appellatio, intelligitur remota etiam in aliis. h. d.

Iam dubitari poterit, si ex pluribus articulis unis & precibus comprehensis in uno tantum contingat ap- pellationem veteri, utram appellatio tenet, si super alia provocatum fuerit: & cum delegatis hæc sit intentio,

a D. c. non solum. s. illa. co. tit. in 6. b C. de illi. s. illi. el. secun- do. ext. cod. tit. c C. ad audientiam. ext. cod. tit. d C. si. ext. cod. c. Clem. 1. cod. tit. f Cap. pon. ext. cod. tit. g C. si. ext. de regulis. ext. cod. tit.

urde omnibus articulis, qui in precibus ponuntur, iustitia situm confectur effectum, in omnibus appellatio interdicta intelligitur. Vnde nihil trerit, utrum appellatio inhibeat in primo, an in secundo: in medio, an in fine. Sed hoc ita intelligi oportet, si capitula connexa fuerint: ceterum a quoties clausula, per quam appellacionis remedium tollitur, in medio literarum ponitur, si sunt plura negotia se minime contingentia, tantum permixta complectitur, nisi forte & in fine literarum praedicta clausula iteretur.

Appellari potest, si locus non totus partibus assignatur, vel sententia continet manifestam iniquitatem, etiamsi sit rescriptum appellacione remota. h. d.

Interdu[m] etiam non obstante prohibitione appellari poterit, ut decretum est in *b. eo. qui per delegatos iudices in iudicium ad locum non tutum vocatus fuerit*: nisi enim locum idoneum iudices assignent, non erit propterea appellacionis remedium interclusum, quod appellacione remota procedi debere mandatum fuerit. Idem etiam obtinet, cum sententia fertur iniqua: licet enim causa appellacione remota commissa fuerit, sententia tamen fieri non debet, si iniquitatem continet manifestam.

Appellatio, & ex causa biennio, appellatio est deferta. h. d.

Lud tam iudiciali appellacioni, quam et, qui extra iudicium interponitur, commune est, quod e huiusmodi appellacionibus annus, & ex iusta causa biennium a die appellacionis interpositae indulgetur: quo temporis spacio & prosequi, & finire appellacionis causam compellendi erunt: alioqui si per negligentiam appellantis hoc temporis spacium fluxerit, adeo causa deferta censetur, ut etiam si appellans ipse cum appellato, aut appellatus etiam perse, & principaliter prosequatur, non propterea minus in rem iudicatam censetur transisse sententia a qua fuerit appellatum.

Tempti casus, quibus tempus ad prosequendum non currit. h. d.

Quandiu a tamen per compromissum, vel alia de partium expresso consensu differitur prosecutio, tempus ad prosequendam appellacionem ab homine, vel a iure praesertim minime currit appellanti, nisi forte iudex ex dilacione periculum imminere videns, in illa procedi praecipere.

Tempus datum a iure ad prosequendam appellacionem, potest brevius per iudicem ex causa. h. d.

Et licet anni, vel biennii spacium appellacionibus indulgetur, poterit tamen iudex a quo, secundum locorum distantiam, personarumque & negotii qualitatem brevius tempus moderari, intra quod si is, qui appellavit, causam appellacionis non fuerit prosecutus, tenebit sententia. Cogit ergo iudex partes appellacione non admittit, ut vel appellacionem interpositam prosequantur, vel eorum eo iuris parent acquiritur.

Quando periculum est in mora, debet iudex brevius terminum prosequenda appellacionis. h. d.

Superior e quoque iudex si ex dilacione viderit imminere periculum, potest & debet neutro appellacionem prosequente, ut periculum evitetur, occurrere: puta si in sententia lata super confirmatione alicujus electi provocatum fuerit, & utraque pars velit etiam ad annum appellacionis prosecutionem differre, potest utique imo debet is, ad quem appellatum fuit, providere terminum moderari ne diu gregi dominico cura pastoris desit.

Interdum ad prosequendam appellacionem datur plus, quam biennium. h. d.

a C. inquisitioni tua. ext. cod. si. b Ca. ex part. tua et primo. ext. cod. si. c Ca. cum si Romana. ext. eo. si. can. & qui. 2. quaest. 6. * Clem. pen. de appellat. d Clem. quamdiu. cod. si. e Can. cura si Romana. ext. cod. si. f Cad. hac. el. 3. ext. cod. g Coblata. b. Superior. ext. cod.

Accidit tamen aliquando, ut non per annum, vel biennium, sed etiam ulterius causam appellacionis prosequi concedatur, ut puta si quem per compositionem a prosecutionem omnifide constituit, vel cum iudice ex proprio officio super causa electionis eorum iudice tractare cognoscere conceditur.

Par. potest sibi terminum prosequenda appellacionis non prorogare. h. d.

Pars quoque interdum sibi prosequenda appellacionis terminum praefigit. Sed cum hoc gratis licet extra expediendam indulgum fuerit, iuris terminum a parte praevenerit, non prorogari poterit, sicut nec in sua causa tertio provocari licebit.

Confirmatio in forma communi non prosequenda appellacione laudum in validum roborat, nisi prosequi impedit, sed non pro re ab aliquo patris passiva, facta ut quae non possit committi, mandato sedis Apostolica. h. d.

Postremo sciendum est, quod si sententiam appellacione suspensam, antequam ipsa appellacionis causa commissa fuerit, vel laudum contra iura, vel commissum formam laudum Apostolice rescripto in forma communi confirmari obtinuit fuerit, nulla confirmatio appellacionis praedictam afferre, nec invalidum laudum nullo firmitatis robore maneat. Nam etiam sine laudum sententiam litigiosae rei confirmationem ab Apostolica sede quis impetraverit, non propterea mandatum de re teritur iudex cognoscere, & cum sine debito iudicio, quamquam sit rem pacifice quis possideret, cum iudice confirmationem obtinuit, non erit licitum iudice actione postmodum exorta abque mandato sedis Apostolicae decernere: nisi certum sit, quod per falli iudicium fuerit elicit.

DE RESTITUTIONE IN INTEGRUM. TITVLVS XVIII.

Minor & Ecclesia restituuntur adversus hominem, extra a sede Apostolica lata. h. d.

Ad hoc autem illi, qui appellacionem remota delictum sunt, auxilio restitutionis in integrum succurritur, sed nec omnino impeditur, nec ab omnibus. Minor igitur & Ecclesia, si in probatione sententiae graviter laesos conproverant & appellacione temporariam fuissent, restitutionem in integrum impetrare poterunt. Quod quidem adeo obicit, ut etiam ab Apostolice & sententia lata fuerit, non propterea impeditur in integrum restitutionis petitio impediatur. Nec enim negatur a Romanae sedis sententiam in iudicio commutari, cum aut iureperum aliquid fuerit, aut quod pro consideratione statutum, & temporum, sed gratiam necessitatum aliquid ordinavit.

Restitutio Ecclesia adversus quosdam laicos, extra a sede Apostolica lata. h. d.

Ed si non sententia, sed vel contractus, vel iudicium, vel probacionis omisionem, vel temporis lapsu & Ecclesia laesa fuerit, restitutio iudicialiter impeditur solum contra privatos homines, sed etiam ad restitutionem Ecclesiam.

Beneficium restitutionis in integrum non indiget probatione, quatuor annis, si non sub sit aliqua ranciditas, nisi in laudum spacio prorogetur. h. d.

Ed si live sententia, live contractus, vel alio modo laesam pretendat Ecclesia, & propterea se ad beneficium restitutionis in integrum admitti possit, de quatuor annis spacium a die lesionis lapsum fuerit, amplius postulanda non erit, nisi praevocationis, vel manifestae

a Cap. ex ratione. ext. eo. b Ca. ex laici. & de. ext. cod. c Can. cum ex laici. ext. d Ca. cum ex laici. h. d. m. ext. pro. tim. e Can. ext. cod. f Can. 2. ext. m. l. g Clem. m. l. h Ca. m. d. m. ext. ext. cod. si. i Can. m. d. m. l. h.

fructus probetur super hoc intervenisse commentum, aut alia causa subit, quæ judicem ad hoc beneficium concedendum movere debeat. Et si tempore laesa assertio, non fiet restitutio, nisi ad tantum temporis, in quantum se laesam esse legitime probaverit.

Restitutio in integrum sine retractione non conceditur amplius, etiam in alio iudicio, nisi datus cogitatus hic contentio. h. d.

Quænegata fuerit, præterquam ad appellationem omnimodam, non erit eidem amplius concedenda, nisi novis defensionibus ad huiusmodi beneficium admittenda fuerit.

Terminis, qui et quando possunt de restitutione in integrum cognoscere. h. d.

Huiusmodi et verò restitutionum causæ solum committuntur iudicibus ordinariis administrationem habentibus, vel delegatis ab eis tractari poterunt, & terminari: si hoc ipsi delegatis specialiter demandatum fuerit.

a Canon. de rest. b C. de rest. c C. pen. ext. d. d.

cit, five commissio eis negotio, huiusmodi quæstionem incidere contingat. Delegati verò ab Ordinariis, qui administrationem non habent, sed tantummodo iudicandi facultatem, five arbitri, de his causis cognoscere nequeunt, nisi coram eis incidenter motus fuerint.

Per querelam & supplicationem retractatur sententia. Et sub qua forma supplicatio porrigatur. h. d.

Per supplicationem a quoque Principi portectam, aut per querelam appellationis remedio destitutus subveniri solet. Erit autem supplicatio intra decem dies post sententiam offerenda: quo subsecuto sententia non aliter executioni mandabitur, quam si victrix pars idoneam seditationem præbuerit, tantum restituendi cum legitimis augmentis, quantum fuerit in condemnatione, si legitima retractatione sententia resolvatur. Et nisi sub hac forma supplicatio porrigatur, executio sententiae sine seditatione procedet, retractationis iure illi servando, qui se gravatum putaverit, ut intra biennium supplicare valeat.

a Gl. in vers. supplicavit. c. an l. ter. an. v. et. d.

FINIS LIBRI TERTII.

INSTITUTIONUM JURIS CANONICI. LIBER QUARTUS.

DE ACCUSATIONIBUS, DENUNCIATIONIBUS, ET INQUISITIONIBUS.

TITULUS PRIMUS.

Criminalia Iudicia non habent aliquid simile cum Civilibus. Et instituantur per Accusationem, Denunciationem, & Inquisitionem. Et accusationem inscriptio, denunciationem charitativa monitio precedere debet. hoc dicit.

CRIMINALIA Iudicia nihil ferme simile habent cum ceteris Iudiciis, de quibus proxime locuti sumus: magneque diversitas eorum est, & in institutis, & in exercendis. Instituantur autem aut per Accusationem, aut per Denunciationem, aut per Inquisitionem. Per Accusationem, cum solenni precedente inscriptione a per Accusatorem Rei crimen ad Iudicem detetur. Per Denunciationem, ut cum nulla precedat inscriptione, sed tantam charitativa monitione ad Iudicem notitiam crimen deducitur. Ideo autem, cum in modum Accusationis crimen objicitur, est inscriptio ne-

cessaria, non cum in modum Denunciationis: quoniam ad depositionem instituitur accusatio, sed ad correctionem est denunciatio facienda.

Accusator non probatus obiectum crimen, tenetur ad poenam talionis, nisi suam innocentiam purgaverit: & interim dum purgat, est suspendendus. h. d.

Accusator igitur, si legitimis destitutus sit probationibus, eam poenam a debet incurere, quam si probasset, reus sustinere debebat. Denuncians verò licet ad talionem non teneatur, si tamen b in probatione deficiat, donec suam purgaverit innocentiam, & ab officio & beneficio suspendendus erit: ut ceteri simili poena perterriti ad aliorum infamiam facile non profiliant.

a Canon. qui crimen. 2. quæst. 1. & c. super hi. in prime. ext. d.

a Canon. qui non probare. 2. quæst. 3. & can. qui crimen. 2. quæst. 1. b C. ext. de culum.

135
Tunc, quando procedendum sit per inquisitionem. h. d.
P^{er} inquisitionem criminali iudicium infuitur, cum procedente diffamacione, ac quasi denunciacione fama, de crimine iudex inquirat. Constitutum est enim, ne criminum factis nimis sit obiectio: ut sicut ad accusationem legitima procedere debet inscriptio, & denunciationem charitativa monitio: ita & inquisitionem clamorosa infuitatio e procedere debeat.
Confessus crimina coram inquisitore, non poterit confessionem suam eo preterito reuocare, quod non praecesserit fama inquisitionem. h. d.
Siquis d tam, postquam coram eo, qui contra ipsum super certis criminibus inquisitor deputatus fuerat, eadem crimina confessus fuerit, frustra postmodum eo preterito confessionem suam impugnare contendet, quod super eisdem criminibus non fuerit antea diffamatus.
Si iudex processerit non exceptiue inquisito de non diffamacione, processus reuertit. h. d.
Idem etiam erit, si is, cui contra te commissis super certis criminibus fuerit inquisito, te presente, ne quocumque super hoc excipiente, infamiae inquisitione omiffa ad veritatem eorumdem criminum inquirenda processerit. Nec enim processum huiusmodi, eo quod non fuit de infamia primitus inquisitum, ulterius impugnare poteris.

Si crimen opponatur excipiendo non est necessaria inscriptio. h. d.
Accidit autem interdum, ut alicui nec accusando, nec denunciando, nec inquirendo, sed excipiendo crimen opponatur, utpote si cum quid obicitur, ut quis ab accusatione, vel testificacione repellatur: quo casu non erit inscriptio necessaria.
Non est necessaria inscriptio, si crimen obicitur, ut qui ab officio vel beneficio a ffamacione excludatur: sed excipiendo crimen opponatur, deficiens in probatione punatur poena extraordinaria. h. d.
Sed & an, si propterea crimen opponatur, ut quis a promotione officii, vel beneficii a ffamacione excludatur, necessaria tunc sit inscriptio? Et proditum est, siante confirmatione obicitur, non cogi quinquam inscribere: quia crimen hoc modo probatum promovendum quidem impedit, non tamen iam promotum deiecit. Post confirmationem vero, cum scilicet ordinandus fuerit alicui, ut etiam consecrandus, quia & ab obinendo repellit, & ab obtento deiecit, ad extraordinariam poenam secundum arbitrium iudicis ultra vinculum inscriptionis, si defecerit in probando, est excipiens astringendus.

DE DVPLICI PVRGACIONE
TITVLVS II.
Quid sit purgatio & quodplex. Et quid vulgare purgatio est penitus improbat. h. d.
Contingit etiam interdum, ut licet adversus criminofum nec accusator constiterit, neque testibus, aut propria fit confessione convictus, ita tamen alicujus criminis, vel maculae publica laborat infamia, quod super mani fta fere nota eidem purgatio fit indicenda. Est autem purgatio, demonstratio innocenciae super obiecto crimine. Purgacionis duae sunt species, b, vulgaris scilicet, & Canonica. Vulgaris purgatio est, quam vulgus vel inventit, vel sequitur: ut, cum aqua frigidae, vel candentis ferri, vel singularis certaminis quis subit iudicium: que cum Deus in ea tentari videatur, merito iusta est facris Canonibus exulare;

licet enim quosdam singulari certamine animis deum probat historia, nunquam tamen ut ipso pro lege munita divina sanxit auctoritas.

Qua sit Canonica purgatio. Et quid sit deus purgationis h. d.
Canonica purgatio dicitur, quae dicitur Canonica comprobata: ut cum a deo canonice confirmatum se non esse tale crimine, vel maculae impunitum de certis compurgatorum manus eundem a criminum munitio verum credere illum iustis, ipsa quoque purgatione iustitiae & opinionis, ut veritatis fit, eos amoveri, etiam obtentu pecuniae non dejerat: necesse enim obicitur quem purgare intendunt, vitam & mores non habent. Defectu in purgatione debetur pro arctato. h. d.
Videtur b vero in Canonica purgatione debentur, penite puniendi sunt, quae si de crimine a quo diffamati fuerint, legitime eorundem, vel veritatis fuissent: nisi tamen alius iudicatis equitate denuciavit duxerit. Plane super notorio & nulla extra, ratiore purgatio, sed tantum condemnationis poenam pro tentione: cum patenti scilicet evidentia, neque ipsa de elamore indiget.
Criminosus quantum solum Deum ledunt, quantum cum hominibus.
Criminum autem quadam divinis modis solentem continent: quadam vero & hominum animos irrogant. Quae Deum principalem ledunt, ut peccata habentur, simonia, haeresis, schisma, apostasia, perjurium, maledictio, sacrilegium, homicidium, hominibus vero infamiam infertur, homicidium, sodomia, fornicatio, furto, usura, falsum, iniuria, de quibus dicitur, sed tamen breviter videamus.

a Cap. quosdam extra de purg. can. c. de non munitis.
b Item textus gl. c. i. non solent purgari extra de purg. can.
c Cap. extra de iur. d. gl. in fine.
d Gl. in fine.
e Gl. in fine.
f Gl. in fine.
g d. de iur.
h gl. in fine.
i gl. in fine.

136
Qua sit Canonica purgatio. Et quid sit deus purgationis h. d.
Canonica purgatio dicitur, quae dicitur Canonica comprobata: ut cum a deo canonice confirmatum se non esse tale crimine, vel maculae impunitum de certis compurgatorum manus eundem a criminum munitio verum credere illum iustis, ipsa quoque purgatione iustitiae & opinionis, ut veritatis fit, eos amoveri, etiam obtentu pecuniae non dejerat: necesse enim obicitur quem purgare intendunt, vitam & mores non habent. Defectu in purgatione debetur pro arctato. h. d.
Videtur b vero in Canonica purgatione debentur, penite puniendi sunt, quae si de crimine a quo diffamati fuerint, legitime eorundem, vel veritatis fuissent: nisi tamen alius iudicatis equitate denuciavit duxerit. Plane super notorio & nulla extra, ratiore purgatio, sed tantum condemnationis poenam pro tentione: cum patenti scilicet evidentia, neque ipsa de elamore indiget.
Criminosus quantum solum Deum ledunt, quantum cum hominibus.
Criminum autem quadam divinis modis solentem continent: quadam vero & hominum animos irrogant. Quae Deum principalem ledunt, ut peccata habentur, simonia, haeresis, schisma, apostasia, perjurium, maledictio, sacrilegium, homicidium, hominibus vero infamiam infertur, homicidium, sodomia, fornicatio, furto, usura, falsum, iniuria, de quibus dicitur, sed tamen breviter videamus.

DE SIMONIA
TITVLVS III.

Quid sit Simonia & unde dicitur. h. d.
Simonia d nihil aliud est, quam habitus, voluntas, five cupiditas emendi, vel vendendi spiritualium, vel spiritualibus annexae. Val simonia est inordinata vel spiritualibus annexae, cum aliope componi deffamatio. Appellata est autem a Simone mago qui primus huius detestandi sceleris auctor fuit.
Simonia aut est simplex contentio, ac raris. Et non subditur in realem contentio, & raris munitis. h. d.

Simonia duplex est specics. Nam aut est conventionalis, aut mentalis. Conventionalis est, cum aliquid datum est, vel de danda in posterum, vel de recesso, & conventio. Mentalis est, cum alicuiusdem interesset factum s, sed sola pura danda, ac mentis mens & intentio contraria: & propter hoc congruenti vocabulo mentalis appellatur.

Contrahitur f autem Simonia, non modo a pro danda & recipienda tacite vel expresse conuenientia, verum etiam cum datus a lingua, vel obsequio munitis munus exigit. Cum enim spiritualia tractentur, minus ab omni munere exocere debet, sed solum precorari intelligitur, cum pro divinis rebus non solum precorari nullam, sed nec humanum obsequium, aut gratiam

a Cap. quosdam extra de purg. can. c. de non munitis.
b Item textus gl. c. i. non solent purgari extra de purg. can.
c Cap. extra de iur. d. gl. in fine.
d Gl. in fine.
e Gl. in fine.
f Gl. in fine.
g d. de iur.
h gl. in fine.
i gl. in fine.

quam requirit. Et sicut pro manus impositione non debet Episcopus, ita nec minister, nec notarius, in ordinatione, pro voce vel calamo, pecuniam recipere. Pecuniam vero hoc loco accipimus, quicquid homines habent: hoc enim nomine idem omnia continentur, quia antiqui, quicquid ferme habebant, in pecoriis habebant. Contrahitur ergo simonia, cum quis facta quodammodo in commercium deducit.

Paraphras. capta, ex quibus committitur simonia. h. d.
Ed & tunc quoque simonia committi dicitur, cum quid pro personis Ecclesiasticis deducendis in sedem, vel sacerdotibus instituendis, aut sepeliendis moras, seu pro rubentibus benedictionibus, accipitur. Is quoque, qui pro electione praemia largitur, quia per electionem pervenit ad consecrationem, perinde simoniacus habebitur, ac si pro consecratione munera dedisset.

Simoniaco dicitur quis electus, etiam si quid ignorante eo datum fuerit, vel promissum. h. d.

Ne distinguemus, sciente, an ignorante eo, qui promissionis, vel dationis alicujus interventu postmodum electus fuit, promissam quid, vel datum fuerit: quoniam enim electus tempore dationis, vel promissionis conficius non fuerit, non propterea minus electio rei probanda erit.

Episcopus non potest dispensare cum electo simoniaco, licet ignorans sed bene super assertionem beneficii simpliciter praevia tamen reservatione. h. d.

Ed videmus, an post receptam electionem cum eo super prelatione, ad quam quis sic electus fuerit, post Episcopus dispensare: & constitutum est, non posse, quoniam si circa eum, qui per simoniacam pravitatem simplex beneficium recipit, post liberam resignationem Episcopi dispensatio toleretur.

Datum in dispensatione eligendi, vel illo etiam reclamante, non facit illegitimum simoniacam. h. d.

Plancti confitent eos, qui quid dederint, vel promiserint, quod per fraudem in dispensatione eligendi dolo malo id fecerint, aut electo ipso non modo ignorante, sed etiam reclamante, nec aliquando ratum habente, se cura electio minime reprobanda erit: alioquin contra preter, quod factum infidus inimico paratis innocenti damnosum existeret, & vir malus de fraude sua commoda reportaret.

Simoniaco ordinatus cum suo ordinato & Clerico mediatore est deponendus, licet non mediatore excommunicato. h. d.

Cveluti variis modis simoniaca, laesus committitur, sic etiam variis penis simoniacos perculli, admonendi sumus. Nam si quis, ut ordinetur, pecuniam Episcopo obulerit, & qui turpissimum luctu commodo Sancti Spiritus gratiam vendiderit, amissionis proprii gradus periculo subjaceat: & qui ordinatus est, a dignitate, quam pecuniis acquirivit, erit prorsus alienus. Si quis vero, si tam turpibus & nefandis datis, vel acceptis mediator existerit, siquidem Clericus, erit a proprio gradu deiciendus: si vero Laicus, anathematizandus erit.

Ordinatus a simoniaco non simoniaco, & simoniaco non simoniaco ordinatus conferens, non sunt deponendi. h. d.

Hec tamen de illis intelligere nos oportet, quos nec ignorantia, nec attractionis exculat violentia, sed simoniaci simoniaco ordinati, vel ordinatores exsunt. Ceterum si quis a simoniaco quidem, non tamen a simoniaco ordinem suscepit, aut simoniaco non simoniaco

a. Can. 1. de ord. tit. b. Cap. non factu. & cap. seq. extr. ord. tit. c. Cap. non factu. extr. ord. tit. d. Cap. pen. extr. de elect. e. Cap. non factu. extr. ord. tit. f. Can. qu. 1. g. 1. g. Can. quando Episcopus. h. quod si aliter. 24. distina. h. Can. si quis Episcopus. 1. g. 1.

cus ordinem contulerit, misericorditer in Ecclesia suscipiendi erunt: hos enim facit simoniacos, non reatus criminis, sed ordinatio, vel susceptio simoniaci.

Beneficium consecutus simoniaco per accusationem convectus privatur beneficio, & deponitur: per inquisitionem vero privatur quidem beneficio, sed post penitentiam ad suum ordinem permissum amittitur. h. d.

Quod si finem ordinem quis, sed beneficium Ecclesiasticum data pecunia consecutus fuerit, multum interest, per accusationem, an per inquisitionem quis convictus fuerit. Primo enim casu non solum Ecclesia privandus, verum etiam honore sacerdotii Presbyter spoliandus erit: posteriore vero, postquam ab Ecclesia, quam sibi per pecuniam comparaverat, amotus fuerit, & injunctam penitentiam egerit, in susceptis ordinibus ministrare permittendus erit.

Cum parvulus, qui cupiditate parentum Ecclesiasticus sunt consecutus, post liberam resignationem potest dispensari. h. d.

Quoniam b qui parvuli parentum cupiditate Ecclesiasticus sunt consecuti, ob parentum factum non modo a sacris ordinibus non sunt removendi: verum etiam postquam eas omnino dimiserint, si Canonice in eisdem vivere voluerint, pro magna misericordia suscipi poterunt.

Idem iure est de accessorio, quod de principali. h. d.

Ne obijciat quis, non consecrationem emisse se, sed quae ex consecratione proveniant. Nam sicut anima sine corpore corporaliter vivere non potest, sic corporalis Ecclesia, vel dignitas, & ordo Ecclesiasticus sine rebus corporalibus parum proficiet. Quisquis igitur eorum alterum vendit, sine quo alterum haberi non contingit, neutrum inventum reliquisse intelligitur.

Quilibet admittitur ad accusandum simoniacum. Et solus simoniaco inter peccatores missam non celebrat. h. d.

Hujus autem criminis tanta est laesus, et, etiam servus adversus dominos, & quilibet criminosis admittantur ad accusationem. Item omnis peccator missam celebrare potest, praeterquam simoniaco: quem adeo quilibet, ut ab ordine male accepto removeatur, accusare potest, ut nec meretrix excludatur.

Oblatum sponte, vel datum gratis redimenda molestia super iure quaesito non debet: illa non inducit simoniam. h. d.

Credendum tamen est, non datione qualibet, aut receptione simoniam contrahi: nam si quid sponte, pure, & sine pacto, & conventionem, & taxatione qualibet fuerit gratis oblatum, id sine scrupulo simoniaco pravitate recipi poterit. Idem obtinet ex contrario, si quis non sponte quis dedit, sed ut indebitum illius molestiam super quaesito jure redimat, dare coactus fuerit.

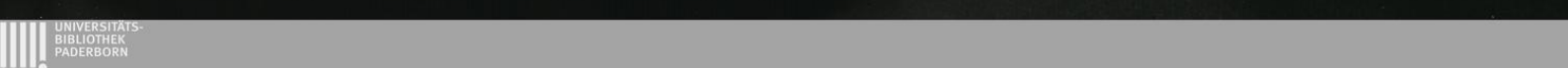
Tunantur prelati committentes vices suas sub anno censu. h. d.

Demum sciendum est tam Lateranensi, quam Turonensi concilio statuentem, Canonice districtioni prelatos eos subjacere, qui vices suas, vel Ecclesiam sub annuo censu concedunt: quia dum sacerdotium sub hujusmodi mercede venale disponitur, ad aeternae retributionis praemium consideratio non habetur.

Tunantur aliquod recipientes pro concedenda docenda licentia. h. d.

Pro docendi quoque licentia concedenda nullus cuiusque consuetudinis obtentu aliquid exigere debet, & qui locus fecerit, ab Ecclesiastico beneficio fiet alienus: dignum enim videtur, ut in Ecclesia fructus sui laboris non habeat, qui cupiditate animi, dum vendit docendi licentiam, Ecclesiasticum profectum nititur impedire.

a. Can. dilectus. ubi etiam gl. in verisimiles. ord. tit. xxi. b. C. si quis tuus. §. quoniam extr. ord. c. C. tanta. extr. ord. tit. d. C. non. §. si vero. extr. ord. tit. e. Can. 1. 2. & seq. extr. ne prelat. vices suas. f. Can. 1. 2. & per totum tit. c. xi. de magist.

DE HÆRETICIS ET SCHISMATICIS, ET APOSTATIS. TITVLVS IV.

Qui sint heretici, & qui schismatici, & quomodo differant. h. d.

Heretici sunt, qui vanæ gloriæ principatusque sui causa falsas opiniones agnunt, vel sequuntur. Schismatici sunt, qui se ab unitate Ecclesiæ per inobedientiam separant. Licet autem inter hos à principio quædam videatur esse diversitas, nullam tamen est schisma, quod sibi aliquam tandem hæresim non confingat, ut ab Ecclesiâ recte recessisse videatur.

Schismatici excommunicatione, depositione, honorum confiscatione, & à se gestorum annullatione puniuntur. h. d.

Ut Trumque a verò crimen atrocissimè Ecclesiastica disciplina prosequitur: nam schismaticos excommunicationis sententia Canones infestantur: & si nec sic respuerint, ab omni ministerio Ecclesiastico deponuntur, adhibito etiam, si necesse fuerit, brachii secularis auxilio, ad illorum insolentiam coercendam, cum omnium etiam honorum confiscatione. Ordinationes quoque ab his factas, & dignitatum sive beneficiorum concessiones, alienationes rerum Ecclesiasticarum, omni penitus firmitate carere voluerunt.

Heretici nisi hæresim abjiciant, omni Ecclesiastica prerogativa nudati traduntur seculari curæ puniendi. h. d.

In hæresi & autem deprehensi, præter perpetui vinculum anathematis, si clerici sint, vel religiosi, totius ordinis Ecclesiastici prerogativa spoliantur: erunt, & omni officio, & beneficio nudati, seculari relinquuntur arbitrio potestatis, animadversione debita puniendi, nisi continuo post deprehensionem erroris ad fidei Catholicæ unitatem recurrere, & errorem suum publicè abjurare, & congruam satisfactionem exhibere consenserint. Laici vero, nisi (prout dictum est) abjurata hæresi & satisfactione exhibita, ad fidem redierint orthodoxam, secularis judicis arbitrio relinquuntur, debitam pro qualitate facinoris ultionem recepturi.

Bona hereticorum post latam sententiam confiscantur. h. d.

Bona quoque & damnatorum, propter hæresim ipso jure, & omni spe potiundæ hereditatis filijs adempta, confiscata intelliguntur: aut si clerici fuerint, Ecclesiis, à quibus stipendia receperunt, applicabuntur. Confiscationis tamen hujusmodi executio, vel bonorum occupatio facienda non erit, antequam super crimine sententia fuerit promulgata.

Ob hæresim maritorum dotes uxorum non sunt confiscandæ, nisi scilicet contraxerint matrimonium cum heretico. h. d.

Ed & cum alteri per alterum iniqua conditio inferri non debeat, propter hæresim maritorum, uxorum Catholicarum dotes à confiscari non debent, nisi forte cum viris matrimonia contraxerint, quos hereticos esse sciebant.

Etiã post mortem bona hereticorum confiscantur. h. d.

Post mortem & quoque ob sceleris immanitatem hereticos poena prosequitur: ideoque & si criminose vivente nihil fuerit super bonorum confiscatione declaratum, nihil minus ad eam etiam ipso mortuo procedendum erit.

Heretici non possunt tradi Ecclesiastica sepultura. Et tumultu: eos excommunicantur, nec ante absoluntur, quam propriis manibus eximantur. h. d.

Ecclesiastica si quoque sepultura usque ad eam carere debent, ut si qui eosdem credentes, aut fautores eorum scilicet Ecclesiastica sepultura tradere ausi fuerint, excommunicationis sententiæ subjacere debeant, nec

a Ca. 1. de per. in rem. de schism. in 6. b c. ad abolendam. & c. excommunicamus. h. i. ext. cod. de her. c. Ca. cum fecerim. cod. de in. 26. d. C. de re vit. de her. in 6. e. C. accusatus. s. pen. cod. de in. 6. f. C. in prin. cod. de in. 6.

ante absolutionis merentur beneficium, quam propriis manibus hujusmodi corpora emulsiore, de pœniti: locus autem ille perpetuo ceteris sepelitur.

Defendentes ab hæresi usque ad finem gradum abjuncta usque ad primam, non possunt habere beneficium Ecclesiasticum, nisi pater aut mater decesserint emendati. h. d.

Ed a & eorum filii ad beneficia Ecclesiastica publicè officia admittendi non erunt: quod veluti paternam lineam usque ad secundum gradum, ut tertiam vero usque ad primum tantum extendit. Cum enim secundum legitimam functionem reus hæresim capite punitus, & bonis confiscatis, eorum filii vel in illum modo ex misericordia conseruentur, quanto magis, qui aberrantes in fide Deum offendunt, meritis, honoribus debent spoliari? cum longe sit generaliternam, quam temporalem laedere mactentur. Hoc esse, vel etiam decessisse probantur: non autem illorum, quos emendatos & Ecclesiæ unitati reintegrandos esse constituerit.

Quæ recipiunt penitentiam Ecclesiæ, vel recipi non possunt, sunt reintegrandi: post abjurationem vero usque ad primum gradum reintegrandi, sed traduntur curæ seculari: & non recipiunt sacramentum penitentium. h. d.

Ed videamus, qui & quando incorporei debentur: constat eos, qui pro culpa hujusmodi ad manum Ecclesiæ penitentiam acceperunt, eamque vel proberint, vel humiliter spoliati: eorum tamen ad remotos esse. Idem juris est, si penitentia acceperint, sed imposta, dum tamen crimini obnoxia ad eam recedendam parati fuerint. Quod si post & abjurationem purgaverint, in abjuratam hæresim recidisse appropinquandi erunt: licet si postmodum penitentiam, seculari judicio sine ulla penitus subiectione, sint relapsi humiliter petita sacramenta penitentium & Eucharistiæ deneganda.

Quando quis dicitur relapsus. h. d.

Relapsi autem intelligendi sunt, non solum si, quorum ante abjurationem crimine non probatum fuerit, verum etiam si, qui postquam abjurationem, vel vehementer suspecti fuerint, hæresim in judicio abjurarunt, de postmodum in eandem iterum reciderint. Et si ea modica & levis suspitione ferretur, qui abjurationem reddens, quasquam ex hoc si gratias penitentiam, non debet in hæresim relapsorum poena puniri.

Qui abjurarunt in non articulo, si post se hæresim in articulo relapsi. h. d.

Ed vero & qui in una hæresi specie, vel secta commiserunt, aut in uno fidei articulo, seu Ecclesiæ sacramento commiserunt, & postmodum hæresim simpliciter vel generaliter abjurarunt, si deinde in aliam etiam hæresim species, vel sectam, aut alio articulo seu sacramento commiserunt, vel lapsi in hæresim, judicandus erit.

Suspecti de hæresi, nisi se purgent, sunt excommunicandi, prout excommunicati si in excommunicatione restiterint, veluti heretici. h. d.

Ed vero & qui inveni fuerint sola suspitione, non ob eam quantumvis vehementem de tam gravi crimine condemnandi non erunt, sed nisi extra ordinem innocentiam congrua purgatione innotuerint, non innocentiam congrua purgatione innotuerint, non innocentiam gladio sese ferendos exponunt, & si per aliquam communicationem ab omnibus evitentur, & si per aliquam communicationem perstiterint, veluti heretici considerantur.

a C. statum. de sim. h. d. c. statum. de her. c. C. statum. de in. 6. d. C. accusatus. in prin. in 6. e. d. accusatus. in 6. f. C. cum emendatus. in 6. in 6.

Plura specialiter indulta sunt in causa hereticorum, et processu contra eos. h. d.
Plura quoque ad hoc atrocissimum crimen vindicandum specialiter et praeordinarias turis regulas indicata sunt, tam circa iudicium & processum instituentem, & testium depositions, & carcerum custodiam, & limitationis poenam: quam etiam contra fautores, receptatores & defensores eorum, ut clare ex ledione factarum constitutionum apparere potest.

Apollata qui sine, et quilibet Apollata: et qui poena puniuntur. Apollata. h. d.
Et haec est tertia pars principalibus tituli.

Apollatae sunt, qui a statu fidei, obedientiae, vel religionis, quam se tenere professi sunt, temerarie recedunt. Apollatae h. triplex est species: alia enim est per se, alia inobedientiae, alia irregularitatis. Apollata per se est, cum qui a fide pravaricantur, & ad Iudaeos, vel alios detestabiles ritus convertuntur. Apollata inobedientiae est, cum quis praeceptum superioris sui sponte transgreditur, sive patrum regulis, vel constitutionibus non obtemperat. Irregularitatis Apollata est, cum quis ab ordine suo, sive assumptae religionis recedit. Apollatae autem sacri Canonis eam ingerunt infames, & deponunt, quam etiam excommunicationis & aliarum poenarum vinculis innodandos esse precipiunt.

DE SORTILEGIS, MALEDICIS, ET SACRILEGIS.
TITVLVS V.

Inquisitor hereticus prouisus non potest procedere contra sortilegum, nisi sortilegium expressis continet haeresim. h. d.

Sciendum est, haereticae pestis inquisitores de diuinationibus, & sortilegiis, nisi haeresim sapere manifeste, sese intrinsece non debere, nec talia exercitantes posse punire, sed eos suis debere iudicibus puniendos relinquare, cum negotium fidei, quod summe privilegium esse conuenit, per occupationes alias non debeat impedi.

Regi sui sortilegi: et quid ab Ecclesia sine crimine eiciendi. h. d.

Qui autem & sortilegi, qui praetextu religionis per quasdam artes diuinationis scientiam proficiunt, aut quarumque scripturarum inspectione facta, futura promittunt. Arizolorum h. igitur aruspicum, incantationum, & omnium sortilegorum artes, cum sint ex quadam pestifera societate demonum atque hominum quasi pulta infidelis, & dolose amicitia constituta, poenitis sunt ab Ecclesia eliminandae, & superstitiosi artifices, nisi per poenitentiam resipiscant, perpetuo anathemate feriendi: & si clerici sint, degradandi.

Si blasphemus in iudicium suis poenitentiam peragere recuset, et ueritas ab ingressu Ecclesia arcebitur, et mortuus Ecclesiasticae carnis sepultura. h. d.

Diversa est poena maledicorum: nam si quis in Deum, vel aliquem sanctorum linguam in blasphemiam publice relaxare ausus fuerit, poena, iuxta Gregorianam constitutionem tenorem, subdendus erit: quam si recipere, & poenitentiam peragere recuserit, & Ecclesiasticae carceribus sepultura.

Sacriligis castus poena puniuntur. h. d.

a In 6. c. Clem. b Gloss. c. extr. de Apollata. c Can. non poenit. 2. q. 7. d. C. 2. c. illud. ext. de major. & obed. e. Can. fin. diff. 2. c. 1. ext. de Apollata. f. Can. infames. 6. q. 1. gl. in c. 1. de tempor. ord. in 5. g. Can. 1. 26. q. 1. h. ext. de sortileg. & 26. q. 1. 2. 4. & 1. i. c. ext. de maled.

Similibus, interdumque acrioribus urgentur poenis qui in sacrilegii crimen incidunt, & Ecclesias incendere & violare minime verentur: nam pro modo sceleris admitti, facinorosi que perpetrati, nisi plene satisfecerint, aut de satisfaciendo plenam securitatem exhibuerint, nunc poenitentiae beneficium sacrilego penitus denegatur, nunc anathemate vincitur, nunc perpetua damnatus infamis carceri traditur, aut exilio perpetuo deportationis, & depositionis animaduersione coarctetur: aliquando etiam pecuniaria poena multabitur.

Consentientes sacrilegii, & sacerdoti ipsi poenitentiam dantes, vel sepulturae eorum uisum uentum, vel ab eis elemosinas recipientes: poena tamen cum eis puniuntur. h. d.

Nec solum talibus poenis illi plebendi erunt, qui sacrilegium admiserint, sed etiam consentientes eis, Presbyteri quoque, vel clerici, qui in vita, vel morte sacrilegi poenitentiam dare, aut sepulturae interesse, vel eorum elemosinas accipere ausi fuerint, sive rapinae participes inuenti fuerint, Ecclesiastico beneficio privati cedunt: sed si damnatum irreuerenter patientur.

Sacrilegium committitur tam inuita ueritas, quam personarum. Et qualiter inuita ueritas. h. d.

Sacrilegium autem admittit dicitur, tam ratione rerum, quam personarum. Rerum, ut cum quis sacrum de sacro, vel sacrum de non sacro, vel non sacrum de sacro auferit. Sed & si non de sacro aliquid ablatum fuerit, sed intra certos passus, qui in circuitu Ecclesiae sunt, alicui sacrilegium committi dicitur.

Ratione personarum committitur sacrilegium: cum quis clericum percussit, vel cum monachum uisum habet. h. d.

Personarum ratione sacrilegium perpetratur, cum quis in clericum, vel monachum uolentis & impias manus & iniurie: vel cum persona Deo dicata per eorum appetuntur: de quibus infra suo loco latius dicturum sumus.

DE FVRTIS.
TIT. VI.

Furti nomine omnia illicita usurpatio continentur: et furti: promoueri non possunt, nisi promoti, deponuntur, et si sint incorrigibiles, debent excommunicari, et sacrosi fuerint in furti, non est pro eis mandatum, nisi ante mortem sint confessi. h. d.

Furti quidem nomine omnia illicita usurpatio alienae rei concluditur: sed nunc de iis tantum agimus, quae speciali nomine delicta generali furti appellatione continentur. Fures autem non solum seculares leges, uerum etiam Canones acriter insectantur: nam nec ad sacros ordines promoueri, nisi secundum ea, quae supra primo libro diximus, & promoueri ab iisdem deici, & si depositi incorrigibiles fuerint, excommunicari, & demum potestati seculari tradi debent. Et si, dum furtum committitur, occisi fuerint, pro eis minime orandum erit: quamquam si comprehensi, aut uulnerati confessi fuerint, communio eis non sit deneganda.

Furtum committentes ab necessitate mortis puniuntur, et poena furtum poenitentiae partentes cum eis, et qui furtum sunt confessi. h. d.

Et haec de illis intelligere nos oportet, qui nulla necessitate adacti furtum commiserunt. Ceterum si quis propter necessitatem a cibaria, uel pecus furatus fuerit, longè mitiori poena puniendus erit. Nec fures solum supra dictis poenis tenentur, sed it quoque, qui aut cum furibus participant, aut qui furtorum concilii fures quaerentibus possessoribus non indicant.

a Can. qui quis, & sacrilegium. 1. 7. q. 4. b C. si quis contumax. & sacrilegium. 7. q. 4. c C. 2. ext. cod. d C. si quis propter. ext. cod. e Qui cum fure. ad. tit. ext.

DE USURIS. TITVLVS VII.

Usura quod sit, unde dicta: & habens possessionem in pignus, recepta propria pecunia, si recuset fructus in fortem computare, usuras committit. h. d.

V Sursum est, quidquid ultra fortem mutuam percipitur: dicta ab usi, quia scilicet pro usi pecunia recipitur. Unde a & si quis pignoris obtentu rei aliusque expensis de fructibus jam percipit; si eandem debitori restituere recuset, & perceptos fructus in fortem computare, proculdubio usurarium committitur crimen.

Pena usurarium sunt, infamia, excommunicatio, beneficiorum & officiorum & Ecclesiastica sepultura amissio. h. d.

M ultiplicibus autem poenis sacri Canonis usurarios insequuntur: nam per injustam infamiam, nec ad Christianam, nec ad communionem admittuntur altaris, nec quisquam de manu eorum oblationes accipiet. Et si clerici fuerint, tam officii, quam beneficii Ecclesiastici periculum patientur. Nullus quoque sub poenis Gregoriana constitutione comprehensis, manifestis usurariis aut locabit domus, aut conductas habere permittit: sed si in hoc scelere decesserint, Ecclesiastica cargebunt sepultura.

Lex quis de usura satisfieri mandat per heredem, non tamen est tradendus Ecclesiastica sepultura, donec fuerit satisfactum: & contra factum erroris poenas eorumdem, & testamenta usurarium non valent. h. d.

E T id adeo obtinet, ut etiam si morituri in ultima voluntate de usuris satisfieri expressa quantitate, vel indistincte mandaverint, donec secundum Gregorianam constitutionis tenorem satisfactum fuerit, Ecclesiastica sepultura carere debeant. Quicumque vero manifestos usurarios contra praedictam sanctionis formam tumulare ausi fuerint, poena Lateranensis concilii contra usurarios promulgata subiiciendi erunt. Testamenta si quoque ab eisdem facta, aliter quam secundum dictae constitutionis formam non valebant, sed ipso jure erunt irrita.

Non debemus facere malum, ut postea faciamus bonum: & si non sint, quibus restitua possint usurae, eroganda sunt in pauperes: & paupertas excusata a restitutione. h. d.

N Ec quicumque proficiet, quod quis pro captivis redimendis, vel eleemosynis dandis sese usuras exercuisse alleget: nec enim propterea magis cum usurario dispensari poterit, cum pro vita alterius nec mentiri quidem, nedum rapere liceat. Plane si nec ii, a quibus quis usuras extorsit, nec illorum sint haeredes superstites, non solum pauperibus usurarum nomine acceptum erogare poterit, verum etiam compellendus erit, nisi eum nota paupertas evidenter excuset.

Non solum foeneratores, sed etiam illorum haeredes debent usuras restituere, nulla obstante appellatione. h. d.

N Ec instantum Ecclesiastica districtione extortas usuras restituere cogendus erit, qui foeneratus est, veram etiam h filii, & quicumque extranei haeredes, qui omnes super usuris conventi nullius appellationis remedio restitutionem subterfugere permittendi erunt.

Index foeneratori potest praecipere sub poena excommunicationis, tam ne usuras exeat, quam ut exactas restituat, non obstante iuramento prestito de non repetendis usuris. h. d.

S Ed & si quis sub usuris pecuniam acceperit, & de eis nunquam repetendis foeneratori iuraverit, adhuc Index usurarios per censuram Ecclesiasticam compellere poterit, tam ut ab earum desistant exactione,

a C. 1. & c. conquisitus. extravag. eod. tit. b C. quia in. extr. c C. praterea. eod. tit. ext. d C. 1. & c. leg. eod. tit. in 6. e C. 2. eod. tit. in 6. f d. e. 2. in fin. g C. super eo. ubi gl. ext. eod. h C. tua. no. ext. eod. tit. i C. tua. dudum. ext. eo.

Se iuramentum remittant, quam etiam, ut ex illis retinuant, ne de dolo & fraude quoniam contingit commodum reportare.

Iudas satisfaciendum de immoderata gravamine Christianis aliis excommunicatis modo suo possessis. h. d.

V Idem a quoque, si Christianis quocumque gravata graves immoderate usuras exactos, & per duciales principes & potestates illas remittere licet cogendi: & donec de immoderata gravamine compuncti satisfecerint, ab universis Christi fidelibus tam in terminis, quam in aliis per excommunicationem interdictis, eis omnimoda communio denegabitur.

Tenentur plures casus, quibus qua fructus in fortem computari tenentur. h. d.

S Vt tamen casus, in quibus aliquid ultra fortem computari vitio usuratum licite recipitur: ut puta si clericus Ecclesiasticum beneficium aliter redimere non potest, praetextu pignoris de manu laici illud accipere: non enim hic in fortem fructus tenentur computari. Item, si terra non sit beneficii alicuius Ecclesiastici, sed ad sapientem in pignus iure domini directi pertinetur. Idem h, si possessiones pro non numerata dote genero a fero pignori obligatae fuerint: cum enim loqueretur dote fructus non iustitiam ad dote numeratam supportanda, pignoratitiam possessionum fructus in fortem computandi non erunt.

Non est usurarius rem emens minus iusto pretio, si non similiter dubitetur, ac tempore solvendi plus vel minus de re valitura, vel aliter datus eventus usuram si quomodo venet. h. d.

I lle quoque, qui dat decem solidos, ut alio tempore totidem sibi grati, vini vel olei mercede reddat, ex hoc usurarius censeri non debet: quia nec plus valeant, utrum plus vel minus, solutio accipere possint valitute, verisimiliter dubitetur.

Usurarius est, qui a debitoribus recipit aliquid ultra fortem si suscipiat in se periculum. h. d.

L iud tamen juris est, si quis navigans, vel ad naufragium certam pecuniam quantum committat, & ex eo, quod in se mutans periculum saltem, aliquid ultra fortem ut recipiat, convenit: nam hoc usurarium reputandus erit.

DE ADULTERIIIS, ET ALIIS CONVICTIONIBUS ILLICITIS. TITVLVS VIII.

Adulterii appellatio est generalis & propria tam in uxore commissa: & quae sit adulterii poena. h. d.

A dulterii generalis est appellatio: quoniam non modo alieni tori & voluptuosa, sed omnem prope illicitam fornicationem, praeterea tamen adulterium in nuptiarum communicatione in laico, excommunicatio: in Clerico, deponit in utroque, certa poenitentia imponitur.

Arbitraria est poena in fidei, Sacerdotis, & in laico, h. d.

E Adem vel etiam pro iudicio arbitrio magis, aut minus, eos manet poena, quoniam in communi non reputa, cum qui contra naturam humanam fornicatione peccatibus, vel libetis, vel aliis ejusmodi personis impudicis habitent: aut si cum illa, quam quis de facto fornicatione perierit, aut quam ante Episcopum tenentis, cum illa fornicatione inungatur, fornicationis scelus perpetuetur: aut cum relicto naturali usu contra naturam fornicatione Sodomitico fornicabitur: aut homini generi naturam transgressus, sese brutis commiscuerit.

a C. post. in f. r. ab h. m. cum sig. ext. eod. tit. b C. si quis. ext. eod. c C. p. h. de. ext. eod. tit. d C. si quis. p. r. ext. eod. e Can. 2. 3. adulterium. p. g. 1. f C. clerici. ext. in. de. ext. p. r. ext.

Dea pona. si supranu mulierem bene se viventem, & virgineam defloravit. h. d.

Quod si quis stuprum admisit, multum intererit, utrum cum muliere honeste vivente sem habuerit, an virginem defloraverit. Primo enim casu stuprator poenitentia subditus, pecuniaria etiam poena coartandus est: postea vero a dotata virgine eandem poena conueniente habebit uxorem: si vero pater virginis dare noluerit, aut stuprator eam uxorem habere legibus impediat, reddet pecuniam iuxta modum dotis, quam virgine accipere conuenierunt. Quod si consentiente patre fluere ipsi corripit virginem in uxorem ducere renuerit, compulserit castigatus excommunicaturque, in monasterium ad agendam poenitentiam retrahatur, de quo nulla etiam egeatendi sine iudicis permissione licentia.

De gravata poena excommunicatio, depositio, & servitus, cum facultate tamen sepulchri redimendi. h. d.

Major b legum severitas raptos cohibet: nam praeter secularium sanctionum poenas, anathemate cum suis adiutoribus fecit, aut si clerici sint, proprii ordinis & honoris amissionem sublinere debent.

In propriis frons non cadit raptus, & raptus per expositum purgari potest. h. d.

Raptus & autem tunc committi dicitur, cum illa, de rebus nuptiis nihil actum fuerit ante, abducitur. Unde qui libi desponsitum, vel parentibus reclamantibus, abduxerit, in crimen raptus, & in poenas minime incidit: Raptus quoque puella legitime cum raptore matrimonium contrahit, si prior dissentio in consensum transeat. Raptor enim & raptus, nomina sunt vitiorum, non peccatorum: vitia autem cum purgata fuerint, eorum etiam nomina abolerunt.

Septus Mensis purgari non potest. h. d.

Ed hoc de illis intelligenda sunt, qui mulierem laicam consensum habuerunt: nam si quis Deo dicatas virginem d vel raperit, vel volentes matrimonio libi focidit tenaverit, tanquam sacrilegium admittens, pro tam nefandis criminibus atrocitate plectendus erit, nulla e poenis voluntatis laetaram virginum habitatione.

Tana simplicis fornicationis est arbitraria. h. d.

Denum si quis cum muliere soluta & impudica simpliciter fornicatus fuerit, tam poenitentiae modus, quam etiam alia poena in iudicis potestatem reponitur arbitrio, qui ex qualitatibus variis minorem, vel maiorem poenam statuat.

DE CRIMINE FALSI

TITVLVS IX.

Qui per se, vel per alios literas Papae falsas, excommunicati sunt cum suis auxiliatoribus: & Clerici officii & beneficii privantur, & degradati traduntur Curiae seculari. h. d.

Adversus eos quoque, qui falsi crimem commiserunt, varie statutum reperitur: illos tamen ceteris acris Canonibus insectantur, qui literis Apostolicis falsis usi fuerint. Talium enim literarum falsitas cum factoribus, & defensoribus suis, anathemate damnatur: & si Clerici fuerint, omnibus officiis & beneficiis Ecclesiasticis perpetuo privantur: ita, ut qui per se falsitatis vitium execrerint, postquam per Ecclesiasticum iudicem degradati fuerint, seculari potestati tradendi sunt: secundum legitimas constitutiones puniendi: per quam & laici, qui fuerint de falsitate convicti, legitime puniuntur.

Supra si litera mittitur, si Clericus est, officii & beneficii privatio: si laicus, excommunicatio. h. d.

Mitius cum illis agitur, qui licet his utantur, tamen ipsi non falsificaverunt: si enim Clerici fuerint,

a Ca. i. cod. tit. ii. b. C. i. q. 2. c. p. m. & s. extr. de rapt. d. Can. 2. q. 2. c. non seq. e. g. l. d. can. 2. f. Ca. ad fals. cod. tit.

officiis & beneficiis Ecclesiasticis spoliandi erunt: si laici tandiu excommunicationi subiciuntur, quamdiu competeret satisfecerint. In utrisque tamen malitia gravius, quam negligentia punietur, quod & de his, qui falsas literas impetrant, observabitur.

DE HOMICIDIO.

TITVLVS X.

Assassinium, sicut omnium homicidiorum est atrocissimum, ita etiam atrocissime punitur. h. d.

Cum non ad opera tantum sit respiciendum, sed tempus, causa, voluntas, personarum differentia, & omnia quae operibus accidunt, sunt per vestiganda, sequitur, ut non sit omnium homicidiorum eadem conditio. Cunctorum vero illud atrocissimum a videtur, quod Assassinium vulgo nuncupant. Unde non solum assassini ipsi, sed etiam receptatores, occitatores, consultatores & defensores eorum, & qui per eosdem quantum interfici fecerit, aut mandaverit, dignitatibus, honoribus, officiis, beneficiis, omnibusque bonis nudatus excommunicationis & depositionis incurrat ipso iure sententiam, & tanquam Christiana religiois hostis a toto Christiano populo perpetuo diffidatus erit.

Interficiens per inducium simul est Assassinus. h. d.

Non & ab similibus eum tenet poena, qui licet non per assassinium, per insidias tamen & industriam hominem interfecerit.

Interficiens latronem non ex necessitate, punitur: sicut, si ex necessitate. h. d.

Quod si quis latronem vel furem peremerit, videamus, an sit puniendus: & si quidem furem absque occasione comprehendere potuit, certa adversus eum statuta poenitentia reperitur: quod si non potuit, nulla occisori erit ex necessitate injungenda poena.

Non punitur homicidium fortuitum, si nulla causa casum praesit. h. d.

Idem etiam obtinebit, si casu perpetratum fuerit homicidium, ut puta, si quis & necessario insitem operi, arborem incidit, & aliquis subitus transiens opprimatur: nam si neque voluntate, nec ulla incensa culpa factum fuerit, ut pertransiens opprimeretur, arborem incidens homicidii poenis obnoxius non erit.

Transiens certorum annorum est injungenda parentibus opprimentibus suis. h. d.

Aliaratio est eorum, qui proprios filios oppressisse reperiuntur. Cum enim hos graviter deliquisse non sit dubium, certorum annorum erit illis injungenda poenitentia.

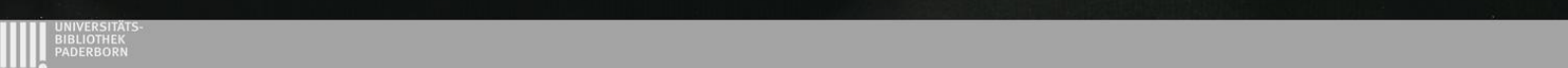
Filius a patre, vel ab alio, patre sciente, expositus liberatur a patria potestate: & expositum suscipiens nullum in eo habet jus. h. d.

Quod si & filius a patre, vel ab alio, patre sciente fuerit expositus, aut eidem alimenta denegata fuerint, hoc ipso a potestate patria liberabitur. Nec tamen propterea, qui expositus susceperit, aliquid in eius jus vendicare poterit.

Impediens conceptionem, vel abortum procurans, punitur ut homicida: sicut si id casu fieri contingat. h. d.

Is quoque, qui vel causa explenda libidinis, vel odii meditatione, viro aut mulieri aliquid fecerit, vel potandum dederit, quo minus possit generare, vel concipere, vel nasci soboles, ut homicida puniendus erit. Quamquam alias, si conceptus nondum vivificatus fuerit, nec ut abigeretur, quisquam dolo malo fecerit, qui abortum occasione tradidit, puniendus non erit.

a Ca. i. cod. tit. ii. b. C. i. extr. cod. tit. c. C. extr. cod. tit. d. Can. sup. contingit. s. d. dist. e. C. uti. extr. de infan. lang. & exposit. f. C. si quis ex literarum ext. cod.

Qui suis mortem inferunt, habentur similes illi qui impotentia moriuntur. h. d.
 Novissime sciendum est pro his, qui quocumque pretentivo voluntarie ferro, vel veneno, vel suspensio, vel quolibet modo sibi mortem inferunt, nullam in oblatione faciendam esse commemorationem, & Ecclesiastica eos debere carere sepultura, non aliter atque illos, qui pro suis sceleribus impotentiter moriuntur.

DE INIURIIS, ET DAMNO

DATO. TITVLVS XI.

Inferens iniuriam & damnum, debet damnum passu satisfacere, nec illum excusare ignorantia. h. d.

Mitius a cum his agitur, qui in pugna vel rixa aliquem lapide, vel pugno percussorint. Si enim ille mortuus non fuerit, sed in lecto jacuerit, vel operas exercere fuerit impeditus, qui percussor, & opera eius, & immodicas restituet. Et generaliter, si culpa tua datum est damnum, vel iniuria irrogata, vel alius irrogantibus opem tulisti, aut hanc imperitia tua, sive negligentia evenerunt, iure te super his satisfacere oportebit: nec te excusabit ignorantia, si scire debuisti ex facto tuo iniuriam verisimiliter posse contingere, vel iacturam.

Si tuum animal damnum dabit, potes liberari illud dedendo, nisi sit ferum animal & nocere solitum, & non fuerit adhibita debita diligentia. h. d.

Quod si animalia tua nocuisse proponantur, nihilominus ad satisfactionem teneberis, nisi ea pro noxa dando damnum passu, respicim velis liberari: quod tamen ad liberationem non sufficit, si fera fuissent animalia, & que nocere consueverunt, & quam debueras, diligentiam non adhibuisti. Diversum statuitur in eo, qui ut damnum non contingeret, nihil omisit.

Iniuria inferuntur res, verbis, literis: & parva est arbitraria. h. d.

Inferuntur autem iniurie tribus modis: Re, Verbis, & Literis. Re, ut cum manus inferuntur. Verbis, ut cum convitium dicitur. Literis, ut cum in alterius vituperationem carmen, aut famosus libellus conficitur: quibus omnibus casibus pro qualitatibus admissi & atrocitate, prudens iudex penas irrogabit.

Confessio famosorum libellorum, & manifestatio, pari poena puniuntur. h. d.

O amplius si quis famosum libellum invenerit, & non statim corripserit, vel combusserit, sed ejus tenorem dolose manifesta verit, quasi author, plectendus erit.

DE ECCLESIASTICIS CENSURIS.

TITVLVS XII.

Penis continuationem procedentium & sequentium. h. d.

Postquam tam primo lib. personarum, quam secundorum Ecclesiasticarum tractatum cum his, que annexa sunt, summam complexi fuimus, subinde ad reliquos venientes, iudiciorum tam Civilium, quam Criminalium materiam & seriem explanavimus, delictorum & naturam & penas, breviter perstringentes: cum tam ratione contumacia, quam etiam aliorum excessuum Ecclesiasticis censuris interdum aliquos innotari variis locis admonuerimus, superest nunc ut operi finem imponentes, de ipsi censuris futuris & distinctis distuleramus.

Quid veniat appellatio censura Ecclesiastica, quid sit excommunicatio, quid interdictum, quid suspensio. h. d.

Ecclésiasticæ censuræ nuncupatio tria regulariter comprehenditur: scilicet, Excommunicationis, Interdicti,

a. Car. 1. c. 1. b. In medio, postea. c. C. 1. c. 1. d. C. 1. c. 1. e. C. 1. c. 1. f. C. 1. c. 1. g. C. 1. c. 1. h. C. 1. c. 1. i. C. 1. c. 1. j. C. 1. c. 1. k. C. 1. c. 1. l. C. 1. c. 1. m. C. 1. c. 1. n. C. 1. c. 1. o. C. 1. c. 1. p. C. 1. c. 1. q. C. 1. c. 1. r. C. 1. c. 1. s. C. 1. c. 1. t. C. 1. c. 1. u. C. 1. c. 1. v. C. 1. c. 1. w. C. 1. c. 1. x. C. 1. c. 1. y. C. 1. c. 1. z.

& Suspensionis sententiam. Excommunicationis continuatione exclusio. Interdictum Ecclesiasticum est a sacris sacramentis, & omnibus divinis officio de Episcopo Ecclesiastica fidei prohibito. Suspensio, est inhabilitas quaedam ordinum, vel officiorum executionem impediens. Sed ne de omnibus simul tractemus, hanc difficultatem ingeramus, distinde de singulis tractemus, ac primum de Excommunicatione.

DE SENTENTIA EXCOMMUNICACIONIS.

TITVLVS XIII.

Minor excommunicatio a percipiendis sacramentis, hanc etiam a fidelium communione separa. h. d.

Excommunicationum dux sunt species, major scilicet, & minor. Minor est, per quam quis communicacionem participatione condicentis, vel benedictionis arcetur. Major est, per quam quis non solum benedictionem excluditur percipiendam, verum etiam a munitione fidelium, que ab omni adu legitime separata dividit: & hanc alio nomine, a benedictione appellatur.

Excommunicacionem alia sunt lata sententia, alia forma. lata sententia est, cum quis sine facta iudicia, per excommunicatur. h. d.

Rursus excommunicacionum alia Canonica, alia secularis. Canonica est, que quis ab ipso solus Canonice ab ipse iudicis ministerio innotatur, que extra ad vocabulo lata sententia excommunicacionis nuncupatur, dum est enim complures esse causas, in quibus alio delinquere existimatur, ut nulla ex parte alio pronunciacione ipso iure excommunicacionis excommunicatur: quod quidem, quandoque immemorabilis prope exemplis declarari possit, unius tamen ratione participatione contenti erimus.

Qui Deo dicato homines cooperatio, hanc, nullam non excommunicacionem lata sententia, a quoque ipse ipse per Papam. h. d.

Si quis igitur & in clericis, regulares, monachos, presbiteros, vel novitios, vel conversos, violenter in manus iniecerit, ipso iure Canonice excommunicatur, a qua prater quam a Romano Pontifice, qui de hanc legato, & a quoquam ab solvitur potest.

Complexus inferentium manus violentas clericis, pari poena inferentibus puniuntur. h. d.

Sed & si manus quis violentas non iniecerit, sed tamen vel auctor, vel fautor, vel aditor fuerit, aut sciam habuerit, pari poena illum plectentibus Catholicæ sancti auctoritas, eos etiam deliquisse hanc interpretata, qui cum possint, manifestis locis hanc obviare.

Deinens, vel dicens clericos in vincula, necesse excommunicacionem lata sententia, nisi faciat de voluntate ipsius procederem. h. d.

Interdum etiam nullam corporis habentem dicitur, quis intulerit, excommunicacionis tamen poena non exadetur, ut puta si, filius in publicis, vel privata alio die illos detinuerit, vel in vinculis coegerit, nisi mandata de mandato faciat prelatorum, quorum illi hanc conditioni subiecti: tunc enim circa excommunicacionis metum, & capere clericos, & ad iudicium violentiam exercere laici poterunt: cum hoc non ipsi, sed illi quorum auctoritate hoc faciunt, agere videantur, cum tamen non amplius eorum se extendat violentiam, quam interdictum clericorum exigit.

a. Car. 1. c. 1. b. Canon dicitur extra. c. 1. c. 1. d. Canon dicitur extra. c. 1. e. 1. f. 1. g. 1. h. 1. i. 1. j. 1. k. 1. l. 1. m. 1. n. 1. o. 1. p. 1. q. 1. r. 1. s. 1. t. 1. u. 1. v. 1. w. 1. x. 1. y. 1. z.

Si Abbas imperet laico, ut monachum etiam causa disciplina verberet, necq; in excommunicationem: secus autem si imperet clericus de causa necessitata. h. d.

Quod autem diximus, non facientes, sed eos quorum contumacia, quid facere videri, absolute non procedit. Nam a si laicus, qui in Abbatis ipsius seruitio commoratur, eiusdem iussu in clericum, vel conversum, vel monachum etiam subsistente causa manus iniecerit: tam qui tales verberari precepit, quam qui mandato verberat: alterius excommunicationis sententiam non evadent. Nam si discipline regularis gratia id faciendum sit, vel Abbas id per seipsum faciet, vel si necessitas urgeat, per clericum, vel monachum id fieri iubebit.

Tam percussus volentem clericum, quam clericus consentiens, sine excommunicatione. h. d.

Volentem b quoque clericum si quis percusserit, nihilominus excommunicationis censuram incurret: ut responsum est de eo clericus, qui cum laico injuriam intulisset, volens secundum consuetudinem patrie pro iniuria illata offensio satisfecere, sponte sua fustium se subiecit percussioibus. Quoniam enim hac manu percussio non fit violenta, tamen iniuriola videtur: & Canon respexit non tam favore clericum ordinati, quam clericum ordinis: unde hoc casu tam percussus, quam percussorem percussioibus sponte subiicit excommunicationis sententiam inno dabitur.

Per percussorem, in quibus percussus clericus in Canonem late factura non incidit. h. d.

Ex contrario accidit interdum, ut etiam pro violenta manus iniectione excommunicationi quis non subiacetur: veluti e si clericum sibi manus inferentem ita quis incontinenti vi repellat, ut lachrymam inferat: aut in eum, quem cum uxore, matre, sorore, vel filia turpiter se gerentem invenit, manus violentas iniecerit. Idem dicitur de eo, qui illum percusserit, quem probabiliter ignorabat esse clericum.

Insuperant clericus, qui post habitu habitum committunt enormitates, non sunt excommunicati. h. d.

Quinimo est occiderit quis clericos, vel Presbyteros, qui contempto clericali habitu sceleribus sese immittunt, in odium clericali excessu Canonem late sententia minime coercetur: frustra enim Ecclesie imploret auxilium, qui in Ecclesiam ipsam committit d.

Quoniam officii vel status disciplina clericus percussus, non sine excommunicatione. h. d.

Item si qui ratione & officii, quod obtinent in Ecclesia, aut si clericus seniores, pueros, vel adolescentes in minoribus ordinibus constitutos divinum turbantes officium, vel etiam qui magisterii, vel prelationis obtentu subditos & scholares correctionis causa percusserint, excommunicationis sententiam non incurrent. Quod de his intelligendum est, qui aliquos de familia sua, vel proximos inferiorum graduum simili modo, ut ab excommunicatione prohibeantur, & sceleris bonisque moribus infirmos, corrigendos duxerint, & aliis casibus comprehensuris.

Ex causa potest qui absolvi ab alio, quam ab Apostolico. h. d.

Quod si autem supra diximus, ab hac excommunicatione, ab alio quam ab Apostolico, aut ejus legato absolvi neminem posse, non est perpetuum. Nam si quis excommunicationis late sententia vinculis innotatus, in mortis articulo constitutus reperitur, aut capitales habeat inimicitias, aut alias iustas excusatio-

nes, ita ut sine periculo Apostolico se nequeat conspecturi presentare, licebit diocesano Episcopo juramento secundum morem Ecclesie recepto, sibi absolutionis gratiam impetiri.

Essante causa cessat effectus. h. d.

Periculo a tamen & impedimento cessationibus, quam cito commode poterunt, ad sedem Apostolicam se presentantur, mandatum illius super negotiis, pro quibus excommunicati fuerant, humiliter recepturi, & prout iustitia suaderit, satis facturi: alioqui si id facere contempserint, ne temere, & impune censura Ecclesiastica illudatur, ipso iure in eandem sententiam recident: quod generaliter constitutum est, quotiescunque legitima subsistente causa, ab alio quis, quam ab eo, a quo alias de jure absolvendus fuerat, absolutionis beneficium consecutus fuerit: & quibusdam casibus similibus.

Si modum sit illata injuria clericis, vel qui intulit non provellet si a quo, potest Ordinarius absolvere eum, qui incidit in Canonem late sententia. h. d.

Item b si non enormis, sed modica & levis injuria fuerit clericis interoga, inferens per Episcopum absolvi poterit. Item aetatis immutui luis rigor mansuetudine temperatur. Vnde e si in pueritia constitutus in Canonem incidit sententia promulgata, five ante, five post pubertatem sese absolvi potest, diocesanus Episcopus absolutionis beneficium impetiri poterit.

Monachi, vel moniales sanctissimi, vel conversi percussus, sunt ab Abbate, vel Episcopo absolvendi. h. d.

Monachi quoque, & alii Regularis quomodocunque d. in claustrum sese invicem percusserint, non ad Apostolicam sedem remittendi, sed secundum providentiam proprii Abbatis coercendi erunt. quod si Abbas non sufficit, Episcopus adhibendus erit. Simile statuitur de monialibus: nam si vel in se invicem, vel conversos, aut conversas suas, aut etiam clericos violentas manus iniecerint, ne contra muliebris sexus verecundiam, & regularis observantia decorem peregrinari compellantur, per Episcopum, in cuius diocesi monasteria fuerint, absolvi poterit. Item aetatis immutui luis rigor mansuetudine temperatur. Vnde e si in pueritia constitutus in Canonem incidit sententia promulgata, five ante, five post pubertatem sese absolvi potest, diocesanus Episcopus absolutionis beneficium impetiri poterit.

Ex causa certis casibus absolvi potest delegari. h. d.

His autem e quibus id certis casibus ex officio competitis, cum expedire viderint, huiusmodi absolutionem committere poterunt.

Excommunicatione judiciali est, quam infert iudex, & cui causa committitur, omnia qua causam contingunt, censuram permissa. h. d.

Iudicis, five Judicialis excommunicatio est, quae iudicis ministerio inferitur. Iudicem autem hoc loco intelligimus, non solum ordinarium, verum etiam delegatum. Nam si cui per Apostolicum causa etiam simpliciter delegetur, nec litera commissionis de excommunicatione quocumque continens, poterit nihilominus delegatus concessisse sibi aut hosti ratione continuata, ut supra diximus. Ecclesiastica severitate coercere.

Excommunicationis sententiam debet praestare monacho: & debet fieri in scriptis, statim causam continet. h. d.

Quoties autem causa suberit, ut iudex subditum suum Ecclesiastica diffinitione coarctat (cum medicinalis f. non lethalis excommunicatio esse debeat) non aliter, quam competentibus praemissis monitionibus g. ad huiusmodi sententiam descendat, quam etiam

a. Canon. ext. ed. b. C. contigit. ext. ed. c. C. ext. ed. d. C. in audientia. h. ad. h. ext. ed. e. Canon. voluntat. h. ext. ed. f. C. quaror. accidit. ext. ed. i. s.

a. Canon. qui. ex. ti. in. d. b. C. per voris. ext. ed. c. C. s. d. i. d. Canon. ext. ed. e. C. ext. de. off. ord. f. C. i. ed. i. am. g. Canon. factis. approbante. ext. ed. i. s.

de scripti recitatione proferet, ita ut causam, ob quam profertur, expresse contineat, aliaque observabit, quae tam generali, quam Lugdunensi concilio editis constitutionibus sunt comprehensa, earundem poenis, si contra fecerit, subiiciendus.

Iudex aliquem excommunicatum, in dubio censetur inferre maiorem excommunicationem, h. d.

Sed quae poterit a, si iudex illa verborum formula usus fuerit, illum excommunicat, vel simili, quae de maiori, vel minori excommunicatione quicquam non expresserit, ultra magis, quis excommunicatus censetur: Et responsum est, non tantum maiorem, sed etiam maiorem censeri per iudicem illatam: quam non modo a sacramentis, & fidelium participatione exclusio, sed alii praeterea multi consequuntur effectus.

Communicatus excommunicatus incidit in excommunicationem: & iudices jurare debent, quod excommunicati ab actu legitimo, & commercio aliorum abstineant, h. d.

Quorum ille praeterendus non est, quod quamdiu de excommunicatorum absolutione legitime non constat, qui cum ipsis excommunicaverint, ipsi quoque nullo obtinente privilegio, ipso iure excommunicationem incurrunt, delictumque est b propterea, ut ab Ecclesiasticis iudicibus seculares iudices Canonica praemissa monitione, Ecclesiastica censura compellantur, ut excommunicatos ab agendo, patrocinando, & testificando in suis curiis & iudiciis repellant.

Defectu, qui obveniunt ex te, non potes uti contra me ad iuramentum commodum, h. d.

Debitum e tamen fuit, numis, qui excommunicato in locutione, vel oratione scienter communicat, excommunicatum ipsum a iudicio contra se instituendo summovere possit: cum ille communionem huiusmodi contra eum replicet: & cum is, qui impentur, a sacramentorum perceptione sit remotus, alius vero etiam in fidelium communione, replicatione minime suffragante iudicium procedere non poterit.

Excommunicato communicari non potest ante absolutionem, etiamsi dederit cautionem juratoriam de parendo mandatis Ecclesiae, & Episcopus eo communionem reddiderit, etiamsi morte praeventus non potuerit absolvi, h. d.

Nec a idem magis agere volenti communicari poterit, quod ipse ex consuetudine de parendo mandatis Ecclesiae juratoriam reddiderit, aut quod eos, cum quibus participavit, postmodum impugnavit: nam nisi post iuramentum praestitum secundum formam Ecclesiae absolutus fuerit, nec cautio, nec perperam restituta communioni quicquam proderit. Quod ipsum obtinet e etiam, si post praedicta, morte quis praeventus, absolutionis beneficium obtinere non poterit: nec enim is, cui vivo non communicamus, defuncto communicabimus.

Excommunicatus si ante mortem ostenderit signa poenitentiae, etiam mortuus potest absolvi, h. d.

Planè si de mortui poenitentia per evidentia signa dum viveret, confiterit, defuncto quoque absolutionis beneficium a proprio iudice impendendum erit, haereditaque ejus, ut pro ipso satisfaciatur, si sponte nolint, Ecclesiastica censura compelli poterunt.

Diffamato de excommunicatione non possunt communicare, nisi si praegerit vel ad cautelam se faciat absolvi: & toleratus ab Ecclesia non debet variari, nisi in occulto, h. d.

Sed g etsi qui sacrilega manuum injectione in edictum excommunicationis incidit, denunciatus quidem non sit, sed de patrato scelere publica laboret in-

fama, nemo sibi pari ratione communicare debet, nisi vel ad arbitrium Episcopi de hoc se purgaverit, vel ab eodem tibi de facinore confiteri: hoc cum causa, quae videbitur ab Ecclesia, privam tantummodo a te erit ad erit, ut saltem veracitate robore suffulcat, pro latere cessis satisfacere compellatur.

Participatio criminosa non excommunicatio amplius participantem ad eam excommunicationem, h. d.

Sed multum interest, qualiter excommunicatus communicavit quis consilium, puta auxilium, vel iuramentum impendendo, vel forte cum clericis ab Episcopo communicatis scienter b & pontifici participaverit: In officio receperit, eadem excommunicationem communi involvetur, quia illi ipsi sunt obstricti: quare cum ab eo communicatum fuit, cumque ratione dicitur, tenentis e in eum, qui damnavit, delinqueret videtur: tunc ab eo, vel si videretur, eius superiore iuramento praestito, delicti tunc erit absolutio requisita. Et tolerabitur, si qui cum participavit, nisi excommunicatus fuerit.

Participatio cum excommunicato non criminosa, si propter participatum minori excommunicatione, & qua per eum ab absolvi poterit, h. d.

Quod si aliter, puta d in choro, in mensa, in sala, aut sermone excommunicato communicaverit, tunc minor tantum incurritur, & nulla interdictio iuratoria cautione a proprio sacerdotis, vel Episcopi absolutionis beneficium obtineri poterit: quoniam licet tunc non iudicis, sed juris sententia excommunicatus communicatus sit illegatus, qui tamen condito Canonice ius absolutionem sibi specialiter non renunciat, nisi si laxandi facultatem alius concesserit videtur.

Communicatus excommunicatus in consensu, nulli in iuramentum excommunicationem, h. d.

Hoc e tamen tunc obtinet, cum non in consensu Ecclesiastica disciplina cum excommunicato quod commercium habuerit, nam qui contra prohibentem, sui praesulis excommunicatorum consensum fecerit, anathemate feriendus erit.

Si excommunicatus minori incurritur non potest communicari majori, h. d.

Quod si ex locutione & aliis similibus minori excommunicatione irretitus fortius incidat, quae index post Canonice monitionem f etiam majoris excommunicatione, & consimili participatione impendatur. Quod & in suspensionis, & interdicti sententia observandum erit.

Quae sit mensura Canonica, h. d.

Tunc g autem Canonica censetur esse mensura, si competentibus intervallis, atque aliis rite observatis, eos, qui moventur, exprimat nominatim.

Ignorantia excusat participatum cum excommunicato, h. d.

Interdum tamen excommunicato communicatus irretitus excommunicatus vinculo obligatur, si incidit in eo, qui cum illo conversatus fuerit, quae communicatum probabiliter ignorabat.

Episcopi debent pro aliorum criminosa excommunicatione, h. d.

Vnde ut excusationis causa omnibus videretur, pro videre debent Episcopi h, ut excommunicatum omnium nomine tam suis parochianis, quam parochialis piscopis pariter indicent, eoque in celebri loco publico foribus Ecclesiae cunctis conventibus nuntiarent.

a Cpen. ext. cod. b C. decernimus. cod. tit. in 6. c C. ext. de excepti. d C. cum desideras. & c. a nobis. el. secundo. ext. cod. tit. d. c. a nobis. f C. a nobis. el. secundo. non potest. ext. cod. tit. & in ff. g C. cum desideras. & secundum. ext. cod. tit.

a C. cum non ab homini. ext. cod. tit. b C. de appellat. ext. cod. tit. c C. non a nobis. & in primo. ext. cod. d C. cum desideras. ext. cod. tit. e C. de appellat. ext. cod. tit. f C. cum desideras. ext. cod. tit. g d. a. constitutum. ext. cod. tit. h Can. cura sit. tit. g. q.

ut huiusmodi adhibita diligentia excommunicatis Ecclesiasticis aditus admittatur.

Omnes qui ante pronuntiationem sententiae tenebantur excommunicati communicari, teneantur etiam post, h. d.

Vires quoque excommunicatorum, filii, servi, ancillae, rustici, levitici, & omnes qui ante sententiam pronuntiationem excommunicati obsequio tenebantur familiariter adhaerere, non solum a communione excommunicatorum verum etiam praeterquam a in ceteris communicari teneantur, cum sine illa debita praesare nequeant obsequia.

Decepti, vel simpliciter excusati a communione cum haereticis, h. d.

Meritiores autem, & viatores, nisi aut creditores sint excommunicatorum, aut necessitatis imminuat articulus, abstinere debent: sed si in tertiam excommunicatorum devenierint, ubi vel non possint ab aliis emere, vel unde emant, non habeant, ab eisdem accipere poterunt: nec illos excommunicatis metus impedit. Praedictiores quoque, praefertim qui alios sustentari non possunt, ab excommunicatis, & alienorum bonorum detentibus eisdemynam licite recipere possunt. Idem iuris est de his, qui adeo sunt rudes, ut eorum consilio veritatem sceleris perpetrari non possint: aut qui cum iis communicant, qui communicant excommunicatis.

Quomodo excommunicati communicant non cadit in communicatorum scilicet, qui solum metus communicat, h. d.

Ed an inuitus a communicatis communicans excommunicatis labe inquinetur, videamus: & si qualem sit per coactionem astrictus, cum magis hoc casu parum quam agere videatur, excommunicatio non tenetur. Aliud statuentum erit, si quis per metum sit indactus: licet enim metus culpam minuat, quia tamen eam non profus excludit, cum nullius metus obtentu mortale peccatum quis incurere debeat, excommunicationis penam non evadet.

Communicatis excommunicatis in convertendo, non est excommunicatio, h. d.

Item cum voluntate & proposito maleficia distinguuntur, excommunicatis sententiam non incurrit, qui excommunicato in his, quae ad abolitionem, vel alius ad salutem ejus pertinent, in locutione participat, licet & alia verba incidenter, et apud eum magis proficiat, interponat.

Absolutio ab excommunicatione ad cautelam peti potest, h. d.

Si quis tamen de ex his dubitet, vel ex aliis, ne non iudicis, vel canonis sententia sit innodatus, sese per competentem iudicem, iuxta Innocentianarum constitutionum tenorem ad cautelam absolvi postulare poterit: quod de his qui innotati innodatus est excommunicatione, exequi poterit.

Excommunicati ab absolutio non debet peti omnino medio nisi in moribus sit consuetudo, h. d.

Ed hoc casu advertendum erit, ne omnino medio ab eo, qui tuus iudex non sit, abolitionis beneficium postulet. Pone enim quod suffraganei cuiusdam subditus, puta Archidiaconus, excommunicationis in totali sententiam non tam a Metropolitano, cum nec excommunicatus iudex sit, nec excommunicatus, sed ab ipso suffraganeo absolutio petenda est, nisi consuetudo e contrarium ostenderit.

Quod vacante absoluit, qui habet Episcopalem jurisdictionem, h. d.

Episcopali vero sede vacante, capitulum, seu is, ad quem Episcopalis iurisdictio tunc temporis pertinet.

a Cf concilium. ecc. eccl. b C. sacri off. san. eccl. de iis qui sunt in, metus causa. c Causa voluntate. ecc. eccl. d C. a. r. d. tit. 10. e. g. l. 2. referent. ext. de prob. f Causa. de major. & minor. e.

re noscitur, his, quibus potest Episcopus, si viveret ab excommunicationis sententia, five iuris, five hominis fuerit abolitionis beneficium imperitari poterit: nisi ei fuerit ab Apostolica sede specialiter interdicta potestas.

Superior de excommunicatione cognoscens, videns illum iustam, debet excommunicationem ad iustitiam remittere, nisi si malitiose differat absolvere, facit autem, si committat illam iniustam: sed si dubitetur, bene facit, si remittat, h. d.

Bi vero superiori competit de excommunicatione cognoscere, si eam iustam esse confiteri, veluti o. edum propter manifestum excessum est in aliquem promulgata, superior iudex, nisi sit in mora periculum, excommunicatum ad excommunicatorem profus remittere debet: nec eum absolvet, nisi excommunicator requisitus dolo illi abolitionis beneficium exhibere denegat. Si vero huiusmodi sententiam iniustam esse confiteri, excommunicatus ad suum excommunicatorem nequaquam remittendus erit, sed sine difficultate debet absolvi. Quod si dubitetur, utrum iusta sit vel iniusta, superior illum tollere poterit: quanquam hoc casu honestius & convenientius egerit, si excommunicator deferat.

Ubi manifestum est delictum, non conceditur absolutio nisi prae cautione alius fecerit, h. d.

Manifestum autem excessum illum esse intelligemus, qui vel per confessionem, vel probationem iustitiae notus fuerit, vel sit adeo res evidens, ut nulla possit tergiversatione celari. Quo casu & non ante concedenda erit absolutio, quam idonea pro delicto praestetur satisfactio: ceterum si de admisso dubitetur, ut sententia relaxetur, sufficit, si de parendo mandatis Ecclesiae legitime cautum fuerit: quanquam si pro simplici contumacia excommunicatus, solum de stando iuri cautionem exhibuerit, absolvendus erit.

Si pars se dicat post appellationem, vel alius nulliter fuisse excommunicatum, sunt super hoc partium admittenda probationes, ut appareat an quis indigeat absolute, h. d.

Mulum etiam intererit, utrum abolitionis beneficium postulans, se post appellationem ad Rom. Pontificem legitime interpositam, vel alias nulliter excommunicatum innodatum conquestur: an vero simpliciter iniuste se proponat excommunicatum. In prima enim specie, si Episcopus sit probare paratus, se in illum, antequam vocem appellationis emitteret, sententiam protulisse, antequam decerneret aliquid, utriusque partis super hoc probationes sunt admittendae: per quas denique apparebit an absolute indigeat conquestus, vel potius non ligatus sit denunciandus.

Si quis dicat se iniuste excommunicatum, prius est absolvendus, antequam sint admittendae probationes super iustitia excommunicationis, h. d.

Aliud iuris erit, cum iniuste se quis excommunicatus asserit: tunc enim si Episcopus, ut ostendat quod iuste excommunicaverit, probationes suas admitti postulet, audiendus non erit: nam etsi consistat excommunicationis sententiam iuste promulgatam, nihilominus humiliter postulans esset absolutio impendenda: ideoque hoc casu profus iuxta formam Ecclesiae congruentem absolvendus erit, ut demum probationibus utriusque partis admittis, utrum iuste, vel iniuste quis ligatus fuerit decernatur.

Innotatus pluribus non potest ab una tantum excommunicato ab absolvi. Et ab absolutio subreptitia non tenet, h. d.

Quod si quis pluribus innodatus a excommunicationibus, etiam ex eodem facto descendens, de una tantum causa velit satisfacere, communioni ob id restituendus non erit, nec per veritatis suppressionem extorta absolutio sibi quicquam proderit.

a C. venerabilibus, sac. ord. tit. 10. b C. cum olim, extr. de verb. sign. c C. ex parte, in fi. de verb. sign. extr. d C. cum pro causa, ecc. eccl. e C. officium, si. m. d. tit.

Si ordinarius fiat per surreptionem impetratam ab Apostolica sede absolutorem, debet remittere perpetuam absolutum ad sedem Apostolicam: si vero hoc factum non confiteri, sed suspicatur, debet absolutum cogere ad purgationem. h. d.

Quinimo si confiteri a. excommunicatum lata fuerit, excessibus, pro quibus in eum sententia lata fuerit, excommunicationis sua causam aliam praesententem ab Apostolica sede absolutiois beneficium impetrasse, eundem debet ordinarius Ecclesiastica censura compellere, ut cum literis suis rei veritatem continentibus ad sedem Apostolicam redeat: si vero illud liquido non contulerit, cum tamen ordinarius, quod veritatem confessus non fuerit, suspectum habeat, ad purgationem praestandam, quod verum factus fuerit, compellet.

Abolutus vi, vel metu, dupli excommunicatiōe innotatur. h. d.

Illud etiam admonendi sumus, quod licet vi, vel metu facta regulariter iure teneant: si quis tamen ab excommunicationis, suspensionis, vel interdicti sententia, absolutiois aut revocationis cuiuslibetque beneficium per vim vel metum extorserit, viribus omnino cariturum: quin potius ne sine vindicta violentia crescat auidacia, qui absolutioem, vel revocationem vi vel metu extorserit, quasi propria confossus sagitta, iteratē excommunicationis sententia subiacet.

Excommunicatus, cui Papa communitas, non propterea censetur absolutus, nisi Papa id exprimat. h. d.

Novissime sciendum est, quod si Apostolicus etiam scienter excommunicato participet literis, forte cum salutationis alloquio destinatis verbis, osculo, seu alio quovis modo, ipsum per hoc absolvere nulla ratione censetur, nisi forsitan exprimat, velle illum ex hoc pro absoluto haberi. Hæc de excommunicationis sententia delibasse sufficiunt: nunc de interdicti Ecclesiastico & suspensione paucis dispiciamus.

DE ECCLESIASTICO INTERDICTO.

TITVLVS XIV.

Interdictum aliud iuris, aliud iudicis: quæ distinctio exempli declaratur. h. d.

Abent Ecclesiastica interdicta cum excommunicatione multa communia: nam & illorum alia ipso iure inducuntur, alia iudicio sententia. Iuris est illius in electione Romani Pontificis servanda non servaverit, aut in necem Cardinalis aliquid machinata fuerit, sive ab Ecclesiis, vel personis Ecclesiasticis aliquid extorserit, aut usurarias domos commodaverit. Item cum in Ecclesia sanguinis vel humani seminis effusione polluta, aut simoniace consecrata, celebrari iure vetatur.

Celebrans in Ecclesia polluta, vel simoniace consecrata, non incurrit irregularitatem: scias, si alia ratione violat interdictum. h. d.

Est e autem inter hæc differentia non inodica: nam si quis in ea Ecclesia celebret, quæ vel polluta sit, vel simoniace consecrata, licet hoc temerarie faciat, nullum tamen ob id irregularitatis laqueum incurrit: is vero si quis scienter celebrat in locis alia ratione interdicto suppositis, irregularitatem incurrit, à qua per alium, quam per Romanum Pontificem, liberari non poterit, nisi aliqui super hoc privilegio, vel iure muniti fuerint.

Quid sit iudiciale interdictum. h. d.

a Cæx parti. sua. ext. de off. ord. b Clem. fin. eo. 11. c Cen. f. aliquando. ext. eo. 11. d C. u. qui. de sent. excom. in 6. e dist. sup. u. qui. 4. fin. f. dist. can. u. qui. 4. fin.

Idem sententia tunc inducitur interdictum, cum competens iudex ex aliqua causa terram, vel hominem à divinis actibus pronunciat ac precipit.

Interdictum quædam generalia, quædam specialia. Aliud est generale, aliud speciale. Generale interdictum est non solum cum regio & Provincia, sed etiam cum castro & villa divinis actibus. Specialia interdicta inter plures Ecclesias paucæ, vel una interdicta.

Interdicti loco principalis censetur interdictum, quædam sunt & contraria: & dispositio iudicis non debet esse nisi in locis, in quibus interdictum, non solum quæ maxime continentur ambitu, censetur interdicti supposita, sed etiam illorum suburbia & adificia: & conscientia: & quæ in illis locis possent licite celebrari, & Ecclesiasticis personis facile contemni possent. Eadem quoque ratione & specialiter Ecclesia sit interdicti supposita, nec in eadem ius celebrari, nec in cœmeterio eidem Ecclesie concessum sepeliri poterit.

Respectu personarum interdictum Ecclesiasticum est distinctum: & unus non potest pro aliis aliam excommunicari. h. d.

At non, sicut in locis, ita & in personis lata sit interpretatio: ideoque, si sententia interdicti sit interpretata in populum, clericus interdictus non intelligitur nec converso: unde interdictum alterius ad divinum officium non admittitur. Sed & si propter delictum domini sit pro pecuniaria causa sine specialis sedis Apostolicæ prelatentes literas expressæ licentia, interdicti sententia non poterit vel rectoris civitatis interdicta, cum, cum culpabiles non existunt, alibi divinis licite usqueque possunt, nisi cives quoque propter dominum vel interdictum puniendum interdicti fuerint. Quod quidem in excommunicationis sententia contingere non potest, nec enim pro peccato unius alius, puta ipsius famulus, excommunicari poterit.

Interdicta universitate, & singulis de universitate interdictis, ne interdictum reddatur civiliter. h. d.

Item cum loci iudicis populus Ecclesiasticus interdictatur interdicto, singulatus ex eo personæ, quæ interdictas esse constat, ne sententia effectus habeat, non debent alicubi, casibus expressis à iure divinis non exceptis, divina, vel Ecclesiastica recipere sacramenta: cum divinorum auditio, & sacramentorum perceptio populo, ut universis, non competat.

Regulariter tempore interdicti potest quis baptizare, & verum divinum audire. h. d.

Excepti e vero casus sunt: si qui ad baptismum continentis, & poenitentiarie sacramentum, vel ad verbum divinum audiendum admitti velint, tam si iustam causam, quam si sint in bona voluntate constituti. Quod casus est, qui interdicti locum eorum dederunt, non obnoxiantur, sed in eis hominibus & constitutionibus formæ observanda erit. Quæ & alia quædam interdicti tempore fieri benigne indulget, ut ex ipsius constitutionibus perceptio non facili apparere poterit.

Tempore interdicti potest confici sacrum Crismatis de Tabula sacrosancta, Ecclesiastica sepultura, & divinum officium celebrari, nisi concessa quis in eam sine ex privilegio, & potestatem interdictum incurrit excommunicationem, non obnoxiantur prolegis. h. d.

Velut igitur interdicti tempore iure Christiana utimur unctione, sic licet regio sit interdicta, utimur unctione.

Interdictum in locis, ita & in personis lata sit interpretatio: ideoque, si sententia interdicti sit interpretata in populum, clericus interdictus non intelligitur nec converso: unde interdictum alterius ad divinum officium non admittitur.

Item cum loci iudicis populus Ecclesiasticus interdictatur interdicto, singulatus ex eo personæ, quæ interdictas esse constat, ne sententia effectus habeat, non debent alicubi, casibus expressis à iure divinis non exceptis, divina, vel Ecclesiastica recipere sacramenta: cum divinorum auditio, & sacramentorum perceptio populo, ut universis, non competat.

Regulariter tempore interdicti potest quis baptizare, & verum divinum audire. h. d.

Excepti e vero casus sunt: si qui ad baptismum continentis, & poenitentiarie sacramentum, vel ad verbum divinum audiendum admitti velint, tam si iustam causam, quam si sint in bona voluntate constituti. Quod casus est, qui interdicti locum eorum dederunt, non obnoxiantur, sed in eis hominibus & constitutionibus formæ observanda erit. Quæ & alia quædam interdicti tempore fieri benigne indulget, ut ex ipsius constitutionibus perceptio non facili apparere poterit.

Tempore interdicti potest confici sacrum Crismatis de Tabula sacrosancta, Ecclesiastica sepultura, & divinum officium celebrari, nisi concessa quis in eam sine ex privilegio, & potestatem interdictum incurrit excommunicationem, non obnoxiantur prolegis. h. d.

Velut igitur interdicti tempore iure Christiana utimur unctione, sic licet regio sit interdicta, utimur unctione.

a C. si civitas, de sent. excom. in 6. b Contingit fieri, & C. de sent. de sent. excom. in 6. d C. si finem, & cum sent. de sent. excom. in 6. e C. si quis, de sent. de sent. excom. in 6. f C. si quis, de sent. de sent. excom. in 6. g C. si quis, de sent. de sent. excom. in 6. h C. si quis, de sent. de sent. excom. in 6. i C. si quis, de sent. de sent. excom. in 6. j C. si quis, de sent. de sent. excom. in 6. k C. si quis, de sent. de sent. excom. in 6. l C. si quis, de sent. de sent. excom. in 6. m C. si quis, de sent. de sent. excom. in 6. n C. si quis, de sent. de sent. excom. in 6. o C. si quis, de sent. de sent. excom. in 6. p C. si quis, de sent. de sent. excom. in 6. q C. si quis, de sent. de sent. excom. in 6. r C. si quis, de sent. de sent. excom. in 6. s C. si quis, de sent. de sent. excom. in 6. t C. si quis, de sent. de sent. excom. in 6. u C. si quis, de sent. de sent. excom. in 6. v C. si quis, de sent. de sent. excom. in 6. w C. si quis, de sent. de sent. excom. in 6. x C. si quis, de sent. de sent. excom. in 6. y C. si quis, de sent. de sent. excom. in 6. z C. si quis, de sent. de sent. excom. in 6.

157
 postea, Christa die cenæ Domini posse confici dubium esse non debet. Vnctio autem extrema, & Ecclesiastica sepultura, & divinarum officiorum celebratio tempore generalis interdicti omnibus denegatur, nisi quibusdam, quibus id ex gratia certa servata forma conceditur: ceteri autem five clerici, five laici, qui interdictum violando verum Ecclesiasticæ disciplinæ conantur infringere, quibuscumque privilegiis non obstantibus, sententiæ excommunicationis subijciuntur: à qua per sedem duntaxat Apostolicam absolvi poterunt.

Appellatio prætextu violatoribus interdicti minime suffraganea habet.
 Nec aliquid violatoribus proderit, quod appellasse, atque id eo se interdicti sententiæ minime teneri contendunt, sicut enim post appellationem excommunicari non possunt, sic interdictum, cui ante appellationem eos constet esse suppositos, declinare nequeunt.

DE SUSPENSIONE.
 TITVLVS XV.

Suspensio est duplex, ut excommunicatio, & interdictum.
 Suspensio quoque alia est Canonis, alia iudicis, sicuti excommunicatio, & interdictum. Canonis est, veluti cum quis ob Simoniam, vel ob notoriam fornicationem, vel alia hæc crimina ipso iure à sui executione ordinis, vel officii arectur.

Ob mortale peccatum non notoriam est quis suspensus, quoad suspensionem quoad alios. h. d.
 At si a crimine per sententiam, vel per confessionem liberatus in iure, aut per rei ipsius evidentiam notorium non sit: & si quilibet pro mortali peccato, quoad ipsum, sit suspensus, quoad alios tamen pro suspensio non habetur: ideoque in officiis Ecclesiasticis vitandus non erit.

Qua sit suspensio iudicis. h. d.
 Vitæ suspensio est, ut cum sententiæ quis ab eadem executione ex causa removetur.

Suspensio solum ordinem & statum Ecclesiasticum respicit: & prorsus præsupponit habitationem. h. d.

Et autem suspensio (velut Ecclesiastica censura condidicatur) respectu quodam aliquantò quam excom-

unicatio, vel interdictum, strictior: quippe quod & excommunicatio, & interdictum non solum clericos, verum etiam laicos innedere possunt: at suspensio cum nihil aliud sit, quam inhabilitas quædam ad exequendos ordines, & officia Ecclesiastica, nullos præterquam ipsos clericos attingere potest. Nec enim ulli ejus ordinis, vel officii, cuius est penitus expertus, administratio vetari & interdicti potest.

Ingressi si divinis, incurrit irregularitatem. Et quid sit irregularitas. h. d.

CAvehant a igitur Clerici, Indices, & Ecclesiarum Prælati, ne penam hanc suspensionis incurrant, scilicet, quod si ea durante sese divinis ingesserint (secundum Canonicarum sanctionum tenorem & distinctionem) irregularitatis laqueo sese involvent, à quo interdum non, nisi per summum Pontificem, liberari poterunt. Est autem irregularitas, nota quædam, seu Canonicum impedimentum, ex facto seu defectu proveniens, quo quis tam ad Ecclesiasticos ordines promoveri, quam promotus in istis ministrare prohibetur. quod qualiter accidat, tam supra ex primo libro, quàm etiam ex variis Decretalium locis facile est legentibus cognoscere.

Episcopi & superiores nunquam incurrant sententiam interdicti, vel suspensionis, ipsi jure, nisi de ipsis expressa mentio habeatur. h. d.

EA propter optima ratione Innocentiana b constitutione cautum est, ne Episcopi eorumque superiores ullius constitutioni, sententiæ, five mandati occasione interdicti, vel suspensionis sententiam (nisi in ipsis de Episcopis expressa mentio habeatur) ipso iure incurrant: esset enim hoc nimis periculosum, ob Pontificalis officii, quod frequenter exercere compelluntur, executionem.

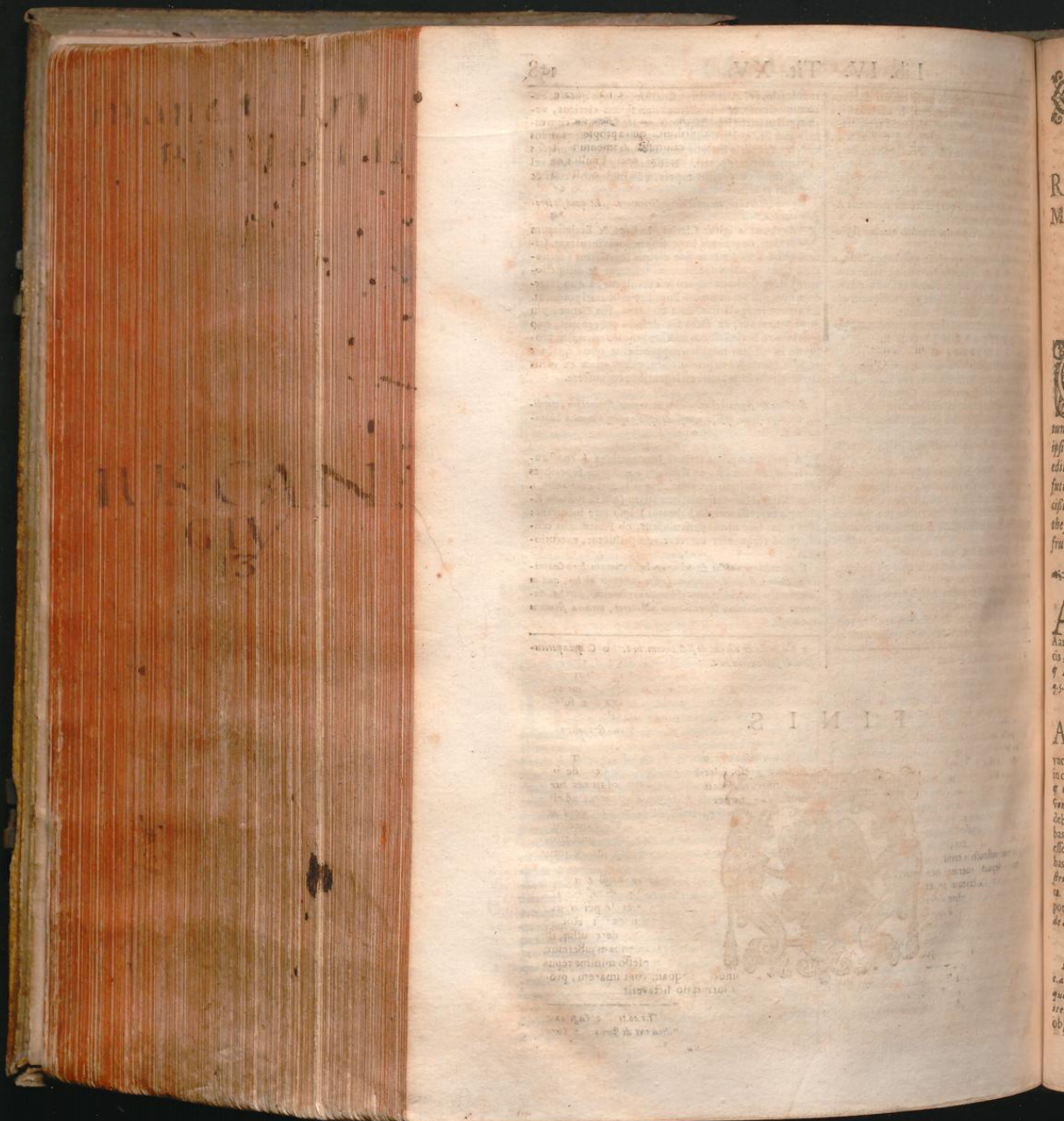
Explicit liber quartus & ultimus Institutionum Iuris Canonici: in quibus, si quid diversum Lector invenerit ab his, que in Commentario sapientem edito delimitata inveniantur, scito ea Authorem, cum ultimam Operi bonam adhiberet, meliora seorsum immutasse.

a C. i. in fin. & c. i. c. i. de sent. excom. in 6. b c. quia portio. de sent. excom. in 6.

FINIS

Loci Communes
RERVM ET VERBORVM
MEMORABILIVM, EX UNIVERSO JURIS
CANONICI CORPORE COLLECTI, ORDINE
ALPHABETICO PER GENERA CAVSARVM ELEGANTI
methodo digesti, prioribus omnibus antehac editis multo
auctiores, locupletiores, accuratiores.

LECTORI TYPOGRAPHVS S.

Quem tibi, benigne Lector, priori hujus operis editione promisimus, JURIS CANONICI thesaurum exactissimum, eum hac posteriori exhibemus. & prestamus amplissimum, accuratissimum, ita ut quae in priori compendio haecenus desiderata sunt, abunde hic labore & industria nostra resarciantur, totamque huc Canonici longè lateq; diffusam, exiguis charis arctatum & contractum videre, ipsiq; brevem, perfectam & exquisitam summam habere liceat. Opus, omnibus hactenus editis indicibus, repertoriis etiam summaris longè locupletissimum, perfectissimum, magno futurum cum discipulorum tam docentium commoda. Nec enim omnium meminisse, vel tenacissime memoria datum. Quantum vero [se ad pompam & speciem a me hac dici videantur] thesaurus hic priori indice locupletior sit & auctior, ex utriusque collatione constabit. Vale, fratre, & nobis de liberata fide gratulare, simulq; studium publicè inserviendi boni consule.

A

Aron, Summum Pontificem representat. *dist. 21. c. 1. §. 1.*
 Aronis exemplum proponitur Episcopis & clericis, ad se invicem honorandum. *95. dist. c. Est.*
 Aronis virga, devorat virgas magorum. *26. q. 2. c. nec mirum. ante med.*

Quis Abbas ordinari vel eligi possit.

Abbas Alterius monasterii monachus non est ordinandus, nisi in monasterio vacante idoneus non existat, vel consuetudo loci in contrarium extet. *de relig. domib. c. ne nimia.*
 Clerici in abbates non ordinandi. *18. q. 2. c. peruenit. cum c. seq.* Denique qualis abbas ordinari debet, traditur. *18. q. 2. c. abbatem. in fin. §. Abbas quis esse potest in necessitate, licet non possit esse presbyter. c. tuam. de arat. & qual. §. Abbas esse non potest non professus. c. cum in magistrum. de elect. §. In abbatem eligi potest eremita. c. cum monasterium. de elect. §. Abbas fieri potest quis de apostasia rediens. c. intelleximus. de arat. & qual.*

A quibus eligi vel confirmari debeat.

A conventu est eligendus, non ab aliis. *18. q. 2. c. abbas. c. abbatem. c. quam sit. §. de studio. §. vers. quem sibi propria. c. abbas. §. vers. tamen eligant. item 16. q. 7. c. nit.* Contradicit *d. q. 2. c. 1.* Cui objectioni responder Gratianus. *d. c. abbas. §.*

ecce. Sed & alii quam monachi abbatem eligere possunt, si monachi sint indomitae cervicis, & effrenatae superbiae. *d. §. ecce. §. d. q. 2. c. nullam.* Vel religiosi foeminis abbas sit praeficiendus. *d. q. 2. c. qui religiosi. §. Abbatem potest capitulum confirmare. c. cum dilectus. de consuetud.*

De Potestate, Auctoritate & officio
Abbatum.

Abbas admittere non debet alienum monachum. *18. q. 2. c. abbatem. §. monachi. §. vers. Vel quis monachum. item 19. q. 3. c. statuitur. §. vers. discendentem. §. vers. 20. q. 4. ult. in prin. §. Ut abbatem quolibet anno conveniant. c. abbatem. in prin. §. vers. qui semel in anno. 18. q. 2. §. Abbas diversas cellulas, diversave monasteria ne habeat. 20. q. 4. c. ult. §. abbatem. §. Locum suum deserere potest cum licentia Episcopi. *can. 8. 18. q. 2. §. Cum fratribus in conventu manere debet, atque in officio suo sollicitus esse. c. cum ad. §. Abbas. §. vers. de statu monach. §. Abbas a monachis obedientia debetur. 18. q. 2. c. abbatem. §. monach. §. c. cum ad. §. Abbas. §. vers. de statu monach. §. In potestate Episcopi est. 18. q. 2. c. abbatem. in prin. c. monasteria. c. abbatibus. §. Ne monachos vagari permittat. 18. q. 2. c. abbatem. §. monachi. §. vers. aut per loca aliqua. §. Abbas absolvere potest monachum ab excommunicatione in seculo contracta, nisi mutilati membri, vel effusio san-*
 Fff*

guinis sit secuta, vel in Episcopum aut Abbatem manus iniecerit violentas. *c. cum illorum. de sentent. excommunic.* ¶ Cum talibus possunt etiam dispensare abbates in susceptis ordinibus in excommunicatione, si memoriam facti non habeant, vel peritiam juris: nisi factum sit grave & notabile. *Ibidem.* ¶ Abbas potest excommunicare monachos suos vel canonicos. Idem potest Prior. *cap. cum in Ecclesia. de major. & obedien.* ¶ Abbas non benedicitur ab Episcopo, super hoc à tertio requisitus, potest exercere ea que sunt officii sui, Episcopo irrequisito: ita tamen, quod sit primò confirmatus. *cap. statutus. de suppl. negligen. pralar.* ¶ Abbates Cistercienses obedientiam faciunt Episcopo suo, secundum formam qua habetur *c. ne Dei Ecclesiam. de Simon.*

De Remotione Abbatis.

Causæ ex quibus abbas est removendus, notantur 18. *quæst. 2. c. si quis abbas.* & si infamatus, vel convictus sit appellatione remota, nolit sponte cedere, compellatur. *de Appellat. cap. quia nos.* & non à monachis, sed ab Episcopo & vicinis abbatibus est loco removendus. *d. c. si quis Abbas. Vers. ab Episcopo, in cuius territorio. & d. c. nullam.*

De Pœnis Abbatum.

De puniendis seu corrigendis abbatibus. *c. ult. §. si vero Abbates. eod. tit.*

Abbatissa moniales Benedicere, confessiones audire, & publicè prædicare non potest. *cap. nota quadam. 10. de pœnitentiis.* ¶ Potest etiam suspendere clericos delinquentes ab officio, licet non possit excommunicare. *de major. & obedien. c. dilecta.* & de electione abbatissæ *vide c. indemonstratib. 43. de electione. in 6.* ¶ Abbatissa nec prædicare, nec confessiones audire potest. *cap. nota. de pœnit. & remiss.*

de Abigeis accusatio cum inscriptione & sine ea proponi potest. *4. q. 4. c. nullus. §. abacti. l. unica. C. de abigeis.*

Ablata violenter restituantur ante litem contestatam. *can. 3. q. 2.*

Abolitio pœnam remittit, sed infamiam non tollit. *can. 8. 2. q. 3.*

Abortus causam dans, si conceptum erat vivificatum & animal rationale, homicida est. *c. 20. de homic. solunt.*

Absens Accusari vel Accusari per alium non potest. *can. 18. 3. q. 9. neque iudicari. can. 13. & 14. 3. q. 9. nisi contumax fuerit. can. 1. 3. q. 8.* ¶ Appellare potest ex quo feit, si indefensus fuit. *can. 29. §. si adversus. 2. q. 6.* ¶ Fructus Beneficiorum percipit, si studiorum causa absit. *ca. 22. de praben.* ¶ Investiri potest per alium. *cap. 24. de praben.* ¶ Absens in servitio Papæ vel Episcopi sui non debet privari beneficio suo. *cap. cum adlectus. de cleric. non res.*

Idem est, si causam suam vel suorum agat. ¶ Contra absentes non servatur sententia definitiva lite non contest. & maxime si sunt absentes causa studii & peregrinationis. *cap. non quatuor. de major. & obedien. item cap. confusio. rionibus. de offic. jud. deleg. ¶ Absens in causa in loco minus competentissimo non recipiat. cap. sine de cler. non res. ¶ Absens diu vocatus, si venire nolit, privetur beneficio sive dignitate. cap. ex parte de cleric. non res. Et maxime si sine iusta & necessaria causa, peritiam sine licentia Episcopi moratus fuerit. & non gnuo tempore expectatus non redierit. cap. non quatuor. eod. titul. Item, si Ecclesia peritiam defectum magnum de absentia ministrorum non sunt absentes revocari. *c. cum ad hoc. eod. titul. ¶ Absens quis potest esse de licentia sui prelati, vel causa studii, sive alia causa honesta. cap. non sum. eod. tit. ¶ Absente uno iudicem, sententia alterius non valet. cap. causam de offic. deleg. ¶ Absens ad electionem vocari debet, tamen commode potest. cap. coram de elect. abbatibus cassari potest, nisi postea consentiat. ¶ Absentem contumax lit. contest. condemnari potest. *cap. de del. & contum.***

Absolutio dividitur in publicam & privatam. *26. q. 6. cap. non res. §. sed notandum.* ¶ Absolutio periculi non debet. *cap. ad aver. de Simon. & Absolutio occultato crimine non valet. c. non presensa. & c. officii. de sent. excom.*

Quis absolvere possit?

Absolvere potest capitulum, vide *cod. in Episcopis.* ¶ Concilium absolvere potest obnoxium excommunicatum, & hic non nisi à Concilio potest absolvi. *cap. in viro. §. pro. can. 1. §. de sentent. excommunicatib. 3. q. 1. cap. si quis Episcopus. iure novo alind est. cap. absolvendam. 9. §. present. Vers. ad interuentum. pro. de heretico. ¶ Delegatus ab eo, qui absolvendi habet absolvere potest. *cap. ali. de off. ordin. ¶ Episcopo non alii jus absolvere competit. 17. q. 4. c. omnes. 26. quæst. 6. cap. 1. secus si privata sit absolutio, non publica: tunc enim potest absolvi potest. d. quæst. 6. c. manifestum. Item si Episcopus sit absens, periculum sit in mora. d. quæst. 6. c. si aliquis. §. ecce quod. quatenus hoc procedat. de d. c. Aurelius. Vers. debet presertim accipere consulere. & d. quæst. 6. cap. si quis de consensu. §. fin. d. quæst. 6. c. si aliquis. §. sed si manifestum. ¶ Pen. §. fin. cum e. seq. item si ecclesia vacet. ¶ Titulo jus absolvendi competit. *c. an de man. & obed. in 6.* ¶ Qui excommunicatus vel damnatus absolvere potest, non alius, secundum abbatem *cap. cum ab ecclesia. am. 2. in fin. cap. primendum. 8. in prin. & 3. in vers. present. pastoralis. 11. §. praxerea. de officio. am. 2. de numerabilib. 7. in princip. de sentent. excommunicatib. quæst. 6. cap. 1. ¶ Excommunicatus absolvere non potest. vide *in fin. eod. in heretico. ¶ Absentes****

Abf & Excommunicati, neque ligandi neque solvendi jus habent. 24. *quæst. 1. cap. aud'imus. §. fin. cum duob. c. si quis in pen. dist. 1. c. verbum.* ¶ Legatus de latere absolvere potest eum, qui clericum percussit. *ad eminentiam. 20. c. quod de his. 26. in prin. d. rir.* Plura infra. in legatus à Latere. ¶ Papa ab alio excommunicato vel damnato absolvere potest. *9. quæst. 3. c. fuit semper. ca. c. lita. §. sed nec illa. c. cuncta. c. fratres. & clericus, qui quod excommunicato communicaverit, fuit excommunicatus, non nisi à Papa potest absolvi. cap. significavit. 18. de sentent. excommuni. neq; is qui ob incendium fuerit excommunicatus. cap. tua nos. 19. d. rir.* neque is qui ob id quod ecclesiam effregit & expoliavit, fuit excommunicatus, nisi à Papa est absolvendus. *c. c. quæst. 22. d. rir.* item qui contra interdictum vel excommunicationem fecerit, non nisi à Papa potest absolvi. *c. quicunque. 11. §. fin. c. si quis in ecclesia. 18. §. si vero. c. si quis quo neguit. de sentent. excomm. in 6. & qui ob id quod iustitiam vel gratiam pecunia redemit, fuerit excommunicatus, non nisi à Papa potest absolvi. c. 1. §. de criminis. de sentent. excommuni. in extran. com. item si quis clericum percussit, & propterea excommunicatus, non nisi à Papa potest absolvi. 17. q. 4. c. si quis suadente. in prin. rem. c. 1. §. fin. c. non dubium. 5. in fin. c. ea nescitur. 13. §. alios autem de sentent. excomm. 11. q. 3. c. ad mensam. §. juxta igitur hanc distinctione. in fin. Fallit, si sine periculo Papam adire non possit. *de cetero. 11. c. quamvis. §. si nisi immineat. d. rir.* ¶ Sacerdos simplex absolvere potest laicum, si ob id, quod excommunicato communicaverit, fuerit excommunicatus: si modo extra crimen illi communicaverit. *cap. nuper. 29. d. rir.* ¶ Absolvi de iniectione manus violenta ostentatus à suo Episcopo, nisi sit casus enormis. *c. si vero. de sentent. excomm. ¶ Absolviuntur monachi & canonici regulares à suis abbatibus. c. monachi. cod. rir. ¶ Absolviuntur à solo Papa laici literis falsis scienter utens. cap. dura. de crimine falsi. ¶ Mulieres & persone quæ sui juris non sunt, ab Episcopo suo absolviuntur. cap. mulieres. de sentent. excommuni. Item potentes & delicati, qui que modicam lesionem intulerunt. cap. mulieres. cod. rir. Item cum ex iusta causa excommunicator quæri non potest, vel difficultè inveniri, tunc absolvi potest ab Episcopo vel proprio sacerdote. *c. nuper. de sentent. excommuni. ¶ Legatus non missus à latere, tantum de provincia sibi commissâ absolvere potest. Sed legatus sub pretextu suarum Ecclesiarum, nec de sua, nec de illa provincia absolvere potest. cap. excommunicatus. de offic. leg. ¶ Absolvi possunt hospitalarii à prioribus suis. capit. canonica. de sentent. excommuni. ¶ Absolviunt quis in necessitate, non obstante contradictione, vel etiam appellatione partis adversæ. cap. qua fronte. de appellat. ¶ Absolutus à delegato ad excommunicatorem remittitur. cap. prudentiam. de offic. deleg. ¶ Absolvi potest quis post mortem. Item legatus apud Deum absolviunt ab ecclesia. capit. a nobis. de sentent. excommuni. ¶ Ab-***

solviuntur à solo Papa laici iusti abbatibus monachum vel conversum percutiens etiam ex iusta causa; & similiter iubens: nisi discipline causa faciat per seipsum solum, vel clericum & non laicum. *cap. un' servatus. de sentent. excommuni. ¶ Non absolutus scienter ordinatus, si se secularis, perpetuo deponitur: ignorans factum vel ignarus juris à solo Papa absolviuntur. Si autem talis sit religiosus, à suo abbate absolviuntur, nisi factum sit grave & notabile. cap. cum illorum. eodem titul. ¶ Absolviuntur servus de iniectione manus violenta ab Episcopo suo, in fraudem faciens, ut servitio domini sui se subtrahat, aut dominus sine culpa sua grave damnum incurrat ex eius absentia. cap. relatum. eodem titul. ¶ Absolviunt se mutuo à minori excommunicatione contracta aliqui, potestare utriusque collata. *cap. duobus. de sentent. excommuni. ¶ Absolutus non est quis ex sola salutatione Papæ sibi scripta. cap. si aliquando. eod. titul. Item nec qui pluribus excommunicationibus innodatus, ab una tantum est absolutus. cap. officii. eod. tit. ¶ Absolviere quis non potest alienum parochianum, nisi de licentia sui proprii sacerdotis. cap. omnis de panis & remissis. ¶ Absolviendi namque potestas aliis potest committi in necessitate. cap. ex literis. de officio delegatorum.**

Ex quibus causis Absolutio concedenda.

Sine causa Pœna remittenda non est. *cap. cum ab. 3. de offic. ordin. ¶ Si damnatus Penitentiam egerit. 11. quæst. 3. cap. plerumque. §. causa ergo. cap. cum aliquis. in prin. 27. quæst. 5. cap. de coram. §. ex si desinet. item distinctio. 50. cap. domino. §. fin. si tamen penitens vel satisfaciens ab errore seu peccato non recedat, non erit absolvendus. 11. quæst. 3. cap. tunc vera. 24. quæst. 2. cap. damnatio. in prin. cap. legatur. 27. quæst. 1. cap. de coram. in prin. ¶ Si Satisfactum sit pro crimine. cap. 5. de offic. ordin. ad dig nam satisfactionem. de offic. ordin. cap. ex literis. 11. de constitutionibus. sed hoc si ex pluribus causis damnatus, pro omnibus satisfecerit. *cap. cum pro causa. 27. c. cap. officii. 42. de sentent. excommunic. secus si pro delicto nondum satisfecerit, nec ablata restituerit. cap. peccatum. 4. de regul. juris. in 6. & Exemplum habetur. cap. quicunque. 2. in prin. c. si nec absolutio de hereticis. in 6. nam Peccati venia non datur, nisi correcto. cap. peccati. §. dist. rir. Quod si verò delictum, ob quod excommunicatus est, non fuerit manifestum, de quibus excommunicatus est, dubitetur, tunc enim cautio præstita, etiã ante satisfactionem absolviuntur. cap. ex parte. 23. de verbis. significat. cap. qua fronte. 25. §. fin. de appellationibus. c. 1. §. ideoq; mandamus. de his que dicuntur de causa. cap. si non ab illis. 7. §. porro. c. §. potest. de sentent. excommuni. in 6. item si periculum mortis inest: tunc enim præstita cautione de satisfaciendo, absolvendus est. d. c. qua**

fronte. 25. C. d. cap. venerabilibus. 7. S. sane si cer-
tum. Verf. nisi periculum. ¶ Si sententia sit in-
iusta, absolutio danda. c. cum ad quorundam. 7. de
exceffib. pralatorum.

Forma & modus Absolvendi.

Causa cognita absolutio indulgenda. c. Romana.
3. S. sententia de appellacionib. in 6. 11. 9. 3. c. ple-
rumq. contingit. Secus si causa excommunicati-
onis dubia, non manifesta sit: tunc enim excommu-
nicatus causa etiam nondum cognita, ad cautelam
potest absolvi. cap. ex parte. 23. de Verb. signifi. c.
cum olim. 24. cod. 111. c. per tuas. 40. S. Verum ex
Verb. C. 5. quod si absolutio. c. venerabilis. 52.
de sent. excom. c. venerabilibus. 7. S. porro. Verf. si
mister. si suffraganeus. cod. 111. in 6. item c. 1. S.
ad cog. mandamus. de iis que vi metus &c. causa.
cap. prudentiam. 21. S. 6. Verf. carerum si vel. C.
cap. cum contingat. 36. de offic. delegari. Secus e-
tiam si post appellacionem interpositam quis sit
excommunicatus: nam & hic causa nondum cog-
nita ad cautelam potest absolvi. d. S. porro. in pr.
C. d. e. venerabilibus. 7. S. sed si ex causa. S. fin. item
d. c. per tuas. 40. S. nos igitur. Verf. quanquam apo-
stolica. item c. cum contingit. 36. S. ad quod talis-
ser. de off. delegari. Nisi causa talis sit, in qua ap-
pellare non licet. d. S. porro. in prin. Verf. exceptis
casibus in quibus. Fallit tertio, si sententia excom-
municacionis intolerabilem contineat errorem.
d. c. venerabilibus. 7. S. potest quoque. item d. S. ad
quod talis. C. d. S. nos igitur. Verf. quanquam
apostolica. ¶ Cautione interposita & de cautio-
ne eorum qui ob heresim excommunicati absol-
vuntur, & ad Ecclesiam redeunt. Vide 1. q. 7. c. con-
vencionibus. S. item Basilus. c. si qui solus erim. e.
quos cordis. c. saluberrimum. cap. si quis epi-
scopus. item 26. q. 6. c. his qui in tempore. S. fin. &
absolvendus cavet de parendo mandato ecclesie.
c. qua fronte. 25. S. sane si quis. Verf. ab ipso tamen.
de appellacionib. Gratia nihil tribuat iudex in ab-
solvendo. 1. q. 3. c. plerumq. Contra interdictum ec-
clesie generale absolutio quando valeat. c. presen-
ti. 10. de sentent. excomm. in 6. ¶ Impositione ma-
nus ante atrium Ecclesie. 26. q. 6. c. n. in fin. cap.
ministrare. S. publica. quod tamen fallit absolven-
do clerico. dist. 11. c. confirmandam. C. e. illud
quoque in prin. dist. 11. c. 32. c. presbyter. S. fructus
tribus. item si in periculo mortis constitutus ab-
solvatur. 26. q. 6. c. qui recedunt. in prin. ¶ Lu-
ramento prestito ab eo, qui absolvitur, de paren-
do ecclesie vel excommunicatoris mandato, &
de non committendo tale quid in posterum. c. ex
tenore. 10. c. ad hac. 121. c. super. 29. S. fin. c. vene-
rabilis. 52. de sentent. excomm. in 6. 11. q. 3. c. cum
aliquis. Verf. C. de futuris. Si tamen absolvendus
ob id, quod excommunicato extra crimen com-
municaverat, sicut excommunicatus, hic etiam
sine iuramento absolvitur. d. c. super. 29. S. si au-
tem qui. item si sine scandalo iuramentum pre-
stari non possit: tunc enim sufficit manualis pro-
missio. c. super eo. 51. d. 11. c. item iuramentum pre-
statur ab eo qui impeditur, quod nisi a Papa ut
ordinario iudice absolutioem petat, ab alio ab-

solvitur: & jurare debet, cessante impedimento
se Papam accessurum, & mandatum Apostolicum
suscipitur. c. de cateris. 11. S. fin. C. de iuramentis.
13. S. fin. de sentent. excomm. Denique
& solemnitate absolutiois, vide 1. q. 2. c. 1.
cum aliquid. ¶ Absolutio quis non habet effectum
propter peritiam, vel aliam legitime. c. pariter.
de sent. excomm. ¶ Absolutio pro illicita
communacia quomodo fieri debeat. c. a. pariter. de
Verb. sign.

Quando absolvendus.

Quinta Feria ante Pascha absolutio facta
peccata remittenda. c. de penit. de conf. abs. c.
¶ Non nisi peracta penitentia est absolutio
indulgenda. dist. 11. c. 30. c. abs. c. si quis per
c. domino. item 11. q. 3. c. tunc. Verf. si quis
contingit. S. causa, ergo. item de penitentia. dist.
11. c. cap. nonnulli. Non nisi iure facta
& ablatum restitutum sit, absolutio est abso-
luta. c. ea noscitur. 13. Verf. si ius factum iure iuratis.
res. de sentent. excomm.

de Absolutione retractanda agitur. c. ex parte.
C. significavit. 6. de officio ordinarii.
Infamia per restitutionem vel Absolutionem
non aboletur. 2. q. 3. c. Exphortum. Exphortum
tur. c. ali. S. absolutio enim. C. 7. ad d. super
Absolutio in terra, erit etiam in ecclesia abso-
luta. 24. q. 1. c. quodcumque.

Absolutio pristinum statum recipit. Nisi
pluribus causis excommunicatus, et unum
non omnibus fuerit absolutus, et unum potest
de sentent. excomm. item. Nisi per unum absolutus
sit extorta. c. 1. de his que vi metus &c. causa.
tertio fallit si iniusta sit absolutio. Quarta
exceptio reprobat. c. sentent. absolutio. c. in
de sentent. excomm. in 6. Quinta. Nulla causa,
quam a quo debuit, propter impedimentum ab-
quod absolutus, cessante impedimento, a quo
absolvi debuit, se non presentem. c. 11. q. 2. de
sentent. excomm. in 6. Clementis. S. fin. de peni-
tencia tempore nondum peracto, si contritione, alia
implere tenetur. 26. q. 6. cap. si quis de super.
c. qui recedunt. S. quod si superaverit. c. in prin.
S. si superaverit. C. 3. fin. item. c. de his que
quod si desperavit.

De hereditibus absoluti.

De hereditibus eius qui post mortem absolutus
ad satisfactionem cogendis, videtur. c. in prin.
S. fin. de sentent. excomm.

Accessorium noturam sequitur
primæ partis. c. in prin.
rimum. 42. d. 11. ad id in commisso potest. d. 11.
lud committatur. de offic. delegari. 11. c. pariter. 25.
cap. prudentiam. iuncta. cap. 1. cum ex capite.
de oper. no. unuc.

DE ACCUSATIONIBUS.

An Accusatio sit iusta. Verf. Christiano-
minim. licta. 21. q. 4. De quo
vide inf. in littera P. in Poena. ¶ Accusatio contra
magis

incompe & spoliarum & contra usurarium pauperem est inanis. c. olim. de restit. spol. ¶ Ab accusatione potest desistit ante inscriptionem. c. licet. de accusat.

Accusare qui possint, vel non.

Primum sine legitimo Accusatore nemo inter reos est recipiendus. cap. 1. de accusationibus. 2. q. 1. c. 1. in princ. cap. 3. quod autem. 2. q. 7. c. in sancta. 6. q. 1. c. illi qui. 8. similit. c. omnes. 3. q. 4. c. confessor. c. nullus. a. omnes. Nisi reus accusatori excommunicato communicaverit. Sed hoc reprobat. c. 2. de exceptionibus. quae exceptio fallit in casu. c. 2. de exceptionibus. ¶ Exteris & ignotis non accusat. 5. quod. 5. c. canonica. Vers. ¶ eos, qui non sunt eorum generis. item c. accusatores. Vers. nullus alienigenae. ¶ Familiaris accusati accusare non potest. Vid. sup. eodem in Affinis. quod fallit, si reus accusatorem propter crimen, quod illi objicit, à sua familiaritate antea non repulerit: hoc enim casu accusare poterit. cap. nullus. de accusationibus. 3. q. 5. c. nullus. in princ. ¶ Familiaris Iudicis. Vide sup. in Domesticus. ¶ Filius parentes. Vide infra eodem in Liberi. ¶ Hereticus, apostata, vel alias vilis homo accusare non potest. 2. q. 7. c. querendum. c. alieni. c. pagani. item 3. q. 4. c. 1. c. beatus. c. si quis. item 3. q. 5. c. suspectos. canonica. c. nullus. item 4. q. 1. cap. 1. s. omnes etiam. c. quod autem. fallit, si hereticus haereticum velit accusare. d. c. pagani. s. in hoc. c. d. quod. 7. c. hereticus. in pr. ¶ Infamis accusare non potest. d. cap. prohibetur. s. alii propter delictum. 3. q. 4. in pr. cum c. seg. 3. q. 5. c. canonica. c. accusatores. in fine. c. confituumus. c. similit. c. nullus. item 4. q. 1. c. 1. s. omnes etiam. 6. q. 1. in pr. cum c. seg. c. beatus. 6. q. 1. c. omnes. c. illi qui. c. summa. s. finali. cum c. seg. fallit si ex lege Julia de annonâ infamis accuset. 2. quod. 1. c. prohibetur. s. mulierem. Vers. famosi quoque. item si de heresi vel symonia infamis accusare velit. 6. q. 1. c. nos sequentes. s. sed licet. Contradecere videtur. q. 1. c. quare ergo. Vbi Gratianus subicit solutionem vers. utrum hoc Augustini. ¶ Inferior superiorum, vel minor majorem accusare non potest. 2. q. 7. c. qualis. s. fin. cum c. seg. item c. majorum. c. querendum. c. in sancta. Vers. ¶ sicut major. item 6. q. 1. c. beatus. in pr. Vers. ¶ qui eis coequalis. c. s. finali. c. omnes. Verò in fine. item 3. q. 5. c. accusationes. in fine. fallit si major sit hereticus, & minor catholicus. d. q. 1. c. cum majores. item si major exemplo suo ad interitum trahat juniores. 2. q. 7. cap. Paulus dicit. vel si major vita & moribus minore sit deterior. d. q. 7. cap. qui nos. s. finali. cum c. sequent. c. quamquam. c. puto. c. quare in. sed tamen si minor sit irreprehensibilis, accusare potest. d. q. 7. c. criminationes. in princ. Inimicus accusati ab accusatione repellitur. 3. q. 5. c. suspectos. c. canonica. c. d. c. nullus. Vers. nullus, qui inimicus sit. d. c. omnes. in fine. item 3. q. 5. c. accusatores. c. accusatoribus. c. nullus. s. quod verò. c. ultimo. s. finali. item 23. q. 4. c. ea vindicta. s. sed huc vindicta. c. ultimo. item de accusationibus. c. c. p. 10. c. meminimus. 13. q. 5. in pr. cum c. seg. c. non omni. c. non osculatur. licet oblit. d. c. non osculatur. s. fin. sed ei respondetur. d. q. 5. c. ult. s. sed aliud. ¶ Inobediens Papae non potest accusare. 3. quod. 4. c. 1. c. si quis. ¶ si accusatoris nihil Interit, accusare non potest. c. illa proprofor. 3. de accusatoribus. ¶ Laicus clericum non accusat. 2. q. 7. in princ. cum c. sequente. c. nullus. c. laico. c. 11

Clericus. ¶ Excommunicatus vel anathematizatus accusare non potest. 4. q. 1. c. 1. in princ. cap. quod autem. 2. q. 7. c. in sancta. 6. q. 1. c. illi qui. 8. similit. c. omnes. 3. q. 4. c. confessor. c. nullus. a. omnes. Nisi reus accusatori excommunicato communicaverit. Sed hoc reprobat. c. 2. de exceptionibus. quae exceptio fallit in casu. c. 2. de exceptionibus. ¶ Exteris & ignotis non accusat. 5. quod. 5. c. canonica. Vers. ¶ eos, qui non sunt eorum generis. item c. accusatores. Vers. nullus alienigenae. ¶ Familiaris accusati accusare non potest. Vid. sup. eodem in Affinis. quod fallit, si reus accusatorem propter crimen, quod illi objicit, à sua familiaritate antea non repulerit: hoc enim casu accusare poterit. cap. nullus. de accusationibus. 3. q. 5. c. nullus. in princ. ¶ Familiaris Iudicis. Vide sup. in Domesticus. ¶ Filius parentes. Vide infra eodem in Liberi. ¶ Hereticus, apostata, vel alias vilis homo accusare non potest. 2. q. 7. c. querendum. c. alieni. c. pagani. item 3. q. 4. c. 1. c. beatus. c. si quis. item 3. q. 5. c. suspectos. canonica. c. nullus. item 4. q. 1. cap. 1. s. omnes etiam. c. quod autem. fallit, si hereticus haereticum velit accusare. d. c. pagani. s. in hoc. c. d. quod. 7. c. hereticus. in pr. ¶ Infamis accusare non potest. d. cap. prohibetur. s. alii propter delictum. 3. q. 4. in pr. cum c. seg. 3. q. 5. c. canonica. c. accusatores. in fine. c. confituumus. c. similit. c. nullus. item 4. q. 1. c. 1. s. omnes etiam. 6. q. 1. in pr. cum c. seg. c. beatus. 6. q. 1. c. omnes. c. illi qui. c. summa. s. finali. cum c. seg. fallit si ex lege Julia de annonâ infamis accuset. 2. quod. 1. c. prohibetur. s. mulierem. Vers. famosi quoque. item si de heresi vel symonia infamis accusare velit. 6. q. 1. c. nos sequentes. s. sed licet. Contradecere videtur. q. 1. c. quare ergo. Vbi Gratianus subicit solutionem vers. utrum hoc Augustini. ¶ Inferior superiorum, vel minor majorem accusare non potest. 2. q. 7. c. qualis. s. fin. cum c. seg. item c. majorum. c. querendum. c. in sancta. Vers. ¶ sicut major. item 6. q. 1. c. beatus. in pr. Vers. ¶ qui eis coequalis. c. s. finali. c. omnes. Verò in fine. item 3. q. 5. c. accusationes. in fine. fallit si major sit hereticus, & minor catholicus. d. q. 1. c. cum majores. item si major exemplo suo ad interitum trahat juniores. 2. q. 7. cap. Paulus dicit. vel si major vita & moribus minore sit deterior. d. q. 7. cap. qui nos. s. finali. cum c. sequent. c. quamquam. c. puto. c. quare in. sed tamen si minor sit irreprehensibilis, accusare potest. d. q. 7. c. criminationes. in princ. Inimicus accusati ab accusatione repellitur. 3. q. 5. c. suspectos. c. canonica. c. d. c. nullus. Vers. nullus, qui inimicus sit. d. c. omnes. in fine. item 3. q. 5. c. accusatores. c. accusatoribus. c. nullus. s. quod verò. c. ultimo. s. finali. item 23. q. 4. c. ea vindicta. s. sed huc vindicta. c. ultimo. item de accusationibus. c. c. p. 10. c. meminimus. 13. q. 5. in pr. cum c. seg. c. non omni. c. non osculatur. licet oblit. d. c. non osculatur. s. fin. sed ei respondetur. d. q. 5. c. ult. s. sed aliud. ¶ Inobediens Papae non potest accusare. 3. quod. 4. c. 1. c. si quis. ¶ si accusatoris nihil Interit, accusare non potest. c. illa proprofor. 3. de accusatoribus. ¶ Laicus clericum non accusat. 2. q. 7. in princ. cum c. sequente. c. nullus. c. laico. c. 11

causare non potest, qui contra me testimonium tulit. c. meminimus. de accus.

Quos accusare liceat, vel non.

Alium quam qui crimen commisit, accusare ac punire non licet. i. quest. 4. in princ. cum sequenti. ibi. usq. ad c. qui a praesulatu. c. crimen. c. iudic. ca. i. in pr. s. unde per Ex. c. h. l. em. Et s. quia vero. item ca. i. ca. certum. s. illicita. item ca. 2. s. finali. de his qua sunt a maiore parte. Et de consecratione, dist. 4. cap. quarus. in prin. Et cum qui Coegit ad crimen faciendum: nam & hic tenetur. 22. quest. 5. in princ. cum cap. seq. Et Consentientem in crimen: nam & hic propter suum consentium tenetur. i. quest. 3. c. qui consentit. 17. qu. 4. cap. omnes. 22. qu. 5. in princ. 27. qu. 1. cap. Viduat. s. finali. item dist. 86. cap. facientis. Et cum cuius Consilio crimen sit commissum. hoc enim casu uterque potest accusari. de venientia. dist. 1. i. cap. si quis iratus. cum cap. sequente. Et Defendentem crimen alterius: nam & hic ob suam defensionem tenetur. dist. cap. qui consentit. Versi. Et defendit alium. item Versi. si quis peccantem defendit. Exemplum habetur dist. quest. 3. cap. ita corporis. Et 14. qu. 6. cap. 1. s. illud vero fidentissime. Et Mandantem. dist. 1. i. cap. si quis iratus. cum cap. sequente. Et Posteros, si pena non solum crimen committenti, sed etiam ejus Posteris lege specialiter imposta sit: hoc enim casu posteri quoque puniuntur, exemplo criminis laese majestatis, nisi posteri per foeminam, non masculinam lineam defendant. cap. ubi cumque. 4. de penis, in 6. Et non Populantem injuriam cum poster. nam & hic tenetur. dist. 83. in princ. cum cc. sequentibus. item cap. consentire. item dist. 86. cap. facientis. item 23. quest. 3. cap. non in inferenda. cap. qui potest. c. ab Imperatoribus. Et cap. ultimo. item 23. qu. 5. cap. non putes. cap. non est. cap. qui dicitur. item 23. quest. 3. cap. prore. item de sententia excommunicationis. in 6. cap. dilecto. 6. s. Et quidem. Et Accusari non debet de eodem crimine absolutus. cap. de his de accusationibus. Et Accusari non potest inimicus vel eundem amicus. cap. repelluntur. de accusat. Et Accusari potest matrimonium post ternam denuntiationem, si ante non constabat impedimentum. ca. cum in tua. qui merr. accusat. post. Et Accusari quis potest de diversis criminibus in eodem libello. c. licet. de accus.

Ubi accusare liceat.

in Loco, in quo crimen commissum est, regulariter reus accusandus ac puniendus est. cap. 1. de raptoribus. 6. quest. 3. cap. Paulum. s. re vera. 3. q. 6. in princ. cum cap. sequente. Et cap. ultimo. 3. quest. 9. cap. nec extra. 6. quest. 3. cap. placuit. cap. ultimo. Nisi Papa permiserit alibi accusari. dist. cap. nec extra. Versi. sub sa. r. am. n. vel cum alibi de crimine constare possit, vel si per appellationem, vel recusatationem iudicis causa alio devolyatur. dist. 9. 6. c. pulsatus. s. hoc autem. item si Episcopus accusatur. dist. quest. 6. cap. si quis. in prin. 3. quest. 5.

cap. accusatores. s. nullus. denique si reus alibi deprehendatur. c. 1. s. contrahentes. de foro competentis. Et in Templis, Coemeteriis & aliis locis Ecclesiae, caute sanguinis agi non debent. c. cum ecclesia. s. de immunit. eccles.

Apud quem Accusare liceat.

Apud eum cuius Interest, accusatio iustitiae potest. cap. illa. 3. de accusat. Et apud Magistratum Ecclesiasticum accusatio publica non competit. c. in archiepiscopatu. 4. de raptorib. Et Apud Stationarios accusatio non competit. 4. q. 4. c. nullus. s. si quis se. de accusat.

Forma, & quemadmodum Accusatio instruenda.

Admonitio praemittenda accusationi praetorum. 2. q. 7. c. accusatio. s. sed si quis. c. si quis erga. Et cum Cause cognitio circa personam: nam accusatoris, & accusandi causa praemittenda. d. 9. 7. c. si quis sunt. c. quarendum. c. accusatio. c. clericos. c. criminationes. in prin. item 3. q. 4. c. si quis a vero. in fin. 3. q. 9. c. habetur. Et c. dignum. Et per Epistolam accusatio non potest institui. Vide inf. in accusator. Et Inscriptio accusantis interponenda. Vide inf. in accusat. Et Accusatio in Scriptis producenda est, ac legenda. 2. quest. 8. in princ. cum c. seq. Contradicit d. 9. 8. cap. ult. in prin. Cui responderi Gratianus ibid. s. sed Calixtus. Et Subscriptio accusatoris interveniens. 2. quest. 8. c. ult. s. item subscribere. Et In accusatione, denunciatione & inquisitione qualiter sit procedendum, habetur in c. licet. de simon. Et Accusandum non est per referendum, sed viva voce. contra matrimonium. cap. a nobis. qui matr. accus. post.

Accusator unde dicatur. c. forum. 10. s. accusator. de verb. sign. Et Accusare per alium non potest, neque per epistolam. 2. q. 6. c. si quando. 2. q. 7. c. criminationes. 2. q. 8. c. per scripta. in prin. 3. q. 9. c. absente. c. non oportet. c. habetur. c. qui accusare. c. dignum. c. absens. c. ult. item 5. q. 2. c. relatum. s. 9. 3. c. in criminalibus. fallit si absentia causa per procuratorem reddatur. s. 9. 3. in princ. cum c. seq. item de accusat. c. Seniens. 15. s. idem vero ad suum. item si accusator in illius dignitate sit constitutus. 3. q. 9. c. absens. item si civiliter ex crimine agatur: puta si maritus uxorem de adulterio accuset, ut ab ea separaretur. cap. r. u. fraterrati. s. de procurat. fallit denique si per modum exceptionis crimen obiciatur. c. super his. 16. s. fin. de accusat. Et Accusator custodie similitudinem patitur. 2. q. 8. cap. quisquis. Et Libelli Inscriptio ab accusatore facienda. 2. qu. 8. cap. quisquis ille. 3. q. 9. c. qui accusare. Versi. Inscriptio ne fidelicet. 4. q. 4. c. a. nullus. s. Inscriptio semper s. in alio. Et s. Inscriptio vero. quod fallit, si maritus uxorem de adulterio accuset: hic enim inscribere in crimen non tenetur. d. c. nullus. s. si maritus. item si de abigatu accusatio instituitur. d. cap. nullus. s. abalt. item si per officiales crimen Praefidi nunciatur. d. cap. nullus. s. alio quando. vel si non per accusationem, sed per

DE ADVLTERIIS ET STVPRO.

De Adulteris & Adulterinis.

Adulterans vir uxorem adulteram dimittere non potest. c. significasti. de divor. Adultera ecclie non est deneganda penitentia. c. officii. de foro. c. remiss. Adulter cum adultera post mortem viri contrahere potest, nisi fidem dederit de contrahendo, vel adu eam duxerit: & ante vel post, uxore ejus superstiti, ipsam cogoverit. c. veniens. c. si quis. de eo qui dux. in matr. quam per adult. post. Adultera separata sine spe conjugii manet. c. literis. de profumr. Adultera vitium repetere non potest, nisi & ipse sit adulter. c. constitutus. de consens. conjug. Adultera poenitens reconcilianda est viro secundum concilium. c. quodammodo. cum ibi not. de consens. conjug. Cum adulterinis filiis non facilliter dispensatur. c. per venerabil. qui fil. sine legit. Adulterini filii non sunt, qui ex muliere superducta in facie Ecclesie, ignoranter vivente prima, gignuntur. c. ex errore. ad. 111.

Adulterii vel stupri qui Accusare possunt.

Marito adulterae impinis accusatio competit. c. mariti. q. de adul. Nisi maritus ipse sit adulter. c. ante illi. de adul. Vxori adulteri accusatio adulterii non competit. 32. q. 1. c. apud misericordiam. c. hoc in malis verbis. cum seq. item 7. 5. c. alim.

Quos Adulterii Accusare licet, vel non.

Qui Adulterium commisit. 27. q. 1. c. nubendi. 5. q. 1. c. de illi. 23. c. fornicari. definitio & differentia fornicationis, stupri, & adulterii traditur. 36. q. 1. c. lex illa. §. si ad non omnia. cum seq. Sanc omnis illicitus coitus definitur adulterium esse. 32. q. 4. c. nemo. c. 32. q. 5. c. illa autem. §. cum ergo. Verf. ad eum art. si quis tamen liberorum procreandorum non libidinis causa adulterium vel stuprum commiserit, accusari non poterat. 32. q. 4. in princ. c. dicitur. in princ. c. obijciuntur. sed exceptio reprobat. d. q. 4. c. sicut factus. in princ. c. recurrat. §. si. Verf. nec illorum. c. dicat aliquis. c. sic non sunt. Coitus omnis extra legitimum matrimonium puniunt. d. c. nemo. §. quidquid. c. d. §. cum ergo. Concupiscentia sola quoque puniunt. de parr. dicitur. c. si quis etiam. 32. q. 7. c. non solum. & si ob Delectum vel Sterilitatem uxoris cum alia conubuita accusari potest. 32. q. 4. c. sicut factus. in princ. si cum Deformi vel Paupere fornicatio sit commissa. q. 6. cap. ult. §. quomodo. §. si Deprehensum in adulterio conjugem conjunxit retinuit. c. §. Verf. in princ. de adulter. 32. q. 1. in princ. c. sicut. c. dixit. Verf. modo cum illa. c. si quis uxorem. cap. apud misericordiam. de m. §. quid sit in adulterio. c. §. unde in novo. §. qui dimisit uxorem suam sine causa, accusari de adulterio non potest. 27. q. 2. cap. maritimonium. c. omnis res. §. qui dimissum dimissumve

ob adulterium adulterii accusatum Reduxerit. 34. q. 1. c. non satis. §. rem novam. Verf. cum q. egressa. quod fallit, si repudiat repudiatave penitentiam egerit. c. §. Verf. sciens. 3. §. fin. de adulterii. 32. q. 1. c. de benedicto. c. quod autem. c. non orit. item fallit, si ob aliam, quam adulterii causam quis uxorem dimiserit: hanc enim recipere non prohibetur. 23. q. 1. c. si quis gentilis. §. si quis Duas uxores simul habeat, vel unã duobus nupta sit, accusari potest, nisi per errorem & ignorantiam quis eam, que alium habet maritum, duxerit, vel contra e is enim cave ignorantie exceptione defenditur. 34. q. 1. cap. cum per bellicam. Verf. nec tamen culpabilis. item c. si quis necessitate. §. fin. cum c. sequi. Alia exceptio est: Nisi prior conjunx propter fornicationem dimissus dimissave sit. 32. q. 7. c. quem admodum. §. qui per Errorem putans suam esse uxore, cum alienam haberet, adulterii accusari non potest. 34. q. 1. §. §. Verf. §. si. c. §. §. Si Incestus crimen sit commissum, accusare licet. 36. q. 1. c. lex illa. §. incestus est. §. si Liberorum causa adulterium commissum sit, puniunt. ut sup. eod. in princ. in adulterium. §. Si quis contra naturam Luxurietur, vel mares cum maribus coierint. 32. q. 7. c. adulterii. c. offerbat. c. flagitia. c. usus. §. si cum Meretrice, aut aliã ignominiosa muliere stuprum sit commissum, puniunt. d. c. 4. c. meretrices esse. c. in eo. §. Si quis ab alio Repudiatam uxorem duxerit, vel si qua repudiatam nupserit. 31. q. 1. c. de neg. §. prima auctoritas. 32. q. 1. c. dixit. q. 7. c. licet. in princ. dominus. in fine. c. omnes. §. qui dimittit. Verf. §. qui dimissam. item 34. q. 1. c. non satis. §. rem novam. Verf. cum q. egressa. §. si cum Soluta sit commissum, puniunt. 32. q. 4. c. si non sunt. §. finali. cum c. seq. q. 7. cap. fieri potest. §. si cum Serva commissum sit adulterium vel stuprum, puniunt. 14. q. 6. c. ult. Verf. ancilla. §. si per Vim aliqua stuprum vel adulterium sit passa, accusari non potest: nisi vim passa non exclamaverit. 34. q. 1. c. non satis. §. legat libros. §. Amor Vxoris Immodicus & libidinofus puniunt. 32. q. 4. c. origo. c. recurrat. §. fin. c. en co. §. fin. c. liberorum. in princ.

Forma Accusandi de Adulterio, & quem admodum accusatio fiat.

Iuramento accusatoris interveniente. 35. q. 6. c. si duo. §. fin. cum c. seq. Confessio alterius non probat contra alterum, quoad poenam, sed quoad purgationem indicendam sufficit. c. significasti. 5. de adulterii. 2. quest. 5. interrogatum. Probatio incestus requiritur. 35. q. 6. c. si duo. in princ. Pena. Vide in loco de Poenis, in littera P.

De Advocatis & Postulantibus.

Advocati confessio non revocata preiudicat domino suo. c. cum causam. de appell. c. olim de consensibus. Advocatum potest dare iudex requisitus. c. ex literis. de off. iud. Advocatus a iudice sic datus non potest reculari per partem, quia iudicis sit domesticus. Postulatus quid. 3. q. 7. infames. §. off. autem.

Advocati qui esse possint, & postulare.

Advocatus adversus eum, pro quo antea postulavit, in eadem causa postulare quis prohibetur: nisi cum antea contra patrem, pupilli postulasset, postea tutor filii factus ratione sui officii pro pupillo postulet. 3. q. 7. c. infames. §. si contra. ¶ Advocatus filii contra filium postulare non prohibetur, excepta causa; in qua filii advocatus fuit. d. c. infames. §. qui in visu illi. ¶ Qui cum Bestiis pugnavit, vel operas suas, ut cum bestiis pugnet, locavit, prohibetur. d. c. infames. §. similiter. Verf. Sel qui operas. ¶ Clerici & monachi postulare prohibentur. 5. q. 3. cap. ult. item De postulando. c. 1. c. ex parte. 2. c. ult. Nisi propriam causam persecuantur. d. c. 1. Verf. nisi propriam causam. d. c. ult. Verf. nisi pro se ipso. item nisi ecclesie causam defendat. d. c. 1. Verf. vel ecclesie sua. Et d. cap. ult. Verf. vel ecclesie sua. item nisi causam conjuncti defendat. d. c. ult. Ver. pro personis conjunctis. item nisi miserabilibus. item in distinct. 87. c. 3. cum cap. seq. denique nisi in iudicio publico. 5. q. 3. cap. ult. Verf. excepto publico. ¶ Cæcus advocatus esse nequit. 4. q. 7. c. infames. §. nam ut pramissimus. Verf. Sel propter casum. ¶ Exceptione postulans, a postulatione submovetur. d. §. qui adversus ea. ¶ Excommunicati postulare non possunt. c. in intellectu. 7. de iudiciis. c. decernim. 8. de sententia excommunicati. in 6. ¶ Femina postulare non potest. d. cap. infames. §. alii prohibentur. c. 2. de iudiciis. in 6. Nisi femina pro se velit postulare, que exceptio non habet locum, si monachia pro se velit postulare. d. c. 2. §. caterum femina. c. unicuique. §. pro ne moniales de statu regularium. in 6. ¶ Hæretici postulare non possunt. de pœnitentiis. dist. 1. c. nemo vel in foro. ¶ Honoratis urbis Romæ postulare permittitur. 3. q. 7. c. infames. §. apud urbem. ¶ Infamibus postulare prohibetur. dicto cap. infames. in prin. Et §. alii prohibentur. Verf. Sel propter notam. Nisi infamis pro se non pro aliis velit postulare. d. c. infames. §. alii enim omnes. item nisi pro parente, patrono, liberis, fratre & aliis huiusmodi personis conjunctis postulare velit. d. §. alii enim omnes. Verf. Et pro certis personis. Et d. cap. infames. §. permittitur. denique nisi infamis in integrum sit restitutus. d. §. alii enim omnes. Verf. nisi in integrum restitutionem. ¶ Minoribus septemdecim annorum postulare interdicitur. d. c. infames. §. nam ut pramissimus. Quod extenditur ad minores viginti quinque annis. c. qui generaliter. §. §. finali. de procuratoribus. in 6. sed fallit in causis beneficiis & ceteris spiritualibus, in quibus majori quatuordecim annis postulare permittitur. cap. ultimo. de iudiciis. in 6. ¶ Monachus advocatus esse non potest. Vide supra eodem. Femina. ¶ Qui Procuratorem dedit ob id postulare, & causæ suæ adesse non prohibetur. c. 2. in fine. de procuratoribus. in 6. ¶ Prohibitus postulare, advocatus esse potest pro se, non pro aliis. d. c. infames. §. his personis. item si non sponte, sed necessario fun-

gantur officio. d. cap. infames. §. his personis. nisi forte. Et §. omnes. item pro parente, patrono, aliisque similibus personis postulare potest. d. c. infames. §. permittitur. Et §. nam. Fallit tamen, si adfines, pro quibus postulare permittitur esse defierint. d. c. infames. §. ad finem. alii si prohibitus postulare contra fecerit, pœnitentia lanti statuta est. de pœnit. dist. 1. c. quantal. ¶ Surdo postulare prohibetur. d. §. nam ut pramissimus.

Officia Advocatorum & Jur.

Advocati de cui patrocinium Derogatur. cap. 3. q. 7. d. cap. infames. §. si qui hœretici. ¶ Honoraria exigere & accipere advocati non prohibentur. quod fallit clericis advocatis. 15. q. 2. in prin. cum cap. sequent. ¶ Pœnitentia cliente non debent advocati. d. c. infames. d. pœnitentia. Ne de quota litis pacifcantur. non pœnitentia. Ne de quota litis pacifcantur. non pœnitentia. Ne ex industria licem Protrahant. cap. ult. cap. infames. §. proterea non licet. in fine. ¶ Advocati & procuratores iuribus, quod iustas causam non suscipiant, nec fovant: d. c. quacunque non plus accipiant, quam in litera. Turan. c. procurator. cap. 20. de postul. Gregor. lib. 2. c. 1. Pœna faciens contrarium est. Receptor punitur restitutione & officio pœnitentia advocati per triennium, procuratores pœnitentia in perpetuum. Gregor.

Advocatus non habentibus datus. c. de officio iudicis. 3. quasi. 7. c. infames. §. hœretici. §. si quis autem.

Mater iustitias. cap. 1. c. 1. p. 11. 16.

Æquitas si quem senior in facie non viderit increpandus est. 2. q. 7. c. 2.

Ætas non sufficit, nisi iustitiam effectus, ubi ex necessitate opus est facto. c. 1. de eo qui mit. in post. res. §. i. Affectus malus culpatur, licet non sequatur effectus. c. adolecent. de spon.

Affectus non sufficit, nisi iustitiam effectus, ubi ex necessitate opus est facto. c. 1. de eo qui mit. in post. res. §. i. Affectus malus culpatur, licet non sequatur effectus. c. adolecent. de spon.

Affinitas contrahitur per coitum matrimonium. cap. per rati. de pœnit. ¶ Affinitas nulla est inter consanguineos & uxoris. cap. quod superius. de consang. Et affinitas superveniens sponsalia fuerit illicita. cap. super eo. de consang. Et affinitas causata ex copula illicita, rumpit sponsalia præcedentia, & privat facultate contrahendi matrimonium. cap. ex literis. de eo qui cogit. cap. super eo. de consang. ¶ Affinitas iniqua non nocet uxori. cap. 2. Et 11. eod. ¶ Affinitas prohibet stinere a consanguineis uxoris, sicut a parentibus. cap. 1. de consang. ¶ Affinitas contrahitur per coitum matrimonium. cap. per rati. de pœnit. ¶ Affinitas iniqua non nocet uxori. cap. 2. Et 11. eod. ¶ Affinitas prohibet stinere a consanguineis uxoris, sicut a parentibus. cap. 1. de consang. ¶ Affinitas contrahitur per coitum matrimonium. cap. per rati. de pœnit.

Afflicto non est addenda afflictio. c. ex parte. 5. de clerico agrotante.
Nec flagellatus 7. q. 1. c. 2.
Agere non potest, qui exceptione vel replicatione impeditur. c. 3. de except.
Alex & taxillorum ludis non ludant, & nec interficiunt clerici. c. clerici officia. de vice. & honeste. clerici.

De alienatione Rerum ecclesiasticarum.

Alienationis verbum continet concessionem, donationem, & permutationem. c. nulli liceat. de reb. Eccles. alien. & non.

Alienatio rerum ecclesiasticarum regulariter prohibetur. cap. nulli liceat. 5. c. si quis. 6. de reb. ecclesie alienandis. extra de ag. com. unica. eodem. 11. c. fraternitas. 2. de donationibus. c. ut commutationes. 2. de rerum permutat. c. cum nos. 3. c. tua. 2. per. 8. de his que sunt a prelato. cap. hoc consulti. 1. 1. mo. 2. de reb. ecclesie non alienandis. in 6. 10. q. 2. in prin. cum c. sequente. 12. q. 2. in prin. cap. apostolicum. cap. qui quis. c. non liceat. c. indigne. c. Vultreana. cap. statimus. c. episcopus. Vers. si quid de ecclesia. c. diaconi. c. quidquid. c. alienationes. c. abbatibus. c. si qua de c. precaria. c. sicut. 5. h. omnibus. c. placuit. c. sine exceptione. in prin. c. episcopus. 16. quast. 1. c. qui iuxta. c. possessiones. 17. quast. 4. c. v. ratio. 18. q. 2. c. quem sit. in prin. 10. q. 2. c. ex enim. Sed tamen cum aliquando alienari possint queritur.

Qui res Ecclesiasticas alienare possint.

Laius alienare quandoque potest, ut si laicus decimas, quas ab una ecclesia habet, alii ecclesie donaverit. cap. cum apostolica. 7. eodem titulo. item si laicus sui patronatus, quod in ecclesia habet, eidem vel alii ecclesie contulerit. cap. 1. in prin. de iure patronatus. in 6. Ne Papa quidem alienare potest. 12. quast. 2. c. non liceat Papa. Prælati alienare potest, si alienans de suis reb. tantum det ecclesie, quantum est in re alienata. 12. q. 2. c. si quis qualiter. c. 12. q. 5. c. si episcopus.

Alienatio ecclesiasticarum rerum permittitur. & quarum.

Si Aedes Ruinosæ, aut destructæ alienentur. Quod probatur certo modo. 10. quast. 2. cap. hoc ius. si quis. Verso. Feudum quoque ecclesiasticum concedi potest, de quo antea quis investitus est. cap. per tuas. 5. de donationibus. item si feudum apertum alii rursus in feudum concedatur. cap. ex parte. 2. de feudis. Inutile alienari potest, ut si res alienata inutilis sit, & multis præstationibus onerata. d. cap. ut super. 8. c. fin. 10. quastione 2. c. hoc ius. s. prædium. c. huiusmodi. s. fin. 12. quastione 2. c. non liceat Papa. Verso. nisi tantummodo. c. sine exceptione. s. fin. c. v. ratio. cum

cap. sequente. c. iniustum. Verso. cum canonica. Res ad mensam prelati vel capituli pertinentes, alienare non potest. c. ut super. 8. c. possessiones. 10. in prin. de reb. ecclesie alienandis. Nisi, cum quis iuramentum præstitisset de non alienandis reb. ad mensam suam pertinentibus, nonnullas res mobiles ad mensam pertinentes, vel de quibus dubitatur an ad mensam pertineant, alienaverit. cap. ut super. 8. de reb. ecclesie alienandis. Mobilia aliquando alienari possunt, sed hæc sententia patitur multas exceptiones. nam alienari prohibentur mancipia, vel coloni adscriptitii: certo tamen modo. c. mancipia. 3. c. cap. iniustum. 4. de rerum permutat. 10. q. 2. c. 1. 12. q. 2. c. iniustum. item vasa sacra, vestes, aut alia donantia ad religionem necessaria. dicto cap. 1. Verso. Vel vasa. item 12. q. 2. c. Augustino. c. Apostolicos. item extra de ag. com. unica. in prin. Verso. c. preciosa mobilia. de reb. ecclesie non alienandis. Modica res alienari potest. c. ceterum. 3. de donationibus. Monasterium quomodo alienari possit. 10. quast. 7. c. nemini. Pignori obligatum alienari non potest. d. extra de ag. unica. in prin. Verso. h. y. per bec am. Nisi sacra vasa, vestes aut alia donantia ad religionem necessaria pignori data sint. c. 1. de pignoribus. que exceptio vera est, si necessitas urget. d. c. 1. Verso. nisi iustissima necessitate. alias si pro alieno debito res ecclesiastica pignori sit obligata, non potest alienari. cap. si quorundam. 2. de solutionib. Remotam rem alienare licet. d. c. a. terrulis. Verso. aut longe postea. Vnus fructus tantum rei ecclesiasticæ alienari potest. 10. q. 2. c. si aconomus. cum c. sequente. quod fallit Clemens. 1. de reb. ecclesie non alienandis.

In quos Alienatio permittatur, & non.

Si Dispensatoribus ecclesiarum Liberisve eorum, Cognatis vel Affinibus alienatio sit facta, non valet. cap. cum clericis. 11. de censuris. 10. qua. 2. c. huiusmodi. s. quibuscumque. 16. qua. 1. c. in canonicis. s. generaliter. Si Peregrinis Necessitate exigente largito sit facta, valet. 16. quast. 1. cap. possessiones. c. cap. ult. in prin. Servo ecclesie si quid episcopus a se manu missis donaverit, valet. Quod probatur & distinguitur. d. quast. 2. de quos de seruo.

Ob quas causas permittatur.

Ob Aes alienum urgens res ecclesiastica potest alienari. Quod probatur certo modo. 10. q. 2. c. hoc ius. in prin. 17. qua. 4. cap. nulli res. In Alimoniam pauperum alienatio valet. 12. quast. 2. c. gloria. c. aurum. In Fabricam ecclesie donatio facta, valet. Quod probatur & distinguitur. 17. q. 4. cap. questi sunt. Si Miserationis intuitu servi ecclesie manumittantur, valet manumissio. 12. quast. 2. cap. cum redemptor. Propter Redemptionem captivorum res ecclesie alienari valet. 10. quast. 2. cap. 1. in fine. 12. quast. 2. cap. apostolicos. in prin. Verso. excepta causa. cap. c. favorum. c. sacrorum. c. sicut omnino. c. aurum. ut &

Alius potest pro me, quod per me non possum; tamen melius per me facerem. c. quis propter. de elect. q. Inter alios res acta aliis non prejudicat. c. inter dilectos. de fili. instrum.

Altare non magnam habens fructuam, nec tabula mota, non debet reconsecrari. cap. ligna. de consec. Eccles. q. Altare non reconsecratur, si aliquid addatur non consecratum: quia sacrum trahit ad se non sacrum. c. quod in du. de consec. Eccles. q. Altare, ad cuius honorem Ecclesia est consecrata, si mota est mensa superior, cum Ecclesia reconsecratur. c. propositi. de consec. Eccles. q. Altaris reconsecratio non cogit Ecclesiam reconsecrari. c. quod in dubis. p. l. tit. q. Altaria plura potest Episcopus simul una die consecrare. c. cum sicut. tit. q. Altaria sine permissu Episcopi non sunt exigenda. de consec. dist. 1. c. nullus presbyter. Superflua sunt de. lenda. dist. 1. cap. eccles. in fin. Et ea que sine sanctorum reliquiis sunt instituta. d. dist. 1. c. placuit.

Amisissis Quibus modis adquirimus, istidem in contrarium actis amittimus. ca. de reg. jur.

Ancilla si nescitur, post contractum matrimonium repudiari potest, nisi ipsam cognoverit postquam scribit. cap. propositi. de conjug. ser.

de Anima Clement. 1. s. porro doctrinam. de summa trinitate. 2. q. 2. ca. quod vero s. hic de anima. c. Moyses. de penis. dist. 1. c. suscipit. ut. dist. 2. c. illa anima.

Animus Diversitatem corporum diversitas sequitur animorum. c. quia dicitur. de asens. in prin. de concessione prebende.

Annulis non utantur clerici, nisi quibus competit ex officio. c. clericis. de vita honest. cleric. q. Per annulum potest Episcopus clericum investire. cap. cum olim. de sentent. Et re jud. q. Annulus delatus signum est matrimonii contracti. c. illud quod. de presump.

Antequam dictio non semper impli. ca. c. quod dicitur. 4. de verbis. significationibus.

de Antinomis concilianda ex causa, tempore & loco. dicitur dist. 29. in prin. cum tribus cc. sequentibus. dist. 20. in prin. dist. 31. c. si laicus. s. quod autem. cum c. seq. dist. 21. in prin. cum c. sequente. c. penult. s. si quis igitur. q. Antinomiz canonum tra conciliantur, quod ejus concilii sententia tenenda est, cujus antiquior & major est auctoritas. dist. 50. c. domino. s. in fine autem. 33. q. 2. c. hoc ipsum. s. in fine autem. ceteras leges videto. dist. 19. c. in canonicis. dist. 20. c. cum c. sequente. dist. 2. c. qui respicit.

Anuistes distinction. 21. capitul. clericos. s. anuistes.

de Apostatis coercendis. cap. a nobis. s. de apostata.

DE APPELLATIONIBUS. Appellationis usus. 2. q. 6. in prin. cum c. seq.

Appellatio non excusat aliquem a perjurio. cap. brevis. de jurejur. q. Appellatio non ruerit aliquem in notorio delicto. c. qua nos. de appell. q. Appellatio admittitur in parvis, sicut in magnis. ibid. q. Appellatio fraudulenter facta non valet. c. suggestum. cod. tit. q. Appellatio neminem excusat, qui comparere debeat vocatus a legato. c. cum parati. cod. tit. q. Appellatione eximitur quis a potestate sui ordinari. c. dicitur. cod. tit. q. Appellatio generalis non admittitur. c. 2. cod. tit. q. Appellatio ante litis ingressum dicitur provocatio, non appellatio. c. cum sit Romana. c. c. constituta. cod. tit. q. Appellationi in dubio deferendum est. c. sacro approbante. de sent. excom. q. Appellationis alterius qui non desert, nec sua deferendum est. c. an sit. de appell. q. Appellatione partis adversa non obstat, absolvitur quis, cautione praestita de iustitia obtemperando. cap. qua fronte. de appellat. q. Appellatio unius valet omnibus, cum plures gravantur. c. una sententia. de appell. q. Appellatio non tenet in his que dilationem non capiunt. qua fronte. cod. tit. Appellatio in omnibus articulis commissionis interdicta intelligitur, si in uno interdicitur articulo. c. secundo requiritur. cod. tit. q. Appellationis articulo pretermisso, potest coram iudice a quo litigari, non obstante appellatione. c. cum teneamur. cod. tit. q. Post appellationem delinquens, punitur ab ordinario, non obstante appellatione. c. 22. de appell. Neminem enim ruerit in sua nequitia appellatio. c. ad nostram. cod. tit. q. Appellatio licet sit remota de principali, appellatur tamen super questione incidente. c. cum teneamur. cod. tit.

Qui appellare possint?

q. Alius quam qui condemnatus est vel qui egit, appellare non potest. cap. cum inter. 16. de elect. 2. q. 6. c. non solent. in prin. Nisi alterius interfit: hic enim ratione sui interesse agere vel appellare non prohibetur. c. ult. s. fin. ut litem pendente nihil innovetur. in c. cum super. 17. de re jud. q. Absens per contumaciam si condemnatus est, non potest appellare. 2. q. 6. c. sunt etiam. 24. q. 2. c. de illicita. s. de conventione. Fallit si ideo non adfuit, quod ante definitivam sententiam appellaverit. probatur c. distinguitur. Clem. 1. de dolo & contumacia. Item si ideo non adfuit, quod dicat se libellum Principi dedisse, & ejus expectare responsum: sed reprobat hoc. 2. q. 6. c. non solent. q. Adiens de attentatis post appellationem interpositam, alium iudicem, quam appellatum, non potest appellare. cap. sollicitudinem. 54. de appellat. q. Qui admittit non novit antea appellationem sui adversarii, in eadem causa appellare ipse non potest. d. c. an sit. 42. de off. quod cum in eo quod c. constituit. 23. cod. tit. c. bone memoria. 23. s. dem inquireret. de electione. q. Adiens acta cause sigilla violando appellare non potest. cap. cum olim. 33. d. tit. q. Si appellans post appellationem nonnulla contra appellationem attentaverit, ad appellationem non admittitur. c. an sit. 42. de appell. q. Ne clericus laicum iudicem appellat. 21. q. 5. in prin. cum seq. q. Confessus appellare non potest, vel si

causa sit manifesta. *cap. cum special. 61. s. porro. de appell. cap. Romana. 3. s. si autem post. eod. tit. ino. c. 2. q. 6. cap. quicumque. ¶ Qui deseruit anrea appellationem ab alio gravamine factam, nihilominus appellare potest. *cap. directa. 30. de appell. ¶ Qui iuravit quod sententia veli stare, appellare non potest. *cap. quasi. 21. de appellat. Nisi sententia excedat limites iuramenti & licite promissionis. *cap. ad bat. 20. ¶ Laicus ecclesiasticum iudicem appellare potest. 2. *quasi. 6. c. omni. ¶ Nisi Officialis a suo iudice ob male gestum officium fuerit condemnatus, non potest appellare. 3. *q. 6. c. es qui appellat. s. nulli quocq. ¶ Qui Renunciavit appellationi, vel litem coram iudice, a quo appellaverat, postea profecurus est, non potest appellare. *cap. exarum. 20. s. fin. de offic. delegat. ¶ Appellare quis potest pro parochianis. *c. ad audientiam. de appellat. ¶ Appellare non potest de crimine notorio accusatus. *c. licet. de offic. iud. ordm. Ut nec is cui indicitur purgatio super infamia, nisi modus excedatur. *c. quod ad consulationem. de sent. Et re iud.**********

A quibus, ad quos appellare licet. Et non.

¶ Ab Arbitris delegatorum a Papa iudicium Papa appellatur. *c. ab arbitris. 11. de offic. delegat. in 6. Nisi ex compromisso Arbitri sumptus pronunciarerit. Quod probatur, & distinguitur 2. q. 6. c. a iudicib. cum c. seq. c. si quis episcop. s. arbitrarit tantum. Potest tamen a compromissario appellari, si in ordinarium vel delegatum iudicem sit compromissum. *d. c. a iudicib. Versi. ab his est sit arbitrarit, item si non omnes, in quos est compromissum, iudicaverint. d. q. 6. c. sane si ex consensu partium. denique si non sponte, sed iure cogente in arbitros sit compromissum. *c. ab arbitris. 11. de offic. deleg. in 6. ¶ Ab Auditore seu Subdelegato an provocetur, vide *c. super. 27. s. Serum cum totam. Et s. ejus ergo. de offic. deleg. ¶ A Capitulo ad Episcopum appellatur, sed distinguitur. *c. a colat. 11. de appellat. in 6. ¶ A Civili iudice Papa non appellatur, nisi sit de temporali iurisdictione ecclesiastica. *c. si duob. 7. s. fin. de appellat. ¶ A Compromissariis appellare licet. Vide *supr. eod. ab Arbitris. ¶ A Concilio provinciali appellatur Primas. 2. q. 6. c. placuit. 6. q. 4. c. si inter. 11. q. 3. c. presbyteri. ¶ Non tamen ad transmarina concilia appellatur. *d. c. presbyteri. Versi. ad transmarina. Et d. c. placuit. Versi. ad transmarina. ubi additur exceptio hæc: Nisi Papa appelletur. ¶ A Delegato iudice appellatur Delegatus. *c. super questionum. 27. s. fin. de offic. deleg. ¶ Etiam si datus sit remota appellatione: nimirum si fuerit a dante alii delegata. *c. paffonalu. 28. s. præterea. de offic. delegat. Vel cum duobus causa Delegata esset, ne ab iis appelletur, unus alteri ex iis vires suas commiserit. *c. super. 27. s. si vero. d. 11. ¶ An ab Episcopo liceat appellare. *11. q. 1. c. omnes itaque. in prin. Et ordinariæ ab Episcopo Archiepiscopus appellatur. *cap. Romana. 3. s. debet autem. de appellat. in sext. Nisi communi consensu compvincialium episcopo-*************

rum sententia sit lata. 6. q. 4. c. inter episcopos. cum c. seq. ¶ Ab Executorie appellare non licet, nisi modum excedat. *c. non in illis. de appellat. c. quod ad consulationem. 15. s. fin. de re iud. in 6. c. nlr. ¶ Ad Hæreticum appellare non licet, nisi ad eum qui non est Fidei catholice. 2. q. 6. c. catholice. ¶ A Iudice ita dato, ne ab eo appellare appellare non licet. *c. pastoralis. 15. in prin. de appellat. cap. 1. de rescriptis. Nisi specialis aliquis casus iure fuerit exceptus. *cap. 15. Versi. quia iure non indulgetur expressè. Et quamvis appellatio executionem sententia hoc casu non intret, tamen nihilominus gravamen appellatio potest appellacionis poteri emendari. *d. cap. 15. Versi. sed si appellatus fuerit. Item talis iudex appellatur, si appellans Privilegium habet appellandi. Sed reprobatum *d. cap. 1. de rescriptis. c. si alius, quam cui iudex datus est, obliuiscatur esse appellet: nam potest. *cap. 15. de offic. delegat. Item a tali iudice appellari potest, si sententia manifestam communitatem quitatem. *cap. inter corras. 9. de re iudic. Præterea si cum plura essent negotia, communi datus est, alia eorum præcedere debent, appellatione remota, alia eam sequantur, nec enim casu clausula illa ad frequentiam negotiorum pertinere. *cap. 1. inquisitionum. 7. de appellat. ubi plura negotia se minime contrahunt. *c. eund. 41. in prin. eod. tit. Vel si clausula sit appellatione remota, in fine litterarum sit expressa: tunc enim a nullo appellari licet. *c. non potest. nisi forte in fine. Item ad verum iudicem appellatum, appellatione remota recedat potest. *cap. postrem. 36. dicit. ritual. Ut exceptio hæc non tuti, si appellans ad locum hoc. Item auctoritas in jus vocetur. *cap. ex parte. ad verum. ¶ Legatus Papæ omisso medio adiu vel appellari potest. *cap. 1. de officio legati. ¶ A Metropolitano vel Synodo provocatur. *c. quasi. 4. cap. in provincia. 11. an. ¶ Ab Officiali generali Episcopus non appellatur Episcopus, sed Archiepiscopus. *cap. non putamus. de consuetudinibus. 6. c. Romanorum. de appellat. in 6. ¶ Ad Papam omisso medio appellatur. 2. *quasi. 6. cap. si quis scribitur. c. ad Romanos. cap. ad Romanos. c. si quis paraverit. c. ad Romanos. cap. ideo huic. c. decreto. c. qui se iur. c. quod quis putaverit. c. ideo huic. cap. quod ex parte. c. si quis accusatus. Et de Appellationibus in transmarina. Nisi consuetudine aliter obtulerit. *c. in transmarina. 3. s. ab archidiacono. Versi. nisi alius. de appellat. in 6. ¶ A Primare regionis non appellatur. *c. cap. si inter. s. fin. ¶ A Pari pari iudice non appellatur. 2. *quasi. 6. cap. antequam. 1. de appellat. licet. ¶ A Subdelegato ad priorem delegatum appellatur, si delegatus alii non ad subdelegatum causam subdelegaverit, quod probatur de conditione. *d. c. super questionum. 27. s. per. 2. si vero. in fine. de offic. deleg. Nisi subdelegatus quid sibi de iurisdictione referaverit, hoc casu subdelegatus est appellandus. *d. s. per. 2. c. 27. in prin. Versi. si namque, respondit. Et per. 2. c. 27. c. cum re consuetudine. d. c. ubi dicitur. in prin.*********************

par. 7. s. fm. cod. tit. in 6. item & alio casu à subdelegato ad delegantem appellatur, si extrinsecus delegatis duo vices suas non in totum subdelegerint: hoc enim casu tertio delegato cum duobus subdelegatis cognoscere non ad subdelegantem sed ad delegantem provocatur. c. f. duo. d. 111. de officio delegati. in 6. Item si subdelegans excommunicatus vel mortuus sit. cap. si is cui. 10. d. 111. vel si subdelegans negetur habere jurisdictionem: his enim casibus omisso subdelegante ad delegantem appellatur. cap. si à subdelegato. 14. eodem tit.

A quibus Actibus appellare licet, vel non.

Si Apreturamentum concessa sit, non appellatur à tali sententia. c. ult. §. si quis etiam ausus. de appellat. §. Ab Appellatione non admittitur provocare licet: ut si metropolitanus à provinciali Episcopo appellatus, appellationem suscipere non licet, ad synodum provocare licet. 6. q. 4. c. si metropolitanus. §. A Citatione ad locum non tutum licet appellare, etiam contra judicem datum cum clausula, appellatione remota. cap. ex parte. 47. de appell. §. A Correctione regulari non appellandum, nisi modus excedatur. c. reprehensibilis. §. c. 22. de appellat. §. A criminali sententia appellatur. Vide infra eodem in sententia. §. A Decretum perpetuo non appellatur. c. 29. de appellat. §. Ab Exiguitate rei sententia appellatur. Vide in sententia. infra eodem. §. Ab Exceptione rejecta appellare licet, ut si cui exceptio, ne ultra duas dicitur in jus vocetur, auferatur. c. olim. 7. de exceptionibus. item si Exceptio non sufficientis mandati vel lites pendencia per interlocutoriam sit rejecta: ab hac enim interlocutoria licet appellare. c. significavit. 48. de appellationibus. item si exceptio rei petite in libello non designata per interlocutoriam fuerit rejecta. c. significavit. 49. d. 111. variantium fuit hic à Pontificibus: nam talis exceptio reprobat. c. cum sit. 5. §. si vero. c. super eo. 12. cap. de appellationibus. 2. quæst. 6. c. qui scribit. §. fin. c. non. §. c. si quis. alias admittitur, si causa rationabilis coram iudice, à quo ante sententiam appellatur, non fuerit ab appellante expressa. c. ne debitus. 19. de appellationibus. c. Romana. 3. §. cum autem. cod. tit. in 6. G. hanc distinctionem intelligendum videtur. c. ultim. de dolo & contumacia. in 6. §. A Fiscalis negotii sententia non appellatur. c. ult. §. quorundam. de appell. §. A Gravamine omni appellare non licet, si generalis sit appellatio de omni gravamine, tam presentis quam futuro. c. inter cetera. 2. de appellationibus. Nisi generalis appellatio restricta sit ad certam causam. cap. consuluit. 18. eodem tit. §. A Gravamine subdito non licet appellare. cap. cum cessante. 60. d. tit. §. c. si iudice. 10. §. fin. cod. tit. in 6. §. ab Interlocutoria appellare licet. Vide supra in eodem in Exceptio. exempli gratia, ut si iudex quæstionem habendam interlocutus sit: ab hac enim interlocutoria potest appellari. d. f. cap. non solent. §. ante sententiam. §. à Possessione

scripto heredi decreta non appellatur. cap. ult. §. si quis etiam ausus. de appellat. §. à Possessione momentanea decreta non appellatur. 2. quæst. 6. c. ult. §. de possess. c. ad hoc. 37. de appellat. §. à Probatione exceptionum adversus testes denegata, appellare licet. cap. ex parte. 7. de testibus. §. à Sententia conditionali appellatur. cap. praterea. 40. de appellationibus. §. à Sententia medio tempore à Papa confirmata appellatur. cap. bona memoria. 3. de confirmatione vtili. §. à Sententia in causa criminali appellare licet. 2. quæst. 6. c. licet. item. cap. cum sit Romana. 5. §. fin. de appellationibus. §. à Sententia exigue cause permittitur appellatio. cap. de appellationibus. 11. de appellationibus. §. à Sententia in causa fiscali vel tributarie functionis non appellatur. d. cap. ult. §. quorundam. de appellationibus. §. A Sententia interdicti non appellatur. cap. ad hoc. 37. de appellationibus. §. Appellari non potest contra convenientem, qui impetrat literas appellatione remota. cap. prudentiam. de mutat. per.

De Forma Appellationis, quoties & quemadmodum appellandum.

Bis in eadem causa. cap. sua nobis. 65. de appellationibus. 2. q. 6. c. si autem imprimis. §. unde in primo. §. Contra id quod perpetuo Edicto decretum est, non appellatur. c. consuluit. 29. de appellationibus. §. De Forma appellandi agitur. 2. q. 6. c. post appellationem. §. forma vero. §. Frustratorie appellare prohibetur: quod verum, si appellatio manifestè sit Frustratoria. c. pastoralis. §. in pr. Verficul. quod per appellationem. de appellationibus. 2. q. 6. c. ideo hinc. §. fin. c. qui scribit. §. pater ergo. c. quicunque. §. Gradatim appellandum est, non omisso medio. cap. dilecti. 66. de appellationibus. c. duo simul. 9. de officio ordinarii. cap. Romana. 3. §. ab archidiacono. de appellat. in 6. §. Coram Majori parte iudicum est appellandum. Clement. 1. in prin. de appellationibus. §. Contra Regularem disciplinam, seu Correctionem non appellatur. c. ad nostram. 2. c. reprehensibilis. 26. §. nec subiecti. §. §. fin. c. quia nos. 32. de appellationibus. §. In Scriptis regulariter est appellandum. 2. q. 6. c. post appellationem. §. fin. nisi quis ipso die, quo sententia fertur, apud acta viva voce appellaverit. 2. quæst. 6. c. ult. §. litigatoribus. §. Tertio in eadem causa non licet appellare. cap. sua nobis. 65. de appellat. 2. q. 6. c. fin. autem in fin. §. unde in primo. §. Viva voce ne quidem apud acta appellare licet, si vel ab interlocutoria vel extraordinario gravamine ad Papam appelleret. c. 1. in prin. de appellat. in 6.

Quando appellandum, & quamdiu?

Ante Sententiam definitivam non appellatur. 2. quæst. 6. cap. non solent. §. fin. §. Intra Statutum tempus appellandum est. 2. quæst. 6. cap. propter superfluum. nimirum intra biduum. 2. quæst. 6. c. biduum. §. palam est. intra quinquiduum. d. quæst. 6. c. propter superfluum. item Decendum. d. quæst. 6. c. anteriorum. in prin. §. cap. quod ad c. consuluit.

rationem. 15. de re iudicata. Planè que de tempore, quo biduum ac triduum currere incipiat, iure antiquo statuta sunt, ad ius novum decem dierum transferri possunt. Biduum autem & triduum illud currere incipiebat ex dicte sententia. 2. *quæst. 6. cap. biduum. in principio.* si sententia sub conditione lata sit. *d. c. biduum. s. x. & d. s. biduum. Verfic. quid ergo. item c. prætereat requisit. 40. de appellacionibus.* Item fallit, si iudex sententiam Imperatori transmissit confirmandam, vel ut locus poenae assignetur: hoc enim casu etiam à rescripto Principis tempus appellandi currit. *d. c. biduum. s. si quem in insulam.* item fallit si extrajudicialis sit causa, in qua appellatur. Sed reprobat. *c. conseruationis. s. de appellacionibus. in 6.* item fallit si non per appellacionem, sed per aliud iuris remedium gravamen proponatur. *d. c. 8. Verfic. sed si per contradiccionem.* Denique fallit si in sententia præcipitur aliquid fieri intra certum terminum: hoc enim casu videtur non nisi termino elapso decendium currere. Sed reprobat. *c. quoad consultacionem. 15. de re iudicata.* ¶ Item si appellans intra statutum tempus dimissorias literas non petierit vel impetraverit, aut iter ad iudicem appellacionis non arripuerit, appellatio non valet. *d. c. propter superstitiam. & d. q. 6. c. ab eo. item Clement. quansis. 2. de appellacionib. quod fallit, si non per appellancem, sed per iudicem itererit, quò minus suo tempore apostoli dati sint. d. q. 6. c. post appellacionem. s. sufficit. d. Clement. quansis. 2. s. quod si iudex. & c. ut super. 4. in fine. cap. ab eo. 6. de appellat. in 6. ¶ In appellacionis termino præfigendo consideranda. *c. cum speciali. de appellat. ¶ Appellacionis prosequende annus unus vel duo, secundum distantiam locorum, & personarum & negotiorum qualitatem brev iatur. c. cum sit Romana. eod. tit. & c. constitutus. ibid. ¶ Appellari non debet post iuramentum adstandum ecclesie mandatis. c. ad hac. eod. tit. ¶ Appellatio post sententiam excommunicationis latam non tenet. cap. pastoralis. eod. tit.**

Ex quibus Regionibus appellare liceat. Vel non.

¶ Ex Aegyptiaco tractu vel Lybia appellatur Prefectus Augustalis. 2. *q. 6. c. anteriorum. s. illud etiam.* ¶ Ex tractu Orientali appellatur Comes Orientis. *d. c. anteriorum. s. Orientalem autem.*

De Appellante.

Appellans Acta edere & transmittere tenetur. 2. *q. 6. c. ult. s. iudicibus. c. ult. de probationibus.* ¶ Appellans apostolos seu libellos dimissorios à priore iudice ad posteriorem petere debet ac dandi sunt. *cap. 1. in prim. Verfic. petat apostolos. & cap. ut super. 4. de appellat. in 6. 2. q. 6. c. post appellat. in prim.* Forma apostolorum præscribitur *d. c. post appellacionem. s. formam.* ¶ Causam appellacionis ap-

pellans ante sententiam reddere iudici a quo appellatur, tenetur. *c. ut debemus. 39. s. cum iudice. & c. cum speciali. 61. s. excessu quoque de appellacionibus. c. in prim. Verfic. causam appellacionis eodem titul. in 6.* sed ea iudici à quo appellatum est, probanda non est. *cap. si iudex a quo appellatur. in 6.* neque iudex à quo appellacionem denegare debet. 2. *q. 6. c. appellacionem. ultim. s. similiter. item de appellacionibus. in prim. 31. ¶ Coram iudice appellacionis non probanda est, quòd scilicet exceptio legitima solum fuerit opposita, sed etiam non aliter, idcoque appellatio interposita. c. dilata. 40. interposita. 70. in princip. de appellacionibus. & causa appellacionis ab initio expressè narrari non potest, aliàque in prosecutione appellacionis allegari. Clement. appellat. 9. in prim. ¶ nec Appellatio à iudice appellacionis recipienda, nec remittenda. cap. interposita. 70. de appellacionibus. 2. q. 6. c. placuit. 3. de appellacionibus. 2. q. 6. c. si autem in quocumque de appellacionibus. c. v. s. quod si appellacionibus. c. post appellacionem. eodem titul. in 6. Appellans iuramentum appellatum mutare, & errorem inuenire rigere potest. 2. *quæst. 6. c. ult. s. si non iudex. & c. inter. s. est tamen. & c. in fine. de appellacionibus. s. de electione. ¶ Iter ad iudicem appellacionis intra certum tempus accipiendum. c. propter. Verfic. & in his usque. ¶ Probanda appellatio quando prosequenda, de qua iudex item per quos & à quibus, dicendum est. ¶ Probare qua liceat in causa appellacionis. Clement. de causa possession. & propterea. Clement. appellans. s. de appellacionibus. ¶ Appellatio videtur appellacioni renuntiare, cum postea iudicis petit, vel testibus nititur. *c. primum. de appellationibus. ¶ Appellans intelligitur, qui non appellat, sed ad curiam Romanam. c. bene de appellacionibus. ¶ Appellantes cogendi sunt à iudice, à quo appellatum est, ad certum diem proferre appellacionem, vel iudicio suo parere. c. remittitur. eod. titul. ¶ Appellans in iudice renuntiare appellacionem, vel iudicio suo parere, post iudicem satisfactionem. cap. cum in ecclesia. eodem titul. ¶ Appellans impotens prosequi, post iudicem satisfactionem sequi poterit. c. constitutus. eodem titul. ¶ Appellans in causam manifestis non auditur. c. cum sit Romana. eod. titul. ¶ Appellans, appellacionem suam non prosequens, contumax censetur, & condemnatur ad expensis. c. si se conuicti. de app. c. si appellacionem non prosequens. c. si appellacionem non prosequens incidit in jurisdictionem illius à quo appellavit. c. reprehensibilis. eod. titul.***

De Appellato.

Appellatus contumacia puniendus est. *c. si appellatus. s. excessu quoque. Verfic. nullus autem. & c. interposita. 70. s. fin. de appellacionibus.*

De Appellationis Judice, ejusq[ue] officio.

Appellationis causa remittenda ad judicem à quo appellatum est, si confiteri malè appellatum esse. cap. cum in ecclesia. 35. c. ut debitus. 59. §. cum autem. Versi. est minus. c. cum speciali. 61. §. fin. de appellationib[us]. c. Romana. 3. §. fin. c. cum appellationib[us]. 5. eodem tit. in 6. quod fallit causa nondum cognita remittatur. c. accepta. 35. de appellationib[us]. potest tamen remitti si partes consentiant ut remittatur. d. c. accepta. Versi. nisi partes consentiant. item si appellans causam remittat. c. in responsa. 70. §. ille denique. de appellationib[us]. secundo fallit si iudex à quo appellatum est, appellationem injustam admittit: tunc enim ad eum remittenda non est. c. cum appellationib[us]. 5. de appellationib[us]. in 6.

Appellatione à definitiva facta, revocari etiam potest interlocutoria, licet ab ea non fuerit appellatum, ut probatur & distinguitur. c. ult. de appellationib[us]. in 6.

Si confiteri bene appellatum esse, iudex ad quem appellatum est, rescissa priore sententia in causa principali procedere potest ac debet. cap. ad probandum. 24. de re iudicata. c. ut debitus. 59. §. cum autem. Versi. §. excessu quoque. Versi. appellationis causa. de appellationib[us]. Nisi exceptio de ultra duas dietas non citando reo, propter quam fuit appellatum, probetur vera: hoc enim casu quamvis bene appellatum esse constet, nihilominus tamen causa est remittenda. c. olim. 7. de exceptionib[us].

Sententia priori cassata, non punitur iudex à quo, nisi inimicitia vel pecunia probetur corruptus. 2. q. 6. c. hoc etiam.

Pena Appellationis non obtinentis. 2. q. 6. c. omnino. hac non operatur, si appellans ante sententiam appellationis renuntiaverit. d. q. 6. c. ul. §. si de re iudicata.

Si ad residendum in ecclesia admonitus Appellaverit, interim alius in locum ejus substituendus est. c. per sententiam. 28. Versi. interim. Verò. de appellationib[us].

Appellatione pendente.

Appellatione pendente nihil innovandum, est: que de eo iudici, à quo appellatum est, per judicem appellationis inhihendum: & innovatum seu attentatum rescindendum. 2. p. 6. c. post appellationem. §. vlpianus. Ejus exemplum proponitur 2. q. 6. cap. accusatus. Versi. c. dum iterato. item de appellationib[us]. c. 1. c. cap. ad presentiam. 16. c. cap. dilectus. 55. item c. licet. 4. de sentent. excommuni. in 6. c. cum olim. 32. de officio delegari. c. cum tu. fili. 16. de restit. c. dilectus. 10. de exceptionib[us]. Quod verum est si etiam antequam Appellatio interposita est, fuerit innovatum. cap. non solum. 7. in prin. de appellationib[us]. in 6. item etiam si extra judicialiter sit Appellatum. cap. bona. 51. de appellationib[us]. 6.

Appellatione pendente quando aliquid innovari possit.

¶ ut si Appellans quoque contra appellationem suam vel adversarij sui antea factam aliquid novaverit. cap. constitutus. 23. de appellationib[us]. in 6.

¶ nisi per sententiam excommunicatus ad cautelam Absolvatur. c. qua fronte. 25. d. tit. ¶ si Appellans appellationem non Prosequatur. cap. ad hac. 27. cap. per sententiam. 28. c. cap. cum speciali. 61. §. excessu quoque. Versi. quam si prosequi de appellat. ¶ si Appellatio aliquo jure non subsistat. cap. ult. de dolo & contumacia. in 6. cap. non solum. 7. in prin. Versi. exceptis casibus. de appellation. in 6.

¶ si cum ab adversario dicitur appellationis causa Injusta seu minus legitima, iudex appellationis, nondum recepta appellatione velut ex causa probabili facta, ceperit de causa veritate cognoscere: tunc enim inhibere non potest. dist. cap. Romana. §. quod si objiciatur. quod fallit, si à definitiva sententia sit appellatum: hoc enim casu etiam ante receptam appellationem iudex potest inhibere. dist. §. quod si objiciatur. Versi. ante sententiam. c. dist. cap. Romana. §. si autem post. ¶ si appellans agat de præbenda sibi antequam vacasset promissa: hoc enim casu capoteff alii Conferri appellatione non obstante. cap. velatum. 3. de concess. præbenda. ¶ si nondum Confet. causam per appellationem ad judicem inhihentem esse devolutam: tunc ab eo inhihendum non est. c. Romana. 3. §. si Verò Vocatus. de appellationib[us]. in 6.

¶ Deferta causa Appellationis: ut si in alia causa vel questione procedatur, quam in qua appellatio est interposita. c. cum iterum. 17. c. præterea. 22. de appellationib[us]. quod fallit, si questio in qua non est appellatum, sine ea in qua appellatum est, expediri non possit. c. super eo. 10. d. tit. item fallit, si propter plura crimina condemnatus, in gravioribus appellavit: hoc enim casu in aliis minoribus executio suspenditur. 2. quest. 6. c. post appellationem. §. si quis ex pluribus. denique fallit, si alterum alterius, ob quod appellatum est, sit accessorium. c. dilectus. 55. de appellationib[us]. ¶ si ab Electione à majore parte facta sit appellatum. c. 2. c. ex ore. 3. de his qua fiunt à majore parte. item si duobus presentatis, prior repulsi appellaverit: hoc enim casu alterius Institutio, quamvis pendente appellatione facta, valet. cap. pastoralis. 29. de iure patronatus. ¶ si à sententia Excommunicationis vel Suspensionis sit appellatum. c. pastoralis. 53. §. Verum quia. d. tit. c. si cui. 20. §. fin. de sentent. excomm. in 6. ¶ si possessore condemnato, Fructus rei sequentur. 2. quest. 6. cap. quod. 111. post. ¶ si iudex Gravamen, ob quod appellatum est, revocaverit. c. si à iudice. 10. §. fin. de appellat. in 6. ¶ si ab Interlocutoria sit appellatum: hoc enim casu procedi potest. dist. cap. non solum. 7. §. illa autem. Nisi postea appellationis causam veram esse constet. dist. §. illa autem. Versi. donec appellationis causam. item, Nisi legitima inhibitione facta innovatum sit. d. §. illa autem. Versi. nisi iudex appellationis. ¶ si iudex à quo appellatum est, iurjurandum præbiterit de sententia

GGgg

intra certum tempus exequenda. Sed hoc repro-
batur. c. venientes. 19. de iurejurando. ¶ Si in
integrum restitutione contra sententiam petita,
presumptio sit eam Malitiose ad differendam execu-
tionem peti: hoc enim casu executio fieri po-
test, cautione ab adversario prestita. c. suscitata.
6. de in integr. restitut. ¶ Si appellatio sit Re-
nunciatum. cap. ut super. 4. versic. nisi appellatio-
ni. d. tit. ¶ Si Tertius aliquis pendente appellatio-
ne aliquid innovaverit: hic enim de attentatis con-
tra inhibitionem non tenetur. cap. Romana. 3. §.
in alium. de appellatio. in 6. ¶ Si tres Confor-
mes Sententie in eadem causata sint. Clement.
1. de re iudicata.

Appellationi affinia remedia.

Accusatio & denunciatio perperam electi. c. con-
stitutis. 46. de appellatio. ¶ Exceptio. Quod
quisq; juris adversus alium statuit. ut ipse eodem
jure utatur, affine remedium est: Nisi statutum jus
non habuerit effectum. De panen. dist. 1. cap.
hac autem verba. ¶ In Integrum restitutio adver-
sus sententiam etiam affine est remedium. Nisi
pro libertate iudicatum sit, vel nisi Papa senten-
tiam dixerit. Quae tamen exceptio reprobat. cap.
tum ex literis. 5. de in integr. restit. ¶ Nulli-
tas, de qua iudex qui sententiam tulit, non excu-
ritur. c. de cetero. 5. de re iudicata. cap.
pastoralis. 28. §. qui vero sape. de officio dele-
gati.

de Aquilia

de damno dato actio adver-
sus dantem competit. c. ult.
in prin. de iniuriis. etiam si per ignorantiam vel
imperitiam damnum dederit. d. cap. ult. in prin.
versic. aut hac imperitia. fallit, si actor damnum
evitare potuit. cap. damnum. 86. de reg. jur. in 6.
¶ Si Causam & occasionem damni dedit, de damno
dato tenetur. Nisi quis licitum faciens alteri
causam vel occasionem damni dedit. 23. q. 5. c. de
occidendis. §. qui vero repelluntur. usque ad §.
fin. item fallit sine damnum accideret, nihil ex
contingentibus omise, & ita culpa caret. c. ult. §.
fin. de iniuriis. ¶ Si Domum vel superficiem ali-
am incendit, punitur. cap. si quis domum. 6. de
iniuriis. 23. q. 8. c. si quis membrorum. cum c. seq.
¶ Si quis Foveam fecerit, in quam alienum pecus
eciderit, is qui foveam fecit, de damno dato tenetur.
c. si quis. 2. de iniuriis. ¶ Si Fructus alienos
immisso pecore depavit, de damno dato tenetur.
c. si leserit. 4. d. tit. ¶ Si Ignem immisit in
alienam segetem, de damno dato tenetur. c. si e-
gressus. 5. dist. tit. ¶ Si Liberum hominem vul-
neravit, punitur. c. 1. de iniuriis. ¶ d. c. si quis
membrorum. in prin.

Arbiter

is est, qui consensu Litigantium
in Iudicem eligitur, ut ipsius sen-
tentia sentiat. 2. q. 6. cap. a iudicib. §. quod de arbi-
tris. c. placuit. 2. ¶ Item nullus arbiter esse
potest in ea causa, in qua fuit iudex. 3. quast. 7. c.
ante finem. §. si quis vero. ¶ Arbiter super spiri-
tuali non potest esse laicus, nisi auctoritate superi-
oris. cap. per riuu. de arbitry. ¶ Femina arbitra
esse potest secundum constitutionem terrae, non

aliter. cap. dilecti filii. de arbitry. ¶ Arbiter
potest infirmare sententiam per ius iuratum. cap.
exposita. eodem tit. ¶ Arbiter tantum potest
de his, de quibus est compromissum. cap. non de-
lectus. eo. tit. ¶ Ab arbitro non recurretur
per sententia dubitatione interpretatio. sed ad
superiori. c. cum olim. eod. tit. ¶ Arbiter non
potest infirmare sententiam per ius iuratum. cap. re-
stita. eod. tit. ¶ Arbiter in causa restitutio-
ne in integrum esse non potest. cap. casus de rest. in
integ. ¶ Coram arbitris conventus, non potest
convenire convenientem. cap. cum dist. in illa
arb. ¶ Arbitri quot eligantur. c. sane. in
tit.

Arbitrium

in iudicium per compromissum
corrigi debet. cap. non de
multa. eod. tit. ¶ Arbitrium contra ius
tam compromissi non tenet. cap. per totum ad
ritul. ¶ Arbitrio iudicium compromissum
stat, si iuste sit arbitratum. cap. dilecti. c. cum
olim. eod. tit. ¶ Arbitrium inter privatos
in damnum ecclesiae non valet. cap. per totum ad
rit. ¶ In arbitrium sub certa potestate compromis-
si potest. cap. brevia. de comprom. ¶ Arbitrium
licet compromittere in rebus spiritualibus
cum apostolica. de his qua sunt astra. ¶ Arbitrium
finitur uno adventu defensionis sine
parte. de arbitry. ¶ Arbitrium valet ultra
superioris, quod aliter non valet. cap. non de
eod. tit. ¶ Arbitrium, si male recipitur
arbitratum, non tenet. cap. non sine iudice. in
tit.

Archidiaconus

Episcopo
eligitur.
clero eligi potest. dist. 89. cap. si quis
ligi. officia eius enumerantur. dist. 22. cap. 2. §.
sunt ordines. usque ad §. archidiaconus. Item
Archidiaconus vicem gerit Episcopi in omnibus
& maior est post episcopum. cap. 1. c. ad actus
7. §. archidiaconus. versic. secundum iura de officio
archid. ¶ Archidiaconus ponit Abbatem de Ab-
batissas in sede. d. c. 9. in fin. ¶ Archidiaconus
debet. dist. c. 2. §. fin. ¶ Archidiaconus non
dat Commendatitias ad ordines. cap. si quis
8. eod. tit. ¶ Que Corrigenda in archidiaconis
corrigere ac emendare potest ac debet. d. §. si
c. ad hac. 7. §. item in epist. eo. tit. nec non
solicitudine & cura cleri & ecclesiarum que ad
archidiaconum pertinet. c. 1. versic. ¶ Curam
ram. cap. ad hac. 7. §. archid. versic. parat. c. si
omnem sollicitudinem. de officio archidiaconus.
dist. 25. cap. 1. §. si sunt ordines. ¶ Curam
manum sine licentia episcopi nemini committi
debet. c. cum iura. 4. d. tit. ¶ Cathedra videtur
ecclesiae ad archidiaconum pertinere. c. 2. §. 1. d.
tit. ¶ Decani rurales per episcopum Archidia-
conum communiter ordinandi ac recessandi
sunt. d. cap. 7. §. fin. Dominari clerici, & con-
sum ab eis exigere prohibetur. d. §. archidiaconus
cum cap. sequente. circa Evangelium legitur
Officium archidiaconi. cap. 1. off. de can. 2. d. tit.
c. dist. 25. cap. 1. §. si sunt ordines. versic. qui
lestratum. ¶ Examen clericorum ordinandi
rum ad archidiaconum pertinet. dist. 2. §. in
tit.

dam. *Cap. ut nostrum. 9. Versi. Et illos examinare. co. 111.* *¶* Jus Excommunicandi sine auctoritate episcopi non habet. *c. archidiaconus. 5. de officio archidiaconi.* *¶* Instructio corporalis tam super beneficiis quam etiam dignitatibus ad archidiaconum pertinet. *d. c. 7. §. in quadam. Vero nota.* *¶* Iurgia singulorum audire debet. *c. ad hec. 7. §. archidiaconus. Versi. Et audire. d. 111.* *¶* Iurisdictioni eius subiecti sunt diaconi & levitici. *d. c. 7. §. archidiaconus. dist. 25. c. 1. §. hi sunt quidam. Versi. archidiaconus.* sed in Monasteriis iurisdictionem non habet, nisi quantum tribuit ei generalis vel specialis consuetudo. *cap. ult. de officio archidiaconi.* *¶* Omne officium ecclesiasticum providendo Lectiones aut Responsorias in matrice ecclesie dare debet, & auferre. *d. c. officium. 2. §. omne. Et d. Versi. qui lectionum. Officium episcopi appellatur. d. c. 7. §. item in epistola.* *¶* Repraesentat ordinandos episcopo. *d. c. 9. Et d. §. in quadam.* *¶* Visitare Quolibet triennio per diocesim tenetur parochias. *cap. 1. §. fin. de officio archidiaconi.* & Non nisi semel in anno ad ecclesias visitandas accedere debet, ut distinguatur *cap. mandatum. 6. de officio archidiaconi.* *¶* Clericorum Vitam inquirere debet, & corrigenda episcopo nunciare. *dist. 94. c. si quis. §. archidiaconus.* *¶* Archidiaconus potest cognoscere de causis matrimonialibus. *c. ad hec. de officio archidiaconi.* *¶* Archidiaconus, cum personaliter visitat, potest procuratorem petere. *cap. 1. de officio archidiaconi. Et c. cum apostolus. de censuris.* *¶* Archidiaconus nemo fit in duabus ecclesiis: sed in una potest habere praebendam, in alia archidiaconatum. *c. praeterea. de praebendis. Et c. ex insinuatione. de praebendis.* *¶* Ab archidiaconi iurisdictione non debet Episcopus ecclesias eximere. *c. ad hec. de excessu. praelati.* *¶* Archidiaconus exercet iurisdictionem secundum consuetudinem loci. *cap. archidiaconus. de officio archidiaconi.* *¶* Archidiacono demerit coadjutor, si efficiatur paralyticus. *cap. ult. de cler. agrot.*

Archiepiscopi definitio. *dist. 21. c. 1. §. archiepiscopus. §. patriarcha patrium. Et §. fin. item. c. nullus. in fine.* *¶* Non nisi presbyter vel diaconus in archiepiscopum eligendus. *dist. 60. c. nullus.* *¶* ab omnibus suis suffraganeis ordinandus est. *dist. 66. c. 1.* *¶* Sine suffraganeis suis archiepiscopus nihil agere debet. *d. c. 1. in fin. d. c. per singulos. §. fin. Et d. 93. c. salvo. c. archiepiscopus. c. si autem. c. nullus. c. episcopo. item. 3. q. 6. c. discurre. in prin. Appl. canon. 33. §. sed neque ista. quod fallit si Papa sine suffraganeis suis agat. d. c. salvo. item si patriarcha seu primas sine suffraganeis suis agat. Sed reprobat. d. 93. c. conquestus.* tertio fallit si suffraganeus in suo officio negligens sit, & subditis conivcat. *d. 93. c. cum simus. Et c. ult. item fallit si à suffraganeo ad archiepiscopum sit provocatum. d. c. conquestus. Versi. nisi forte pro causis.* fallit quoque si suffraganeus decesserit. *d. c. conquestus. Versi. si episc. sum.* item si archiepiscopus ad hoc specialiter sit privilegiatus, ut sine consen-

su suffraganeorum agere ei liceat. *d. c. conquestus. in fin.* denique fallit si ad propriam ipsius archiepiscopi parochiam negotium pertineat. *d. 93. cap. si autem. Versi. nisi cas. autum. cap. nullus. Versi. nisi quod ad suam.*

Sine Archiepiscopi consensu & consilio suffraganei nihil agere debent. *cap. 3. q. 6. c. hac quippe. in prin. 9. q. 3. c. 1. c. per singulos. c. nullus. §. si. c. archiepiscopus. Versi. nec illi.* Nisi in sua ecclesia aliquid agant suffraganei, non extra. *d. c. per singulos. Versi. nisi hoc tantum. Et d. c. nullus. §. si. item. d. c. archiepiscopus. Versi. nisi quantum ad suas. d. c. 33. §. illa autem.* *¶* Archiepiscopus potest providere de Episcopo vel Abbate, si intra menses non eligitur de consilio capituli sui, & aliorum viro prudentum. *c. ne pro defectu. de electis.* *¶* Archiepiscopus debet consecrari, in sua Ecclesia ab omnibus suffraganeis. *cap. si archiepiscopus. de temp. ord.* *¶* Archiepiscopi provisio cassatur, si non post sex menses providi, quando potuit. *c. dilectus. de concess. praebend.* *¶* Archiepiscopus provinciam suam visitans, potest petere procuratorem. *cap. sopita. de censuris.* *¶* Archiepiscopi legati non possunt absolvere de injectione manuum in clericos. *cap. excommunicatus. de off. leg.* *¶* Archiepiscopus subdito sui suffraganei non potest causam aliquam invito delegare. *cap. pastoralis. de off. iud. ord.* *¶* Archiepiscopus debet excommunicatos suffraganei vitare, & sententiam eius tenere, & ad abolendum remittere, si sit appellatum ad eum. *cap. ad reprehendam. eod. tit.* *¶* Archiepiscopus cedens subest archiepiscopo, in cuius provincia moratur. *cap. ad supplicationem. de renunt.* *¶* Archiepiscopus non debet statuere in provincia sui suffraganei, vel acceptare contra jus sine suo consensu. *cap. sicut. de excessu. praelati.* *¶* Ad Archiepiscopum potest appellari à suffraganeo in causa, etiam si videatur interdicta. *cap. licet. de off. iud. ord.* *¶* Archiepiscopus non habet iurisdictionem in subditos suffraganeorum, nisi in casibus expressis. *cap. pastoralis. eod. tit.* *¶* Ad Archiepiscopum non devolvitur potestas conferendi beneficia, si intra semestre tempus non conferantur, nec quando collatio ad capitulum & ad episcopum simul pertinet, & ipsi simul non conferunt: sed tunc confert superior. *cap. postulatus. de concess. praeb.* *¶* In Archiepiscopum confirmatus potest Episcopus confirmare, etiam non consecratus. *capit. cum ex illo. de translat. Episc.*

De Pallio Archiepiscoporum quere litteram P.

Archipresbyteri à multis decani appellantur. *ca. ad hec. 7. §. archidiaconus. Versi. archipresbyteri. de officio archidiaconi.* *¶* Non nisi presbyter aut diaconus in archipresbyterum, vel decanum est ordinandus. *dist. 60. c. 1. c. nullus in praepositem. c. innovamus. in prin.* *¶* Archipresbyter vicem Absentis episcopi gerit in GGgg 2

providendo, ut sacerdotes suum faciant officium, & in aliis. *cap. 1. Verfi. Et in Episcopi sui absentia. c. ministerium. 2. §. si Episcopus. c. officium. 3. in prin. de offic. archipresbyteri. Et dist. 25. cap. 1. §. archipresbyter. Verfi. Et quando. ¶ Providere debet, ut officium sacerdotum cardinalium in communicatione corporis & sanguinis Christi, & aliis similibus ritè expediatur. *cap. ministerium. 2. in prin. d. tit. ¶ Archipresbyter ruralis presbyterorum & laicorum plebanie suae curam gerit: contra decretum tamen Episcopi nihil ordinare potest. c. ult. d. tit. ¶ Officia archipresbyteri circa infirmos, poenitentes, convertendos, & infantes exponuntur. d. cap. 3. §. debet oriam. ¶ In praecipuis festivitatibus aut ipse missam celebrabit, aut alii celebrandum committet. d. c. 2. §. fin. Et c. offic. 3. in prin. eod. tit. ¶ Assidue in ecclesia stare debet, Collectam dicere, aut alii iungere. d. c. 1. Verfi. Et assidue in ecclesia. Et dist. 1. archipresbyter. Verfi. Et assidue. ¶ Archipresbyter Praefectus presbyteris & presbyteralibus officiis. d. c. 1. Verfi. Et quod specialiter. item d. §. archipresbyter. Verfi. Et quod specialiter. ¶ Archipresbyter Subest archidiacono. d. Verfi. archipresbyteri. Et c. 1. de officio archipresbyteri. dist. 25. c. 1. §. archipresbyter. ¶ Providere debet, ut Vita sacerdotum cardinalium sit honesta & decens. d. c. 2. Verfi. provideat etiam.**

Argumentum, d. cap. forum. 10. §. argumentum. ¶ In argumentum trahi nequeunt, quae propter necessitatem aliquando sunt concessa. *cap. in argumentum. 78. de reg. jur. in 6. ¶ Quae jure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda. c. quae a jure. 28. de reg. jur. in 6. ¶ Argumentum dicitur, quod non per testes vel tabulas, sed naturali probatione inducitur. c. forum. de Verb. sign.*

Ariolus, *cap. 1. §. arioli. de sortileg.*

Arma clericorum orationes & lachrymae. 23. *quasi. 8. c. non pila quarant. Et c. com. Venor. ante medium. dist. 36. cap. ul. sic Christus in Aegyptum ab Herode fugiens, & lapidibus Iudaeorum cedens, docuit non arma armis, sed fugam persequentibus opponi. 23. q. 3. c. 1. §. 1. per totum. ideoque etiam Petro dictum est: converte gladium in vaginam tuam. 23. q. 8. c. cum à Iudaeis. Quare ecclesia non corporalia arma, sed Christum patienter expectet. 16. quasi. 3. postea.*

Arma laici pro tuitione ecclesiae & patrie non sunt prohibita. 23. q. 3. per totum. & quatenus clericis & ecclesiasticis liceat laicos hortari. 23. q. 8. c. igitur. Et seq. ¶ Arma portantes clerici excommunicentur. cap. clericus. de Vis. Et honest. clericus. ¶ In armis inventi clerici post trinam admonitionem Episcopi non defendantur, quia jus perdunt clericale. c. in audientia. de sentent. excommuni. ¶ Arma portantes & seditionem facientes clerici, si occidantur, non mittuntur ad curiam occisores eorum. c. perpendimus. cod. ¶ Armis se defendere

possunt clerici ab inimicis. *ibid. ¶ Arma clerici associati aliis, si aliqui & sine eorum consensu occidantur ab aliis, non sunt promovendi. c. ult. de cleric. percuss.*

Arcta non potest contrahere matrimonium, & contractum dirimitur. *de seruitutis. de frig. Et maleficiat. ¶ Arctopoda est per aspectum, qui praefertur praefertur. *ibid. Et c. propositus. de prob.**

Artes liberales diligenter docende. *17. ad cap. 1.*

Aruspex. *§. haruspices. de sortileg. 26. q. 5. c. contra aduicium. c. nec mirum. §. haruspice. Et Si aruspex, mathematicum vel similem confuler, vel contra. 26. q. 2. c. intelligi. item 26. q. 5. c. qui dicitur. c. si quis episcopus. 26. q. 7. c. qui dicitur. de sortilegus. c. extirpation.*

Assessor est, qui consensu patrum dicitur ad causas dirimendas. *cap. super questionum. de offic. jud. deleg.*

Astrologus aut mathematicus. *26. q. 2. c. 1. §. si. Et astronomia. c. ab ipso. de planetariis. c. sed. Et illud. §. c. et illud.*

Attestationes unius iudicis, nisi aliter receptae fuerint, non valent. *causam quae de rescriptis. ¶ Attestationes publicitatis contra matrimonium, alii testibus admittuntur. c. serui. de test. c. Ambrosius clausis iterato possunt producere. c. non causam. eod. tit. ¶ Attestationes quando non valent, patet in tit. ut sit. non unum. non profect. c. ult. ¶ Attestationibus publicis, possunt instrumenta exhiberi. c. cum dilectum. de iur. test.*

Auctoritas confertur pallium rebus episcopale. *de ord. §. 2. §. pallii. per totum. ¶ Auctoritas episcopalis non excusat delinquentem. c. dilectum. de iur. iud. ¶ Auctoritas eligentium praefertur auctoritati & sacerdotali teneatur defendere ecclesiam. 9. §. c. res auctem omnes.*

Auditus testium contra matrimonium non valet, nisi sint gratia potestate testantes factum. *c. praeter. de rig. ¶ Dicitur quis veniens contra factum suum a iure desent. Et rejud. ¶ Ab audire dicitur a iudice ordinario non potest appellari. c. super questionum. §. Verum. de offic. deleg.*

Augur vel augures consulendi. *c. 1. de augur. d. c. nec mirum. §. augur.*

Augustinus scripturae. *2. q. 7. r. quae scripturae. 2. q. 7. r. quae scripturae. de fid. instrum.*

Authentica scripturae. *2. q. 7. r. quae scripturae. de fid. instrum.*

Auxilium malefactoribus. *de iur. test. 14. q. 3. r. per totum.*

Balifitarii & sagitarii aduersus Christianos artem non exercent. *c. uisus. de sagitariis.*

Balnea die dominico conceduntur, dummodo non fiant voluptatis causa, sed propter necessitatem. *de consuet. dist. 3. cap. peruenit.* Ne yni cum mulieribus lavaera habeant communia, caveatur *dist. 81. c. non oportet.* Haec sunt dicta de delictis & quasi delictis: ad quae alia plura connumerari possent. Nam quidquid fit contra praecipuum legis, delictum dici potest, & poenam meretur. *14. q. 2. quisquis.*

Baptismus quidam de consecr. dist. 2. c. Baptismi. *cap. Carechumenum.* Baptismus verus est, & quocumque confertur in forma Ecclesiae. *cap. firmiter. de summ. Trin.* Baptismi nec suscipit rem, nec characterem, qui publice contradicit, nec potest consentire. *c. maiores. de baptis.* Baptizare nemo potest scriptum. *cap. debitum. eod. tit.* Baptizari quilibet possunt dementes & dormientes. *ibidem.* Baptizatus habendus est, qui inter Christianos natus, honeste conversatus est, nisi evidentibus signis contrarium probetur. *c. veniens. de presbyt. non baptiz.* In baptismo crimina remittuntur, sed matrimonium non solvitur. *cap. gaudemus. de divor.* Non baptizatus baptizetur, & iterum ordinetur. *c. veniens. de presbyt. non baptiz.* Baptismus conferri debet & potest interdicitur tempore. *c. responsio. de sent. excomm.* Baptizandi modus, & quando dubitatur baptizatus aliquis. *ca. de quibus. de baptis.* Baptizatus à Latino non rebaptizatur à Graeco, nec e converso. *c. licet. eod. tit.* Baptizatus his non promovetur ad ordines, licet publicum, nec intrat religionem. *c. ex literarum. de apost. & reit. bapt.* Baptizatus non potest accipere filiam eius qui eum baptizavit. *c. ex litteris. de cognat. spiri.*

Beatitudo aeterna solummodo membris Christi paratur. *de penit. dist. 1. c. amnis qui non diligit.*

Beguardi & Beguini damnantur. *Clem. 1. de religiosis domibus. Clem. ad nostram. 3. de hereticis. extra. sag. Ioann. XXI. unica. de religiosis domib.* Ab hac regula excipiuntur mulieres fide dignae, nec suspectae, sub habitu beguinarum viventes. *extra. sag. com. unica. eodem titulo.*

Bellicis actibus, aliquibus diebus feriandum. *c. 1. de renga & pace.* In necessitate urgeat. *25. q. 8. c. si nulla.* Belli tempore qua securitate gaudeant. *c. ult. de renga & pace.*

Beneficia cap. sua nobis. 22. de verb. signifi. Beneficium ecclesiasticum non potest licite sine institutione canonica obtineri. *c. 1. de reg. jur. in 6.* Beneficium Principis latissime interpretandum. *cap. olim. 1. 6. de abbate. 25. de verb. sign. c. cum dilecti. 6. de donat.* Haec regula exceptio est in literis super obtinen-

do beneficio impetratis. *c. quamvis. in princ. de prebendis. in 6.* Ad beneficia non debent aliqui promoveri, nisi castitate promissa. *cap. sanus. de clerici. conjug.* Beneficium contra jus possessum iuste possideatur per tolerantiam superioris. *cap. literas. de suppl. negli. prelat.* Beneficium vacans ex causa potest retineri ad tempus. *c. praeterea. de cens.* Beneficiorum tempus computatur à notitia. *c. licet. de suppl. negli. prelat.* Beneficium vacans ultra sex menses, si capitulum debet conferre & non fecerit, Episcopus conferet: & e converso, si Episcopus neglexerit, ad archiepiscopum, vel ad Papam, si ille non fecerit, collatio pertinet. *cap. intra sex menses. de concess. preb. & c. licet. de suppl. negli. prelat.* Beneficium sibi ipsi nullus dare potest. *c. cum ad nostram. de inst.* Beneficium primum ipso iure amittitur, si aliud recipitur. *cap. jam dudum. de prebend. & dignitat.* Beneficium suum habeat clericus infirmus. *c. cum percussio. de cler. agros.* Beneficium quis amittit propter ingratitude. *c. cum sacerdotis. de postul.* Beneficium quis non debet amittere, nisi convincatur de crimine. *c. si constitit. de accus.* Beneficium habens sufficiens, ab ecclesia cui non servit, nil recipiat. *cap. quia nonnulli. de cler. non resi.* Beneficium non vacans, nulli promittatur specialiter. *c. accepimus. de pec. & c. Pro beneficiato non scribit Papa, nisi primi fecerit mentionem. c. postulasti. de rescrip.* Beneficium habens primo, si literas super alio obtinendo impetret, non valet, nisi de primo mentionem faciant. *ibid.* Beneficium male dans conferendi potestate privetur. *c. gra. de prebend.* Beneficium clerici detineri potest à iudice pro debitis. *c. per dicitur. de fideiuss.* Beneficia plura non potest quis habere sine dispensatione. *ca. dudum. de electi.* Beneficia conferenda à religiosis, non possunt suis monasteriis conferri, & si negligant praesentiae clericum, episcopus providebit. *c. sicut nobis. de suppl. negli. prelat.* Beneficia debent removeri clericis incontinentes. *c. clericos. de cohab. cler.* Beneficium curatum habens vel praetura recipiens sit 25. annorum. *c. cum in cunctis. de electi.* Beneficium obtinens, si literas impetret tacita veritate, non valet literae. *c. ad aures. & c. in nostra. de rescrip.* Beneficia conferat episcopus si neglexerit patronus. *cap. 1. cam. 1. de iur. patt.* Beneficium dimitat clericus uxorem ducens. *c. quod a. de clerici. conjug.* Beneficium non detur, nisi residere volenti. *c. quia nonnulli. de cleric. non resid.* Beneficium dans quod non potuit, tenetur alia dare. *c. inter cetera. de prebend.*

Bibere non licet id, quod reliquum est ex eo, quod daemionibus est immolatum. *26. q. 2. c. sed. & illud. 8. fin. cum c. sequi.*

Bigami 27. q. 1. c. quorquor. Bigamus ad sacerdotium promovetur non potest. *cap. ut bigami. de bigam.* Bigamus ex dispensatione ordinari non potest. *c. super eo. eod. titul. & ordinator privetur officio, nisi ex dispensatione toleretur.* Bigamus ipso iure est à divinorum celebratione suspensus. *cap. de big.*

Bigamus non est contrahens cum vidua, si adhuc est incognita. *cap. debitum. eod. titul.* ¶ Bigamus non est plures habens concubinas. *c. quia. eod. tit.* ¶ Bigamus contrahens non debet benedici a sacerdote. *cap. capellanum. de secund. nupt.* ¶ *c. vir autem. ibid.* ¶ Bigamie poena punitur in sacris ordinibus constitutus, cum vidua contrahens de facto. *c. quia. c. nuper. de bigam.* ¶ Bigami clerici ipso iure cadunt a privilegio, tonsura, & habitu clericali, & foro seculari sunt addicti. *Gregor. in novell. de bigam. lib. 6.*

Blasphemia & adjurationes puniende. *c. 2. de maledicis.*

Bona fides non patitur, ut bis idem exigatur. *c. bona fides. 83. de reg. jur. in 6.* Bonarum mentium est, ubi etiam culpam agnoscere, ubi culpa non est: quia saepe sine culpa agitur, quod venit ex culpa. *diff. 5. c. ult. §. fin. c. consilium. 2. §. cum autem. in fine. de obser. & iur. juniorum.*

Bonos paucos sanctius est, quam multos malos habere. *c. cum sit ars. 14. Verf. sanctius enim de eate & qualitat. praescribitor.*

Bonorum nomine tam mobilia quam immobilia dicuntur. *c. relatum. de resf.* ¶ Bona mobilia per ecclesiam acquisita, possunt dari locis religiosis & pauperibus, sive etiam servis, consanguineis, vel aliis post mortem clericorum: sed alia, quocunque modo acquisita, pro voluntate mortuorum distribuuntur. *c. relatum. de resfam.*

Cadit, toties refurgit, iusti vocabulum non amittit. *de panit. dist. 3. c. quomodo. §. hac. in fin.*

Calcaribus deauratis non utantur clerici. *cap. clericus. de vir. & honest. cleric.*

Calumniæ juramentum post litis contestationem praefatur. *cap. cum in causa. de juram. calumn.* ¶ Calumniæ juramentum prestare recusantis poena. *c. final. eod. tit.* ¶ De calumniæ non juratur in causis spiritualibus. *c. literas. eod. tit.* ¶ De calumniæ jurare non tenetur clericus alicujus ordinis. *cap. inbarenes. eod. tit.* ¶ De calumniæ jurari potest per ceconomum & per syndicum. *c. in pertractandis. eod. tit.* ¶ *c. imperatorum. eod.* ¶ Calumniæ juramentum in casu requiri potest a clerico. *c. carerum. de juram. calumniæ.*

Calumniantes ad vindictam poeitis similitudo supplicii. *z. q. 8. cap. quisquis. §. 9. 6. c. qui calumniam. cum seq.* ¶ Calumniari praesumitur denunciator non probans quod intendit. *capit. 2. de calumniar.* ¶ Calumniatores prelatorum puniuntur degradatione, incarceratione, suspensione. *d. c. 2. ibid.*

Campanas Religiosi mendicantes plures habere prohibentur, exceptis certis casibus. *c. unico. de officio custodis,*

in extra. §. com. ¶ Campanarum possessione cessante, possunt clerici, interdicti tempore coemeterio sepeliri, qui tamen servarunt meritum. *c. quod in re. de penit. & remiss.* ¶ Campanas non licet templis nec hospitalibus habere, nec pulsare sine consentu Episcopi. *clausula. c. potentibus. de privileg. & excess.*

Canonicus episcopo serviens beneficium non perdit. *c. de elec. non resf.* ¶ Canonici cum recepto prebendam debent. *c. canonici. de prebend. & cap. cum super. de censur. & de prebend.* ¶ Canonici certum numerum canonorum in ecclesia statueri possunt. *c. in ecclesia. de oblat.* ¶ Canonici dignitates ecclesiarum mutare possunt. *c. cum accessissent. de consir.* ¶ Canoniarum numerus non debet ex laicis suppleri. *clausula. de instr.* ¶ Canonici dignitatem vel prebendam supprimere propria autoritate non possunt in suis ecclesiis. *cap. cum accessissent. de consir.* ¶ Canonici regulares ecclesias parochiales regere possunt, & regulam suam servare debent. *cap. episcopo. sint subiecti. cap. ut in preteritis. de re. dom.* ¶ Canoniarum numerus augeri non potest. *c. cum M. Ferrarion. de consir.* ¶ Canonici non possunt minuire numerum canoniarum. *c. ex parte. eod. tit.* ¶ Canonici non habent debitam portionem lux prebendam. *c. ad audientiam. de cler. non resf.* ¶ Canonici correctio in criminalibus pertinet ad episcopum. *c. irrefragabili. de offi. jud. ord.* ¶ Canoniarum numero, juramento & confirmacione Pontificato, literis super receptione non videtur de prebendis mentionem faciant. *c. confirmacione. de resf.*

Canonum origo de veteris consuetudinum exponitur. *diff. 1. in pr. cum c. sequente. dist. 16. c. 1. de iur. iur. ec. sequentibus. §. q. ad dist. 17.* ¶ Canonum definitio. *dist. 3. c. 1. cum duob. sequentibus.* ¶ Canonum definitio. *dist. 3. c. 1. regula. §. porri canonum. item de Canonibus apostolorum caretur. dist. 16. c. 1. de iur. iur. ec. Clementis. c. placuit. c. 1. §. 1. de iur. iur. ec. c. quoniam. Contradicitur. *dist. 16. in pr. c. sequente. item d. c. Clementis.* ¶ Canonibus Pontificum vim legis obtinent. *c. de consir. dist. 1. c. hoc. Verf. dist. 12. c. 1. de iur. iur. ec. 7. cap. si quis. in pr. 2. §. 1. c. 1. de iur. iur. ec. omne quod. c. prima. §. 1. c. 1. de iur. iur. ec. c. si quis. de iur. iur. ec. Canon potest derogare per litteras. *c. 1. de consir.* ¶ Contra canones recipi non datus beneficium, uterque punitur privacione. *quod nonnulli de cleric. non resf.* ¶ Secularis non agatur in iudiciis, & nemo suo iuramento seque debent, qui causam matrimonii tractant. *c. accepisti. de sigid. & malefic.***

Canonizatio requirit ad hoc, quod debeat sanctus esse. *cap. audiamus. de iur. iur. ec. §. Gene. sanctior.*

Capella in praedictum matricis ecclesie non potest constitui. *ca. intelleximus. de op. no. nunciat.* In capellis possunt esse canonici privilegiati. *cap. cum capella. de privileg.* In capellis monachorum populum habentium debet institui & deservit capellanus per episcopum. *ca. de capell. monach.*

Capite sanguiscente, facilius membra corporis inficiuntur. *6. q. 1. c. sunt plurimi. §. Verum. & c. ex merito. sequuntur enim caput membra. 12. dist. c. non deest. 11. dist. c. molis. et. de consecr. dist. 2. c. celebratam.*

Capituli major pars & sanior obtinere debet. *c. ex parte. de his que sunt a maj. part. cap.* sed pars minor contradicere potest, si habet rationem. *c. cum in cunctis. eod. tit. & c. cum inter. 3. de elect.* Capituli assensus requirendus est in institutione vel destitutione personarum vel dignitatum ab episcopo. *c. quanto. de his que sunt a. pral.* Capitulo non consentiente, non est rata donatio episcopi. *c. cum non. eod. tit. & c. quanto. eod. item c. fraternitatem. & c. pastoralis. de donat.* Item nec pensionem augere potest episcopus sine licentia Papae. *c. pastoralis. de. n. nec censuram dare sine consensu capituli, nisi per Papam. c. apostolica. eod. tit.* Capitulo dissentiente, non tenet donatio abbas. *c. ea noscitur. de his que sunt a. pral. sine consensu cap.* Capituli consensus confirmat donationem episcopi. *c. pastoralis. de donat.* Capitulum, vacante sede, potest excommunicari, absolvere, judicare & confirmare. *c. aboleram. de bare.*

Caritas annone. *16. q. 1. cap. rectorimus. §. si quando. 16. q. 7. cap. majores.* Cardinales Papae in executione officii sacerdotalis coadjutores adstant. *c. fundamenta. 17. Vers. de. et. namque ipsi Romano. de electione. in 6.*

Carnes uti licet, si dies nativitatis Domini sit in sexta feria. *c. explicari. de obser. jejun.* Carnes etiam in quadragesima & juniis sollempnibus, cum urgens est necessitas, indulgeri possunt. *c. 2. eod. tit.*

Cassa est sententia non suo iudice lata. *c. F. & G. 40. de off. & potest. judic. delegat. & c. si sceleris. de judic.* Cassatur electio, si ante confirmationem electus ministret. *c. qualiter de elect.* Cassatur electio propter defectum scientie in electo. *ibidem.* Cassari debent que per importunitatem fiunt. *capit. tua. de prabend. digni.*

Castitas seu continentia voluntaria Deo placet, non necessaria. *33. qu. 5. c. runc saluabitur. circ. medium.* Castitatem servare, est viam arctam & difficilem ingredi. *28. dist. c. de his. & 33. q. 5.*

Castrens seipsum ex justa causa non est irregularis. *c. ex parte. 3. de corr. par. 3. dist. Sed sine necessitate faciens dispensatur per episcopum in aliis, sed non in altaris ministerio. c. significavit. 4. eod. tit.*

Causa. *cap. forum. 10. §. causa a causa. & §. causa aut. de verb. signific.*

Causa cessante cessat effectus. *c. est Christus. 26. §. quemadmodum ergo Paulus. in fine. de iurejurando.* Prohibita causa, prohibitus quoque censetur effectus. *c. cum quid. 39. de reg. jur. in 6. cap. nam concupiscentiam. 4. de constitutionib. ut contra prohibito effectus, omnis eius causa prohibita censetur.* Causa dicitur insufficienter instructa, licet non contestata. *c. olim. de lit. contest.* Causae committi debent ei, coram quo secure potest comparere. *c. accedens. ut lit. non contest. non proced.* Causae non debent remitti ad eos, a quibus appellatum est, nisi partes confenserint. *c. accepta. de appell. tamen quandoque remittitur. cap. littera. de matrimon. contralt. contra interdictum ecclesi.* Causae majores ad sedem apostolicam mittendae sunt. *c. cum ex illo. de translat. episcop.* Causae continentia dividi non debet. *c. 1. de sequestro. post. & fruct.* Causa principalis sicut committi potest, ita & incidens. *c. casum. de rescript.* In causa criminali intentata potest constitui procurator. *c. tu a fraternitati. de procur.* In causa status vel liberali non debet procedi eo absente, qui petitur in servitutem. *c. inter quatuor. de major. & obediens.* In causis gravibus non cogitur quis invitari constituere procuratorem. *c. querelam. da procur.* In causa pari potior est conditio primò occupantis. *c. pastoralis. de jur. patronat.* In causis spiritualibus juratur, licet non de calumnia, tamen exceptionibus propositis in eis. *cap. litteras. de rescript. spolia.* Causae non sunt audiendae tempore nundinarum. *c. significavit. de judic.* Causa civiliter tractata, non deducatur ad iudicem ecclesiasticum. *capit. ex parte. de alienat. judic. mutand.*

Cautionem standi mandatis ecclesiae praestet absolvendus. *c. ad nostram. de iurejur.* Cautionem praestet in possessione existens, cum de iure possessionis dubitatur, scilicet restituendi omnia tempore medio, recepta, si cadit in causa. *c. suscitata. de integr. restitut.*

Celebrare divina ubicunque possunt praedicatores & minores. *c. in his. de privileg.*

Cella. *c. privilegium. 4. de verborum significatione. in 6.*

Censura ecclesiastica dicitur excommunicatio, suspensio, & interdictio. *c. quarenti. 20. de verbor. signific.*

Census ex quibus causis debeatur. Si **Census** in praedio alicujus constitutus sit per Legatum, Indictionem vel similem aliquem modum, debetur. Quod fallit si ecclesiae census sit impositus. *c. scientes. 3. cap. prohibemus. 7. c. cum clericis. 11. de censibus. c. praeterea. 23. de iure patronatus. item census ab ecclesia debetur, si in fundatione ecclesiae consensu episcopi, census ei sit impositus. d. c. 23. Vers. praeter antiquos. cap. significavit. 13. §. quocirca. de censibus.* Nisi vetus census postea sit auctus, Ggg 4

d. c. prohibemus. 7. Vers. nec vereres. C. c. gratia. 15. de censib. item census ab ecclesia praestatur, si episcopus remittendo ecclesiae iura episcopalia censum ei imposuerit. **c. consuetus. 6. de religio- fici domib.** non tamen, si episcopus ecclesiam a laicis occupatam illis eripuerit. **c. ecclesiam. de censib.** neque etiam iurjurandum de perfolvendo cen- su praestitum sit. **c. significavit. 13. C. c. gratia. 15. eod. tit.** item si ecclesiae auctoritate superioris census impositus est, debetur. **c. praeerea. 8. Vers. si ponti- fici. d. 11. ul.** Nisi nulla iusta causa subfit. **dist. cap. significavit. 13. §. fin.** ¶ ex Praescriptione, ut si multis annis census sint persoluti, debentur. Nisi clericus sine auctoritate superioris ex rebus ecclesiae censum persolverit. **d. c. praeerea. 8. C. c. cum cler. 11. de censib.** ¶ neque etiam debetur census, cuius causa ignoratur. **c. persolvit. 5. eod. tit.** ¶ Censui a privata persona impositus, per- sonalis est, nec eius vitam excedit. **c. praeerea. 11. de censib.** ¶ Censui dicitur personalis, nisi ex- primatur quod sit realis. **cap. veniens. de transact.** ¶ Censui novus ecclesiae non imponatur. **c. seve- res. C. c. prohibemus. de censib.**

De petitione Censuum.

Censum petens causam exprimere debet, ex qua debeatur. **c. persolvit. de censibus.** ¶ Censui a miserabilibus personis non est extorquendus. **c. la- ter. de censib.**

De solutione Censuum; quid & quan- tum debeatur?

¶ Si census annui diversis mensuris soluti sunt, in minori Mensura debentur. **cap. ex parte. 18. de censib.** ¶ Solvendi sunt census in antiqua Moneta, in qua sunt instituti. **cap. penult. de censibus.** Nisi solutio alterius monetae sit praescripta. **capit. olim. 20. d. 111.** item nisi antiqua moneta in usu esse defuerit: tunc enim aestimatio eius persolvenda. **dist. cap. penult. in fin.** ¶ Neratione census vel alterius actionis Plus debito exigatur. **cap. ca- qua. de. 12. d. 111. C. c. quia plerique. 8. de immu- nitate eccles.** ¶ Censui ignorantiae solvi non debent. **cap. persolvit. de censib.** ¶ Censum non solvens per biennium, amittit rei detentionem. **capit. quarelam. de iurejur.** ¶ Censui solutio est subiectionis probatio. **cap. omnis. de censibus.** ¶ Censum solventes domino Papae, tales ecclesiae sunt exemptae. **cap. recipimus. de privileg.** ¶ Cen- sus tempore certo & certa ex causa debet solvi. **cap. persolvit. de censib.**

Certiorari ulterius non oportet eum qui certus est. **cap. eum qui. 31. de reg. jur. in 6.**

Cessio episcopi quando & quibus de causis admittitur. **c. nisi. de renunciat.** ¶ Ce- dere non potest episcopus auctoritate propria. **c. quanto. de transla. epise.** ¶ Cedens propter honestam causam iterum potest resumere. **capit. post translationem. de renunc.** ¶ Cessio suffi- cientis & sancti difficulter admittitur. **capit. lire- ras. eod. tit.** ¶ Cessionem petens & impetrans

compellitur, si nolit. **cap. quidem. de elec. in 111.**
Charitatis Definitio seu prima definitio. **de penna. dist. 2. c. charitas**
 est. in prin. usque ad §. ergo si charitas
 item appellatur unctio in visibilibus. **d. dist. 2. c. unctio.** ¶ Charitatis diviso in perfectam & imperfectam. **d. dist. 2. c. charitas in quibusdam. dist. lectio proximi specialiter describitur. d. c. charitas est. §. proximos. usque ad d. §. ubi tenet quam se. item 23. q. 4. c. debet. ¶ de charitate ipsius seu philantia, quatenus concessa. **d. c. charitas est. §. corpus nostrum. de ordo charitatis persolvitur quis sit. d. c. charitas est. §. ordines dilectio- nis.** ¶ Charitas non excidit, vel deficit in parte. **dist. 2. c. charitas quae. c. aditae. c. charitas est. in princ. Vers. corruptionum usque. cap. charitas nunquam. c. unctio. dist. cap. firmam. dist. tradit. d. dist. 2. c. ut cognoverunt. c. factus. c. charitatis. usque ad fin. & distinguuntur quae proposita in charitate imperfecta. **d. dist. 2. c. charitas est. aqua. §. fin. c. super tribus. ¶ Charitate ecclesiae peccata dimittit et tenet. d. dist. 2. c. charitas. ¶ Sine charitate non remittitur peccata. de penna. dist. 2. cap. 1. §. fin. c. charitas in qua. sine charitate. Amen. Amen. c. quibus. dist. 7. c. nullus. §. scriptum est. ¶ Charitas habens non peccat. **d. dist. 2. c. §. fin. c. charitatis. §. fin.** & qui charitatem habet, non peccat in eternum. **d. dist. 2. c. charitas est. aqua. in 111.** ¶ Charitas liberat à mundanis cupiditatibus. **d. dist. 2. c. Valida. c. charitas est. in princ. in 111. c. criminum. §. ergo si charitatem. Vers. in 111. in 111. d. menta. ¶ Charitas facit peccata esse dimissa. §. ergo si charitatem. §. quatenus pro peccatis. ¶ Charitas omnia difficilia perficit. **d. c. ergo si charitatem. Vers. ¶ Omnia. & continentibus. de penna. dist. 3. c. ult. §. hoc propter. Ordinum bonorum radix est charitas. de penna. dist. 2. c. §. radix. & Charitas est excellentior via ad Deum. dist. c. charitas est. §. hoc est charitas. ¶ Charitas opera sine charitate non proficit, peccata de penna. dist. 3. d. c. ult. in prin. ¶ An Charitas de re- ceptis, & iis qui aliquando peccata sunt commu- naliter, differitur. **d. dist. 2. cap. 1. §. fin. §. penna. §. fin. cap. apostolus. c. mirandum. in. mal. in 111. §. 1.** ¶ Charitatis contrarium est odium. **d. dist. 2. c. tolle charitatem. Itae. de charitate.**
Christi nomine. **cap. 1. §. quia. de heret. in 111.** si Christus enim deus & factus est ho- me. ¶ Christus verus Deus & verus homo est. **in quad. in 8. de celebrat. missarum. Olim. c. in prin. de summa trinitate. c. cum Christus. in 111. de rebus. ¶ Christus Fundamentum est. quod ad- ciente, deficit id quod est super eum. **d. c. cum Paulus. ¶ Christus Pontis est virtus. de se. dist. 2. c. Christus. ¶ Christus exordia hunc- latur, cum corpus & sanguis eius sumatur. d. dist. 2. c. semel immolatus. de penna. dist. 1. c. penna. §. scilicet. ¶ Semel Mortuus, non amplius immo- tur. **de cons. dist. 2. c. semel. Christus. ¶ Christus pingendus est specie hominis, non agni. de se. dist. 3. c. sentiam.**
 Ideo Christus**************

de Christi gratia. de conse. dist. i. a. c. gratia. c. ansepenultim. cum duobus sequentibus. § Si quum Deitatis in Christo est, quod super eum descendit & manserit Spiritus sanctus. de pan. dist. 2. c. querendum.

Circumstantia decem à testibus inquirenda sunt. c. cum causam de testibus. § Circumstantiis probatur crimen adulterii. c. literis. de presump.

Citatio non valet, si plures quam quatuor citantur. c. nonnulli. de rescripto. ne. § Citatio extra provinciam ultra duas dietas non valet. ibidem. § Citatio, si plures conditiones manifeste inconvenientes habeat, non valet. c. accedens. ut lit. non contest. non p. sed. § Citatio ad locum periculosum vel inhonestum non valet. ibidem. § Citatio ad non suum iudicem non valet. c. ex literis. de off. jud. deleg. § Citatus legitime per suum superiorem, etiam si diocesim mutaverit, jurisdictioni tenetur respondere. c. proposuisti. de foro compet. § Citatus ad iudicium debet comparere, & suum privilegium allegare, alias sententia tenet. c. si duobus. de appell. § Citatus à secundo non tenetur respondere, nisi prius sciat jurisdictionem prioris esse revocatum. c. ex tenore. de rescript. § Citationsi rescriptum Papae est inferendum. cap. praterea. de dilat. § Citari debet procurator absente domino, & si ille non sit, denuntietur domui eius. c. si adversarius. de eo qui mitt. in poss.

Civium ornati & fuce mulierum. de consec. dist. 5. c. fucare.

Clandestinum matrimonium asserentes, vel etiam negantes, non sunt ab ecclesia compellendi. c. quod modum. de clandestin. de spons. § Clandestine contractum in gradu prohibito, etiam ignorantibus, proles illegitima censetur. c. cum inhihibito. eod. titulo. § Clandestinum matrimonium carnalis copula sequens ligat, si de praesenti, si de futuro. cap. 1. eod. tit. § C. is qui. de spons. § Clandestinus contractus in facie ecclesiae est innovandus. cap. 2. de clandestin. de spons. § Clandestina matrimonia prohibentur. cap. cum inhihibito. eod. tit. § Clandestinum matrimonium debet probari per virum. cap. si quis. eod. titulo. § Clandestino matrimonio consentiens sacerdos puniatur per suspensionem per triennium. cap. final. eod. titulo. § Clandestinum matrimonium à contractibus publicatum confirmat ecclesia. c. quod nobis. eod. tit. nisi rationabilis causa impediatur.

Clavis extra sag. Ioann. XXII. quia quovindam. § clavis est. d. iii.

Clericus in conspectu existens promoveri potest, si neminem percussit, & armis potest zessiter inimicis suis vim sibi inflicto. cap. presentiam. de cler. percuss. § Clericorum nomine canonici intelliguntur. cap. cum tibi. de verbor. significat.

Clericorum officium.

§ Clericus sine consensu episcopi, alterius jurisdictioni se non subiciat. c. significasti. de for. compet. § Clericus comam non nutriat, eam nutriens in vitium tondeatur. c. clericus. de vit. & honest. cler. § Clericus iudicio seculari se non subiciat quoad poenam, & percutiens sic est excommunicatus. c. coningit. de sentent. excom. § Clericus laico in temporalibus non minuet. c. sacerdotibus. § cap. sed nec. ne cleri. senagos. secul. immisc. § Clericus alterius diocesis ad ordines non transeat, nec recipiatur sine literis sui episcopi vel Papae. c. fraternitatis. de cler. non. resign. § Clerici canes vel aves ad venandum non habent. c. 2. de cler. Senat. § Clerici officia siue commercia secularia non exercent. c. cler. 2. de vit. & honest. cler. § Clericus in sacris ordinibus constitutus, non debet esse tabellio in causa criminali. c. sicut re. ne cleri. senagos. secul. immisc. nec causam vel iudicium sanguinis agere, vel literas scribari vel dicit. c. cler. eod. tit. § Clericus praelaturam vel curam habens animum, vel sacerdos, Physicam vel leges non audiat: aliàs, si intra duos menses non redierit, est excommunicatus. c. super specula. ne cler. & ed. monach.

Privilegia Clericorum.

§ Clericum tenens in vinculis solum, est excommunicatus. c. super a nobis. de sent. excom. § Clericum verberans privatim, & si non sit convictus, à Papa absolvendus est. c. porrò. de sent. excom. § Clerici ad iudicium seculare non trahantur. c. qualiter. de iud. nec à secularibus condemnantur, sed coram iudice ecclesiastico tractentur cause eorum. c. nullus. de for. compet. § Clericus à laico iudicari non debet, nisi depositus. c. cler. de iudic. § Clericus de calumnia iurare non debet, nisi per alium, nec religiosus irrequisto superiore, vel clericus inconsulto episcopo. c. 1. de juram. calumn. nisi clericus contra clericum iuret, tunc enim potest. c. ceterum. de juram. calumn. § Clericum percutiens quis vel se expurget, vel absolvat, alias quasi excommunicatus habetur. cap. cum defideres. de sent. excom. § Clericus absens potest per alium de beneficio investiri. cap. accedens. de prebend. § dignis. § Clericum verberans Papam adest, nisi sit intra annos puberes. c. super eo. 2. de sent. excommuni. § Clericus moriens potest conferre bona sua intuitu personae cui vult, & etiam alia mobilia servis vel cognatis, vel piis locis. c. sed hoc. de success. ab int. est. § Clericorum percussoribus faventes, vel liberare nolentes, cum manifesto possint facinori obviare, & non faciunt, incidunt in canonem. cap. quinta. de sent. excomm. § Clericus potest convenire episcopum coram metropolitano. c. sollicitudinem. de appell. § Clerici depositi non statim debent tradi iudicio seculari per episcopum. c. at se clerice. de iudic. § Clerici tempore interdicti possunt sepeliri in caemeterio, si interdictum bene servarunt. c. quod in re. de penit. & remis. § Clerici de bonis ecclesiae subvenire non debent iudici.

cibus secularibus sine licentia Papae, nisi in necessitate. c. non minus. Et c. ad versus. de immunit. ecclesiar. Clericus furem in foro seculari potest convenire civiliter, sed non criminaliter. c. Henricus. de cleric. pugn. in duell. Clerici possunt poni in locis religiosis, si defuerint regulares. cap. inter quatuor. de religio. domib. Laicus clericum capere potest tantum de mandato prelati sui, alioquin excommunicatur, dummodo etiam non excedat, nisi quantum rebellio exigit defendentium. c. ut fama. de sent. excommunic. Clericis in facris ordinibus constitutis non debet poenitentia publica injungi. c. quassitum. de panit. cont. Et remis. Clericus laico fidelitatem jurare non tenetur, nisi aliquod temporale tenebat ab eodem. c. nimis. de iurejur.

Clerici, quomodo privilegia sua amittant, vel alius puniantur.

Clericus negotia secularia exercens, amittit privilegium clericale. c. ex literis. de vit. Et honest. cleric. Clericus sine autoritate superioris ligari potest & torqueri usque ad restitutionem. cap. gratia. de depoli. Clericus post triam admonitionem a suo Episcopo, arma portans habitu clericali relicto, non gaudet privilegio clericali. cap. in audientia. de sent. excom. Clericus verberari potest per superiorem disciplina causa, similiter monachus per monachum de mandato eius. c. in festis. de sent. excomm. Clericus habitum & tonsuram dimittens non debet defendi ab ecclesia. cap. praxera. de Apostol. Clericum guerram & seditionem facientem interficiens, non est mittendus ad Papam. c. perpendimus. de sent. excomm. Clericus propter haeresim depositus, tradatur iudici seculari. cap. ad abolendam. de haeresic. Clericus delinquens in habitu & tonsura seculari puniatur ut laicus. cap. contringit. de sent. excomm. Clericus duellum iniens, sive obtulerit, sive susceperit, deponendus est, poterit tamen cum eo dispensare Episcopus, si mors, vel mutilatio membri inde non sit secuta. c. i. de cler. pugnanti. ib. in duell.

Coactio voluntati contraria excusat peccatum. 15. q. 1. cap. quod autem. s. sed hoc. Et c. merito. Coactio an in causa religionis locum habeat: quod non. 45. dist. cap. de Iudaeis. quod sic. 23. q. 4. c. ipsa pietas. Et c. quid facias. cum fratribus. Coactio non tenet in obligatione, ubi non sequitur assensus, similiter nec in matrimonio. c. i. de iis qua si meras. c. us. si. Et c. cum locum. de spons.

Contra officia Deo displicent. 23. q. 6. c. jam sero.

Coadjutor datur clerico aegrotanti. c. de rectoribus. de cler. aegrotant.

Cœmeteria ubi excommunicati sunt sepulti, reconcilientur a qua benedicta solemniter. c. consulisti. de consec. ecclesiar.

Cogitationis poena est ex lege divina. 49. dist. c. hinc. c. ante factum. in actu dominetur. d. c. hinc. c. in.

Collectis & muneribus ecclesiarum immunitas est. c. licet multi. de decimis.

Collegium constituitur sine auctoritate superioris non licet. c. dicitur. de excessibus. prelator. Collegium sine corpore debet habere syndicum. cap. in synodico.

Commissiones sunt super eodem negotio impetratae nisi una de altera faciat mentionem, non valent. c. ex tenore. de rescriptis.

Committens in leges, sicut legem vocat. ca. quia. de iur. 14. in prin. de iur. i.

Commodum sentiri debet, quilibet in omni & communi. cap. qui sentire. 55. Et cap. rationi. 77. de iur. i. 6. Ex eo non debet quis fructus conscriptos, quibus usus extitit impugnare. cap. ex eo. 38. de reg. iur. 11. 6.

Communio potest esse eorum prohibentis. c. non communi. 56. de regul. iur. 11. 6.

Commutatio prebendam vel dignitatem sine prebendam non fiat. c. quassitum. de res. iur. 11. 6. Commutatio ecclesie fieri potest, licet non reddat. c. ad quassitum. cod. 11. 6. Commutatio spiritualis cum spirituali, temporalis commutatio fieri potest, sed non simul confusio. d. 2. 1. 1. 1. Commutari non possunt temporalia pro spiritualibus exhibita. cod. 11. 6.

Compenlationis exceptio opponitur, c. de demeritis. nem minuit, nisi depositi actione agatur. c. 1. de ne de positori. de deposito. vel nulli debentur quod opponitur, dubium sit, non liquum dist. 2. 1. 1. 1. 6.

Compassionem vero iustitia non debet habere. dist. c. vera. 23. q. 4. c. est iustitia.

Compromissum procurator debet dominum tutum habere: procurator tamen non debet compromittere sine mandato domini. cap. per rita. de arbit. Committitur potest in laicum arbitratore superioris. ibidem. Committitur potest de spiritualibus non valet. c. contringit. de causis. de elect. Committitur potest in clericum, aliis non valet. c. confisi. de appell. Committitur potest de electione, semper inter clericos idoneos, & sic electus est recipiendus. c. cap. in de elect. Committitur non extenditur ad heredes compromittentis, si de ipsis non convenit. dist. c. nisi. de arbit. Committitur potest in beneficium spiritualibus. c. nisi. de preb.

Concentor

Concessio laici de re ecclesiastica non valet. c. qui res. de reb. eccl. non alien. Concessio presumitur realis, nisi probeur fuisse personalis. c. cum venissent. de inst. Concessiois verbo generali omnia concedi videntur. abs. c. nulli. de reb. eccl. non alien. Concessio Episcopi capitulo reclamante non tenet, per capitulum facta tenet, nisi fiat contra mandatum Papae. cap. cum nos. de us. qua. fi. a. prala. c. cap. 2. c. 3. de concess. prabend. Concessiois auctoritas transit ad superiorem, quando statutum tempus negligitur. cap. cum nostris. cod. 112. Concedere non potest Episcopus, ut in eadem ecclesia plura quis habeat beneficia. capit. literas. cod. 112. Ex concessione Episcopi potest haberi beneficium simplex habens cura animarum. cap. de multa. de prabend. Conceditur nobilibus & literatis plura beneficia habere, ex dispensatione tamen Papae. ibidem. Concessum ex gratia, nulli debet praedictum generare. capit. una memoria. de pop. sul. Concessio beneficiorum non vacantium prohibetur. cap. 2. c. 3. de concess. prabend.

De Concilio.

Conciliu nomine & nominis ratione.

Antequam Concilia habeantur prius de iis quae correctione indigent inquirendum est. cap. sicut olim. 25. s. ut autem id. de elec. de accusationib. Absque apostolicae sedis Auctoritate synodum particularem vel concilium universale congregare non licet. dist. 17. in princip. cum. ec. leg. sicut ad cap. ult. in c. 3. quast. 6. cap. dudum. quod salite si non ad generaliter aliquid definiendum, sed ad corrigendum & indicendum id quod est statutum, concilia celebrentur. dist. 18. in princip.

A quibus habenda concilia?

Regulares quoque canonici, Abbates atque priores possunt ac debent habere peculiare concilium. c. in singulis. 7. in princip. c. s. hoc ipsum. de statu monachorum.

Quando & quoties habenda Concilia?

Singulis annis habenda concilia provincialia. c. sicut olim. 25. in princip. de accusationib. dist. 11. c. quoniam quidem. in princip. Singulis Annis habenda concilia provincialia. dist. 18. cap. de concilio. in princip. cap. propter ecclesiasticas. in princip. cap. veniens. cap. quoniam. in princip. cap. propter ecclesiasticas. in princip. Regulares quolibet triennio concilia celebrabunt. c. in singulis. 8. in princip. de statu monachorum. Aliquot certis diebus continue habendum. d. capit. 7. s. huiusmodi. de re.

Qui ad Concilia convocandi?

De Abbatibus ad synodum non cogendis. dist. 18. cap. Episcopus. item 18. quast. 2. cap. ult. Verfic. non enim fallit si rationabilis causa subsit. d. Verfic. non enim. c. d. cap. Episcopus. item fallit si abbatibus populum habeant. cap. quod super. 9. de maiestate & obedientia. denique fallit si concilium sit abbatum ac religiosorum peculiare. cap. in singulis. 7. in princip. de statu monachorum. Capitula cathedralium ecclesiarum ad concilia provincialia vocanda & admitenda. c. ult. de his que fiunt a pralato. Diaconos, Presbyteros, & omnes quotquot se laeos existimant praesentes esse oportet. dist. 18. cap. propter ecclesiasticas. s. in ipsi autem. c. antepenult. Verfic. ita ut ad concilium. Haereticis ad synodum non convocandi. 24. q. 2. cap. cum quibus. Imperatores synodis interesse non debent. d. dist. 96. cap. ubi nam. Nisi universalis sit synodus, in qua de fide agitur. dist. c. ubi nam. Verfic. nisi forte. c. d. dist. 96. cap. nos ad fidem. Presbyteri religiosi populum non habentes, ad synodum non cogendi. c. nimirum. pra. 17. s. siglissa. de excess. pralatorum. Sufraganei Episcopi convocandi. c. sicut olim. 25. in princip. de accusationib. item dist. 18. c. propter ecclesiasticas. s. admovent autem. Universi facitores convocandi. c. cum super. 9. de maiestate & obedientia. c. d. c. 7. in princip.

Forma Conciliorum.

Ne quis ex vocatis ad synodum religiosorum plus quam sex electiones & octo personas secum adducat. capit. in singulis. 7. in princip. Verfic. hoc adhibito. de statu monachorum. Praesidentes synodi ordinandi. capit. 7. s. advoent autem. de statu monachorum. Iuramentum synodale. 15. q. 6. cap. Episcopus. de Meditatione & Sollicitudine Episcoporum congregatorum circa mandata divina. dist. 18. cap. quoniam. s. dum autem. de Iniquis quae correctione indigent, in concilio proponendis. cap. sicut olim. 25. s. ut autem. Verfic. c. ea fideliter. de accusat. de Inquirenda culpa praesidentium priorum cavetur. cap. ea qua. 8. s. sequentes. Verfic. idem etiam. dist. 11. de statu monachorum. de Corrigendis excessibus & maioribus reformandis, & querelis dijudicandis in concilio. dist. c. 25. in princip. Verfic. in quibus. c. d. s. ut autem. Verfic. ut super. bis. item dist. 18. c. de concilio. Verfic. in quibus. cap. propter ecclesiasticas. in princip. c. antepenult. in princip. item de statu monachorum. c. in singulis. 7. s. huiusmodi. Verfic. de Dissidentibus Episcopis reconciliandis. dist. 90. c. dissidentes. de Muneribus a subditis accipiendis vel offerendis. dist. 18. cap. quoniam. s. fi. c. de eulogio. de Visitationibus eligendis, & horum officio. dist. 18. c. in singulis. 7. s. ordinantur etiam. de Sequens concilii vel capituli loco definiendo, cavetur. dist. 18. c. 7. s. pro. Verfic. de Cavendo, ne ecclesia a laicis laedatur, cavetur. dist. 18. c. 7. s. in. de Vita communitate celebranda & communibus expensis cavetur. dist. 18. c. 7. s. c. qui convenerint.

de Conumachia vocatorum non venientium, vel non habentium singulis annis synodum...

Concionatores a solo episcopo ordinandi...

Qui concionari possit, vel non.

De Laicis ad Concionandum non admittendis. De muliere ad concionandum non admittenda...

Forma Concionandi.

De Admonendo in concionibus populo, ut decimas & alia ecclesie fideliter solvant...

Concubina a clerici excommunicata, excommunicatione...

majori involvitur clericus accedens ad concubina de sent. excomm. Concubina...

Concussionis crimen...

Condemnari non debet qui propter credulitatem...

Conditio ex lege Adine reprobata...

Conditio contra substantiam matrimonii dissolvit liberos...

Conductor damnus in fructibus perceptis...

ius istius conductionis finitur sine consensu prioris conduxerit, puniatur. c. 1. de locato & conductione.

Confessus in iure ut convictus condemnatur. cap. cum super de confessione. § Confessio etiam coram non suo iudice tenet. c. si clericus de iudice. § Confessio semper est facienda in anno. c. omnis de penit. & remiss. § Confessio invita vel coacta non prajudicat. c. causam de officio delegat. § Confessio criminis extra jus facta prajudicat. cap. ult. de confess. § Confessio de seipso in prajudicium aliorum, credi non debet. eod. tit. c. 1. § Confessio a non poenitentibus recipienda est, & poenitentia injungenda. c. quod quidam de poenitent. & remiss. § Confessionem potest quis alteri sacerdoti facere, licentia non obtenta, tamen petita. cap. omnis de poenit. & remiss. § Confessor sciens, excommunicatum aliquem in confessione solus tenetur eum vitare, & non in publico. c. cum non ab homine de sentent. excommunicat. § Confessio procuratoris pro errore, negotio nondum finito, non obest domino si revocet, nec fit per hoc litis contestatio. c. cum causam de appellat. § Confessus criminem, super eodem alium accusans non auditur. c. veniens de re iudic. § Confessio qualis esse debeat, & qualiter se habere, & cui sit confitendum, & poena revelantis confessionem. c. fin. & c. omnis de poenit. & remiss.

Confirmatio contra jus obtenta non valet. c. examinata de confirmat. util. vel inut. § Ante confirmationem electi non debent beneficia sua conferre alicui. c. cum in electis de electis. § Ante confirmationem possunt administrare in concordia electi, Papa subiecti immediate, si sint valde remoti ultra Italiam, dum tamen de rebus ecclesie nil alienent. c. nihil est de electis. § Confirmatio Praetorum inferiorum pertinet ad episcopum. c. confirmatus de appell. § Confirmatio Papae personalem transactionem facit realem. c. cum apostolica de in qua sumus a praelat. § Confirmatio impetrata lite pendente non valet, nec tenet sententia contra ius lata, etiam per superiorem confirmata. c. bone & c. examinata de confirmat. util. vel inut. § Confirmatio Papae ex certa scientia tenet, etiam aliam non valet. c. venerabilis eod. tit. § Confirmare non intendit Papa factum legati contra episcopum. c. si a nobis eod. tit. § Confirmari potest factum dubium inferioris, per superiorem diocesani. cap. cum monasterium de electis. § Confirmari potest sententia lata iuris ordine pretermisso. cap. ad petitionem de accus. § Confirmationem potest quis petere per interpositam personam. c. nihil est de electis. § Confirmatio per subreptionem obtenta non valet. cap. de confirmationibus de confirmat. util. vel inut. § Confirmatio sententiae a qua appellatur, quando valet & quando non. cap. bone memoria eod. tit. § Confirmatus in Archiepiscopum non potest transferri in Episcopum. cap. 1. de translat. § Confirmari possunt pueri tempore interdicti ab episcopo. cap. responsio de sentent. excommunicat.

Confiscatio non tollit ius uxori: ideoque bonis damnari publicatis, uxor dotem salvam habet. c. decrevit. 14. de hereticis. in 6.

Congregatio dicitur, ubi duo vel tres fuerint infimul. c. 1. de electis.

Conjugatorum neuter sine altero religionem ingredi potest. c. cum sit de conserf. conjug. § Conjugatorum alter, altero invito, ante carnalem copulam potest ordinem intrare. cap. 1. Verum eod. tit. § Conjugum religionem intrantium separatio ad episcopum pertinet: alias revoatur, si alter suspectus habeatur, nisi alter intrat ordinem, vel voyeat continentiam, & non sit suspectus. cap. 1. eod. tit. § Conjugum alter separatus propter fornicationem, potest ordinem intrare. c. quidam eod. tit. § Conjugatorum alter, si ab altero fraudulenter obtineat licentiam intrandi ordinem, non valet, nisi alter ipsum sequatur ad religionem. c. accedens eod. tit. § Conjugatus tenetur alterum expectare, donec certus sit de morte ejus. c. in presentia de sponsal. § Conjugatorum altero relicto, potest is qui remansit contrahere, si non fuerit carnalis copula secuta. c. Verum de conserf. conjug. § Conjugatorum alter ordinem intrans invito altero, perdit ius petendi debitum, & post mortem alterius, si exierit, non compellitur redire, sed continere. c. quidam & c. placet eod. tit. § Conjugatorum altero intrante religionem, qui remansit tenetur vel intrare, si est suspectus, vel si non est suspectus, tenetur continentiam vovete. c. cum sit eod. tit. § Conjugatus propter infidelitatem separatus, iudicio ecclesiae peracta poenitentia, si ordinem intrare noluerit, compellitur fideli cohabitare relicto. c. ult. eod. tit.

Conjuratores & conspiratores. cap. constitutio in 2. § ceterum de verb. signif. in 6.

Compaternitas non contrahitur per ea que praecedunt baptismum. cap. contracto de cogn. spirit. § Compater viri non potest uxori suae copulari postea, post ejus mortem. cap. 1. Martinus eod. tit. § Ante compaternitatem natus non contrahat cum filia, mediante qua facta est compaternitas: & si contraxerit, dimittatur. ca. tua nos eod. tit. § Filii duorum compatrum, per quorum neutrum devotum est ad compaternitatem, licite contrahunt, nisi resistat consuetudo. ca. & c. super eo eod. tit.

Conpurgatores, qui ad purgandam alicuius infamiam inducuntur, id solum iuramento tenentur firmare, quod credunt veritatem eum dicere qui purgatur. cap. 1. de excessibus. 13. de purgat. canonice.

Consanguineam uxoris cognoscens nunquam debet contrahere ab uxore sua. c. 1. de eo qui cognoscit.

consang. uxor. su. ¶ Consanguineo infideli non potest clericus legare. *capit. sancto. de success. ab intest.* ¶ A consanguineis uxoris abstinendum est ut à propriis. *capit. ex lxxviii. de consangu.* ¶ *affin.* ¶ Consanguinei testes esse possunt in causa matrimoniali. *cap. videtur. qui matrimon. accus. possunt.* ¶ Consanguineus testis præfertur in causa matrimonii. *c. quatuor. de testibus.* ¶ Consanguineus consanguinei sponsam ducere non potest. *c. sponsam. de spons.* ¶ Consanguineam sponsam præcognoscens, sponsam postea ducere prohibetur. *cap. retrio loco. 13. de presump.*

Consecratio ecclesie & chrisma & episcoporum non debet fieri, nisi eum Missæ celebratione. *cap. quod sicut. de elect.* ¶ In consecratione ecclesiarum prius est dos assignanda. *cap. cum sicut. de consec. eccl.* ¶ Reconsecrari debet altare, si motum sit, vel lapis fractus, nec propter hoc ecclesia reconsecratur. *cap. ad hac. cod. tit.* ¶ Consecrantur bene ecclesie diebus festis & ferialibus. *cap. rna. de consec. eccl. vel alt.* ¶ Consecrari non est necesse ecclesiam sanguine pollutam propter homicidium, sed & alio modo potest reconciliari, per aquam nempe, vinum & cinerem benedictum. *cap. proposuit. 4. cod. tit.* ¶ Consecrari etiam possunt multa altaria & multi episcopi. *c. cum sit. cod. tit.* ¶ Consecrari debet ecclesia polluta sanguine vel semine humano, etiam si prius non fuerit consecrata. *capit. si ecclesia. final. co. tit.* ¶ Reconsecrari non debet altare, in extremis tantum fractum. *capit. ligneis. cod. tit.* ¶ Consecrari debet episcopus ad minus à tribus cæteris episcopis, consentiente archiepiscopo. *capit. episcopum. dist. 23.* ¶ Pro consecratione ecclesie procuratio peti potest. *capit. cum sit Romana. de simon.* ¶ Consecrationem electi potest committere archiepiscopus suffraganeis. *capit. quod sedem Apostolicam. de offic. jud. ordin.* ¶ Consecratum non debet ad humanos usus applicari. *c. ad hac. de religio. domib.* ¶ De consecratione Regum habes, *de sacra. unct. cap. unct.* ¶ De forma consecrandi episcopos legitur in *cap. episcopi. dist. 23. c. 1. dist. 75.* ¶ De consecrationis modo aliorum clericorum habetur in *cap. presbyter. c. sequent. usque ad capitulum psalmist. dist. 23.* ¶ Forma consecrandi ecclesias traditur in *aut. de monachis. § illud. c. cap. placuit. 1. quæst. 1. c. 1. dist. 1. de consec.* ¶ Forma consecrandi altaria aliasque res sacras explicatur, in *d. c. unico. § ungitur. de sacra. unct. c. altaris. c. placuit. dist. 1. de consec.*

Consensus partium potest relaxare auctoritatem juris. *c. nonnulli. de rescript.* ¶ Propter consensus defectum confirmari nequit matrimonium impuberum, antequam legitimum contractum. *cap. a nobis. de despons. impub.* ¶ Consensus non videtur esse, si metus intervenit. *capit. cum locum. de sponsal. c. matrim.*

Consentire omnes debent in eo quod omnes tangit. *ca. quod om-*

nes 29. de reg. jur. in 6. c. ad hac. 7. §. fin. de off. archidiaconi. item qui tacet confitetur videtur. c. qui tacet. 23. de regul. jur. in 6. licet qui tacet non utique facit, sed nec utique negat videtur. c. n. qui tacet. 44. d. tit.

Conservatores de manifestis iuris tamen potest, que indaginem juris non requirunt. *c. 1. de off. deleg. in lib. 6.*

Consilio (dummodo fraudulenter non fuerit) nullus obligatur. *cap. nullus. 62. de reg. jur. in 6.*

Constitutionis definitio habetur *dist. 2. cap. constitutio. 110.* ¶ Constitutionum divisio in civiles & ecclesiasticas habetur *dist. 3. in pr. Sed & dicitur tur constitutiones in generales & personales. Constitutio nullum ligat, antequam ad compendium. c. cognoscitur. de constit.* ¶ Constitutiones contra libertatem ecclesie revocantur. *c. vices de sentent. excomm. § Constitutio non debet in præjudicium futurorum. capit. cum omnia de constitut. § Constitutions antiquæ non mutantur, nisi de consensu episcopi. c. cum consuetudine. de constit.* ¶ Constitutionem publicam non potest aurius singulorum intinari. *c. 1. de p. las. prelat.* ¶ Constitutio facta Apostolicis omnibus adstringit. *cap. fin. de constitut. § Constitutio ad præterita non extenditur, nisi innotuerit de eis cavetur. d. c. § Constitutio contra libertatem ecclesie non tenet. c. ult. de res. arch. in alien. § Constitutio de aliis facta ad præterita. cap. cum tu. de usur.* ¶ Constitutiones ecclesie pro tempore variari possunt. *c. non debet. de consang. c. affin.* ¶ Constitutio nulli debet ambiguum & obscurum continere. *c. ult. de consang. § Constitutus patitur legem quam ipse voluit. c. cum omnes. cod. tit. § Constitutio confirmata per superiorem non potest revocari per constituentes. c. cum accessissent. cod. tit. § Constitutio facta à laico etiam pro libertate ecclesie non tenet, nisi per Papam approbetur. cap. ecclesia. cod. tit. § Constitutio de certo numero canoniarum non valet, nisi per Papam confirmata fuerit. ex parte episcopali. cod. tit.*

Constitutiones vim legis habent. *dist. 2. c. qua contra. vers. general. quippe.* ¶ Constitutionum personalium definitio, item privilegiorum habetur *dist. 3. c. regular. §. cum privilegiorum habetur dist. 3. c. ult. §. cum ergo aliqui. vers. privilegia namque.*

Consuetudo cuius non erat memoria, pro lege est habenda. *cap. series. de testib. c. attest. § Consuetudines sustinens contra libertatem ecclesie, canonice solum est. c. noviter. de sent. excomm. § Consuetudine hæcenus præstitum per potestatem ad hac. de excess. prelat. § Consuetudo contra contraria non valet. c. ad audientiam. c. quæst. 20. de consuet.* ¶ Consuetudo iuri scripto præjudicat. *c. clerici. de iudic. § Consuetudo quod laicus testificatur contra dictum in iudic.*

criminali, praesertim si ejus fuerit inimicus, non valet. *capit. meminimus. 13. de accus.* ¶ Consterudo quae absque peccato servari non potest, non valet. *c. ultim. de praeser.* ¶ Consterudo in testamentis religiosis, factis sine scriptis & testibus, valet, dummodo forma tradendi secundum consuetudinem terra servetur. *capit. ex lictoris. de consuetud.* ¶ Consterudo de sepultura puerorum tenenda est, secundum morem terra. *cap. de uxore. de sepult.* ¶ Consterudo de canonica portione valet, secundum morem & consuetudinem terra. *capit. certificari. eodem titulo.* ¶ Consterudo de contrahendo matrimonio cum ante vel post compatritatem genitis valet. *cap. super es. de cognat. spirit.* ¶ Consterudo in testamentis, ut testes duo vel tres sufficiant, non obstantibus legibus, valet. *c. cum esset. de testam.* ¶ Consterudo prejudiciali iuri communi, in suo loco tantum ubi viget. *c. cum dilecti. de consuetud.* ¶ Consterudo dominosa ecclesiae abolenda est. *c. cum consuetudinis. de consuetud.* ¶ Consterudo dat jurisdictionem. *c. cum consuetud. de for. comper.* ¶ Consterudo de pluribus praebendis habendis in una ecclesia non valet. *capit. literas. de concess. praebend.* ¶ Consterudo non excusat in delictis. *cap. quanto. de consuetud.* ¶ Consterudo terra in iudiciis servanda est, si bona sit. *c. ad apostolica. de decim.* ¶ Secundum consuetudinem loci decedens, debet relinquere ecclesiae matrici partem honorum suorum. *cap. certificari. de sepult.* ¶ Consterudo est optima interpretis legum. *c. cum dilecti. de consuetud.* ¶ Consterudo observetur in electionibus & beneficiis conferendis. *c. cum ecclesia. de elect.* ¶ *c. cum ecclesia. de caus. propter.* ¶ Consterudines antiquae sunt magne auctoritatis. *capit. cum consuetudinis. de consuetud.*

Contemptus absentis cassat electionem. *c. quod sicut. ex lictoris.* ¶ *cap. bona memoria. 1. de elect.*

Contestatio litis perpetuat jurisdictionem. *c. relatum. de offic. deleg.* ¶ Contestatio & sententia diffinitiva debent fieri coram principali. *c. super quastion. eod. tit.* ¶ Contestatio litis, ubi omittitur processus, non valet. *c. dudum. 2. de elect.* ¶ Contestatio litis quomodo fit. *ibidem.*

Contractus ex conventionem legem accipere dignoscuntur. *cap. contrarium. 85. de reg. jur. in 6.*

Contrahere non possum cum sorore mea adoptiva, durante adoptione. *c. si qua. de cognat. legal.* ¶ Contrahere non potest filius carnalis cum filia spirituali, & converso. *c. ex lictoris. de cognat. spirit.* ¶ In contrahentibus consideranda est scientia & aetas. *c. ex lictoris. de sponsal.* ¶ Contrahentes clandestine non possunt compelli cohabitare. *c. quod nobis. de clandestin. de spons.* ¶ Contrahens uxorus cum ignorante, prima uxore defuncta non potest petere divortium, nisi illa velit. *c. 1. c. c. veniens. de eo. qui duxit. in mat.*

Contraria Allegans, non est audiendus. *c. cum olim. 19. §. fin. de censibus.* item coherere & conjungi non possunt, quibus studia & vota sunt diversa. *16. q. 7. c. in nona. §. unde oportet.* ¶ Distingue tempora, & concordabit scriptura. *2. quast. 1. cap. si peccaverit. §. distingue.* ¶ Contraria proponens, vel sibi contrarius, suspectus est, & non est audiendus. *c. sollicitudinem. de appellat.*

Contumax non est, qui infirmitate impeditur. *c. querelam. de procu.* ¶ Contumax potest excusari per nuntios. *ibid.* ¶ Contumax est, qui comparet, sed respondere non vult. *c. 1. de iudic.* ¶ Contumax condemnatur in expensis, a tempore quo coepit esse contumax, adversario expectante. *c. cum dilecti. de dol. c. contum.* ¶ Contra contumacem post litis contestationem sententia diffinitiva dari debet, si liquet de iure, si non adjudicetur praesenti possessio. *c. prot. de dolo c. contum.* ¶ Contumaciter recedens a iudicio compellitur stare iuri & reperi, & ecclesiastica poena puniendus est. *ibidem.*

Convalescere ex postfacto non potest, quod ab initio non valet. *c. auditu. de elect.*

Convenire vel conveniri non debet collegium sine consensu praelati. *c. causam. 2. de iudic.* ¶ Conveniunt per literas duplices ad iudices diversos, primis non revocatis, tenetur respondere secundis. *c. ex tenore. de rescript.* ¶ Sex conventionis vitia ponuntur. *cap. final. eod. titul.* ¶ Conveniri potest possessores pro domino. *c. quoniam frequent. §. fin. ut lit. non contest.* ¶ Conveniri simul quis non potest coram diversis iudicibus, super diversis actionibus personalibus. *c. quia nonnulli. de reser.*

Conventicula prohibentur. *de consecrat. dist. 3. cap. ne quis jejunet. vers. c. ad alienas.*

Conventu irrequisito non debet abbas vel abbatissa beneficium conferre, nisi propter privatam consuetudinem. *c. continebatur. de sig. quast. a. prelat.*

Conversione hominis. *32. q. 2. c. ancillam. §. fin. de par. dist. 1. c. converti imini. in prim. de par. dist. 7. c. 1. c. ult. §. quod quamvis.*

Converso Iudexo ad fidem est parvulus puer assignandus. *c. 2. de consecrat. infidel.* ¶ Conversum verberans est excommunicatus, & a Papa absolvendus. *c. non dubium. de sent. excom.*

de Coepiscoporum differentia. *dist. 68. c. quibus. Vltus coepiscoporum prohibetur. d. dist. 68. c. coepiscopi.*

de Creatione hominis: quare non simul, sed alter ex altero sit creatus, differitur. *33. q. 5. c. ult. in prim.* Quid sit quod ad similitudinem Dei dicitur homo creatus. *de panitent. dist. 1. c. similem.*

Creditor ad extorquendum debitum vim adhibuit debitori, jus crediti amittit. *16. q. 6. in pr. c. d. nob. seq. cc. c. u. l. s. fm.* Nisi non creditor, sed alius ipius nomine, non tamen ipsius mandato vim intulit debitori. *d. q. 6. e. placuit. s. fm. cum c. sequente. s. episcopus. pum. c. cap. ult. s. ergo.* Creditor ultra fortem non potest petere. *c. ad nostram. x. de iurejur.* Sed potest impensas circa pignora factas deducere. *ibid.*

Crimen occultum non impedit promovendum. *c. ex tenore. de sem. ord.*
 Crimen est ibi puniendum, ubi commissum. *derapr. c. i.* Crimen tribus modis potest exponi, denunciando, excipiendo, accusando. *c. super his. de accus.* Crimen pro quo excommunicatur laicus, deponit clericum. *c. monasteria. de vit. honest. cleric.* Crimen per testes, non per actorem probatur. *cap. lices. de simon.* Pro crimine nemo puniendus est, contra quem non laborat infamia. *c. inquisitionis. de accusat.* In crimine participans eadem sententia involvitur. *capit. si concubina. de sentent. excomm.* De crimine semel accusatus, reaccusari non debet, nisi iterum crimen replicet. *c. de his criminibus. de accusat.* Crimen publicum ordine iudiciario probandum est. *c. dilectum. de simon.* Crimina audita non dissimulanda, sed inquirenda sunt. *c. crimina. de collus. de reg. c. licet. de simon.* Crimina paria pari compensatione tolluntur. *c. tua fraternitas. de adul.* Criminosus testificari non potest. *cap. cum oporteat. de accusat.* Criminoso, in crimine socios accusanti, non est credendum, excepto crimine laesa maiestatis. *cap. i. de confis.* Criminosus poenitentia peccata, repellitur a testificando in causa criminali, non in civili. *cap. non debet. c. testimonium. de testib.* In criminali causa potest aliquando responderi per procuratorem. *cap. cum dilecti. de dol. c. contrum.* In causa criminali non debet procurator admitti. *cap. venient. is. de accusat.* Crimina quaedam sunt, in quibus culpa est relaxare vindictam. *c. i. de postulat. prelat.* In causa criminali pater non recipitur pro filio, nec e contra. *c. 3. qui matrem. accus. poss.* Pro crimine occulto nemo debet publice puniri. *c. inquisitionis. de accus.*

Cuculla *Clement. i. s. statuiimus. Verfi. fm. de statu monachor.*

Culpa est, immiscere se rei ad se non pertinenti. *c. non est. 19. de reg. jur. in 6.*

Damnum quod quis sua culpa sentit, sibi, non aliis debet imputari. *c. damnum. 36. de reg. jur. in 6.* Damni appellatio non continentur expensae. *cap. in nostra. 8. de iniuriis.* Damnum dedisse videtur, qui occasionem damni dedit. *c. fm. de iurejur. c. damm.* Damno facto per antecessorem non obligatur successor, si est in damnum ecclesiae. *cap. 2. de precat.* In damnum ecclesiae aliena

ra sunt revocanda. *cap. ad auferendum. de elec. non alien.* Damnum locum non capitatur ignorantia, si scire debeat, quia tenetur satisfacere. *c. fm. de injur.*

Debitor plus obligatur, solvendi quam debitor solvi. *cap. cum de debito. de iurejur.* Pro debitis solvendis potest creditor beneficium retinere. *c. per totum. de fideiuss.* Pro debitis alienis ecclesia non gravatur. *cap. de iurisdictione. de donat.* Debitor patri solvendi solus, & Praelati predecessorum suorum non solvat. *q. Debitor excommunicatus debet solvi, si non potest solvere, praeserta causa, quod solvat cum potest. cap. Odoarbus. eodem tit.* Debitori iniusti solutio per debentem parum debet. *cap. i. qui. eod. tit.* Debitor pro parte soluto, non debet parum exigi, si solvendo potest solvi. *c. suam. de penis.* Debetur liberare fideiulloreum ab omni obligatione. *cap. confitent. de fideiuss.* Indebitor licet ex consuetudine, non est solvendum, nisi mensis conceduntur. *cap. quatuor. de offi. leg.* Si Debitor pro suo debito rem alienam obligavit, ad eam redimendam ipse obligatus tenetur. *c. ex profensum. 3. de pignori.*

Deceptis & non deceptis tenentur. *cap. rer. permitt.*

Decessus alicuius non impedit, quo statu eius cognoscitur. *cap. quis episcopus. de heretic.*

Decima quo iure introducitur, tenetur. *de consec. dist. 1. cap. dragesima. s. fm. 16. q. 1. c. decima. in 1. q. 1. c. jubemus. s. decima. q. 7. c. 1. s. quoniam. de decimis. item De definitione seu portione decimarum, habetur. c. tua nobis. 26. q. 1. s. si ad. Verfi. que tributa de decima. 26. q. 1. c. 1. ma. in prin. & De quatuor generibus decimarum iuris veteris ceteris. c. i. in prin. l. 1. r. Decima dande sunt de lana, feno, molendinis, piscariis, deductis expensis. *cap. per totum. de pastor. alio. de decimis.* Decima fructuum colligitur fructibus, ante solvendum mercenariorum. *cap. cum harenus. eod. tit.* A decimarum solutione nemo abstinere potest per principem. *cap. tua. eod. tit.* Decima dande sunt de rebus omnibus licet proprias. *cap. ex transmissa. eod. tit.* Ad decimas omnes tenentur. *cap. amobu. eod. tit.* Decimas detinens laicus caret sepultura ecclesiastica. *cap. prohibemus. eodem titulo.* Decima tenetur parochiae illi, in cuius parochia habitatur. *cap. fm. de paroch. c. alien. paroch. q. 1. de iure hereditatis teneti non possunt. cap. hac. de decim.* Decima de bonis dicitur institutio. *cap. tua. c. cap. parochiani. eod. tit.* Decima non debent retineri propter malitiam clericorum. *capit. tua nobis. eod. tit.* Decima dande sunt de diversis etiam seminis, etiam agri. *capit. ex parte. eod. tit.**

dandae sunt de omnibus bonis, de apibus & omni fructu terrae. *c. non est. cod. tit. §* Decima pertinet ad ecclesiam parochialem de iure communi. *c. cum contingat. cod. tit. §* Decimas non tenentur dare Cistercienses, hospitalarii, templarii, de terris quas propriis manibus & sumptibus colunt, *c. ex parte. eodem titulo.* de terris tamen quas tradunt, aliis excolendas, tenentur ad decimas. *c. super. § c. licet. cod. titulo.* § Decima tribuuntur in signum universalis domini: item sunt tributa egentium animarum. *c. tuanobis. cod. tit. §* Ad decimas persolvendas compellendi sunt laici per censuram ecclesiasticam, si nolint persolvere. *ibid. §* In decimis solvendis consuetudo adprobata servatur. *c. cum sint. cod. titulo.* § Decimarum solutio praecedat exactiones tributorum & censuum. *cap. cum non sit in homine. eod. titulo.* § Decima locari possunt quibuscunque. *c. vestra. de locat. § condult. §* In decimis locum habere potest compositio. *c. suggestum. et. §. de decim. §* Decima solvenda sunt, de terris quae olim pascuosae, nunc fructuosae sunt, & fundo ubi steterunt olim domus. *ibid. §* Decimas non tenentur solvere mercator, nisi deductis expensis suis. *c. pastoralis. eodem titulo.* § Decimas tenentur clerici de patrimonio solvere. *cap. nosum. cod. titulo.* § In decimis non deducuntur expense pro fructibus percipiendis, vel reb. reservandis factae. *c. cum homines. cod. tit. §* Decimas tenentur Iudaei solvere de terris quas tenent colendas. *c. de terris. eodem titulo.* § Decimas non recipiat ecclesia in alieno episcopatu. *c. cum sint. eodem titulo.* § Decima non recipiantur de manu laici sine consensu episcopi. *c. cum § plantare. de privilegiis. § cap. dudum. de decim. §* Decimas alterius ecclesiae a laico detentas alius in pignus non recipiat. *c. interdicimus. eodem titulo.* § Decimas de hortis suis fratres predicatorum & minores solvere non tenentur. *c. nimis iniqua. de excess. praelat. §* Decima dote in feudum revocentur. *cap. apostolica sedes. de iis quae si. a praelat. §* Decimas laico concedens deponatur. *capit. quamvis. de decim. §* Decimarum transactio facta debet de consensu episcopi vel Papae: alias non valet. *cap. statutus. § ca. Seniens. de transact.*

Decretis *diff. 15. c. sicut. c. sancta. item diff. 16. c. sancta. can. 6. c. septuaginta. c. signis. item aliorum preter ista quatuor conciliorum decretis. diff. 15. c. sicut. §. quintum. verò. ca. sancta. §. sed est quae. item diff. 16. c. sancta. c. sexta. c. prima. c. ult. § de sexta synodo. diff. 16. c. sextam. c. habeo. c. quoniam.*

Delictis. *diff. 11. cap. delicta.*

De Delegati potestate & officio.
 potest exequi jurisdictionem suam per annum integrum. *c. quarensi. de offi. § potest. jud. deleg. §* Delegatus maior est ordinario in causa sibi commissa. *c. sane. cod. tit. §* Delegatus vices suas committere potest suo conjudici, tñ simpliciter

si pluribus commissa causa. *cap. quamvis. cod. tit. §* Delegatus potest excommunicare contumacem. *c. quarensi. cod. tit. §* Delegatus potest vices suas committere in rebus non arduis. *c. si pro debilitate. cod. tit. §* Delegatus praedicationem crucis sibi commissam, live dispensationem, absolutionem, poenitentiarum injunctiones, non potest alteri committere. *c. quoniam apostolica sedes. §. ceterum. cod. tit. §* Delegatus potest coercere quemlibet jurisdictionem suam impediens. *c. i. cod. tit. §* Delegatus potest arbiter esse in causa sibi commissa. *cap. literas. de praesumpt. §* Delegatus eandem habet potestatem in principali & accessorio. *c. quoniam. de decim. §* Delegatus generalis non habet potestatem super causa delegata alteri specialiter. *c. 2. de offi. deleg. §* Delegatus rebus sibi non delegatis se intromittere non debet. *ca. super literis. de rescript. §* Delegatus potest esse testis in causa sibi delegata, si iudicandi officium nō assumat. *c. dilecto filio. de test. §* Delegatus potest alteri causam committere prout vult. *c. super questionum. de offi. § potest. delegat. §* Delegatus committens alteri vices suas, de cetero se non intromittere, si ex toto commisit. *ibidem. §* Delegatus sequi debet mentem delegantis. *c. sane. cod. tit. §* Delegatus non potest alteri committere causam appellatione remota. *d. c. super questionum. §* Delegatus potest dare iudicem. *c. pastoralis. cod. tit. §* Delegatus potest compellere subdelegatum ad recipiendum vices suas. *ibid. §* Delegatus non procedat in causa sibi commissa, si licet prioribus literis contrariae opponuntur, de eis mentionem facientes. *c. sane. cod. tit. §* Delegatus puniat contumaces poena statuta, vel alias pro qualitate delicti. *c. praeerea. cod. tit. §* Delegatus recipiens causam, simul recipit potestatem omnium ad causam pertinentium. *ibidem. § c. suspicionis. cod. tit. §* Delegatus potest sententiam suam executioni mandare, & debet id facere, si ordinarius nolit, vel alias non possit. *c. significasti. cod. tit. §* Delegatus potest ordinario executionem mandare. *capit. ex literis. cod. tit. §* & exequi debet, nisi Papa aliud, vel aliter committat. *c. si quando. cod. tit. §* Delegatus commissa causa expressis nominibus locorum, non personarum, uno mortuo successor ejus in dignitate, potest in causa cum alio sententiam dicere. *c. quoniam Abba. cod. tit. §* Delegatus non potest aliquem in iuris ordinariis instituire. *c. super eo. cod. tit. §* Delegatus duobus causa commissa, unius sententia sine altero non tenebit. *ibid. §* Delegatus suspectus est amovendus. *c. causam qua. cod. tit. §* Delegatus debet procedere mortuo mandatore, si ille ante ejus obitum contestata fuerit. *c. relatum. cod. tit. §* Delegatus potest procedere in causa, citatione emissa ante mortem mandatoris. *c. gratum. cod. titulo. §* Delegatus potest absolvere excommunicatum ab ordinario, si ille malitiose noluerit facere. *c. prudentiam. cod. tit. §* Delegatus tribus, uno absente alii non possunt procedere, nisi sit legitime impeditum probet, vel nisi duobus committatur, etiam si tertius nequeverit inter-

HHhh

esse. *ibidem*. § Delegatus non debet procedere in causa, si citatus misit legationem ad Papam. *ibid.* § Delegatus unus non procedat in causa, appellacione emissa contra suum coniudicem. *c. cum super. eod. tit.* § Delegatus usque ad mediam noctem potest partes expectare, & sententiarum. *c. 24. eod. tit.* § Delegatus vice sua & sui coniudicis mortui re integra non procedat, nisi a suo coniudice sibi committatur, & ante mortem eius sit cooptum. *c. licet. eod. tit.* § Delegati mandatum non tenetur exequi ordinarius, nisi prius ei constet de rescripto apostolico. *c. cum in iure. eod. tit.* § Delegatus non potest excedere formam mandati apostolici, alioquin non valet processus. *c. venerabili fratris. & c. p. & c. eod.* § Delegatus de consensu partium potest alteri vices suas demandare, licet ei sit mandatum, ut personaliter exequatur: nisi sit causa ardua. *cap. fin. eod. tit. ubi.* § Delegatus qualiter procedat contra iniuste excommunicantem. *c. cum contingat. de off. deleg.* § Delegatus potest refutari, si inimicam familiaritatem post litem contestationem cum alterutra partium contraxerit. *capit. insinuantem. eodem titulo.*

De aetate delegati, & quando ipsius potestas expires.

§ Delegatus debet esse 20. annorum, nisi partes scienter consentiant in eum qui sit major octo-decim annis, alias facta delegatio ab alio quam a principe non tenetur. *c. cum vigesimum. de offic. & potest. deleg.* § Delegatus officio suo functus, cum sententiam executioni mandat, expirat auctoritas sua. *c. ex litteris. eod. tit.* Item quando terminus praefixus praeterit. *c. de causis. eodem titulo.* § Delegatus per negligentiam vel malitiam amittit jurisdictionem. *c. quoniam. eod. tit.* § Delegato uno mortuo, potestas alterius expirat, nisi aliud sit in delegatione expressum. *ca. un. eodem titulo.* Idem de arbitris. § Delegati iurisdicatio finitur, cum causa remittitur ad superiorem. *c. licet. de offic. deleg.* § Delegati iurisdicatio expirat per sententiam interlocutoriam, quae se jurisdictionem non habere pronuntiavit, nec ipsam etiam de consensu partium reassumit. *c. significans. ibus. 38. eod. tit.*

Delictum personale non redundat in ecclesiam vel conventum. *capit. damnatus. de summa trinitate.* § Delictum occultum non impedit promovendum. *c. ex renore. de temp. ordin.* § Delicti recognitio facta extra iudicium nocet, sicut confessio. *c. per inquisitionem. de elect.*

Denuncians repellitur, qui non praemonuit. *c. de dilect. de accus.* § A denunciatione repellantur concubinari publici. *c. cum dilecti. de accus.* § A denunciatione repelluntur conspiratores. *ibid.* § Ad denunciandum non admittuntur inimici. *cap. cum oportent. de accusat.* § In denunciatione

deficiens suspenditur ab officio & beneficiis. *cap. cum dilectus. de calumn.* § Denunciatio potest de pluribus in eodem iudicio. *com. & c. de sent. & re iudic.*

Deposita res futiva non est sui redditus. *c. 1. de depol.* **Deponendus** est nullus ante causae cognitionem. *c. 1. de iudic.* § Non deponitur quis nisi pro notabilibus peccatis. *c. cum dilecti. plus. de accus.* § Depositus si celebrat, ab ecclesia refectus. *c. si quis presbyter. de cler. excomm.* § Deponendus quis non est, si testes contra eum ea credulitate deponunt. *ca. inquisitionem. de accus.*

Desertus locus. *c. 1. si illum locum. de her. signifi. in 6.*

Diabolo. Hic affligens homines, affligitur de peccatis. *c. 1. de pecc. fieri. s. agnoscit. & ibi glossa.*

Diaconi. *dist. 21. cap. clerici. s. licet. de her. h. s. Grace.* § De origine diaconorum legitur *dist. 21. in prin. de her. s. De modo ordinandi Diaconum dist. 22. c. diaconus.* § In iis ordinandis manus eorum christiferae purgari non debent. *dist. 23. c. 1. de purg. & Septem ordinandi. dist. 93. cap. diaconus. & c. diaconus septem.*

Diaconi officium circa albam. *d. dist. 21. cap. diaconus. in fine.* § De cultu Diaconum cavetur *dist. 28. c. quando. c. praeterea. cum alio. quere. dist. 32. cap. ce. qui. Contradicti. d. dist. 28. c. presbyter. c. diaconi. in prin.* Huiusmodi non respondet Gratianus *dist. cap. diaconus. s. quod ad electionem.* § Compago Diaconorum non debet. *dist. 93. c. presbiter.* § Diaconi illorum quae decreta sunt primi ordinis sibi debent vindicare, ut baptismum, eucharistiam, &c. *dist. 93. c. diaconus. c. presbiter. c. non oportet.* Cuius exceptio est in temporibus necessitatibus. *d. dist. 93. c. presente.* § De insignibus a diacono iis quae ad cultum ecclesiae & discipline eius pertinent. *dist. 93. c. cultus ecclesiae.* § De episcopo a diacono episcopus vivere non debet. *d. dist. 93. c. diaconus. s. si.* § Diaconus solum tantum humerum oratio ambat. *dist. 93. c. audire. in fine. cum c. sequente.* § Diaconi ministrant sacerdotibus. *d. 25. c. 1. s. ad diaconum.* § Diaconi subesse debent presbyteris in illa praesentia. *dist. 93. c. a. subdiaconus. s. presbiter. c. diaconus. s. ut igitur. cap. presbiter. c. non oportet. c. diaconus. c. diaconus. c. nonnulli. c. legimus. c. diaconus. Nisi diaconus locum metropolitani obtineat. *d. dist. 93. c. ult.**

Die dominica est ab omni opere illicito abstinendum. *cap. 1. de fer.* § Die dominica licet episcopo virgines consecraret & ordinaret. *c. 1. de temp. ordin.* § Diebus dominicalibus potest solus Papa subdiaconos ordinare. *ibid.* **Dies** quandoque incipit in initio noctis, decreta sunt ad diem frequentem; idque verum est in omnibus.

hanc ordinibus; cum queritur, plurésne ordines uno die collati sint. *capit. literas. 13. de temp. ord.* § Dies aliquando incipit à vespera usque ad vesperam, quoad festa celebranda. *cap. 2. de fer.* § Dies aliquando incipit à mane, & terminatur in fine diei ante tenebras, quantum ad iudicem & sententiam diffinitivam. *capit. consulti. de offic. iudic. deleg.* § Dies aliquando incipit à media nocte, & terminatur in mediam noctem sequentem, quantum ad contractus faciendos: possunt enim fieri qualibet hora. *capit. consulti. eodem titulo.* § Dies aliquando incipit post cenam, & durat per noctem usque ad diem sequentem, quantum ad jejunium. *capit. de esu. de consecr. distinction. 2.* § Dies etiam incipit à quarta feria post occasum solis, usque ad secundam feriam in ortu solis, quantum ad Treugas servandas. *cap. 1. de treuga & pace.*

Dietas ultra duas extra suam dicecesin nemo citandus est. *c. olim. de excessi.*

Diffinitiva sententia proferri non debet contra absentem ex legitima causa, & lata non tenet, maxime in causa matrimoniali. *cap. 1. tenor. & cap. cum Bertholdus. de sent. & re iudic.* § Contra contumaciter absentem, etiam lite non contestata proceditur ad sententiam diffinitivam in causa criminali per viam inquisitionis mota. *capit. veritatis. 8. de del. & contum.*

Dignitas infamibus non patet. *capit. infamibus. 87. dist. 1. et ul.* § Dignitates duas habens, unam dimittat, etiam si illas habeat in diversis ecclesiis. *capit. praterea. de probend.* § Ad dignitatem majorem à minori extraneum. *capit. licet in tantum. de translat. episcop.*

Dilapidator deponendus est. *cap. licet Holy. de simon.* § Dilapidator rerum ecclesiasticarum suspectus removeatur usque ad disquisitionem facti. *capit. fin. de accusat.*

Dilatio non nisi causa cognita danda. *3. q. 3. c. ult. § a iudice.*

Dilectio Dei & Proximi. *Side supra in charitas.*

Diæcesis. *capit. Radolphus. 35. de rescriptis.*

Discipuli Christi creduntur esse baptizati. *de consecrat. distinct. 4. c. quant. de ab. c. fecer.*

Disjunctivis. *ca. in alternationis. 70. de reg. jur. in 6.*

Dispensationes ad jus commune trahi non debent. *c. in causa. de sent. & re iud.* § Dispensare potest episcopus cum clerico in minoribus criminibus. *capit. si si clerici. de iudic.* § Collaterales personæ in secundo gradu matrimonium contrahentes dispensari possunt à Papa, quia hoc non est contra jus divinum. *capit. literas. de restitut. spoliat.* § Dispensationem inducit multitudo supplicantium, & consuetudo terræ. *capit. sanct. de temp. ordin.* § Dispensatur cum eo in tem-

poralibus, cum quo & in spiritualibus. *cap. per venerabilem. qui filii sint legitimi.* § In dispensatione voti attendi debet debilitas & paupertas. *capit. quod super his. de vot. & vot. red.* § Dispensatio revocari non debet. *capit. ex sua nobis. de fl. preby.* § Dispensationem non habenti, alia cura animarum non conferatur, si talis eam ante habuerit, alioqui collatio viribus caret. *cap. de multa. de prob.*

Disputare de fide Laici non debent. *cap. quicumq. §. inbibemus. de hereticis. in 6.*

Dissensus difficulte probatur, nisi contraria judicia præcesserint. *cap. ad id. de sponsal. & cap. in super. qui matrimonium accus. poss.* § Dissentiente altero desponsatorum, post septennium alter solutus est ipso jure. *cap. acceter. de desponsat. impub.*

Distinctio. vide supra, in Anrimonia, vel contraria.

Divinatio. *26. quest. in prin. l. q. 1. c. nunquam. in prin. causa 26.* item quæ præponitur infra causa 9. Ratio hujus causæ per objectionis solutionem habetur, *d. q. 5. cap. ult. §. si autem quilibet.* Origo divinationum exponitur *26. quest. 3. in princip. cum cap. sequente.* Ratio nominis exponitur. *dist. quest. 3. cap. 1. §. ad sim.* Genera divinationum enumerantur *d. c. 1. §. 1.* Singulorum generum species in sequentibus causis proponuntur. Divinationum autem cause vel modi exponuntur *dist. c. 1. §. fin. cum c. sequ.*

Divortium non celebratur, licet ex utraque parte conjugum, con sanguinitatis impedimentum allegetur, nisi per testes fide dignos illud probetur: idque fit ad impediendam collusionem. *capit. super ea. de eo qui cognos. con sanguin. uxoris. §.* Divortio iudicio ecclesiæ celebrato, non potest compelli fidelis recipere infidelem, licet conversum ad fidem. *capit. de illa. de divor.* § Post divortium dos est reddenda uxori, & possessiones indivise dividendæ sunt. *capit. significat. de donat. inter vir. & uxor.* § Divortium non fit propter furtum, vel simile quid, sed propter infidelitatem vel adulterium commissum. *capit. quasi. §. de divor.* § Divortio propter hæresin factum, continere debet fidelis viuentem infideli. *ibid.* § *capit. quanto. eodem titulo.* § Divortium potest fieri ex violenta presumptione. *capit. literas. de presum.* § Divortium sine jurisdictione ecclesiæ non tenet. *cap. porra. de divor. & cap. 1. de conves. conjug.* § Divortio propter adulterium factum, contrahens cum altero debet redire ad primam. *c. ex literis. de divor.*

Doctores Iuramentum velle qui ad magistrum honorem promovetur, circa expensas præstando cavetur. *Clement. cum sit nimis. 2. de magistris.* § De magistris & doctoribus artium liberalium ubique constituendis. *distinct. 37. cap. de quibusdam.* § Ne pro licentia docendi aliquid accipiat. *d. cap. 1. §. pro licentia. & c. prohibeat. 2. cap. quoniam. eod. tit. §. item*

statuere. *dist. 96. in prin. cum sequentibus. 16. q. 7. c. nullus laicorum. c. non placuit. c. laicus. c. si quis. prin. c. quicquid. s. si ergo.* ¶ Ecclesiastica laicis non conferenda, nec committenda. *d. s. laici autem. c. c. quibus. 17. de decimis. rem. dist. 89. c. indicatum. nam non nisi ab episcopo, eiusve consensu conferenda ac possidenda sunt. 16. q. 7. cap. congregato. cap. hoc. s. fin.* ¶ Res ecclesiasticas laici possidere non possunt. *16. quass. 7. in prin. s. laici autem. c. 1. in prin. c. nullus laicorum. & licet Res steriles vel onerosa, ecclesie reddi debet. 10. q. 2. c. hoc ius. s. sicut.* De rebus ecclesie vindicandis. *16. q. 3. cap. 1. in fin. c. inter memoratos. s. fin. item de reb. ecclesie alienandis. cap. si quis. 6. s. fin. vide sup. in Alienatio.* ¶ Ecclesia non vacans potest concedi religiosis. *cum consistunt. de rescriptis. spol.* ¶ In una ecclesia plures simul non instituntur. *c. quoniam. de iure patron. s. fin.* ¶ Ecclesia ultra quatuor menses vacare non debet. *c. cum propter discordias. eod. titulo.* ¶ Ecclesiam sine dispensatione Papa tenens non presbyter privetur. *c. praterea. de arat. c. qualis.* ¶ Ecclesiam habens non recipiat aliud beneficium. *cap. cum non ignoret. de prebend. c. dignitas.* ¶ Ecclesie donatio sub conditione facta revocari potest, si sic collata fuerit, quod conditione cessante revocetur. *cap. seruum. de cond. appol.* ¶ Ecclesia non consecrata immunitatem nihilominus habet. *cap. ecclesia. de eccles.* ¶ Ecclesie de novo edificari possunt populo crescente. *cap. ad audientium. de eccles. adif.* ¶ Ecclesia sub annuo censu concedi potest ratione fructuum. *cap. querelam. ne prelat. s. ius. s. fin.* ¶ In ecclesia placita secularia fieri non debent. *cap. cum ecclesia. de immunit. eccles.* ¶ Ecclesie nomine cathedralis intelligitur. *cap. cum clerici. de verbor. signifi. s. Per ecclesiam matricem intelligitur cathedralis. c. Generabilis. eod. titulo.* ¶ Ecclesia tantum iudicat de manifestis. *cap. sicut. de simon. s. Ad ecclesiam fugiens, modo in ea non deliquerit. tutus est ab omni iniuria. cap. inter. cap. c. s. fin. de immunit. eccles.* ¶ Ecclesie subsunt Episcopo, in cuius diocesi in se sunt, de iure communi. *cap. constitutus. de religio. dom. s. Ecclesias plures habere licet, quarum una ex alia pendeat, vel quae proprios factores habere non valet. cap. cum te. de arat. c. quali. presic.* ¶ Ecclesiarum effructores & incendiarii, postquam sunt denunciati, a solo Papa absolviendi sunt. *cap. conquest. de sentent. excom. s. Moriens, qui testamento ecclesie aliquid legat, id congregationi legare intelligitur. c. reletur. de rescriptis. s. ultim. volunt.* ¶ In ecclesiis regularibus non sunt seculares clerici, aut regulam proficiantur, aut amoveantur. *cap. cum causam. de elect. s. Ultimum & summum quod ab ecclesia infligitur supplicium, est anathema. cap. cum non ab homine. de iudic. s. Ecclesiarum novarum constructio veteri nocere non debet. cap. de his. de eccles. adif. s. Ecclesia fornicatione polluta, aperiens aquae reconcilietur. cap. significasti. de adulter. c. strapr.* ¶ Ecclesias reparare tenentur rectores earum.

cap. de his. de eccles. adif. s. Ecclesia secularis non potest fieri regularis sine consensu diaconici episcopi. c. ad audientiam. eod. titulo. ¶ Ab ecclesia sua se transferens ad aliam auctoritate propria, utraque privetur, & prima & secunda. *c. quanto. de translat. prel. s. Ecclesia si possessiones suas a laicis repetat, debet expensas in rei melioratione factas computare & prestare. cap. 1. de integ. restitut. s. Ecclesiasticum feudum non licet vendere sine consensu episcopi. cap. qua in ecclesiarum. de consuetur. s. Ecclesie & prelature pueris non conferantur. cap. ex ratione. de arate qualis. c. ordin. presic. Sed talibus debet cura animarum committi, qui brevi ordinari possunt in presbyteros. cap. indecorum. c. praterea. eodem titulo. s. Ecclesia debet habere chorum & ecclesiam. cap. 1. de ver. c. honest. cler. s. Ecclesia parochialis non dividatur sine episcopo. cap. de variis. de prebend. s. Ecclesia vivente rectore nec dari nec recipi potest. cap. qui in servorum. de concess. prebend. s. Ecclesia per episcopum, non per presbyterum reconciliari potest. cap. aqua per episcopum. de consecrat. eccles. vel alt. s. Ecclesia vacante, confirmatio non spectat ad capitulum. cap. 2. me sed vacant. s. Ecclesiis suis non sunt spoliandi ceteri nec leprosi. cap. licet multum. de censu. s. Ecclesia regularis & cathedralis ultra tres menses non vacet; si vacaverit, archiepiscopus provideat illi. cap. me pro defectu. de elect. c. elect. potest. s. Ecclesia vacans propter dissentium episcopi & patroni, custodiat per ceconomum. cap. cum vos. de offic. iud. ord. s. Ecclesia non potest poenam sanguinis infligere. c. in archiepiscopatum. de capt. c. incend. s. Ecclesias in propriis usus concessas non licet regularibus intrare sine diaconici consensu. cap. pastoratus. de presic. s. Ecclesia debet ab omni exactione immunis esse. cap. 1. de censu. s. Ecclesia cathedralis quandam professorem in Theologia habeat. cap. quia nonnulli. de magist. s. Ecclesie matri debentur decime. cap. ex transmissi. de prescript. s. Ecclesie statuta pro tempore variari possunt. cap. non debet. de consanguin. c. affin. s. Statuta laicorum ab ecclesia confirmata valent, alias non. cap. ecclesia sancta Maria. de consuetur. s. Contra ecclesiam aliquid statuentes, ni revocaverint, excommunicentur. cap. no servit. de sent. excom.*

Quae edenda; vel non.

Edi Nomen Actionis necessarium non est: sed factum ita exponendum, ut iudici actio constare possit. *cap. dilecti. 6. de iudicis. s. Causa actionis edenda. d. cap. 6. c. cap. ult. de libell. oblatione. & scriptis actio edenda. cap. 1. de libelli oblatione. s. q. 2. cap. ult. in prin. vers. s. non prius. & si actio incepta est edita, reus ab instantia absolvitur. c. examinata. 15. de iudicis. s. Reus actori non tenetur Instrumenta edere. c. 1. de probationibus. 4. quass. 3. cap. ult. s. qui intendit. s. Nisi instrumenta actori & reo communia sunt. cap. 6. perperuus. 12. de fide instrum.*

¶ Non totum instrumentum edendum est, sed id tantum quod ad causam pertinet. c. contingit. s. de fide instrumen.

Effectu prohibito omnis eius causa prohibita censetur. cap. cum quid. 84. de regul. juris. in 6.

Ejecta. distinct. 34. cap. Sidua.

Electio debitoris si genus debeat, vel unum ex duob. c. in altermaribus. 76. de reg. juris. in 6.

Qua electio valeat, nec ne.

¶ Electio celebrata ab interdictis non valet. cap. cum inter R. de elect. ¶ Electio prima non annullata, non valet secunda electio. cap. si consideramus. eodem titulo. ¶ Electio simoniaca non valet, si propter hoc electoribus promissa fuerit pecunia, licet electus ignoret, nisi in fraudem electi factum sit. cap. si nobis. 27. de simon. ¶ Electio pendente appellatione facta non valet. cap. si bona memoria. de elect. ¶ Electio episcopo nondum sepulto facta non valet. c. bona memoria. de elect. ¶ Electionis tempore transacto, facta electio non valet. cap. dilecto filio. de suppl. neglig. pralar. ¶ Electio secunda valet, cum certum est primam non valere. cap. si bona memoria. de election. ¶ Electio suspensa vel à suspensis celebrata non valet. cap. cum inter R. eodem titulo. ¶ Electio publicato seruuio Pontificis à laicis facta non valet. cap. si sacrosanctus. eod. tit. ¶ Electiones clandestinæ reprobandur. c. quia propter diversas. eod. tit. ¶ Electio ad præbendam, per importunitatem facta non valet. cap. si fraternitatis. de præbend. c. dignis. ¶ Electio non valet, nisi absentes vocentur, qui possunt & debent electioni interesse. cap. quod sicut. de elect. ¶ Nulla electio dissentiente capitulo facta valet. cap. auditis. eod. titulo. ¶ Electio quæ nulla est, ex post facto non conualescit. c. auditis. eod. tit. ¶ Electio episcopi in archiepiscopum non valet, quia postulari debet episcopus. cap. gratum gerimus. de postul.

Qui & Quales, cum electi, tum eligentes, esse debeant.

¶ Electio ad episcopatum debet fieri de digno scientia, moribus & ætate, & habeat tricimum annum completum, & sit legitimo matrimonio natus. cap. si de election. c. elect. post. ¶ Electioni de se factæ per potestatem secularem contententiens, non potest eligi ad aliquam dignitatem sine dispensatione. cap. quisquis electioni. eodem titulo. ¶ Electus schismaticus, si schisma non abjuraverit, ne confirmetur. cap. si qua dispensatione. eodem titulo. ¶ Electus non sit procurator vel œconomus in spiritualibus vel temporalibus. cap. si de iuris. eodem titulo. in 6. ¶ In electo tandem quæ requirantur singula, vide in c. cunctis. de elect.

Qui ad electionem vocandi, & ad quos ea spectat.

¶ Ad electionem vocandi sunt, qui sunt in provincia: quia plus nocet contentus unus, quam contradictio multorum. cap. si coram dilecto. eod. titulo. de elect. in electione tamen episcopi canonici valde remoti non sunt expectandi. cap. inter universos. eod. tit. ¶ In electione capituli inter major & sanior pars capituli cap. si congregato. eod. tit. ¶ Electio abbatum monachos ejusdem monasterii spectat. c. si non dilectus. de consuet. ¶ Electio Imperatoris stat ad Germanicæ Principes, sed examinatio rationatio ad Papam. cap. venerabilem. de election. ¶ Excommunicati ad electionem non vocandi. cap. illa quotidiana. eod. tit.

De electionis forma & modo.

¶ Electionis forma & requiritur necessitas. cap. in. cum terra. c. qui propter de elect. ¶ Si aliquam de tribus his formis, fuerint scilicet promissæ & inspirationis, procedi debet ad electionem. cap. 42. de elect. ¶ De electione mandata, dies est præfixendus. cap. si ecclesia. eod. titulo. ¶ Electio debet fieri de proprio, nisi reperitur idoneus. cap. cum inter. eod. tit. ¶ In electionibus valet consuetudo. cap. si contra. eod. tit. ¶ In electionem possunt concurrere unum compromittere. c. si jam. eod. tit. ¶ Electionum numerus multum excedens præteritorem, numero sed minori. c. ad id. eod. tit. ¶ Electio Papæ à duobus partibus facta valet, licet tertia dissentiat. c. licet de iure. eod. tit. ¶ In electione Papæ absentes Cardinalis ultra decem dies non expectandi. cap. si periculum. de elect. lib. 6. ¶ Electio Papæ si in res bona, vi præcedens obiit, aliis in proxima civitate non interdicitur. ibid. ¶ Pro ea electione etiam Cardinales arctantur & includuntur, donec quæritur sit electus. ibid.

Quomodo cum electis, tum eligentibus, iure præsenti.

¶ Electus, qui ante confirmationem administrare res Ecclesiæ tentaverit, cassatur & reus est. c. bona memoria. de elect. c. qualiter. eod. ¶ Electus multas dignitates habens si dispensationem non habuerit, cassatur. cap. si ad id. eod. tit. ¶ Qui scienter & ex proposito indigni eligunt, potestate eligendi privantur, & à beneficio per triennium suspenduntur, & à maiori parte electa fit hæc electio, ad maiorem deinceps debeat. cap. si cum Vincony. eod. tit. c. si quis. de postul. ¶ Electus requisitus ab electoribus, si intra mensem non consenserit electioni, à parte electionis cadit, nisi consensit electi potestati superiori, qui si non concedat, ad aliam potestatem electi procedere electionem. cap. quam si de election. in lib. 6. ¶ Electus si intra tres menses non petierit confirmationem post consecrationem digni.

ab electione cadit, nisi legitime fuerit impeditus. eodem cap. in fine. eod. tit. Electus non potest ab electoribus removeri, nisi de novo improbitas aliqua in electo emerferit. cap. nulli. eodem titulo. in 6.

De Eleemosynis.

Eleemosynarum trimembris, *dist. 45. c. 1. & qui emendat. §. si. cum c. sequente. item cap. duo. Jun. in prin. usque ad §. ex his.* Species Eleemosynæ est, remittere debitum. *de pœn. dist. 3. ca. de quantitate. §. fin. & De ratione dandarum eleemosynarum. 12. q. 2. c. aurum. cum c. sequente. item Vt libenter quisque det eleemosynas, non inuitus, nec ob pudorem. 23. q. 6. cap. jam sero. §. unde Apostolus.*

A Quibus Eleemosyna accipienda, vel non.

Excommunicato eleemosynæ non sunt accipiendæ, nisi qui aliis sustentari non possunt. hi enim ab excommunicatis eleemosynas acciperent. *cap. 1. cum Salutate. 54. §. 1. de senten. excommunic. Deinde exipiuntur ii, qui non nominati sunt excommunicati. nam & ab his eleemosynas accipere licet. 24. quæst. 2. cap. sane. Eleemosyna Injustorum non justificat. 14. q. 5. c. scriptum. Pœnitenti datur eleemosyna, & agenda prius pœnitentia quam denur eleemosynæ. de pœnitent. dist. 3. cap. qui vult. Eleemosyna Raptoris & manifesti violatoris ecclesiarum a clericis non accipienda. c. super eo. 2. §. qui autem. Versus ejus eleemosynam de raptoribus. Vnde etiam danda eleemosynæ. 31. quæst. 1. c. quomodo. §. Et idem Apostolus.*

Ex Quibus rebus Eleemosyna danda, vel non.

Ex rebus turpiter questitis eleemosynæ non sunt dandæ. *1. q. 1. c. non est. 14. q. 5. in princip. cum sequentibus, usque ad c. nemo. item cap. eleemosynæ. neque enim. c. denique. c. scriptum est. c. pœnitent. §. fin. Contradicit d. 9. §. c. qui habetis. c. c. ult. De eleemosynarum effectu & usu. 13. q. 2. c. anima. in prin. c. §. ubi illud etiam. c. tempus. §. cum sacrificia. Eleemosynæ quæstorum officium. c. cum ex eo. 14. in prin. usque ad §. ad hac. de pœnitentia. Clement. 2. eod. tit.*

Emens

rapinam punitur. *14. quæstio. 5. cap. rapinam.*
Emphyteuta non requisito vel nolente domino jus suum Alienaverit, eo cadit. *c. ult. §. emphyteuta quoque. Versus secus presumendo. de locato. c. cond. quod fallit, si dominus requisitus ipse emere noluit. d. c. ult. in prin. sed si attestatione præmissa emphyteuta domino non indicaverit, quantum precium sibi ab alio offeratur. emphyteusi cadit. d. cap. ult. in prin. quod etiam verum est si ab attestatione præmissa nondum duo menses præterierint.*

d. c. ult. in prin. Versus vel à denunciationibus. item si personis veteris alienaverit, emphyteusi cadit. d. c. ult. in prin. Versus qui ab emptione hujusmodi. §. item Si emphyteuta rem fecerit Deteriorem, jure suo cadit. 10. q. 2. c. hoc jus. §. qui rem. §. Si emphyteuta ecclesie intra biennium, vel alius intra triennium canonem non solverit, jure suo cadit. c. ult. §. emphyteuta quoque. de locato. c. cond. 10. q. 2. c. hoc jus. §. qui rem. etiam si dominus non solvat emphyteutæ meliorationes. d. §. qui rem. Versus non repetiturus. vel si emphyteuta non sit interpellatus, ut solveret. d. c. ult. in fin. §. item si emphyteuta jus suum ex causis prædictis amisit, ut ad dominium res redeat, nihilominus præteriti temporis pensiones solvere, & damnum, quo res deterior facta est, præstare teneatur. d. §. qui rem. Versus ut tamen solvat.

Episcoporum origo. *dist. 21. c. in novo. Etymologia. dist. 21. §. episcopus. c. 3. q. 1. c. qui episcopatum.* Definitio, divisio episcoporum & species. *dist. 21. c. 1. §. ordo Verò.* Differentia episcoporum & coepiscoporum. *dist. 68. c. quomodo.* Dignitas episcoporum est, ut sint loco Apostolorum, quorum vicem in ecclesia gerunt. *dist. 21. c. in novo. §. ceteri. Versus, ipse quoque. dist. 68. cap. ult. & Prærogativa dignitatis ex subscriptione & voti ordine colligitur. dist. 17. c. per. §. si. cum c. sequente. & ex tempore ordinationis. dist. 17. c. ult. c. dist. 18. c. 1. §. denique Compositionem de jure primatæ unus solus, cujus interest, potest impedire. cap. ult. de majoritate & obedientia.*

Episcopalis sedes.

Majores tantum Civitates privilegio episcopatus sunt honorandæ. *cap. 1. de privileg. dist. 1. c. 80. in prin. cum sequentibus, usque ad cap. ult. 23. q. 4. c. sicut excellentiam. §. concilium. Versus Verò primas. 16. q. 1. cap. precipimus. in prin. usque ad §. sunt. c. dist. 68. c. ecclesie. §. inter episcopos.* Episcopales sedes non longo intervallo à se debent disjungi. *dist. 80. c. ult.* Propter hostium impetum, & crudelitatem subditorum episcopos suos trucidantium, sedes episcopalis in aliam civitatem Transfertur. *7. quæst. 1. cap. temporis. 25. q. 2. cap. ult.* Que civitates antea non habuerunt episcopos, in iis nec postea constituendi. *16. q. 1. c. felix.*

Episcoporum officium.

Corrigere subditos debet, & ad fidem provocare non severitate, sed blandimentis. *dist. 45. c. licet. c. qui sincera. c. de iudic. c. licet. c. cum beatus. §. Salomon. cum sequentibus, usque ad c. tria sunt.* Cui objectioni respondet Gratianus, *d. dist. 45. c. duo sunt. §. ex his omnibus, cum sequentibus, usque ad c. ult.* item de corrigendo populo agitur, *c. irrefragabili. 13. in prin. de officio ordinarii. dist. 86. c. 1. c. adio. c. facientis. 23. q. 4. c. duo ista. & si in corrigendo modum exceßerit, à domino, non à subditis veniam petere debet. dist. 86. c. quando.*

¶ porro Crimen non probatum non nominatim re darguet, sed in genere. c. si sacerdos. 2. de officio ordinarii. & de criminibus inquirere eaque punire possunt, & si opus fuerit, brachium seculare implorabunt. c. i. d. rir. sed ne in puniendis delictis ad questum magis quam ad leges respiciant. cap. irrefragabili. 13. §. si. eodem titulo. denique ne sermone incauto infirmorum conscientiam vulneret. dist. 45. c. ult. ¶ De Docendo populo, regendo & amando. 7. q. 1. sicut vrr. §. episcopus. dist. int. 36. c. ult. & dist. 86. in prin. In docendo facram scripturam, non grammaticam episcopus exponere debet. dist. 86. c. cum multa. ¶ Familiaritatem domesticorum immoderatam vitare debet. dist. 24. c. 1. ¶ Hospitalium Episcopum debet esse. dist. 40. in prin. ¶ Impatiens non sit, neq; percussor, sed mansuetus, neque aliquem propriis verberet manibus. dist. 45. c. 1. cum c. seq. & c. episcopus. c. cum beatus. item dist. 86. cap. non liceat. 1. q. 7. cap. si quis omnem. §. pen. item de clerico percussore. c. 1. ¶ Ut infirmis & pauperibus subveniat. dist. 82. in prin. cum c. seq. dist. 84. in prin. cum duob. c. seq. item 8. q. 1. c. Clemens. ¶ De Mensa, suppellectile, & victu Episcopi, cavetur dist. 41. c. episcopus. ¶ Ne subditos gravent sumptibus & Exactionibus. c. cum Apollolus. 6. §. prohibemus. de censibus. c. 1. de excessibus prelatorum. 10. q. 3. c. quia cognoscimus. c. cadendum. c. inter cetera. c. reclarum. c. ult. & 16. q. 1. c. constitutum. c. nulli. c. predicator. item extra de a. com. unica. §. secundo verbo. de penis. charitativum tamen subsidium licitum est. ¶ Viduis & orphanis ecclesie prafidium implorantibus episcopus debet subvenire. dist. 87. in prin. cum sequentibus usque ad c. irreligio. Restrigitur tamen hac regula dist. 88. c. episcopus gubernationem. ¶ Ad episcopum pertinet, de domibus religiosis disponere. cap. de xenodochiis. de religiof. domib. ¶ Episcopus sacerdos necessarius esse debet. c. ex litteris. de excess. prelat. ¶ Episcopus non debet clerici beneficium sine eius consensu minuire. c. ad hoc. eod. rir. ¶ Episcopi semper in publico superindumentis lineis uti debent, nisi religiosi sint. ca. clericus officia. de vrr. & honest. cleric. ¶ Episcopus non debet sibi vindicare res ecclesie. c. prohibemus. de censib. & exalt. ¶ Episcopi duo simul in uno loco & diocesi esse non possunt. c. quoniam in plerisque. eodem rir. ¶ Episcopus ad aliam dignitatem sine Papae licentia transire non potest. cap. licet. de translat. episcop. ¶ Episcopus res ecclesie sine consensu capituli alienare non debet. cap. 1. de his qua fi. a prelat. sine consensu capituli. ¶ Episcopus nihil juris sibi in monachos constituat, nisi disciplina causa. cap. 1. de stat. monach. ¶ Episcopus potest alicuius dignitatis proventus detinere vel beneficia si sua ecclesia onerata sit. c. ut nostrum. ut ecclesie benef. sine domin. confer. ¶ Episcopus potest alteri inferiori committere que jurisdictionis sunt, non que sunt ordinis. c. aqua benedicta. de consecr. eccles. ¶ Episcopus iudicio sanguinis nec consenture, nec interesse debet, alioquin removetur. cap. ex litteris. de excess. prelat. ¶ Episcopus non potest augere pensiones sine consensu capituli sui,

vel Papae. c. pastoralis. de his quasi. 2. p. ¶ Episcopus nec debet nec potest perfonatum vel dignitatem habere in alia ecclesia. cap. in ditionem. de concess. preb. ¶ Episcopus potest causa clericum ligandum & capientium curam cap. dilectus. de appell. ¶ Episcopus vixit sub sub annuo centu committere non debet. cap. querelam. ne prelat. vices iust. ¶ Ad prelatum spectat animarum cura. cap. animalium. bor. signif. in 6.

de Eremitis. c. 1. §. si. de excess. prelat. in 19. q. 3. c. perlatum §. vices

Error facti nulli nocet, negotio non datur finito. c. ex parte abbat. de concess. & lege. 23. q. 4. c. hoc non §. c. bis omittit. ut §. si §. cum in lege.

de Evangelio in fine poenitentium non datur. c. ut de spual. reconc. remiss. ¶ Eucharistia ad minus semel in die accipiatur, nisi de consilio sacerdotis quoad neat. c. omnis. eod. rir.

Non ex Eventu, sed ex consilio facti mandanda. dist. 47. c. ius §. si. cum duob. c. sequentibus.

Evieta ne agere. cap. si vendatur. c. vrr. & vendit. cap. constitutum. c. in 1. q. 1. verb. signif. in 6.

Evidens. ad eum pertinet, ad quem confirmatio. c. in translat. lem. de elect. ¶ Examinari debet postulatione facta & electio. cap. ult. de translat. ¶ Examinatio non suo iudice non valet. cap. bona memoria de elect. ¶ Examinanda sunt miracula per testes. ¶ qualiter. c. venerabili. de rescript.

Exceptio requiritur actio iudice et intercedenda, etiam si simpliciter iudicanda. c. in translat. hoc enim casu videtur, quod exceptiones non debent admitti. cap. ex parte. 13. de offi. delegat. Vnde ita causa sit delegata, ne iudex illas exceptiones admittat. d. c. 13. Verbi. nisi exprimat. ¶ Exceptio multo magis illi competit, qui eodem casu laborat quod obicit. cap. cum ecclesie. §. 4. de exceptionib. c. constitutum. 22. de appellat. c. 1. pro illorum. 22. de prebendis. c. in electione. §. quod si predicto. & c. ult. in fine de aduoc. c. 1. q. 6. cap. nihil iniquum. Vide tamen de delictis de exceptionib. ¶ Exceptionem obijciat non potest de intentione actoris committi. cap. ex parte. 63. de regul. iur. in 6. & cap. 2. in translat. 6. de exceptionibus. ¶ Qui Exceptionem pro se facit, eo contra quod excepti. postea non potest. cap. cum olim. 9. Verbi. licet eadem de censib. ¶ Non est in mora, qui Exceptionem pro se facit. cap. non est. 60. de regul. iur. in 6. ¶ Nemo pluribus Exceptionibus sui prosequatur. c. multum. 20. de reg. iur. in 6. ¶ Exceptionem

Exceptione Doli submovetur, qui petit quod est restitutus. c. dolo. 59. de reg. jur. in 6.

Exceptio Ignorantiae datur, si quid errore vel ignorantia gestum est. exemplo cap. apostolica. 9. in prin. de clerico excom. de differentia inter errorem & ignorantiam. dist. 38. c. quamvis. ubi errare dicitur, qui putat se scire quod nescit. Is autem qui ignorat, non putat se scire. sed fallit supradicta regula, si juris, non facti fuerit ignorantia. illa enim non praestat exceptionem vel excusationem. cap. ignorantia. 13. de regul. jur. in 6. l. 9. 4. c. turbatur. s. notandum. Et s. item ignorantia. si tamen non crassa aut supina, sed probabilis fuerit ignorantia juris, excusat. capit. ultim. in prin. de const. in 6. item si agatur de damno vitando. d. s. item ignorantia. Vers. juris civilis. sed si in delictis juris ignorantia praerendatur, hoc casu ad evitandam poenam probabilis juris ignorantia excusationem non praestat. d. s. item ignorantia. Vers. non ita si delictum. item si foemina vel miles jus ignoraverit, excusatur, nisi jus naturale mulier vel miles ignorasse dicatur. d. s. item ignorantia. in prin. c. item si quis in jus alterius succedens jus eius ignoret, exceptio ignorantiae ei prodest. capit. cum quis. 14. de regul. jur. in 6. item Exceptio ignorantiae non prodest, si crassa & supina fuerit facti ignorantia, hominis nimirum securi. capit. ul. Vers. dum tamen. de const. in 6. Planè hoc casu dispensari potest. cap. apostolica. 9. s. cateram si forte. de clerico excom. praeterea dicta exceptio non prodest nisi culpa ignorantiae acciderit, quo minus sciverit: vel si voluntaria sit ignorantia. dist. 37. capit. ultim. Et dist. 38. in prin. c. si tale sit factum, quod oportuit ignorantem scire. l. 9. 4. cap. turbatur. s. notandum c. quamvis. 10. de regul. jur. Nisi minor sit aetate. d. 9. 4. capit. ul. in s. finali.

Exceptio Peremptoria ante litem contestatam frustra opponitur. cap. 1. cum c. sequente. de lito contestat. in 6. Licet tamen eam in initio litis contestatae. q. 3. c. ultim. s. fin. Et q. 6. c. si quis episcoporum. in fin. Vis Exceptionis est, non ut condemnentur actor in id quod in exceptione deducitur, sed ut actionem excludat. cap. 2. de ordine cognitorum. c. 1. de exceptionibus. Exceptio facti procuratoris ante & post sententiam admitti potest. cap. in nostra. de procur. Similiter de literis falsis. capit. cum venerabilis. de exception. Exceptiens contra electum de calumnia jurare cogitur. capit. cum dilectus. de elect. Exceptio excommunicationis in qualibet parte litis opponi potest. capit. exceptionem excommunicationis. de exceptio. Exceptio excommunicationis publicae repellit iudicem ab officio suo. ibidem. Exceptio contra testem ante sententiae definitionem probanda. capit. 1. de exceptionibus.

Excommunicationis definitio. 11. q. 3. c. ad mensam. & vel sententia. Excommunicatione nulla major poena est in ecclesia. 24. q. 3. cap. corrumpantur. Vers. qui poena. Excommunicatio debitorum exceptionem ei non praestat. c. si verò. 24. Vers.

cum ad hoc debuit. de sent. excom. Medici- nalis non mortalis est poena. capit. 1. in prin. de sentent. excommunicat. in 6. 24. quae. 3. ca. notandum. in fine.

Quam excommunicationem incurran.

Excommunicationem incurrit, qui percussorem clerici defendit, vel cum possit, eum a percussione non prohibet. cap. quarta. de sentent. excommunicat. Excommunicationis poenam ipso facto incurrun etiam molestantes eos, qui electionem, vel beneficiorum collationem secundum eorum petitionem non fecerint. cap. sciatis. cuncti. 12. de elect. in 6. Item principes vel alii licentiam dantes occidendi vel male excipiendo eos, qui proferunt & divulgan sententiam excommunicationis, suspensionis five interdicti contra ipsos, nisi re integra intra octo dies revocaverint sententiam, vel res ablatas propter hoc restituerint, excommunicationis sententiam incurrun, in qua si permanserint per duos menses, absolvi nisi per Papam non possunt. cap. quicumque. de sentent. excom. lib. 6.

Excommunicationis forma.

Excommunicatio debet fieri in scriptis, ut & suspensio interdicti: secus faciens suspenditur per mentem ab ingressu ecclesiae. capit. 1. de sentent. excommunicat. lib. 6. Excommunicatio non debet fieri sine monitione canonica. capit. statimus. Et cap. Romana. eod. tit. Excommunicatio post appellationem non tenet. capit. dilecti filii. de appellat. Excommunicatus potest quis denuntiari post mortem. capit. si quis de heretice. Excommunicationis sententia debet esse manifesta & publica. cap. per tua. de sentent. excommun.

Excommunicationis vis & effectus.

Ab excommunicato domino liberantur servi, si post trimam denuntiationem & admonitionem satisfacere nolit. capit. gratiam. de pensum. Excommunicato non debet beneficium ecclesiasticum conferri, nec potest illud sine dispensatione retinere. capit. postulasti. de cler. excom. Excommunicatus quavis agere non possit, conveniri tamen potest, ita tamen, ut per alium respondeat. capit. intelleximus. 7. de iudic. Excommunicatus scienter ordines suscipiens, deponitur in perpetuum, si est laicus. capit. cum illorum. de sentent. excommunicat. Excommunicatus absolutionem contemnens, nec vetera beneficia retinere, nec nova acquirere potest ante absolutionem. capit. cum bono. de arat. Et qualiter. Excommunicatio minor non impedit executionem officii. capit. si celebrat. de cler. excommun. Excommunicatio ligat, etiam admonitione non praemissa. capit. sacro. de sent. excommun. Excommunicatus potest appellationem prosequi, & literas impetrare. cap. per te.

Excommunicatus in dubio semper vitari debet, quia semper pro iudice presumitur. *cap. per tuas. de sentent. excommunic.*
Excommunicatus duobus casibus auditur ante absolutionem. *ibidem.* **Excommunicatus**, ad osculum Papae praebendum admissus, censetur absolutus. *cap. cum olim. de privileg.* **Excommunicati** testificari non possunt. *cap. si aliquid. de testibus.* **Excommunicato** etiam Papa scribat, non ideo censetur absolutus. *cap. si aliquid. de sentent. excommunicat.* **Excommunicato** participans non admittitur ad ipsum denunciandum. *cap. in presentia. de sentent. excomm.* **Excommunicatus** propter debita, si inops sit, absolvitur, cautione data quod solvet cum poterit. *cap. Odoardus. de solut.* **Excommunicatis** potest praedicari, & possunt ad bonum converti, & admoneri de correctione. *cap. responsio. de sentent. excomm.* **Excommunicatus** publicus non debet ad dignitatem laicalem vel secularem evehi. *cap. venerabilem. de elect.* **Excommunicatus** a delegato non potest absolvi nisi a Papa, vel ab eo qui succedit delegato in onere & honore, nisi in mortis articulo. *cap. pastoralis. de offic. judic. ordinari.* **Excommunicatus** publicus iudex esse non potest. *cap. exceptionem. in fin. de exception.* **Excommunicatus** notorius debet ab omnibus etiam privilegiatis vitari. *cap. cum & plantare. de privileg.* **Excommunicatus** in coemeterio sepulchrum exhumari & ejici debet. *cap. ad haec. de privileg. & c. sacris. de sepulch.*

Executio sententiae debet differri ad 30. dies, propter deliberationem. *ii. q. 3. cum apud.*

Executores testamenti, & quatenus unus sine altero exequi possit. *cap. ult. §. fin. de testam. in 6.* **De ratione** ab executoribus testamenti reddenda. *clément. i. eodem tit.* **Executores** testamenti debent ad eius executionem compelli. *c. Ioannes. de testam.* **Executio** sententiae, si alicui tercio praesudicet, non mandatur, donec hic de iure suo docuerit. *cap. cum super. de sentent. & re judic.* **Executori** debent literae exhiberi. *cap. cum contringat. de rescript.* **Executio** de beneficiis privandis fiet per episcopum, in cuius dioecesi est beneficiatus privandus, non ubi delinquitur. *cap. postulasti. de foro competenti.*

Exempta non sunt omnes ecclesiae Papae censuales, nisi privilegia monstrent a subiectione episcoporum esse liberas. *cap. recepimus. de privileg.* **Exemptus** omnis, ratione delicti vel contractus potest coram dioecelano conveniri, nisi locus ubi commissum est delictum, sit exemptus. *cap. i. de privileg. lib. 6.* **Exemptus** non potest exemptum ad aliam dioecesim, ubi crimen sit commissum, compellere ad respondendum. *ibidem.* **Illi** non sunt exempti, quibus Papa solummodo dixit, Vos in filios ecclesiae Romanae recipimus; sed illi tantum,

qui nec excommunicati, nec suspensi, nec interdicti a nemine possunt, praeter a Papa vel a legato. *cap. i. de verbos. significat. lib. 6.* **Exemptus** in capite ratione membrorum admodum veniat. *cap. ex ore. de privileg.* **Exempti** a dioecelano puniri non debent, causa excepta nobis. *de supplend. neglig. prelat.* **Exemptionis** causa absolutus potest conveniri de causa. *cap. in causa. de caus. propriis. §. p. §. l.* **Exemptus** non est omnis, qui promittit literas a Papa habet. *cap. ex parte. de privileg.*

Exequia Pontificae plus sunt solentur, quam quae subsidia monasteriorum. *13. q. 2. c. anima.*

Exharedatio suorum non debet fieri propter ecclesiam. *cap. ult.*

Exilium poena per iudicem ecclesiasticum imponi potest. *cap. ad audientiam. de crim. fals.*

Expensas honestas potest iudex a parte perere. *cap. cum ab uno. de her. & hon. §. cler.* **In** expensis condemnationis, in necessariis condemnatur. *cap. cum vengit. de eo qui mit. in possess.* **In** expensis condemnationis, qui possessionem illicitam tenuit. *cap. ad haec. de sequestr. pass.* **In** expensis condemnationis, qui temere aliquem ad iudicium traxit. *cap. de literis. de dol. & contum.* **In** expensis condemnationis, qui appellationem non protulit. *cap. irreprehensibilis. de appell. c. de appell. §. l.* **Condemnatus** in expensis, qui suam electionem non probat. *cap. ult. de elec. §. contum.* **Qui** in quarta testium productione desicit, condemnatur in expensis. *cap. ultra. de testib. de testib.* **Item** si falsas literas impetravit, de eorum occasione expensas facit. *cap. ex parte. de rescript.* **Item** qui iniuste appellavit, expensas adversarii contumax ad iudicium non veniens, cap. per. *cap. dilecti. de dol. & contum.* **Expensas** factae circa electionem sebe vacante, de bonis dignitatis resarciantur, non capendi, sed praestantur. *cap. us debita. de elec. §. de elec. §. l. cap. unius. de expensis.*

Expositus Si infans expositus tollatur & educatur, licet educantis efficitur. *dist. 87. cap. ult.* **Si** concubina dicitur concubina §. fin. de sententibus expulsi.

Exorcista de modo ordinandi exorcistam. *dist. 23. cap. exorcista.* **Idem** de heretico. *dist. 25. cap. 3. §. ad exorcistam.* **Exorcistare** non licet, nisi in qui ab episcopo ad hoc promoti. *dist. 87. cap. ult.* **Exorcismus** magis eicit. *de consecrat. dist. 4. c. 1. §. si autem ut legitur.* **Exorcismus** magis eicit. *de consecrat. dist. 4. c. 1. §. si autem ut legitur.*

Expresa nocent, quae non expressis tolerantur, quae si deducta fuerint in resolutione, exigente iustitia non tolerantur. *ca. c. amantissimum. 16. §. fin. de praebenda.*

Fabulae Poetarum Christianis non legendae. 37. dist. c. ideo.

Facere potest quis per alium, quod potest facere per seipsum. c. potest. 68. de reg. jur. in 6. Quod quis facit per alium, hoc ipse fecisse videtur. cap. qui facit. 72. de reg. jur. in 6. Quod alicui suo non licet nomine, nec alieno licebit. c. quod alicui. 67. de iur.

Factum cuique suum, non alteri nocere debet. c. mora. 25. de reg. jur. in 6. Per procuratorem quis factum in iudicio proponere prohibetur. c. pastoralis. 14. de iudicis.

ex Facto alterius alius conveniri potest: Nisi alius factum alterius ratum habuerit. cap. cum quis ab 9. 23. de sentent. excom. in 6. cap. rati habitio. nem. 10. de reg. jur. in 6. quod si tamen nomine ratum habentis non sit gestum, tunc rati habitio ei non nocet. d. ca. 23. §. fin. & cap. ratum. 9. de reg. jur. in 6. item factum alterius nocet, si iure representatum incola pro incola conveniatur: quod limitatur personis & rebus ecclesiasticis, contra quas representatae concedi vel extendi non possunt. cap. unico. de iniuriis, in 6. Successori ecclesiastico non praedicitur factum praedecessoris. cap. 2. de praescriptionibus. Nisi in rem ecclesiae sit versum. Nam successor in beneficio ecclesiastico conveniri potest ex contractu a praedecessore suo in rem ecclesiae inito. cap. 1. de solutionibus. Pro facto habetur, quoties per eum qui facere debet, non fiat quo minus fiat. cap. impetari. 41. & cap. cum non fiat. 66. de reg. jur. in 6.

Facultatibus crescentibus, crescere potest numerus canonicorum. c. cum M. Ferrariorum. de constit.

Facilitas venia, illicetbra est delictorum. c. ut clericorum. de Sir. & honest. cleric.

Fallendi animum non habet, non mentitur. 22. quast. 2. cap. beatus. §. ille ergo.

Qui falsi accusari possint, vel non.

Qui Falsum commisit. c. 1. in prin. de crimine falsi. quod consistit in veritate occultanda & in mendacio dicendo. d. cap. 1. in fin. Nisi sine dolo malo, vel per errorem & ignorantiam quis falsum commiserit. cap. accedens. §. de crimine falsi. Species falsi in literis commissi enumerantur. cap. licet. §. cod. 111. §. Si quis Alchimiam exerceat, vel procuret, puniatur. c. unico. de crimine falsi, in extra. §. comm. §. Si instrumenta quis suppreffit, vel adversarius tradidit. 12. q. 2. c. si quis de clericis. 1. & cap. si quis de clericis. 2. §. Qui iustum injuriam dixit, sanctum non sanctum, vel contra, a liove modo mentitur. 11. q. 3. cap. si quis dixerit. c. si quis hominem. cap. §. qui dicitur. c. unicusque. §. Qui falsas Literas non destruxit, vel resignavit. causa. §. adiacentes. de crimine falsi. §. Qui literas Papae de manibus ejus, vel officialium ejus non recepit. cap. licet. §. §. eos etiam. d. rit. §. Qui circa Pondera & mensuras falsum adhibuit, pu-

niatur. cap. ut mensura. 2. de empr. & venditio. ne. §. Qui Moneram falsificavit, puniatur. c. unico. de crimine falsi, in extra. §. §. §. §. §. Si Mulier virili veste utatur, puniatur. dist. 50. c. si qua mulier. §. Si Pecuniam quis accipit ob accusandum vel non accusandum, ob dicendum vel non dicendum testimonium, vel ob sententiam. d. c. unicusque. §. fin. cum c. sequente. 1. q. 1. c. concussio. §. de Ponderibus, vide infr. cod. in Mensura. §. Si falsum dixerit Testimonium. 3. q. 9. c. nihilominus. 4. q. 2. c. ult. §. qui falso. Nisi indignum ignorans, dignum dixerit. cap. unico. de serurinio. §. Si Testis dicta sua utrique parti prodidit. 4. quast. 2. c. ult. §. qui falso.

Falsariorum poena.
§. Falsarii cum fautoribus & defensoribus, ipso iure sunt excommunicati. cap. ad falsariorum. de crim. falsi. §. Falsarii literarum Papae, nisi ab ipso vel de ejus mandato absolvi non possunt, nisi in mortis articulo. cap. dura sap. eodem titulo. §. Falsificator literarum capituli, suspenditur ab officio & beneficio. cap. jam literis. de testibus. §. Contra falsitatem qualiter procedatur, vide in c. nostrum. de Verbor. significat. Item quot modis falsitas literarum Papalium dignoscatur, vid. in c. licet ad regimen. de crim. falsi.

Fama pluris faciendi unius testimonio. cap. super eo. de consanguinit. & affinit. §. In probationibus etiam est fama habenda ratio. c. cum causam. de prebat. §. Fama tamen sola ad condemnandum non sufficit, cum testibus sit iudicandum. c. tuanos. de eccliar. cler. & mulier.

Fames curat morbos quos gula infert. de consecrat. dist. 5. c. nullus.

Familia cum patre excommunicato communicans, excusatur. cap. si verè. de sentent. excommuni. nisi in crimine quoque communicet, tunc enim non excusatur. ibid.

Familiaritas nimia mulierum incitat antiqui hostis stimulos. 81. dist. 1. c. oportet.

Favor vel gratia saepius pretii loco succedunt, ideoque non minus favor pretio prohibetur in beneficiis conferendis vel auferendis. cap. nemo. de simon. & cap. gratiae. de praebend.

In Favorem alicujus constituta, adversus eum non sunt interpretanda. c. quod ob gratiam. 61. de reg. jur. in 6.

Felicitate peccantium nihil est infelicis. 23. q. 3. c. paratus.

Festis diebus neque juramenta praestari, nec pro pace iurari, neque placita seu iusta poenam sanguinis inferentia, fieri debent. cap. 1. de feriis. §. Festis diebus necessitatis tantum causa operari licet. c. licet. de feriis. §. Festa sanctorum ex terrae consuetudine veneranda sunt. cap. ut quoniam in parte. eodem titulo. §. Festis diebus nec cause audiende sunt, nec sententia ferri debet, nec processus etiam partibus contententibus valet. cap. ut. conquestum. cod. 111.

Frigiditas dirimit matrimonium contractum, ita tamen, ut si cum alia contraxerit, ad primam redire cogatur. *cap. 1. de frigid. & malefic.* § Frigiditas naturalis per trimum probatur, & qualiter. *cap. laudabilem. de frigid. & maleficat.*

Fructuum possessio penes feudarium est, & non penes dominum feudi. *c. 1. de feudis.* § Fructus pignoris in fortem sunt computandi. *c. cum contra de pignor.*

Fugendi honores, & fugientibus offerendi. *2. q. 1. c. in scripturis.*

Fures auctoritate superioris possunt incarcerari. *c. 1. de deposit.* § Furibus poenitentibus ante mortem, Eucharistia & sepultura non negatur. *c. 2. de fur.* § Furem indicare tenetur quilibet. *c. qui cum fure. de fure.* § Furti confitens, furem si non indicat, est factitius. *ibid.* § Pro occisis in furto non est orandum. *c. fures. eod. tit.* § Is qui necessitate cogente furatur non est fur iudicandus. *c. si quis. eod. tit.*

Futura per verba contractum matrimonium, copula sequente confirmatur. *c. per tuas. qui filii sunt legitimi.* § Ad futurorum cautelam multa statuantur. *c. licet. de election. & elect. potest.*

Generi & nurus, foreri & foreris appellatio ex sponalibus acquiritur. *27. q. 2. § 2. cap. egressus. § fin. & c. priusquam. Verj. licet etiam eos.*

Generi per speciem derogatur. *cap. generis. 4. dereg. jur. in 6.*

Generale interdium. *c. cum imparib. 17. de verb. signific.* in Generali concessione non veniunt ea quae quis non esset verifimiliter in specie concessurus. *c. in general. 81. de reg. jur. in 6.*

Genethliacus, *26. q. 2. c. illud quod. §. neque illi ab hoc. §. gene. vltim.* Ad hanc causam pertinent horoscopi, qui definitur *d. ca. 1. §. horoscopi.*

Gladio seculari utendum est, cum spiritalis non timetur. *c. ad abolendam. de heretic.* § Gladium materiale potest ecclesia invocare. *c. postulasti. de homicid.*

Graduum numerandorum ratio. *35. q. 5. cap. ult. & de ratione numeri graduum cognationum, quare usque ad sextum gradum numerentur. 35. q. 2. in prin. cum c. sequent. & c. quasi. §. c. ult. §. successione.*

Graci à Latinis non ordinentur, nec eorum. *c. cum secundum. de temp. ord.*

H.

Habitus susceptio impedit matrimonium contrahendum, sed contractum non dirimit. *c. consilium. qui cler. vel her.* § Habitus monachalem gerens vel deponat, vel monachus fiat. *c. in cler. de reg. & trans. ad relig.*

Haeres voluntati defuncti non satisfaciens, privatur hereditate. *c. licet. univ. §. 1.*

de her. § Super hereditate litigatur coram iudice seculari. *cap. licet presentium. qui filii sunt legit.* § De hereditate potest etiam Papa iudicare. *capit. 1. eod. tit.* § Haeres sacerdotis est ecclesia. *capit. presbyteri. de pan.* § Haeres conveniri potest, ut satisfaciat pro defuncti delicto. *cap. in literis. de rapt.* § Sine haere de decedere non videtur, qui ecclesiam vel monasterium haerem constituit. *c. in presentia. de probat.* Haeres puniatur pro culpa defuncti. *capit. ad aures. de pan.* § Haerem compelleret potest episcopus, ut rellatoris voluntatem impleat. *capit. si haeres. de testam.*

Haeresis quid. *c. ad abolendam. 9. in prin. de hereticis. 24. q. 1. ca. loquitur. cum c. sequen. c. omnib. c. ad socia. §. c. quoniam verus. c. quicunque. c. didicimus. in prin. item 9. 3. c. hereticus. c. haeticus. ca. qui in ecclesia. c. qui aliorum. proprium haereticos est. 24. q. 2. §. 3. c. transferunt. causa haereticos. d. c. transferunt. §. Vereres. effectus & usus haeresis. d. 9. 3. ca. ult. Species cognata haeresis, quod est schisma. *d. qua. 3. c. illi qui. §. fin. cum c. seq. item 24. q. 1. c. schisma. in prin.**

Haereticus catholico succedere hereditate non debet. *capit. si quis. de heretic.* § Haereticorum damnantur scripturae. *c. fraternitati. de heret.* § Haereticorum receptatores sunt ipso iure excommunicati, ut & ipsorum fautores. *capit. sicut. at. eod. tit.* § Ad extirpandas haereses debet invigilare princeps. *cap. excommunicamus. eod. tit.* § Haereticis nisi resipiscant, traduntur iudicio seculari. *cap. excommunicamus. eod. tit.* Idem fiat, si ad abjuratam haeresin reddierint: quia tunc sine misericordia ulla iudicio seculari tradendi sunt. *capit. penult. eod. tit.* § Haereticorum bona, nisi resipiscant, confiscari debent. *cap. vergeris. eod. tit.* § Haereticorum filii, licet catholici, exhaerentur. *ibid.* § Haereticorum clericorum bona ad ecclesiam revertuntur. *c. excommunicamus itaque. de heret. ibid.* § Haereticos extirpare nolens excommunicetur. *ibid.* § Haereticorum fautores, si intra annum non satisfecerint, sint infames. *ibidem.* § Haereticus clericus degradetur, & postea iudici seculari tradatur. *ibid.* § Ab haereticorum dominio absolventur, qualitercumque eis obstricti. *eod. capit. circa fin.* § Haereticus censetur, qui iuramento se purgare noluit. *capit. excommunicamus. eod. tit.* § Haereticorum extirpatio ad episcopum spectat. *cap. in causis. de elect.*

Heremita potest eligi in abbatem. *c. cum monasterium. de elect. & elect. potest.*

Homicidium potest actu & voluntate committi. *cap. dilectus filius. de homicid.* § In homicidio casuali consideratur, an dederit quis operam rei illicitae. *ibid.* § Homicidii causam praestantes, pari poena, ut homicidae ipsi, sunt feriendi. *capit. sicut dignum. eodem titul.* § Homicidium quandoque non imputatur. *cap. continebatur. cap. Petrus. & cap.*

& quando valet. *ibidem*. Indulgentiam dant episcopi soli. *quod in re. eodem titulo.*

Infirmitas duplex. *15. q. 1. in prin. s. porro infirmus. c. illud relatum. s. itaque ut. usque ad s. furor. cap. concupiscentia.* Infirmis excusat a contumacia. *cap. que velam. de procurat.* Infirmis magna solvit sponsalia. *cap. quem admodum. de jurejur.* Infirmi carnes comedere possunt in Quadragesima. *cap. 1. de obseruat. te. jun.* Infirmus jejunium solvens non peccat. *capit. quod non est. de regul. jur.* Infirmo episcopo datur coadjutor: similiter infirmus episcopus omnia recipiat, quæ sanus reciperet. *cap. 1. & cap. ex parte. de cler. agror.* Infirmo clerico dandus est etiam adjutor. *cap. de re. tribus. eod. tit.*

Infamiae causæ enumerantur 3. *q. 7. c. infames. s. porro infamia. mulier quæ intra annum luctus nuptias iterat non notatur. c. penult. & ult. de secundis nuptiis.* Carcer non infamat. *c. super his. 8. de panis.* Condemnatus ex causa famosa notatur: quod fallit si nulla vel minima fuerit injuria, propter quam quis est condemnatus. *c. cum te ab. 23. de sententia & re judicata.* Plures aliæ causæ infamiae enumerantur *6. q. 1. c. fama. s. fin. cum c. l. q.*

Inimicitia bene loquendo extinguenda. *11. quest. 2. c. injuriam. s. homini.* Inimicus repellitur ab accusatione. *c. cum oportet. de accusat.* Cum inimico habitans, ut & inimicus, ab accusando & testificando repellitur. *c. repellatur. eod. tit.*

Injuriarum tenetur non solum is qui fecit, sed is quoque cuius dolo vel operâ injuriam fecit. *de parenti. distinct. 1. c. si quis tam. s. fin.* Si matrem familiam, aut prætextatum prætextatum Adfectatus fuerit, siue alicujus pudicitiam attentaverit, punitur. *de parenti. distinct. 1. c. si quis tam masculum. in prin. & s. arrentari.* Si libellum, carmen, aut tale quid ad alicujus infamiam scripserit vel confinxerit, punitur. *q. 1. c. cum duob. capit. s. sequenti.* Item si libellum famosum inventum non correperit, punitur. *d. cap. 1. de veris. & qui eam. c. d. q. 1. c. ult. s. si quis famosum.* Si adversus aliquem manus levate sint, & sepe territis sit quasi capulaturus, punitur. *d. distinct. 1. c. si quis pulsatus.* Quod fallit si joco aut casu factum sit, non injuriæ sciendæ animo. *15. q. 1. cap. illud. s. quare si quis.* Item si quis liberum hominem pro servo suo per errorem cæciderit. *15. q. 1. c. ult. d. s. si quis liberum.* Item injuriam non tenetur, si reus errorem aperte confessus fuerit, ac revocaverit. *d. s. fin. autem in eadem. de veris. & s. de for. sciens.* neque tenetur si furiosus vel impubes injuriam fecerit. *dist. cap. illud. in princip.* ut nec si quis nocentem infamavit. *s. quest. 1. cap. quidam. s. fin. autem in eadem. vel si injuria remissa sit. 23. quest. 4. c. si illic. in princ.*

In injuriarum actione tenenda prius est reconciliatio, quam ad sententiam perveniatur. *23. questio. 4. cap. si illic ubi. de veris. s. de reo nihil.* Injuriarum actione damnatus fit infamis: Nisi mo-

dia fuerit injuria. *cap. cum re. 23. de re judicat. a. vitiosum, tractu temporis non convalescit. c. non firmatur. 18. de reg. jur. in 6.* Vix bono peraguntur exitu, quæ malo inchoata sunt principio. *dist. 61. cap. miramur. s. princip. et us. item 1. q. 1. c. principatus.* Quod initio vitiosum non est, ex post facto non vitiat. *c. factum. 73. de reg. jur. in 6.*

Inopia debitoris inanem reddit actionem. *capit. olim. 16. de restitut. spoliat.* potest tamen laicus debitor incarcerari in clerico debitore secus est, qui præstito jurejurando de solvendo, si quando poterit, dimittitur. *capit. Odoardus. 3. de solutionib.*

Inquilinus in quibus casibus expelli potest, vide in c. propter sterilitatem. *de locat. cond.*

Inquisitio non debet fieri, nisi de eo qui est male famæ. *c. cum oportet. de accusat.* In inquisitione litis contestatio non usurpatur. *c. accedens. de accusat.* Per inquisitionem solum Prælati non deponi, sed ab administratione tantum removeri potest. *ibid.* Inquisitorum jurisdictionis extendit se ad eas, sine quibus inquisitio fieri non potest. *capit. olim. eodem titulo.* Pendente inquisitione, non tenentur subditi prælato, contra quem fit inquisitio, obedientiam præstare, nec potest Prælati tunc quicquam in præjudicium inquisitionis statuere. *ibidem.* Inquisitio valet & in inferiores & in superiores. *capit. qualiter. & capit. ult. de accusat.* Inquisitio fieri debet in publicis criminibus, nec judex actor est, sed sola fama, & ideo litis contestatione non est opus. *ibidem.* Inquisitio fit tantum circa præsentem. *capit. illa propositorum. eodem titulo.* Inquisitio suscipitur tantum ex relatione gravium personarum. *c. qualiter. de accusat.* Per inquisitionem nullus deponitur, sicut in accusationibus fieri solet: nisi in simonia & similibus. *eodem capit.* Inquirendi quid debeant jurare & qualiter. *capit. illa propositorum. eodem titulo.* In inquisitione qualiter sit procedendum, vide in cap. per tuas. *de simoni.*

Institutio pertinet ad episcopum, cuius est jus patronatus. *capit. si vero. de jur. patron.* Institutiones & destinationes non debet facere episcopus sine capitulo suo. *cap. novis. de iis qua sunt a prælat. sine consens. cap.* In institutionibus non debet esse beneficiorum successio. *capit. ad decorem. de institut.* Institutio per laicum solum facta non valet. *cap. ex tua. de fil. presbye.* Institutio presbyterorum in ecclesia baptismali in plebe & capella pertinet ad episcopum. *cap. cum olim. de prescript.* Institutendi sunt idonei, etiam undecunque sint. *c. ad decorem. de instit.*

Instrumento amisso contenta in eo probari possunt per testes, & quod fuerit sine vitio. *c. cum olim. 12. de privilegii.* Instrumento publico creditur ubicunque terrarum. *capit. ad audientiam. de prescript.* Instrumenta in veterata & alias consumpta

sumpta possunt per iudicem ordinarium renovari. *c. si instrumenta. de fid. instrum.* § Instrumenta subscriptionem testium non habentia vel manu propria conscripta, non valent. *c. scripta verbo. eod. tit.* § Instrumento non potest derogari per testes. *c. illud. de presum.* § Instrumenta transmissa non valent, nisi originalia diligenter examinata & perfecta fuerint. *c. i. de fid. instrum.* § Vnius litera defectus in instrumento illud non vitiat. *c. ex parte. eodem titulo.* § Instrumenta & testes parem in libris potestatem habent. *capit. cum Ioannes. de fid. instrum.* § Sub instrumentorum nomine & testes continentur. *cap. per venit. de test. cog.* § Instrumento debita forma carenti non creditur. *c. quod super his. de fid. instrum.* § Instrumentis potest per testes qui instrumento subscripserunt, derogari. *c. cum Ioannes. eodem titulo.* § Instrumenta contraria proferens sibi obest. *c. impuavi. eodem titulo.* § Instrumentum delectum vel interlineaturam habens non valet. *cap. inter dilectas. eod. tit.* § Sub instrumentorum nominum pretextu non debent lites restaurari. *cap. inter. de sent. & re iudic.* § Instrumentorum falsorum obtentu sententia lata ad viginti annos usque retractari potest. *cum Generabilis. de except.*

Cui edenda sint instrumenta.

Instrumenti copia facienda est adversario postulanti. *c. contringit. de fid. instrum.* § Cuiquam contra deprobat. § Instrumentis a privilegiis utens tenetur ea edere petenti. *c. contringit. de fid. instrum.* § Instrumenta legi debent coram parte adversa. *eod. c.*

Interdictum generale privilegiati observare tenentur, non obstantes privilegio. *c. persistis. de presleg.* § Interdictum non servetur, nisi à capitulo indictum. *c. quoslibet. de iis qua si. à major. parte capit.* § Interdictio durante, possunt nihilominus clericum coemeterio sepeliri, si bene interdictum servarunt. *capit. quod in re. de penit. & remiss.* § Interdictio qualiter sint horre dicenda, & quae sacramenta sint interdicta. *ibid.* § In interdictio generali conceditur episcopis divina celebrare januis clausis, non pulsatis campanis, exclusis interdictis. *c. quod nonnullis. de presleg.* § In interdictio generali non est denegenda poenitentia cruce signatis & peregrinis. *cap. quod in re. de penit. & remiss.* § In interdictio generali durante, interdictis & excommunicatis predicare licet, & confirmare baptizatos. *c. permitimus. de sent. excommunic.* § In quovis interdictio excipiuntur baptismus puerorum, & poenitentiae morientium, & viaticorum. *c. non est. de sponsal.* § Interdictio durante celebrantium poena habetur in *c. postulasti. de cler. excommun.* § In interdictio loco ab homine potest quis uti privilegio, sed non in loco qui iure interdictus sit. *capit. tuarum. de presleg.* § Interdictum ferentes in privilegiatos puniendi sunt. *capit. quanto amplius. eodem titulo.* § Interdictum

non servantis poena. *cap. persistis. de presleg.* § Interdictum videtur, qui libere poena & noluit. *cap. si quis. de presleg.* § Interfectores & homicid. § Interfectores & homicid. pari sunt afficiendi poena. *ibid.* § Interfectorem quando sit in culpa. *ibid.* § Cap. si quis. de presleg. eod. tit.

Interiorit res quae pectur, res exceptioe defenditur, si exceptioe se tueri poterit. *c. cum est. de re iuris. in 6.* Item si alius, non reus in materia. *cap. mora. 33. eod. tit.*

Interpretari ejus est jus Interpretari leges, cuius est de iure. *di. 25. q. 1. c. ult. §. quoniam. §. Leges. p. 1.* Leges quavis abolite, in posterioribus interpretari adhiberi possunt. *c. fuerunt. §. p. 1. l. 1. de i. §. Interpretatio semper in meliorem partem facienda. c. cum tu. de test. §. Interpretatio habenda est plena in contractibus, pactis & testamentis, plenissima in beneficiis. *cap. dilecti filii. de donat.* § Interpretatio in Papa statuta sui praedecessoris. *cap. super iuramento. de offic. iud. deleg.* § Interpretatio in dubiis verborum sententias. *c. in 6. de presleg. §. de verbis. signific. §. Interpretatio in dubiis instrumentorum interpretatio. cum de lecti filii. de donat.**

Inter Dei, de poenitent. ubi. 3. cap. poenitentia. §. fin.

Judaei novas sinagogas non faciant, nec tamen illis restatire poenitentiam. *capit. Judaei. de iud.* § Judaei claudere possunt portas suas in die Parasceves. *cap. quia iher. eod. tit.* § Christianus Iudaeo servus excommunicatur. *c. Iudaei. eod. tit.* § Iudaeus conventus possessiones suas prius habitas non amittit. *ibid.* § Iudaei ad fidem non sunt cogendi. *c. si quis. de iud. tit.* § Iudaeorum ritus & festivitates non impediantur. *capit. secur. eod. tit.* § Iudaei non noceat sine autoritate superioris. *ibid.* § Iudaei Christianas nutrices non habent. *c. si quis. eod. tit.* § Iudaeum percontantia Christiani distinctum gerant. *c. in nonnullis. eod. tit.* § Iudaei habitum a Christianis distinctum gerant. *c. in nonnullis. eod. tit.* § Iudaei publicis officiis non praeficiuntur. *cap. si quis. eod. titulo.* § Iudaei servus ad fidem converti liber fit. *c. nulli Iudaeo. eod. tit.* § Iudaei poenitentiarum decimas. *c. quanto amplius. de iud. tit.* § Iudaei compelli possunt ad immobilia restituendas. *c. post miserebatur. de iud. tit.* § Iudaeus convertus ad ecclesiam restituenda. *c. post miserebatur. de iud. tit.* § Iudaeus convertus ad ecclesiam restituenda. *c. post miserebatur. de iud. tit.* § Iudaeus convertus ad ecclesiam restituenda. *c. post miserebatur. de iud. tit.* § Iudaeus convertus ad ecclesiam restituenda. *c. post miserebatur. de iud. tit.*

Judex e. 10. §. iudex. de verb. sign. §. Iudex est qui iudicium quod ad officium eius pertinet, ratum non est. *c. ea qua sunt. de iud. tit. in 6.* § Si Iudex locum suum fecerit, & iudicaverit ponitur. *c. de sententia & re iudic. in 6. §. cap. si quis. de iud. tit. in 6.*

§ In cum c. seq. § Iudicis potestas non expirat, § per cavillationem causa ultra triennium prorogatur. c. venerabilis. de iudic.

Judicis officium.

§ Iudex qualiter se habere debeat ad partes. cap. cum p. de burg. § Iudex solum de re quam cognoscit iudicare debet. cap. cum semper. de caus. propriis. c. poss. § Ex signis tamen evidentibus iudicium ferre potest. cap. pastoralis. eod. titulo. § Iudex sine suo coniudice procedere non debet. cap. sciscitatus. de rescript. § Iudicis ecclesiastici est viduas defendere. cap. ex parte. de for. comper. § Iudicis officium est, reo libellum dubium interpretari. cap. significansibus. de lib. oblat. § Iudex in tenebris iudicare non debet. cap. consuluit. de offic. deleg. § Iudex interlocutoriam mutare potest. c. cum cessante. de appell. § Iudex suspectus vel inimicus esse non debet. cap. secundo requiritur. cod. tit. § Iudex debet per se ipsum cognoscere. cap. super questionum. de offic. iudic. deleg. § Iudex potest & debet supplere partibus ea quae juris sunt. cap. bona memoria. de postulat. pralar. § Iudicis arbitrio relinquuntur numerus testium. cap. cum causam. de testibus. tempus comparandi. cap. consuluit. de offic. deleg. iudicis citatoriae. cap. quoniam ut lit. non contest. tempus & poena poenitentiae. cap. significavit. c. quastum. de panis. c. remiss. § Iudex ad quem appellatum est potest sententiam prius latam in quibusdam infirmare, & in quibusdam confirmare. cap. quod ad consultationem. de sentent. c. rejud. § Iudex quilibet debet habere tabellionem, vel duos viros idoneos. c. quoniam contra. de probat. § Iudex debet operam dare, ut persona in iudicio agens vel defendens sit legitima. cap. causam. de iud.

Judex ecclesiasticus in quibus causis etiam seculari iudicio officio fungi possit.

§ In causis peregrinorum & pauperum. cap. ex parte. 2. de for. competent. § Item si vacat imperium. cap. licet. eod. titulo. § Item si iudex secularis negligenter iustitiam administret. c. ex amore. eod. tit. § Item si sit terra Ecclesiae. cap. si a nobis. de appell. § Item ubi consuetudo invaluit, ut ecclesia iudicet de maleficiis. cap. cum sit generale. de for. comper. § Item in denuntiatione criminis. cap. novit. de iud. § Item ratione connexionis, ut de iure patronatus. c. quanto. de iud. c. de prudentia. de donat. inter vir. c. uxor. c. per venerabilem. qui filii sunt legit. ubi simul etiam docetur, quando iudex ad spiritualia & temporalia legitur.

Judex ex quibus causis recusari quor?

§ Iudex recusari potest, si sit adversario familiaris. c. insinuante. c. super questionum. de offic. deleg. § Item si ab eo appellatum sit. cap. ad

hac si. de appellat. § Item si sit adversarii consanguineus vel commensalis. cap. accedens. ut lo. re non contest. c. causam. de offic. iudic. deleg. sine iusta causa iudex recusari non potest. cap. cum specialit. de appellat.

Iudicium, c. 10. § Vocatur autem. c. § Iudicium in extra. sag. com. de iudicis. § In iudicis non est acceptio personarum habenda. c. in iudicio. 12. de reg. juris, in 6. § Iudicium est triplex. c. per venerabilem. qui filii sunt legit. § In iudicio non debet distinctio personarum fieri. cap. nobis. de iud. § In iudicio quae personae requirantur. c. forma. de verb. signific. § In iudicio contraria asserenti non creditur. cap. dilectus. de re comper. ordinat. § In iudicio uno facta fident faciunt in alio. c. cum ad sedem. de rescript. spoliat. § In iudicio non procedatur, nisi contra vitium vel contumacem. c. inter quatuor. de major. c. obed. § Excommunicatus in iudicio conveniri potest, & per alium respondere. cap. in intelleximus. de re iudic. § Clerici in iudicio seculari respondere non tenentur, non obstant quavis consuetudine. cap. cler. de iudic.

§ Iudicio seculari traditur clericus incorrigibilis degradatus. cap. non ab homine. eod. tit.

res iudicari vim legis non habet: Nisi pontifex Maximus sententiam tulit. cap. in causis. 19. de sententia c. re iudic. vers. cum in similib. cap. b.

Juramentum non est obligatorium contra bonos mores praestitum. c. non est. 58. de reg. juris, in 6. cap. 10. § Jurgium. de verborum signific.

Juris civilis origo. dist. 7. c. 1. cum duob. sequentibus. § Iuris pontificii origo. dist. 15. c. 1. cum seq. § Ius dictum est, quia iustum. c. ius generale. § Ius autem. dist. 1. § Ius quid. c. ius dictum. 12. de verb. signific. § Differunt ius & lex, quemadmodum genus & species. Lex enim juris species dicitur. d. cap. ius generale. in princ. § Ius dividitur in naturale, gentium & civile. dist. 1. in princ. c. cap. ius autem. dist. 11. cap. catholica. § Dividitur in divinum & humanum. dist. 1. in princ. c. cap. omnes leges. dist. 8. cap. 1. § Dividitur in ius personarum, rerum & actionum. Ad ius personarum pertinet ius maris & foeminae. Mas autem dicitur ad imaginem Dei creatus, foemina non item. Ideoque haec velare caput jubetur. 33. q. 5. c. hac imago. c. mulier. § Ius aliud publicum, aliud privatum dicitur. dist. 1. c. penult. Eadem in legum divisio, sed alia sententia, habetur 19. q. 2. c. duas sunt. § Ius dividitur in scriptum & non scriptum, seu leges & mores. dist. 1. c. ius generale.

Iuris naturalis definitio. dist. 1. c. 1. § Ius naturale. dist. 6. c. non est peccatum. § bis itaque respondetur. d. dist. 1. c. ius naturale. § Species iuris naturalis est rerum communio. dist. 8. in princ. cum c. 1. sequente, & ibidem de differentia iuris naturalis & civilis. Sed & alia differentia est, quod naturale ius vultius sit. dist. 1. in 5. in naturale. item, quod naturale sit dignius. d. § naturale. c. d. c. § fin.

Jus gentium. distinctio. i. c. jus gentium. item hujus species est jus militare. de quo distinctio. i. c. jus militare.

Juris civilis definitio. distinctio. i. c. jus civile. § Species juris civilis est, rerum proprietas, seu distinctio dominiorum. distinctio. 3. in prim. cum c. sequente. § Differentia juris civilis & naturalis est, quod civile jus sit posterius. c. ult. § naturale ergo. distinctio. 6.

Jus civile ex unaquaque civitate appellatur proprium Quiritum. distinctio. i. c. ult. § Divisio juris civilis in scriptum & non scriptum. distinctio. i. c. jus generale. in fin. distinctio. 11. c. ecclesiasticarum. § Species juris scripti enumerantur distinctio. 2. c. 1. § Definitio juris non scripti habetur distinctio. 1. capit. mox est. c. consuetudo. in prim. § Vocatur autem.

Juris legumque ratio & usus est coercitio humanae audaciae & nocendi facultatis. distinctio. 4. c. 1. cum seq. 23. q. 5. c. non frustra.

Jure disceptare. c. forum. 10. § jure autem. de verb. signific.

Juri suo quilibet renunciare potest. c. si diligenti. de for. compet.

Jus commune ubi non invenitur expressum, proceditur ad aequitatem. c. ex parte. de transact.

Jure quod quis in alterum statuit, ipse uti debet. c. cum omnes. de confis.

Jusjurandum est illicitum vel per metum extortum, ad id relaxandum actio competit. exemplo c. 1. per de m. 2. c. si vero aliquis. 8. c. servum. 15. in prim. capit. scilicet. 29. in prim. c. servum a praesertim. de jurejurando.

Nisi jusjurandum servari possit sine interitu salutis aeternae. d. c. 8. § duximus tibi. § De modo relaxandi jurisjurandi. c. servum in ea. 15. § caterum. de jurejurando.

Juramento mulieris allegantis quendam cum ipsa matrimonium contraxisse, non creditur, nisi per testes probeatur. capit. mulieris. de jurejurando.

Juramentum debet habere tres comites. c. nisi Christus. de jurejurando.

Jusjurandum servandum est, nisi vergat in aeternae salutis dispendium, vel per superiorem relaxetur. capit. si vero. c. capit. veniens. eodem titulo.

Juramentum contra possessionem emissum non tenet. capit. ex literis. de jurejurando.

Juramentum illicitum non obligat, & tales absolvendi sunt cum poenitentia. c. cum quidam. eodem titulo.

Juramentum aliquando recipit interpretationem. capit. brevis. eod. titulo.

Juramento subintelligitur semper haec tacita conditio, quod observabitur, si sit observandum. c. quemadmodum. eod. titulo.

Juramentum episcoporum in consecratione eorum. c. ego N. eod. titulo.

Juramentum contra jus canonicum vel ecclesiam factum non tenet, sed potius est perjurium. c. si diligenti. de for. compet. c. c. sicur. de jurejur.

In juramento illicito constituendus est superior. c. venerabilem. de elect.

Jurans mihi fidelitatem, & per consequens meis fidei iustioribus, non tenetur iterum jurare. capit. caritatis. de jurejurando.

Jurans de contrahendo matrimonio tutius implet, quam aliud qua-

rat. capit. commissum. de sponsal. ad illud iudicium compellendus non est. c. requisitus. in de. § Juramentum non exigitur a clericis a se ipsis, nisi cum committitur eis beneficium ecclesiasticum. c. nullus episcopus. de jurejurando. § Jurans de usura solvenda ad ejus praestacionem tenetur, sed restituenda est. c. debitor. eodem titulo.

Vbi perjurium timetur, ad juramentum non cogi debet. c. 2. de cohabit. cleri. c. 2. de m. § Jurare possunt monachi in casibus monasterii sui. capit. nisi Christus. de jurejurando. § Juramenta testium possunt omitti partibus contententibus. capit. si in quibusdam. de test. § Juramentum ad casum inopinatum extendi non debet. capit. sua nos. de eccl. adp. § Jurans contra me non acturum, potest nihilominus pro ecclesia contra me agere. capit. petro. de pen. § Jurans se edira statuta servaturum, ad haec non obligatur. capit. gen. eod. titulo. § Juramentum non exigitur, nisi cum alia potestatem defuit. capit. si in consuetudo. de pres. § Juramento non obligantur minores. capit. presentia. eod. titulo. § In juramento magis semper jus superioris exceptum. c. veniens. de jurejur.

Juramentum qualiter deferri non debet auctori. c. fin. eod. titulo. § Juramentum non dicitur violatum, cum in melius mutatur. capit. presentia. 2. eod. titulo. § Juramenta clerici laici potest non debent, nisi temporale quid ad eos spectet. c. nimis. de jurejur.

Justitia. c. forum. 10. § Vocatur autem de verb. signific. 22. q. 1. ad finem.

Juxta. c. Abbate. 25. de verb. signific.

Lædere alium non licet. delictum poenitentiae non debet in detrimendum ecclesiae redundare. c. delictum. 76. de reg. jur. in de. Mutare consilium quis non potest in alterum detrimentum. c. mutare. 33. de reg. jur. in de. unde dicitur. 12. q. 1. c. ubi sunt. § Laici non debent illam locum canonicorum, nec de rebus ecclesiarum occupare. capit. quamvis. de decim. § Aliquando communi laici in clericos potestatem habere possunt, sed id tantum auctoritate ecclesiae. capit. ad inferiorum. de falsi. c. capit. cum non ab hominibus. de judic. § Laicus jurisdictioni alicuius ecclesiae potest, clericus non item. capit. si quis. de for. compet. § Laici de jure poenitentiam cognoscere non possunt. capit. quoniam. de poen. § Laicus potest episcopum vel clericum denunciare vel accusare. c. cum in veniens. de poen. § Laici nil ecclesiasticis dare possunt sine consensu episcopi. capit. quod autem. de jure jurando. Recipientes enim crimen sacrilegi incurrunt. capit. causa. de verb. signific. § Laicorum libertas contra libertatem ecclesiae sine consensu ecclesiae non valet. c. quam ecclesiarum. de confis. § Laicis quibus casibus responderi teneantur coram iudicio ecclesiastico, vide in c. novimus. de verb. signific. § Laicus contra clericum ferre testium non potest, accusare tamen potest. c. de castro. de test. § Laicus

Lectio librorum sacrorum & usus. *dist. 38. c. sicut. c. iuxta. c. qui ea.*
Leitores. dist. 21. c. clericos. §. lectores. & de officio lectorum. dist. 21. c. 1. §. letores. dist. 25. c. 1. §. ad lectorem. §. De modo ordinandi lectorem. dist. 23. c. 1. §. for.
Lector debet esse vigintiquinque annorum. 20. q. 1. c. placuit. in fin. §. Lector Oratio uti non debet. dist. 23. c. non oportet.

Legatus ad plures provincias, in una degens, potest & de aliis iudicare. *capit. no. §. Legatus non à latere Papæ, absolvere non potest excommunicatos in sua vel alia provincia, nisi de licentia speciali sibi à Papa collata. capit. excommunicatos. cod. 111. §. Legatus constituto in sua provincia perpetuo durat. cap. nemi dubium. cod. 111. §. Post legati recessum non durat commissio caufarum, nisi citatio facta sit eo in provincia existente. ibidem.*
§. Legatus potest conferre ecclesias vacantes. cap. dilectus filius. cod. 111. §. Legatus mandatum Papæ interpretari potest. capit. 1. de postul. pralat. §. Legato speciali presente, legatus generalis cessat. c. volentes. de offic. legat. §. Legatus dispensare potest in causa matrimoniali. capit. quod dilectio. de consanguinit. & affinit. §. Legatus ecclesias & prebendas dare potest invito patrono. capit. dilectus filius. de offic. legat. §. Legatus potest cognoscere de causis suffraganei per simplicem querelam. capit. 1. eodem titulo. §. Legatus generalis non potest sententiam secundum formam mandati à iudice delegato latam revocare. capit. studium. eodem titulo. §. Legatus non debet se intrinmittere de causa ad Papam transmissa. c. lecti. cod. 111. §. Legato Papæ tenentur omnes subvenire, nec valet contra hoc prescriptio, nisi habeant privilegium speciale. cap. accedentes. de prescript. 2.

Legis definitio. *dist. 2. cap. lex est. in fin. de iure naturali. §. scriptum. Vers. lex est. dist. 1. c. lex est. Species aliquot legum enumerantur. dist. 2. c. quædam cum duobus sequentibus. cum Lex in præteritum quid indulget, in futurum vetat. 1. q. 7. cap. quæties a populis. c. exigum. c. donatum. §. fin.*

Legislatorio Translato sacerdotio, legis quoque ferende potestas transfertur. *cap. translatio. 3. de consuetudinib. §. Quæ in legibus ferendis attendenda, definitur. dist. 4. c. facta. §. præreca. cum c. sequente.*

Legum institutio ac confirmatione, diffinitur. *dist. 4. c. in istis temporalib. §. leges.*
Legi auxilium frustra invocatur, qui committit in eam. c. bona memoria. de elect. §. Leges civiles audientes prælati, & curam animarum habentes, vel sacerdotes, excommunicantur. cap. 1. de clericis. vel monach. §. Idem est de monachis physicam audientibus. ibidem. §. Legibus Imperatorum Galli non utuntur, nec Parisiis iura leguntur, ut Theologice studium amplietur. c. super specula. de prescript. 2.

Legitimari non potest per subsequens matrimonium, in adulterio

natus. *capit. lator presentium. qui filii sint legit. §. Illegitimi reputantur nati ex his qui in gradu prohibito & ignoranter clandestinè contrahunt. capit. cum inhibitis. de clandestin. deff. §. Plura de legitimatione & legitimitate, vide infra ead. in Liberi.*

Lepra conjugatos non separat. *c. quoniam. de conjug. leprof. §. Lepra non obstante, sanus debuit naturale solvere tenetur. ibid. §. Leprosi foris habitare debent. cap. 2. eod. tit. §. Lepra superveniente, sponsalia contrahentes non coguntur matrimonium consummare. c. literas. eod. tit. & c. quemadmodum. de iurejur. §. Leprosus matrimonium contrahere non prohibetur. c. quoniam nemini. de conjug. leprof. §. Leprosus missam non celebrat. c. tuas nos. de cleric. agrot. §. Leproso clerico dandus est coadiutor. c. tuas nos. eod. tit.*

Levitæ. *dist. 21. c. clericos. §. levitæ.*

Libellus in causis omnibus offerri debet. *c. 1. de libell. oblat. §. Libellus ad respondendum canonicè conficitur. ibidem. §. In libello conventionali causa exprimi debet. capit. dilecti filii. eod. tit. §. In libello actor specificare debet quid petit. c. significanti. eodem titulo. §. Libello inepto oblato, reus ab instantia iudicii absolviuit, sed non à causa. c. examinata. de iudic.*

de Liberalitate, quis ejus sit modus, definitur. *dist. 86. c. donare. cum duob. sequentib. c. non satis. cum sequentibus. usque ad c. qui demerentiam.*

Liberi unde dicuntur. *32. q. 4. c. liberi. in pr. §. Liberi parentibus reverentiam & obsequium debent. 33. q. 3. c. eff. ordo. etiam in divinis. dist. 30. c. 1. §. Si aliter conjunx ad fidem Christianam redeat, altero in hæresi manente: apud convertum filii alendi & educandi sunt. cap. 2. de conversione infidelium.*

Liberi naturales dicuntur, qui non ex justis nuptiis sunt procreati. *32. q. 4. c. ult. §. naturales. Nisi publicè in facie ecclesie sine contradictione matrimonium sit contractum. capit. cum inter. 2. c. per venit. 11. §. c. ex errore. 14. qui filii sint legitimi. si tamen uterque parens virium matrimonii sciverit, sunt tantum naturales. capit. ult. §. se quis vero de clandestina de sponsat. deinde legitimi sunt, si parentes infideles, qui in iustas nuptias contraxerunt, postea ad fidem sint conversi. cap. ult. qui filii sint legitimi. §. Naturales liberi matris, non patris conditionem sequuntur. 32. q. 4. capit. ult. §. Naturalis filius per subsequens Matrimonium legitimitur. cap. 1. qui filii sint legitimi. Nisi filius sit adulterinus. capit. ranta est. 6. eod. tit. §. Naturalis legitimitur per Rescriptum Papæ. c. per venerabilem. 13. qui filii sint legitimi. Nisi filius sit adulterinus. d. ca. 13. §. fin. §. Naturales æquè ac legitimi honesti esse possunt. 32. q. 4. cap. sicut satis. §. unde cum. §. Actio qua queritur utrum quis legitime natus sit, apud ecclesiasticum iudicem competit, non civilem, quamvis incidenter proponatur. cap. la-*

Magister in Theologia debet in qualibet cathedrali ecclesia ad legendum institui. *capit. super specula. de magistr.* Magistri & studiosi Theologie quinque annis fructus beneficiorum suorum recipiant. *ibid.* Magisterium non est vendendum. & vendentium poena. *ti. de magist.*

Magistratus ratio habetur. 23. q. 5. *cap. non sinitur. c. principes. c. rei autem. c. administratores. in prin. & de hereticis, eorumque fautoribus, receptoribus, libellis, &c. caverit capit. quicumque. 2. §. hereticis. & c. statusum. 15. de hereticis. in 6.*

Qui & quales ordinandi.

De infamibus non ordinandis. *cap. penult. de reg. juris. in 6.* De iudeis non ordinandis. 17. q. 4. *cap. nemini. in fin. cum cap. seq.* Ne alicui patrie suae administratio committatur. 17. q. 4. *si quis suadente. §. committatur. in fin.* De Potentibus externis, horumve cognatis in magistratum urbis Romae non eligendis. *ca. fundamenta. 17. de electione. in 6.*

Quemadmodum Magistratus ordinantur.

De iurejurando ab ordinato praestando. 1. q. 7. *cap. sancimus.* Aliud iuramentum de heresi cavenda praeribitur. *c. ut officium. 11. §. statusum. de hereticis. in 6.* Ne per seditionem aut Ambitum magistratus ordinetur. 1. q. 1. *c. principatus.*

Magistratus superioris exemplum inferiores sequuntur. *capit. magna. 7. §. praeterea. de voto.* Integritas praesidentium, salus est subditorum. *distin. 61. c. miramur. §. integritas.* Totus familiae status, & ordo mutabit, si quod requiritur in corpore, non inveniatur in capite. *d. cap. miramur. §. nam totius.*

Officium Magistratus.

De coercendis delictis. 23. q. 5. *c. incestuosi. c. regum. c. non solum. c. non est. c. qui malos. cap. sunt quadam. c. res debet.* De ecclesia per magistratum defendenda, caverit 23. q. 5. *c. dicit. §. fin. cum c. seq. & c. res autem.* De malis ad bonum cogendis. 23. q. 6. *per totum;* in cuius sine ponitur obiectio, nimirum *c. ultim. §. sed obicitur.* item solutio. *ibid. §. huiusmodi.* Minor magistratus majori cedere debet. *cap. qua contra. §. fin. distin. 8. c. volentes. 8. de officio delegati. 11. q. 3. cap. qui resistit.* De Reverentia & obsequio magistrati praestando. 23. q. 5. *c. si apud. c. dicitur.* quod verum est, si non injultum quid jubeat magistratus, vel contrarium ei quod alius magistratus superior jussit: tunc enim impunè ei obsequium non praestatur. 11. q. 1. *quasi. 3. cap. qui resistit. tam cap. seq. item 2. quasi. 7. c. admonendi.* item si magistratus excommunicandi potestatem non habeat, non debetur ei obsequium. Quae tamen exceptio reprobatur exemplo. *capit. dilectus. 2. de major. & obed. §. Non refertur ad universos*

quod publicè sic per majorem partem. 1. q. 1. *c. quovis a populo.*

Majora intelliguntur prohibita, cui minorum non sunt promissa. *cap. cum illo. rum. de sent. excommunic. §. Quod in majori conceditur, licitum videtur in minori. c. per venerabilem. qui sit legit.* Major natu succedere debet in Regno. *cap. licet unigenitus. de vot. & vot. redempt.* Major est potestas spiritualis, quam temporalis vel secularis. *capit. sollicitudo. de major. & obed. §. Major natu debet dividere, & minor eligere. cap. 1. de paroch. §. Majores natu debent ecclesiam praefici. cap. quoniam. de jure patron.*

Maledictio injusta premium est. 11. q. 3. *c. qui justus. in prin.*

Malitia supplet aetatem. *cap. de illis. de de spons. impub. §. De malitia sua nemo commodum reportare debet. c. intelleximus. de jud. & c. consingit. de dol. & contrum.*

Maleficiatus creditur potestatem habens alias cognoscendi, non vero suam. licet per octennium cohabitaverint. *cap. ult. de frigid. & malefic. §. Maleficiatus per triennium uxori cohabitare tenetur, antequam separentur ab invicem. ibidem. §. Maleficiatus separatus aliam cognoscens, ad primam redire cogitur. capit. si aternitatis. ibidem. §. In maleficiis rati habitio mandato aequiparatur. capit. sicut sus. de simon. & capit. sicut dignum. de homicid.*

Malum minimum ex duobus malis eligendum. 22. q. 4. *c. non solum.* si Male quaesitis bene utatur, per hoc non justificatur. 14. q. 5. *c. neque enim. c. denique. de Malis. quae sint. 15. q. 1. c. illa cavenda. §. fin.*

Mandato mandati actio nascitur: Nisi consilium fuerit non fraudulentum. *c. nullus. 62. de regul. juris. in 6.* Mandatum revocari potest, si fides procuratoris sit suspecta. *cap. 1. de procurator. §. Mandatum speciale derogat generali. capit. studii. de offic. legati. §. Mandatum an morte mandatoris expiret. vide in c. relatum. de offic. deleg. §. Mandatum revocari potest re integra existente, alias non. c. cum dilectus filius. de elect.*

Manichaei conjugium detestabantur. *distin. 30. in prin. vers. causa fuit. cap. confituitorem. 2. in prin. de verb. signif. in 6.*

Manifestum. Manifesta peccata publicè & non privarim corrigenda & puniendae sunt. *c. 1. de penitent. & remiss. §. Manifesta offensa quae dicatur, ea cum olim. de verb. signif.*

Manumisso potest dominus operas spirituales imponere. *c. eo libentius. de ser. non ordin.*

Maria sancta, quod in peccato mortali non sit concepta, & de seculo conceptionis, habetur *c. gratiam. 2. de reliquiis sanctorum. in extra. cap. com.*

Marito in servitutem redacto, nihilominus uxor manet libera. 29. q. 2. *c. in*

Mendicantibus. *c. uni. de religio-
sis domibus, in 6. cap. unico, de excess. prelator. in 6. Clement. 1. de
regularibus. Clement. cupientes. 3. de penis. ex-
tra. sag. com. unica, de officio custodis. extra. sag.
com. Sices. 2. de treuga & pace. extra. sag. com-
mun. 1. de regularibus.*

Metropolitanus. *distin. 23. c. clerico.
& metropolitanam. & patriarcha patrum, in fin. & Metropolitanus
dignitatis sibi tradite antiquius jus inteme-
ratum obtineat. 25. quast. 2. c. igitur. & cap. serua-
rii. & Ne in una provincia Duo metropolitani
constituantur. distin. 101. c. 1. & Metropolitanus
provinciam suam visitare potest. cap. cum ex-
officiis, de prescript. & Metropolitanus cum suis
episcopis consecratur episcopum. cap. 1. de sacr.
uult.*

Metus cadens in virum constantem excu-
fat. *cap. ad audientiam, de in qua. & metus.
& Metus ingressum religionis vitiat, nisi
postmodum etiam consentiat. cap. 1. eodem tit.
& Renunciatio metu laicorum facta non valet. c.
2. eod. tit. & Metus & coactio consentum exclu-
dunt. cap. cum locum, de spons. & Metus vitæ
& honorum seruationem tantum spectans, non
aboluit iuramentum a iuramenti prelatione. cap. si
seru. & Scruum, de iure iur.*

Minoribus: hi possunt ubique vel si-
ne licentia prelati prædi-
care. *c. in 30. de prescriptis. Clement. dudum. 2.
de sepulchris. extra. com. unica, de iudicis. ex-
tra. com. super cas. beadrarum. 2. de sepulchris. ex-
tra. com. 1. de prescriptis. c. quia ex eo. 3. de pactis.
in 6. c. ex in. 3. de verb. signis. in 6. Clement. 1. eod.
tit. extra. Ioan. XXII. 1. de verb. signis. extra. Ioan.
XXII. quia non nunquam. 2. eod. tit. extra. Ioan.
XXII. ad condicorem. 3. & ult. eod. tit.*

Minorennis quomodo intelligatur quis
esse. *c. in presentia, de pro-
bat. & minoris iure fungitur ecclesia in restitu-
tionibus. c. 1. & c. audis, de restitut. in integr.*

Miracula sunt per testes examinanda, &
qualiter. *c. venerabili, de testib.
& Miracula faciens non colatur tanquam sanctus,
nisi Romanæ ecclesie auctoritate. c. 1. de relig. &
venerat. sancti. & Per miracula probet se quis
à Deo missum. capitul. cum ex iniuncto, de ha-
retic.*

Misericordia. *23. q. 4. c. est iniusta. c.
de amisso, ca. duos. Ita.
item dist. 96. c. qui clementiam.*

Missa origine. *De consecr. dist. 1. c. Iaco-
bus. & de causa missæ & usu, habet
cap. cum creatur. 1. de celebrat. missar. & Missa
an sit de substantia ordinum & ecclesiarum con-
secrationum. c. quod sicut, de elect. & Missarum
celebrationem impedit deformitas vel debilitas
personæ celebrare volentis. cap. presbyterum, de
cler. agrot. & Missas duas quando sacerdos
celebrare possit, & tunc post sanguinem vinum
non sumat. cap. consuluisti. & cap. ex parte
& sicut, de celebrat. miss. & Missam nemo pro-*

pter conscientiam celebrare fingat, quia duplici-
ter peccat. *c. dolentes. eod. tit.*

Moderatio. *cap. rranmissa. 33. de Verbo-
rum signis.*

Monachus. *16. quast. 1. c. 1. in prin. c. pla-
cuit. §. fin. & Monachus non
fiat quis, nisi in legitima ætate. cap. 1. de regul.
& Monachus potest in episcopum elegeri. cap. cum
olim, de dol. & contum. & Monachus qualiter
possit proprium possidere. cap. 1. de statu monach.
& Monachus potest etiam in causâ monasterii
testimonium perhibere. cap. tertio loco, de probat.
& Monachi irregulariter viventes ejciantur,
nisi se corrigant. cap. relaxatum, ne cler. vel
monach. & Monachi non regant ecclesias ad eos
pleno iure non spectantes. cap. 1. de capell. mon.
&; Monachus cum licentia abbatis & episcopi sui
predicare potest. cap. cum sit, de Ind. & Sar-
racen. & Monachum non facit habitus, sed pro-
fessio. c. porretum, de reg.*

Monasterio seminatum longius à
de virorum monasterio
edificando. *18. quast. 2. ca. monasteria. & Puella-
rum monasteria monachorum presidio & mini-
sterio regantur. 18. quast. 2. cap. in decima. plu-
ralis. 40. de regul. iuris, in 6. & Ne vir mona-
sterium monialium ingreditur, cap. monaste-
ria. 8. de ver. & honest. clericor. cap. unico,
in prin. & c. nulli, aliquatenus, de statu regu-
larium, in 6. & De Colloquio monialium cum
monachis interdicens. 18. quast. 2. cap. in decima.
& c. sed neque abbatem. & d. q. 2. cap. distin. 101.
& fin. & Ne cum viris concumbant. 27. quast. 1. ca.
nec aliqua, cum c. sequente. & Ne simul cum ca-
nonicis & monachis Conveniant in clero. 18. q. 2.
cap. perniciosam. §. simili modo. & Ne moniales
monasterium Egrediantur. cap. unico, in prin. de
statu regular. in 6. & Nisi abbatissa præstandi iu-
ramenti fidelitatis causâ monasterium egrediat-
tur. d. ca. unico. §. Seruum. & Ne sanctimoniales
propria receptacula habeant. 18. quast. 2. pernicio-
sam, in prin. & de Vestitu monialium, distin. 23.
c. sancti monialibus. & De consecrandis & Ve-
landis sanctimonialibus. 20. q. 1. c. de veris, cum se-
quentibus, usque ad cap. ult. & De Visitandis
monialibus & earum officio. Clement. ult. de sta-
tu monachorum. & denique regula eadem in
monialibus, quæ in monachis, jura sunt obser-
vanda. c. ult. §. fin. de statu monachor. & Mona-
steriis pluribus unus abbas præesse non debet, nec
unus monachus in duobus monasteriis locum ha-
bere. c. ult. de Xenodoch.*

Monialem percutiens incidit in cano-
nem. *c. de monialibus, de sent. excommunic.
& Monialis de incestu suspecta se
purgare tenetur. cap. moniales, de purg. & Mo-
nialium monasteria frequentantes clerici, admo-
niti deponantur, laici excommunicentur. cap.
monasteria, de ver. & honest. cler. & Monialis
divinum officium turbans, sine excommunicatio-
ne ejci potest. cap. Seniens, de sentent. excom-
municat. idem de clericis vel religiosis intelli-
gendum. Monialis in quacunque causâ cri-*

de iudicis. 2. q. 1. c. in primis. §. de persona episcopi. 2. q. 8. c. 1. §. nullum. 9. quæst. 2. c. 1. 11. q. 1. c. in electionum. 9. 3. cap. cui est. Clementina 2. de re iudicata. fallit. si actor à iudice condemnatus, exceptione proposita utatur: huic enim ea non prodest. 2. q. 8. c. 1. §. cuius. item si publicè ab omnibus iudex competens fuerit eximatus. 3. q. 7. c. 1. in fin. §. si iudex pecunia corruptus sententiam dixerit. extra. de. comm. 1. §. iustitiam. Verò. de sentent. extra. 2. q. 6. c. ult. §. Venales. §. si Quidam. non omnes iudicaverint. 2. q. 6. c. ult. §. item si plures. 2. q. 6. c. discuti. Verfic. 11. ut nemo ex eis desit. De officio delegati. c. causam. 16. c. uno. 42. §. c. ult. in prin. Verfic. idem quoque. quod fallit. si omnes fuerint præsentis: tunc enim, quamvis non omnes confenserint, statur tamen sententiæ majoris partis. c. 1. in prin. §. c. ultim. de iis qua sunt a maiore parte. Planè si utriusque sententiæ pares numero iudices sint, quid sequendum sit. c. ult. de re iudicata. Quod autem d. c. ult. dicitur: si ex delegata potestate, utraque pendet sententia ex arbitrio delegantis, verum est: diversum etiam observatur, si in synodo provinciali disenserint: hoc enim casu ea sententia obtinet, cui metropolitani vicinæ provincie accedit. c. quæstion. 4. in prin. cum c. sequente c. si quis episcopus. c. si inter episcopos. in prin. Porro d. c. ult. in fin. cavetur de dissentu arbitrorum compromissariorum. fallit deinde si ita convenit, vel causa delegata sit, ut uno vel pluribus absentibus, ceteri nihilominus iudicare possent. cap. prudentiam. 21. §. adiciunt. c. cum super. 23. Verfic. quamvis solus. de officio delegati. cap. cum plures. 8. in prin. cod. 111. in 6. sed tamen si constitit absentem adesse noluisse vel non potuisse, valet sententia. d. c. prudentiam. 21. in prin. §. c. cum causa. 22. cod. 111. denique valet sententia, si præsens subdelegatum absentis admittere noluit. Sed reprobat cap. coram dilecto. 34. cod. 111. §. Nisi iudex Recusatus sententiam tulerit. c. cum super. 23. de officio deleg.

Ex persona ejus qui iudicatus est.

Si contra absentem sententia dicta sit, nulla est. c. tenor. 10. de re iudic. c. consultationibus. 10. de officio delegati. c. inter quatuor. 8. de maiore parte c. obedientia. 2. q. 1. c. in primis. §. sed c. de persona. Verfic. si scripta iudicatus est. 3. q. 8. c. 1. §. in fin. Nisi per contumaciam absens fuit, contra quem iudicatum est. d. cap. consultationibus. 10. in fin. Verfic. nisi is qui possidet. cap. Veritas. 8. de dolo c. contumacia. 2. q. 1. c. nomen. §. in 3. q. 8. c. 1. §. in 24. q. 3. c. de illicita. §. de conventionione. sed tamen contra absentem contumacem non valet sententia, si ex dispensatione Pontificis abest. Approbat cap. c. cum olim. 7. de dolo c. contumacia. valet tamen sententia, si iudex probetur circumventus in sententia ferenda, vel ex alia iniquitas sententiæ constet. Approbat cap. exemplo. c. cum Barrholdus. 18. de re iudicata. Nisi legitima absentie causa probetur. dict. cap. 18. item non valet ferenda si absens non fuerit legitime citatus. §. q. 2. c. 1. sed contra absentem valet sententia, si cum esset præsens, à iudice recesserit

appellans. cap. ult. de dolo c. contumacia. 176. Quod etiam verum si cum absentem præfixus esset terminus ad profequendam appellationem, eam intra terminum non fuerit profecutus: hoc enim casu contra appellantem absentem, etiam non legitime citatum, sententia lata valet. c. sapè constringit. 44. de appellationibus. item sententia non valet, si ante terminum præfixum, vel in ipso termino, partibus non expectatis sententia sit lata. d. c. 44. Verfic. si quis ante terminum. c. ex infirmitate. 50. §. miserim aurem. §. cap. significante. 69. Verfic. adiciens quod cum de consensu. cod. 111. Nisi ante terminum à lege, non à iudice vel partibus præfixum, iudicatum sit. cap. oblata. 57. d. 111. Nisi iurisdicção iudicis delegati in termino præfixo expiret, huic enim casibus valet. ca. consultus. 24. de officio delegati. præterea sententia contra absentem lata non valet, si absens ad Papam de causa litigiosa iit, vel nuntium misit. c. dilectus. 52. de appellationibus. c. unico, de clericis peregrinis. extra. de. comm. Distina. 3. de privilegio. quod fallit si post citationem iter arripuit, vel nuntium misit. c. memimus. 9. cap. suggestum. 15. §. cap. ad hoc. 30. de appellationibus. item si ante sententiam appellans sine rationabili causa, dicat se nuntium misisse. cap. ut debet. 59. Verficul. non obstante si dicat eodem titulo. Sententia contra absentem valet, etiam si procuratorem non habeat, si post conclusam causam mandatum fuerit revocatum. c. auditis. 8. de procuratoribus. item si ignorante iudice & adversario mandatum sit revocatum. ca. mandato. 13. cod. 111. §. si inter Alios, quam quibus iudex datus est, iudicatum sit, sententia nulla est. cap. Petro. 40. de officio delegati. Nisi alius iurisdictionem iudicis delegati impediatur in hanc causam, neque ac in eos quibus iudex datus est, iurisdictionem exercere potest. cap. 1. cod. 111.

Ex quibus causis nullitas oriatur.

Si sententia neque Absolutionem neque condemnationem contineat, nulla est. 2. q. 6. c. ult. §. distinctio. Nisi verbo equipollenti iudex sit usus. c. in iis qua. 15. de verb. signif. §. si de Alia re iudicatum sit, quam de qua iudex est datus, nullitas est. approbat cap. exemplo, c. cum dilectus. 22. §. dictum. de rescriptis. c. cum olim. 32. de officio delegati. Nisi id de quo pronunciatum est, accessorium sit ejus de quo iudex est datus. c. prudentiam. 21. §. 6. in fin. de officio delegati. Cuius exemplum habetur d. §. 6. §. si Authoritas superioris contra sententiam implorecur, nullitas est. 6. q. 4. c. ult. ca. quod bene. Verfic. nisi forte ubi fuerit. Sed hæc imploratio videtur intelligenda de appellatione, vel de integram restitutione. §. si contra Canones iudicatum, vide supra eod. Leges. §. si sententia sub Conditione lata, conditio defecerit, nullitas est. 35. q. 9. c. apostolica. §. si Causa sententiæ Falla sit, vel Contrarium ejus, quod sententia quasi factum pronunciatum est, possit probari. sed hoc reprobat cap. 11. q. 3. c. non solum. §. contingit. 35. quæst. 9. in prin. cap. loci nostri. §. quia ergo. Contradictio tamen d. c. loci nostri. §. his ita respondetur. §. d. q. 9. r. quod quis c. sententiam. c. sententiam. gra. 111.

minali vel civili non est ad iuramentum compellenda. c. 1. de iuran. calum.

Moneta qualiter fit & innouatur. c. quanto. de iurejur.

Mora non est, qui potest exceptione legitima se tueri. c. non est. 60. de regul. iuris. in 6.

Moriatur quis in bello contra hereticos ac infideles, iustificatur. 23. q. 5. c. omnium. q. 8. c. anni timore.

Mortuo potest absolutio excommunicationis impendi. c. a nobis. de sentent. excommun.

Multa alicui indicta iure civili pertinet ad fiscum. l. 5. Codic. de modo multarum. Secus tamen observatur iure Pontificio.

Mulier orationibus & meritis mulierum ecclesiasticarum, cavetur distinction. 81. cap. ult. c. 1. q. 5. c. omnium. q. 8. c. anni timore.

Mulier ab undecimo anno dicitur nuptiis apta. cap. 1. de iur. iur. de defon. impub. q. Neque mulier, neque monialis predicare, benedicere, vel confessionem audire potest. cap. 1. no. de penit. c. remiss. q. Mulier arbitri esse potest in civili causa clericorum. cap. dilecti. de arbit. q. Mulier procuratrix esse potest. cap. cum dilecti. de confirmat. usul. q. Mulier prebendas conferre potest. cap. dilecto filio. de restit.

Mutilatus manu ordinari non potest. c. exposuisti. de corp. vir.

Mysterium i. quast. 1. cap. multi. §. mysterium.

Natalium causa, ad forum ecclesiasticum pertinet. cap. tuam. de ordin. cognit. q. Nativitas legitima prius probanda venit, quam de successione agatur. ibidem. q. Nati ex libero ventre in servitutem non redigantur. c. 1. de nat. ex lib. ventr. q. Nasci non debent iniuria, unde iura nascuntur. c. qualiter. de accusat.

Natus c. nam §. ego. 3. de verb. signific. si ex naufragio quid abstulerit, excommunicatur. c. excommunicationi. 3. §. illi etiam. de rapto. ibi.

Necessitas licitum facit quod non est licitum in lege. c. quod non est. 4. de regul. iuris. q. Necessitas legem non habet. c. consilium. de obser. jejun. q. Necessitas iuramentum excusat. c. si vero. de iurejur.

Negativa probari non potest, nec debet, nisi purgando se de calumnia. c. bona. de elect. c. cum dilectus filius. de calum. dist. 83. cap. ult. in 6.

Negligentia episcopi punitur. cap. 1. de suppl. negl. prelat. q. Propter negligentiam in presentando admittam, jus presentationis amittitur illa vice. cap. 3. eodem titulo. q. Propter negligentiam collationis beneficiorum intra tempus semestre, spectat ab Papam collatio. cap. licet.

ead. titul. § Per negligentiam iustitiam collatur. cap. ult. eod. titul. § Per negligentiam inferiorum, beneficiorum collatio ad superiorum devolvitur. cap. quia diversitatem. de cons. prebend. § Per negligentiam periti prebendam jurisdictionem. c. per suas. de stat. ecclesiam.

Negotium cap. feram. 10. §. negotium. §. in omni. in 6. §. 88. c. quoniam. §. fin. §. Si quis negotia ecclesie gerendo, vel ecclesie rebus damnatum sibi sibi lucrum captando: vel contra in suo rebus damnum fenderit, dum utilitati ecclesie hoc damnum hinc inde prestabitur. 12. cap. 1. §. fin. cum c. sequente. usq. ad §. vbi de reb. §. Si quis negotia ecclesie gerendo consumpserit, hoc prestandum est. 12. cap. 1. c. obitum. Quo nomine etiam adhibetur datur actio. d. cap. obitum.

Negotiator dist. 88. cap. iudicia. §. iudicium ergo. de verb. signif. vitæ & non sanguinis hereditas est in beneficiorum collatione. c. venerabilis pater. de prak. §. dignitas. solanullum ius accipiuntur. cap. quod ius de elect. §. c. cum olim. de verb. signif. quid & quomodo dicitur. §. infra. de cohabit. clerici.

Nobilitas Notoria probatione non egent. cap. 1. eod. tit. §. c. evidenti. de accusat. §. Notoria per famam, purgatione indigent, etiam immatis est indicenda. ibid. alias in notoriis et indicenda purgatio, sed condemnatio cap. cum dilectus filius. de purgat. canon. §. In notoriis ecclesie iudicium requiritur. cap. per. de de. vent. §. In notoriis non requiritur ovis iuris. c. ad nostram. de iurejur.

Nominatio c. 1. cap. quia peritela. de verb. signific.

Notorium operis nunciatio remittitur, si non nunciatum est, cautionem parat de opere, si non iure fuerit edificatum, demolitio. Nisi in continenti vel intra tres menses operis possit, non iure edificari. c. penult. §. ad de operis nunciacione. §. Si quis conceperit nunciacione, opus fecerit, illud ab opere cogitur. c. 1. cum c. sequente. d. iis. cum ius opus factum sit. d. c. 1. cum seq.

Novale Nullus as sententia quando fit ex persona iudicantis.

Novi si Excommunicatus sententiam recusat. 24. cap. 1. de iur. iur. in fin. cum cap. sequente. d. cap. miramur. §. Si hereticus sententiam recuset. 2. quast. 6. c. catholicum. quod filius. de heresi non dum fuerit damnatus. fecit in heresi iam olim fuerit damnata. 24. quast. 1. in princ. cum cap. sequente. cap. magister. de archatius. vel, si novam heresin contingeret, corde predicare ceperit. d. quast. 1. c. ad iudicium. §. fin. autem ex corde. cum seq. §. Si novus contemneret iudice sententia sit lata. cap. per. de iur. iur.

de iudicis. 2. q. 1. c. in primis. §. de persona episcopi. 2. q. 8. c. 1. §. nullam. 9. quæst. 2. c. 1. 11. q. 1. c. in electionum. 9. 3. cap. cui est. Clementina 2. de re iudicata. fallit si actor à iudice condemnatus, exceptione proposita utatur: huic enim ea non prodest. 2. q. 8. c. 1. §. cuius. item si publicè ab omnibus iudex competens fuerit existimatus. 3. q. 7. c. 1. in fin. §. si iudex pecunia corruptus sententiam dixerit. extra de ag. comm. 1. §. iustitiam. Verò de sentent. excom. 2. q. 6. c. ult. §. Venales. §. si Quidam. non omnes iudices cavent. 2. q. 6. c. ult. §. item si plures. 2. q. 6. c. discurre. Verste. ita ut nemo ex eis desit. De officio delegati. c. causam. 16. c. uno. 42. §. c. ult. in prin. Verste. idem quoque. quod fallit, si omnes fuerint præsentēs; tunc enim, quamvis non omnes confenserint, statur tamen sententiæ majoris partis. c. 1. in prin. §. c. ult. de iis que sunt a maiore parte. Planè si utriusque sententiæ pares numero iudices sint, quid sequendum sit, c. ult. de re iudicata. Quod autem d. c. ult. dicitur: si delegata potestate, utraque pendet sententia ex arbitrio delegantis, verum est: diversum etiam observatur, si in synodo provinciali disenserint: hoc enim casu ea sententia obtinet, cui metropolitani vicine provincie accedit. c. quæstion. 4. in prin. cum c. sequente. c. si quis episcopus. c. si inter episcopos. in prin. Porro d. c. ult. in fin. cavetur de dissensu arbitratorum compromissariorum. fallit deinde si ita convenit, vel causa delegata sit, ut uno vel pluribus absentibus, ceteri nihilominus iudicare possent. cap. prudentiam. 21. §. adiciamus. c. cum super. 23. Verste. quamvis solus. de officio delegati. cap. cum plures. 8. in prin. cod. tit. in 6. sed tamen si confiterit absentem adesse noluisse vel non potuisse, valet sententia. d. c. prudentiam. 21. in prin. §. c. cum causa. 22. cod. tit. denique valet sententia, si præsens subdelegatum absentis admittere noluit. Sed reprobat cap. coram dilecto. 34. cod. tit. §. Nisi iudex Recusatus sententiam tulerit. c. cum super. 23. de officio deleg.

Ex persona eius qui iudicatus est.

Si contra absentem sententia dicta sit, nulla est. c. tenor. 10. de re iudic. c. consultationibus. 10. de officio delegati. c. inter quatuor. 8. de maiestate §. obediencia. 2. q. 1. c. in primis. §. sed §. de persona. Verste. si scriptum iudicatum est. 3. q. 8. c. 1. §. in. Nisi per contumaciam absens fuit, contra quem iudicatum est. d. cap. consultationibus. 10. in fin. Verste. nisi is qui possidet. cap. Veritate. 8. de dolo §. contumacia. 2. q. 1. c. nomen. §. fin. 3. q. 8. c. 1. §. fin. 24. q. 3. c. de illicita. §. de conventionione. sed tamen contra absentem contumacem non valet sententia, si ex dispensatione Pontificis absit. Approbat exemplum. c. cum olim. 7. de dolo §. contumacia. valet tamen sententia, si iudex probetur circumventus in sententia ferenda, vel ex alia iniquitas sententiæ constet. Approbat exemplum. c. cum Bartholdus. 18. de re iudicata. Nisi legitima absentie causa probetur. dist. cap. 13. item non valet ferenda si absens non fuerit legitime citatus. §. 2. c. 1. sed contra absentem valet sententia, si cum esset præsens, à iudice recesserit

appellans. cap. ult. de dolo §. contumacia. 176. Quod etiam verum si cum absentem præfixus esset terminus ad proficendam appellationem, eam intra terminum non fuerit profecturus: hoc enim casu contra appellatorem absentem, etiam non legitime citatum, sententia lata valet. c. sepe contingit. 44. de appellationibus. item sententia non valet, si ante terminum præfixum, vel in ipso termino, partibus non expectatis sententia sit lata. d. c. 44. Verste. si quis ante terminum. c. ex infirmatione. 50. §. interim autem. §. cap. significante. 69. Verste. adiciens quod cum de consensu. cod. tit. Nisi ante terminum à lege, non à iudice vel partibus præfixum, iudicatum sit. cap. oblata. 57. d. tit. Nisi iurisdictione iudicis delegati in termino præfixo expiret. hinc enim casibus valet. ca. consulti. 24. de officio delegati. præterea sententia contra absentem lata non valet, si absens ad Papam de causa litigiosa iivit, vel nuntium misit. c. dilecti. 52. de appellationibus. c. unico, de clericis peregrinis. extra de ag. comm. Distina. 3. de privilegio. quod fallit si post citationem iter arripuit, vel nuntium misit. c. meminimus. 9. cap. suggestum. 15. §. cap. ad hac. 30. de appellationibus. item si ante sententiam appellans sine rationabili causa, dicat se nuntium misisse. cap. ut debita. 59. Verste. non obstante si dicat eodem titulo. Sententia contra absentem valet, etiam si procuratorem non habeat, si post conclusam causam mandatum fuerit revocatum. c. auditis. 8. de procuratoribus. item si ignorante iudice & adversario mandatum sit revocatum. ca. mandato. 13. cod. tit. §. si inter Alios, quam quibus iudex datus est, iudicatum sit, sententia nulla est. cap. Perro. 40. de officio delegati. Nisi alius iurisdictionem iudicis delegati impediatur in hunc enim modum ac in eos quibus iudex datus est, iurisdictionem exercere potest. cap. 1. cod. tit.

Ex quibus causis nullitas oriatur.

Si sententia neque Absolutionem neque condemnationem contineat, nulla est. 2. q. 6. c. ult. §. diffinitiva. Nisi verbo æquipollentem iudex sit usus. c. in iis qua. 15. de Verbo. signifi. §. si de Alia re iudicatum sit, quam de qua iudex est datus, nullitas est. approbat exemplum, c. cum dilecta. 22. §. dictum. de re scriptis. c. cum olim. 32. de officio delegati. Nisi id de quo pronunciatum est, accessorium sit eius de quo iudex est datus. c. prudentiam. 21. §. 6. in fin. de officio delegati. Cuius exemplum habetur d. §. 6. §. si Autoritas superioris contra sententiam imploreter, nullitas est. 6. q. 4. c. ult. ca. quod bene. Verste. nisi forte ubi fuerit. Sed hæc imploratio videtur intelligenda de appellatione, vel de in integrum restitutione. §. si contra Canones iudicatum. vide supra cod. Leges. §. si sententia sub Conditione lata, conditio defecerit, nullitas est. 35. q. 9. c. apostolica. §. si Causa sententiæ Falsa sit, vel Contrarium eius, quod sententia quasi factura pronunciatum est, possit probari. sed hoc reprobat 11. q. 3. c. non solum. §. contingit. 35. quasi. 9. in prin. cap. loci nostri. §. quia ergo. Contradictio tamen d. c. loci nostri. §. his ita respondetur. §. d. q. 9. r. quod quis. c. sentiam. c. sententiam. gra. de. c.

ult. Exemplum horum proponitur. d. 99. capit. penult. admittitur tamen in matrimonio ex falsa causa dirempto, d. c. loci nostri. §. aliud est. si ex Fallis instrumentis sit iudicatum, nulla sententia est. cap. cum venerabilis. 6. §. licet autem. de exceptionib. c. super eo. 2. de crimine falsi. §. item si ex Fallo testimonio testibus corruptis sit iudicatum. c. sicut nobis. 9. de testibus. c. cum l. c. A. 22. de re iudic. quod fallit, si non probetur iudicem falsi testimonij fidem secutum in pronuntiando. d. cap. 22. Vers. Vel licet de hoc constaret. §. si Fines suæ jurisdictionis iudex in ferenda sententia excesserit, nullitas est. d. c. prudentiam. 21. in prin. Vers. mandari siquidem. 2. q. 6. c. ult. §. item cum certa. quod fallit, si sententia nihil iniquitatis habeat. c. causam. 14. de re iudic. §. si Gravatus ob vim sibi factam appellare non potuit, sententia nulla est, quod probatur sub conditione. c. ult. de appellat. item si gravatus iter ad Papam arripuerit, sententia annullatur. c. unico, de clericis peregrinantib. §. si Iudicatum contra aliquem postquam protectioni superioris quis se subiecit, iudicatum non valet. c. ad audiendam. 34. de appellat. item si contra sententiam prius dictam iudicatum sit. 2. q. 6. c. ult. §. item si sententia. quod fallit si antea dispensative iudicatum sit. 3. q. 9. c. sententiam. item fallit si exceptio rei iudicate ante posteriorem sententiam non fuerit opposita. capit. inter monasterium. 20. de re iudic. cap. si re. c. cap. cui est. item De re iudicata. c. inter ceteras. 9. Cuius exemplum habetur. capit. non potest. 3. c. cap. lator. 7. cod. rit. Nisi per triginta annos à morte iudicis numerandos res ex iniusta sententia sit possessa. 16. q. 3. c. si sacerdotes. §. si contra Leges vel canones sententia sit lata, nulla est. cap. 1. de re iudic. c. ad Versus. 7. §. quia Verò nec sic. de immunitate ecclesiar. 2. q. 6. cap. ult. §. item si sententia. quod fallit primò si contra ius litigatoris magis quàm contra expressas leges sententia lata sit, quasi in hoc casu lex locum non habeat. d. §. item si sententia. Vers. si Verò contra ius. c. cum inrer. 13. de re iudic. item fallit, si ex consuetudine contra ius commune scriptum sententia lata sit. item fallit si in causa clericorum ex iure Pontificio contra ius civile sententia sit lata. c. quod cler. 9. de foro competent. Quartò fallit si Papa dispensative contra ius pronunciarit. c. in causis. 19. in fin. de re iudicata. Postremò hoc loco notanda est divisio iniuste sententia trimembris, qua habetur. 11. q. 3. c. episcopus. §. ad hoc respondendum. §. si regio Meru vel potentioris iussu sententia lata sit, nulla est. 11. q. 3. c. iniustum. §. si Nodu sit pronunciatum, non valet. cap. consultur. 24. §. no Verò. de officio delegati. §. si Nova Instrumenta post sententiam lata in causa sint inventa, sententia non est nulla. capit. inter monasterium. 20. Vers. cum sub preteritu. c. suborto. 21. §. fin. de re iudicata. §. si Ordinaturis non servato iuris ordine sit iudicatum non valet. 2. q. 1. in prin. c. prohibentur. §. fin. q. 6. c. ult. §. item sent. circa. 11. q. 3. c. episcopus. C. ad hoc respon. Vers. sed non ex ordine. c. servetur.

§. fin. c. coram. Exemplum huius exceptio habetur. c. exhibit. a. 19. de iudic. c. addit. c. §. huius iuris. c. alius. Vers. pratermissis. c. ne. de purgat. canonica. Contrarius. 11. q. 3. non solum. §. cum ergo. sed fallit si iudicatum in iudicio, si causa sit manifesta seu notoria. d. c. p. benetur. §. fin. Vers. hoc de illis iudicantibus. Huius exemplum proponitur. c. ad p. 22. de accusationi. c. quoniam. 10. de suspens. byterorum. Notorium autem dicitur in iudic. per sententiam, per confessionem, & per obedientiam rei. c. ult. de cohabit. cler. sed contra non valet sententia si iudicatum tantum causa sit manifesta non etiam aliis. 2. q. 1. c. multi, cum §. vel. c. cap. Deus. vel si reus factum neget. d. cap. Deo. §. quando autem crimen. secundò factum in iudicio valet etiam iuris ordine non servato. Ius iuramentum præstitit, quod in omni casu iuramentum iudicatum sit obviaturus: quod contra reprobat. c. ad nostram. 21. de iur. iur. c. non fallit & sententia valet. si causa sit iudicialis, & similis: in huiusmodi enim casibus de iudic. de plano absque iudiciorum scriptis procedunt. Clement. dispensatio. 2. de iudic. Quod ad matrimoniales causas attinet. Concordat. ut §. c. consultationi. Vers. ut ius non constet. Quod sententia valet, si causa iudici iura communi ut simpliciter & de plano, & sine scriptis iudicii procederet. Quare replicari approbat. §. mal. c. declaratur. Clement. ult. de iur. iur. alias si Papa iudicaverit iuris ordine non servato, sententia nulla est. cap. in casu. 19. de re iudic. denique sententia valet etiam iuris ordine non servato, si quis in hæresin iam damnatam incidit: hoc enim ipso facto pro excommunicato habetur, etiam sententia non interveniente. 24. q. 1. c. p. cum tribus. c. sequentibus. §. si Bicepsum sit à Papa contra sententiam nihilominus sententia valet. c. ea. q. 4. de re iudic. §. si post Reventio-nem delegationis iudicatum sit non valet: tum si iudex superior causam ad se revocasset, tum si iudex superior sit paratus, nihilominus sententia valet. c. cum aliquib. 6. de re iudic.

Nundina in templis vel cœmeteriis celebrantur. c. de cen. l. 1. §. sent. in ecclesia. de immunit. ecclesiar. 2. q. 6. §. malitia non obest domino. c. p. sicut. de p. p. ab obtulendo dicta sunt. 24. q. 1. c. nec illud. in prin. §. Deo. 27. quæst. 2. in prin. §. sane enim. 29. q. 1. in prin. In sit. de patria potestate. §. 1. qui dicitur d. quæst. 2. c. beata. §. m. d. l. d. u. o.

Nuntii sicut. de p. p. ab obtulendo dicta sunt. 24. q. 1. c. nec illud. in prin. §. Deo. 27. quæst. 2. in prin. §. sane enim. 29. q. 1. in prin. In sit. de patria potestate. §. 1. qui dicitur d. quæst. 2. c. beata. §. m. d. l. d. u. o.

Nuptiæ sicut. de p. p. ab obtulendo dicta sunt. 24. q. 1. c. nec illud. in prin. §. Deo. 27. quæst. 2. in prin. §. sane enim. 29. q. 1. in prin. In sit. de patria potestate. §. 1. qui dicitur d. quæst. 2. c. beata. §. m. d. l. d. u. o.

Obedientia sicut. de p. p. ab obtulendo dicta sunt. 24. q. 1. c. nec illud. in prin. §. Deo. 27. quæst. 2. in prin. §. sane enim. 29. q. 1. in prin. In sit. de patria potestate. §. 1. qui dicitur d. quæst. 2. c. beata. §. m. d. l. d. u. o.

subditus Papæ. c. per tuas. de majorit. & obedien. ¶ Obedire non tenentur inferiores à superiore exempti. cap. inter. eod. tit. ¶ Obedientiæ juramentum debet à contumacibus exigi. capit. cum in ecclesiis. eod. tit. ¶ Non obedientes prælati suis de ecclesia debent ejici. ibid. ¶ Obedire tenentur tam laici, quam clerici. abbati jurisdictionem habent. capit. dilecta. eodem titulo. ¶ Obedientiæ formam ab abbate episcopo præstandæ vide ca. ne Dei. de simon. ¶ Ad obedientiam plenam quæ exigantur. cap. his qua. de majorit. & obed.

Oblationes. c. causa. 13. §. oblationes. & c. cum inter. 29. de verb. sig. nif. 12. q. 1. c. videntes. Vers. ipse enim. & Oblationum appellatione continetur, quicquid donatur ecclesie vel mobile vel immobile in ecclesia vel etiam extra ecclesiam. di. ca. cum inter nos. 29. de verb. significat.

Quorum Oblationes non recipienda.

Oblationes Dissidentium fratrum non accipiendæ. dist. 90. ca. oblationes. ca. neque. ¶ Oblationes Excommunicati vel pro excommunicato factæ, non sunt recipiendæ. Sed & hujus regulæ exceptio est: Nisi excommunicatus penitens, antequam abfolvetur, morte fuerit præventus, dum sacerdotem invenire non potuit. 26. quæst. 6. c. si aliqui. in prim. & quæst. 7. c. sacerdos. §. penitentes. Verso. ¶ Oblationes ejus qui Filium suum Exheredaverit, non accipiendæ. 17. quæst. 4. cap. ult. in princip. ¶ Oblationes Injustorum non accipiendæ. dist. capit. scriptum. ¶ Oblationes eorum qui Pauperes opprimunt, non accipiendæ. dist. capit. oblationes. & cap. eorum. ead. dist. 90. ¶ Oblationes ex rebus Turpiter quæsitis non accipiendæ. 14. quæst. 5. cap. immolantis. Contradicit dist. quæst. 5. cap. scriptum. §. e contra. Solvitur hæc oblectio ibid. c. seq.

semel Oblatum Deo, non est revocandum nec retinendum. 17. q. 4. ca. sunt qui oper. cum ca. seq. Sacilegitum. 13. q. 2. c. cler.

Obligatio ex illicito facto non nascitur. c. quod laenter. 5. de regul. jur. ¶ sed ex contractu & quasi contractu, maleficio & quasi maleficio regulariter oritur obligatio simul & actio: Nisi jussu magistratus fecerit. capit. quod quis. 24. de regulis jur. in 6. item Nisi sciente & consentiente adversario fecerit. capit. scienti. 27. dist. tit. in 6. ¶ Obligatio turpis nec de facto, nec de jure valet. cap. ult. de pact. ¶ Obligatio pro ecclesia facta successorem obligatum habet. capit. 3. de solut. ¶ Obligans ecclesiam pro debitis alienis, ipso facto ab administratione temporalium & spiritualium est suspensus, nec ad solutionem ejus, ecclesia tenetur. capit. 2. eodem. ¶ Obligatus non est successor pacto antecessoris irrationabili, qui precario bona ecclesie concessit. capit. 2. de precar. ¶ Obligatio ad eum transit, qui emolumentum recipit. capit. ex litteris. de pig. quia cum onere suo transit res ad suum possessorem. capit. 1. de eccl. adific.

Obscuro id sequendum, quod legibus contrarium non est. cap. ult. in fin. dist. 14. vide supra in Dubio.

Odio alieno alter non debet prægravari. cap. non debet. 21. d. 11. 1. q. 4. in pr. cum c. sequentibus. usque ad q. 5.

Oeconomi non sunt constituendi laici, sed clerici. 16. quæst. 7. capit. in nobis.

Officia publica Pagani non sunt admittendi. vide infra in Pagani.

Officialis ex generali commissione non potest inquirere, corrigere, deponere & punire subditorum excessus. cap. licet. 2. de officio vicarii. in 6. nec beneficia conferre potest. ca. ult. eod. tit.

Oleum consecratum potest admisceri non consecrato, & totum erit consecratum: simile est de aqua benedicta. cap. quod in dubio. de consecr. ult.

Operibus. de penitentiis. dist. 3. ca. pium est. c. si quando. cap. cadendum. c. quid ergo. ca. ultim. in princ. de consecr. dist. 5. c. nihil enim. cum duob. c. sequentibus.

Opus novum si alicui nuntiatum fuerit, per tres menses ab opere desistere debet. c. fin. de op. nov. nuntiat. ¶ Operis novi nuntiatio facit, ut quicquid post eam constructum fuerit, demoliri debeat, idque expensis ipsius constructantis. capit. cum ex injuncto. de oper. nov. nuntiat.

Opinionibus doctorum. dist. 2. de responsis. Hæc hodie probabilem tantum obtinent auctoritatem, non necessariam. dist. 9. cap. noli mens. c. negare. capit. ego solus. c. noli frater. c. neque quorumlibet. item dist. 20. in princ. cum c. sequente.

De Orationibus.

Oratione præmittatur præfatio. Sursum corda. de consecr. dist. 1. cap. quando. ¶ Genua flectenda, vel prostrato corpore orandum. 26. quæst. 7. capit. sacerdos. §. dicitur etiam remissioni. Nisi in die Dominico, & per omnes dies Paschæ usque ad Pentecostem. dist. 30. cap. ult. §. similiter. dist. 76. ca. scire debet. in princ. Verso. neque ad exorandum. item De consecr. dist. 3. c. quoniam sunt. ¶ Non verbis tantum, sed & corde orandum. de consecr. dist. 3. c. non mediocriter. & dist. cap. quando. ¶ Ut oratio Dominica matutinis & vespertinis subjungatur. de consecr. dist. 3. capit. id semper. ¶ De oratione pro seculari potestate habenda. de consecr. dist. 1. cap. de hymnis. §. componuntur.

Oratoria campanas habere non possunt sine episcopi consensu. c. patenti. de privilegiis. ¶ Oratoria privata permittuntur certo modo. de consecr. dist. 1. c. unicuique. ¶ In oratoriis privatis campanæ publicæ haberi non debent. c. patenti. de privilegiis.

Ordo clericalis per primam tonsuram confer-
tur. *c. cum contingat. de arat. & qua-
lit. ordin.* Ordinis susceptionem probet advena
antequam admittatur vel ulterius promovetur.
capit. inser. de cler. peregrin. Ordinat ab
episcopo, sine titulo, ab eodem sustentetur. *capit.
non liceat de prebend. & dignitat. & capit. epi-
scopus si aliquem. eodem titulo.* Ordinat
ab episcopo qui cessit, quando ministrare possit.
capit. i. de ordin. ab episc. Ordinati extra
statutum tempus, ministrare possunt post peni-
tentiam peractam. *capit. consultatione. de temp-
por. ordin.* Cum furtive ordinato potest epi-
scopus dispensare, si non sub excommunicatione
prohibitus accessit, alius non dispensat, nisi reli-
gionem intret. *capit. innotuit. de eo qui furtive.
ordin.* Non ordinatus ministrans, nunquam
ordinetur. *capit. ex literis. de cleric. non ordin.*
Ordinatus a Papa non est idem a prelati sui ju-
risdictione exemptus. *capit. per tuas. de majori.
& obed.* Ordinem suscipiens ab alio ulterius
promoveri. *c. cum quidam. de tempor. ordin.*
Ordinatus in apostasia quando ministrare pos-
sit. *vide in c. ex parte. eod. tit.*

**Quinam ordinari debeant vel possint,
& quomodo.**

Ordinari non debent spurii. *cap. per venerabilem.
qui fil. sint legitimi.* Defectus genitalium or-
dinandum removet. *ca. significavit. de corp. Si-
riat.* Ordinari non debet servus, nisi manu-
missus. *cap. i. de serv. non ordin.* Item nec infan-
tis ante purgationem. *cap. non debet. de resibus.*
Item nec ad rationem obligati. *capit. ad ratio-
nia. de obliga.* Item nec membris mutilati. *capit.
exposuisti. de corpor. Sicut.* Ordinari po-
test quis ad suum patrimonium. *capit. tuis quastio-
nis. de preb. & dignit.* Ordinem subdiaconatus
conferat solus Papa, die Dominica. *cap. i. de
temp. ordin.* Ordines omnes quando confer-
ri possunt. *vide ibidem.* Ordines minores pos-
sunt episcopi conferre die Dominica & festis pre-
cipuis. *ibidem.* Ordinem suscipiens die non
debito, est ad Papam mittendus. *capit. cum qui-
dam. de tempor. ordin.* Ordinem recipien-
tis sine retate legitima, & conferentis pena. *capit.
vel non est compos. eodem titulo.* Ordines sa-
cri duo una die conferri non possunt, & pena con-
ferentis habetur in *capit. dilectus. eodem titulo.*
De ordinis substantia non est tempus, impe-
dit tamen executionem. *c. consultatione. de temp-
ordin.* Praelati & beneficiati ordines sacros
recipiant, vel amoveantur. *cap. cum in cunctis. de
elect. & c. guaris. de arat. & qualis. ord.* Or-
dines duos uno die recipiens est suspendendus, po-
test tamen cum eo dispensari penitentia peracta.
c. de eo qui furt. ord. suscept.

Ordinarius non potest restituere posses-
sionem contumaci, contra
quem missio in poss. facta est a delegato. *capit. pa-*

foralis. de offic. deleg. Ordinarium potest
officio suo cogere partes, ut iterum jubeat obtem-
& parcat sententia arbitrorum. *capit. de de-
bitis.* Ordinarium non tenentur obtemperare de-
legato, nisi ei de commissione conferat. *capit. non
jure. de offic. judic. deleg.* Ordinarium non
exequente judicis delegati sententiam, obtem-
perare potest. *c. significavit. eodem titulo.*
Ordinarium retrahere debet iniquam senten-
tiam a iudice delegato in causa matrimoniali. *capit. significavit. eodem titulo.* Or-
dinarius iudicis delegati sententiam exequi non
potest. *capit. in literis. de offic. judic. deleg.* Or-
dinarius excommunicare potest, in iudicio a delegato
absolutos. *capit. ex parte. de offic. judic. deleg.*
Ordinatio major est delegatus Papa, quoniam
ad causam sibi commissam. *c. significavit. ibi-
dem.* Ordinario prejudicium facit non tantum
Papa per mandatum suum. *c. licet. eod. tit.*

Opprimentes

pueros necesse est opprimere
iis qui fil. occid.

Ostiarium

& de nomine & officio ostiarii.
*rum. dist. 21. ca. 1. §. si quis
c. 1. §. ad ostiarium. & Non ostiarium tenentur
tur. dist. 23. c. non oportet.*

Pactum

quid sit, *cap. pactum. n. de bet-
signif.* Pactum legitimum
foris in pignoris contractu prohibetur. *capit. in
cante. 7. de pignori.* Pactio pignorum, contra
contraria, nullius est efficacia. *c. si quis de pign-
comper.* Pactum quod ab initio non valet,
per superioris ratificationem valet. *capit. per
de pact.* Pactum turpe vel impudicum nullum
ligat. *capit. ult. de pact.* Pactum generale nec
de crimine agatur, non valet. *c. quoniam dicitur.
de iurejur.*

Pædagia

& vectigalia nova sine consensu
principis imponere non licet. *c.
innocentius. 10. de censu. vide inf. in pædaga.*

Paganis

quidam
predicant, postquam eorum
pntis apponunt vestes. *capit. non
fir. 10. in prin. de iudu.* Ut is qui
sunt, permittatur Paganis predicare. *c. cum
super. & Ne Paganis ad officia publica ad-
tantur. c. cum fir. 16. §. fin. eod. titulo. & Paganis
confiteantibus ecclesie non subiacent. *capit.
demus. de divor. & Paganis arma vendentibus
& auxilium vendentium poena. cap. qui dicitur
Iud. & Sarracen.**

Pallio

uti potest archiepiscopus
libet ecclesiam suam proornare. *c. de
usu pall.* Pallium novum habebit
ad novum archiepiscopatum. *capit. Janus mon-
ria. 2. de postul.* Pallium aliter archiepiscopi
po accommodari non debet. *capit. ad hoc. eod.
titulo.* Pallio non utendum contra ecclesiam
titulo. Pallio in processione & similib. *cap. i. eod. tit.*
ut in processione & similib. *cap. i. eod. tit.*
pallio debet archiepiscopus sepe. *capit. eod.
titulo.* Pallio consequitur quis plenam
officii, nec prius archiepiscopi. *capit. eod.
c. nisi specialis. de usu pall.* Pallium quod
est.

Palet, vide in cap. ad honorem eod. tit. § Pallio
semper & ubique folus utitur Papa. ibidem. § Pal-
lio non utatur archiepiscopus extra suam provin-
ciam, nisi ex privilegio speciali, & de licentia ejus,
in cujus ecclesia celebrat. capit. ex suorum. eod.
titul. § Pallio utendum in festis precipuis, &
diebus privilegiatis ecclesie sue concessis. capit.
ex suorum. eodem titulo. § Pallium archiepi-
scopi dandum accipitur de corpore Sancti Petri.
capit. significasti. eodem titulo. § Pallium reci-
piens fidelitatem jurare tenetur. ibid. § Sine
pallio non licet Archiepiscopo confirmato con-
vocare concilium, conficere chrifina, &c. capit.
quod fecit. § cap. praterea. de elect. § Palli-
um conferre possunt principales Patriarche suffra-
ganeis suis. cap. antiqua. de privileg.

Papa. § Papa potest supra jus dispensare. c. pro-
positus. de concess. preb. § Papa soli reservatur
translatio Episcoporum, & depositio. cap. inter
corporalia. de translat. § Papa de hereditate
judicare potest ratione fidei. capit. Iudas. de Iud.
§ Papa potestatem habet a Deo, Imperator a
Papa. cap. novis. de jud. § Papa ejusdem est po-
testatis, cujus & beatus Petrus. capit. illud domi-
nus. de major. & obed. § Papa Principem secu-
larem deponere potest. cap. ad abolendam. de he-
ret. § Papa potest legitimare illegitimos. cap.
per venerabilem. qui filii sunt legitimi. § Papa
solus Episcopos fratres suos in literis nuncupat. c.
quam gratia. de crimin. fals. § Papa potest cum
ratione obviare, est absolure iubeat. c. si quando.
de rescript. § Contra Papae voluntatem nemo
ius in beneficiorum collatione habet. capit. dile-
ctum. de prebend. § Papa solus canonizat san-
ctos & sanctorum reliquias. ibidem. Idem solus
laico concedit jus eligendi in ecclesia collegiata.
capit. nobis. de iure patron. § Papa solus cau-
sas committit appellatione remota. capit. super
questionum. de offic. deleg. § Papa solus major
est omni concilio. omni ve statuto. capit. signifi-
casti. de elect. § Solus Papa Dei vicarius in ter-
ris esse videtur, nullusque major. capit. licet. eod.
tit. § c. quanto. de translat. § Solus Papa di-
spensare potest, ut filii Presbyterorum ecclesias
paternas immediate habeant. cap. dilectum. de su-
per. § Papa solus unit & dividit episcopa-
tus. de translat. per tot. tit. § Solus Papa
sententiam diffinitivam mutare potest. capit. cum
olim. de sentent. § Papa successori suo legem
imponere non potest, nec potestatem ejus limita-
re. c. innotuit. de elect. § Papa cognoscere de-
bet de causa natalium. c. tuam. de ordin. cognit.

Paria sunt quid factum non esse, & inutiliter
esse factum. c. non prestat. 52. c. que con-
tra. 64. § c. in malis. 69. de reg. juris. in 6. § Pa-
ria crimina pari compensatione tolluntur. capit.
pen. § ult. de adult. § Par in parem non habet
imperium. c. innotuit. de elect.

De Parochi ordinatione.
Parochus non est ordinandus, nisi in sa-
cris constitutus, qui ad minus

sit subdiaconus. cap. praterea. 5. de atate & qua-
litate. § Non nisi idoneus moribus, scientia,
& qui vicissimum quintum annum ingressus est, in
parochum est ordinandus. cap. licet canon. 14. de
electione. in 6.

De Parochi officio.

Parochus ordinatus residere personaliter tenetur.
d. c. licet tamen. 14. §. si etiam. § Parochus
ordinatus intra annum sacerdos fieri debet, sub
pena privationis. d. §. si etiam. Vers. § intra
annum. Nisi ecclesia sit collegiata. capit. statum.
22. eod. tit. item Nisi episcopus loci cum pa-
rocho studiorum causa dispensaverit. capit. cum
ex eo. 34. eodem tit. item Nisi annus nondum sit
completus. capit. commissus. 25. in princ. eod. tit.
item Nisi ex iusta causa fuerit impeditus, quo mi-
nus intra annum parochus sit factus. d. c. 35. §. ut-
nus autem. item nisi anno elapso eadem ecclesia
eidem rursus conferatur, quod reprobari dicit.
capit. 35. porro. denique si intra annum sacerdos
factus non sit, preter privationem, fructus quo-
que perceptos restituere tenetur, & ordinator ec-
clesiam debet prestare indemnitatem. dicit. capit. 35.
§. ceterum. § Ne parochialem ecclesiam pa-
rochus alicui non constituto in legitima etate
& sacerdotio, neque ultra sex menses commen-
det. capit. nemo. 15. de electione. in 6.

Parochianum alterius nullus episcopus judicet.
cap. nullus. de paroch. § Parochianum alterius
non admittat presbyter ad divina. cap. ut domi-
nicus. eod. tit. § Parochianum alterius non ab-
solvat presbyter, sine ejus perita licentia. capit.
omnis. de penit. § remiss. § Parochia non di-
vidantur sine consensu episcopi. cap. avaritia. de
prebend.

Parochialis ecclesia debet habere aliquid de
bonis parochiani, etiam alibi sepult. ca. relictum.
de sepult. § c. de his. ibid. § Parochialis eccle-
sia nulli debet conferri, qui personarum vel di-
gnitatem habeat cum cura, alioqui non tenet ipsa
collatio ipso facto. capit. nemo. de offic. jud. ord.
lib. 6.

Pater. cap. nam & Rex. 2. de Verb. significat.
§ Pater filios Alere debet. dist. 30. cap. si
quis reliquerit. etiam si ex injusto matrimonio
sint nati. ca. cum haberet. 5. §. fin. in fine. de eo que
dixit in matrimonium quam polluit per adul-
terium. § Pater filium Castigare debet, quod est
charitatis. 23. q. 5. c. non putes. § Pater conveni-
ri non potest pro filio, neque tenetur. cap. ult. de
delictis pueror. item l. q. 4. c. Iudei. in fin.

Patria potestas solvitur, si Alimenta pater de-
negavit, vel si pater filium languidum Exposiit.
c. unico. de infans. § languidus expositus. § Epi-
scopalis dignitas filium a patris potestate liberat.
dist. 54. cap. si servus sciente. § sed & jus patria.
§ Hæretici liberos suos in potestate sua non ha-
bent. Ideoque emancipatio ab iis facta nihil
operatur. capit. quicumque. 2. §. fin. de hæreticis.
in 6.

Patriarchis & de loco & origine Patriarcharum, *dist. 99. c. 1. & dist. 80. c. 1. cum c. seq.* § Definitio realis. *dist. dist. 99. cap. nulli.* § De nomine & speciebus Patriarcharum. *dist. dist. 21. cap. 1. § Patriarcha Græca & § Patriarcha patrum Princeps.* § Patriarcha & Primas nomine tantum, non re differunt. *dist. 99. in prin. § primatus. & c. 1. vers. nostros Patriarchas.*

Patronus efficitur quis ecclesiam construens de consensu dicecesani. *c. a nobis. de iure patron.* § Patronus potest quis esse multarum ecclesiarum. *capit. Seniens. de iurejurand.* § Patronus non disponat de rebus clerici defuncti. *capit. 2. de success. ab intest.* § Patronus episcopi jus minuere in ecclesia non debet. *cap. cum seculum. eodem tit.* § Patronus filium suum vel nepotem sine episcopi consensu instituire non debet. *capit. consuluit. de iure patron.* § Patronus potest ab ecclesia reditus sibi ab episcopo constitutos & designatos exigere. *cap. praterea. eod. tit.* § Univeritate vendita, patronatus jus etiam transit, nisi difertur excipiatur. *cap. ex literis. eod. tit. & capit. cum seculum. eodem.* § Patronus laicus neminem sine consensu episcopi dicecesani instituat. *capit. praterea. eodem titulo.* § Patronatus liberè donari potest consanguineo, vendi verò per se non potest, sed cum univertitate solum. *cap. ex inscriptione. & capit. de iure. eodem titulo.* § Patronus laicus, presentato uno repulsum passio, potest alium exhibere. *capit. pastoralis. eodem titulo.* § Patronus ecclesie vacanti intra quatuor menses provideat, alioqui jus conferendi episcopus habet. *capit. cum propter discordias. eodem titulo.* § Patroni est ad ecclesiam presentare, non conferre. *capit. ult. eod. tit.* § Patronus clericus seipsum presentare non potest. *cap. per nostras. eod. tit.* § Patroni consensu in electione prelati requirendus est. *cap. a nobis. eod. tit.* § Patronus honorandus est, & ab ecclesia fundata sustentandus si egeat. *ibidem.* § Patronatus jus hæredibus dividi non debet. *capit. 1. eodem titulo.* § Patroni si plures fuerint, ille presentatus obtineat, qui plurimorum assensu eligitur, si vira & scandalum non contradicant. *ibidem.* § Patronus ecclesiam non vacantem alteri conferre non potest. *capit. ul. aliud prater eundem. eodem titulo.* § Patronus jus patronatus sine episcopo dare potest. *ibidem.* § Patronus non sine episcopo, nec episcopus sine patrono beneficium conferat. *capit. suggestum. eodem titulo.* § Patroni religiosi non possunt ecclesiam in proprios usus convertere propria auctoritate. *cap. sicut nobis. de suppl. neglig. prelat.* § Patronatus causa definiri debet per iudicem ecclesiasticum. *capit. quanto. de iud.* § De patronatus iure orta questione, neutro conferente, debet episcopus post sex menses beneficium conferre. *capit. si verò. & capit. case. de iure patronat.*

Peccati definitio. *15. quest. 1. capit. 1. § fin.* § Dividitur in peccatum in originale & actuale. *de consecrat. dist. 4. c. regeneran-*

re. § Dividuntur peccata in mortalia & venialia. dist. 25. cap. unumortarium. § unde dicitur. § cum sequentibus, si quis ad cap. qui in mortalibus. § Alia dicuntur voluntatis, alia circumstantiarum. § 1. in prin. cap. illa cetera. § De peccatis generibus peccatorum. De peccatis ad se referuntur tribus. cum sequentibus, si quis ad cap. per erib. § De quatuor generibus peccatorum de peccatis. dist. 1. c. super tribus.

Pecunia *1. quest. 2. c. 1. et seq.*

Pedagia quidagiam salinaria interdicta. *c. super pedagia. dist. 26. § in Pedagio ea. de verb. signific. dist. 1. § in Pedagio solvens aliquis rei, cuius sumitur dominus, caput.*

Pensionem cum venisset. *de restit. spoliat. § Pensionem sterilitatem terræ minuenda est. cap. propter sterilitatem. de locat. & condut. § in pensionem solutione antiqua conficiendo est servanda, cap. quanto creatori. de censibus. § Pensionem nuere ad clericorum detrimentum, vel agere, non licet sine episcopi consensu. cap. de iure de prebend. & dignitat. § Patronus non potest ecclesiam ultravix fore tempus pensionem constituere. *c. praterea. de censibus.**

Peremptorie potest quis in piam citatione citari. *c. de citatione citari. c. de citatione citari. c. de citatione citari.*

Peregrinatione hic regitur de Hierosolymis, sed Hierosolymis bene videtur, laudantur illi. *12. quest. 2. c. gloria. § penult. § Peregrinatio debet clericus sine licentia episcopi sui, nec episcopus sine licentia Papæ. capit. magis de iure. de sor. & sor. red. § Peregrinatio non nullus occupet, quia sunt sub Papæ protectione. cap. de cler. peregr. § Peregrinatio privilegio gaudet, qui causam Papæ agi. *ibidem.* § Peregrinatio in via constitutus tempore interdicti presentia non est deneganda. *capit. quod in vi. de presentia. & remiss. § Peregrini clerici non sunt in ecclesiis instituendi. c. 1. de cler. peregr.**

Perjurus clericus ab officio & beneficio suspendatur, vel beneficium privetur. *c. querelam. de iurjur. § A peccato non debet amplius iuramentum accipi. c. de iur. de presum.*

Persecutione *23. quest. 4. c. qui sunt de c. de gladium. § peric. cap. nimium. § et em. § et em. § cum sequentibus. item 23. q. 5. c. non sicut. 24. q. 1. c. 1. red.*

Personalia rescripta vel privilegia que sunt ecclesiastica. *de rescript. § Personalia dictum in damnum ecclesiarum redudate non debent. c. cum venerabilis. de excep. § Personalium officio cum persona finitur, realis personarum officium venisset. de iustit. § Personalium privilegia in eadem ecclesia, vel diversis, nullatenus debet sine sedis apostolice dispensatione. cap. de hac. & c. de multis. de prebend.*

Pietatis studio. *dist. 47. c. canis.*

Pignus recipere potest praelatus à quolibet possessore. *cap. cum contra. de pign.*
 In pignoris causa fructus in sortem sunt computandi, aliàs censetur usura. *ibid.* Praelatus bona ecclesie pignori dare non potest pro suis debitis. *c. ex praesentium. de pign.*

ex pignoris contractu regulariter competit actio pignoratitia & hypothecaria ad persequendum pignus: Nisi liber homo pignori sit obligatus. *cap. lator. 2. de pignorib.* item Nisi extraneus possessor rem usufruxerit vel praescripserit. *16. quaest. 3. c. placuit ut. §. praescriptionem. Verf. non solum.* si tamen alius quam qui rem usufruxerit vel praescripserit, conveniatur, huic alterius praescriptio non prodest. *d. c. placuit ut. §. si vero ad alium. Verf. nec sibi prodest.*

si pignori obligata est eadem res duobus vel pluribus, is prior est, qui prior est tempore. *cap. qui prior. 54. de reg. juris. in 6.*

quod semel placuit, amplius displicere non potest. *ca. quod semel. 21. de reg. juris. in 6.*

Flagratorum poena est, utimum supplicium. *c. de furtis.*

de plebiscito. Hujus definitio habetur *dist. 2. c. plebiscita. Instit. de jure naturali. §. plebiscitum.*

plus quis petierit, punitur. *cap. unico. de plus petitionibus.* Cui licet quod est plus, licet utique quod est minus. *c. cui licet. 53. de reg. jur. in 6.*

Pluralis locutio duorum numero contenta est. *c. pluralis. 40. de reg. juris. in 6.*

poenarum in ventarum ratio, est emendatio delinquentium. *21. quaest. 2. c. placuit. §. fin. 23. q. 4. c. et in iusta. §. fin.*

Quibus Poena remittantur vel temperentur.

Qui sine culpa, nisi subit causa, deliquit, non est puniendus. *c. sine culpa. 23. de reg. juris. in 6.* Sanè cause publicorum judiciorum generales enumerantur. *De poenitent. dist. 1. c. aut facta.* Animal brutum si commiserit delictum, non punitur. *15. quaest. 1. cap. firmisimè. §. animalia enim.* si Coactus commiserit, punitur. *15. quaest. 1. c. merito.* si Corruptus reus accusatorem, hoc casu pro convicto habetur. *2. quaest. 3. cap. ult. §. in omnib.* §. si Episcopus commiserit, hic accusari nequit, nec damnari. *11. q. 3. c. irritam. 6. q. 1. c. qui crimen. §. fin. cum ca. seq. 2. q. 7. c. accusatio. §. unde liquet.* Contradicit *d. q. 7. c. praesumunt. c. si hereticus. §. item quod dicitur.* §. si Furius commiserit, non punitur. *3. q. 9. c. indasas. 15. q. 1. in prim. §. cap. illud. §. furor. §. moas. Verf. item c. aliquos. c. illa c. denda. Verf. neque enim si per. c. ne u. qui. §. fin.* §. si Minor aetate commiserit, non punitur. *15. q. 1. c. illud. §. fin. c. firmisimè. in prim. item c. intellegimus. 2. de delictis puerorum. nisi Minor doli sit capax. d. §. fin. Verf. nisi rationis sit capax. item c. 1. de delictis puerorum. qui tamen mitius propter aetatem punitur. d. c. 1. Verf. quamvis in eis non*

Ex quibus causis Poena remittatur, vel non.

si Abolitio criminis intervenerit. *2. q. 3. c. ult. §. de fuisse. Verf. abolitio enim.* §. si eadem Accusatio antea quoque in iudicium fuerit deducta, vel ejusdem criminis nomine actum, non potest iterum accusari. *cap. de his. 6. de accusationibus.* Nisi prior accusator fuerit pravaricatus, vel per collusionem reus absolutus. *ca. ult. de collusionem de reg. vel Nisi crimen sit iteratum, de quo postea accusatio instituitur. cap. 1. de poenis. §. si per Cœcitatem commiserit, non punitur. Probatur simul & distinguitur. 15. quaest. 1. c. illud. §. si d. obicitur.* §. si accusator Desisterit, reprobatur. *cap. 1. §. 2. de collusionem de reg. §. si sine Dolo malo factum sit, & non injuriæ gratia. 15. q. 1. in prim. item §. c. consentientia. item c. non est. item de poenitent. dist. 2. c. sciendum.* Hujus exemplum proponitur, si ratione officii fecit. *23. q. 5. c. cum homo. in prim. §. d. c.* §. si per Ebrietatem commiserit, non punitur. *15. quaest. 1. c. sanè diximus. §. c. inebriaverunt.* §. si per Infirmitatem vel Ignorantiam commiserit, punitur. *15. q. 1. in prim. §. 1. c. illud. §. itaque ut ex promissis.* Contradicit *d. q. 1. c. illa c. denda. §. quoniam ipso.* §. si Iussu ejus cui parere necesse fuit, commiserit, punitur. *c. quod quis. 24. de regul. juris. in 6. item de consecrat. dist. 4. c. quavis a me. in prim.* Contradicitur videtur *d. c. merito.* §. si reus mortuus sit, poena extinguitur. *33. quaest. 2. c. ad monere. §. c. nunc post mortem. Verf. nec a re post.* Nisi de hæresi quis accusetur. *24. quaest. 2. cap. penult. §. fin. cum c. sequente.* §. si accusator Mortuus sit, vel ex alia causa impediatur accusatio nem prosequi. *2. quaest. 3. cap. ult. §. fin.* §. si crimen propositum non fuerit Perfectum, non punitur: quod tamen reprobatur *de poenitent. dist. 1. c. quisquis in prim. §. c. aut facta. §. e. ventus.* aliàs si crimen ad actum non pervenerit, non punitur. Nam cogitationis poenam nemo patitur. *dist. dist. 1. c. cap. cogitatio. §. cap. cogitationis.* Hæc quoad hominem. Nam apud Deum distinctio jam dicta non admittitur, à quo etiam cogitatio punitur. *d. dist. 1. c. nunquid. item 17. q. 1. c. videntibus. 32. q. 5. c. sicut enim. cap. si Paulus. c. nec solo. ca. qui vident. item 32. q. 7. ca. non solum.* §. si crimen commissum sit Vulgare & Vilitatum. *23. q. 4. c. si quis potestatem. §. fin. cum c. sequente.* poena sine culpa (nisi subit causa) non imponitur. *c. sine culpa. 23. de reg. juris. in 6.*

si in hac vita Poenam sustinuerit, justificatus per hoc est in altera vita: approbatur simul & distinguitur. *d. q. 5. cap. quod ergo. de poenitent. dist. 3. cap. sunt plures. §. auctoritas illa. c. ignis succensus. cap. quarat.*

Pœnitentia quid. *De poenitent. dist. 1. c. ecce nunc. §. penult. §. ult. c. res sunt. §. c. si enim poenitentia. c. quis aliquando. §. illud autem. Verf. est enim poenitentia. §. d. 3. c. 1. c. poenitentia. c. poenitentiam. §. fin.* §. Divisio poenitentia trimebris. *De poenitentia dist. 1.*

Prælati non onerent subditos exactioibus, vel pluri-
bus equorum alimentis in visitatione. *capit. quia
plerique. de censibus. eccles. & cap. cum Apo-
stolus. de censibus.* ¶ Ad prælaturam se nemo
presentare debet. *capit. per nostras. de jur. patr.*
¶ Prælati plus juris habet in concessione eccle-
siaz quam patronus in presentatione. *capit. de de-
bitis. de offic. deleg.* ¶ Prælati est procurator
rerum ecclesiasticarum, non dominus. *capit. si a-
vermutatem. de donat. & rerum ecclesiasticarum
conditionem meliorem facere potest, deteriorem
neumquam. ibid.* ¶ Prælati inferiorum privile-
gia diminuire possunt. *capit. ad petri. de accusat.*
¶ Prælati iudicium ferri candentes subire non
debent, nec tali purgationi interesse, vel autori-
tatem præstare. *capit. ex litteris. de excess. prælat.*
¶ Prælati tenentur subdito, ad auctiorem reli-
gionem migrare volenti, licentiam dare. *capit.
licet quidam. de regul.* ¶ Prælati non debent
interesse corporali punitioni alicuius. *d. capit. ex
litteris. de excess. prælat.* ¶ Prælatum amicit-
tas, qui ad ordines promovet non potest. *capit.
ut abbas. de atar. & qualitat. ordin.*

Præpositus. *capit. quibus. q. de Verborum
signific.*
in præpositum non est ordinandus, nisi presby-
ter vel diaconus. *dist. 60. c. nullus.*

Præscriptio non valet absque bona fide
& iusto titulo, maxime re-
rum ecclesiasticarum. *capit. quoniam omne. de
præscript. & capit. sigillanti. capit. si diligenti.
eod.* ¶ Præscriptio que sine peccato ferri non
potest, non valet. *capit. sciens. eodem titulo.*
¶ Præscriptionem non inducit longa usurpatio.
capit. causam. eodem titulo. ¶ Præscriptio nul-
la contra ecclesiam currit, nisi quadraginta anno-
rum, sola autem centenaria contra Romanam eccle-
siam. *capit. illud. capit. ad audientiam. &
capit. de quarta. eodem titulo.* ¶ Præscriptionem
elidit interruptio. *eodem cap.* ¶ Præscriptio non
currit contra obedientiam. *capit. cum non liceat.
eodem titulo.* ¶ Præscriptio non currit contra
episcoporum constitutionem, & contra procura-
tionem eis debitam. *capit. accedentes. & capit.
cum ex officio. eodem titulo.* ¶ Præscriptio non
currit tempore schismatis. *capit. cum nobis. eodem
titulo.* ¶ Super præscriptione possunt testes
produci. *capit. illud. eod. titulo.* ¶ Laicus non
potest decimas nec præscribere, nec detinere. *cap.
causam. eodem titulo.* ¶ Præscriptio omnem
actionem excludit. *capit. ad aures. eodem titulo.*
¶ Præscribere potest abbas jus episcopale. *capit.
auditis. eod. tit.* ¶ Præscriptionem interruptit
synodalis proclamatio. *cap. sanctorum. eod. tit.*
¶ Præscriptio non currit tempore hostilitatis. *c.
et transmissa. eod. tit.*

Præsumptio violenta evidentissimam
probationem requirit. *cap.
sciens. 2. in fine. de presbytero non baptizato.*
¶ Semel malus, semper præsumitur malus. *cap.
si mel. 8. de reg. jur. in 6.* ¶ Ignorantia præ-
sumitur, nisi probetur scientia. *c. præsumitur. 47.
de reg. jur.* ¶ Qui contra iura mercatur, bo-

nam fidem non habere præsumitur. *capit. contra. 82.
de reg. jur.* ¶ Præsumitur quilibet bonus,
nisi probetur contrarium, & quod nemo sit im-
memor sue salutis. *cap. dudum. & capit. cum in
iudicant. de præsumpt.* ¶ Præsumptio quan-
doque purgationem inducit, & qualis. *cap. si quis
de grad. de purgat. canon.* ¶ Ex præsumptione
violenta potest quandoque sententia ferri, pro ve-
ritate enim habetur. *cap. licet. c. nullus dabitur.
c. illud quoque. c. tertio loco. de præsumpt.*

Præcarium differentia & præcarium. *cap. ult.
de præcaris. ubi dicitur, quod præ-
carium mutata voluntate concedentis, vel ejus
cui concedens alienavit, revocari potest; præcarie
verò non item.* ¶ Solvitur item præcarium morte
ejus qui præcario rogavit. *d. capit. ult. Verfi-
salvatur quoque.* ¶ Solvi quoque videtur præ-
carium morte concedentis. Sed hæc causa repro-
batur. *d. c. ult. Verfi. non etiam concedentis.*

De Præcaris ecclesiasticis qualiter fieri debeant.
10. quest. 2. capit. præcaria à nemo. ¶ De præ-
caris quolibet quinquennio renovandis cavetur
*d. quest. 2. c. præcaris de quinquennio. & capit.
1. de præcaris.* Nisi ita factum sit præcarium, ne-
quam revocari possit, quod tamen reprobatum
*cap. de præcaris. 2. d. titul. & d. quest. 2. capit.
de præcaris.*

Præbyteri & presbyteri. *dist. 21. c. clerici.
§. presbyter. dist. 32. cap. ult.
dist. 84. c. ult.* ¶ Presbyter non celebret vase ligneo,
nec de pane fermentato, nec sine aqua & vino,
& plus apponat de vino quam de aqua. *capit. litem-
ras. & capit. perniciosus. de celebr. miss.* ¶ Pres-
byter in fraudem ecclesie nil de bonis ejus suo vel
alieno nomine emerere potest. *capit. presbyter. &
capit. inquirendum. de pecul. cler.* ¶ Presby-
teris debet concedens beneficium dari. *capit. ex
irripanda. de prob.* ¶ Presbyter clericum secum
habeat, nec sine eo celebret. *capit. ut quinque. de
vir. & honest. cleric.* ¶ Presbyteri officium est
prædicare. *capit. quod Dei timorem. de statu mo-
nach.* ¶ Presbyter duobus digitis amissis non
celebret. *c. presbyter enim. de cler. agrot.* ¶ Pres-
byter res ecclesie sine iusta causa non pignori det.
cap. 1. de pign. ¶ Presbyterum interficientis
poena. *cap. 2. de panis. & remiss.* ¶ Presbyter
qui non jejuniis celebravit, beneficio privatur. *c. si
confiterit. de accus.*

Primas non appellandus est universalis. *dis-
t. 99. c. nullus.* Primas non ap-
pellandus est Princeps sacerdotum, vel summus.
d. dist. 99. c. prima. ¶ Archiepiscopi primatibus
obedientiam debent, & ab illis ad hos provocatur,
non contra. *dist. 99. in prim. §. ab archiepiscopi.
& c. 1. Verfi. ad quos episc.*

Primicerii officio circa acolytos, exor-
cistas, cantores atque lecto-
res & alia. *dist. 25. c. 1. §. ad primicerium. c. unico
de officio primicerii.*

Primitiarum origo. *cap. 1. §. at Serò. de
decimis.* ¶ Primitia per-
tinet ad decimæ sacerdotibus sunt solvenda. *de
Kkk*

finl. 32. c. prater hoc. §. deinde. Quantum autem primitiarum nomine solvendum. d. s. at Verb. Verficul. et aditionem quoque. Primitie perinde ac decima sunt in dispositione episcopi. d. s. deinde. Verficul. Et ut opta. §. Primitie inter diaconos & alios clericos dividenda. d. c. omnium. a. §. manifestum.

Primogenitus. *cap. Ioseph. 5. de Verb. signific.*

Prior tempore, potior iure. *c. qui prior. 54. de reg. iur. in 6. de Prioris officio. c. cum ad. 6. §. prior autem. de statu monachorum.*

Privilegium personale personam sequitur, & extinguitur cum persona. *cap. privilegium. 7. §. cap. quod alicui. 74. de reg. iur. in 6. §. Decet concessum à principe beneficium esse mansurum. c. decer. 16. cum ca. sequente. eod. titul. §. Quod ob gratiam alicui conceditur, non est in eius dispendium retorquendum. c. quod ob gratiam. 61. eod. tit. §. Privilegia stricti juris sunt. cap. porro. de privileg. §. Privilegia extenduntur ad ea tantum que in eis continentur. cap. ex parte. eod. tit. §. Privilegium monasterio concedi non potest, antequam ibi canonica institutio facta fuerit. cap. ad audientiam. de eccl. adific. §. Privilegiorum generalium explanatio. cap. ut privilegia de privileg. §. Privilegia possunt & laici ecclesiis conferre. cap. cum laici. de reb. eccl. non alien. §. Privilegio suo potest quis renunciare. cap. si de terra. de privileg. §. Privilegium per subreptionem obtentum non valet. cap. cum olim. de sentent. §. Privilegium statim atque ad notitiam eorum, quibus indulgetur, pervenit, vim habet. cap. fin. de privileg. in 6. §. Privilegium & consuetudo juri communi derogant. cap. cum contingat. de for. compet. §. Privilegium lite pendente impetratum non valet, nisi in eo litis mentio fiat. cap. causam. 2. de restit. §. Privilegium sine exceptione concessum ad præterita & futura extenditur. cap. quia. de privileg. §. Privilegium, nisi urgente ratione, dari non debet. cap. sane. de privileg. §. Privilegium sine alterius injuria concedendum est. cap. pastoralis. eod. tit. §. Contra privilegium Papæ sententia lata non valet. cap. dudum. eod. tit. §. Privilegio clericali non potest renunciari. cap. suborta. de sent. Et re judic. §. De privilegio à Papa concessio, ipsemet solus judicat. cap. cum venissent. de judic. §. Privilegium Cister. de decimis non solvendis qualiter se extendat. vide in c. ex parte x. de decim. §. Privilegio 100. annorum gaudet ecclesia Romana in præscriptionibus. c. ad audientiam. de præscript.*

Probatio. *cap. forum. 10. §. probatio de Verb. signific. §. Probatio constat ex duobus. c. forum. de Verb. signific. §. Probatio contra legitimam probationem non datur. c. iura. de probat. §. Probatio debet esse certa & clara. ibidem. §. Probatio exigitur in notoriis. cap. rursus. de decimis. §. Que ad probationem singula non valent, meto profunt. cap. cum causam. de probat. §. Probatio virginitatis per aspectum, præsertim memento viri. cap. propositi. eod. tit. §. Probatio ex multis præsumptionibus & fama iustitiam dicitur. cap. præterea. de test. §. Adire non probante, reus absolvitur. cap. non ecclesia. de caus. possess. §. Probationibus æquales contentibus, liberatur reus, nisi in causa libertatis. cap. ex literis. de probat. §. Probatione plurimorum confanguinitatem in matrimonio prohibendum, quam defendendum. cap. non de probat. §. In probationibus dicitur succedi iuramentum. cap. si quis cognovisset. de probat. §. Probatur crimen quandoque per confessionem: ut cap. cum ad sedem. de regul. iur. quandoque per famam: ut cap. si quis cognovisset. de probat. quandoque per instrumentum: ut c. de ill. instrum. §. Probationis tempus quatuor vigintiis concessum. vide in c. ad apostolicam sedem. de regul.*

Processus de simplici & plano dicitur. *Clement. 2. de Verb. signific.* **Processus** contra formam juris vel receptum valet. *c. ex parte. de offic. jud. deleg. Et canon. lecta. de rescript.* **Procuratio** visitationem personalem requirit, alias per non potest, que tamen secundum ecclesie facultates, vel consuetudinem loci statuta est. *cap. cum appellatione. de cens. §. Prelati inferiores de visitatione, nec pecuniam, nec munera, sed solam visitationem recipere debent. Gregorium. de decimis. §. 10.*

annos ea non utatur. *cap. ad audientiam. de præscript.* §. Privilegium sequens personam præjudicat, nisi ejus mentionem faciat. *cap. cum ad sedem. de privileg.* §. Clericus per canonem ad men à privilegio cadit. *cap. cum non in honore de judic.* Item remunerari Romanam ecclesiam occupans. *cap. licet. de elect. Item abbas, resin cadens. cap. ad abolendam. de heret. lict. contrahens cum vidua vel corrupta. cap. licet. nes. de cleric. conjugat. Item de furtis. cap. de depof. Item si statim repeterit. §. Pro alicujus. de sent. excomm. Item si aliquid non deponat arma. *cap. in audientia. eod. tit. c. perpendimus. ibid.* Item turpiter agens cum personis que exprimmuntur. *c. si vero. eod. tit.* Item ratione disciplinæ castigatus. *cap. cum vellet. eod. titulo.* Item si in minoribus ordinibus constitutus matrimonium contrahat. *cap. ex parte. de cler. conjug.* Item degradatus. *cap. de heret. de Verb. signific.* Item admonitus licentia negotia non postponens. *cap. alii. de heret. lict. hon. cler.**

Probatio. *cap. forum. 10. §. probatio de Verb. signific. §. Probatio constat ex duobus. c. forum. de Verb. signific. §. Probatio contra legitimam probationem non datur. c. iura. de probat. §. Probatio debet esse certa & clara. ibidem. §. Probatio exigitur in notoriis. cap. rursus. de decimis. §. Que ad probationem singula non valent, meto profunt. cap. cum causam. de probat. §. Probatio virginitatis per aspectum, præsertim memento viri. cap. propositi. eod. tit. §. Probatio ex multis præsumptionibus & fama iustitiam dicitur. cap. præterea. de test. §. Adire non probante, reus absolvitur. cap. non ecclesia. de caus. possess. §. Probationibus æquales contentibus, liberatur reus, nisi in causa libertatis. cap. ex literis. de probat. §. Probatione plurimorum confanguinitatem in matrimonio prohibendum, quam defendendum. cap. non de probat. §. In probationibus dicitur succedi iuramentum. cap. si quis cognovisset. de probat. §. Probatur crimen quandoque per confessionem: ut cap. cum ad sedem. de regul. iur. quandoque per famam: ut cap. si quis cognovisset. de probat. quandoque per instrumentum: ut c. de ill. instrum. §. Probationis tempus quatuor vigintiis concessum. vide in c. ad apostolicam sedem. de regul.*

Pr *lib. 6.* § Procuratio debetur archiepiscopo ab omnibus ecclesiis quas visitat. *capit. cum ex officio. q. de prescript. & capit. supra. de censibus.* § Petenda non est procuratio in sacris seu grandis monachorum. *capit. ultimum. de cens.* § Procuracionem prelati tenetur ecclesia episcopo visitandi. *capit. cum venerabili. eod. titul.* § Et monachi dioeceseo. *capit. venerabili. eod. titul.* nec prescriptio contra hoc currit. *ibidem.* § In constituendis procuracionibus requiritur patroni voluntas. *cap. quanto creatori. eod. tit.* § Legatis & nuntiis Papæ ab omnibus debetur procuratio, nisi specialiter sint exempti. *capit. accedentes. de prescript. & capit. cum instantia. de censibus.* § De procuratoribus ecclesiarum noviter conversarum nota formam. *in capit. super eo. de censibus.*

Procurator in quavis causa, in literis mandati clausulam de rato habere debet. *c. cum causam. de juram. calumni.* § Procuratoris falsi exceptio post sententiam latam non valet. *cap. in nostra. de procur.* § Procurator ab excommunicatis constitutus an valeat. *vide in capit. consulto. eod. titul.* § Procuratoris confessio obest domino. *capit. ult. de postul.* § Procuratoris negligentia non debet obesse domino. *cap. cum venissent. de restitu. in integr.* § Pro procuratoris absentia non est dominus puniendus. *capit. i. ut lit. non comest.* § Procurator illud solum potest, quod sibi committitur. *cap. innotuit. de electio.* § Procuratores duo in una causa constitui possunt. *cap. in nostra. de prescript. de procurat.* § Procuratorem constituere nullus cogitur in gravibus. *capit. quarelam. de procurat.* § Procurator non admittitur in causa criminali. *cap. veniens. de accusat.* § Propter procuratoris contumaciam non potest dominus excommunicari. *capit. i. ut lit. non comest.* § Procuratores prelatorum in conciliis ad negotiorum tractationem sunt admittendi. *capit. final. de eis que fiunt a prelat.* § Procurator excommunicatus non admittitur. *cap. post sessionem. de probat.* § Procuratorium mandatum revocans in dispendium adversarii, condemnatur in expensis. *capit. auditis. de procur.* § De procuratoribus pluribus datis prior tempore potior jure. *cap. non iniuste. eod. titul.* § Procurator in prima instantia, appellacionis causam, nisi velit, prosequi non tenetur. *ibidem.* § Procurator secundus non admittitur, qui primi factum non ratificaverit. *cap. i. de procur.*

Professione in omni semper intelligitur Papæ autoritas excepta. *c. Deus qui. de vit. & honest. cler.* § Ante professionem extens liberè redire potest ad statum pristinum. *capit. super eo. de regul. & transsums.* § Professo licet transire ad superiorem religionis statum, venia tamen prius à suo prelato impetrata. *cap. sane. eod. tit.*

Promissio non infringitur, cum in meliorem commutatur. *c. per venit. de jurejuram.* § Promissio juramento firmata non tenet, conditione apposita in forma ju-

ramenti non servata. *ibidem.* § In promissione quamvis firmata juramento, superioris auctoritas semper excipitur. *capit. venientes. eod. titul.* § Promissio beneficii, nullo in ecclesia vacante, non valet. *c. final. de concess. prebend.* § Promissio ecclesiæ obsequii causa est simoniaca. *cap. cum essent. de simon.*

Promotio impeditur propter defectum scientiæ. *cap. congregato. de election.* § Promovens indignum, sicut & promotus. *c. nihil est. eod. tit.* § Promotionem impedit macula in oculo promovendi. *cap. cum de tua. de corpor. vitiat.* § Promotus removetur propter homicidium & simoniam. *cap. inquisitionis. de accusat.*

Protestatio fit, ne ab altero præjudicium juri suo fiat. *cap. subortu. de sentent.* § Factum contra protestationem non valet. *cap. cum accessissent. de constitut. & cap. i. de his que i. metus &c.*

Psalmista. *dist. 21. cap. clericos. §. lectores.* § Psalmista oratorio uti non debet. *dist. 23. c. non oportet.*

Puberes unde dicantur, quando dicantur tales, & qualiter per corporis aspectum dignoscantur. *cap. puberes. de despons. impub. & quando possint mortaliter peccare. cap. i. de delict. pu.*

Publicato scrutinio, non possunt electores sua vota variare. *c. publicato. de elect.* § Post publicationem testium possunt alii testes induci, dum prelati de crimine inquirunt. *capit. cum clamor. de testib.* § Publicatis attestacionibus, non sunt iterato testes interrogandi. *c. per sua. eod. tit.* nisi in favorem matrimonii. *c. constitutum. 2. de testib.*

Pueri non committitur animarum cura. *c. ex ratione. de etat. & qualis. pract.* § Pueri reputantur, qui 14. annos agunt. *ca. referente. de delict. puer.*

Purgatorio. *ca. unum §. unde Augustinus. usque ad fin. cap. qualis. c. qui in aliud. dist. 25. item c. ultimum §. non promissimus tamen, cum sequentibus. de penitent. dist. 7.*

Purgatio propter infamiam indicenda est. *h. cum oporteat. de accusat.* § In purgatione deficiens pro convicto habetur. *capit. inter. de purgat. canonic.* § Formam jurandi in purgatione super simonia. *vide in cap. quosdam. de simon.* § In notoriis non est indicenda purgatio, sed condemnatio facienda. *capit. cum dilectus. eod. titul.* § Purgatio iudicanda est clerico suspecto. *c. si quis. de rapit.* § Purgare nemo se tenetur, nisi de eo de quo infamatus est. *capit. ult. eod. titulo.* § Purgatio indicenda est infamato, deficientibus accusatoribus & testibus. *cap. nos inter. eod. titul.* § Compurgatores quales sint. *c. cum p. de purgat. canon.* & quid jurare debeant. *c. de testib. eod. titul.* § Purgatio per ferrum eandens & similia interdicitur. *cap. dilecti filii. de purgat. vulg.* § Purgatores sunt strictè examinandi, sicut testes. *c. constitutus. de*

purgat. canonic. § Purgatores scire debent vitam & conversationem ipsius purgandi. *cap. cum p. cod. titul.*

Quadragesima non impedit, quin in ipsa famis necessitate liceat carnes comedere. *capitul. 2. de obseruat. jejun.*

Quadrupes damnum dederit, datur actio, ut vel damnum sarciantur, vel quadrupes noxæ dedatur. *capit. ultim. § quod si animal. de iniuriis.* secus si fera bestia, vel quæ consuevit nocere, damnum dederit: hanc enim dando dominus non liberatur. *dist. 9. quod si animal. Versicul. quod si non ad liberationem. vel si culpa domini. quadrupes damnum dederit. dist. 9. quod si animal. Versicul. Et quam debuerit. item capit. si bos. 3. Et capit. si laeserit. a. eodem titulo.*

Quadrupes quæ nocuit, etiam ordinaria pena puniuntur. *§. v. c. firmissimè. §. unde etiam de brutis. §. fin. cum c. seq. Mulier.*

Raptores sunt excommunicandi, nec ad poenitentiam recipiendi, nisi bona ablata restituant: poenitentes tamen in morte in cimiterio sunt sepeliendi. *cap. 1. §. 2. de raptor. §. Raptores rerum quæ naufragiorum sunt, ipso jure sunt excommunicati: qui verò quæ nauvi vehabantur rapuerunt, excommunicandi sunt. c. excommunicat. eod. tit.*

Rasura debet esse in clerico competens. *c. 1. de vir. Et honest. cler.* § Rasura in literarum vel instrumentorum locis suspectis, litteras vel instrumentum vitiat. *cap. cum olim. 2. de p. r. leg.* § Rasura in instrumento, ipsum non vitiat, si per consequens antecedens intelligi possit. *c. ex parte. de sig. instrum.*

Ratione legis cessante, cessat lex. *l. 1. §. 7. ca. quod pro remedio. & ubi eadem ratio, ibi idem jus constituendum est: Nisi aliquid contra jus commune statutum vel introductum sit. hoc enim ad similes casus non est trahendum. cap. qua à jure. 28. de regul. juris. in 6. item Nisi propter necessitatem aliquid statutum sit: nam nec hoc ad similes casus trahendum. c. in argumentum. 78. de reg. juris. in 6. §. 7. ca. quod pro remedio. §. quest. 1. cap. ordinarietates. §. quamvis. capit. cum in cunctis. 7. in princip. Versic. ea propter. de elect. cap. in causis. 19. in fin. de sententia. Et rejud.*

Rationes vim legis habere dicuntur à Gratiano. *dist. 1. c. consuetudo. §. porro.*

Ratum quis habere non potest, quod ipsius nomine non est gestum. *capit. ratorahitur. & mandato comparatur. cap. ratihabitio. 10. de regul. juris.* § Ratihabitio subsequens confirmat contractum præcedentem. *cap. accessit. de spons. impub.* Ratihabitio confirmat matrimonium, quod ab initio non fuit. *cap. in super. qui matrimonium. accusat. post. §. Ratihabitio confirmat religionem. capit. cum virum. de*

regular. Item sententiam. c. cum ad causam. de for. spoliar. Item confirmat procuratoriam actionem, ita ut eam nemo postea retractare possit. c. coningit. de tran. sicut.

Recognitio delicti extra iudicium, sicut consuetudo, non est inquisitionem. *de elect.*

Reconciliantur excommunicati, si sepulti, aqua benedicta solemniter infusa, et consuevisse. *de consecr. ecclis.*

Reconventionis & exceptionis sententia, cap. cum de lectus. 2. de ordine cognitivum.

Reconvenire potest reus alteri in eodem iudicio. *de iudic. d. ca. cum dilectus. 2. non tam ad agendum. Versic. quamquam in iudicio conceptus. §. mutui petitionibus.* Nisi interdictum concordæ possessionis agatur: hinc eam reconventio non potest opponi. *cap. ultim. de v. m. gni. stem. c. ad ultimum. 2. de causis p. fallit etiam supradicta regula, si excommunicatus reconventionem opponat. cap. cum non est de exceptionibus. tertio fallit si apud alium iudicem reconventio opponatur. cap. de sententia. 3. §. reu quoque. de rescri. in 6. Quartò, si apud arbitros causa agatur. cap. dilectus. 6. de arbitris. §. Modus procedendi per referendum conventioni præcipitur. cum reconventioni datus intelligitur. cap. primum. 2. de mutui petitionibus.*

Regula. *dist. 3. c. regula. in prin. intrins. dicitur de regulis. §. si ecclesia quædam*

Religionem li tenetur præstare. *cap. de bu. de spoli. §. Religionis habitum potest quis in domo propria scipere & tenere. cap. ex parte sua. de cen. §. iug. §. Religionum diversis reprobatur. maxime mendicantium. ca. non minus de religio. dist. 1. §. Religionem ingredi non prohibetur conjugati, ante carnalem copulam. cap. fornicat. de cop. Versic. conjugati. §. In religione per se non commoratus, nec ad seculum redire, nec mori ducere potest. capitul. consulat. eodem. §. Conjugatus, post carnalem copulam religionem ingredi non potest, nisi de licentia superioris. cap. ad apostolicam sedem. de casibus. §. iugati. qui verò ita semel ingressus est, neque potest. capit. dudum. eod. tit. §. Impubes religionem ingredi non potest, nisi de licentia superiorum. cap. 2. de regular. nec in iura in libertate non legitima, aliis à parentibus contrahitur. cap. 1. eodem titul. §. Religionem ingredi ante quatuordecimum annum constitutum, poenitere potest. capitul. ad nostrum. eod. titul. §. Religio tenuis quæ dicitur, cap. Et si quis. de simon. §. Cum religio facta sit, sponatus quàm cum laicis, quoad testamento. ex literarum. de ap. §. Et heres. cap. Et religio ad religionem magis arctam pertinet.*

potest. *c. licet. de regulis.* ¶ Religiosis habitum assumens, etsi vidua, etsi in domo propria, resiliere non potest amplius. *c. vidua. de regularibus.* ¶ Religiosus de religione ad religionem ex levitate non transeat, alias ad arctiorem transire potest. *c. Joannes. eod. tit.* ¶ Religionem intrans, renuntiare potest annali probatione. *c. ad apostolicam. eod. tit.* ¶ Religiosus ante professionem exiens, quando uxorem ducere possit, quando non. *vide in c. consulti. eod. tit.* ¶ Religionem intrans non habet habitum professorum. *ca. statutu. eod. tit.* ¶ Religione exiens ad reditum cogendus est, & per prelatum revocandus. *c. ult. eod. tit.* ¶ Religionem ingressus per metum qui in constantem virum cadere potest, non obligatur ad religionem. *c. 1. de iis que sunt in sacris.* ¶ Religiosis interdicitur coniugium. *ca. tuanos. de homicid.* ¶ Religiosus nec fidei iurare, nec mutuum accipere potest, sine consensu capituli vel abbatis. *cap. quod quisvisdam. de fidei iur.* alias conventus solvere non tenetur. *ibid.*

Religiosus locus, efficitur locus ad hospitalitatis usum deputatus. *c. ad hac. 4. de religio. domib.* ¶ Locus in quem mortuus illatus est, religiosus efficitur: Nisi haereticus eo sit illatus. *c. quicumque. 2. in prim. vers. ¶ Locus ille. de haereticis. in 6.*

Religiosa alienari, obligari, vel civilibus usibus commodari non potest. *12. q. 2. c. nulli. cap. predicta. item de reg. iuris. in 6. c. semel. 51.*

Relationem consultationis exemplum litigatoribus eundem. *c. in iudicio. 88. de appellat. in 6.* ¶ Ne relatione pendente iudex pronunciet, vel aliquid innovet. *c. licet. 5. de officio legat. 2. q. 1. c. non con. vers. quod nec in negotiis.* ¶ Relatione facta & responso accepto, sententiaque exinde lata, appellatio denegatur. *2. q. 6. c. viduum. §. si.*

Recurrendum si sacrae scripturae auctoritas desit. *dist. 20. c. ult.*

Reliquiae non debent exponi venales, & antiquae extra capsam non sunt ostendendae. *c. 2. de reliquiis.* ¶ Reliquiae de novo inventae, absque Papae approbatione non sunt venerandae. *c. 1. eod. tit.*

Remedium *c. redintegranda. 3. quae. 1. c. redintegranda.*

Remissionis literas possunt episcopi concedere: & quantum generales remissiones valeant. *vide in c. nostro. c. a quod aatem. de penit. c. remiss.*

Renuntiare non videtur, qui deceptus aliud facit. *c. litta. de renuntiat.* ¶ Renuntians episcopatum quando ad illum resumere possit. *c. post translationem. eod. tit.* ¶ Renuntians beneficio potest ad illud denuo admitti. *capit. Semens. eod. tit.* ¶ Non renuntiat iuri suo, qui gratiae se committit. *ibidem.* ¶ Renuntians instrumentis, sibi renuntiasse videtur. *capit. cum pridem. de pac. ¶ Renuntiare potest quilibet iuri suo. c. statutu. de regular.* ¶ Renun-

ciare potest quis tacite privilegii sui. *capit. accedentibus. de prae. §. 1.* ¶ Renuntians beneficio in manu laici, ipso iure eo privatur. *c. quod in d. b. de renuntiat.* ¶ Renunciatio bene regentis, non est facile admitenda. *cap. nisi cum pridem. eod. tit.* ubi simul notantur causae renuntiationis. ¶ Renunciatio facta, ipso iure irrita sunt instrumenta. *c. sane. eod. tit. c. cap. cum pridem. de pact.* ¶ Archiepiscopus renuntians, in illo loco pallio uti non potest. *c. ad supplicationem. de renuntiat.* ¶ Renunciare quis potest beneficio sibi concessio, sed non collegio dato. *capit. si desigenti. de foro compet.* ¶ Renunciare quis non debet beneficio absque consensu episcopi, & quando repetere possit renuntiationem. *c. ad mones. c. e. sane. de renuntiat.* ¶ Renuntians beneficio metu vel vi, illud non perdit. *ca. ad audientiam. de iis que sunt.* ¶ Renuntians beneficio suo coram iudice competenti, illud repetere non potest. *cap. accipra. de rescript. §. 1.*

Repressalia dantur, quando generalis rerum retentio, auctoritate principis vel civitatis, pro damni recompensatione indulgetur. *c. dominus. 23. q. 2.* ¶ Repressalia de iure canonico & civili prohibentur, unde in repressaliis ultra sortem nihil debet accipi. *cap. unice. lib. 6. de repress.* ¶ Repressalias concedentes contra clericos, vel accipientes, si singulares sunt personae, excommunicationis, si universitas, interdicti sententiam incurrunr, nisi intra mensem retractent. *ibid.*

Rei vindicatio non nisi adversus rei possessorem competit: Nisi dolo desierit possidere: hic enim pro possessore habetur. *cap. pro possessore. 26. de reg. iuris.* ¶ Rei vindicatione instituta, regulariter quidem ipsa res venit in condemnationem. Nisi res sit consecrata: tunc enim aestimatio eius venit prestanda. *14. q. 6. c. 1. §. si cum cap. leg. Comperimus.* ¶ Rei vindicationi ibi, ubi res est de qua contenditur, competit. *c. sane. §. 3. de foro competenti.* ¶ In rei vindicatione actor rem quam petit, tenetur specificare ac designare. *c. significans. lib. 2. de libell. oblatione.* ¶ In rei vindicatione succumbit actor non probans causam ex qua petit, licet post actionem in iudicium deductam ex alia causa dominium sit nactus. *c. abbas. 3. de re iudicata. in 6.* ¶ In rei vindicatione actor reo sumptus, quos in rem bona fide fecit, tenetur restituere. A qua regula excipitur precium, quo rem comparavit. *16. q. 3. c. penult. §. unice. vers. §.* ¶ Rei vindicatio longi temporis prescriptione eliditur. *c. cum alim. 18. de prescriptionibus. 16. q. 3. ca. placuit ut quicumque. §. prescriptionum.*

Residentiam non faciens canonicus admonitus, nec appellacionem ob hoc factam prosequens, privetur prebenda. *capit. per sem. de appellat.* ¶ Resident intelligitur, qui iura ecclesiae suae prosequitur. *capit. cum dilectus. de cler. non res. §.* ¶ Relidere nomen, admonitus, beneficio privetur. *c. ex parte. eod. demitulo.* ¶ Relidens dicitur, qui in servicio est Papae, vel episcopi, vel iusta de causa abest ex

ratum. d. dist. 2. c. signum. ¶ Divisio sacramentorum in sacramenta necessitatis & dignitatis. 1. *capit. remissionem. §. sed norandum est. Species sacramentorum. d. 9. 1. capit. multes secularium. §. sunt autem sacramenta.* ¶ Sacramenta libere sunt conferenda, abique ullius premii exactione. *c. ad apostolicam. & c. cum in ecclesia. de simon.*

¶ Sacramenta collata ab excommunicato, in excommunicatione vim habent, licet talis confers peccet. *cap. si celebrat. de cler. excommunic.* ¶ Si sacramentum est pratermissum, cautè supplendum est. *cap. 1. de sacram. non iter.* ¶ Sacrum traditum se non facrum. *c. quod in dubio. de consecrat. eccles.* ¶ Sacra non debent laico pignori dari, nisi in necessitate. *c. 1. de pignor.*

Sacrarium ingredi prohibentur subdiaconi & ministri non sacriati. *dist. 23. c. non oportet subdiaconos. & c. non oportet in sacros.*

Sacrificium. *c. multi. §. sacrificium. de Verbor. signific.*

sacrilegium quibus modis committatur.

Sacrilegium est quicquid in sacris Deo rebus & episcopis iniuste agitur, pro sacrilegio reputatur. *capit. qua multo tenet. 7. de reg. jur. 12. 9. 2. c. nulli. c. pradia. 13. 9. 2. c. qui oblationes. in fine. 17. 9. 4. c. qui rapit. capit. si quis contumax. §. sacrilegium ergo. c. quisquis. §. sacrilegium. usque ad finem.* etiam si tam privatà è loco sacro quis surripuerit. *d. c. si quis contumax. §. sacrilegium ergo. Verfic. & c. non sacrum. & d. c. qui quis. §. simuliter sacrilegium.* ¶ *§. fin. quod fallit, si sacrum è loco privato surripuerit. 23. 9. 4. c. quid ergo. §. fin.* ¶ Si res ecclesie alienat, vel alienationi consentit: sacrilegium committit. *17. 9. 4. c. omnes ecclesia.* ¶ Si ecclesiam non permittit ordinari vel Consecrari, sacrilegium committit. *1. 9. 1. c. nullus. §. qui autem. cum c. sequente.* ¶ Si de iudicio Imperatoris vel Papae Dubitat, sacrilegium committit. *dist. 5. committunt etiam. Verfic. aut quis de principali. §. fin. cum c. sequ.* ¶ Si quis Legata ecclesie retineat, sacrilegium committit. *13. 9. 2. c. qui oblationes. in fine. 17. 9. 4. c. sacrilegium.* ¶ Si divinam Legem non observat, vel in articulis fidei errat, sacrilegium committit. *17. 9. 4. c. si quis suadente. §. committunt etiam.* ¶ Si Sacerdotes insequitur sacrilegium committit. *d. 9. 4. capit. si quis qui. c. si quis contumax. §. dicitur etiam. c. quisquis. §. 1. Verfic. seu qui injuriam. capit. si quis deinceps. c. si quis suadente. in prim.* ¶ Sacrilegium committitur, si laici iura ecclesiastica Vsurpaverit. *c. conquestrus. 16. de foro competentis.*

Sacrifista & de huius officio. *c. unico. de officio sacrifiste.*

Salario & mercede magistris ac doctoribus artium liberalium decernendo. *c. 1. c. quia nonnulli. 4. & c. ult. §. si de magist. sig. §. sexta. quastione tertia. capit. §. salutores.*

Salitor. *de penitent. dist. 2. capit.*

Sapientia. *sapient.*

Satisfactum. *c. ex parte. 23. de Verbor. significat.*

Scandalum non debet bonum faciendum impedire. *capit. nisi derenuciat.* ¶ Ob scandalum ea quandoque sunt omittenda, quæ pro rigore juris sunt statuta. *c. super quodam. de statu monach.*

Scholares canonici plene recipiant fructus præbendarum suarum. *ca. super specula. de magistr.* ¶ Scholares in universitate possunt statuta facere, & citare, & contumaces punire. *c. ex literis. de consuet.* Item possunt constituere procuratorem in curia Papæ. *cap. quia in causis. de procurat.*

Secundum. *ca. abbate. 25. de Verborum significat.*

Sede vacante, nil debet innovari vel mutari. *c. 1. ne sed. vacant.*

Senatusconsulti definitio. *dist. 2. ca. senatusconsultum.*

Sententia iniusta iudicem potius lædit quam eum in quem temerè fertur. *11. 9. 3. ca. nolite. §. fin.* ¶ De sententia non præcipienda. *11. 9. 3. c. summopere.* ¶ Sententia ab ipso iudice sedente recitanda. *capit. ultim. §. fin. de re iudicata. in 6. fallit in episcopo iudice. d. capit. ult. in prim.* ¶ De sententia in plurali, non singulari numero profertenda. *capit. cum ab uno. 4. d. 111.* ¶ De sententia ex scripto recitanda. *2. 9. 1. c. in primis. §. sed & de personis. Verfic. si scriptis iudicatum. & §. fin. cum c. sequente. c. legum.* Nisi episcopus in causa clerici sententiam ferat. *11. 9. 1. c. si quis cum clerico.*

Sepultura est eligenda apud loca magis religiofa. *c. 3. de sepult.* ¶ Sepulturam debet quis eligere in loco parentum suorum. *capit. 1. de sepult.* ¶ Sepulturam licet eligere propriam vel alienam. *capit. eodem titulo.* ¶ Sepultura negatur torneamentariis. *ibidem.* ¶ Sepulturam eligens, parochie rationem habere debet. *cap. 2. de sepult.* ¶ Sepulturam eligere potest uxore sicut vir. *capit. de uxore. eodem titulo.* ¶ Sepulturam filio minori potest eligere pater. *ib.* ¶ De sepulturis hospitaliariorum, *cap. in nostra presentia. eod. tit.* ¶ Sepelire non licet clerico rapto rem, nec in mortali peccato decedentem. *ca. 2. de raptor.* ¶ Sepultura conceditur clericis interdicitum servantibus. *capit. quod in re. de pami. & remiss.* Item facinoroso penitenti. *cap. ult. in fin. eod.* ¶ In sepulturis non est danda portio canonica, si ad fabricam & ad luminaria quedam data sint. *c. ex parte. 3. de Verbor. signif.* ¶ Pro sepultura nil dandum est. *c. abolenda. eod. tit.*

Sequestratio fit rei servandæ causa. *c. 1. eod. tit.* Item sequestrationem bonorum impetrare potest mulier, propter inopiam viri. *capit. per vestras. de donation.* Item si etiam propter contumaciam absentis suspecti possessoris. *capit. ex literis. de dol. & contum.* ¶ Sequestratio iniusta revocatur. *capit. 1. de sequestr. poss. & fruct.* ¶ Sequestrantur fructus licet pendente. *c. 2. de sequestr. fruct.*

Si Servus Iudæi Christianus fieri desideret, per hoc liber efficitur. *distinction. 54. c. nulla. §. si. cum eo sequent. usque ad c. si servus absente.* ¶ Si Servus episcopus sit factus, per hoc liber efficitur. *dist. 54. c. si servus sciente. §. episcopalis.* ¶ Servus non ordinetur invito domino, alias deponitur & domino restituitur. *c. 1. 2. §. 3. de ser. non ordm.* ¶ Servus ecclesie quomodo potest manumitti, *vide in c. episcopi. eod. tit.* ¶ Servi & libertæ filius, liber est. *c. dilectus filius. de ser. non ordm.* ¶ Servus matrimonium contrahere potest, domino suo invito. *cap. propositi. de conjug. ser. v.* ¶ Servus fugitivus per fraudem ordinatus deponitur. *c. de servorum. de ser. non ordm.* ¶ Servus ad ministrandum domino in sacerdotali ordine constitutus, si renunciat officio, deponatur. *c. nullus. eod. tit.*

Schismaticis Iacobo, Petro & Ioanne de Columna. *capit. unico. de schismaticis. in 6.*

Sigillo novo non utantur nisi collegiati. *cap. dilecti. de excess. prelat.* ¶ Sigillum non probat, nisi sit authenticum. *cap. 2. de fid. instrum.* ¶ Sigillum capituli dicitur authenticum. *c. 3. de probat.* Item sigillum principis. *c. cum dilectus. de fid. instrum.* ¶ Ex sigillis veritas privilegiorum, vel falsitas dignoscitur. *ibid.* ¶ Sigillo authentico debet sententia excommunicationis corroborari. *c. cum medicinalis. de sentent. excommunic.* ¶ Sigilla falsa confitentium vel fingentium poena. *cap. 3. de crimin. falsi. c. cum olim. de offic. iudic. de leg.*

Simonia. *i. q. 7. c. ult. in prin.* ¶ ejus definitione Simonia definitur studiosa voluntas emendi vel vendendi spiritualia. ¶ Est autem Simonia dicta à Simone mago. *24. q. 3. c. pen. in prin.* Simoniæ verò esse hæresin, patet ex *d. ca. ult. in prin. i. q. 1. c. sentent. §. si. cum c. seq. c. cum omnis. c. eos qui. c. placuit. §. ex illa.* Concordat item proposita causa *i. q. 1. c. erga Simoniacos. §. c. nunquam. §. i. q. 3. c. ea qua. item extra. de agans. com. 2. de Simonia. extra. de ag. com. 1. de sentent. excom.* Obijcitur *i. q. 1. c. placuit. §. item opponitur.* Species seu exempla hujus causæ exponuntur *c. non facti. 8. §. c. cum in ecclesia. §. de Simonia.* qui Signa rebus alienis imponunt, coercendi. *16. q. 6. c. 1.*

Quid sit Simonia, & quomodo committatur.

Simonia est pactio circa spiritualia vel eis annexa. *capit. quæsitum. de rerum permur.* ut promoverè negotium, spe beneficii ecclesiastici promitti. *cap. cum essent. de simon.* item, docere pro mercede, eum salarium ab ecclesia constitutum habeat. *r. 1. de magist.* item pro consecratione aliquid ultra procuracionem accipere. *capit. cum sit. de simon.* item, ubicunque spirituale pro temporali venditur. *cap. in tantum. eod. tit.* ¶ Simonia est aliquid pro sepulchris recipere, vel pro exequiis, inthronizatione, vel quocunque sa-

cramento. *cap. cum in ecclesia. eod. tit.* Item gratiam vel favorem publicè peccatorum non corrigere, vel denunciare. *capit. nemo. eod. tit. de hoc. eod. tit.* Item ecclesiam emere vel redimere. *capit. querelam. eod. tit.* Item poenitentiam indignum propter favorem aut gratiam reconcedere, vel poenitentem ex odio repellere. *capit. nemo. eod. tit.* Item homagium petere pro beneficio. *capit. ex diligenti. eod. tit.* Item pro ecclesiastico ministerio aliquid petere. *capit. cum essent. eod. tit.* ¶ Simonia est omne impetratum pro libertate obsequio in ordinatione. *cap. 1. eod. tit. venientes & vendentes ecclesiarum administrationem Simoniam committunt. cap. capite. eod. tit.* ¶ Simonia est aliquid pro prebenda recipere. *c. ad aures. eod. tit.* ¶ Simonia est actione committi potest. *capit. tuas. de simon. §. unde in cap. dilectus filius. eod. tit.* ¶ Simonia gratia, favor, vel odium loco prebende recipiendi tantum valet remittere, quantum dicitur. *cap. cum essent. eod. tit.* ¶ In simoniaco contractu tantum valet remittere, quantum dicitur. *cap. cum essent. eod. tit.* ¶ Simoniaco est, qui de bonis suis prebendam constituit, ut ad eam recipiatur. *c. tuas. de simon.* ¶ Simoniaco est recipiens pecuniam pro eo ad quod non est officio. *ca. dilectus filius. de simon.* ¶ Simonia est temporalia dare, spiritualia lucrari. *cap. tuas. eod. tit.* ¶ Simonia non est danda in ecclesia, & postea petere ut recipiatur in ea. *cap. corrupta sit intentio & datus & recipiatur. eod. tit.* ¶ Simoniaco non dicitur episcopus, qui pro prebenda pro annua pensione alteri dedit, nisi ubi Papæ confirmatio accedit. *cap. capite. de religiof. dimis.* ¶ Simonia non est, si clericus possessor vexacionem redimat. *capit. dilectus filius. de simon.*

Eorum qui Simoniam committunt poena.

Simoniaco convictus peremptorè deponatur. *capit. a. de hoc. eod. tit.* Debet purgacione dici de simonia suspecto, in qua si detestatur, beneficio privetur. *capit. in futurum. eod. tit.* Simoniaco & officio privetur, manus a quod recipiens pro chrisinate. *capit. cum sit. eod. tit.* ¶ Simoniaco ordinatus in ecclesia cantare non potest. *capit. a. eod. tit.* ¶ Contra simoniaco admittitur testis. *capit. de criminosus. c. tanta. eod. tit.* ¶ Quod sit poena intrantis & recipientis in ecclesia quoddam simoniaco, *vide in cap. dilectus filius. eod. tit.* ¶ Per simoniaco aliquem beneficii poena deponatur. *c. qui ultimus. eod. tit.* ¶ Simoniaco poena deponatur per certa signa. *c. si quis poeniam. eod. tit.* ¶ Simoniaco de simonia deponatur non potest, si dominus. *de simon. §. deponatur. c. de regularibus. eod. tit.* ¶ Simoniaco poena deponatur, & archidicem suscipiat. *c. de regularibus. eod. tit.* ¶ Simoniaco poena deponatur, & archidicem suscipiat. *c. de regularibus. eod. tit.*

renes ignoranter beneficium adepti, illud restituere tenentur. *c. per tuas. 2. eod. tit.* ¶ Circa limoniaca accusatum quae attendenda. *ibidem.* ¶ Simoniaca promissio, promittentem non obligat. *cap. hoc autem. eod. tit.* ¶ Cum simoniaco aliquando potest dispensari. *c. per tuas. 2. eod. tit.* ¶ Simoniach ex sola intentione committens, non tenetur renuntiare, vel restituere. *cap. mandato. eod. tit.*

Solvitur co genere quodque, quo colligatum est. *c. 1. de reg. jur.*
Solutio proficit debitori ad liberationem & exceptionem. Nisi alii quam creditori solutum sit. *c. ea re. 22. de iurejurando.* Item nisi aliud pro alio solvatur vel praestetur. *cap. cum aliquis. 6. de re iudicata.* ¶ Solutio praeterea proficit debitori, si causa de qua iudicatum est, & quae per sententiam est finita, rursus deducatur in iudicium: nam obstat rei iudicatae exceptio, etiam si eum antea apud ecclesiasticum iudicem actum esset, nunc apud civilem iudicem agatur: vel contra. *cap. ult. de excep. in 6. quod an semper verum sit, vide in quast. 1. cap. quicunque. fallit supradicta regula, si ex alia causa nunc agatur, quam actum est antea. c. ult. de causa possessionis. c. cum olim. 14. de privilegiis.* Nisi in rem agatur. *cap. abbate. 3. de re iudicata. in 6. Approbatur ibidem. §. secus autem. fallit secundo, si causa ob quam in priore iudicio reus fuerit absolutus, in posteriore iudicio cesset. cap. ad versario. 13. de exceptionibus. Clemens. ult. de appellacione.* ¶ Tertio fallit si contra alium in iudicio priore actum est, quam contra quem nunc agitur. *cap. cum olim. 7. de causa possessionis.* quod ita est, nisi prior & posterior conventus similibus consortes. *2. q. 6. cap. et qui appellat. §. quandoque.* Quarto fallit si alius antea egerit, quam qui nunc agit. *cap. cum super. 17. de re iudicata. cap. inter dilectos. 8. §. fin. in fine. de donationibus. cap. 1. §. per presertim. de iure patronatus. in 6. proficit tamen prior solutio, si cum posteriori actori actio primum competeret, is alium antea agere passus sit. c. quamvis. 25. de re iudic. ut etiam si posterior actor sit successor ejus qui antea egit. *dist. cap. 25. in fine.* Quinto fallit si alia res petatur nunc, quam antea est petita. *cap. dilectus. 18. de offic. ordinar. c. cum olim. 7. de causa possessionis.* si pro Solutione debiti pignori cavere debitor sit paratus; per hoc exceptione non defenditur. *cap. cum aliquibus. 6. de re iudicata.* ¶ Solvere non tenetur ecclesia debita pro ea non contracta. *cap. 2. de solut.* ¶ Ad solutionem debiti pro ecclesia ab antecessore contracti, tenetur successor. *c. 1. eod. titul.* ¶ Solutionem debiti neganti incumbit probatio. *cap. final. eod. tit.* ¶ Ad solutionem expensarum tenetur, qui diem non servat. *c. cum dist. de dolo & contum.**

Sorores duae possunt duobus fratribus copulari. *cap. quod super. de conjugatis. & affin.*

Sortilegus. 26. quast. 2. cap. 1. §. fin. cum c. sequente. c. hi qui de paganis.

c. non exemplo. q. 5. in prin. c. forte. c. per dicit. cap. scipian prin. & q. 7. c. non obsequeris. Verfic. & foree. item de sortilegis. c. 1. Definitio sortilegorum. 26. q. 1. in prin. cum c. sequente. item q. 3. c. 1. §. sortilegi.

Speciale praecipuum plus valet quam generale. *c. si ad versus nos. de heret. ne die solenni, praeter ad Spectacula* missio ecclesiae conventuatur. *de conse. dist. 1. c. qui die solenni.*

Spiritus sanctus procedit à Patre & Filio. *cap. unico. de summa trinitate. in 6. de consecrat. dist. 5. cap. de spiritu. & cap. ult. An & quatenus permaneat vel recedat Spiritus sanctus. de pen. dist. 2. c. quarendum. cap. per est dist. curus.*

Spiritualia pro temporalibus commutari non possunt. *cap. exhibitio. de rer. permut. ¶ De spiritualibus potest in arbitros compromitti. c. nisi. de prob. ¶ In spiritualibus non ex legum distinctione, sed ex aequitate canonum proceditur. c. literas. de iuram. calumn. ¶ In causis spiritualibus non recipitur iuramentum calumniae. ibidem.*

Spoliantes naufragos incidunt in canonem. *ca. excommunicati. de rap.*

Spolians conveniri non potest, antequam restituar. *2. q. 6. c. ult. §. appellatore.*

Sponsalia. 30. quast. 5. c. nostrates. ¶ Dividuntur in sponsalia de praesenti & de futuro. *cap. si inter virum. 3. de sponsalibus.* ¶ Sponsalia de futuro solvuntur per sponsalia sequentia de praesenti. *cap. 1. de spons. duor.* ¶ Sponsalia dicuntur matrimonium consummatum, si carnalis copula intervenerit. *cap. Sponsus. de sponsal.* ¶ Sponsalia de futuro solvuntur lepra, vel alia deformatio similibus. *cap. ut quem admodum. de iurejur.* ¶ Sponsalia quando inducant publice honestatis iustitiam, vide in *cap. literas. de despons. impub.* ¶ Sponsalia de praesenti dissolvi non possunt. *cap. 1. & 2. de spons. duorum.* ¶ Sponsalia ante septennium rite contracta non possunt. *cap. ad dissolvendum. de despons. impub.* ¶ Sponsalia per vim contracta, est sponsa fuerit in domum sponsi deducta, non valent. *cap. ut ex literis. eod. titul.* ¶ Sponsam fratris nemo, etiam fratris mortuo, habere potest, propter publice honestatis iustitiam. *cap. ut ad audientiam. de sponsal.* ¶ Sponsa sponsam vagabundum sequi non tenetur, nec cum diu expectare. *cap. de illa. eod. tit.* ¶ Sponsa de praesenti, vivente sponso, aliam ducere non potest, nisi prior religionem intraret. *cap. 2. de spons. duorum.* ¶ Sponsa duorum dicitur, quae cum uno per verba de futuro contrahit, cum altero per verba de praesenti. *cap. 1. eod. tit.* ¶ Sponsa duorum, lite pendente, cum neutro contrahere potest, donec quaestio decidatur. *cap. sua fraternitas. eod. titul.* ¶ Sponsalibus contractis inter puberem & impuberem, pubes per verba de praesenti contentiens dissentire amplius non potest, sed impubes, cum pubes factus erit, poterit dissentire.

cap. de illis de despons. impub. ¶ Sponsalia sunt, & non matrimonium, que ante annos legitimos fiunt. cap. tua nobis. eodem tit. ¶ Sponsalia de presenti contrahens, ad consummationem est cogendus. cap. tit. ex literis. eodem titulo. ¶ Sponsalia de futuro qui contraxerunt, possunt mutuo dissentiu separari. cap. praterea. de sponsalibus. ¶ Sponsalia sub honesta conditione contrahenda, non valent ante conditionis eventum. cap. de illis. de condit. apposit. ¶ Sponsalia contrahi possunt inter absentes per personam interpositam. cap. veniens. qui cler. vel sod. ¶ Qui sponsalia contraxit cum puella in cunabulis existente, ea mortua matrem ducere non prohibetur. c. litera. de despons. impub. ¶ Sponsalia qua etate dissolvantur, vel consummentur. vide in cap. ut testationes. eod. tit. ¶ Sponsaliorum probatio viro incumbit. c. 1. de clandestin. despons. ¶ Sponsalibus conditio inhonesta apposta, que contra substantiam matrimonii fit, ea rumpit & dissolvit. cap. ult. de condit. apposit. ¶ Ad sponsalia consummandam hortandus quis potius est quam cogendus. cap. requisivit. de sponsal.

Sponsaliorum & Nuptiarum promissus usus: ideo 27. q. 2. Gratianus disserit, an sponsalia conjugii appellatione contineantur, seu an sponsus & sponsa conjuges recte dicantur? cujus questionis partem quidem affirmativam primum probat argumentis & autoritatibus. dist. question. 2. in prim. cap. sufficiat. §. cum ergo. cap. beat. a. §. fin. cap. conjuges. cap. conjunx. cap. omne in aqua. cap. qui desponsatam. in prim. c. §. 1. item cap. si quis desponsaverit. §. fin. Deinde partem negativam defendit, sponsalia videlicet conjugii appellatione non contineri, & sponsum sponfamque conjuges non recte dici. dist. §. fin. cum sequentibus. c. d. q. 2. c. decreta. §. 1. ca. quod autem. §. unde appareret. §. item si sponsa. c. si quis sponsam. §. 1. c. statutum. §. apparet. Postremo Gratianus hanc canonum contrarietatem conciliare conatur, distinctione facta inter conjugium initiatum & ratum: initiatum appellans, cui carnalis copula non intervenit: ratum appellans, cui copula ista intervenit. dist. cap. statutum. §. quomodo. c. d. q. 2. c. cum iniriatur.

Sportularum nomine clerici judicantes nihil pro suis sententiis accipere debent. cap. cum ab omni. 10. de vi & honestate clericorum. Taxatio expensarum pro literis cancellarie dandarum. extr. & gan. 10 ann. XXII. unica. de sententiis excommunicationis.

Statuta ecclesie variari possunt pro tempore. cap. non debet. de consanguin. c. affinis. ¶ Statuta laicorum super rebus ecclesiasticis non valent, nisi ab ecclesia confirmentur; & statuentes contra ecclesiam sunt excommunicandi, nisi statuta revocent. cap. noverit. de sententiis. excommunic.

Stipulatione penali si non fiat quod est, actio datur ad penam petendam. Nisi matrimonium sub pena sit promissum. cap. gemma.

29. de sponsalibus. item nisi pro parte promissum sit, quod sub pena promissum est, hoc non datur poenalis stipulatio non nisi pro parte promissum in solidum committitur. c. joann. p. de pen. a. Principe solus dicitur causam subdelegatus. c. cum causam. de appell. §. A subdelegato si fuerit appellatum, delegatus procedet poenalis aliquid jurisdictionis subintrinseci. c. super provisionum. de offic. deleg.

Subdelegatus debet esse minor viginti annis. dist. 21. c. clerici. §. subdelegatus. c. 1. §. Subdelegatus conatus. ¶ Calicem & patenam ad altare diaconis tradit, urceolum quoque & aquam manile & manutergium tenet, &c. dist. 22. cap. 1. subdiaconum. dist. 23. c. 1. §. de servitute. ¶ Subdiaconus & diaconus simili gaudent privilegio. cap. miramur. de serv. non ordi. ¶ Subdiaconus à Papa ordinatus, privilegium habet ut cum in dist. de temp. ordi. ¶ Subdiaconus potest eligi in episcopum, & cura monasterii committi potest. cap. amulu. c. cap. preve. de atat. ordi.

Subdiaconi debet esse minor viginti annis. dist. 21. c. clerici. §. subdelegatus. c. 1. §. Subdiaconus conatus. ¶ Calicem & patenam ad altare diaconis tradit, urceolum quoque & aquam manile & manutergium tenet, &c. dist. 22. cap. 1. subdiaconum. dist. 23. c. 1. §. de servitute. ¶ Subdiaconus & diaconus simili gaudent privilegio. cap. miramur. de serv. non ordi. ¶ Subdiaconus à Papa ordinatus, privilegium habet ut cum in dist. de temp. ordi. ¶ Subdiaconus potest eligi in episcopum, & cura monasterii committi potest. cap. amulu. c. cap. preve. de atat. ordi.

Succesor prestat factum predecessoris, nisi periculum in actu. c. 63. dist. 1. cap. qui sanctus. §. non minus plus juris ad alium transferri, quam qui habet. cap. nemo potest. 79. de regulis juris. in §. 1. c. 1. §. 1. ¶ Succesor iustum habet ignorat causam. cap. cum quis. 14. de reg. jur. in §. 1.

Suffraganeus archiepiscopi delegatum non tenetur. c. pastoralis. de offic. ordin. clericis. cap. sicut. §. de verborum significacione. in §. 6.

Sui est, quidquid infirmorum per homines ad faciendam colendam idola, vel ad colendam, sicut Deum. c. 26. q. 2. c. illud.

Superstitio est, quidquid infirmorum per homines ad faciendam colendam idola, vel ad colendam, sicut Deum. c. 26. q. 2. c. illud.

Suspensus nec eligi nec eligere potest. c. cum dilectum. de corp. nec beneficium conferre. c. si celebrat. de circummunic. ¶ Si celebret, privatur officio jurisdictionis. c. cler. eod. tit.

Suspensionis causa. Quicumque ecclesiam pro alienis debita obsequia suspenditur. ca. si quorundam. de jura. ¶ Suspenditur est quicumque in mortali peccato ceciderit. cap. quod situm. de exco. cleric. ¶ Indignus clericus, qui sine scriptis sententiam excommunicationis profert, per mentem suspensionis ab ingressu ecclesie: idem de eo qui dicitur ab ingressu vel favore in detrimentum alterius profert, c. 1. de sent. c. rejudic. lib. 6. ¶ Indignus qui clandestinis matrimonii preceps profert, est per triennium suspendi debet. c. cum in peccato. de m. d.

no. de clandest. despons. § Literas capituli qui corrupti, ab officio & beneficio suspendi debet. *c. tam literis. de rebus.* § Sacerdos concubinaris, cum in iudicio per sententiam vel propriam confessionem condemnatur, suspenditur. *c. 6. de cohabit. cleric.* § Suspendus celebrans est deponendus. *c. Serratus. de dol. & contum.* § Episcopus, clericum alterius diocesis ordinans sine licentia dimissorii, per annum suspenditur. *c. nullus. de tempor. ordin. in 6. & clerici episcoporum sic suspenditorum, p. sunt sine licentia eorum à vicinis episcopis canonicè ordinari. ibidem.* § Prælati qui ecclesias, vel bona immobilia ecclesiarum domino laicorum subiciunt, eos instituendo vel advocatos vel patronos, per triennium suspenduntur: Laici vero, qui ad hoc prælatos aliasve personas per vim compulerunt, cujuscunque conditionis sint, excommunicationem incurrunt, & nihilominus ipsum factum ipso jure nullum est. *Gregorius in cap. hoc consultiſſimo. de rebus ecclesiis. non alien. lib. 6.* § In suspensionis absolutione, juramentum de stando mandatis ecclesie requiritur, ut & in excommunicatione. *c. Venerabilis. de sentent. excommun.*

Suspicionem fidelis homo faciliè venire non debet. *ii. q. 3. c. abſti.* § Suspecto non debet causa committi, nec committi Papa ex certa scientia. *cap. causam. de offic. deleg. & c. cum inter priorem. de except.* § Propter suspensionem, etiam injustam, potest dominus mandatum revocare. *cap. ex parte. de reſcrip.* § Ex suspitione potest uxor accusari de adultério. *cap. maritus. de adult.* § Suspicionis causa non coram suspecto iudice, sed coram arbitris est probanda. *cap. secundo. de appell.* § Suspecti iudicis causa coram quo probanda sit, *vide in c. suspitionis. de offic. deleg. § Suspectio sola, licet vehemens non condemnat. c. literas. de præsumt.*

Symbolo prædicando. *de cons. dist. 4. c. symbolum.*

Tabellionatus officio uti non debent clerici in sacris ordinibus constituti. *cap. sicut. de cleric. & c. monach.* § Tabellionatus officium *vide in cap. quemadmodum. contra falsam. de probat.*

Taciturnitas bona & mala. *43. dist. ca. in mandatis.*

Tempore prior est ture prior. *cap. quia dicitur. de concess. preben. & c. Temporis cursus crimen probat, nec currit tempus, nisi à tempore notitiæ. c. excommunicationis. l. de hæretic.*

Tentatio multiplex: Dei, hominis & diaboli. *de panis. dist. 2. §. opponitur. & §. contrario.*

Tergiverſatio est deceptio, & sine tergiverſatione notorium dicitur, quod nulla arte celari potest. *c. cum in paribus. de Verbor. signific.*

Testamentum unde dictum, definitur. *13. q. 2. c. placuit. §.*

Vel ut quidam. Verſ. unde & c. testam. § Testamentum pupillare paterni testamenti pars est. *c. i. §. fin. in fine. de testamentis. in 6.* § Testatoris privata dispositio, generalem canonis constitutionem non mutare potest. *capitul. requisisti. de testament.* § Testamentum multis modis dicitur. *cap. cum Marthæ. de celebrat. Miss.* § Testamentum morte confirmatur. *ibid.* § Relictum testamento episcopo, præsumitur intuitu ecclesie relictum, nisi à propinquo, aut speciatim intuitu personæ datum sit. *capitul. requisisti. de testament.* § In testamenti dispositione & executione consuetudo terrarum est observanda. *capitul. Raynarius. de testament.* Testator potest solutioni legatorum penam imponere. *ibidem.* § Testamento legata ab hæredibus sunt præstanda, nisi sit alius executor. *ibidem.* § Testamentum legitimum impediens, excommunicandus est. *cap. si hæredes. cod. ist. & cap. penultim. eodem.* § Testatoris vota observanda, ubi nec fraus nec dolus intervenit. *cap. requisisti. eodem titulo.* § Deindistinctè ecclesie relictis episcopus canonicam portionem sumere debet. *ibidem.* quæ verò sit ea canonica portio, *vide in cap. ex parte 3. de Verbor. significat.* § Testamentum in fraudem ecclesie non valet. *cap. de his. de testament.* § Compellendi sunt per episcopos executores, ut voluntatem testatoris exequantur, & si noluerint, vel negligentes in executione sint, episcopus ipse exequatur. *c. tua nobis. & cap. loannes. de testament.* § Qui extremam voluntatem in alterius dispositionem committit, non videtur decedere intestatus. *cap. cum tibi. de reſtam.* § Abbatissa testamentum de rebus ecclesie condere non potest. *cap. 2. de reb. eccles. non alien.* § Alienatus mente testamentum condere non potest. *cap. ult. de success. ab intest.* § Testari non potest clericus de bonis mobilibus vel immobilibus ecclesie, sed elemosynas mediocres dare ei permittitur: de propriis verò liberè testatur. *cap. relatum. de testament.* § Testamentum, duorum vel trium testimonio probatur. *ibidem.* § In testamenti causa non secundum leges, sed secundum canones est iudicandum. *cap. relatum. de reſtam.*

Testamenti Veteris & Novi differentia. *31. quæst. 1. cap. si quis suorum. §. sed in veteri.*

Testis. *cap. forum. 10. §. testes. de Verborum significat.* § Testes ad testimonium ferendum cogi possunt. *r. 1. de reſtitibus cogend.* § Ad probationem tamen criminis nemo invitus cogitur. *cap. delictorum. cod. titul.* § Testis ex intervallo dictum mutare non potest. *cap. per tuas. de probat.* § Post testium renunciationem, & publicationem testimoniorum peremptoria exceptio probari & opponi potest. *cap. series. de reſtitibus.* § Formam juramenti quod testes præstare debent, *vide in c. quoties. de reſtitibus.* § Testes possunt super novis articulis produci, attestationibus licet publicatis. *capitul. fraternitatis. cod. ist.* § Testis semel in causa jurare debet. *ca. præcreta. de reſtit. cog.* § Testes idonei

idonei iterum recipi possunt. *cap. presentata. eodem articulo.* § Testi non creditur nisi jurato. *cap. super nobis. eod. tit.* § Testes etiam absente iudice sumuntur. *cap. significavit. de offic. iud. ordin.* § Testium receptio in causa matrimoniali, & ante & post litrem contestatam valet. *cap. accedens. 2. us. lit. non contestat.* § Tertia testium productio concedenda est, sed quarta non facile admittenda, nisi cum juris solemnitate. *cap. in causis. de testibus.* § Testem impediens ne testimonium dicat, excommunicatur. *cap. constitutus. eod. tit.* § Testes producuntur extra iudicium quandoque ad perpetuam rei memoriam. *ca. Albericus. de testib.* § Testes examinari & audiri possunt in alia provincia, quam ubi litigatur, & per alios quam per iudices ipsos. *cap. cum olim. eod. tit.* § Testium reprobatio mutua, tertiam iterationem non excedat. *cap. licet. 3. eod. tit.* § Testium productio quarta quando peti, & quando concedi possit. *vide in cap. penult. eod. tit.* § Testium iuramentum potest à partibus remitti. *cap. ruis. questionib. eod. tit.* § Testium dicta discordantia iudex, quatenus fieri potest, concordare debet, eorumque dicta in benigniorem partem interpretari. *cap. cum ruis. de testibus.* § Testes iteratò examinari potest iudex ex officio. *ca. cum clamor. eod. tit.* § Testes nomine instrumentorum continentur. *ca. cum Ioannes. de fid. instrum.* § Secundam testium dicta iudicandum est. *c. tertio loco. de probat.* § Testes partibus presentibus producuntur, nisi alterutra pars contumaciter absit. *c. in nomine. eod. tit.*

Qui & quales ad testimonium dicendum admitti debeant, quidq; in eis observandum.

Testes qui dicantur idonei, *vide in cap. forus. de verbor. signific.* § In testibus quæ sint circumstantie inquirende, *vide in cap. cum causam. de testibus.* § Testes super positionibus sunt diligenter examinandi. *c. 1. de testibus. in 6.* § In causa denunciations vel correctionis, principalis persona testis legitimi loco habetur. *cap. in omni negotio. de testibus.* § Testes debent infamia, suspitione, & omni denique macula carere. *cap. 1. de except.* § Consanguinei testes requiruntur ad probationem consanguinitatis, *vide in cap. quos res. de testib.* § Testis non potest esse actor & procurator in eadem causa. *c. in super. eod. tit.* § Testium non multatudo, sed qualitas consideranda, & testium auctoritas multitudini præfertur. *ibidem.* § Testium numerus, ubi non exigitur certus, duo vel tres sufficiunt. *ca. licet universis. de testibus.* & testibus ejusdem honestatis existentibus, prævalet numerus. *ibidem.* § Testium juratorum tantum valet testimonium. *cap. præterea. de testib.* § Testes qui perjurii suspecti sunt, non audiri debent. *c. in literis. de testibus.* § Testis unus ad condemnationem solus non sufficit. *c. veniens. eod. tit.* § Testes miraculorum, qualiter examinandi. *c. venerabilis. eod. tit.* § Testes jejuni deponere debent. *c. 1. de testib.* § Testis potest esse clericus in cau-

sa ecclesiastica, & religiosus in causa seculari. *c. cum nunciis. eod. tit.* § Testes plures quædam mater & filia requiruntur ad matrimonii probationem. *c. super eo. eod. tit.* § Testis potest esse iudex delegatus in causa sibi commissa, quando officium iudicandi deponat. *cap. 1. de iud. eod. tit.* § Testis minus legitimus in probatione admittitur. *c. tam literis. eod. tit.* § Testes admitti possunt in causa matrimoniali pro uno articulo, testationibus publicis. *c. 1. eod. tit.* § Testis idoneus non dicitur, cui criminalis obiectio fieri potest. *cap. 1. eod. tit.* § Religiosus in ecclesia suæ causæ testis esse potest, si do patronus ejus non sit. *cap. in super. de iud.*

Quibus de causis testes reprobandur.

Testes quibus de causis reprobandur, *vide in cap. quis testis. c. ea. ex parte. de testib.* § Testis in uno iudicio receptus, non facit fidem in alio nisi inter eandem personas. *cap. confusio. de testibus.* § Testis sibi contradicens reprobandus. *licet. de probat.* § Testes in probatione diverges reprobandur. *c. cum dilectus. de testib.* § Testes familiares ad matrimonii diripiitionem non admittuntur. *c. in literis. de testib.* § Testis in mea causa esse non potest, si cum testimonium in alia causa reprobandus. *cap. super. de testib.* § Testes quibus crimen obicitur, à testimonio distinctione remouentur. *c. super. de testib.* § Testis cui in modum exceptionis crimen obicitur, aliqua poena affici non debet, sed tantum in testimonio repelli. *ca. 1. de except.* § Testis varius & vacillans repellitur. *c. cum ecclesia. de caus. poss. c. propriis.* § Qui contra testem aliquid opponit, publicatis attestacionibus de iudicio iurare debet. *cap. presentium. de testib.* § Testis esse non potest quis criminis, ejusdem criminis accusatus. *c. veniens. eod. tit.* § Testimonium de auditu in causa matrimonii non valet. *cap. licet. de quadam. eod. tit.* § Iudex in causa Christiana testis esse nõ potest, non contra. *c. adus. de testibus.* § Testes qui testificanda didicerunt, reprobandur, nisi in causa matrimoniali. *c. omnia. c. cum in tua. eod. tit.* § Laicus in crimine testimonium perhibere non potest, accusat tamen pro sua vel faciente. *c. de castro. de testibus.* § Socias criminis in criminali causa non admittitur, tanquam testis. *scilicet nobis. eod. tit.* § Si crimen testis officiat, & iudex nihilominus secundum eum procedat, dicta sententiam ferat, & revocanda sententia. *cap. ex parte. A. eod. tit.* § In causa testis ad testimonium non est, qui consummum equitatem habet. *cap. personas. eod. tit.* § Conspiratores ad testimonium dicendum non admittuntur. *cap. ruis. c. A. de sentent. c. cap. suborta. c. cap. ruis. c. 2. de simon.* § Testimonium iuratis prævalet fama. *ca. super eo. de consang. c. 1. de testib. eod. tit.* § Testimonium dicendum non admittuntur capitales. *c. licet. de testib. de simon.*

Theologia studiosi ad ecclesiasticam mittendos a procuratore de magistris.

Thefaurarii officium. *dist. 25. cap. 1. §. ad thefaurarium.*

Timor Dei. *11. quest. 3. c. qui omni potentem.*

Tonfuram primam potest abbas dare monacho suo. *ca. cum contingat. de atar. §. qualis.* § Tonfuram gestare non tenetur clericus uxoratus. *capit. Joannes. de cleric. conjug.* § Tonfura non privilegiat uxoratos. *u. cum decorem. eod. titul.*

Torneamentis non exercendis. *ca. de mentis. Mutatur ac tollitur hoc extra. Jo. an. 22. unia. eod. tit.*

Toto & pars continetur, & in eo quod plus est continetur minus. *c. plus semper. §. c. in toto. §. de reg. jur. in 6.*

Traditio Rei praefertur ex solutione pensionis. *c. cum venisset. 9. de Re. fur. spoliat.*

Transactio non minorem auctoritatem, quam res iudicata obtinet, omnemque disputationem causae principalis tollit exceptionis op. *c. 1. de transacionibus.* Nisi de beneficio ecclesiastico accepta pecunia sit transactum. *c. cum pridem. 4. de pactis. item nisi de causa matrimoniali sit transactum. c. ultim. Serf. exceptu. unum. de transacionibus.* alias non tenentur, etiam si transigentem statim penituerit. *de quod. sent. 21. de regul. jur. in 6.* quod si adferat quoque pars fidem transacioni non praestet, & altera eam servat, non tenetur. *cf. infra. 75. de reg. jur. in 6.*

§ Transactio dicitur amicalis compositio. *c. ex literis. §. c. sequenti. de trans. fact.* § Transactio in matrimoniali causa locum non habet. *c. ex parte. eod. tit.* § Transactio super subiectione spirituali non valet, nisi in beneficiis ecclesiasticis. *c. praeterea. §. cap. super eo. eod. tit.*

§ Transactio in spiritualibus, quae fit mediante pecunia, non valet, sed ea per compositionem amicam secundum jus fieri debet. *c. constitutum. cap. praeterea. §. cap. de casero. eod. titul.*

§ Transactio in decimis locum non habet. *cap. veniens. eod. titul.*

§ Transactio quae iuri non est contraria, ab episcopo rata habetur. *c. de casero. eod. titul.*

§ Transactio facta, omnia priora instrumenta cassantur, & praeter instrumentum transacionis. *cap. 3. eod. tit.*

§ Transactio fieri non debet super ecclesiastico beneficio: quia speciem continet simoniae talis transactio. *c. constitutum. de trans. fact.*

§ Transactio super decimis inter personas ecclesiasticas valet, si fiat auctoritate diocesani. *c. statim. eod. titul.*

§ Transactio non potest praelatus sine literis capituli. *cap. contingit. eod. tit.*

§ Per transacionem non potest nova pensio ecclesiae imponi per partium pacem, sine vitio simoniae. *c. praeterea. §. cap. 3. de trans. fact.*

Treugæ quando servandæ, & circa quas poena. *cap. 1. de treugæ.*

Tabutum etiam licite ab ecclesia datur, sed in utroque pacis. *23. q. 1. c. quid.*

Tutela Triplex. *16. q. 1. c. generaliter.* § A tutela & cura excusantur clerici & monachi. *dist. 28. c. ult. 16. q. 1. c. generaliter. 21. q. 2. c. Cyprian.* § Pubertate pupilli finitur tutela. Cui tamen contradicit. *c. puberes. 3. de desponsat. impub.*

Tutor tenetur defendere pupillum, & iudicium nomine eius suscipere. *12. q. 1. c. 1.* Nisi tutor esse desierit. *c. ex parte. 67. de appellar.*

Vacante sede, status ejus mutari non debet. *c. 1. ne sede vac.* § Vacante imperio, ejusvicem supplet ecclesia, & ad eam appellari potest. *capit. licet. de for. comper.* § Vacantium ecclesiarum custodia ad archidiaconum spectat. *cap. ut archidiaconus. de offic. archidiacon.*

§ Vacare non debet ecclesia regularis vel cathedralis ultra tres menses. *c. ne pro defuncto. de elect.*

§ Non vacans praebenda nemini promitti debet. *c. relatum. de concess. praebend.*

§ Vacante sede, nulli praescriptio currit. *capit. illa. ne sede vac.*

§ Vacante sede, arrestationes contra sedis statum receptae non valent. *c. fin. eod. tit.*

§ Vacante beneficio ultra id tempus quo conferendi potestas ad episcopum devolvitur, papa conferendi illud jus habet, vel legatus ejus. *c. 2. de concess. praebend.*

§ Vacantem episcopatum conferre non potest archiepiscopus, sed quidem minora beneficia. *cap. dilectus filius. eod. titul.*

§ Vacante sede, potest capitulum supplere vices episcopi, in quibus episcopo non praedicitur. *capit. hoc quod. §. capit. cum olim. de majorit. §. obed.*

§ Vacante sede metropolitana, potest capitulum suffraganeum confirmare. *ibid.*

Vanitatem & sensus obsecrationem dedit tropologiam non confertur. *37. distinctio. cap. nonne.*

Vasallus vasalli coram vasallo convenientus est, & non coram domino principali. *capit. ex transmissa. de for. comper.*

§ Vasallus seudum sine consensu domini alienare non potest. *c. que in ecclesiis. de constit. distinctio. 10. §. prima. cap. clerici. §. casus.*

Vates. novum non potest episcopus imponere monasterio. *c. scientes. 3. §. c. innotuit. 10. de censibus.*

Veftigal de manu sacerdotis dari potest. *cap. consultus. qui clericis. vel 808. contr. poss.*

Velum que clericis permiffa 76. distinctio. *capit. Esau. de consecrat. dist. 5. c. nunquam.*

Venatio carius emendique studium, maxime clericis prohibetur. *14. quest. 4. c. canonum.*

Vendendi Si venditor deceptus sit ultra dimidium iusti precii, valet quidem venditio, sed venditori datur actio, ut restituito precio rem recipiat. *capit. cum dilectione. 3. §. capit. cum causa. 6. de emptione. §. venditione.*

Nisi emptor offerat quod iusto precio deest. *disto. capit. 3. Kkkk 5*

Cap. 6. d. d. d. r. repl. x. § Venditor cogi potest, ne carius vendat merces suas transeuntibus, quam in mercato vendere possit. *cap. 1. de emptione § Venditione.* § Venditor vicium rei in vendendo indicare tenetur: alias empti actione vel redhibitoria tenetur. Nisi emptor vicium scivit. *capit. eum qui certus. 31. de regulis iuris, in 6.*

Re *Vendita* evicta, emptor regressum habet adversus venditorem de prestanda evictione, quod fallit, si emptor conventus non denunciavit venditori, ut defensionem rei adesset. *cap. ult. in prin. de emp. § Vend.* item fallit si emptor contumaciter abfuit tempore sententiae latae. *dist. c. ult. vers. vel consummaverit.* Tertio si per injuriam iudicis emptor victus sit. *dist. cap. ult. vers. seu per injuriam.*

Venditio celebrata intelligitur, si precium receptum sit, vel fides de eo habita, licet res nondum sit tradita. *c. in tantum. de simon. §* Transeuntibus nil carius vendendum quam incolis. *c. 2. de emp. § Vend.* § Venditare minus dimidio pretio, in optione emptoris est, venditionem rescindere, vel pretium justum supplere. *c. cum dilecti. eod. tit. § c. cum causa. eod. tit.* § Vendita res ecclesiastica revocari debet. *c. ad nostram. de rob. eccles. non alien. §* Venditor tribus casibus emptori non tenetur de evictione. *cap. si venditori. de emp. § Vendit.* § Vendit vel venales exponi non debent reliquiae sanctorum. *c. 1. de reliquiis.*

Veniæ facilitas incentivum prestat delinquendi. *23. quæst. 4. cap. est injusta, in fin. § cap. si ea cum seq. 36. quæst. 9. capit. loci. 86. dist. c. inferiorum.*

Verba cum effectu sunt accipienda. *ca. relationum. de cleric. non resid. & ex intentione proferentis sunt intelligenda. c. secundo requirunt. de appellat.*

Veritas non est omittenda propter scandalum evitandum. *c. qui scandalizaverit. 3. de reg. jur.*

Veritate Dei exit, qui à fide & charitate abit. *25. q. 3. c. cum aliquis.*

Vestis que non propter necessitatem, sed propter venustatem accipitur, elationis habet calumniam. *27. q. 4. c. 1.*

Vidua. *dist. tit. 34. cap. Vidua. cap. presbyteri. § Vidua.*

Vi publica & privata accusari potest, si quis alicui vim fecerit: hoc iudicio accusari potest, quod fallit si magistratus alicui vim fecerit. *23. q. 5. c. non est. c. qui malos. §* *ca. jud. ex. item si iussu magistratus vim fecerit. 23. q. 4. c. duo ista. §. fin. cap. cum sequente.* § Vim faciens ab ejus loci magistratu puniendus est, in quo crimen commisit. *c. 1. de raptoribus.* § Ex vi facta in litem juratur taxatione à iudice facta. *cap. ultim. de his qui a se meruere.* § Vim inferentis poena ecclesiastica, excommunicatio. *d. c. 1. § c. excommunicatio. n. 3. eod. tit. item 23. q. 8. cap. si quis membrorum.* § *cap. pestemam.* De poena hujus criminis Lombardica & seculari. *12. quæst. 2. cap. cum de vestimam. cap. si secuti.*

Vicarii officium *Vide in cap. de vicariis. am. de offic. Vicar. §* Vicarius potest re secundo removeri non potest. *c. ad hoc. de vicariis. cod. tit. §* Vicarius non potest nisi ipse commovere vicarium. *c. clericos. eod. tit. §* Vicarius debet re debent, & sacerdotes esse. *c. cap. de vicariis. de eodem. c. 1. §* Vicarius Papæ non habet potestatem commovere vicarium. *c. 1. §* Vicarius Papæ non potest prioretur beneficio. *c. illud. de excess. prelati. §* Vicarius episcopi quam potestatem habet. *vide in cap. petito. de procur. §* Vicarius autem curam in ecclesia recipiens, vicarius officio renunciasse videtur. *c. 1. de offic. Vicar. §* Vicarius successor removeri non potest, nec episcopus minuire. *c. ad hoc. eod. tit. §* Vicarius Papæ potestatem non habet, quam sibi committitur. *c. 1. de vicariis. eod. tit. §* Vicarius prelati excommunicatus non est preterea excommunicatus. *c. de sentent. excommunic. §* Vicarius potest quis habere non potest. *capit. prelati. de offic. Vicar.*

Vitiatus enormiter ad ordinem promovendi non potest: & qui promovendi non potest, in prelatum vel episcopum promovendus eligi potest. *cap. 1. § cap. cap. de iust. de c. 1. de corp. vitiatis.*

Viduas tenetur ecclesia de dote, *cap. de parte. de for. comp.*

Vini verbo standum est, dicitur si non cognovisse, licet illa negat, *ca. cum inebatur. de despon. impub.*

Visitare non debent episcopi, archidiaconos & Minores. *ca. cum in manu. de excess. prelati. §* Visitare potest metropolitani ordinario jure provinciam suam, & procuratorem petere. *c. Romana. de cons. 1. de*

Unctionem sacram solus sacerdos conferre potest. *c. quæst. de verb. signific. §* De unctione sacra, eius effectus speciebatur. *vide c. 1. de sac. unct. de religio. dom.*

Uniri potest unum monasterium alteri. *de religio. dom.*

Unitas fidei ubi est, ibi nihil communitatis fert diversitas. *7. quæst. 1. cap. 1. nihil.*

Universitati debetur, non debentur legibus ex utraque parte. *ca. clericus. 19. de verb. signific. §* *ca. 1. de voluntat.*

Voluntas. *15. quæst. 1. cap. 1. nihil.*

Votum non infingitur, cum in materia mutatur. *capit. per totum de rejur. §* Vovens ex timore non obligatur sententiæ clericis. *vel vot.* § In voto tenenda. *capit. magna de votis. de vot. §* Votum dementis non obligat. *cap. si quis votum dementis. de vot. §* In redemptione voti perjuratio tenenda est persona & locus. *capit. quod dicitur his. eodem titulo. §* Episcopi votum perjuratio non possunt, sine licentia perjuratio. *capit. magna. de vot.* § In voto perjuratio.

nis dispensare potest Episcopus, excepto voto transmarino. *capit. 1. c. non est. de vot. §* Votum castitatis uxori marito invito, facere non potest. *capit. cursumus. de consens. conjug. §* Votum in pueritia factum non obligat. *capit. Sententia. de vot. §* Voyens temporale, absolvitur per praestationem spiritualis. *c. scriptura. cod. tit. ul. §* Episcopus sine consensu capituli, nec capitulum sine consensu episcopi votum facere potest. *capit. magna de votationis. cod. tit. §* Votum religionis voyens, & tempus statutum non obseivans, transgressor est, nec episcopus fieri potest. *cap. per suam. cod. tit. §* Votum simplex, matrimonium contrahendum impedit, sed contractum non dirimit. *capit. memimus. qui cleric. vel vo. §* Votum transmarinum potest vovere vir, etiam uxore inviva. *capit. ex multa. de vot. §* Votum defuncti potest superflue implere. *capit. licet. de vot. §* *vet. red. §* Praelatus potest votum ultramarinum emittere, & vigesimam proventuum ecclesiae expendere. *capit. final. eodem titulo. §* Votum religionis voyens, ad illius praestationem compellendus est. *capit. porrectum. de regular. §* In voti praedicti non statuitur juramento. *capit. viduus. de regular. §* Votum peregrinationis potest quis per alium exequi. *capit. licet. de vot. §* *vet. redempt. §* Voti reus non habetur, qui negotus jejunium frangit. *capit. quod non est. de regul. jur. §* Votum religionis non valet, invito alterutro conjugum. *capit. quidam mira. de consens. conjug. §* Votum conjugationem religionem intrantium, coram episcopo fieri debet, alias non valet. *c. i. eod. tit.*

Usura debentur ex mora quod fallit si non reus, sed alius moram fecerit: nam retro alterius mora non nocet. *capit. mora. 25. de regula jur. in 6. item fallit si reus interpellatus exceptione se tueri potuit. c. non est. 60. eod. tit.* *§* Usurarius utriusque testamenti pagina damnatur. *capit. quia in omnibus. 3. versicul. c. qualiter. super eo. 4. in princip. de usuris. quia omnis negotio est prohibita. capit. ejiciens. in princip. distinct. 88. Obiectio ponitur & solvitur. d. capit. ejiciens. §. dicit aliquis. §* Usurarius raptores equiparatur. *decima quarta quaestione. 4. capit. si quis usuram. cap. quid dicam. capit. ultimum. versicul. sine ferro.*

Usurarius ex quibus causis quis accusari possit, vel non.
 Si Usuras quis exerceat. *cap. 1. in princip. de usuris. in 6. capit. 2. de vera & honestate cleric. §* Si quis Annonam vel Vinum emat, ut pluris vendat. *in quaestione. 4. capit. quicumque. Nisi cum tempore traditionis rei emptor esset dilatarum, verisimiliter dubitetur, utrum plus vel minus tempore traditionis res sit valitura. dicit. capit. ul. in 5. de quoque. Si Fructus pignoris creditor pro pecunia credita loco usurarium percipiat. *capit. 1. de usuris. quod fallit si beneficium ecclesiasticum hoc modo a laico redimatur. dicit. capit. 1. versicul. nisi forte ecclesia beneficium. item si domi-**

nis a vasallo feudum pignori acceperit, remissis ei servitiis. *capit. 1. de feudis. capit. conquisitus. 8. in fine. de usuris. Tertio si pro dote maritus pignus accepit. capit. salubriter. 16. dicit. tit. ul. §* Si quis Plus justo precio rem suam vendiderit ob dilatam precii solutionem. *dicit. capit. 10. versicul. c. an negociator pana consimilis. item capit. in c. i. tit. 6. cod. tit. ul. Nisi alias non erat rem distracturus. c. ultimum. §. fin. de usuris. §* Si Parabolam juramenti non aliter concedit, quam emolumentum aliquod inde percipiat. *capit. 10. versicul. c. urrum eodem reatu. de usuris. §* Si quid ultra Sortem recipiatur. *capit. consulu. 10. de usuris. 14. quaestio. 3. in princip. cum sequentibus. quest. 4. capit. si quis clericus. in fine. c. cap. nullus.*

§ Usurarius clericus deponitur. *cap. 1. §. quod si post. c. cap. praeterea. 7. de usuris. 14. quest. 4. capit. 1. capit. si quis oblitus. cap. quoniam. §* Usurarius Testamentum facere prohibetur. *capit. quantum. 2. §. final. de usuris. in 6. §* Ut usurarii peregrini expellantur, nec domus illis locetur. *capit. 1. §. c. quia de usuris. in 6. §* De haereticis usurarii defuncti. *capit. tua nos. 9. de usuris. §* Usurarii ad usuras restituendas compelli debent. *capit. cum tu. de usuris. etiam si debitor creditori juraverit, se non petiturum. capit. ad nostram. de iur. iuranda. §* Usurarius contrafactus quando restituitur. *vide in capit. in civitate. c. capit. conquisitus. de usuris. §* Contra usuras constitutio facta ad praeterita trahitur, & ultra sortem nil peti potest. *capit. cum tu. c. capit. magis. de usuris. §* Usurarium pana habetur *in cap. quia in omnibus. cod. tit. §* Appellanti usurario deferendum non est. *c. quam permissum. cod. tit. §* In usura crimine non potest dispensari. *c. super eo. eod. tit. §* Contra usurarium potest haeres, sicut & dominus, agere. *c. illo vos. de pig. §* Usura non est beneficium ecclesiasticum pecunia redimere. *c. 1. de usuris. §* Usura est, rerum hypothecarum fructus in sortem non computare. *c. quoniam. eod. tit. ul. §* Usuras restituere compelluntur etiam Iudaei. *cap. quanto amplicius. eod. tit. §* Contra usurarium potest procedi, deficiente accusatione, ex sola fama. *c. cum in discessit. eod. tit. §* Usurarii publicis nemo domos locet. *cap. 1. de usuris. in 6. §* Usurarius publicus, quomodocumque poeniteat, sepeliri non debet, si quatenus poenit, praesentibus non statim usuras restituat, pro absentibus vero aliqui sive digni ejus parochiae, ordinario vel ejus vicario sic obligentur, ut illis actio acquiratur super restitutione facienda. *c. quantum. eod. tit. nec religiosi ejusmodi usurariorum testamentis interesse, vel eorum confessionem audiri, nec absolvere debent, nisi satisfaciant quatenus poterunt pro modo facultatum. c. ult. eod. tit.*

Ufus non debet tolli per abusum. *14. q. 5. c. neque enim. qui non vitur partis. aut male utitur. alienum possidere videtur. 14. q. 4. c. quid dicam. §. hac. usque.*
Usucapione quoque rerum dominia adquiruntur. *16. q. 2. c. placuit. §. potest.*

Qui

